

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Büyük Grev 1977

CAN ŞAFAK

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI

Sosyal Tarih Yayınları
İşçi Hareketi Dizisi: 6

©TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesine aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

Kapak fotoğrafı:
Maden İş Gazetesi, 1 Haziran 1977, Tüstav Arşivi.

Baskıya hazırlık: Hüseyin Vatan
1.Baskı İstanbul, 2012

ISBN: 978-605-4513-06-2

Sertifika No: 12588

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad. No: 20 Taksim – İstanbul
Tel.: 0212 237 98 92
Faks: 0212 237 98 99
<http://www.tustav.org>
e-posta: bilgi@tustav.org

Baskı ve cilt:
Net Kirtasiye Tan. ve Matbaa San. Ve Tic. Ltd. Şti.
Taksim Cad. Yoğurtçu Faik Sok. No. 3
Beyoğlu – İstanbul
Tel.: 0212 249 40 60

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

1977-1980 MESS GREVLERİ HAKKINDA	7
SUNUŞ	9
1. BÜYÜK GREV ÇIKIŞI	17
30 Mayıs'a nasıl gelindi?	21
Neden grev?	32
30 Mayıs Sabahı Durum	36
Büyük Grev'in misyonu	46
2. GREVE GİDEN YOL	49
70'lerin Sonunda Türkiye	50
DGM ve "Genel Yas!"	53
DİSK CHP'yi Destekliyor: "İleri Demokratik Düzenin ön şartı..."	59
DİSK ve Cephe Politikası	61
3. DGM'Yİ EZDİK, SIRA MESS'TE!"	67
Maden-İş'le dayanışma	73
Kamuoyu önünde bir müzakere: "Maden-İş grevi nasıl çözülebilir?"	76
Grev: Yeni bir hayat	86

Grev ödenekleri...	90
Bursa'da greve doğru...	94
4. 2. MC VE CEPHE TARTIŞMALARI	105
Tunç'un genel grev çağrısı	106
Ve Türkler'in UDC çağrısı: 28 Temmuz 1977	109
Türk-İş: Genel grev değil muhtıra	111
5. LOKAVT HAZIRLIKLARI	119
MESS'in gizli toplantı tutanakları	119
Gelin kırım grevlerimizi!	123
MESS lokavta hazırlanıyor	127
Ağustos sonları: MESS çözülüyor mu?	131
6. İŞÇİ CEPHESİNDE DENGELER DEĞİŞİYOR	141
6-9 Eylül: Maden-İş 22. Genel Kurulu	142
22-24 Eylül: Gönen kavşağı	147
DİSK'te uzmanlar krizi	150
Sağ basında...	155
DİSK Temsilciler Meclisi	157
Grev yerlerinde kış hazırlığı	159
7. LOKAVT	165
14 Ekim: MESS Olağanüstü Genel Kurulu	165
Ve lokavt...	167
Lokavtın zamanlaması	176
Sermayenin MESS dayanışması	177
Lokavtın ilk günlerinde fabrikalar	179
Maden-İş ve DİSK arasında "yetki devri" tartışması	184
21 Ekim: Profilo'da gözaltı	185
7 Kasım: MESS 7 fabrikada daha lokavt kararı alıyor	191
8. ZAYIF HALKALAR	199
Auer'de grev kırılıyor	200
Görüşmeler yeniden başlıyor	207

14 Kasım: Siemens'te işbaşı	209
Maden-İş ve MESS yeniden toplu pazarlık masasında	213
9. MADEN-İŞ'İN EYLEM ÇAĞRISI	219
Müzakereler kilitleniyor	219
15 Aralık: Spor ve Sergi Sarayı	224
10. DİSK'TE DEPREM: TKP'NİN TASFİYESİ	233
DİSK 6. Genel Kurulu	233
Genel kurulun ardından DİSK ve Büyük Grev	246
11. BÜYÜK GREV BİTİYOR	261
Son müzakereler	261
Ve anlaşma: "İşçiler kazandı!"	267
Türkler'in açıklaması: "Ekonomik savaşım işkolu kapsamı sürecine girmiştir!"	274
Grevin başarısı	275
12. BÜYÜK GREV VE SENDİKA TEZLERİ	281
MESS ve Tek Tip Sözleşme Politikası	282
Türkiye'de grup pazarlığının ortaya çıkışı ve işçi cephesinde ilk yaklaşımlar	289
DİSK'in ve Maden-İş'in ilk tezleri	292
Yeni bir çizgi	305
Eylem Birliği Tezleri	312
DİSK'te Aykırı Tezler	315
13. BÜYÜK GREV VE SİYASET	327
1974: Maden-İş'in 21. Genel Kurulu	328
1975: DİSK ve TKP	337
Maden-İş 22. Genel Kurulu: TKP	349
Büyük Grev ve TKP	360
UDC çağrısı ve TKP etkisi:	369
Büyük Grev ve sol	372
"Nesin?"	385

SONUÇ	403
GREV JURNALI	417
BİYOGRAFİLER	453
Kemal Türkler, Şinasi Kaya, Memet Ertürk, Mehmet Karaca, Bahtiyar Erkul, Cengiz Turhan, Halit Erdem, Murat Tokmak, Kemal Daysal, Hüseyin Ekinci, Hakkı Öztürk, Süleyman Üstün, Müşür Kaya Canpolat, Sina Pamukçu, Ertan Uyar, Toygun Erarslan, Hasan R. Eriş, Faruk Türkoğlu, Alpay Biber, Erkan Aslan, İlyas Ekinci, Ali Eşref Turan, Çimen Turan, Gönül Dinçer, Fevzi Şolt, Nurettin Çavdargil.	
EKLER	475
1. Maden-İş Örgütü (1975-1978)	475
2. Mess Gizli Toplantı Tutanakları	479
3. Auer Münferit Sözleşme	485
KAYNAKÇA	487

1977-1980 MESS GREVLERİ HAKKINDA

1977, 1978 ve 1980 MESS grevleri, o döneme kadar Türkiye’de yaşanan en kitlesel grevlerdir. Özellikle 1977 ve 1980 grevleri, alışılmamış biçimde ücret pazarlığının tek başına ön planda olmadığı, metal işkolunun sınırlarını aşan, sendika ilkelerinin, sendika tezlerinin yaygın ve etkili biçimde tartışıldığı, toplumun bütün kesimlerini derinden sarsan, etkileyen işçi eylemleri oldu. 1977-1980 MESS grevleri, üç ayrı dönem içinde yürütölüp sonuçlandırılmış olsalar da, daha 1976 yılının başlarına kadar uzanan bu grev dalgası aslında bütünlüğü, sürekliliği olan, tek bir mücadeleyi ifade eder. Hayatın içinden çıkarılan derslerle doğrulanan ve kimi zaman yeniden şekillenen sendika tezleri açısından da grevler bu bütünlüğü, sürekliliği yansıtır. Bu çerçevede MESS grevleri, sendika hareketinin kendi içindeki arayışında son derece etkili ve yol gösterici olmuştur.

1977-1980 MESS grevleri siyasi mesajlar taşımış, siyaset gündemini derinden etkilemiştir. 70’lerin sonlarında işçi sınıfının ülke siyasetinde ağırlığını hissettirdiği en etkili mücadele araçlarından biri, Türkiye’nin dört bir yanında yükselen kitle grevleri olmuştur. Kısa zaman aralıklarıyla birbirini izleyen MESS grevleri, sürekliliği/kalıcılığı, kapsamı ve yürütüldüğü işkolunun özellikleri nedeniyle hemen bütün işkollarında yaygın olarak yürütölen bu kitle grevlerinin; emek ve sermaye arasında giderek sertleşen bu çatışmanın da merkezindedir, en önemli sürükleyici gücüdür.

Öte yandan MESS grevleri sol içinde de geniş yankı uyandırmış, büyük tartışmalara sahne ve zaman zaman da neden olmuştur. Kaldı ki bu grev dalgası, solun siyasi hedefleri, önermeleri dışında düşünölemez. Bu çerçevede grev süreci sol için, sendika-siyaset, sendika-parti ilişkilerinin irdelenmesi, anlaşılması açısından da dikkate değeri bir birikim sunmaktadır.

CAN ŞAFAK

Çalışma ve Toplum Dergisi, 2007/2

SUNUŞ

Büyük Grev, Maden-İş ile MESS arasında, ilk kıvılcımı 1975 Kasım ayının ilk günlerinde küçük bir fabrikada ateşlenen, 1976 yılı içinde tek tek, 1977 Mayıs'ının sonunda toplu grevlerle, aynı yılın Ekim'inde uygulanan toplu lokavtlarla süren ve 1978 Şubat'ının ilk günlerinde anlaşma tutanağının imzalanmasıyla sona eren bir büyük mücadelenin öyküsüdür. Böyle uzun bir zaman dilimine yayılmış olsalar da grevleri Büyük Grev yapan, 1977'dir. 1977 Mayıs'ındaki toplu grev çıkışıyla birlikte Maden-İş'in MESS'e karşı yürüttüğü bu grev dalgası, Büyük Grev olarak anılır olmuştur ve Büyük Grev'den "1977 Grevleri" olarak söz etmeye de dilimiz alışmıştır. Bu yüzdendir ki bu çalışmayı, *Büyük Grev 1977* olarak isimlendirmek istedim.

Büyük Grev, Türkiye'de örgütlenmiş en önemli grevdir. Hemen her açıdan...

Büyük Grev yılları, bizzat bu grevlerin içinden gelmiş, grevlere karar vermiş, yönetmiş Maden-İş'in kadrolarının, mavi gömlekleriyle grev çadırlarında beklemiş, grev karavanalarına hep birlikte kaşık sallamış Maden-İş üyelerinin hayatlarındaki unutulmaz yıllardır. Çileli, zorlu yıllar... Büyük Grev bir siyasi gelenekten gelen pek çok insan içinse, "tarihseldir" ve tarihsel nitelikteki bütün işçi eylemleri gibi destansıdır; dönüşmüş, içinden çıktığı gerçek hayattan az çok uzaklaşmıştır. Göz kamaştırıcıdır. Emsali yoktur. Büyük Grev'e dair hatırlananlar, anlatılanlar, irili ufaklı anekdotlar çok eskilerde kalan bir başka dünyaya aittir sanki. Sol/sosyalist sol içinde kimi siyasi partiler, gruplar ya da bireyler içinse Büyük Grev, bir büyük oyundur ama! Onların zihinlerinde, danişıklı bir toplu pazarlık süreci, işçinin değil, patronların çıkarlarına hizmet eden hatalarla dolu bir grev vardır. Ve Büyük Grev, büyük mizah ustası Aziz Nesin'in aynı adı taşıyan ve kimilerince bir "ekonomi politik şaheseri" olarak nitelenen masal öyküsüyle de hatırlanır. Solda, Büyük Grev'e ilişkin düşünceler, yargılar, duygular böylesine zıttır. Bu

nedenledir ki Büyük Grev, sol içinde en çok tartışılan, üzerinde en çok gürültü koparılan işçi/sendika eylemi olmuştur. Diğer yandan bu eylem, bu mücadele süreci, sermayenin sözcülüğünü yapan siyasi çevrelerin ve sağ basının cepheden, siyaseten ve açıkça, bütün hatlarıyla saldırdığı Türkiye'deki belki de tek yasal grevdir. Bu sınıf düşmanlığı, sendika ve işçi düşmanlığı tozlu arşivlerde, *Tercüman*'ın manşetlerinde, sütunlarında hala durmaktadır. Sermayenin madeni eşya işkolunda örgütlü sendikası MESS içinse Büyük Grev, "işçi-işveren ilişkilerinin dışındadır", bütünüyle siyasi/ideolojik bir eylemdir.

70'lerin sonları... Türkiye'de sendika hareketi tarihinin en büyük yükselişini yaşamaktadır. Bu yıllar, sendikaların siyasetle ilişkilerinde önemli bir dönüşümün başladığı, sosyalist solun sendikalarda ve sendikaların da fabrikalarda, işkollarında en etkili olduğu yıllardır. Başta MESS grevleri olmak üzere pek çoğu grup pazarlığı süreci içinde örgütlenmiş büyük ölçekli kitle grevleriyle sendika hareketi, ülke gündemine ağırlığını koymaya başlamıştır. Büyük Grev, sık sık günlük gazetelerin manşetlerinde, radyo, televizyon haberlerinde yer alan, kamuoyu önünde yürütülen bir kitle grevi olması yönüyle de önemlidir. Bu yanlarıyla siyasi özellikler taşır, zaman zaman siyasi mesajlar iletir. Sendika-siyaset, sendika-parti ilişkisi bağlamında ise, Türkiye'de sosyalist solun gelişimi süreci içindeki ilk kapsamlı deneyimdir. Büyük Grev, "DGM'yi ezdik, sıra MESS'te!" sloganıyla sınıf savaşını simgeler. "Grup sözleşmesine hayır!" sloganının gerisinde, kaçınılmaz olan ve kaçınılamayan bir var olma kavgası vardır. Bir yandan da ufkunu ilkesel hedeflere çevirir; çalışma sürelerinin kısaltılmasını, iş güvencesinin geliştirilmesini, DGM direnişine katıldıkları için işten çıkarılan Maden-İş temsilci ve üyelerinin işlerine iadesinin sağlanmasını talep eder. Alışılmıştan farklı olarak Büyük Grev sürecinde, ücretlerden önce ve ücretlerden çok ilkeler gündeme gelir, öne çıkar. Belleklerde kalansa sloganlardır.

Büyük Grev, Maden-İş'in daha sonra MESS'e karşı 1978 ve 1980 yıllarında başlatacağı ikinci ve üçüncü dalga grevlerin de öncüsü, habercisi ve tamamlayıcısıdır. Ve 1977-1980 MESS grevleri, Maden-İş'in bu yıllarda MESS'e karşı kurduğu grev çadırları, TKP'nin sendika üzerinde kurduğu hâkimiyetin sendikayı -ve hatta partinin kendisini- sürüklediği

çözölme/gerileme sürecine de sahne olur. Sürec, bu noktada da ilginç ve öğreticidir. Diğer yandan bu grev dalgası ama özellikle de Büyük Grev, sendika politikalarının, önermelerinin pratikte sınanması ve gerçeğe çarparak yeniden şekillenmesi bakımından da sendika hareketi içindeki en önemli deneyimlerden biri, belki de en önemlisidir. Ve ikinci, üçüncü dalga grevlerden büsbütün farklı özelliklere de sahip olan bir eylemdir Büyük Grev. Diğerlerinin aksine pür sendika grevidir, sendika hedefleri, sendika vizyonu hâkimdir. Ve Maden-İş'in MESS'e karşı sendika vizyonu başlattığı son grevdir.

1975 Kasım'ında başlayan MESS grevleri süreci, 1980 Eylül'ünde faşist darbeyle noktlanır. 12 Eylül sabahı, Maden-İş'in MESS grevleriyle birlikte cam ve dokumacılık sektörlerinde yürütölmekte olan kitle grevleri durdurulur. Maden-İş'in taraf olduğı ve 1980 MESS grevleri süreci, Yüksek Hakem Kurulu (YHK) tarafından tamamlanacak, toplu iş sözleşmesi, 109 işyerini kapsayan tek bir metin olarak düzenlenerek yürürlöğe konacaktır.

Büyük Grev, farklı yönlerden ve farklı pencerelerden ele alınması gereken bir işçi eylemidir. DİSK'in, Maden-İş'in tarihi içindeki en kritik gelişmeler de Büyük Grev sürecine rastlar. Maden-İş'in 22. Genel Kurulu sendikanın eksenini sert/güçlü biçimde kaydırır, hemen ardından toplanan DİSK'in 6. Genel Kurulu, DİSK'i, Maden-İş'i, genel olarak da sendika hareketini sarsacak travmalara neden olur. Ve bu gelişmeler sonuçları itibarıyla Büyük Grev'i doğrudan ya da dolaylı ama hissedilir ölçüde etkiler. Bu noktada Büyük Grev'i ele alan bir çalışma, ister istemez Maden-İş'in, DİSK'in ve TKP'nin tarihinden kimi kesitleri de görmek, tartışmak zorundadır.

Büyük Grev'i bir gazete yazısı, bir makale değil ama bir kitap olarak bütün yönleriyle ve kapsamlı olarak ele almaya karar vermem, sevgili arkadaşım Erden Akbulut'un 2011 yılının Şubat ayındaki önerisi üzerine oldu. Ama bu kitabın ilk adımı, henüz böyle bir karar da ortada yokken, 3 Mayıs 2010 günü TÜSTAV'da yaptığımız, benimle birlikte Sayın Mehmet Ertürk, Sayın Halit Erdem, Sayın Toygun Erarslan ve Sayın Alpay Biber'in katıldığı bir tartışma/sohbet toplantısıdır. Bu toplantının amacı, benim 2007 yılında *Çalışma ve Toplum*'da yayınlanan *MESS Grevleri (1977-1980)* başlığını taşıyan makalem üzerinden Büyük Grev'in ve genel

olarak da 1977-1980 yıllarındaki MESS grevlerinin tartışılmasıydı. Bu tartışmalar, *Büyük Grev 1977* için yaptığım ilk sözlü tarih çalışması oldu.

Ben *Büyük Grev 1977* üzerinde çalışırken, Büyük Grev'in tanıkları, "*T. Maden-İş tarihine tanıklık çalışma grubu*" olarak Maden-İş tarihini ele alan bir çalışma yürütmektedirler ve bu çalışma bu kitabın baskıya verildiği bugünlerde de sürmekte... Grup, Adem Karabaş, Ali Eşref Turan, Alpay Biber, Celal Alçinkaya, Celal Erdem, Cemal Azmi Poyraz, Cengiz Turhan, Çimen Turan, Faruk Türkoğlu, Halit Erdem, Hanefi Öztürk, Hasan Rasim Eriş, İbrahim Kalyoncu, Mehmet Karaca, Murat Tokmak, Müşür Kaya Canpolat, Nurettin Çavdargil, Selim Mahmutoglu, Seyda Bakır, Suat Esinsel ve Birleşik Metal-İş'in katılımlarıyla oluşmuştur. Bu örnek çalışma tamamlandığında, sendika hareketi tarihine hayatın içinden çıkıp gelen çok önemli, çok değerli/öğretici bir katkı olacaktır. Böyle kapsamlı ve titiz bir çalışma sürecinde bana da zaman ayırdılar, bu kitabın oluşmasında en büyük katkısı ve desteği onlar sağladılar. Kendileriyle; Büyük Grev'i yaşamış, yönetmiş Maden-İş'in o yıllardaki yöneticileri ve uzmanlarıyla çok sayıda ve uzun görüşmeler yaptım. Bu sözlü tarih çalışmaları, bu kitabın asıl ve en güçlü dayanakları oldular. Sözlü tarih, belgelere dayanan ve statik, fotoğraf karelerinden oluştuğu intibasını veren bildiğimiz geleneksel tarih anlayışına/uğraşına ya da bilimine göre olağanüstü akışkan. Belgelerdeki kesinlik zaman zaman sözlü tarih içinde yakalanamıyor ve sözlü tarih çoğu kez görelî, subjektif. Ama yeterince geniş ve karşılaştırmalı bir sözlü tarih çalışması, hayatın ta kendisini yazıya, geleceğe/tarihe düşülen kayıtlara taşıyabiliyor.

Yazılı kaynaklar açısından ise elinizdeki bu monografi ikinci kaynaklardan çok, ilk elden kaynaklara dayanıyor. Siyasi yayınlar ve kimi doküman, sendika belgeleri, DİSK'in ve Maden-İş'in yayınlarının tamamı, Büyük Grev sonunda imzalanan toplu iş sözleşmelerinin tamamı, TÜSTAV'ın Maden-İş Arşiv Fonu ve DİSK Arşiv Fonu bu çalışmanın dayanağı olan ilk elden kaynaklardır. Ayrıca 1975-1978 dönemi *Politika*, *Vatan*, *Milliyet* ve *Tercüman* gazetelerinin, *Atılım*, *Yürüyüş*, *Kitle*, *Kurtuluş*, *Yankı* dergilerinin tam bir taramasını da yaptım. TÜSTAV Maden-İş Arşiv Fonu'nda saklanan, Bursa'da yayınlanan yerel gazetelerin 1977 ve 1978 yıllarına ilişkin kupürlerini elden geçirdim, Büyük Grev'in çok

önemli bir parçası olan Bursa yetki ve toplu pazarlık sürecini çalışırken büyük ölçüde bu dokümandan yararlandım.

Büyük Grev'i yazmaya karar verdiğimde aradığım ilk kişi Sayın Toygun Erarslan oldu. Kendisi, 2010 Mayıs'ında TÜSTAV'da gerçekleştirdiğimiz toplantının da düzenleyicisiydi. Erarslan Büyük Grev sürecinin, MESS'e karşı yürütülen ikinci ve üçüncü dalga grevlerin en etkili müzakerecilerinden biriydi ve 1980 tekstil ve cam grup pazarlığı süreçlerini de yürütmüştü. Bana zaman ayırdı, gözlemlerini aktardı ve kimi tanıklara ulaşabilmemi sağladı. Kendisine teşekkür borçluyum.

Bu çalışma sürecinde tereddütte kaldığım her noktada başvurduğum Maden-İş Genel Sekreteri Sayın Memet Ertürk'e yardımları ve eşsiz katkıları nedeniyle şükranlarımı sunarım. Fransa'da yaşadığından kendisiyle TÜSTAV'da yaptığımız toplantı dışında yüz yüze bir görüşme daha yapamadık. Ama pek çok kere email ve telefon yoluyla haberleştik, Büyük Grev sürecine ilişkin yazılı olmayan çok değerli bilgiler ve deneyim yanında Maden-İş'in tarihine ilişkin pek çok detay da böylece bu kitaba aktarılabilmiş oldu. Maden-İş Genel Başkan Vekili Sayın Halit Erdem'le de TÜSTAV'da yaptığımız toplantı dışında bir uzun görüşme daha yaptık. Erdem'in değerli gözlemlerinden, özgür bakış açısından ve fikirlerinden yararlandım. Gene Maden-İş Genel Başkan Vekili Sayın Cengiz Turhan görüşme isteğimi kabul etti. Turhan'ın özellikle Maden-İş'in 21. ve 22. Genel Kurulu'na ilişkin değerlendirmeleri, benim için son derece yararlı, ufuk açıcı oldu. Daha sonra birlikte, bant çözümleri üzerinde yeniden çalıştık. Maden-İş Bursa Bölge Temsilcisi Sayın Selim Mahmutoglu ile e-posta yoluyla bir çalışma yürüttük. Mahmutoglu'nun yazdıkları, Maden-İş içinde TKP hâkimiyetinin yol açtığı sonuçların ve TİP-TKP ilişkilerinin irdelenmesi açısından dikkat çekici gözlemler içeriyor. Büyük Grev sırasında işçiye en yakın yerde duranlardan biri olan Maden-İş 16. Bölge Temsilcisi Sayın Hanefi Öztürk'ün deneyimlerinden de istifade ettim. Hepsine şükranlarımı, saygılarımı sunarım.

DİSK'in hukuk danışmanı ve Maden-İş'in Hukuk İşleri Dairesi Müdürü olan Sayın Müşür Kaya Canpolat'la bürosunda bir görüşme yaptık. Canpolat'ın anlattıkları DİSK'in ve Maden-İş'in tarihi açısından eşsiz değerdedir. Kemal Türkler'in en yakınında olanlardan biri olan Canpolat, grevler, direnişler yaşamış, 1976 ve 1977 1 Mayıs tertip komitele-

rinde görev almış, DİSK'in ve Maden-İş'in en önemli kararlarında etkili olmuştur. Sayın Canpolat'a değerli katkıları için saygılarımı, teşekkürlerimi sunarım.

Maden-İş toplu sözleşme uzmanı Sayın Alpay Biber, TÜSTAV'da 2010 Mayıs'ında yaptığımız toplantıya katılmıştı, kendisiyle daha sonra uzun bir görüşme daha yaptık. Büyük Grev sürecine ilişkin pek çok detayı Biber'in anlatımlarına dayanarak bu kitaba alabildim. Gene Maden-İş toplu sözleşme uzmanı Sayın Faruk Türkoğlu ile TÜSTAV'da uzun bir görüşme gerçekleştirdik. Türkoğlu'nun olayların geri planına ilişkin derinlikli ve çözümleyici yaklaşımlarından yararlandım. Maden-İş Araştırma Müdürü Sayın Ali Eşref Turan, Büyük Grev'e ve genel olarak da Maden-İş'in 1971 yılından sonraki dönemine ilişkin çok net ve çarpıcı gözlemler aktardı. Böylece Maden-İş'in toplu pazarlık sürecine ilişkin araştırma çalışmalarının detaylarını okuyucuya aktarabildim. Alpay Biber'e, Faruk Türkoğlu'na ve Ali Eşref Turan'a katkıları için teşekkürlerimi sunarım. Maden-İş'in toplu sözleşme uzmanlarından ve Türkiye'de işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında yetişmiş sayılı uzmanlardan biri olan sevgili arkadaşım Erkan Aslan'la uzun, samimi ve çok yararlı bir görüşme yaptık. Sıcak dostluğunu unutmayacağım. Ve çok sevdiğim kadim dostum İlerici Gençler Derneği (İGD) Genel Yönetim Kurulu üyesi Gencer Uçar'a da katkısından dolayı teşekkür ederim.

Kitabın araştırma süreci içinde kimi kaynaklara ulaşabilmemde yardımcı olan ve çok önemli kaynaklar öneren Sayın Süreyya Aygül'e; kimi tanıklara ulaşmamı sağlayan ve çok değerli zamanını ayırarak gerçekleştirdiğim kimi sözlü tarih çalışmalarında yanımda olan eski dostum Avukat Sayın Abdi Pesok'a; kitabın önemli bölümlerini okuyarak eleştirilerini aktaran ve uzun hazırlık sürecinde yardımlarını esirgemeyen Kristal-İş'te uzun yıllarımızı birlikte geçirdiğimiz çok sevdiğim arkadaşım Zafer Aydın'a ve bu süreçte bana destek olan sevgili Erden Akbulut'a da teşekkür borçluyum. Kitabın tamamını okuyarak metin üzerinde çok önemli düzeltmeler yapan Sayın Kaan Toker'e, kendisine telefonla ulaşarak bilgilerine, görüşlerine başvurduğum DİSK İzmir Bölge Temsilcisi Sayın Cemal Kırıl'a da saygılarımı sunarım.

Sözlü tarih bahis konusu olunca, Büyük Grev'e ilişkin bu çalışmanın bir kaç yerden yaralı ve eksik olduğunu da söylemem gerek. Maden-İş

Genel Başkanı Sayın Kemal Türkler daha 1980'de faşistler tarafından evinin önünde vurularak öldürülmüştü. Büyük Grev'in müzakerecisi Sayın Şinasi Kaya'yı ve Sayın Murat Tokmak'ı yakın zaman önce kaybettik. Onlar Büyük Grev sürecinin en önemli tanıklarıydı. Ve Sayın Süleyman Üstün'le vefatından hemen önce MESS grevleri üzerine yapmayı kararlaştırdığımız görüşmeyi de yazık ki, gerçekleştiremedik. Ve Sayın Bahtiyar Erkul... Maden-İş'in Genel Başkan Vekili Erkul uzunca bir süredir İzmir'de, *Zübeyde Hanım Yaşlılar Bakım Evi*'nde Alzheimer hastalığının pençesinde yaşamını sürdürmeye çalışıyordu. Ve bu kitabın yayına hazırlandığı günlerde, 13 Aralık günü sabaha karşı vefat ettiğini haber aldım, kendisiyle hiç karşılaşmamış olsak da derin bir üzüntü duydum. Bu yılların parça parça ettiği devrimciye sahip çıkan, onu sık sık arayan eski dava arkadaşlarına, özellikle Dikili Belediye Başkanı Sayın Osman Özgüven'e kendisinin ve kardeşi Sayın Zeliha Akçagüner'in teşekkürlerini iletme borcumu da burada yerine getiriyorum.

Büyük Grev'in taraflarından biri de MESS'ti. Ne var ki MESS, arşivinden yararlanmak için yaptığım başvuruyu cevapsız bıraktı. MESS Genel Sekreteri ve Büyük Grev sürecinde MESS'te uzman olan Sayın İsmet Sipahi ile görüşme talebime de bir cevap alamadım. MESS cephesinden, o dönemde MESS hukuk müşaviri olan ve Büyük Grev sürecindeki belgelerde de ismi zaman zaman geçen Avukat Sayın Ergun İnce ile görüşebildim, gözlemlerinden gerçek anlamda yararlandım. Pek çok noktada karşılaştırmalar yapma imkânı buldum. Sayın İnce'ye zaman ayırdığı için içtenlikle teşekkür ederim.

Kitabı kurgularken, grevlerin öyküsü içindeki günlük detayları aktarmaktan çok, grevleri etkileyen ve grevlerden etkilenen konjonktürü, grevlere ilişkin siyasi yaklaşımları, çatışmaları ve bu süreçte tartışılan, oluşturulan sendika tezlerini yansıtabilmeyi amaçladım. Büyük grevin siyasetle bağlarını kurmaya, siyaset ve sendika hareketi içindeki yerini anlamaya/göstermeye çalıştım. Bunu yaparken de bu kitabın asıl dayanakları kabul ettiğim tanık anlatımlarını mümkün olduğunca değiştirmeden ve uzun pasajlar halinde okuyucuya sunmayı özellikle tercih ettim. Kitabın akışını kesmemek adına detayları, dayanakları ve kimi açıklamaları okuyucuya uzun dipnotlarla vermekten de kaçınmadım. Kitaba, Büyük Grev sürecinin günlük serüvenini aktaran uzun bir kronolojik "Grev Jurnalı"

ekledim. Kitaba bir “Büyük Grev Albümü” eklemek isterdim, yapamadım ve bu kitabın önemli eksiklerinden biri oldu. Biyografiler bölümünü de Maden-İş’in Yürütme Kurulu üyeleri, bölge temsilcileri ve uzmanlarından ulaşabildiklerimle ve tamamlayabildiklerimle sınırlamak zorunda kaldım. Yaşamlarını işçi sınıfı mücadelesine adanmış Maden-İş kadrolarının biyografilerini eksiksiz olarak vermek isterdim. Bunu başaramamış olmayı kitabın en önemli eksiği addediyorum, kendilerinden ve okuyucudan özür dilerim. Kitaba ek olarak sadece Maden-İş örgütünün bir şeması ile Büyük Grev sırasında büyük sansasyon yaratan, MESS’in gizli toplantı tutanaklarını ve bir de Auer fabrikasının tartışmalı sözleşme metnini aldım.

Son olarak, bu kitabı okuyucuya ulaştıran TÜSTAV’a, şükranlarımı sunuyorum. TÜSTAV bu kitabın hazırlanış sürecinde çok önemli bir başvuru yeri oldu. Sözlü tarih çalışmalarının bir bölümü TÜSTAV çatısı altında yapıldı. TÜSTAV Arşiv Fonları, TÜSTAV tarafından bütün sayıları bilgisayar/internet ortamına taşınan *Atılım* ve *Yürüyüş* dergileri önemli belge/bilgi kaynakları oldular. TÜSTAV, Türkiye komünist hareketinin tarihine ilişkin son derece önemli ve değerli katkılar sağladı ve sağlamakta. Bunun yanında, “*İşçi Hareketi Dizisi*” başlığı altında bugüne kadar işçi sınıfı ve sendika hareketinin tarihini konu alan kitaplar yayınladı. *Büyük Grev 1977* de bu dizi kapsamında, kimi eksikleriyle de olsa okuyucuya ulaştı.

Siyaseten, olayları mümkün olduğunca farklı pencerelerden görmeye/yansıtmaya gayret ettim. Tarafsız değilim ama adil ve objektif olmaya çalıştım. Her şeye rağmen Büyük Grev sürecinde yaşanan birçok olayın gene de görelilik ve belirsizlik taşıyan yanları kaldı ve sanıyorum ki bu her zaman da olacak. Ama çok fazla hatalı bilgi -bu hatalı bilgilerin kaynağı gösterilmeden- düzeltilmiş oldu ki bunların bir kısmı, artık yerleşik hale gelen çok önemli yanlışlardı. Ve doğrudan tanık anlatımları sayesinde TKP’nin DİSK ve Maden-İş içindeki serüveninin doğruya en yakın biçimde ortaya çıkarılabildiğine inanıyorum ki bu tanıklıklar, Türkiye komünist hareketinin, işçi sınıfı ve sendika hareketinin nispeten yakın tarihine düşülen çok değerli kayıtlar oldular.

CAN ŞAFAK

Heybeliada, Aralık 2011

1

BÜYÜK GREV ÇIKIŞI

“1977 [baharı]. Ülkemiz Cumhuriyet tarihinin en derin ekonomik bunalımında hızla çöküntüye gidiyor. Gerici-faşist cephe işbaşında. 1. MC Hükümette. İşçileri Maden-İş Sendikasında, patronları MESS'te örgütlü 30'u aşkın işyerinde toplu sözleşme görüşmelerinin tümünün sonucu uyuşmazlık. Grev ve Lokavt kararları kimi yerde 8-9 aydır fabrika kapılarında asılı. MESS'e bağlı 7 işyerinde grevler aylardır sürüyor.” (Maden-İş)¹

30 Mayıs 1977, saat 14.00. MESS'le sabahtan başlayarak sürdürülen son görüşmelerden de sonuç alınamadığı haberi fabrikalara ulaştı. Maden-İş, MESS'e karşı 23 fabrikada birden grev başlattı.² Çarklar, bantlar, torna tezgâhları, presler durdu, motorlar sustu. Ocaklar soğumaya bırakıldı. Fabrikalara grev pankartları asıldı: “Bu işyerinde grev

1. Maden-İş, Gazete (1978), 8 Aylık Direnişimizin Tarihi, 15 Şubat 1978, Sayı 97, s. 3.
2. Bütün işyerlerinde işçiler, saat 14.00'ten itibaren birbiri ardına greve çıktılar. Maden-İş 4. Bölge Temsilciliği'ne bağlı Kartal ve Pendik yöresinde, Maden-İş yetkilileri ve Bölge Temsilcisi Halit Erdem'in bulunduğu bir heyet ilk önce 150 işçinin çalıştığı ve boru, sac ve demir kesme işleri yapan Memsan Metal işyerine giderek grevi başlattı. Daha sonra, 2 bin 300 işçinin çalıştığı Arçelik, 500 işçinin çalıştığı Simko, 375 işçinin çalıştığı ve aks üreten Parsan, 400 işçinin çalıştığı Haymak ve 100 işçinin çalıştığı Kaynak Tekniği işyerlerinde grevler başladı. Maden-İş 14. Bölge Temsilciliği'ne bağlı Silahtar, Eyüp ve Alibeyköy yöresinde 7 aydır sürmekte olan ve toplam 260 işçinin çalıştığı Çelik Endüstrisi ve Yıldız Kazan grevlerine ek olarak 600 işçinin çalıştığı Sungurlar, 125 işçinin çalıştığı Ternal, 100 işçinin çalıştığı Yeni Gayret Demir Çekme, 60 işçinin çalıştığı Demas ve 50 işçinin çalıştığı Tel Çivi fabrikalarında işçiler greve çıktılar. Maden-İş 1. Bölge Temsilciliği'ne bağlı Topkapı yöresinde Bölge Temsilcisi ve Maden-İş yetkilileri ilk önce 1300 işçinin çalıştığı MAN fabrikasında grevi başlattılar. Daha sonra Embo işyerinde çalışan 37 işçi greve çıktılar. Topkapı yöresinde halen 720 işçinin

var!” “DGM’yi ezdik, sıra MESS’te!”³ Davullar vuruldu, metal işçileri coşkuyla halay çektiler. İşçi şarkıları, marşlar söylendi. İşçi aileleri, kadınlar, yaşlılar, çocuklar... Kimi siyasi partilerin, sendikaların, demokratik kitle örgütlerinin temsilcileri, emekten, demokrasiden yana yüzlerce insan grevcilere destek için gelmişlerdi. Grev çadırları, barakalar kuruldu. Grev komiteleri fabrikalarda daha günlerce öncesinden örgütlenmişti. Nöbet çizelgeleri asıldı, grev gözcüleri DİSK, Maden-İş gömlekleriyle fabrikaların kapılarını tuttular. “Büyük Grev” böyle başladı.

30 Mayıs günü greve çıkan kimi fabrikaların kapılarına grev kararları aylar öncesinden asılmıştı. Bazıları bir yıla yakın bir süredir grev bekliyordu.⁴ Büyük Grev’den hemen önce MESS, Türk-İş’e bağlı Türk Metal Sendikası’yla Şubat 1977’de Ege Bölgesindeki iki işyerinde, Mart 1977’de ise İstanbul’daki 8 işyerinde grup sözleşmeleri imzalamıştı.⁵ Ve Büyük Grev başladığında MESS’e bağlı 8 işyerinde daha Maden-İş’in 1976 Ağustos’undan başlayarak aşamalı olarak başlattığı ve Büyük Grev’in öncüsü, parçası olan bir dizi grev de sürmekteydi.⁶

çalıştığı Auer, 60 işçinin çalıştığı İN-TE-NA, 700 işçinin çalıştığı İzsal ve 600 işçinin çalıştığı Altılar (PDK) işyerlerinde MESS’e karşı grevler sürmekteydi. Maden-İş 6. Bölge Temsilciliği’ne bağlı bulunan Şişli, Mecidiyeköy, Levent yöresinde, 50 işçinin çalıştığı Botel, 170 işçinin çalıştığı Palmak, 2 bin işçinin çalıştığı Profilo, 200 işçinin çalıştığı Bebmot ve 80 işçinin çalıştığı Mesan’da da grevler birbiri ardına başlatıldı. 600 işçinin çalıştığı Eskişehir Arçelik Fabrikasında da grev saat 14.00’te başladı. Politika, 31.05.1977 ve 05.06.1977.

3. Politika, 31.05.1977.

4. “30 Mayıs 1977’ye gelindiğinde, Mesan işyeri, Koç’a ait, ticari buzdolabı [üretiyor,] mesela 305 gündür grev bekliyor. Başka bir işyerimiz var 270 gündür... Ne kadar zor olduğunu bilirsiniz. Avans da alamıyoruz, MESS olmasa avans alırız. 305 gündür disiplinli bir şekilde bekliyorlar. İzsal devam ediyor bu sırada...” Faruk Türkoğlu, Sözlü tarih çalışması, 13 Temmuz 2011.

5. MESS (1999), Gelenek ve Gelecek MESS 40. Yıl, 1, MESS Yayın No 315, İstanbul, s. 427.

6. Baysal, Mehmet (1977), “Maden-İş’in MESS’e karşı grevleri”, Politika, 08.11.1977. Bu işyerlerinden birinde grevi yürüten Otomobil-İş’ti. Büyük Grevin başlamasından kısa bir süre önce bağımsız Türkiye Otomotiv İmal, Montaj, Demir, Çelik, Makine ve Metalden Mamul Eşya Sanayi İşçileri Sendikası (Otomobil-İş) 21 Mart 1977 günü saat 13.00’de MESS’e karşı Çelik Montaj işyerinde grev başlatmıştı. MESS’e karşı 350 işçi ile 1 Kasım 1976’de başlayan toplu sözleşme görüşmelerinde uyuşmazlık nedeni, MESS’in iş güvenliği, kıdem ve ihbar tazminatı ile parasal önerileri kabul etmemesi olarak açıklanmıştı. Otomobil-İş Aylık Yayın Organı,

Politika, 30 Mayıs grev çıkışından önce Maden-İş'in MESS'e karşı 11 işyerinde grev uyguladığını yazmaktadır.⁷ Bunların ilki 2 Kasım 1975'te başlayan Ente grevidir. 25 işçinin çalıştığı bu işyeri İzmir'dedir. Ente greviden 5 gün sonra İstanbul'da İzsal işyerinde grev başlamıştır. Bu işyerinde 720 işçi çalışmaktadır. Bunları, sırasıyla 24 Ocak 1976'da 300 işçinin çalıştığı Altılar (PDK) grevi, 17 Ağustos 1976'da 633 işçinin çalıştığı Auer ve 13 işçinin çalıştığı İN-TE-NA grevleri, 18 Eylül 1976'da İzmir'de 200 işçinin çalıştığı Te-Ba lokavtı, 2 Kasım 1976'da 55 işçinin çalıştığı Yıldız Kazan grevi, 3 Kasım 1976'da 205 işçinin çalıştığı Çelik Endüstrisi grevi, 11 Aralık 1976'da Ankara'da 70 işçinin çalıştığı Temsan grevi, 13 Aralık 1976'da Bursa, Mudanya'da 298 işçinin çalıştığı Siemens ve 14 Aralık 1976'da Kocaeli'de 700 işçinin çalıştığı Mannesmann grevleri izlemiştir.⁸ Ente grevi 20 Haziran 1977'de, Altılar (PDK) grevi ise 11 Haziran 1977'de Teba'da uygulanan lokavt ise 22 Haziran 1977'de sona ermiştir.⁹ Maden-İş grevdeki üyelerine grev ödeneklerini düzenli olarak ödemekte, grevler halktan ve demokratik kitle örgütlerinden de destek görmektedir. Siemens baştemsilcisi Rafet Bayraktar, bu öncü grevlerin nasıl yürütüldüğünü 1977 Mayıs'ında Büyük Grev çıkışından hemen önce şöyle anlatmaktadır.

"Grev komitesi kurduk. Ben bu komiteden başlayayım. Grevi bu komite yürütüyor. Hazırlamış olduğumuz beş grev komitesi üyesinden oluşan üç vardiyalık nöbet çizelgelerimizi ilan etmek suretiyle üyelerimizin grev nöbetlerini düzenli tutmalarını sağlıyoruz. 8 saatlik nöbet içerisinde grev gözcülerinin her türlü sorunlarını çözmek ilkemizdir. 15 Nisana kadar sürekli sıcak yemek yedik. Üyelerimizden gelen teklif sonucu bugünlerde kuru erzak uygulamasına başlamış bulunuyoruz. Üyelerimizin grev ödeneklerini ayda iki kez olmak üzere düzenli bir şekilde öduyoruz. (...) Mudanya halkı grevimizle yakından ilgilenmekte ve desteklemektedir. Özellikle ilerici-yurtseverler, ilerici Mudanya gençliği bize her bakımdan yardımcı olmaktadır. Mudanya Belediyesi grevci işçilere 10 ton kömür ve 5 ton pirinç dağıtmıştır.

Şubat-Mart 1977, Sayı 52, s. 2 ve 3.

7. *Politika*, 08.05.1977.

8. *Politika*, 05.06.1977.

9. Maden-İş (1977), 22. Dönem Çalışma Raporu, İstanbul, s. 122 ve 124.

Grev alanımız konuksuz gün geçirmiyor desem, yerindedir. Sınıf kardeşlerimiz gerek sendikalarıyla, gerek vardiya vardiya gezerek bizi yalnız bırakmıyorlar. Tofaş, Renault, Mako, Bosch, Cemtaş, Burçelik, Coşkunöz, Matsan, ST'de çalışan kardeşlerimiz, öteki işkollarındaki kardeşlerimiz, demokratik örgütler bizi ziyaret ettiler, dayanışma içerisinde olduklarını belirttiler. Beraberce sohbet ettik, konuştuk, tartıştık, oyun oynadık, türkü söyledik, marşlar söyledik... Savaşsız, sömürsüz ve yaşanası bir dünya için."¹⁰

30 Mayıs toplu grev çıkışından önce tek tek uygulanan grevlerde uyuşmazlık, başlangıçta sendikanın ücret taleplerinin yanında, kısa süreli iş haftası, ikramiyelerin, kıdem tazminatının, yıllık ücretli izinlerin arttırılması noktalarındaydı.¹¹ 16 Eylül 1976 DGM direnişinin ardından, direnişe katıldıkları gerekçesiyle işten çıkarılan Maden-İş üyelerinin işlerine iadesi talebi de Büyük Grev'in başta gelen uyuşmazlık konuları arasına katılacaktı.¹²

10. Politika, 24.05.1977.

11. Ankara'daki Temsan grevinde, Maden-İş birinci yıl için 7 ve ikinci yıl için 7 lira ücret zammı talebine karşılık işveren, birinci yıl 3,5, ikinci yıl 3,5 lira vermeye yanaşmıştı ve işçilere göre grevin nedeni de buydu. Politika, 14.03.1977. Bursa, Mudanya'daki Siemens grevi öncesinde Maden-İş'in talepleri, işçilerin saat ücretlerine 8 lira zam yapılması, yılda 4 aylık ücret tutarında ikramiye verilmesi ve kıdem tazminatının 45 güne çıkarılması olarak kaydediliyordu. 13 Aralık 1975 günü grev başlaması üzerine işyerinde lokavt da ilan edilmişti. Politika, 08.04.1977. Siemens grevinin nedenlerine ilişkin olarak Kemal Daysal, MESS Bursa temsilciliğinin iddialarını yalanlarken sadece ücret zamları için değil, insanca yaşama koşullarına ulaşacak kısa süreli iş haftası, yıllık ücretli izinlerin arttırılması ve kıdem tazminatlarının yükseltilmesi, için de mücadele verdiklerini vurgulamaktaydı. Politika, 10.04.1977.

12. İşveren sendikalarının DGM direnişine katıldıkları gerekçesiyle işten çıkarılan işçiler için hazırladıkları bilinen kara listelere ulaşamadım. Memet Ertürk bu konuda şunları yazdı: "Söz konusu kara liste bizde de yoktur, çünkü işverenler ve MESS işbirliği ile hazırlanan bu liste çok gizli kaydıyla işyerlerine verildi, ayrıca işçi almak isteyen her yere MESS tarafından bilgilendirme servisi yapıldı. Bu isimlere fabrika fabrika atılanlar tespit edilerek ulaşmak mümkün olabilir, bu durumda bile tam listeye ulaşılması çok zor." Memet Ertürk, e-posta, 25.09.2011. Hanefi Öztürk, 16. Bölgede DGM nedeniyle işten atılan üyelerin sayısının fazla olmadığını, onların da bir süre sonra işlerine iade edildiklerini ya da tazminatlarının alındığını söylüyor. "Kara listeleri görmedim ama bu listeler hazırlanmıştı, çünkü bu bizim yönetim kurulumuzda uzun uzun tar-

30 Mayıs'a nasıl gelindi?

Maden-İş 30 Mayıs günü topluca greve çıkan fabrikalarda toplu sözleşme taslaklarını tek tek oluşturmuştu. Sendika içi demokrasi gereği, her fabrikada toplu sözleşme komiteleri kurulmuş, talepler bu komitelerle yapılan toplantılarda belirlenmişti. Bu hazırlık sürecinde Maden-İş, daha 70'lerin başlarından itibaren işyerleriyle ilgili sistemli olarak yaptığı araştırma ve veri edinme/istatistik çalışmalarına dayanmaktaydı. Maden-İş Araştırma Dairesi Müdürü Ali Eşref Turan, bu çalışmaları şöyle anlatıyor:

"Rutin olarak bizim yaptığımız işlerden biri, örgütlü olduğumuz işyerlerindeki üyelerin ücret ve diğer sosyal hakların istatistiğini tutmaktır. Bunu yıllık olarak yayınlardık. Toplu sözleşme dönemlerinde de bunları, toplu sözleşmeyi yürütecek uzman arkadaşlarımızın önüne yıllar itibarıyla koyardık. (...) Bu rutine dönüşmüş bir çalışmaydı. Bunun dışında, (...) bulunabilen çeşitli kaynaklardan firmaların bilançolarını, mali [durumlarını] analiz ederdik. Anonim şirketse, bilançoları zaten kamuya açık olmaları gerektiği için [bunları] edinirdik. Çok değişik kaynaklardan bunları edinirdik. Arçelik'in genel kurulu yapıldığında ertesi hafta bizim elimizde o bilanço olurdu. Ama birçok yer büyük şirket değildi. Şimdi Haliç kenarındaki yeşil alanların çoğu bizim örgütlü olduğumuz küçük küçük işyerleriydi. (...) Onlar için de ulaşabildiğimiz değişik kaynaklardan bilgileri alırdık. İşyeriyle sendikanın diyalogu birçok yerde çok açıktı. Mücadele vardı ama çok ciddi bir güven de vermiş Maden-İş. Bunu işverenler de söylerlerdi, 'İşçinin hakkını hiç yedirmez, ama Maden-İş bir şey söylerse olur, Maden-İş'le çalışmak maliyet olarak bizim için yüksektir ama bir bakıma da daha rahattır.' Böyle bir diyalog ortamı olduğu için işyerlerinden de [bilgi] alırdık. Ücret istatistikleri... Mali işler dairesinde aidat bürosu vardı, onlar kendilerine gelen listelerin bir kopyasını hemen bize verirlerdi. Türkiye'de daha sonraki dönemlerde örnekleri olmuş olabilir ama 80'e kadar tek örnekti sanıyorum, araştırma dairesinin hem üyelerine ilişkin düzenli istatistik oluşturmaları, bunu kullanıma hazır

tışıldı. DGM'den hemen sonra sendikanın bütün yöneticileri hakkında dava açıldı. Kanunsuz grevleri örgütleme nedeniyle. Ve tabi ki militan işçiler de kara listelere alındılar. Bu işçilerin çoğu iş bulmakta yılarca güçlük yaşadılar." Hanefi Öztürk, Sözlü tarih çalışması, 8 Temmuz 2011.

hale getirmesi, hem metal işkolunu, alt sektörleri, onlarla ilgili bütün gidişatları izleyip ara raporlar sunması... Grev öncesinde de bu çalışmalar tabii ki, yapıldı.”¹³

Maden-İş hazırladığı taslakları, her işyeri için yetki prosedürü tamamlandıkça MESS'e verdi. Ne var ki işyerleri ya da işyeri grupları için başlatılan görüşmeler daha ilk anda kilitlenmekte, peş peşe uyuşmazlıklar tutulmaktaydı.¹⁴ 1977 yılının ilk aylarına gelindiğinde pek çok işyerinde uzlaştırma sürecinin sonlarına gelmişti. Halit Erdem bu sürece ilişkin olarak şu gözlemini aktarıyor:

“Ve 1976 yılına gelindiği zaman iki güç odaklaşmış olur. Birisi Maden-İş. Gönen'deki toplu sözleşme toplantısında o güne kadarki deneyimlerini biriktirmiş ve bir ilkeler manzumesi haline getirmiştir. Aynı şeyi, MESS de yapmıştır. MESS de ciddi olarak bir örgütlenme yapmıştır. (...) Yeni sözleşme dönemi başlamadan taraflar böyle bir hazırlık yapmışlardır. Ve bu hazırlıkların tamamı sendikal içeriklidir. Bir bilek güreşi [öncesi] gibi kabul edilmelidir bu hazırlıklar, içeriği sendikaldir. (...) Tekliflere baktığımız zaman bunu görebiliriz. Maden-İş'in ilke maddeleri vardır, MESS'in ilke maddeleri vardır. (...) 76 DGM [direnişinde] atılan işçileri Maden-İş işe aldıraramamıştır, MESS buna kesin direnmiştir çünkü onun için de ilkesel bir durumdur, bizim için de öyleydi. Biz onu biraz zamana yayıp, başka çıkış yolumuz da olmadığı

13. “[Ücret ve çalışma şartlarını] belirleme sürecinde sendikanın uzmanları hem bizden, araştırma dairesinden teknik bilgiler, raporlar alarak hem de işyeri temsilcileriyle birlikte belirlerlerdi. Dolayısıyla Maden-İş Sendikası Türkiye sendikacılığında belli bir yere sahipse çalışma biçimindendir. Bu çalışma biçiminin en önemli özelliklerinden birisi de toplu sözleşme hazırlığının ve onun sonunda ortaya çıkan sözleşme taslağının, bir, (...) verilere dayandırılarak hazırlanması, iki, sendikanın ilgili elemanlarıyla işyerinin temsilcilerinin birlikte çalışmasıyla, bu anlamda demokratik bir süreçle hazırlanmasıdır. İşyeri temsilcileri dedim, bu bazen, bazı fabrikalarda bütün fabrika işçilerinin katıldığı toplantıları içerecek biçimde genişletilmiştir. Örneğin Ereğli Demir Çelik fabrikasında yapılan toplu sözleşme hazırlıklarında bütün işçilerin büyük bir sinema salonunda toplanmasıyla önce yapılan hazırlıklar gözden geçirilmiş ve tüm işçilerin onayından geçtikten sonra sendika tarafından işyerine bildirilmiştir.” Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.
14. “İlk maddeden, yürürlük maddesinden uyuşmazlık tutuyorduk. [MESS sözleşmeleri] kasıtlı olarak biriktiriyordu.” Faruk Türkoğlu, Sözlü tarih çalışması, 13 Temmuz 2011.

işin toplu sözleşmelere bir yük, aşırı, artı bir yük olarak yüklemiştir. Ve (...) toplu sözleşme süresi geldi, normal prosedür [gereği] çağrılar yapıldı ama yasadaki inanılmaz boşluklar, inanılmaz esneklikler (...) nedeniyle yetki uzuyor, yetki alınamıyor, itirazlar oluyor, o itirazlar süreleri geçiyor ve bir fabrikadaki yetki altı ay uzuyor, yedi ay uzuyor, bir fabrikanın yetkisi iki ay uzuyor, bir fabrikanın yetkisi geride kalıyor... Ama [bu süreçler] sanki Maden-İş'in de çok fazla itirazı olmadan doğal olarak birleşti. (...) Ve herkes bunu zımnen kabul etti. Ama söylem olarak Maden-İş grup sözleşmelerine karşıydı, tek tek işyeri sözleşmeleri yapmak istiyordu. İşin sendikal boyutu böyledir kanaatimce.”¹⁵

Ali Eşref Turan, her işyerinin toplu sözleşmesinin ayrı ayrı bağt-lamasının işin doğası gereği olduğunu belirtmektedir. Çünkü hem her işyerinde örgütlenme tarihi farklıydı hem de ayrıca işyerlerinde toplu sözleşme süreçleri farklı uzunluktaydı. “Maden-İş buna sadık kalmak isterken MESS, sadece 77’de değil daha önceden beri bunu mümkün olduğunca toplamak arzusundaydı. Ama gerçekleştiremiyordu. 77’de olan maalesef MESS’in bu isteğinin gerçekleşmiş olmasıdır.”¹⁶

Ve Maden-İş Nisan ayından başlayarak bölgelerde yaygın taban toplantıları düzenledi.¹⁷ 19-20 ve 21 Nisan günlerinde İstanbul Spor ve Sergi Sarayı’nda düzenlenen Maden-İş 1. Bölge toplantısına 7 binden fazla işçi

15. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

16. Gene Maden-İş tek tek sözleşme zamanı gelen işyerleri için başvurdu bölge çalışma müdürlüğüne, yetkisini aldı, yetki aldıktan sonra dosyaları hazırlayıp işverenle toplu iş sözleşmesi sürecini başlattı. Ama MESS’in -burada başarılı olmak ya da başarısız olmak gibi kelimeler kullanılacaksa- MESS’in önce başarılı olduğu iş, toplu sözleşme süreçlerini ağırdan alarak, bunların son noktaya varışını aynı tarihe denk [getirmesiydi.]. ‘Son noktaya varış’ terimini özel olarak kullandım, sözleşmenin bağtlanması değil, çünkü uzlaşamıyordu. O noktada ya son bir görüşme yapıp uzlaşıp sözleşme imzalayacaksınız ya da işveren sendikası lokavt kararını, işçi sendikası da grev kararını alıp ilan edecek. İşte o son görüşme noktalarını aynı tarihlere getirdiği için bu doğru.” Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.

17. İlk toplantı 13 Nisan Çarşamba günü 1. Bölgede yapılmıştı. *Politika*’nın haberrinde, “Genişletilmiş Temsilciler Toplantısı” biçiminde yürütülen çalışmaların 14 Nisan Perşembe günü 4. Bölgede, 15 Nisan Cuma günü de 16. Bölgede sürdürüleceği kaydediliyordu. *Politika*, 16.04.1977.

katıldı.¹⁸ Konuşmacılar DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca, Maden-İş Sendikası Genel Başkan Vekillerinden Şinasi Kaya, Hüseyin Ekinci, Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk¹⁹ ve 1. Bölge Temsilcisi Murat Tokmak'tı. Toplantıda 1977 Mayıs'ının sonuna kadar "42 bin işçi adına" greve gidileceği açıklandı. Grup sözleşmesi reddedildi. İşçiler birleşin", "DGM'yi ezdik, sıra MESS'te", "İleri demokratik bir düzen", "Kafaları ezilsin, oyunları bozulsun", "Yaşasın DSF, Yaşasın DİSK, Yaşasın Maden-İş" sloganları atıldı. Hüseyin Ekinci kürsüden şunları söylüyordu:

"MESS bize diyor ki bu kadar büyük bir grevi, Maden-İş örgütleyip yürütemez. Şaşarım onların aklına. Her zamankinden daha bilinçli, daha bir kenetlenmiş ve her zamankinden daha disiplinli olan Maden-İş üyeleri bu grevle [yumruğunu] sermayenin kafasına bir balyoz gibi patlatacaktır."²⁰

Şinasi Kaya, "işkolu düzeyinde genel grev" için hazırlıkları tamamladıklarını açıkladı: "Sendika Genel Merkezinde bir Genel Grev Komitesi kurulacaktır. Bölge Temsilciliklerinde Bölge Grev Komiteleri, işyerlerinde de ayrı ayrı Grev Komiteleri oluşturulacaktır. Ayrıca Genel Merkezimizde bir Genel Hukuk Bürosu ile buna bağlı olarak bölgelerimizde birer Bölge Hukuk Bürosu oluşturulmaktadır. Yine Genel Merkezimizde Afişleme, Güvenlik, Basın ve Halkla İlişkiler komiteleri oluşturulmaktadır. Bu dönemde her zamankinden daha çok demokratik merkezîyetçilik ilkesine kesinkes uyulacak, merkezi disiplin dışına hiçbir biçimde çıkılmayacaktır." *Politika*, bu toplantıda sendika tarafından "işkolu düzeyinde grev çağrısı" yapıldığını yazdı.²¹

Diğer bölgelerde/bölge temsilciliklerinde de geniş katılımlı taban top-

18. "Maden-İş, demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının gereğini yapıyor. Üyelerine danışıyor, MESS'e karşı büyük çaplı bir savaşımın gerekliliğini ama çok zorlu olacağını, zor koşullarda verileceğini tüm açıklığıyla anlatıyor. Üyelerinin bilincine, kararına başvuruyor." Maden-İş, 15 Günde Bir Çıkar, "8 Aylık Direnişimizin Tarihi", 15 Şubat 1978, Sayı 97, s. 3.

19. Sayın Memet Ertürk'ün ismi döneme ilişkin bütün kayıtlarda -basında, yazışmalarda, kararlarda vb.- Mehmet Ertürk olarak geçmektedir. Doğrusu Memet Ertürk'tür ve sorduğumda kendisi de ismini doğru olan şekiyle kullanmamı tercih etmiştir. Ben de bu tercihe uyarak orijinal alıntılar dışında, Memet Ertürk ismini kullandım.

20. *Politika*, 19.04.1977.

21. *Politika*, 19.04.1977.

lantıları yapıldı. MESS toplu sözleşme görüşmeleri devam eden işyerlerinde ön şart olarak grup sözleşmesini ileri sürmekte, bu, sendika tarafından gittikçe güçlenen Maden-İş'i çökertmek ve işçiler üzerinde işveren baskısını arttırmak için tezgâhlanan bir oyun olarak yorumlanmakta ve işkolunda yaygın bir şekilde greve gitme eğilimi ile karşılık bulmaktaydı.²² Böylece MESS'in grup sözleşmesi dayatmasına karşı sözleşme görüşmelerinin başladığı tüm işyerleri uyuşmazlığa gitti ve Maden-İş bu işyerlerinde tek tek ya da gruplar halinde grev kararları almaya başladı. Nisan sonlarında Maden-İş 5 fabrikada birden grev kararı aldı.²³ Maden-İş Mayıs'ın ilk günlerinde MESS'e bağlı 12 işyerinde²⁴ daha grev kararı alacak ve Mayıs'ın ortalarında grev kararı alınan işyerlerinin sayısı 25'e çıkacaktı.²⁵

Grup sözleşmesi; toplu sözleşmelerin yürürlük sürelerinin birleştirilerek pazarlığın tek elden ve tek yetkili MESS tarafından yürütülmesi politikası MESS açısından stratejik öneme sahiptir ve MESS bu noktada olağanüstü ölçüde katıdır. Bu dönemde üç işvereni kendi başlarına toplu sözleşme imzalamaları nedeniyle üyelikten ihraç eder.²⁶ MESS Disiplin Kurulu kararında “Birliği bozan, disipline aykırı davranan, MESS dışında sözleşme imzalayan, sendikal bütünlüğü parçalayan üyelerin MESS dışında kalmalarının yerinde olacağı” belirtilir. Kararda, MESS Anatüzüğünün 48. Maddesinde toplu görüşmelerinin MESS tarafından yürütülmesinin ve toplu iş sözleşmesinin MESS tarafından yapıp imzalanmasının öngörüldüğü hatırlatılır, kararın “temel felsefesi” şöyle açıklanır:

22. Politika, 08.05.1977.

23. Grev kararı alınan işyerleri Profilo, Beko Teknik, Demas, Parsan ve Motor Ticaret'tir. Politika, 26.04.1977.

24. Grev kararı alınan 12 işyeri şunlardır: Bebiş, Embo, Mesan, Tüber Çelik, Halıcıoğlu Tel Çivi, Memsan, Ternal, Arçelik A.Ş. (İstanbul), Nasaş A.Ş., MAN, Simko, Baymak. Politika, 02.05.1977.

25. Politika, 08.05.1977. Maden-İş 9 Mayıs 1977 günü Arçelik'in Eskişehir fabrikasında grev kararı aldı. Bir açıklama yapan Eskişehir Bölge Başkanı Dursun Sabur, grev kararını işyerine astıklarını söyledi. Politika, grev kararı üzerine MESS'in de lokavt kararı aldığının öğrenildiğini yazıyordu. Politika, 11.05.1977 ve 19.05.1977.

26. Emayetaş Madeni Eşya Saç ve Emaye Fabrikaları T.A.Ş., İktisadi ve Sınai ve İşletme A.Ş., Zatel Pres Döküm Sanayii A.Ş.

"Toplu sözleşme düzeninin giderek yozlaşması, her sözleşmenin bir öteki-ne basamak teşkil etmesi ve işyerlerini kabulü çok zor koşullara zorlaması, sözleşmelerin gruplar halinde yapılması düşüncesini doğurmuştur. Bu girişim işkolu düzeyinde toplu iş sözleşmesi yapmanın ilk aşamasıdır. Ancak bu yolla, ekonomik ve toplumsal koşullara uygun toplu iş sözleşmeleri yapılabilir. Sorunlar genel anlamda ele alınmadıkça uygun yaklaşımlar ve çözümler bulunamaz. Gruplar halinde toplu iş sözleşmesi yapılması toplumsal dengeyi tam anlamı ile sağlayabileceği gibi işçi-işveren ilişkilerinin de daha dengeli biçimde sürdürülmesini sağlar. Böylece düzen yozlaşmaktan kurtulur."²⁷

Aynı günlerde Bursa'da çetin bir yetki mücadelesi sürmektedir. Mayıs'ın ilk haftası içinde Bölge Çalışma Müdürlüğü (BÇM) 6 binden fazla işçinin çalıştığı toplam 5 fabrikada yapılacak olan irade beyanı tarihlerini belirlemeye hazırlanıyordu. Daha önce BÇM, toplu sözleşme yapma yetkisini Tofaş, Coşkunöz, Mako ve Robert Bosch işyerlerinde Türk Metal'e, Renault, STK, Karsan Cemtaş ve Burçelik işyerlerinde ise Maden-İş'e vermişti. Sendikalar birbirlerinin yetkilerine karşılıklı olarak Bursa İş Mahkemesi'nde itirazda bulunmuşlar, Bursa İş Mahkemesi sahte üye fişi düzenlediğini saptadığı Türk Metal'in 4 fabrikadaki yetkilerini iptal etmiş ve Tofaş, Coşkunöz, Mako, Robert Bosch ve Renault fabrikalarında irade beyanı yapılmasına karar vermişti.²⁸

27. Politika, 20.04.1977.

28. Politika, 09.05.1977; Doğru Hakimiyet, 15.05.1977. Bursa'da daha önce Fehmi Işıklar'ın Genel Başkanı olduğu Çağdaş Metal-İş örgütlüdür ve Çağdaş Metal-İş, 1973 yılında Ankara'da kurulmuş çok yeni bir sendikadır. Kimi sendikaların kendisine katılımıyla büyür. Çağdaş Metal-İş, 18 Ocak 1976 günü yapılan genel kurulunda kendisini fesheder ve bütün mal varlığı ve personeli ile birlikte Maden-İş'e katılma kararı alır. Maden-İş Bursa Bölge Temsilcisi Selim Mahmutoğlu bu katılım sürecine ilişkin şunları kaydetmektedir: "Çağdaş Metal-İş'in toplam 8000 civarındaki üyesinin 7000'ini biz zaten örgütlenme atağımızın sonucunda Maden-İş'e kazandırmıştık. Geriye SKT, Coşkunöz, Burçelik ve Karsan'da çalışan 1000 civarında üyesi kalmıştı. Onları da yeni yetki döneminde sendikamıza katmak için gerekli hazırlıkları yapıyorduk. Zaten Bursa'nın bir gerçeği, bu yan sanayi dediğimiz işyerleri, Tofaş ve Renault nerede ise onlarda orada olmak ve büyüklerin aldığı ücret ve sosyal hakları almak isterler. Çünkü toplu iş sözleşmesi başlangıç tarihleri aynıdır ve daha önce buralarda grup sözleşmesi yapılmıştır. Özetle bu işyerleri Maden-İş'e gelmeye hazırdır ve Çağdaş Metal-İş Bursa'da bitecektir. Geriye Kırıkkale, An-

İrade beyanının tamamlanmasının ardından Maden-İş, MESS'e Bursa'daki fabrikalar için de toplu görüşme çağrısı yapacak ve Bursa'da daha başlamadan kilitlenen müzakereler, Maden-İş'in Büyük Grev sürecinde yürüteceği MESS toplu pazarlığın bir parçası haline gelecekti.

Mayıs sonlarında anlaşma umutları tükendi, grev kaçınılmazdı. Şinasi Kaya 24 Mayıs günü bir basın toplantısı düzenleyerek grevin uygulama yönteminin açıklanacağını ve MESS'in kamuoyuna aktardığı yanlış bilgileri açıklığa kavuşturmak amacıyla somut uyuşmazlık konularının belirtileceğini söyledi.

"Şu anda ihtilafta olduğumuz işyerlerinde sendikamızın ücret önerilerine henüz bir cevap bile vermedikleri halde kamuoyuna birtakım gerçek dışı rakam beyanlarında bulunmuşlardır. Açıkçası MESS Genel Sekreteri sırf MC iktidarının bozuk ekonomik politikasının sonucu ülkeyi içine düşürdüğü ekonomik bunalımın yükünü ve sorumluluğunu örtbas etmek amacıyla Türk sanayi ve işçi-işveren ilişkileri üzerinde kumar oynamaktadır. Bu anlayış ve zihniyetin sonucu sendikamız (...) grevi fiilen uygulamaya koymaya karar vermiştir."²⁹

Ve 27 Mayıs günü bir basın toplantısı yapan Maden-İş yöneticileri, 30 Mayıs Pazartesi günü başlayacak dev boyutlu grevin gerekçesini kamuoyuna açıkladılar.³⁰ Şinasi Kaya 13 aydan beri toplu sözleşme görüşmelerinin devam ettiğini ancak "MESS'in grup sözleşmelerinde ısrar etmesi, sendikanın parasal istemlerine herhangi bir karşı öneri ile cevap vermeksizin kamuoyunda Maden-İş'i uzlaşmaya yanaşmayarak, uyuşmazlığı körükleyen bir tutumda gösterme propagandasına ağırlık vermesi"

kara, Balıkesir ve Kayseri'deki Orman Tamirhanelerinde çalışan 400-500 Civarında üyesi kalacaktır. Bu durumda olan, üstelik bize silahlı saldırı düzenlemiş bir sendikayı, Türk-İş ve kimi bağımsız sendikaların DİSK'e katılmasını teşvik (!) etmek için, bünyemize kabul ediyoruz. Bir sürü borcu ve 38 çalışanı ile bu sendika bize katılıyor. Ben bunun yanlış bir politika olduğunu o gün de bugün de söylemeye devam ediyorum." Selim Mahmutoğlu, e-posta, 03.08.2011.

29. Politika, 26.05.1977. Maden-İş Sendikasının grev uygulamasına geçeceği işyerleri şunlardır: Mesan Metal, Bebimot Belde Bisiklet, Tuber Çelik, Telçivi, Termal, Memsan Metal, Arçelik, MAN, imko, Selnikel Motor Ticaret (Levent), Parsan, Profilo, Motor Ticaret (Mecidiyeköy), Beko Teknik, Demas Demir Çekme, Haymak, Sungurlar, Palmek-Profilo, Kaynak Tekniği, Arçelik (Eskişehir), Yeni Gayret, Botel, Boronkay.

30. Maden-İş, 8 Aylık Direnişimizin Tarihi, 15 Şubat 1978, Sayı 97, s. 3.

üzerine grev kararı alındığını yineledi. Kaya 5 Haziran genel seçimlerine büyük bir olasılıkla grevde girileceğini kaydetti. Grevin seçimleri şu ya da bu biçimde olumsuz olarak etkilemeyeceğini, “hatta belki de tekelci sermayenin faşist özelemlerine karşı, işçi sınıfının örgütlü birliğinin gücünü ve disiplinini ortaya koyacağı için olumlu bir etkide” bulunabileceğini belirtti. Maden-İş yöneticileri basın toplantısında MESS’in amacının gösterilmek istendiği gibi “grup sözleşmesi yapmak” olmadığına dikkati çektiler ve MESS’in işçi ücretlerinden, DİSK’in tırmanışına, işçi sınıfı içindeki büyük uyanış ve bilinçlenmesinden, Maden-İş tabanındaki “işçi sınıfının en bilinçli, en uyanık, en fedakâr unsurlarına” kadar pek çok şeyi dondurmak istediğine işaret ettiler.³¹

Metal işçisi 1977, 30 Mayıs’ına bu koşullarda girecek; 30 Mayıs toplu grev çıkışından bir gün sonra grev uygulamasına başlanabilmesi için yasal süreleri dolan 2 işyerinde ise grevler, 31 Mayıs 1977 günü başlatılacaktır.³² Mayıs sonunda, MESS’e karşı 33 fabrikada, 10 binden fazla işçi grevdedir.

5 Haziran: Grevler seçimlere mi kilitlendi?

Büyük Grev başladığında DİSK yönetiminde Türkiye Komünist Partisi (TKP) politikaları ve Maden-İş hâkimdir. Kemal Türkler DİSK başkanıdır. DİSK’i parçalanmanın eşiğine getirecek olan “Ulusal Demokratik Cephe” (UDC) çağrısını henüz yapmamış, “uzmanlar krizi” henüz patlak vermemiştir. Ve DİSK’i 1977 yılı sonlarında erken kongreye götürecek olan büyük kırılmanın/değişimin henüz kamuoyu önünde çok da belirgin olmayan ilk işaretleri vardır. Büyük Grev başladığında DİSK, içinde yaşattıklarını, ilişkilerini, kavgalarını yüzeyine yansıtmayan bir göl gibidir.

Büyük Grev sürecinde en önemli siyasi gelişmelerden biri, 5 Haziran 1977 milletvekili genel seçimleriydi ve seçimler daha aylar öncesinden

31. Politika, 28.05.1977.

32. Milliyet, 31.05.1977. Milliyet bu iki işyerindeki grev çıkışını, “Boronkay ve Doğu Galvaniz’de de grev uygulaması başladı” başlığıyla verdi. “Maden-İş Sendikası yasal süreleri dolan Doğu Galvaniz ve Boronkay işyerlerinde de dün grev uygulamasına başlamıştır.” Milliyet, 02.06.1977.

toplu pazarlığın ilgi alanına/gündemine girmişti. DİSK ve Maden-İş seçimlerinde, işçi kitlelerinin önüne siyasi bir hedef koymuştu. 21-22 Şubat 1977 tarihlerinde ortak bir toplantı yapan DİSK Genel Yönetim Kurulu ile Başkanlar Konseyi, toplantının birinci gününde 1977 Genel Seçimlerinde CHP'yi destekleme kararı almış ve kamuoyuna açıklamıştı.³³ DİSK'in, 1977 genel seçimleri öncesinde işaret ettiği en acil hedef, "... Tekelci sermayenin demokrasi ve halk düşmanı, gerici-faşist stratejisini bozguna uğratmak, faşizm tehlikesini yok etmek üzere" MC'yi demokratik yoldan düşürmekti.³⁴ CHP'nin desteklenmesinin gerekçesi de bu hedef doğrultusunda "iktidara en güçlü aday durumundaki tek ilerici ve demokrasiden yana örgüt" olarak görülmesi ve DİSK'in 5. Genel Kurulu'nun 33. No.lu "Faşizme Karşı İlerici ve Demokratik Güçlerle Yapılacak İşbirliği" kararı olmuştu. DİSK, "ileri demokratik düzenin kurulmasının şartı olarak" demokratik kitle örgütlerini ve "demokrasiden yana olan tüm siyasal partileri" de CHP'yi desteklemeye çağırıyordu.³⁵ Maden-İş de metal işçilerini, "MESS'in, işbirlikçi tekellerin iktidardaki politik temsilcisi MC'yi alaşağı etmek için" oy kullanmaya davet etmişti.³⁶

Karşı cephede ise MESS, Maden-İş'in grevleri "DGM'yi ezdik, sıra MESS'te" sloganıyla yürüttüğüne bakarak, Maden-İş'in MESS'e karşı yürüttüğü mücadeleyi, MC hükümetine karşı yürütülen mücadelenin

33. DİSK Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Aylık Yayını, Sayı 3 (33), Mart 1977, s. 111.

34. DİSK, Sayı 3 (33), Mart 1977, s. 111. DİSK 1973 ve 1977 yılında olduğu gibi 1979, 14 Ekim ara seçimlerinde de, "tabanının (gövdesinin) ilerici, demokrat unsurlardan oluşması nedeniyle, faşizme karşı mücadelede önemli görevler yapabilecek olan" CHP'ni destekleyecektir. "İşçi sınıfımızı, emekçi halkımızı kucaklayan siyasal örgütlenmenin henüz var olmadığının bilincinde olarak, sosyalist, ilerici, tüm partilerin adaylarına da oy verilerek güç katılmasının faşizmle mücadele ilkesine ters düşmeyeceğini, Kamuoyuna duyurmaya karar vermiştir." DİSK (1980), 7. Genel Kurulu Çalışma Raporu, 25-30 Haziran 1980, İstanbul, s. 239. Böylece DİSK, bütün bu dönem boyunca MC hükümetlerinin iktidardan uzaklaştırılabilmesi amacıyla siyasete ağırlığını koymuş ve bu hükümetleri oluşturan sağ siyasi partileri açıkça ve uzlaşmaz biçimde karşısına almıştır.

35. DİSK (1975), V. Genel Kurul Belgeleri, Yayın No.17, İstanbul, ss. 52-55.

36. Maden-İş, 8 Aylık Direnişimizin Tarihi, 15 Şubat 1978, Sayı 97, s. 3 ve 4.

bir parçası haline getirmeyi amaçladığını düşünüyordu. Bu çerçevede MESS'in toplu pazarlık sürecinin genel seçimlere kadar bir sonuca ulaşabileceğine ve dolayısıyla grevlerin çözümlenebileceğine ilişkin beklentisi, umudu yoktu. "14 aydır devam eden görüşmeler önceki gün ilk noktasına geldi. Bundan sonra, MESS şunu çıkarmıştır ki, Maden-İş 5 Haziran'a göre kendini ayarlamıştır. Bu toplantılar süresince MESS işçilerin ve ekonomimizin lehine olan bütün olanakları sağlamıştır. İdeolojik ve politik amaçlarla sendikal sorunların kesinlikle çözümlenemeyeceği inancındadır."³⁷ MESS, DİSK'in ve Maden-İş'in toplu pazarlık sürecine bu siyasi hedefle yaklaştığını tespit etmekte ve bu çerçevede, grevleri kaçınılmaz görmektedir.

Buna karşılık Maden-İş'e göre siyasi amaçlarla hareket eden, başından beri MESS'ti. Türkler, daha 17 Nisan günü İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda toplanan DİSK Genel Temsilciler Meclisi'nde yaptığı konuşmada, toplu pazarlığa siyasi bir amaçla yaklaştıkları tezini reddetmiş; MESS'in saldırısının açıkça siyasal/sınıfsal bir anlam taşıdığını vurgulayarak, MESS'i iki yüzlülükle itham etmişti.³⁸

"MESS bu sınıfsal amacını gizlemek için, uzlaşmazlığın nedeni olarak DİSK'in 1977 Genel seçimlerine ilişkin tavrını göstermekte, Maden-İş Sendikamızın görüşmelere siyasal bir amaçla yaklaştığını iddia etmekte ve bu sendikamızın siyasal amaçlı grevler yapmayı düşündüğünü göstermek istemektedir. MESS'in bu DİSK ve Maden-İş düşmanı tavrı, DİSK'in seçimlere ilişkin kararından çok daha önceleri başlamıştır. Kaldı ki, DİSK 1973 ve 1975 seçimlerinde de CHP'yi desteklemiştir. Basın üyelerinin önünde açıklıyorum: Maden-İş Sendikamızın MESS ile sürdürdüğü toplu sözleşme görüşmelerinin tek amacı üyelerinin daha ileri toplumsal ve ekonomik hak ve çıkarlara kavuşmasını sağlamaktır."³⁹

37. Milliyet, 01.06.1977.

38. Türkler, MESS'In esas amacının Maden-İş'i zayıflatarak, DİSK'i geriletmek ve böylece demokrasi savaşımının, sınıf sendikacılığının gelişimini frenlemek olduğuna işaret ediyordu. Türkler'e göre MESS'in amacı grup sözleşmeleri yaparak, işkolu toplu sözleşme düzenini yerleştirmek ve ücretleri, kıdem tazminatlarını ve diğer sosyal hakları dondurmak; büyük işverenlerin daha çok sömürmesini, böylece daha fazla kar etmesini sağlayıcı bir ortam yaratmaktır. Türkler, Bu nedenle MESS'in saldırısının açıkça siyasal bir anlam taşıdığını açıklıyordu.

39. DİSK, Sayı 5-6 (35-36), 1977 Mayıs-Haziran, s. 214.

Bu noktada Memet Ertürk'ün, 30 Mayıs sabahı MESS'le toplu grev çıkışından önce yaptıkları son müzakereye dair hatırladıkları dikkat çekici. Müzakere ekibi Turgut Özal, Bahri Ersöz, Kemal Türkler, Memet Ertürk ve Şinasi Kaya'dan oluşuyordu. "Umut yoktu. Aslında biz bir anlaşma zemini yaratılabilmesi için bazı tavizler vermeye de hazırдық, ancak MESS çok katı yaklaştı. En zor madde DGM direnişinde işten çıkarılan işçilerin işlerine iade talebimizdi. Bu grup sözleşmesi meselesinden de daha umutsuz bir maddeydi o zaman. Biz bu noktada kimi kısmi çözümler yaratabileceğimizi düşünüyorduk, bu işçilerin bir bölümünün en azından işlerine iadesi ve kara listelerin yırtılması bir çözüm olabilirdi. Ama MESS çok katı yaklaştı. Bir diğer nokta da MESS'in ücretlerin dondurulması talebiydi ki bunu kabul etmemiz söz konusu olamazdı. MESS bu son müzakerede de bu noktalarda çok katı durdu."⁴⁰

Ve 31 Mayıs günü Maden-İş adına bir açıklama yapan Maden-İş Genel Başkan Vekili Kaya, sendikanın uzun süre önce almış olduğu grev kararlarını, bir uzlaşma olur ümidi ile yürürlüğe koymadığını vurgulayacak ve 14 ay önce başlayan görüşmeleri MESS'in çıkmaza soktuğunu söyleyecekti. Buna rağmen Maden-İş, yetkili herkesle her zaman görüşüp ihtilafı çözmeye hazırdı.⁴¹ DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca da aynı gün yaptığı yazılı açıklamasında, işverenlerin işçi taleplerini reddetmekte direnmeleri durumunda yasal grev prosedürü tamamlanmakta olan yeni işyerlerinin de greve katılacağını kaydetti.

"Maden-İş'in büyük grevi, işçi hak ve özgürlüklerini yok etmek, sendikaları parçalamak, ücret artışlarını engellemek isteyen MESS'e ve onun şahsında işbirlikçi tekелci sermayeye bir uyarıdır. İşverenler ve MESS Maden-İş Sendikamızı yıkmak istiyorlar. Çünkü Maden-İş, ülkemizde uzlaşmaz sınıf sendikacılığının temel direğidir. Türkiye işçi sınıfının toplu sözleşmelerle yeni haklar alma savaşımının öncüsüdür. İşverenler bunun için saldırılarını Maden-İş üzerinde yoğunlaştırıyor."⁴²

Karaca açıklamasında, "DİSK'in en savaşkan, en bilinçli işçilerinin sendikası" olarak nitelediği Maden-İş'in ve metal işçilerinin, sermaye-

40. Memet Ertürk, Telefon görüşmesi notları, 13 Haziran 2011.

41. Milliyet, 01.06.1977.

42. Milliyet, 01.06.1977; Politika, 01.06.1977.

nin bu saldırısına ilk ağızda büyük bir grevle cevap verdiklerini söyledi. “Hodri meydan!” denmişti ve kimin güçlü olduğu görülecekti.⁴³

Neden grev?

“... DİSK öncülüğünde işçi sınıfımızın sürdürmekte olduğu sınıfsal savaşımın boyutları ekonomik savaşım sınırlarını çoktan aşmıştır. Sınıfsal savaşım ülkemizin genel siyasal alanına ulaşmaktadır. Sınıfsal savaşım, genel siyasal alanına ulaşmakta olduğu için, işverenlerin MESS grevleri ile işçi sınıfının sınıfsal savaşımını karşılama olanağı yoktur. Bu durumu işverenler de görmektedirler. Çünkü, MESS grevleri sınıfsal savaşım açısından işçileri geriletmekte değil daba da geliştirmektedir.” (Kemal Türkler)

“Bu grevler işçi-işveren ilişkilerinin tamamen dışındadır. İşçi-işveren ilişkilerine tamamen yabancıdır.” (MESS)

DİSK, Maden-İş ve MESS kaynaklarından izlendiğinde, Büyük Grev’in birbirine bağlı siyasi ve ekonomik nedenlere dayandığı, uyuşmazlığın taraflarının da parasal uyuşmazlık konuları dışında, kimi ideolojik, siyasi ve ilkesel nedenlere işaret ettikleri görülmektedir.

Maden-İş, Büyük Grev’i bir “savaşım” olarak nitelemektedir ve bu savaşım gerçekte, MESS ile Maden-İş arasında değildir. “Emperyalizm ve işbirlikçisi holdingciler ile Türkiye işçi sınıfı ve tüm emekçi halkımız arasındadır.”⁴⁴

MESS de 1977 grevlerinin metal işkolunun o güne kadar tanık olduğu en büyük grevler olduğunu belirtmektedir. MESS’in tespitine göre 1977 grevleri “... Yalnızca o işkolunun sınırları içinde kalmayıp bütün işkollarındaki işçi-işveren ilişkilerini yakından ilgilendiren bir mücadele haline geldiği gibi, Türkiye solunun iktidardaki Milliyetçi Cephe Hükümeti’ni düşürmek için yürütegeldiği mücadelenin de merkezi” olmuştur.⁴⁵ MESS Genel Sekreteri İlhan Lök, 1977 Mart’ının başlarında, toplu grevlerin öncesinde DİSK Genel Başkanı Türkler’in işçileri kavga ve savaşa ça-

43. Politika, 01.06.1977.

44. Maden-İş, “Lokavtınız Vız Gelir Bize Vız”, Özel Sayı, 24.10.1977, s.1.

45. MESS (1999), 1, ss. 424-425.

ğırdığını inancını açıkça dile getirmektedir. “Çalışma barışının gerçekleşmesi ve korunması için büyük çaba gösterdiğimiz bu günlerde, DİSK Genel Başkanı, kendi politik ve ideolojik amaçlarına ters düşen bu tutumumuza karşı çıkarak, demokratik çalışma barışı aracı olan toplu sözleşme düzenini gayesinden saptırmaya çalışmaktadır. Eğer bir ülkede işverenler dengeli bir ücret politikası öneriyorlar ve işçi-işveren ilişkilerini demokratik koşullar içinde sağlam esasa bağlamak istiyorlarsa, bu herhalde faşizmi istedikleri için değil, demokratik düzeni muhafaza etmek istemelerindendir.”⁴⁶

Maden-İş, Büyük Grev'in temeldeki nedeninin “alışlagelmiş görüşmelerdeki ekonomik anlaşmazlık” olmadığını açıkça belirtmektedir.”⁴⁷ Hâkim sınıfların amacı sömürüyü sınırlama ve demokrasi-toplumsal ilerleme mücadelesini kırabilmek, bunun için de öncelikle bu mücadeleye en geniş kitle tabanını oluşturan DİSK'i zayıflatmak ve parçalamaktır. Maden-İş şu tespiti yapmaktadır: “DİSK'i etkisiz hale getirmenin yolu, her şeyden önce DİSK'in en güçlü sendikalarını dize getirmekten geçmektedir. Tekelci burjuvazi, T. Maden-İş Sendikamıza karşı yönelttiği saldırının sonuçlarına göre, MC ile tam uyum halinde ve Türk-İş'in de desteğiyle bu planı DİSK'in örgütlü ve güçlü olduğu diğer işkollarında da uygulamakta gecikmeyecektir.”⁴⁸ Hedef Maden-İş'i mali yönden çöktürmek, işçileri bölmek, inisiyatifi ele geçirmek ve bu yolla uzlaşmacı sendikacılığı yaygınlaştırmaktır.

“MESS bir yandan çalışma barışından söz ediyor, aynı anda da toplu sözleşmeleri çıkmaza sokarak birçok işyerinde uzun süreli grevlerin patlak ver-

46. Milliyet, 05.03.1977.

47. DİSK, “Başyazı”, Sayı 2 (32), Şubat 1977, s. 51.

48. DİSK, “Başyazı”, Sayı 2 (32), Şubat 1977, s. 51. “Emperyalizm, işbirlikçi büyük sermayeyi ve örgütü MESS'i, Maden-İş ve DİSK'in işini bir an önce bitirmesi, ücretleri dondurma işini sağlama alması için iyice sıkıştırılmaya başladı. Son günlerde gidip gelen IMF heyetlerinin istemi, İzmir'deki gizli işveren sendikası toplantılarında, gizli MESS olağanüstü Kongresinde alınan kararlar, Maden-İş'e ve giderek DİSK'e son ve öldürücü bir darbe vurulması yolunda oldu. DİSK'i bölme girişimlerinin ve DİSK içindeki çatlakların da uygun bir ortam hazırladığı hesaplandı. Kollar sıvandı.” Maden-İş, “Lokavtınız Vız Gelir Bize Vız”, Özel Sayı, 24.10.1977, s. 1.

mesinden yarar umuyor. (...) Türk-İş'e bağlı ve faşist yönetimli Türk Metal-İş'i öne sürerek sendikamızın örgütlenmesini baltalamaya ve işyerlerini sarı sendika şebekelerine teslim etmeye çalışıyorlar. Sonra da utanmadan 'sendika rekabeti'nden söz ediyorlar. İşkolumuzdaki işveren örgütünün hedefi bellidir: Mali yönden sendikamızı çökertmek. İşçileri bölmek, böylece direncimizi azaltarak, inisiyatifi ele geçirmek. Uzlaşmacı sendikacılığı böylece güçlendirerek işyerlerinde sömürü ve kârı iyice arttırmak. İşveren örgütlerinin esas amacı da şudur: Sendikamızı çökerterek DİSK'in etkinliğini kırmak ve demokrasi savaşımını zayıflatarak faşist tirmanışı hızlandırmak."⁴⁹

Maden-İş'e göre grevler hâkim sınıfların saldırısıdır ve "bu saldırı hem ekonomik ve mali hem de ideolojiktir."⁵⁰

Büyük Grev, metal işkolunun sınırlarını aşan, ülke çapında sonuçlar yaratan, çok etkili bir işçi eylemidir. "Bu grevin büyüklüğü, sadece greve giden işyeri sayısının ve greve katılan işçi sayısının çok olmasından ileri gelmemektedir. Grevin sonuçları, ekonomiye yansımaları, ekonomiyi etkilemesi, tekelci sermayenin saldırısının, en zor, en kötü koşullar altında göğüslenmesi, işçi-emekçi dayanışmasını ileri boyutlara, ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirmesi, dayanışmayı 'yanınızdayız, selam'dan gerçek (nakdi, aynı) dayanışmaya dönüştürmesi açısından da önemlidir."⁵¹ "Bu çerçevede Büyük Grev, 70'lerin sonlarında ülkenin genel siyasi iklimiyle; hâkim sınıflarca sürdürülen ekonomi-politikaya bağlı olarak sermaye örgütlerinin, MESS'in sosyal politika ilke ve hedefleriyle ve DİSK'in, özellikle de Maden-İş'in siyaseten üstlendiği misyonla öncelikle ve doğrudan ilişkilidir. Büyük Grev konjonktürel nedenlerle ilişkilidir ve kaçınılmazdır."⁵²

*

"... 1970'te Türkiye işçi sınıfının en önemli eylemlerinden 15-16 Haziran yaşanmıştı. 1971'de 12 Mart muhtırası verildi. Ancak bundan sonra da

49. DİSK, "Durum", Sayı 3 (33), Mart 1977, ss. 113, 114.

50. DİSK, "Başyazı", Şubat 1977, Sayı 2 (32), s. 51. Aynı yönde: DİSK, Sayı 5-6 (35-36), Mayıs-Haziran 1977, s. 214.

51. Üstün, Süleyman, "Nesin? (2)", Politika, 14 Aralık 1977.

52. Şafak, Can (2007), "MESS Grevleri 1977-1980", Çalışma ve Toplum, DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 2007/2, Sayı 13, s. 31.

işçi sınıfının önemli eylemleri oldu. Grevler bu açıdan önemli bir yeri tutar. (...) DGM'lere karşı yine işçi sınıfının bir tepkisi söz konusuydu, bu tepki sonucunda yoğun işten atılmalar gündeme geldi. 1975-76-77 yılları oldukça hareketli yıllardı. (...) Yani binlerce işçi adına yürütülecek olan MESS sözleşmeleri sıcak bir atmosferde başladı. Ülkede bugün olduğu gibi hayat pahalılığı oldukça yüksekti. O nedenle ücretlerimizin artırılması temel taleplerimizden biriydi. MESS ise ücretlerin dondurulmasını istiyordu. Biz ikramiyelerde artış olsun derken, MESS üç ikramiyeden fazla veremeyeceğini söylüyordu. Biz yıllık ücretli izinlerde artış istiyorduk, MESS adım atmıyordu. Haftalık çalışma süresini 45 saat öneriyorduk MESS buna da yanaşmıyordu. DGM'lere karşı yapılan eylemlerde işyerlerinden atılan işçiler -özellikle sendikal kadrolar- MESS'e bağlı işyerlerinde çok daha yoğun olmuştı; onların işe geri alınmaları talebimiz vardı. Bunun da hiç bir biçimde olamayacağını öne sürmüşlerdi.” (Murat Tokmak)⁵³

Büyük Grev, 1977 Mayıs'ının sonlarından başlayarak ülke gündemine oturmuş, geniş ölçekli ve etkili sosyal, siyasi, ekonomik sonuçlar yaratmıştır. Bu çapta bir kitle grevinin nedenlerinin salt işkolunun ve işyerlerinin ekonomik koşulları ve işçi talepleri çerçevesinde açıklanması elbette mümkün değildir. Ancak Maden-İş'in toplu sözleşme taslağıyla, toplu pazarlık sürecinde metal işçilerinin önüne koyduğu ekonomik ve çalışma şartlarına ilişkin hedefler Büyük Grev'in en önemli taşıyıcıları olmuştur.

Başlangıcı 1976 yılına kadar uzanan, 1977 yılının 30 Mayıs'ında toplu grevlerle yürütülen toplu pazarlığının hedefleri Maden-İş tarafından, doğrudan parasal haklardaki artış talepleri yanında çalışma sürelerinin kısaltılması, yıllık ücretli izin sürelerinin arttırılması, kıdem tazminatlarının yükseltilmesi, DGM direnişi nedeniyle işlerinden atılan işçi ve temsilcilerin işlerine iadesi olarak belirlenmiştir.

53. Tokmak, Murat, “Bir işçi okulu olarak grev - 1. İşçi-Sendika Servisi”, Evrensel, 27.07.2000.

30 Mayıs Sabahı Durum

1977 Haziran'ının ilk günlerinde Büyük Grev'in hemen ardından 5 Haziran 1977 tarihli Politika, "Anlaşmazlığı kim kıskırtıyor?" başlığı altında müzakerelerin tıkanıdığı son durumu - tarafların masada duran taleplerini/tekliflerini- özetlemektedir:

MADEN-İŞ

MESS

SÖZLEŞME SÜRESİ

Yeni sözleşmeler, her işyerinde bir önceki sözleşmenin bitim tarihinde başlasın ve süresi iki yıl olsun.

Bütün işyerlerinde sözleşmelerin bitiş süreleri ayarlansın ve sözleşmelerin tümü 1 Ocak 79'da bitsin.

SÖZLEŞME KAPSAMI

Sözleşmeden işyerinde Maden-İş'e üye olan bütün çalışanlar yararlanmalıdır.

Büro işçileri ve teknik elemanlar toplu sözleşme kapsamının dışında kalmalıdır.

ÜCRET ZAMMI

Tüm işyerlerinde işyerinin durumuna göre saat ücretlerine 6 lira ile 9 lira arasında zam yapılmalıdır.

Ücret zammı, ancak MESS'in prensip maddeleri tartışılıp kabul edildikten sonra ele alınabilir.

YILLIK İKRAMİYE

Her işyerinde bir önceki sözleşmede öngörülen yıllık ikramiye miktarına bir ikramiye daha eklenmelidir.

İkramiyeler yılda üç maaş olarak dondurulmalıdır. Bu sayıyı aşan işyerleri varsa, oralarda da ikramiye sayısı üçe indirilmeli, fazla ikramiye saat ücretlerine dağıtılmalıdır.

YAN ÖDEME

İzin, bayram, yakacak yardımı ve diğer yan ödemeler ölçülü ve amacına uygun oranlarda artırılmalıdır.

Yardım, sosyal hak gibi yan ödemeler bu sözleşme dönemi için dondurulmalı, giderek de kaldırılmalıdır.

YILLIK İZİN

Yıllık ücretli izinlerde İş Yasası'nın öngördüğü kademelere birer hafta eklenmelidir.

Yıllık ücretli izinlerde İş Yasası'nın öngördüğü kademelere sadece üçer gün eklenmelidir.

ÇALIŞMA SÜRESİ

Haftalık çalışma süresi 48 saat-ten 45 saate indirilmeli, ancak ücretlerde bir düşmeyi önlemek amacıyla, ücretler gene 48 saat üzerinden hesaplanmalıdır.

Haftalık çalışma süresi 45 saate indirilebilir, ancak ücretler de 45 saat üzerinden hesaplanmalıdır.

KIDEM TAZMİNATI

Kıdem tazminatı, yasanın öngördüğü sınırın üzerine çıkarılmalıdır.

MESS'e bağlı işverenler ve MESS kıdem tazminatı vermeyi kabul etmeyecektir.

İŞTEN ATILANLAR

16 Eylül DGM direnişi yüzünden işten çıkarılanlarla ilgili kara liste kesinlikle yürürlükten kaldırılmalı; işten çıkarılanlardan, yeni iş bulanların çalışmasına engel olunmamalı, tazminatını alıp ayrılmak isteyenlere tazminatları eksiksiz ödenmeli, halen işsiz olanlar eski işlerine dönebilmelidirler.

DGM direnişi dolayısıyla işten atılan işçilerin yeniden işe alınması kesinlikle söz konusu değildir. Kara liste yanlışlıkla yayınlanmıştır ve yüz kızartıcı bir olay olduğunu kabul ediyoruz. İşten atılan işçilerin kıdem tazminatları konusunda ise, MESS bu tazminatların yarısını kendi kasasından ödemeyi kabul etmektedir ancak işverenler bu konuda hiç bir ödeme yapmayacaklardır.

Haftalık iş sürelerinin kısaltılması, Maden-İş'in en iddialı hedeflerin-

den biridir ve 21. Genel Kurulunda aldığı 6 No.lu Karara dayanmaktadır. Buna göre, “işçiler üzerinde ağır ve yıpratıcı etkileri bertaraf edebilmek için haftalık çalışma süresinin kısaltılması konusunda kesin tavır alınmalı, toplu sözleşmelerde 40 saatlik iş haftası hedef alınmalı, hafta tatili 2 güne” çıkarılmalıdır.

“Daha kısa iş haftasının sağlanması yolunda önemli bir kilometre taşı, temel amacı çalışma sürelerinin düşürülmesi olan ‘Bimak grevi’dir. Grev, 45 saatlik çalışma haftası sağlayarak başarı ile sonuçlanmış, daha sonra yapılan sözleşmelerin önemli bir kısmında da aynı hedefe genellikle grevlerin eşliğinde ulaşılmıştır.” Maden-İş çalışma süresinin kısaltılmasının iki önemli sonucu olduğunu ifade etmektedir: “Bir yönü ile sömürü azaltılırken, diğer yönü ile işçi sınıfına daha insanca yaşama ve daha etken bir mücadele sürdürmenin olanakları yaratılır.”⁵⁴

Maden-İş, 1974 ve 1975 yıllarında yürürlüğe giren toplu sözleşmelerin pek azında çalışma sürelerinin yasal sürelerin altında tespit edilmiş olduğunu, bu oranın 1974 yılı için % 16,8 ve 1975 yılı için % 16.83 olduğunu açıklamaktadır. Buna karşılık 1976 yılı içinde yürürlüğe giren toplu sözleşmelerden yararlanan üyelerin % 49’unun haftalık çalışma süreleri yasal süre olan 48 saatin altındadır.⁵⁵ Buna bağlı olarak, daha kısa iş haftası için, Maden-İş’in 21. Genel Kurulunda ve DİSK’in 5. Genel Kurulunda alınan kararlarla, 5 günlük iş haftasına yaygınlık kazandırılması hedefi benimsenmiş ve bu yöndeki hükümler, Maden-İş’in MESS’e karşı hazırladığı toplu sözleşme taslağına alınmıştır.

DİSK, 5. Genel Kurulu’nda alınan 2 numaralı karar gerekçesi şöyledir: “Dünyanın birçok ülkelerinde haftalık çalışma süresinin her yıl biraz daha kısaltıldığını, bizde de 1961 Anayasası işçilerin ve devlet memurlarının dinlenme haklarını güvence altına almış ve 657 sayılı yasa ile haftada 40 saatlik bir çalışma düzeni getirilmiş olduğunu, daha sonra çıkarılan bir kararname ile bu yolda ileri bir adım atılmış bulunduğunu göz önüne alan Genel Kurul (... Cumartesi günlerinin bütün işyerleri için tatil olarak kabul edilmesi, buna karşılık işçilerin ücretlerinde hiçbir

54. Maden-İş (1977), XXII. Dönem Çalışma Raporu, İstanbul, s. 182.

55. Maden-İş (1977), ss. 182 ve 183.

eksilme olmaması için gerekli çalışmalarda bulunulmasına...) oybirliği ile karar vermiştir.”⁵⁶

Bunun yanında Maden-İş uzun bir geçmişe dayanan ve çok geniş kapsamlı bir iş güvencesi politikası belirlemiştir.⁵⁷ Bu politika çerçevesinde kıdem tazminatına esas olan gün sayısının arttırılması MESS’e verdiği toplu sözleşme taslağının önemli hedeflerinden ve başlıca grev maddelerinden biridir. Yine yıllık ücretli izinlerin “1977 yılından sonra dünya ülkelerindeki düzeye, yani 30 güne çıkarılması” yönündeki 21. Genel Kurul kararı doğrultusunda yıllık ücretli izin sürelerinin arttırılması bir diğer grev maddesi olmuştur.⁵⁸

Bu çerçevede Maden-İş’e göre, grevlerin bir nedeni de, MESS’in “toplulu sözleşmelerin kapsamına yalnızca ücret konusunu, onu da sınırlı olarak alacaklarını, diğer hiçbir konuyu görüşmeyeceklerini” açıklaması olmuştur. “MESS’in yeni bir sözleşme düzeni getirme, ücret artışlarını sınırlama, diğer hakları dondurma niyet ve çabaları” 1977 grevlerinin görünen ekonomik-sendikal nedenleriydi.⁵⁹ Bu bağlamda, DİSK 6. Genel Kurulu Çalışma Raporunda da 1977 grevlerinin nedenlerine ilişkin şu açıklamalar yer almaktadır.

“Faşist yönetimin egemenliğinde olan MESS’in, kıdem tazminatının ve yıllık ücretli izin süresinin arttırılması; çalışma sürelerinin kısaltılması; DGM girişimini protesto ettikleri için işlerinden atılan ve haklarında kara listeler düzenlenen işçilerin işlerine alınması konularında uzlaşmaz bir tutum içinde olduğunu ve grup sözleşmesi adı altında işkolu toplu sözleşme düzenini egemen kılmak istediğini; demokrasi savaşımının en etkin güçleri arasında yer alan ve önemli bir siyasal baskı unsuru haline gelen DİSK’i zayıflatmak, giderek çökertmeyi hedeflediğini ve bu amaçla DİSK’in güçlü sendikalarından Maden-İş’e saldırdığını saptayan Genel Yönetim Kurulumuz: DİSK’e bağlı sendikaları, maddi ve manevi desteklerini arttırmaya, ilerici yurtsever

56. Bkz. Maden-İş (1977), s. 185.

57. Maden-İş’in iş güvencesi politikası için bkz. Maden-İş (1977), ss. 187-194.

58. Maden-İş (1977), s. 186.

59. MAHA Ajansı Disk’e Bağlı Maden-İş Sendikasının Haber Ajansıdır, Gün: 4.2.1978, Sayı 978/1, s. 2.

kuruluşları dayanışmalarına hız vermeye çağırır ve zaferin mutlaka grevci işçilerin, tüm işçi sınıfının, ulusal ve uluslar arası dayanışmanın olacağı inancını vurgular.”⁶⁰

MESS cephesinde ise, Maden-İş’in talepleri “çok ileri, verilmesi olanaksız talepler” olarak değerlendiriliyor, ücret ve yan ödemelere ilişkin olarak ise “asla bir grevi gerektirecek düzeyde olmayan” teklifler verildiği, ancak işçilerin greve şartlandırıldığı ifade ediliyordu.⁶¹ MESS şu tespiti yapmaktadır:

“Aylardır MESS hiçbir şey vermiyor, MESS ücretleri dondurmak istiyor, MESS verilen hakları geri almak istiyor gibi aslı olmayan dedikodularla işçilerimiz greve şartlandırılmıştır. Ardından kendilerince önceden planlanan zaman geldiğinde, işçilerimiz topluca greve çıkarılmıştır. Oysa MESS olarak vermeyi kabul ettiğimiz ekonomik ve sosyal menfaatler asla bir grevi gerektirecek düzeyde değildi. Aksine T. Maden-İş Sendikasının taleplerine paralel olarak verilen, ücret ve yan ödemeleri karşılayan kabullerimiz işçilerimizin gelirlerinde iki yıl için ayda ortalama dört bin liradan başlayarak bazı yerlerde altı bin lirayı da aşan artışlar getiriyordu.”⁶²

MESS DİSK’in ilişkileri ekonomik sınırlar dışına saptırdığı ve grevin “planlanan zaman geldiğinde” uygulandığı inancındaydı.⁶³ MESS’e göre grev siyasiydi, ideolojik amaçlar gözetmekteydi. MESS’te yaklaşık 12 yıl hukuk danışmanı olarak görev yapan Avukat Sayın Ergun İnce MESS’in bu süreci nasıl yaşadığına/algıladığına ilişkin şu ilginç tespitleri yapıyor:

“Ve ‘DGM’yi ezdik, sıra MESS’te’ sloganıyla her gün yürüyüşler, her gün işyerlerinde oturma grevleri, zaman zaman kapıya kaynak atıp işgaller (...) oldu. (...) Bizzat 76, 77’de birçok oturma grevine gidip hatta Demir Döküm işgalinde de içeride kalan bir insan olarak neyin ne olduğunu çok yakından izleme imkânım oldu. Sendikacılıkla filan hiçbir ilgisi olmayan çok daha

60. Bkz. DİSK (1977), 6. Genel Kurulu Çalışma Raporu, 22–26 Aralık 1977, İstanbul, s. 127, Aynı yönde ss. 159–161.

61. Vatan, 15 Nisan 1977. Ayrıca Bkz, Gelenek ve Gelecek (1999), 1, ss. 425–426.

62. Gelenek ve Gelecek (1999), 1, s. 429. MESS’in ilgili basın açıklaması için, Bkz. Milliyet, 03.06.1977.

63. Milliyet, 03.06.1977.

değişik olaylardı onlar. Bu şekilde [ilişkiler] sertleşmeye başladı. Yetkiler alındı. Tabi anlaşma zemini hiç yok, hiçbir maddede anlaşamıyor, çünkü iki tarafın da aslında anlaşmak niyeti de yok. Ne olaksa olsuna geldi iş. Bir yerde kırılma noktası olacak bu işin, olursa şimdi olsun.”⁶⁴

Öte yandan Maden-İş Genel Başkanı Türkler, grevleri ayakta tutan asıl güç olan başta ücret olmak üzere parasal taleplere dikkat çekerek, MESS grevlerinin işçi sınıfı için, bir yerden sonra sınıfsal olmaktan çok ekonomik nitelikte olduğunu, “yani daha çok ücret ve diğer çalışma koşullarının geliştirilmesi amacına” dayandığını belirtmektedir. Türkler Maden-İş Sendikası’nın 6-9 Eylül 1977 tarihlerinde Saraçhane’de, İstanbul Belediye Sarayı Meclis Toplantı Salonunda yapılan 22. Olağan Genel Kurulunda şunları söylemektedir:

“İşverenler, Maden-İş’e karşı MESS olarak ilk defa sınıfsal ve örgütsel bir ekonomik savaşıma girmişlerdir. Ekonomik kriz ve DİSK’in sürdürdüğü sınıfsal savaşım işverenlerin bütünleşmesini zorlamış ve sağlamıştır. Ancak, belirtmek isterim ki, DİSK öncülüğünde işçi sınıfımızın sürdürmekte olduğu sınıfsal savaşımın boyutları ekonomik savaşım sınırlarını çoktan aşmıştır. Grevler, işçi sınıfımız için, sınıfsal olmaktan çok artık bugün için ekonomik niteliktedir. Yani daha çok ücret ve diğer çalışma koşullarının geliştirilmesi amacına dayanmaktadır. Sınıfsal savaşım ise, ülkemizin genel siyasal alanına ulaşmaktadır. Bu nedenlerle, işverenlerin MESS grevleri ile işçi sınıfının sınıfsal savaşımını karşılama olanağı yoktur. Bu durumu işverenler de görmektedir. Çünkü MESS grevleri sınıfsal savaşım açısından işçileri geri letmek değil, daha da geliştirmektedir.”⁶⁵

Nihayet, 1977 MESS toplu pazarlık süreciyle ilgili çok kritik bir tespit de Büyük Grev’in sendikanın toplu sözleşme talepleri müzakere edilmeden başlatılmış olmasıdır. MESS Maden-İş’in taleplerini ilke olarak, kategorik olarak reddetmiş, grev sabahı masada duran parasal tekliflerini tartışmamıştı.⁶⁶ Şinasi Kaya da 1977 Eylül’ünde, MESS’in mali önerile-

64. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

65. Öz, Rasim (2002), Kemal Türkler Kürsüde, KETEV, Kemal Türkler Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, 2, s. 358.

66. Maden-İş Bursa Bölge Temsilcisi Sayın Selim Mahmutoglu şu açıklamayı yap-

rini 30 Mayıs'taki toplu grev çıkışından 65 gün sonra öğrenebildiklerini söyleyecekti.⁶⁷ Toplu pazarlık, Maden-İş'in iddialı toplu sözleşme hedefleri yanında, esas olarak MESS'in "grup sözleşmesi" önermesi nedeniyle tıkanmıştı. Bu çerçevede Büyük Grev, toplu pazarlık tekniği açısından da kaçınılmazdı. MESS'in grup sözleşmesi ısrarı, Büyük Grevin "stratejik" nedenlerinden biri, belki de en önemlisi olmuştur.

Özlem Özgür *Politika*'da, toplu pazarlığın düzeyine ve bu arada grup sözleşmesine ilişkin olarak 1977 Ekim'inde şunları yazıyordu: "Sermaye sınıfının ve onun en gerici kesimi olan tekelci sermayenin birkaç yıldır gündemde tuttuğu aşağılık bir oyunun önemli bir parçası, Maden-İş üstünde hayata geçirilmek isteniyor. Tekelci sermayenin gündeminde olan işçi sınıfının savaşımını geriletmek, onun savaşım gücünü sınırlamak. Bunun da bir yolu, toplu sözleşmeleri grup, işkolu ve giderek de ulusal düzeye çekmekten geçiyor. İşte, Maden-İş ile MESS arasındaki anlaşmazlığın temel nedeni bu."⁶⁸ DİSK de şu tespiti yapmaktadır:

"Maden-İş'in ileri sürdüğü talepler karşısındaki uzlaşmaz tutumu MESS'in

maktadır: "MESS bu tarihten itibaren ve tek taraflı olarak, bütün sözleşme tarihlerinin birleştirilmesini, tek bir sözleşme yani "Grup Sözleşmesi" yapılmasını dayattı. Maden-İş yönetimi buna karşı çıktı. Grup sözleşmelerini, işçi sınıfı hareketini ve Maden-İş'i yok etmeye yönelik yeni bir MESS ve devlet politikası olarak niteleyerek, altına imza atmayacağını ilan etti. Yürütülen müzakerelerde MESS, tarihlerin birleştirilmesi konusunda anlaşma olmadan diğer maddelerle ilgili hiçbir talebe yanıt vermiyordu. Ücretler, sosyal haklar, ikramiyeler, çalışma süreleri vb. talepler gündeme alınıp üzerinde görüşme yapılamıyor, müzakerelerde yol alınamıyordu. Böyle bir müzakere sürecinin sonunda sendikanın yasal olarak peş peşe grev kararları almak ve bunları gene yasanın öngördüğü süreler içinde yürürlüğe koymaktan başka çaresi kalmıyordu. Buna karşılık MESS'in de elinde lokavt kararı almak ve uygulamaya koymak imkânı bulunuyordu." Selim Mahmutoglu, e-posta, 26.07.2011.

67. Haftalık Yankı dergisinde Maden-İş Başkan Vekili Şinasi Kaya, MESS Başkanı Şükrü Er, Genel Sekreteri İlhan Lök ve TİSK Genel Sekreteri Rafet İbrahimoglu'nun katıldığı (ya da görüşlerinin yayınlandığı) bir tartışma/değerlendirme yayınlamıştı. Bu tartışmada MESS Genel Sekreteri İlhan Lök, "Biz saat başına 5 lira 8 lira arasında değişen fiyat önerimizi bildirdikten sonra Maden-İş 13 Temmuz günü, yani grevin 44. Günü istediğini bize bildirdi" demiştir. Yankı Haftalık Haber Dergisi, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, ss. 20-21.
68. Özgür, Özlem (1977), "MESS'in boy hedefi işçi sınıfı hareketi", *Politika*, 25.10.1977.

gerçek amacını ve grevlerin nedenini ortaya koymuştur: Çalışma süresinin 48 saatten 45 saate indirilmesi, Yıllık ücretli izinlerin uzatılması, Kıdem tazminatı verilmesi, DGM girişimini protesto ettikleri için işlerinden atılan Maden-İş üyesi işçilerin yeniden işlerine alınması. MESS bu talepleri görürşmeye bile yanaşmamış, ön koşul olarak 'grup sözleşmesi'ni dayatmaya kalkışmıştır."⁶⁹

Buna karşılık MESS, DİSK'in ve Maden-İş'in grup sözleşmelerine karşı çıkışını siyasi nedenlerle açıklamaktadır. MESS'e göre, Maden-İş ve DİSK'in grup sözleşmelerine gösterdiği sert tepki doğrudan çalışma yaşamını ilgilendiren bir tepki değil, "bu iki kuruluşun yönetimine egemen olan siyasi partinin politikasının" ürünüdür.⁷⁰

MESS'in sözünü ettiği siyasi parti, Türkiye Komünist Partisi'dir (TKP) ve TKP'nin yayın organı *Atılım*, başından beri Büyük Grev'in siyasi yanını öne çıkarmaktadır. *Atılım* 1977 Temmuz'unda, işçi sınıfının, büyük burjuvazinin, işbirlikçilerin kanlı planlarını bozmak, AP ve faşist ortaklarının bir daha geri gelmemelerini sağlamak için grevlerde olduğuna vurgu yapmaktadır. TKP'nin tespitine göre tekellere, işbirlikçi MESS'e karşı Maden-İş'in yürüttüğü grev böylesi politik bir nitelik taşıyordu. Bundan ötürü kamuoyu, halk, işçisi, esnafı, aydını, hepsi grevcilerin eylemsel yardımına koşuyordu.⁷¹

TKP çizgisindeki *Ürün* dergisi, bir ölüm kalım savaşı olarak gördüğü⁷² Büyük Grev'in nedenini, tekелci, burjuvazinin egemenliğinde olan

69. DİSK (1977), s. 159.

70. Bkz. Gelenek ve Gelecek (1999), 1, s. 426.

71. Atılım, "Nasıl bir hükümet?", 1 Temmuz 1977, Yıl 4, Sayı 7 (43), s. 1. "Grevler, özellikle Maden-İş'in yığınsal grevi, daha çok politik nitelikler taşıyor. Metalürji işçilerinin grevini, işte bu nedenle halkın, toplumun değişik katmanları, değişik biçimlerde destekliyor. Bu grevi başarıya ulaştırmak parolası, bilinci yığınları sarıyor. Tabanın atılımları Türk-İş'in yönetimini etkiledi." Atılım (1977/Ağustos), "Çıkış yolu", 1 Ağustos 1977, Yıl 4, Sayı 8 (44), s. 1. "... Savaşın başını işçi sınıfı çekiyor. Bugün onun en deneyimli, savaşkan kesimi, Maden-İş'e bağlı metalürji işçileri yerli yabancı tekellere karşı yürüttükleri yığıt grev eylemiyle, işbirlikçi burjuvazinin gerici-faşist hükümetine karşı direnişin ön saflarında yer alıyor." Atılım, "Çağrı", 1 Eylül 1977, Yıl 4, Sayı 9 (45), s. 1.

72. "DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası, madeni eşya işkolundaki işveren örgütü MESS'e karşı bir ölüm kalım savaşı başlatmıştı. (...) 40 bin Maden-İş üyesi, sömürücülere karşı şu anda sadece ekonomik çıkarlarını değil, sendikal örgütünün

Politika
SAVAŞSIZ SOMURSUZ BİR DÜNYA İÇİN

22 Mayıs 1977
Sayı 36

36. (Haziran) sayısı çıktı!

1 Mayıs 1977'de İstanbul, Genel Çirince 15 Yıllık "Rafinasyon, Demirleşme, Barış ve Sosyalizm" Devrimine, işçilerin Barışlı "BÜYÜK" Oluşturduğu ve Ayıncağın Nispeti Hakkında ve Diğer Konular / Anlatılır "Politika" Derneğinin Tarihidir

MESS ile Maden-İş yöneticileri arasındaki dükkü görüşmede de anlaşma sağlanamadı, ve...

MESS' E KARŞI 40 BİN İŞÇİ GREVE BAŞLADI

GREV BAŞLAYAN İŞYERLERİ
İ-EMBO, Z-MALAN, 3-MEĞMAN, 4-AR ÇELİK (Pamuk) ve Etilerli Fabrikaları 1-2-SİRKİ, 3-PAZAR, 7-PAZAR, 8-KAYNAK TEKNOLOJİ, 9-DOĞU GAZİYE-İNİZ, 10-MESAN, 11-MOTOR TİCARİT (Lazer - Mecidiyeköy), 12-PROFİLO, 13-PALMEK PROFİLO, 14-BOTEL, 15-BOKON KAY, 16-TEL ÇEVİ, 17-FERNAL, 18-DEMAS, 19-SUNGURLAR İNŞAAT, 20-YENİ GAYRET, 21-MEKO TEKNİK, 22-TURBO ÇELİK, 23-BERİNOT, HALEN GREVİN

- Maden-İş'in dev boyutlu grevini desteklemek üzere ülke düzeyinde dayanışma başladı
- DISK'e bağlı tüm sendikalar, maden işçileri ile omuz omuza savaşım vereceklerini belirtiyorlar

İSTİFA, HADİSİSİ VE FİNİSİ
DİSK'e bağlı sendikalar, Maden-İş'in dev boyutlu grevini desteklemek üzere omuz omuza savaşım vereceklerini belirtiyorlar

74' de 5 parti hayali sınıta
ihrac etmişti

"DGM'yi ezdik" 40 bin işçiler ve eylemler "Sıra MESS'İ'e"

Politika, 31 Mayıs 1977.

MESS'in "grup sözleşmesi" dayatmasında görmekteydi. "MESS'in yönetimini ellerinde bulunduran tekeller, çok sayıda tekeli olmayan sanayiciyi çeşitli baskılarla kendi politikalarına uymaya zorlamaktadırlar. Yakın zamana kadar MESS yönetimi en çetin uyuşmazlıkları tekeli olmayan işyerlerinde yaratmakta, böylesi uyuşmazlıklar orta boydaki işyerlerinin kapanmasına kadar gitmekte, buna karşılık finans-kapitale bağlı işyerlerinde iş sürüşmeleri ustaca geçirtilmekteydi. Ancak bu kez, örgütler düzeyindeki MESS-Maden-İş uyuşmazlığı yüksek kârlılığa sahip işyerlerinde de üretimin durdurulmasına yol açtı."⁷³ Ürün dergisinin tespitine göre, MESS'teki tekeli kapitalistler, "Tek tek toplu söz-

de koruyor. Bunun bir ölüm-kalım grevi olduğunu bilerek vargücüyü, özveriyi le MESS'e karşı direnir. [sic]" Yalçiner, Reşat (1977), "40 bin Maden-İş üyesi MESS'e karşı direnir 'DGM'yi ezdik, sıra Mess'de'" Ürün Sosyalist Dergi, Temmuz 1977, Sayı 37, Yıl 4, Cilt 7, İstanbul, s. 9 ve 14.

73. Yalçiner, Reşat (1977), s. 10.

Büyük Grev'in öncüsü İzsal grevcileri. Fotoğraf, Politika.

leşmelerle Maden-İş'in göreceli de olsa bazı yeni haklar koparmasına engel olamayacaklarını anladılar." Bir yandan da "emperyalizmin dünya çapındaki ekonomik bunalımı" ve "az gelişmiş Türkiye'de sermaye birikiminin yetersizliği" onları ekonomik savaşında işçi sınıfına karşı daha da uzlaşmaz olmaya zorluyordu. Böylece MESS toplu pazarlık sürecinde, çalışma sürelerinin kısaltılması, kıdem tazminatının arttırılması, yıllık ücretli izin sürelerinin uzatılması, ikramiye sayısının çoğaltılması taleplerine karşı çıktı; "MESS kapitalistleri" gerçek ücretleri dondurmak istiyorlardı. Ve "artı değer oranları birbirinden farklı olan" küçük büyük işyerlerinde aynı anlaşma koşullarını dayatan "grup sözleşmesi" yoluna gidilmesini şart koştu.

"... MESS'deki kapitalistler, (...) her şeyden önce işçi sınıfının sendikal örgütlerini zayıflatmak gerektiğinin de bilincindeydiler. Çok sayıda işçiyi greve sürükleyerek, Maden-İş'i yıpratabileceklerini hesaplıyorlardı. Öte yandan DİSK'in en güçlü sendikası Maden-İş'in zayıflaması tümüyle DİSK'i de daha

güçsüz kılacaktı. Tekelci burjuvazi, yüksek karlarını uzun erimde koruyabilmek için, en geniş işçi kitlelerini örgütleyip bilinçlendiren, sürekli sınıf savaşımına sokan demokratik sınıf ve kitle örgütü DİSK'i ve ona bağlı Maden-İş'i hedef aldı. Hem de, en güçlü sendikal örgütün geriletilmesi, kuşkusuz egemen sınıfların siyasal iktidarlarının ömrünü de bir ölçüde uzatabilirdi."⁷⁴

“Bir taşla birkaç kuş vurmaya amaçlayan MESS'deki parababaları bütün bunların yanı sıra, uzun sürecek ve geniş kapsamlı bir greve tekelci olmayan kapitalistlerin de dayanamayacağını hesaplıyorlardı. Böyle bir grev karşısında orta boy işletmeler ya kapanacak ya da büyük tekellere bağlanmak zorunda kalacaklardı.”⁷⁵ Ve *Ürün*'de yapılan değerlendirmeye göre Maden-İş'in 33 işyerinde birden tam bir disiplin içinde başlattığı grev, işte bu oyunu bozmuştu.

Büyük Grev'in misyonu

Maden-İş, Büyük Grevi uluslararası sermaye kuruluşlarıyla, bir bütün olarak hâkim sınıflarla ilişkili görmekte, “büyük tekellere ve faşizme karşı savaşımında” toplu pazarlık sürecine ve grevlerin başarısına büyük önem atfetmektedir. Kemal Türkler, Türkiye Maden-İş Sendikası'nın 1-4 Mart 1977 günleri Gönen'de toplanan Genel Yönetim Kurulu'na “ülkemin sendikal ve siyasal durumu” üzerine sunduğu görüş açıklamasında şunları söylemektedir:

“Büyük tekellere ve faşizme karşı savaşımında sendikamızın, üst örgütümüz DİSK'in son derece önemli bir yeri vardır. Grevlerin, toplu sözleşmelerin ve diğer işyeri, işkolu ve ülke çapındaki ekonomik eylemlerin başarısı tekelin sömürsünü sınırlayacağı gibi, onların egemenliğine son vermenin olanaklı olduğunu göstermektedir.”⁷⁶

Türkler bu sözleriyle grevlere, sömürünün sınırlandırılmasının yanında önemli bir siyasi misyon da biçmiş oluyordu. DİSK ve Maden-İş içinde hâkim olan siyasi beklenti, Büyük Grev'in başarıyla sonuçlanmasının Maden-İş üyelerine sağlayacağı yeni ekonomik haklardan çok,

74. Yalçınar, Reşat (1977), ss. 12-13.

75. Yalçınar, Reşat (1977), s. 13.

76. DİSK, “Durum”, Sayı 3 (33), Mart 1977, s. 113, 114.

“Maden-İş'i, DİSK'i tüm sömürücülerin karşısında daha da güçlendirecek” olmasıydı. Böylece daha geniş işçi yığınlarının DİSK'e akması sağlanacaktı. İşçi sınıfı bu yolla, “Türkiye'deki finans-kapitale, devrimci sendikalarda örgütlü işçi sınıfına kolay kolay dış geçirilemeyeceğini” gösterecekti. MESS'ten kopartılacak ekonomik haklar, tüm Türkiye işçi sınıfının ekonomik taleplerini yükseltmesini sağlayacaktı. Bu da sendika hareketinin yükselişine genel ve önemli bir ivme kazandırabilecekti. Nihayet, Maden-İş karşısında gerileyen MESS'in içersinde tekellerle tekeli olmayanlar arasındaki çelişki iyice su yüzüne çıkacak; tekeli olmayan burjuvaziye, kendisini tekellerin baskısından bir ölçüde kurtarma fırsatı verecekti.⁷⁷

77. Yalçiner, Reşat (1977), s. 14.

115

MADEN-İŞ

TÜRKİYE MADEN, MADENİ EŞYA ve MAKİNE SANAYİİ İŞÇİLERİ SENDİKASI
METAL, METAL GOODS AND MACHINE INDUSTRY WORKER'S UNION OF TURKEY
TÜRKISCHE METALL UND METALL INDUSTRIEARBEITER GEWERKSCHAFT
SYNDICAT DES OUVRIERS DE L'INDUSTRIE METALLURGIQUE DE TURQUIE

ADRES : Cihannüma Mah. Barbaros Bulvarı
No. 58 Kat 2-3-4-5 Beşiktaş-İstanbul

KURULUŞ : 1947
TELGRAF : MADENİŞSENDİKA
48 50 74
TELEFON : 48 50 75
48 50 76

TARİH

SAYI

14.12.1976

976/13664

**DİSK, Devrimci İşçi
Sendikaları Konfederasyonu
Aksaray-İSTANBUL**

XIII. Bölge Temsilciliği 1601 No.lu
Lokal Başkanlığına bağlı SIEMENS işyerinde
13.12.1976 tarihinden itibaren GREV uygulanmasına başlanmıştır.

Bilgilerinizi rica ederiz.

En iyi dileklerimizle,

Genel Sekreter Genel Başkan V.
ve
Örgütlenme Dairesi B.
Mehmet ERTÜRK Cengiz TURHAN

21.12.76

EU/ck

Tarih	20/12/76
Sayı	6158

Sendikamız, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) in ve Uluslararası Maden İşçileri Federasyonu (IMF) nin üyesidir.
Affiliated to Confederation of Progressive Trade Unions of Turkey (DİSK) and (IMF)
An der Konfederation der Progressiven Gewerkschaften der Türkei (DİSK) und (IMB) angegliedert.
Etabliée à la Confédération des Syndicats Progressistes Turcs (DİSK) et (FIOM)

Toplu grevlerin başladığı 30 Mayıs günü, MESS'e karşı 8 fabrikada grev sürmekteydi. Maden-İş'in, Siemens'te 13 Aralık 1976 günü başlayan grevi DİSK'e bildirdiği 14.12.1976 gün ve 976/13664 sayılı yazı. Kaynak: TÜSTAV Maden-İş Arşiv Fonu.

2

GREVE GİDEN YOL

“[1974-1977 yıllarında] Maden-İş, DİSK içerisinde en militan kesim, motor kesim diyebiliriz. (...) İşveren cepbesinde de en militan kesim gene madeni eşya işkolunda örgütlü bulunan MESS. Maden-İş ne kadar militansa Maden-İş'in karşısındaki MESS de o kadar militandı.

“Bizler DİSK'in kuruluşu ile başlayan bir sürecin içinden geliyoruz İşçiler olarak çoğumuzun sol bilinci DİSK'in 3 günlük, 1 haftalık, 1 aylık seminerlerinde başladı ve bu bilincimiz patronların ve iktidarlarının DİSK'e karşı çok yönlü saldırıları karşısında sürekli gelişti. Birbirimizi seminerlerde, grevlerde, sendika seçme özgürlüğümüze yapılan saldırılara karşı verilen ortak direnişlerde ve kardeşçe dayanışmada tanıdık, bir aile olduk. Fabrikalarda DİSK'i temsil ettik. Asla kendiliğinden bir hareket olmayan 15-16 Haziran direnişini hazırlayan komitelerde görev aldık. (...) Biz bir kadroyduk. DİSK büyüdüğü bu kadro da büyüdü sayıları on binleri buldu. 1970'li yıllarda bu kadrolar DİSK'te ve bağlı sendikalarda yönetime gelmeye başladı. Ben de bu kadroların içinden biri olarak 1971 yılında DİSK'e bağlı Maden-İş'in 6. bölge temsilciliğine, 1974 kongresinde de genel sekreterliğe seçildim. Aynı kongrede 4 arkadaşım genel başkan vekilliği görevini üstlendi. Kemal Türkler ve Şinasi Kaya gibi deneyimli sendikacıların yanına gelen bu yeni kadrolar 1974 yılında Maden-İş'in aidat ödeyen 28.000 üye sayısını 1977 sonuna kadar 100.000'e çıkardı. Aynı büyüme DİSK'in diğer sendikalarında da yaşandı ve DİSK 500.000'i aşan üye sayısı ile Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve politik yaşamında emekçiler için saygın ve güven verici, işverenler ve iktidarları için vurulması gereken bir hedef olarak yerini aldı.”(Memet Ertürk)⁷⁸

78. Ertürk, Memet (2009), 12 Eylül 2009 günü DİSK'in düzenlediği toplantıda yaptığı “1 Mayıs 1977” başlıklı konuşma, e-posta, 30.05.2011.

70'lerin Sonunda Türkiye

Büyük Grev, ağır siyasi baskı, belirsizlik ve ekonomik çöküş koşullarında yürütüldü. 1975 sonlarındaki tek tek grevlerle başlayan bu zaman dilimi içinde, 1976 Eylül'ünde DGM direnişi yaşandı, 1976 ve 1977 yıllarında DİSK'in yıllar sonra örgütlediği görkemli 1 Mayıs kutlamalarına on binlerce işçi, emekçi katıldı, 5 Haziran 1977 genel seçimleri yapıldı, kısa aralıklarla dört ayrı hükümet işbaşında oldu. Maden-İş'in 22. Genel Kurulu sendikanın yapısında/çizgisinde çok köklü değişiklikler yarattı. DİSK 6. Genel Kurulu toplandı ve büyük bir hesaplaşmaya sahne olan bu genel kurulun hemen öncesinden başlayarak DİSK'in mücadelesi kendi içine büküldü.⁷⁹ Ve terör... 70'lerin sonlarına damgasını vuran terör 1977, 1 Mayıs katliamının⁸⁰ ardından hızla tırmandırılacaktı.⁸¹

Öte yandan ekonomik göstergeler, giderek derinleşen bir çöküş sürecini işaret ediyordu. 1970 devalüasyonu ve 1973 petrol krizinin ardından çok önemli bir sanayi girdisi olan petrol fiyatlarının 70'li yıllar boyunca artmasıyla 1970-1977 döneminde giderek yükselen enflasyon oranı 1977 yılının ortalarından başlayarak üç haneli rakamlara yaklaşmıştı. Yatırımlar ve üretim azalmış, “kalkınma hızı nüfus artışını karşı-

79. 39. Hükümet: IV. Demirel Hükümeti (31.03.1975-21.06.1977); 40. Hükümet: II. Ecevit Hükümeti (21.06.1977-21.07.1977); 41. Hükümet: V. Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978); 42. Hükümet: III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979); <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/hukumetler.htm>

80. DİSK, 1 Mayıs 1977 olaylarını “MC'nin kanlı komplosu” olarak nitelemiştir. “MC, tekelci sermaye adına 1 Mayıs'ı kana bulamıştır. Kanlı komplo, kısa ve uzun vadeli çıkarları için burjuvazinin her türlü yola başvurmaktan çekinmediğini göstermiştir.” DİSK, “Başyazı”, “1 Mayıs'ın heybeti gölgelenemez!”, Sayı 5-6 (35-36), Mayıs-Haziran 1977, s. 204. Aynı tespit DİSK, 6. Genel Kurul Çalışma Raporu'nda da “MC'nin kanlı komplosu” alt başlığı altında yapılmaktadır. Bkz. DİSK (1977), ss. 108-109.

81. Aynı yılın Nisan ayında Malatya üç gün boyunca yakılıp yıkıldı, Aralık ayı sonlarında Maraş'ta saldırılar aralıksız beş gün sürdü. Doğanşehir, Iğdır, Demirci, Isparta, Urfa terör saldırılarına hedef oldu. Ankara'da Tepecik ve Balgat katliamı, Bahçelievler katliamı yaşandı. 1980 yılı Mayıs ve Temmuz aylarında Çorum'da saldırılar kitle kıyımına dönüştü. Bütün bu saldırılarda yüzlerce insan öldürüldü, yaralandı. Bilim insanları, aydınlar, sanatçılar terör saldırılarına hedef oldular. 1980 yılına kadar olan dönem boyunca 5 binin üzerinde insan, siyasi nedenlerle öldürüldü.

layamaz seviyeye" düşmüştü.⁸² Ekonomik çöküş toplu pazarlık sürecinin etkileriyle bir süre ücretlere yansımada, ancak 1977 yılından sonra gerçek ücretler hızla gerilemeye başladı.⁸³ Ve bu koşullarda Türkiye, yakın tarihinin en büyük ekonomik dönüşümüne hazırlanıyordu. 1980 yılına kadar Türkiye ekonomisi, dışa kapalı bir ekonominin bütün özelliklerini göstermekteydi ve Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak sermaye birikimi ve sanayileşme sürecinin temelini devletin ekonomiye doğrudan katılımı ve ithal ikameci sanayileşme stratejisi oluşturmuştu. 60'lı yıllar boyunca, toplu pazarlık ve sosyal güvenlik sistemlerindeki iyileşmelerle, eğitimin, sağlığın ve pek çok kamu hizmetinin ayırım yapılmadan parasız sunulmasıyla geliştirilen sosyal devlet yaklaşımı⁸⁴ değişmeye başlamıştı. Hâkim sınıfların stratejisi/hedefi, ücretlerin düşürülmesi ve ulusal ekonominin küresel kapitalist sistemle bütünleştirilmesinde ucuz işgücünün

82. <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/2000/enflasyon.html>

83. SSK kapsamındaki reel işçi ücretleri (1976=100) 1977 yılında 102.4, 1978 yılında 95.2, 1979 yılında 82.3 ve 1980 yılında 57.6 olarak hesaplanmaktadır. "Ücretler 1976-1978 yılları arasında bir zirve noktasına çıktıktan sonra 1980'li yıllarda görece ve mutlak anlamda belirgin biçimde gerilemiştir. SSK'ya bağlı işçilerde ve 'genel' ücretlilerde reel ücret gerilemesi aşağı yukarı kesintisiz sürmekte; imalat sanayinde ise reel ücretlerde 1986 ve 1987 yıllarında yükselmeler gözlenmektedir. Ancak bu ilerleme, genellikle emek verimindeki artışın gerisinde kaldığı için sınıflar katma değerinde ücretlerin payı -yani bir anlamda, işçi sınıfının sermaye karşısındaki görece ekonomik durumu- 1978'i izleyen on yıl boyunca aşağı yukarı kesintisiz olarak gerilemiştir." Boratav, Korkut (2005), 1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, İmge Kitabevi, İstanbul, Eylül 2005, ss. 37-38. 1962-1976 yılları arasında reel ücretlerin seyri için, Bkz. Boratav, Korkut (1988), Türkiye İktisat Tarihi, Gerçek Yayınevi, Yeni Dizi:1, Şubat 1988, İstanbul, Tablo VI, s. 111. Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası'nın (Petrol-İş) Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Sosyal Sigortalar Kurumu'nu (SSK) kaynak alan araştırmasına göre ulusal gelir (1977=100) 1980 yılında 95,3'e, gerçek ücret ise (1977=100) 56,6'ya gerilemiştir. Petrol-İş (1985), '85 Petrol-İş Yıllığı, Araştırma-8, İstanbul, 1986, ss. 148-149.

84. Boratav, bu süreci hâkim sınıflarla emekçi sınıflar arasında kâğıda dökülmemiş bir arada yaşama tablosu olarak nitelemektedir: Boratav, Korkut (2003), XX. Yüzyıldan XXI. Yüzyıla: Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü; Özgür Üniversite'de 22 Şubat 2003 tarihinde verdiği konferansın banttan çözülmüş versiyonu; http://www.uzaklar.net/html/turkiye_ekonomisinin_genel_gor.html Erişim: Ekim 2005

bir avantaj olarak kullanılmasıydı. “Bu dönüşümün bir yandan sanayi ürünleri ihracatında büyük bir sıçramaya yol açması, öte yandan da ucuz işgücünün Türkiye’nin yabancı sermaye açısından çekiciliğini arttıracığı umuluyordu.”⁸⁵ Bu köklü dönüşümü 1980, 24 Ocak kararları ve 12 Eylül askeri müdahalesi başlatacaktı.

*

70’lerin sonunda Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), bu dönüşümün karşısında duran en güçlü örgüttür. Emekçi sınıfların önüne açık hedefler koymakta, “burjuvazinin sınıf tavrına karşı” uzlaşma dışında verilecek bir cevap daha olduğunu vurgulamaktadır: Uzlaşmaya hayır, diyerek burjuvaziye karşı işçi sınıfının örgütlü sınıfsal mücadelesini geliştirmek ve esas hedefin sosyalizm olduğunu göstermek!⁸⁶

Maden-İş’in 1974 Eylül’ünde toplanan 21. Genel Kurulunu izleyen birkaç yıl, DİSK’in ve Maden-İş’in gelişim çizgisinin ve politikalarının paralellik taşıdığı bir dönem oldu. 1975 yılından başlayarak, “dönemin Türkiye’sinin toplumsal-ekonomik ortamında, sol hareketin hem gelişip hem de bölündüğü bu zaman diliminde Maden-İş, sosyalist solun bir mihrakı görünümü kazandı.” Bu dönemde DİSK içinde güçlenen ve yönetimde ağırlık kazanan, “toplumsal ilerleme” çizgisi en önemli dayanağını Maden-İş’te buldu.⁸⁷ Maden-İş, DGM direnişlerinin, 50 yılı aşkın bir süreden sonra ilk kez 1976 ve 1977 yıllarında kitlesel olarak kutlanan 1 Mayıs’ların örgütleyici ve militan gücüydü.

DGM ve “Genel Yası!”

DİSK’in en etkili siyasi karşı çıkışlarından biri MESS grevlerinin he-

85. Bkz. Boratav, Korkut (2005), ss. 42-43.

86. “Kuruluşundan bugüne dek sosyalizm hedefini gözden kaçırmayan DİSK, özellikle, V. Genel Kurulundan bu yana, işçi sınıfının bağımsız bir örgütü olarak ikinci yolu, yani sınıf mücadelesini sürdürmektedir. Kapitalist sömürünün doğurduğu bu sınıf mücadelesi ancak, bu sömürünün ortadan kalkmasıyla son bulacaktır.” DİSK, “Başyazı, Üçüncü yol yoktur!”, Sayı 25, Temmuz 1976, s. 3.

87. Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1996-1998), Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1998, 3, s. 399.

men öncesinde 1976 yılı 16 Eylül'ünde örgütlediği Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) direnişi oldu. Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen DGM Yasasının MC hükümeti tarafından yeniden çıkarılmak istenmesi üzerine DİSK, "sıkıyönetimsiz sıkıyönetim" olarak nitelediği DGM'leri önlemek üzere tüm demokratik mücadele yöntemlerini kullanmak gerektiğini açıkladı.

"DGM'nin kurulması, burjuvazinin iktidarı yürütmedeki acz ve beceriksizliğini kanıtlamaktadır. Burjuvazi, yıllardır yürürlükte olan ve durmadan yenileri eklenen baskıcı yasaları yetersiz bulmakta ve bu yasaları uygulamakla yükümlü mahkemeleri 'etkisiz' bulmaktadır. DGM ekonomik, siyasal ve ideolojik derin bir buhran içine giren sermaye sınıflarının kendi sınıfsal iktidamlarını korumak için kurduğu açık baskı araçlarıdır. Burjuva yönetimini korumak, bu yönetimin sınıfsal yapısını değiştirecek toplumsal düzen değişikliği için diğer emekçi katmanlarla birlikte iktidar mücadelesi veren işçi sınıfının yükselen sendikal, demokratik, siyasal ve ideolojik örgütlü mücadelesini bastırmakla eş anlamlıdır. Yeni DGM yasa tasarısı kanunlaştığı takdirde Türkiye yeni bir döneme girecek ve olağanüstü 'sıkıyönetimsiz sıkıyönetim' dönemi açık bir şekilde başlayacaktır."⁸⁸

DİSK, 16 Eylül'de bir günlük "Genel Yas" eylemi yaptı.⁸⁹ Binlerce işçi

88. DİSK, "Demokrasi Savaşımına Karşıt Devlet Güvenlik Mahkemeleri Sınıf Mahkemeleridir.", Sayı 25, Temmuz 1976, s. 5.

89. DİSK'in "Genel Yas" kararı: 1. Ülkemizi MC'nin yarattığı karışıklık ve bunalımdan kurtarmak, 2. Hayat pahalılığı artışına son verip emekçi halkımızın yüksek geçim olanaklarına kavuşmasını sağlayacak kapıları açmak, 3. Demokrasiyi açıkça boğazlanmaktan kurtarıp demokratik, sendikal ve siyasal hak ve özgürlükleri koruyup genişletmek, 4. Ve bu nedenle, emekçi halkımızın 1977 Genel Seçimlerinde özgürce oy kullanma ve bu istemleri destekleyen dilediği iktidarı seçme olanağı sağlamak amacıyla, iki gündür toplantı halinde bulunan DİSK Genel Yönetim Kurulu ile Başkanlar Konseyinin müşterek toplantısında, Bu iktidarın Anayasal ve demokratik yoldan düşürülmesine ve halktan yana bir iktidarın kurulmasına kadar tüm ülkede Genel YAS ilanı, Anayasal ve demokratik haklarını, DİSK'in @tabanın söz ve karar sahibi olma/ temel ilkesi içinde kullanabilmesi açısından işçi üyelerimizin serbest bırakılması, Örgütümüzün bulunduğu merkezlerde her gün genellikle öğleden sonraları DİSK tarafından sessiz matem yürüyüşleri veya mitingler düzenlenmesi, Bunun dışında DİSK tarafından düzenlenmeyen hiç bir yürüyüş, miting gibi gösteriye üyelerimizin katılmaması ve bozguncu unsurların içeriden veya dışarıdan gelecek tahrikle-

iş bıraktı. DİSK yeni bir eylem tarzı uygulayarak, yüzlerce araçlık bir konvoyla İstanbul caddelerinde trafiği felç etti.⁹⁰

DİSK, DGM Kanun Tasarısı karşısındaki siyasi tavrı nedeniyle Türk-İş yönetimini sert bir dille eleştirdi. “Türk-İş ‘in X. Kongre yönetimine karşı olan ve CHP yanlısı olarak bilinen sendikalar ile H. Tunç-S. Şide yönetimi arasındaki çelişki bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Söz konusu çelişki özellikle DGM’ne karşı tavrıda somutlanmıştır. Halil Tunç, ‘DGM’nin Türkiye’nin jeopolitik yapısı gereği olduğunu’ vurgulamış ve burjuvazinin ağızyla konuşarak sınıf uzlaşmacısı sendikal anlayışı söyle formüle etmiştir: ‘Devletin ve milletin bütünlüğünün söz konusu olduğu konularda bu tür mahkemelerin mevcudiyeti dikkate değer bir konudur.’ İşveren çevreleri DGM’leri konusuna aynı tavırla yaklaşıyor.”⁹¹

MESS DGM Direnişine Karşı Üyelerini Uyarıyor

Sayın Üyemiz,

Millet Meclisi ve Senato, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Yasa tasarısını görüşmek üzere 14 Eylül 1976 Salı günü toplantıya çağırılmıştır.

DİSK, bu tasarıya karşı çıkmakta ve bütün örgütüne 14 Eylül günü hazır olmaları talimatını vermiş bulunmaktadır. Bu tasarıyı protesto etmek amacı ile DİSK’in bazı eylemlere girişeceği ve eğer tasarı yasalaşacak olursa, bu eylemlerin çok geniş biçimde uygulanacağı, işyerlerinde işin durdurulacağı söylentileri yaygınlaşmaktadır.

Böyle bir amaçla, işyerlerinde işin durdurulması bir siyasal grev ya da genel grev olup yasalarımıza göre yasadışı bir eylem niteliğindedir. Nitekim Yargıtay da genel grevin yasadışı olduğunu kabul etmiş bulunmaktadır.

Bu söylentilerin gerçekleşerek tasarının görüşülmesinin veya yasalaşmasının protesto edilmesi için işyerlerinde işçiler çalıştırılmayarak işi durdurduğu taktirde, bu yasa dışı eylemle, genel grevle ilgili alınabilecek tedbirler ve uygulanacak hukuki ve cezai müeyyideler vardır. ...

rine olanak verilmemesi için üyelerimizin çok dikkatli ve titiz davranmaları, kararlaştırılmıştır. Bu kararlar bugün (16.9.1976 Perşembe) saat 13:00’ten itibaren geçerli olacaktır. Tüm işçileri, ilerici ve demokratik kuruluşları DİSK’in bu tarihi kararını desteklemeye çağırıyoruz.” DİSK Ajansı, 16 Eylül 1976.

90. Bkz. <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28>

91. DİSK, “Üçüncü yol yoktur!” Sayı: 25, Temmuz 1976, s. 2.

MESS'İN BİLDİRİSİ

İşçi arkadaşımız,

İşyerimizde, bir süreden beri işlerinizi durdurmakta ve çalışmamaktasınız.

Bu eylem yasalarımıza göre yasadışı bir eylemdir, suçtur. İşyerinde işçinin en önemli görevi üretimi sürdürmektir. Bu yasadışı greve devam ettiğiniz veya katıldığınız takdirde, çalışmadığınız saatlerin ücretini, hafta tatili ücretinizi kaybedersiniz. Ayrıca hizmet sözleşmeleriniz de feshedilir, işinizi kaybetme durumu ile karşılaşrsınız. Bunlardan başka hakkınızda cezai kovuşturma da yapılabilir.

Belirttiğimiz bu hususları bu konuları bilen güvendiğiniz başka kişilere de sorunuz. Onlar da bu sözlerin doğruluğunu tasdik edecektir.

İşçi Arkadaşımız,

Sizleri, yasalara saygılı olduğunuza inandığımız için uyarıyoruz. Bu yasadışı eylemden vazgeçin. Bu eylemin sonuçları sizler için çok acı, işvereniniz olarak bizler için de üzücü olacaktır.

DİSK, Eylül 1976, s.27.

9 Temmuz 1976 günü toplanan DİSK Genel Temsilciler Meclisinde konuşan Genel Başkan Türkler, DGM Yasa Tasarısının amacının DİSK'i tasfiye etmek ve işçi sınıfının başını çektiği demokrasi mücadelesini yargılama yoluyla ezmek olduğunu vurguladı. Türkler, faşizme karşı tüm ilerici ve demokratik güçlerin güç ve eylem birliğinin hayata geçirilmesinin, faşizme karşı toplumsal direnişin boyutlarının genişletilmesinin zorunlu olduğunu belirtti. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmak istenmesinin iki amacı vardı. "Birincisi büyük sermayenin aşırı sömürü, aşırı kar ve aşırı baskı diktatörlüğünü pekiştirmek, ikincisi, bu sınıfın diktatörlüğüne karşı mücadele eden işçi sınıfı hareketini, DİSK'i, tüm ilerici örgüt ve kişileri olağanüstü mahkemelerde yargılamak, susturmak, ezmek ve böylece halkın bilinçlenmesini önlemek..."⁹²

DİSK, "doğurduğu sonuçlar açısından son derece etkin, bilinçli ve disiplinli" DGM direnişine Türkiye çapında 500 bin işçinin katıldığını

92. DİSK, Sayı 25, 1976 Temmuz 1976, s. 7. Bu açıklama Maden-İş belgelerine de aktarılmıştır. Bkz, Maden-İş (1977), s. 61.

açıkladı.⁹³ Direniş amacına ulaşmıştı: “İşçi sınıfımızın öncülüğünde sürdürülen 16 Eylül savaşımı parlamento içi ve parlamento dışı mücadeleleri birleştirerek DGM’lerin çıkışını engelledi. İşçi sınıfımız siyasal içerikli bu savaşında demokrasi mücadelesindeki kararlılığını ve bilinçliliğini ve gelecekte her tür mücadeleye hazırlıklı olduğunu kanıtladı.”⁹⁴

DGM direnişi solda geniş yankı buldu. TKP, DGM direnişinin işçi sınıfı için büyük başarı olduğunu açıkladı. “TKP, Demirel ortaklığına, onun faşist yöntemlerine, işbirlikçi niteliğine ve sonra somut DGM tırmanışına karşı ilk günden savaş bayrağını” açmıştı. “O, işçi sınıfını ve bütün yurtsever örgütleri bu faşist tırmanışa karşı savaşa çağırıyor[du].”⁹⁵ TKP ve TKP çizgisi dışındaki sol, DİSK’in, “İktidarın Anayasal ve demokratik yoldan düşürülmesine ve halktan yana bir iktidarın kurulmasına kadar” sürecek “Genel Yas” kararına ve eylemin hayata geçirilmesinde “tabanın serbest bırakılmasına” karşı genel olarak eleştirel ve DİSK yönetimini suçlayıcı bir yaklaşım içinde oldu. Maden-İş DGM direnişinin en militan gücüydü. Ve bu direnişin sonunda işten çıkarılan ve MESS tarafından kara listeye alınan Maden-İş üyelerinin sayısı binin üzerindeydi. Buna karşılık “Genel Yas Eylemi” TKP çizgisi dışındaki sosyalist solda çok ciddi eleştirilere neden olmuştu. Özellikle “MC hükümeti düşene kadar” sürecek bir eylem planlanması ve tabanın “serbest” bırakılması -işçilerin sahipsiz bırakılması- noktalarında DİSK yönetimine yönelik suçlamalar ortaya kondu. Direnişin eleştirilen bir yanı da, bu nedenle işyerlerindeki pek çok sendika temsilcisinin ve öncü, militan işçilerin işten çıkarılmış olması ve böylece sendika hareketinin güç kaybetmesi idi. Aziz Nesin şunları yazmaktadır:

“... MC iktidarını düşürünceye kadar sürecek diye ilan edilen Genel Yas Eylemi, yanlış hesapla başlatılmış bir eylemdir. Genel Yas Eylemi içindeki grevlerin, işçiden çok işverenin çıkarına uygun düştüğü, grevde öncülük yapan en bilinçli işçilerin, işyerlerinden çıkarılmasıyla da belli olmuştur. İşverenler, Genel Yas Eylemi yüzünden en yürekli, en bilinçli, işçileri işlerinden çıkarınca, sendikalar gücünden yitirmiştir. Sendikaların başat görevi,

93. DİSK, “Başyazı”, Sayı 27, Eylül 1976, s. 2.

94. Maden-İş (1977), s. 62.

95. Atılım, Yıl 3, Sayı 12 (36), 1 Aralık 1976.

işçilerin işlerinden çıkarılmalarını önlemekken, bu grevde tam tersine, grev yüzünden işçiler işlerinden çıkarılmıştır.”⁹⁶

Bu çerçevede, “DGM’yi ezdik” sloganının da gerçeği yansıtmadığı ileri sürüldü.⁹⁷ *Yürüyüş*, 16 Eylül direnişinin yönünün, DGM’ye hayır diyerek, böyle bir yasanın çıkışını engellemeye yönelik olduğunu ve bu yanıla başarılı olduğunu ve burjuvaziyi, yeni bir mevzi elde etmekten, en azından şimdilik alıkoyduğunu yazdı. Ancak *Yürüyüş*’te yayınlanan Zeki Kılıç’ın yorumuna göre, “eylemin yönetimi, örgütlenme biçimi ve hedefin açık seçik olmaması,” işçi sınıfı hareketinde kısa sürede tedavisi güç yaralar açmıştı.

“Türkiye İşçi Partisi’nin, direniş daha henüz başlarken yaptığı uyarı, kehanet değildi. Bu uyarı, mücadele öncesi gereken işlerin yapılmamasının yol açacağı zararı olabildiği kadarıyla azaltmaya yönelikti. Hazırlıksızlık, özellikle mevcut güçlerin en iyi şekilde yönlendirilmesi yerine, CHP’nin politik şemsiyesinin açılacağını, giderek TÜRK-İŞ’in sosyal demokrat sendikalarının da eyleme gireceğini veri alarak yola çıktılar. Bu bekleyişleri gerçekleşmeyince, zaten fiilen de yöneticisiz kalan kitleye kendi paniklerini yansıtarak kitle eyleminin etkinliğinin sonuşüne neden oldular. İşverenlerin, yasal bir greve gidilirken bile, öncü işçileri işten atabildiği bir dönemde, yapılacak bir direnişin sonrasında, burjuvazinin bu yönde yapacağı mutlak bir saldırının önünü alabilecek bir mücadele yönteminin örgütlenmesini yapmamak, hele düşünmemek bağışlanması mümkün olmayan temel bir yanlışlıktır.”⁹⁸

O dönemde Maden-İş Bursa Bölge Temsilcisi ve Genel Yönetim Kurulu üyesi ve aynı zamanda TİP’in Merkez Yönetim Kurulu üyesi olan Sayın Selim Mahmutoglu, “Genel Yas” kararına ve bu kararın sonuçlarına DİSK ve Maden-İş yönetimini eleştiren bir açıdan bakıyor.⁹⁹ Mah-

96. Nesin, Aziz (1981), Büyük Grev, Masal-Öyküler, Nesin Vakfı, Aziz Nesin Hikâye Kitapları Dizisi: 34, İstanbul, ss. 268-269.

97. Bkz, Akalın, İlhan (1995), DİSK Kısa Tarih (1960-1980), Öteki, Açı Yayıncılık, Ankara, s. 133.

98. Kılıç, Zeki, “Politik Eylem Ama Nasıl?”, *Yürüyüş* Haftalık Siyasi Haber ve Yorum Dergisi, Sayı 81, 26 Ekim 1976, s. 9

99. “Devlet Güvenlik Mahkemeleri’nin kurulmasına karşı çıkmak, buna karşı aktif mücadele içinde olmak DİSK ve Maden-İş olarak en büyük onurumuzdur.

mutuğlu, bu eylem sonucunda “yasa dışı bir greve öncülük etmekten” iş akitleri feshedilen Maden-İş üyelerinin “sendikanın en deneyimli, eğitilmiş, birçok sınavdan geçmiş ve işyeri örgütlenmesinin temel direkleri” olduğunu vurguluyor. “Maalesef sendikamız bu kaybın olacağını önceden göremedi, yaratacağı boşluğu algılayamadı. Sonuca ilişkin ise “Bu bir sınıf savaşıdır, savaşta zayıfta verilir” gibi bir tespitle yetindi.” Mahmutuğlu’na göre sendika çok büyük bir prestij kaybına uğramış, MESS’in ve işverenler üzerindeki ağırlığı yerle bir olmuştu. “İşyerlerindeki üyelerimiz, işten atılan arkadaşlarına sendikanın sahip çıkacağı beklentisi içinde oldular. Bu gerçekleşemedi. Bu süreci izleyen demokrasi güçlerine mahcup olduk. ‘Büyük Grev’e giden yolda verdiğimiz bu kaybın altını çizmek isterim.”¹⁰⁰

DGM direnişi, Büyük Grev’in de önemli kilit noktalarından biri durumuna gelecek, “DGM’yi ezdik sıra MESS’te!” sloganıyla başlatılan ve

Yapmamız gerekeni yaptık. Burada hiç bir problem yok. Problem, 16 Eylül 1976 sabahı [alınan] “İlerici halktan yana bir hükümet kuruluncaya kadar Genel Yas ilan edilmiştir” [şeklindeki] karardır. 1. Hiçbir sendikal organizasyon kendi başına böyle bir karar alamaz. Bu çok önemli bir siyasi karardır ve bunu ancak siyasi partiler alabilir. Bu kararı alacak ve uygulamaya koyacak siyasi partinin ise, işbaşındaki bir hükümeti düşürecek ve yenisini oluşturabilecek kadar bir ideolojik güç ve toplumsal desteğe sahip olması gerekir. 2. Hiçbir sendikal organizasyon, kendi başına, hedefi bu kadar muğlak, süresi belli olmayan bir üretimi durdurma kararını başarıyla sonuçlandıramaz. (...) Olay demokrasiye karşı bir müdahaledir ve ancak tüm demokrasi güçleriyle birlikte davranarak, ortaklaşa, sadece fabrikalarda değil, hayatın her alanında birlikte davranarak bir başarıya ulaşmak mümkün olabilir. Oysa biz bu direnişte yalnızdık. 3. Bu kadar kritik bir karar, sendikanın sadece üst organlarında görüşülerek alınamaz. Ya da ‘üst örgütümüz DİSK böyle bir karar aldı, bunu tartışmaya görüşmeye gerek yok, biz bunu sendika olarak uygulayacağız’ da diyemeyiz. Tüm üye işyerlerini de içine alacak bir bilgilendirme, görüş alma toplantıları yapıldıktan ve üye eğilimleri belirlendikten sonra böyle bir kararın uygulamaya sokulup sokulamayacağına karar verilebilir. Bu kararı da ancak ve ancak Genel Yönetim Kurulu verebilir. Genel Yürütme kurulundaki 7 üyeden ne herhangi biri ne de tamamı kendi başlarına böyle bir karar alamazlar. Ben o tarihte sendikanın Bursa Bölge Temsilcisi ve Genel Yönetim Kurulu üyesiydim. Konunun görüşüldüğü hiç bir toplantı hatırlamıyorum. 4. Büyük işten çıkarmaların olacağı baştan belliydi. Bunu öngörmek mümkün değil. Peki o zaman ne yapılacağına da ilişkin bir karar alınması gerekmiyor muydu? Ben böyle bir karar hatırlamıyorum.” Selim Mahmutuğlu, e-posta, 26.07.2011.

100. Selim Mahmutuğlu, e-posta, 26.07.2011.

yürütülen grevlerin başlıca hedeflerinden biri de, DGM direnişine katıldıkları için MESS talimatıyla işlerinden atılan temsilci ve işçilerin işlerine iadesinin sağlanması olacaktı.¹⁰¹ Toygun Erarslan, DGM nedeniyle işten çıkarılan Maden-İş temsilci ve üyeleriyle sendikanın yakın diyalog içinde olduğunu ve Memet Ertürk'ün onlarla bölge temsilciliklerinde zaman zaman toplantılar yaptığını hatırlıyor.¹⁰² Maden-İş bu noktada, az çok umutluydu da...

"DGM direnişi nedeniyle işten çıkarılan işçilerin çoğu sendika temsilcileri, öncü işçilerdi. Onlarla ilişkilerimiz hiç kopmadı. Biz toplu sözleşme hedefi olarak DGM direnişi nedeniyle işten çıkarılan işçilerin işlerine iadesini masaya getirdiğimizde, bunların bir bölümünü olsun işe aldırabileceğimiz umudunu taşıyorduk. Bir kısmının da sendika kadrolarına katılmaları söz konusu olabilirdi."¹⁰³

DİSK CHP'yi Destekliyor: "İleri Demokratik Düzenin ön şartı..."

DİSK'in 70'lerin sonlarında çok önemli bir siyasi tavrı da Cumhuriyet Halk Partisi'ni (CHP) destekleme kararıdır. 1973 genel seçimlerinde CHP'yi destekleyen DİSK, 1977 genel seçimleri öncesinde en acil hedefin "tekelci sermayenin demokrasi ve halk düşmanı, gerici-faşist stratejisini bozguna uğratmak, faşizm tehlikesini yok etmek üzere MC'yi demokratik yoldan düşürmek" olarak açıklamıştır.¹⁰⁴ DİSK Genel Yönetim Kurulu ve Başkanlar Konseyi bu hedef doğrultusunda 1977 genel seçimlerinde, "iktidara en güçlü aday durumundaki tek ilerici ve demokrasiden yana örgüt" olarak nitelendirdiği CHP'yi DİSK'in 5. Genel Kurulu'nun 33. No.lu kararı doğrultusunda "ileri demokratik bir düzenin kurulmasının ön şartı olarak" destekleme kararı almıştır.¹⁰⁵ Maden-İş, "gerici-faşist karması" Milliyetçi Cephe (MC) Hükümetini oluşturan partilerin, "bir avuç işbirlikçi büyük burjuvazinin, toprak ağalarının, soyguncunun,

101. "MC adına işverenler, en başta Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu üyesi MESS, Genel Yas'a katılan binlerce işçiyi, en başta Maden-İş'in birçok temsilci, baştemsilci ve bilinçli üyesini işten attılar." DİSK (1977), s. 82.

102. Toygun Erarslan, Sözlü tarih çalışması, 30 Mayıs 2011.

103. Memet Ertürk, Telefon görüşmesi notları, 13 Haziran 2011.

104. DİSK (1977), s. 111.

105. Aynı yerde, s. 111-112.

aracı ve tefecinin” partileri olduğunu belirtmektedir. “Bu partiler, yerli ve yabancı sömürgeci, onların ekonomik-politik-askersel örgütlerinin, Dünya Bankası’nın, İktisadi Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’nün, NATO’nun, CENTO’nun çıkarlarıyla bağılıdır. Bu anlamda MC, emperyalizmin, ülkemizdeki politik karargâhı durumundadır.”¹⁰⁶

1977 seçimleri öncesinde Ecevit, Mehmet Ertürk’ün deyimiyle partisini “militanca” destekleyen DİSK’e yaptığı ziyarette, Türkler’e 5 milletvekilliği önerir. Ertürk, bu 5 kişilik “DİSK kontenjanı” önerisi üzerine DİSK’te yapılan değerlendirmeye ve alınan karara ilişkin ilgi çekici bir anekdot aktarıyor.

Kemal Türkler bu teklifi tartışmak üzere yönetim kurulu gündemine getirdi. DİSK’te hiç bir resmi görevim olmadığı halde bu toplantıya bende çağırıldım. Toplantıda birçok sendika yöneticisinin direkt konuşmalar bile milletvekili olma arzusunda olduklarını gördüm. Kemal Türkler nedense ilk sözü bana verdi ve ne düşündüğümü sordu. Ben kısaca DİSK e bağlı sendikaların her hangi birinde yönetici olmak, hizmet yeri olarak milletvekili olmaktan daha önemlidir diyerek yöneticilerin milletvekili olmamaları gerektiğini söyledim. Ama ‘Sayın Bülent Ecevit in teklifini reddetmeyelim, DİSK e bağlı fabrikalardan bilinçli 5 sendika temsilcisine 4 yıl ücretsiz izin alalım, bunlar mecliste işçi milletvekilleri olsunlar, dönem sonunda fabrikalarına geri dönsünler’ dedim. Bu konuşmanın ardından uzun bir sessizlik oldu. Sessizliği Kemal Türkler bozdu, ‘Milletvekili olmak isteyen var mı?’ diye sordu, kimse bir istekte bulunmayınca benim önerim de reddedildi. DİSK olarak Bülent Ecevit’e teklifi için teşekkür edildi, DİSK in desteğinin milletvekilliği için değil demokrasi mücadelesinin bir gereği olduğu belirtildi.¹⁰⁷

106. Maden-İş (1977), s. 26

107. Memet Ertürk, e-posta, 30.05.2011. CHP milletvekilliği kontenjanı konusunda Müşür Kaya Canpolat şu anekdotu aktarmaktadır: “Tarabya Otel’nde, seçim öncesi. Tam tarihini hatırlamıyorum ama iki üç ay önce zannediyorum. Ecevit Kemal Beyi çağırtmış. Kemal Bey, ‘Sana bir şey söyleyeceğim,’ dedi. ‘Bülent Ecevit’in ben bu kadar gözü kara olduğunu sanmıyordum,’ dedi. ‘Kendi karar verdiği konularda öylesine kararlı ki, Türkiye yanıyor olsa bile ondan vazgeçmez,’ dedi. ‘Neron gibi... Karar verdiği konularda memleket yansa vazgeçmez.’ Ve ‘Bunu sana ben söyledim ama bir yerde şu ya da bu biçimde

DİSK 1977 yılında olduğu gibi 1979, 14 Ekim ara seçimlerinde de, “tabanının (gövdesinin) ilerici, demokrat unsurlardan oluşması nedeniyle, faşizme karşı mücadelede önemli görevler yapabilecek olan” CHP’ni destekleyecektir.¹⁰⁸ Böylece DİSK, her dönemde MC hükümetlerinin iktidardan uzaklaştırılabilmesi amacıyla siyasete ağırlığını koymuş ve bu hükümetleri oluşturan sağ siyasi partileri açıkça ve uzlaşmaz biçimde karşısına almıştır.

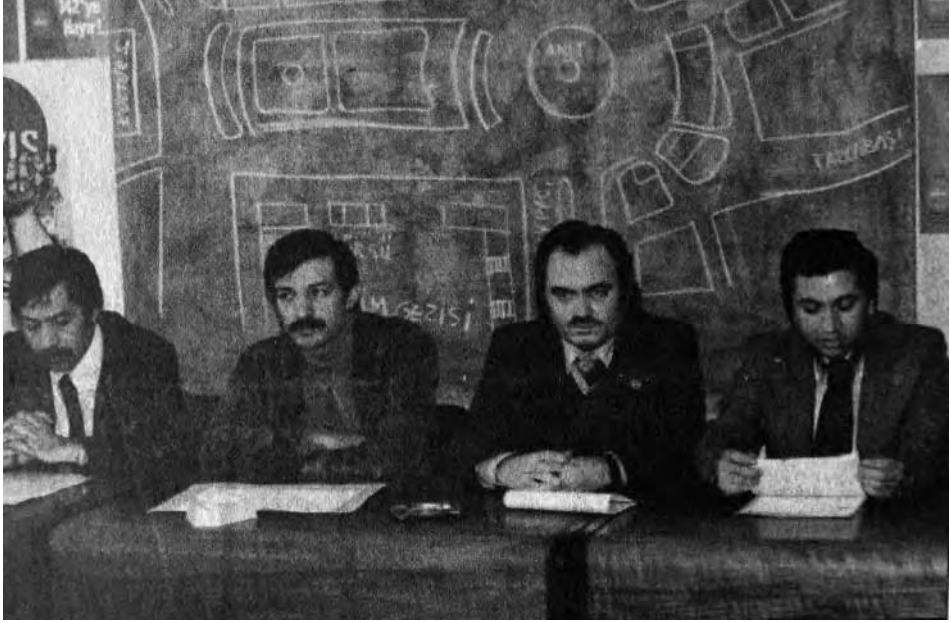
DİSK ve Cephe Politikası

Bu dönemde DİSK’in siyasi duruşunu da ortaya koyan çok önemli çıkışlarından biri de cephe politikası oldu. 1977 Temmuz’unda DİSK adına Kemal Türkler tarafından yapılan Ulusal Demokratik Cephe (UDC) çağrısı, DİSK ve Maden-İş tarafından geniş köylü yığınlarına, küçük üreticilere, orta tabakalara, memurlara, aydınlara ve “ulusal burjuvaziye” yapılmış işçi sınıfı ile ittifak ve “emperyalizme ve faşizme, tekellerin egemenliğine” karşı birlikte savaşım politikası/programı olarak nitelendi.¹⁰⁹

söylersen (...) reddederim,’ dedi, ‘Ben Ecevit’i tanıdım,’ dedi. ‘İkinci olarak, DİSK’ten üç aday koyabiliriz diyor,’ dedi. Ama Kemal Bey o sırada zaten Memet Ertürkler tarafından yenik düşürülmüş, kendisinin devrimci olmadığı, devrimci kadroların öne geçtiği, dolayısıyla Kemal Bey’in gerilediği bir dönemde ona bu teklif yapılmış. Kemal Bey bu teklif karşısında aslında, istiyor, ama Kemal Bey istediği zaman bu işin patlak vereceğini, kimsenin bu işe razı olmayacağını, herkesin kazan kaldıracığını biliyor Kemal Bey. ‘Sen bir yoklama yap bakalım, bu mümkün mü değil mi bunu bir anlayalım’ dedi. Ve ‘Benim aklıma benimle beraber üç kişi geliyor, birisi Süleyman Üstün birisi sen...’ Bunlara sahip çıkarak bu işi benim örgütlemek bir bakıma yumuşatmak, bu adaylığımıza arkadaşların, devrimci kesimin razı olmasını sağlamak görevi bir ölçüde bana tebliğ edilmiş oldu. Ama bunun mümkün olmadığı zaten Kemal Bey tarafından da bilinmekteydi. Ve olmadı.” Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011.

108. “DİSK Yönetim Kurulu, 14 Ekim seçimlerinde; 1. Tabanının (gövdesinin) ilerici, demokrat unsurlardan oluşması nedeniyle, faşizme karşı mücadelede önemli görevler yapabilecek olan CHP’ye oy verilerek desteklenmesini, 2. İşçi sınıfımızı, emekçi halkımızı kucaklayan siyasal örgütlenmenin henüz var olmadığına bilincinde olarak, sosyalist, ilerici, tüm partilerin adaylarına da oy verilerek güç katılmasının faşizmle mücadele ilkesine ters düşmeyeceğini, Kamuoynuna duyurmaya karar vermiştir.” DİSK (1980), 7. Genel Kurulu Çalışma Raporu, 25-30 Haziran 1980, İstanbul, s. 239.

109. DİSK Ajansı, 28.07.1977, No: 977/116. Ayrıca Bkz. Maden-İş (1977), s. 32.

Kemal Türkler ve 1 Mayıs 1977 Tertip Komitesi, katliamın ardından basın açıklamasında. Fotoğraf, Politika.

UDC, solda tepkiyle karşılandı, giderek DİSK içinde çatışmalara neden oldu. 1977 yılında toplanan DİSK 6. Genel Kurulunda gerçekleşen yönetim değişikliğinin ardından DİSK'in siyasi tavrı olma niteliğini kaybetti. Buna karşın cephe politikası 1980 Eylülüne kadar, Maden-İş ve bir dizi sendika tarafından savunuldu. DİSK'te 1977 yılında gerçekleştirilen bu yönetim değişikliği daha sonra, DİSK Yürütme Kurulu tarafından, örgütü parçalanma noktasına getiren "DİSK'e parti görevi yaptırma" eğiliminin ve bu eğilimin tasfiyeci metodunun mahkûm edilmesi olarak değerlendirilecektir.¹¹⁰

"DİSK Yürütme Kurulu ile Maden-İş arasındaki görüş ayrılıkları, çatışmalar 6. Genel Kurul'un ardından daha da keskinleşecek ve 1979 Mart'ında Maden-İş Sendikası'nın, Baysen ve Yeraltı Maden-İş Sendi-

110. 14-15-16 Şubat 1979 tarihleri arasında toplanan DİSK Genel Yönetim Kurulu kararı: Bu karar 15.3.1979 tarihli ve Maden-İş, Bank-Sen, Baysen Sendikalarının geçici ihracı kararının verildiği Onur Kurulu Kararına da alınmıştır. Bkz. DİSK (1980), ss. 449-464.

kaları ile birlikte DİSK'ten geçici olarak ihraç edilmesi noktasına kadar varacaktı." Cümlesinde Banksen'i atlamışım. Şöyle olacak "DİSK Yürütme Kurulu ile Maden-İş arasındaki görüş ayrılıkları, çatışmalar 6. Genel Kurul'un ardından daha da keskinleşecek ve 1979 Mart'ında Maden-İş Sendikası'nın, Banksen, Baysen ve Yeraltı Maden-İş Sendikaları ile birlikte DİSK'ten geçici olarak ihraç edilmesi noktasına kadar varacaktı.". ¹¹¹ İhraç kararı, Maden-İş, Bank-Sen ve Baysen tarafından "darbe" olarak nitelenecek ve yapılan ortak açıklamada ihraç darbesinin "faşist darbenin geçit aradığı ve bu doğrultuda her yolun denendiği bir dönemde" geldiği vurgulanacaktı. ¹¹² Buna karşı DİSK üyesi 15 sendika, DİSK Yürütme Kurulunun tavrını destekleyen ortak bir açıklama yapacaklar-

-
111. Kararın gerekçeleri, 13 Şubat 1978 DİSK'in 11. Yıldönümü kutlamasında ve 1 Mayıs 1978 kutlamasında ve 19 Kasım 1978 günü Ankara'da yapılan "faşist teröre karşı antifaşist, anti-emperyalist Demokratik Platform" toplantısında tespit edilen sloganlar dışında slogan atılması, pankart açılmasıydı. Ayrıca Kararda gerekçe olarak bu üç sendikanın; "DİSK karar organlarından izin almaksızın sendikaların diğer demokratik kitle örgütleriyle ortak eylem yapmamları" yönündeki DİSK Yürütme Kurulu kararına rağmen çeşitli mitinglere katılmaları, "DİSK Yönetiminin belli bir dönem birlikte davranmama kararı aldığı" İGD ile ortak bildiriye imza atmış olmaları, DİSK'e bağlı sendikaların iç işlerine müdahale etmesi ve bunlara karşı kurulan sendikalara yardımcı olmaları zikredilmekteydi. DİSK (1980), ss. 454-455.
112. Bildiride "en üst düzeyde" bazı yöneticilerin kendi sendikalarındaki tabanın desteğini yitirmiş oldukları ve genel kurullarda yöneticilik görevlerinden uzaklaştırılmış olduklarının altı çizilmektedir. T. Maden-İş, Bank-Sen, Baysen ve Yeraltı Maden-İş Sendikaları Genel Yönetim Kurullarının DİSK Onur Kurulu kararına karşı ortak açıklaması, Birleşik Metal-İş Arşivi. DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün karşı açıklaması için bkz. DİSK, "DİSK'i Bölmeye Kimsenin Gücü Yetmeyecektir", Sayı 8 (56), Ağustos 1979, s. 13-16. Maden-İş, sorunu asıl olarak DİSK'te bir "yönetim bunalımı" olarak görüyordu. Çözüm ise, bir an önce DİSK Genel Kurulunun toplanarak tabanı gerçekten temsil eden bir yönetimin oluşturulmasıydı. "DİSK Genel Başkan Vekilleri Rıza Güven ve Kemal Nebioğlu ile Genel Yürütme Kurulu üyesi Tuncer Kocamanoglu, sendikalarının son Genel Kurullarında seçilememişler, zaten hiçbir tabanı temsil etmeyen Fehmi Işıklar'ın ise Maden-İş Sendikasıyla üyelik bağı dışında hiçbir ilişkisi yoktur." Maden-İş, "Ayrı bir konfederasyon kurmayacağız, DİSK'i tabansızlara bırakmayacağız", Sayı 121, 15.8.1979, s. 1. Maden-İş, "DİSK'i bölmek ihanettir!", Özel Sayı, Birleşik Metal-İş Arşivi.

Kemal Türkler DGM Direnişi nedeniyle Bakırköy 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nde yapılan duruşmaya giderken. Fotoğraf, Politika.

dı.¹¹³ 1979 1 Mayıs'ı, bu ayrışmayı daha da derinleştirecek, geçici olarak ihraç edilmelerine rağmen DİSK Yürütme Kurulu kararıyla 1 Mayıs 1979 hazırlık çalışmalarına katılan Maden-İş, Bank-Sen ve Baysen tarafından İzmir'de miting düzenlenmesi DİSK yönetimince çok ağır bir dille eleştirilecek, Maden-İş yönetimi sekte, disiplinsiz, ayrılıkçı olmakla itham edilecek, "tasfiyesi" olmakla suçlanacaktı.¹¹⁴ Maden-İş ise DİSK'teki

113. 23 Haziran 1979 günü, ASİS, Devrimci Sağlık-İş, Devrimci Yapı-İş, Genel-İş, Gıda-İş, Keramik-İş, Limter-İş, Nakliyat-İş, Oleyis, Sine-Sen, Sosyal-İş, T.İ.S. (Tarım İşçileri Sendikası), Tekges-İş, Tümka-İş, Yeraltı Maden-İş Sendikaları tarafından yapılan açıklama için, Bkz. DİSK (1980), ss. 542-543.

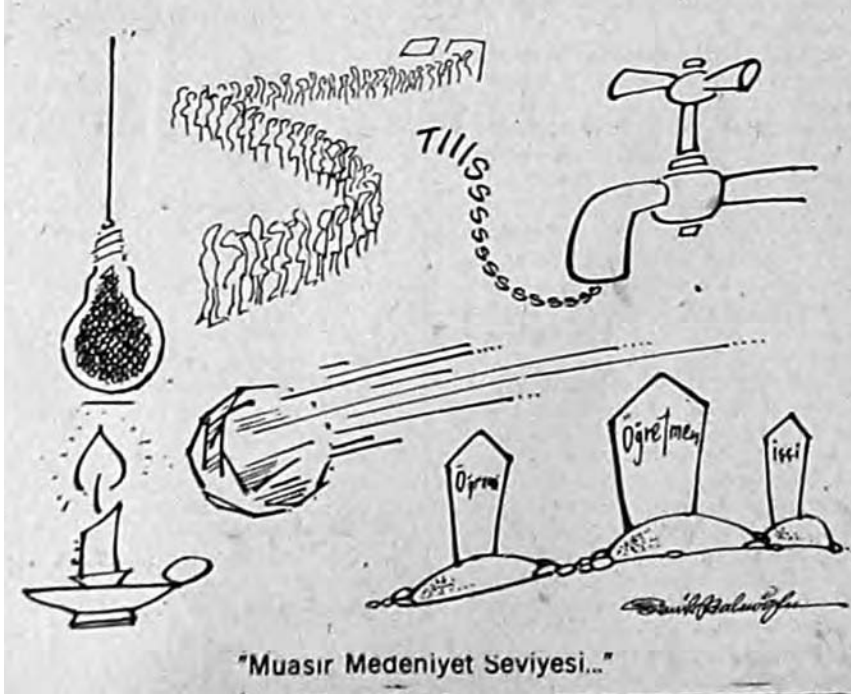
114. "Bu sendikaların yöneticileri demokratik hak ve özgürlüklerin korunması ve genişletilmesi mücadelesinden kaçmışlardır. Egemen sınıfların kendilerine gösterdikleri alanda, onların çizdikleri sınır içinde 1 Mayıs'ı yalnızca biçimsel olarak kutlamaya kalkışmışlardır. 1 Mayıs geleneğini hiçe saymışlardır. DİSK'i arkadan hançerleyerek, ne denli 'birlik' yanlısı olduklarını sergilemişlerdir. İşçi sınıfının devrimci sendikal hareketini bölme ve parçalama çabalarını 1 Mayıs nedeniyle en açık bir biçimde sergileyerek oportünist tavırlarını, iki yüzlülükle-

gelişmelerin “tekelci burjuvazinin sendikal alandaki tertibi” olduğunu ilan edecekti.¹¹⁵ DİSK içindeki gerilim, Büyük Grev’e ve 1978, 1980 yıllarında Maden-İş tarafından MESS’e karşı yürütülecek olan ikinci ve üçüncü dalga grevlere de yansıyor; grevlerin öncesinde ve yürütülmesi sırasında dikkat çekici sürtüşmeler yaşanacaktı.¹¹⁶

Bütün bunlar, Maden-İş’in MESS grevleri sürecindeki çözüm arayışlarını da derinden etkiledi. Grevlerin politikasına yönelik en kritik tartışmalarda dahi DİSK ve Maden-İş farklı tezler savundular. Büyük Grev, Maden-İş ile MESS arasındaki toplu pazarlık süreci ve 1978–1980 yıllarında MESS’e karşı yürütülen ikinci ve üçüncü dalga grevler; emek ve sermaye arasındaki bu tarihsel hesaplaşma böylesine ağır koşullarda yaşandı.

rini, korkaklıklarını, mücadeleden kaçtıklarını, en keskin tavrılara rağmen burjuvaziye nasıl teslim olduklarını, reformculuklarını teşhir etmişlerdir.” DİSK (1980), s. 219. ve ss. 544–545.

115. “DİSK içinde sınıf sendikacılığı tecrit edilerek DİSK başsız bırakılarak, işçi sınıfımızın bu savaştan örgütü kötürümleştirilmek, sendikal harekette Türk-İş’e egemen kılınan sarı faşist sendikacılık karşısında gerçek alternatifin oluşmasının önlenmesi istenmektedir. (...) DİSK’te sendikamıza ve kardeş sendikalara karşı yönelen her adımdan ancak ve ancak burjuvazi yarar görür.” MAHA Ajansı, Gün: 24.9.1979, Sayı: 979/117, s. 3.
116. DİSK, 7. Genel Kurul Çalışma Raporunda şu tespiti yapıyordu: “... Özellikle Maden-İş Sendikası üyesi işçiler patronların örgütü MESS ile karşı karşıya bırakıldıkları gurup sözleşmesi öncesinde kendilerini DİSK dışına sürüklemek isteyen yöneticilerini, DİSK’e gelerek şikâyet etmekte ve bu duruma bir an önce çözüm bulmamızı istemektedirler. [sic]” DİSK (1980), s. 541. DİSK Genel Başkanı, Maden-İş Yönetiminin başlayacak olan MESS toplu sözleşme görüşmelerinde “üyelerin taleplerinin dile getirilmesini ve bugüne kadar görülmeyen bir biçimde sendika temsilcilerinin müzakerelere katılmalarını” engellediğini iddia etti. Bkz. DİSK, “DİSK’i Bölmeye Kimsenin Gücü Yetmeyecektir”, Sayı 8 (56), Ağustos 1979, s. 15. Maden-İş ise 1979 yılı sonlarında şu uyarıyı yapıyordu: “MESS’e karşı yürüteceğimiz toplu savaşta hangi biçimde olursa olsun, ister cepheden ister eleştiri maskesi altında, sendikamıza yönelecek her karşı çıkış doğrudan tekellere, IMF’lere hizmet edecek, savaşımıza sağlanacak en küçük bir destek her düzeyde dayanışma işçi sınıfımızın ve emekçi halkımızın yeni kazanımlara ulaşmasına omuz vermek olacaktır.” MAHA Ajansı, Gün: 24.9.1979, Sayı: 979/117, s. 4.

Semih Balcıoğlu'nun fırçasından 70'ler,
Politika 12 Ağustos 1977.

3

“DGM'Yİ EZDİK, SIRA MESS'TE!”

“Maden-İş ve MESS arasındaki savaşım, salt iki örgüt arasındaki bir olgu değildir, tersine iki sınıf arasındaki uzlaşmaz savaşımın bir parçası olmuştur. (...) Grev yerlerinde savaş disiplini, kardeşçe bir yaşam ve demokrasi kucak kucağa sürüyor. Maden-İş tüm demokratik örgütleri, emekten yana, demokrasiden yana herkesi, bu haklı savaşımında maddi ve manevi dayanışmaya çağırıyor.” (Maden-İş)

Büyük Grev'in ilk günleri, MESS ve Maden-İş'in karşılıklı basın açıklamalarıyla geçti. İşçi sendikaları, demokratik kitle örgütleri Maden-İş'e destek mesajları yayınladılar.¹¹⁷

-
117. Baysen-İş, Teknik-İş, Basın-İş Maden-İş'i desteklediklerini, Berlin Türk Toplumcular Ocağı Maden-İş grevlerine maddi yardımda bulunacağını açıkladı. Politika, 01.06.1977. Büyük Grev'e ilk ve önemli desteklerden biri Devrimci Toprak-İş Sendikası'nın Ege Bölgesinde grevin başladığı gün örgütlediği grevlerle dayanışma komiteleri ve bağış kampanyalarıydı. Bu kampanyalar grev süresince, Söke, Bodrum ve Ödemiş gibi tarım emekçilerinin yoğun olduğu bölgelerde etkili olacaktı. Aynı gün, DİSK 2. Bölge Temsilciliği öncülüğünde Çukurova'da kurulan dayanışma komitesine yöredeki tarım emekçileri katıldılar. 2 Haziran günü Türkiye Yeni Haber-İş Sendikası Genel Başkanı Cengiz Acar basına bir açıklama yaparak, “MESS'in sermaye sınıfının ve sömürünün en örgütlü dışa bağlı kuruluşu” olduğunu belirtti, MESS'e karşı Maden-İş'in sürdürdüğü mücadeleyi sendikasının desteklediğini açıkladı. TÜTED, TÜSDER, TÜAS, İKD, İGD Ankara şube başkanları da ortak bir basın açıklaması yaptılar ve DİSK'in MESS'e karşı başlattığı “genel grevi” desteklediklerini, her türlü maddi ve manevi yardımda bulunacaklarını bildirdiler. Milliyet, 03.06.1977. Haziran ayının ilk günlerinde Maden-İş 1. Bölge Temsilciler Meclisi, bütün işçilerin birer gündeliklerini grevcilere vermelerini karar altına aldı. Bu karar üzerine işyeri temsilcileri, işverenlere başvurarak, tüm işçilerin birer gündeliklerinin grevler süresince kesilmesini ve oluşturulan dayanışma komitesine verilmesini istediler. Aynı günlerde Tekstil İşçileri Sendikası, Çağaloğlu'ndaki genel merkez binasına 10 metrelik bir döviz asarak greve desteğini belirtti. Bank-Sen, Dev Maden-Sen, Hürcam-İş, Lastik-İş, Tümka-İş, Keramik-İş, Yeni Haber-İş yaptıkları açıklamalarla MESS'e karşı Maden-İş'in yanında olduklarını kaydettiler. Politika, 05.06.1977. Mesajların tamamı için, Bkz.

MESS Yönetim Kurulu 1 Haziran günü toplanarak, Maden-İş'in başlattığı Büyük Grev'e karşı beş ayrı komite kurulmasına karar verdi. Bu, MESS'in uzun sürecek bir greve hazırlandığını gösteriyordu.¹¹⁸ Aynı gün kamuoyuna bir de bildiri yayınlayan MESS, "grevlerin işçi-işveren ilişkilerinin tamamen dışında" olduğunu, "ülkenin ve ekonomisinin üzerinde tehlikeli oyunlar oynanmakta olduğunu" ve "işçilerin de bu oyunun fedailerini olarak kullanılmak istendiğini" ileri sürdü.¹¹⁹ MESS, DGM için direnen işçilerin tekrar işe alınmayacaklarını kesin bir dille bir kez daha açıkladı. DİSK'in "yasa dışı eylemleri yüzünden MESS camiasında 277,5 milyon liralık maddi, 154 bin iş saati kaybına" neden olduğunu kaydetti.¹²⁰ MESS yıllar sonra, 20. Yüzyılın sonunda yayınladığı ve kendi tarihini konu alan *Gelenek ve Gelecek*'te bu noktadaki yaklaşımını, şu satırlarla aktaracaktır.

"1970 yılında işçi-işveren ilişkilerinde ortaya çıkan bir başka eğilim, grevde geçen günlere, hatta işgal veya boykot gibi yasadışı eylemlerle çalışmadan ve çalıştırılmadan geçen günlere ait ücretlerin talep edilmeye başlanması oldu. Bu talepler çoğu kez karşılanıyordu da. Bunun boykot ve işgal gibi eylemleri teşvik eden bir durum olduğunu saptayan TİSK Yönetim Kurulu, 28 Ekim 1970 günü bir prensip kararı alarak, TİSK üyesi bulunan bütün işyerlerinden, yasadışı eylemler ardından ortaya çıkacak haksız ücret taleplerini karşılamamalarını istedi ve bu kararını bağlı işveren sendikalarına iletti. TİSK'in kararını 3 Kasım 1970 tarihli toplantısında görüşen MESS Yönetim Kurulu, bu kararın aynen benimsenmesine, 'işçi-işveren münasebetlerinin hukuk kuralları rayına oturtulmasına yardımcı olacak ve bu suretle gerek işyerlerinin ve gerek işçilerin yararına olacak bu prensip kararına' MESS

Grev Jurnalı.

118. "1- Grev Komitesi (Turgut Ozal'ın başkanlığında, Zeki Aytaç, Jak Kamhi, Sabahattin Sunguroğlu), 2- Basın ve Halkla İlişkiler Komitesi (Ertuğrul Soysal'ın başkanlığında, Metin iplikçi), 3- İşçi İlişkileri Komitesi (Ali Nizamoğlu'nun başkanlığında, Mustafa Ağan, Yılmaz Baştürk, Tuğrul Kudatgobilik), 4-Teski-
latlanma Komitesi (Burhan Günergun'un başkanlığında, Ahmet Baysal, Hulusi Çetinoğlu) ve 5- Mali Komite (Burhan Günergun'un başkanlığında, Mümtaz Baysal, Cavit Çıtak)."MESS (1999), 1, s. 351.

119. MESS (1999), 1, s. 430.

120. Milliyet, 02.06.1977.

üyesi bütün işverenlerin uymalarına; bu prensip kararı vesilesiyle, işçi sendikalarının da 'münasip şekilde ikaz edilmelerine' karar verdi."¹²¹

*

2 Haziran'da *Politika*, "Tekelci sermaye geriliyor" başlığı altında, bazı işverenlerin MESS'e karşı çıktıklarını duyurdu. Habere göre Büyük Grev'in başlamasının ardından Maden-İş MESS'e üye 3 işyerinde toplu sözleşme imzalamıştı. Mitaş işverenin imzaladığı sözleşmeye MESS temsilcisi imza atmaktan çekinmiş, buna karşılık Selnikel ve Isısan'da MESS temsilcileri de toplu sözleşmeyi imzalamışlardı.¹²² Bu toplu grevlerin hemen başında Maden-İş lehine dikkate değer bir hamle olarak değerlendirildi.¹²³

Artık grev sürecinin, MESS ve Maden-İş arasında yarattığı gerilim artarak, sektörün bütününe yansımaktadır. Maden-İş 4 Haziran günü, 20 bin 600 işçinin greve hazırlandığını açıklar. 8 bin işçinin çalıştığı Ereğli Demir Çelik, 3 bin işçinin çalıştığı Türk Demir Döküm, 800 işçinin çalıştığı Philips, 800 işçinin çalıştığı Rabak işyerlerinde toplu sözleşme görüşmeleri uyuşmazlıkla sonuçlanmıştır. Öte yandan Bursa'da otomotiv ve yan sanayi fabrikalarında sürdürülmekte olan görüşmelerde anlaşma umutları tükenmiştir. Maden-İş, 8 bin üyesinin Bursa'da da greve gitmesinin muhtemel olduğunu kamuoyuna bildirir.¹²⁴ Haziran'ın ilk haftasında, Türk Metal'le yetki uyuşmazlığının sürdüğü Bursa'da 5 otomotiv endüstrisi ve yan sanayi işyerinde yapılan irade beyanı sonuçları Bölge Çalışma Müdürlüğü'nce açıklanacak; Renault ve Mako'da Maden-İş'in kesin olarak yetkiyi aldığı, Tofaş ve Robert Bosch'ta da fazla üyeye

121. MESS (1999), 1, s. 189.

122. *Politika*, 02.06.1977.

123. Haziran sonlarında Maden-İş 1. Bölge temsilcisi Ekrem Aydın, Tamsan'da grev ziyaretçilerine hitaben şunları söylemektedir: "Maden-İş Türkiye çapında grev kararı aldığı zaman Ankara'da bu karar uyarınca 5 işyerinde binden fazla işçiyi kapsayan grev kararı almıştı. Ancak işyerlerinde MESS'e üye olan işverenlerin hepsi teker teker üyelikten ayrılarak bizimle toplu sözleşme yaptılar. Böylece Ankara'da MESS çıktı." *Politika*, 26.06.1977.

124. *Politika*, 05.06.1977.

sahip olduğu saptanacaktır.¹²⁵ Artık Maden-İş, Bursa'da STK, Karsan, Burçelik, Cemtaş ve Döktaş fabrikalarının yanında Renault ve Mako'da da yetkilidir. Maden-İş 13. Bölge Temsilcisi Kemal Daysal, Maden-İş'in Bursa'da Türk Metal karşısında ezici bir üstünlük sağladığını açıklar.¹²⁶

Yürüyüş: Bursa işçileri sarı sendikaya hayır dedi!

İşçi sınıfının nicelik ve nitelik olarak giderek güçlendiği Bursa'da, belli başlı işyerlerinde yapılan oylamalar sonucunda yetkili sendika birkaç istisna dışında belli oldu. Sonuçta, tekelci sermayenin DİSK'i Bursa'dan söküp atma, yerine niteliği ve suçluluğu tescilli Türk Metal'i getirme girişimleri, bütün çabalara rağmen sonuçsuz kaldı.

İlk oylama TOFAŞ'ta yapıldı. TOFAŞ'ta çalışan 2.161 işçiden 1.666'sı 17 Mayıs günü oy kullandı. Oy kullanan 1.666 işçiden 987'si Maden-İş'e evet dedi. Türk Metal'e 'evet' diyenlerin sayısı ise 688.

TOFAŞ'daki irade beyanı 16 iş müfettişinin nezaretinde yapıldı. İlk oylama oluşu, TOFAŞ'taki irade beyanına daha büyük bir önem kazandırıyor-
du. Diğer işyerlerini etkilememesi amacıyla, sonuçların daha önce açıklan-
maması karar altına alındığı halde, iktidardan destek alan Türk Metal'liler,
bir kamyonet içersine doldurdukları kiralık adamlarla gövde gösterisine
çıkıldılar. Türk Metal'in kiralık kadroları, davul zurna ile 'TOFAŞ'ta yetkiyi
kendilerinin aldıklarını' ilan ediyorlardı.

Daha önce alınan karara aykırı olması bir yana, yapılan, seçim yasak-
larına da aykırı idi. Önce göstermelik olarak, göstericilerden bir bölümü
gözültüne alındı. Ancak, gözültüne alınanlar daha sonra hemen serbest bı-
rakılıyorlardı. Bu sırada, sağ basın, gerçekleri bir yana iterek, Türk Metal'e
kuvvet şırıngası yapmaya çalışıyordu.

Maden-İş'in TOFAŞ'da nisbi çoğunluğu sağlaması, ancak 'salt çoğunluk'

125. Sendikalara gönderilen karara göre açık irade beyanına, Tofaş Otomobil Fabri-
kasında toplam 1666 işçi katılmış, 978'i Maden-İş, 688'i Türk Metal lehine; Re-
nault Otomobil Fabrikasında 2497 işçi katılmış, 1680'i Maden-İş, 817'si Türk
Metal lehine; Mako'da 685 işçi katılmış, 432'si Maden-İş, 253'ü Türk Metal
lehine; Robert Bosch'ta 249 işçi katılmış, 130'u Maden-İş, 119'u Türk Metal
lehine beyanda bulunmuştur. Politika, 07.06.1977. Kararın hemen ardından
Maden-İş, Tofaş ve Robert Bosch'ta daha fazla üyeye sahip olduğunu belirte-
rek yetki için iş mahkemesine başvuracaktır. Politika, 08.06.1977.

126. Politika, 10.06.1977.

istenmesi, durumu şimdilik askıda bırakıyor. Bu iş yerinde yetkinin kime ait olduğuna iş mahkemesi karar verecek.

20 Mayıs günü iki oylama daha yapıldı. Robert Bosch'da çalışan 273 işçiden 249'u oy kullandı. Bu oyların 130'u Maden-İş için, 119'u da Türk Metal için kullanıldı. Bu iş yerinin yetki kararını da iş mahkemesi verecek.

Coşkunöz'de ise 362 kişi çalışıyor. Bunlardan 253 oyun dağılımı şöyle. 159 Türk Metal, 94 Maden-İş. Böylece Coşkunöz, Türk Metal'in Maden-İş'ten fazla oy aldığı tek işyeri oluyor.

23-24 Mayıs'ta Renault'da oylama yapıldı. 2.735 kişinin çalıştığı Renault'da Maden-İş'e 1.680, Türk Metal'e ise 817 oy çıktı. Böylece Maden-İş Renault'da yetkiyi kesin olarak alıyordu.

Son oylama Mako'da yapıldı. 858 işçinin çalıştığı Mako'da Maden-İş 432, Türk Metal 253 oy aldı. Böylece Mako'da da Maden-İş kesin olarak akzaniyordu. Mako'da irade beyanı yapıncaya kadar sürekli olarak diğer işyerlerinde 'kendilerinin kazandıklarını' yaymaya çalışan Türk Metal'lilerin bu oyunları da boşa çıkıyordu.

Oylamaların dışında başka bir ilginç gelişme daha var. Türk Metal'in, Döktaş işyerinde Bölge Çalışma Müdürlüğü'ne verdikleri 226 üye fişinden 222'si sahte çıktı. Böylece İş Mahkemesi Döktaş'da yetkiyi Maden-İş'e verdi.

Yürüyüş, "Bursa İşçileri Sarı Sendikaya Hayır Dedi!", 14 Haziran 1977, Sayı 114, s. 7.

Maden-İş, işçi sınıfının en önemli, demokratik kazanımlarından biri olan grev silahını yerinde ve zamanında kullandığı inancındadır. 5 Haziran günlü *Politika*'da yayınlanan "Anlaşmazlığın Yorumu" başlıklı yazıda, Maden-İş'in "grev yapmak için grev yapmak" gibi anarko-sendikalist anlayıştan uzak olduğu, DİSK ilkeleri çerçevesinde, üyelerinin ekonomik-sendikal haklarını tavizsiz ve titizlikle korumayı kendine temel politika edindiği kaydedilir. *Politika*, MESS'in grevin sorumlusu olarak Maden-İş'i göstermesi ve grevi politik, ideolojik olarak nitelemesi üzerine de şunları yazmaktadır:

"Maden-İş ve üst kuruluşu DİSK elbette ki ülkenin siyasal hayatında söz ve ağırlık sahibi olmayı benimsemekte ve bu uğurda savaşımlar vermektedir. Ancak MESS Genel Sekreterinin sözlerinde ifadesini bulan 'politik amaç' deyimi bu ilkeyi işaret etmemekte, tam tersine, 'grev yapılmasını gerektiren bir anlaşmazlık yokken, Maden-İş Sendikası, seçim öncesinde ülkedeki siyasal

gerginliği artırmak amacıyla ve salt siyasal sebeplerle grevleri başlatmıştır' denmektedir. Sözleşme görüşmelerinde MESS'in ve Maden-İş'in belli başlı dokuz anlaşmazlık noktasındaki tutumları ve söyledikleri, (...) belgelerde ayrıntılı olarak görülmektedir ve ek bir yoruma ihtiyaç duyurmayacak kadar da açık."¹²⁷

Grevler, daha Haziran ayının ilk günlerinden başlayarak ekonomi üzerindeki etkisini hissettirmeye başlar. Maden-İş Araştırma Dairesi, Büyük Grev'in elektrikli ev aletleri sanayindeki istihdamın yüzde 78'ini kapsadığını açıklar. Öte yandan Arçelik/Çayırova, Arçelik/Eskişehir, Profilo ve Ternal fabrikalarında başlatılan grev, buzdolabı üretiminin yüzde 99,8'ini, çamaşır makinesi üretiminin yüzde 82'sini, elektrikli çamaşır makinesi üretiminin de yüzde 22'sini durdurmuştur. Maden-İş Araştırma Dairesi bunlar dışında grevin, 1977'de 50 bin buzdolabı ve 3 bin çamaşır makinesi olarak planlanmış ihracatı da durduracağı bildirir.¹²⁸ *Politika*, elektrikli ev aletleri sanayindeki grevin alüminyum, bakliyat, bakır levha, boya, cam, cıvata, elektrik motoru, lastik, plastik, plastik hammadde, saç, şalter, saç vidası sanayinde kurulu işyerlerini etkileyeceğini yazar.¹²⁹

*

Bir yandan da ülkede seçim sürecine girilmiştir. Terör tırmandırılmakta, siyasi gerilim giderek artmaktadır. 26 Nisan 1977'de Ecevit'in seçim otobüsü Niksar'da kurşunlanır, İstanbul'da 1 Mayıs kana bulanır, 29 Mayıs günü İzmir Çiğli Havaalanı'nda uçaktan inen Bülent Ecevit'in bulunduğu grubun üzerine ateş açılır. 3 Haziran'da yapılacak CHP Taksim mitinginde Ecevit'e suikast yapılacağı bizzat Başbakan Demirel tarafından, CHP Genel Başkanı'na bir mektupla bildirilir. Ecevit, mitingden vazgeçmez. Ve 3 Haziran günü CHP İstanbul Taksim Meydanı'nda tarihinin en görkemli mitinglerinden birini gerçekleştirir.

Bu koşullarda 5 Haziran günü yapılan seçimlerden CHP birinci parti olarak çıkar. Oyların % 41,3'ünü alarak 213 milletvekilliği kazanır.¹³⁰

127. *Politika*, 05.06.1977.

128. *Politika*, 30.05.1977.

129. *Politika*, 30.05.1977.

130. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) % 41,39 oy alarak 213; Adalet Partisi (AP) %

Ancak bu tablo CHP'ye tek başına hükümet kuracak çoğunluğu vermez. 14 Haziran 1977'de hükümeti kurma görevini alan Bülent Ecevit, 21 Haziran 1977 günü azınlık hükümetini kurar. Ne var ki, kurulan hükümet 3 Temmuz günü yapılan güven oylamasında yeterli oyu alamayacak; Ecevit'in istifasının ardından hükümeti kurma görevini alan AP Genel Başkanı Süleyman Demirel 21 Temmuz günü MHP, MSP ve Demokratik Parti ile 2. MC Hükümetini kuracaktır.

Maden-İş'le dayanışma

Toplu grev çıkışının ardından ilk destek açıklaması İlerici Gençler Derneği'nden (İGD) gelmişti, DİSK, DİSK'e bağlı sendikalar, Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER), Tüm Memurlar Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÜM-DER), Tüm Sağlık Personeli Derneği (TÜS-DER), Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), İlerici Kadınlar Derneği (İKD) ve Türkiye'nin dört bir yanındaki demokratik kitle örgütleri, dayanışma mesajları yayınladılar, Büyük Grev'le dayanışma komiteleri ve bağış kampanyaları örgütlediler.¹³¹ Haziran başlarında Büyük Grev'le etkili dayanışma, *Politika* tarafından gerçekleştirildi. *Politika* 12 Haziran günü şu çağırışı yaptı:

"Türk-İş tabanındaki ilerici, yurtsever işçileri, TÖB-DER, TÜM-DER, TÜS-DER, TÜTED üyelerini, tüm demokratik kuruluşları, tüm öğrenci ve gençlik örgütlerini, tüm eleman odalarını, hekimler, avukatlar, serbest çalışanları göreve çağırıyoruz. Grevdeki maden işçileriyle dayanışma kampanyasını örgütleyelim."¹³²

Gazetenin önerisi, her işçinin bir gündeliğini, her memurun aylığının bir gündeliğini, her serbest çalışanın bir günlük kazancını grevci işçilere vermesiydi. Ve *Politika*, Büyük Grev süresince kampanyaya katılanların

36,89 oy alarak 189; Milli Selamet Partisi (MSP) % 8,57 oy alarak 24, MHP % 6,42 oy alarak 16; Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) % 1,87 oy alarak 3, Demokratik Parti (DP) % 1,85 oy alarak 1 milletvekili çıkarmışlardı. Toplam oyların % 2,49'sini alan 4 de bağımsız milletvekili seçilmişti.

131. Bkz, Grev Jurnalı.

132. *Politika*, 12.06.1977.

isimlerini her gün yayınlıyacaktı.

Büyük Grev'e, yurt dışındaki kimi sendikalardan ve Türkiyeli işçilerden, öğrencilerden de destek gelmişti. Özellikle de Almanya ve İngiltere'de grevci Maden-İş üyeleriyle dayanışma komiteleri kurulmuş, farklı etkinlikler, bağış ve destek kampanyaları düzenlenmişti.

İşçi sınıfının uluslararası dayanışması açısından en önemli gelişmelerden biri de 14 Haziran günü, Fransız Genel İş Federasyonu'na (Confédération Générale du Travail - CGT) bağlı Metalürji İşçileri Sendikası yöneticilerinin Profilo ve Philips fabrikalarını ziyaretleriydi. Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, Genel Sekreter Mehmet Ertürk, Genel Başkan Vekilleri Hüseyin Ekinci ve Bahtiyar Erkul ile birlikte fabrikaların önüne giden konuklar, grevdeki işçiler tarafından coşkuyla karşılandılar. İşçi sınıfının uluslararası dayanışmasını belirten sloganlar atıldı. Dünya Sendikalar Federasyonu (DSF) Uluslararası Metalürji Birliği Genel Başkan Vekili ve CGT Metalürji İşçileri Federasyonu Başkanı Jean Breteau, DİSK ve CGT arasındaki dayanışmanın bir kez daha somutlandığını belirtti. Breteau işçilere hitaben şunları söyledi:

"Değerli arkadaşlar. Burada, sizlere, yaşadığım, duyduğum duyguları sonuna kadar ifade etmek biraz zor olacak, ama burada 3 kişilik heyet adına konuşacağım. Bizi karşılarken, gözüme çarpan, üzerinde Fransızca 'faşizme geçit yok' yazılı sloganın altını bir kez daha çizmek isterim. Çünkü Fransız işçi sınıfının 1929'larda faşizme karşı verdiği mücadele sırasında biz de bu sloganı haykırıyorduk. Bu yolda, faşizme geçit vermemek için savaşım verip şehit düşen arkadaşlarımızın listesi uzundur. Bu liste şerefli bir listedir. Profilo'da şehit düşen Yakup arkadaşımız da faşizme karşı mücadele uğruna ölenlerin uluslararası listesinde yer almaktadır. Hangi ülkede olursa olsun diğer işverenler gibi madeni eşya sanayi işverenlerinin de akıl almaz isteklerine geçit vermeyeceğiz. Bu savaşımда istemlerimiz haklı olduğunca, mücadeleyi kazanmamamız için hiçbir neden yoktur. Bütün bu şanlı deneyler işçi sınıfı tarihine yazılmıştır. Bundan bir süre önce Türkiye'ye gelen bir arkadaşım, çalıştığı dergide yazdığı yazıda Türkiye'deki grevlerin hüznü olmadığını, davulların, zurnaların sesleriyle çinlandığını yazmıştı. Eğer bir grev hüznü değilse, o grevde davul zurna çalınıyorsa, burada işçi sınıfının

ileriye dönük kendinden emin bir mücadelesi var demektir. Ve bir kez daha CGT ve DİSK-Maden-İş arasındaki dayanışmayı belirterek çağırıyorum: Yaşasın DİSK, Yaşasın Maden-İş, Yaşasın CGT."¹³³

Türkiye'den ayrılmadan önce Fransız CGT Metal İşçileri Federasyonu ve DSF Metal İşçi Sendikaları Uluslararası Birliği yöneticileri Maden-İş'in MESS'e karşı sürdürdüğü grevleri koşulsuz olarak desteklediklerini ve grevci işçilere eksiksiz bir dayanışma içinde olduklarını açıkladılar.¹³⁴

*

Öte yandan MESS, Haziran ortalarında aldığı kritik bir kararla uzun sürecek bir greve hazırlandığını bir kez daha gösterecekti. Bir grev hareketine maruz kalan MESS üyesinin grev yardımı alabilmesi için en az üç yıllık üye kıdemine sahip olması gerekiyordu. Maden-İş'in başlattığı Büyük Grev karşısında MESS Yönetim Kurulu, üyeleri arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesi amacıyla 16 Haziran 1977 günü şu kararı aldı:

"Sendikamızdaki kıdemi, grev yardımı ödenmesi için yönetmeliğe göre yeterli olmamakla birlikte, maruz kaldığımız kitle grevlerinde tüm üyelerimizin yapmış oldukları sıkı kader birliğinde camiamızın manevi tesanüdü yanında mali tesanüdünü de göstermek, üyelerimizin örnek birlik ve beraberliğini her yönü ile perçinlemek amacıyla, Sendikamızdaki kıdemi iki yılını doldurmuş üyelerimize normal grev yardımının 2/3'ü nispetinde, kıdemi iki yılın altında olan üyelerimize normal grev yardımının yarısı nispetinde grev yardımı yapılmasına..."¹³⁵

Ve bu kararın hemen ardından, sermayenin MESS'e destek gösterileri gazete sütunlarına taşınacaktı.

23 Haziran günü basına bir açıklama yapan TİSK Genel Sekreteri Rafet İbrahimoglu, Maden-İş'in MESS üyesi işyerlerinde sürdürdüğü grevlerin politik amaçlı olduğunu ve grev hazırlıklarının daha önceden tamamlandığını ileri sürdü. "Bu grevlerin amacı işverenleri ve işyerlerini

133. Politika, 15.06.1977.

134. Politika, 18.06.1977.

135. MESS (1999), 1, s. 352.

ortadan kaldırmaktır. Unutulmasın ki, değil Maden-İş'e, hiç kimseye, hiçbir kuruluşa MESS'i ezdirmeyeceğiz."¹³⁶ Bu açıklamadan birkaç gün sonra, gene TİSK adına Yönetim Kurulu Başkan Vekili Refik Baydur basına bir demeç verdi. Baydur, DİSK Genel Başkanı Türkler'i suçlayarak, MESS grevinin politik amaçlı olduğu iddiasını yineledi. Türkler'in konfederasyonlarına haksız ithamlar yönelttiğini ileri sürdü. Baydur, Maden-İş'e yatırılan aidatların toplamının 116 milyon lirayı bulduğunu bildirerek, "Bu parayı nerelere ve ne şekilde sarfettiğini açıklayamayan Maden-İş'in yeni yardım kapıları araması politik amaçları için fon topladığının bir işaretidir," dedi. Baydur'a göre DİSK Başkanı, işverenlerin dayanışma ve beraberlik içinde bulunmasından rahatsız olmakta ve hat- ta korkmaktaydı:

"Bu korkunun yarattığı panik içinde yöneticilerimize ve uzman kadrolarımıza da dil uzatmaktan çekinmemektedir. Ancak şunu unutmamalıdır ki, işveren kesimi DİSK'in sapık ideolojisi ve tutumu karşısında birlik ve beraberlik içinde hareket etmek karar ve azmindedir."¹³⁷

Kamuoyu önünde bir müzakere: "Maden-İş grevi nasıl çözülebilir?"

"1. Bir yılı aşan toplu sözleşme görüşmelerinin uzlaşmazlık ile sonuçlanmasında, içinde yaşanan ortamın önemli rolü olmuştur. DİSK'in kurucularından olan otuz yıllık Maden-İş Sendikası, özellikle işveren örgütü MESS'in kendisini zor duruma düşürmek istediği inancını beslemekte, MESS ise bir süre önce ortaya atılan 'MESS'i ezeceğiz' sloganından tedirginlik duymaktadır. Bu ortam, yeni koşullarda, tarafların birbirlerinin temsil yetkilerini karşılıklı olarak tanımlarıyla önemli birgerilimi geride bırakabilecektir. 2. MESS, işverenler adına tüm işyerlerinde oldukça ortak normları içeren bir tür grup sözleşmesi yapılmasını savunmaktadır. Maden-İş ise, bunun Türkiye'de işyeri büyüklüklerinin çeşitliliği nedeniyle gerçek bir grup sözleşmesi sayılamayacağını ancak '24 ayı aşmamak' ve 'işyeri düzeyindeki ayrılıkları da sözleşmeler içinde gözetmek' koşuluyla 'yürürlükleri birleştirme' yönünde uygulanabileceğini belirtmektedir. Bu amaçla, benzer işyerlerini benzer gruplarda toplamak, bir çıkış yolu olabilecektir. 3. Bazı çevreler tarafından 'sosyal hak ve olanakların dondurulması' yö-

136. Milliyet, 23.06.1977.

137. Milliyet, 03.07.1977.

nünde öne sürülen istekler, Maden-İş tarafından reddedilmektedir. MESS de dondurmanın söz konusu olmayacağını ve kıdem tazminatında büyük artışlar dışında, bütün isteklerin yeniden görüşülebileceğini açıklamaktadır. 4. Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasasının çıkmasını protesto eden işçilerin işten tazminatsız uzaklaştırılmasının yanında, bütün yakınlarıyla birlikte adları ilan edilerek 'sürekli işsizliğe mahkûm kılınmaları' yeni çözümleri gerektirmektedir. Tüm işçilerin, görüş ve inançlarını özgürce belirtme hakkı, kuşkusuz, vardır. Temel insan haklarına aykırı olan 'sürekli işsizlik' durumuna son vermek, taraflar arasında demokratik bir uzlaşma varmanın artık önemli bir ön koşulu olacaktır. Sonuç olarak, yeni ve demokratik bir yaklaşımla, madeni eşya sanayii uzlaşmazlığında sağlıklı çözümlere ulaşmak eldedir. Ortam, bu yöndeki katkıları beklemektedir." (Ali Gevgilili)¹³⁸

19 Haziran 1977 tarihli *Milliyet* gazetesinde Ali Gevgilili'nin yönettiği ve Nilgün Alacakaptan'ın yayına hazırladığı, "Düşünenlerin Forumu, Maden-İş Grevi Nasıl Çözülebilir?" başlıklı bir forum yayınlandı.¹³⁹ Katılanlar, Maden-İş Sendikası Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, MESS Genel Sekreteri İlhan Lök ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Kenan Tunçomağ'dı. Kaya ve Lök toplu pazarlık ve grev sürecine ilişkin kritik açıklamalar yaptılar. Bu forum, gerek Maden-İş'in ve gerekse MESS'in grevin gerisindeki kavgayı kendi pencerelerinden kamuoyuna taşıyabildikleri, kendilerini ifade edebildikleri, kendi çözümlerini açık ve oldukça detaylı bir şekilde tartışabildikleri önemli bir toplantı, kamuoyu önünde yapılan bir toplu sözleşme müzakeresiydi.

Forumda, gerek Kaya ve gerekse Lök, Büyük Grev öncesinde yürütülen müzakerelere ilişkin önemli tespitler de yapıyorlardı.

Şinasi Kaya, Büyük Grev'in nedenlerini tespit ederken, uyuşmazlığın kökeninin 1,5, 2 yıl öncesine dayandığını ve daha o sıralarda işverenlerin "şartlı toplu sözleşme" yapma istemlerinin ilk belirtilerinin kamuoyuna açıklandığını kaydetmektedir. MESS'in şartları; ücret zamlarının aşırı yükselmesinin önlenmesi; ikramiyelerin ve sosyal yardımların sınırlandırılması; yıllık ücretli izin sürelerinin dondurulması; işsizlik taz-

138. *Milliyet*, 19.06.1977.

139. *Milliyet*, 19.06.1977.

minatının asla verilmemesi; çalışma sürelerinde, kıdem tazminatında, işçi sağlığı ve iş güvenliği hükümlerinde yasal sınırların aşılmamasıydı. Kaya, bunun özgür toplu pazarlığın şartlı bir ortama çekilmesi anlamına geldiğini belirtmekte, bunda ısrar edilmesi durumunda işçi sınıfının kalıcı kazanımı olan özgür toplu pazarlık sisteminin zedeleneyeceğine işaret etmektedir. Bunların yanında MESS'in, "16 Eylül'de Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasasını protesto eden işçilerin işten çıkarılma sorunlarının çözümü yönündeki Maden-İş talebine red cevabı vermesi, toplu sözleşme tarihlerini birleştirmek isteyerek adına 'grup sözleşmesi' denilen ve Türkiye'de var olan toplu sözleşme sistemine birdenbire uydurulması mümkün olmayan bir sözleşme türü önermesi, uyuşmazlığı daha da büyüttülmüştür." Kaya'ya göre MESS'in şartlarından biri de "toplular sözleşme müzakerelerine işverenlerin katılmamaları", müzakereleri işverenler adına işveren sendikası uzmanlarının yürütmeleri idi ki bu, toplu pazarlığı kilitleyen önemli faktörlerden biri olmuştu. MESS'in bu kararı gereğince, toplu sözleşme görüşmelerine işveren ya da vekilleri girmemiş, sadece MESS uzmanları katılmışlardır. Şinasi Kaya, bunun MESS'in kendi iç sorunu olduğunu da teslim etmek kaydıyla, bu kararın müzakereleri tıkadığını vurgulamaktadır.

"... MESS'in uzmanları toplu sözleşme görüşmelerinin ilk günü, sendika yetkililerine, 'Biliyorsunuz, bizim bazı prensiplerimiz var. Bunlara aykırı hususları teklifinizden önceden çıkarmaz ya da geri aldığınızı beyan etmezseniz, sizinle sözleşme masasına oturmaz. Aldığımız emir bu yöndedir. Bunun ötesinde yetkimiz yoktur' gibi sistemi kökünden sarsıcı nitelikte bir tavır takınmışlardır. Bu da uyuşmazlığın boyutlarını yaklaşık bir yıl boyunca giderek genişletmiştir." Bu tavır, müzakere/uyuşmazlık aşamalarında sorunların masa başında tartışılmasına imkân vermemiş, bu yolla uyuşmazlık konuları uzlaştırma kurullarında akamete uğratılmıştır. "O kadar ki, bir yıla varan uyuşmazlık sırasında, taraflar arasında üç saat kadar süren bir ücret pazarlığı bile yapılmamış olması sorunun gerçek yüzünü sergilemeye yetecektir."¹⁴⁰

MESS adına foruma katılan Genel Sekreter İlhan Lök ise müzakere/

140. Milliyet, 19.06.1977. Bkz. Sülker, Kemal, "Yalanları durmadan tekrarlar, izi kalır", Vatan, 26.10.1977.

uyuşmazlık süreci boyunca Maden-İş'in "gerçekten dayanılmaz davranışları" karşısında kaldıklarını belirtmektedir. "Örnek olarak: İşçi kesiminden gelen taleplerin gerekçesi sorulmuştur. Ancak gerekçesi bilinen bir talebe, ilk istendiği biçimde olmasa bile başka türlü cevap verilebilir. Ama gerçekler açıklanmadı. Yumruklar masaya vuruldu. 'Güçlüyüz, haklıyız, gerekçesi de budur,' dendi."¹⁴¹ Lök, Maden-İş'in MESS'in taraf olma yetkisini dahi son ana kadar tanımadığını öne sürmektedir.

"O kadar ki, sondan bir önceki görüşmede, greve tekaddüm eden üç, beş gün önce hala MESS'in taraf olma sorunu, görüşme ve tartışma konusu oluyordu. Sistemin temel koşullarından biri işçi sendikası ise, öteki de işveren sendikasıdır. Buna rağmen, bir taraf ötekinin taraf olma yetkisine itiraz ederse, çözüm nedir? (...) Biz masada uzlaşamazsak uzlaştırma kurulları sorunları çözümlenmeye çalışır. MESS'in yakın zamana kadar sürekli uzlaştırmacılığını yapan kişiler, bu dönemde kabul edilmedi, yasal yollar işlemedi. İş mahkemesine gidildi. İş mahkemesinde üçüncü tarafsız aracı seçildi. Bunların verdiği kararların büyük bölümü MESS tarafından kabul edilmiştir, tamamı Maden-İş tarafından reddedilmiştir. Bir bölümü de Maden-İş'in gayreti ile çıkmaza götürülmüştür."¹⁴²

Lök, parasal artışlar önerdiklerini ve "Toplu sözleşmenin amacının da bundan öte olmaması" gerektiğini ifade ederek Maden-İş'in, "MESS'i yıkacağız" sloganı ile ortaya çıktığını "işverenlerin örgütlenme özgürlüğünü ortadan kaldırmaya yönelik, sistemi yozlaştırıcı, hatta düzeni değiştirmeye yönelik bir davranış" içinde olduğunu kaydetmektedir.¹⁴³

141. Milliyet, 19.06.1977.

142. "... Bazı işverenlerin ya da işveren sendikalarının işçi sendikalarının varlığına kendilerini alıştırıramamış olması, kısmen doğrudur. Bu olgu, maden işkolunda ise, işçi sendikasının kendini işveren sendikasının varlığına alıştırıramaması biçiminde ortaya çıkmıştır. (...) MESS'e bağlı işyerlerine ait işçilerin temsilcileri olması dolayısıyla Maden-İş'le her zaman masaya oturup sorunlar görüşülmüştür ve görüşülmeye de devam edilecektir. Ancak Maden-İş'in de işverenlerin anayasal ve yasal açıdan hakkı olan örgütlenmelerine saygılı olmaları şarttır." Milliyet, 19.06.1977.

143. Milliyet, 19.06.1977. MESS çok kısa bir süre sonra işçi haklarına yaklaşımını Genel Başkanı Şükrü Er'in ağzından şöyle ifade edecekti: "Nasıl ki her Japon, bizden evvelkiler savaşı kaybettiler, fakat biz ekonomik savaşı kazanacağız,

Forumda Kaya, Lök'ün görüşleri üç ana noktada ele alıyordu. “1. MESS'e göre Maden-İş, MESS'i uyuşmazlıkta ya da toplu pazarlıkta taraf olarak görmemektedir. 2. MESS'in toplu pazarlık anlayışı ise yalnız ekonomik ve sosyal ücret artışlarını içermektedir. Bunun dışında, toplu sözleşmenin, yasanın alt sınırını çizdiği birtakım konulardaki hakları artırıcı nitelikte fonksiyonları bulunduğu düşünölmek istenmemektedir. (...) 3. MESS'in söyleyegeldiğı görüşlere bakılırsa, grevin asıl amacı politiktir. Hatta bunu kanıtlamak için DİSK'in uzlaşmacı değıl, sınıf kavgacı olduğu söylenmektedir.” Kaya'ya göre öncelikle, MESS'in taraf olup olmaması sorunu bir redaksiyon sorunuuydu. Ve “bir başka redaksiyonla düzeltilindiğinde” Maden-İş, MESS'i taraf olarak kabul etmemek gibi çağdışı bir düşünceye sahip olamazdı.¹⁴⁴ Kaya diğeryandan, toplu

iddiası ile çalışıyor, bunun için her türlü fedakârlığa katlanıyorsa, fakir bir ulus olarak bizim de bu inançla çalışmamız gerekir. Japonya kendini fakir olarak kabul ediyor ve sermaye azlığının olumsuz etkilerini aşırı çalışma ile karşılamaya uğraşıyor. Bunun için özel bir kanunla ve 20 sene süreyle senelik izinleri kaldırıyor, işveren ve işçi arasındaki ücret uyuşmazlıklarında tahkim müessesesini getirerek grevi yasaklıyor. İşçisini öyle eğitiyor ki, işçi işvereni patron gözüyle değıl, müesseseyi geliştirmekle mükellef bir memur, amir gözüyle görüyor, görev ve sorumluluğunu takdir ediyor. Alman mucizesi Japon mucizesi gökten zembille gelmemiştir. Azim ve çalışkanlığın, bilginin eseridir. Çalışma hukukumuzca, toplusözleşmelerimizde; pazarlar, bayramlar, yıllık izinler, hastalık ve mazeret izinleri vs. göz önüne alındığında birçok kuruluşlarda 365 günde; verimlilik hususu göz önüne alınmadan puantaja göre ortalama 200 gün civarında çalışıldığını görüyoruz. Özellikle devlet fabrikalarında bu izinler arttığı gibi iş disiplini, amir yetki ve otoritesinin kalmadığını da buna eklersek endüstrimizin içinde bulunduğu büyük tehlikeyi bütün çıplaklığıyla belirtmiş oluruz.” Şükrü Er, Maden-İş'in işçi sağlığı ve iş güvenliği çerçevesinde ortaya koyduğu hedeflere ilişkin bakışını da şu şekilde ifade ediyordu: “Sağlık ve iş güvenliği yönünden, sendika hukuku yönünden, memleketimizin sosyal ve ekonomik seviyesinin, diğery imkânlarının çok üstünde standartlar telkin etmek, bunların tüzükler haline gelmesini sağlayarak da endüstriyi baltalamak mümkündür.” Politika, 28.06.1977.

144. “Maden-İş'in yaptığı toplu sözleşmelerin içeriğinde, işverenin sorumluluğunu gerektiren bir takım hükümler vardır. Bu sorumluluklar doğrudan işverenin kendisine ve işyerinin özelliklerine yönelik olduğu halde, aynı sorumluluk hükümlerini MESS'in de kabul etmesi halinde, kuşkusuz, MESS de Maden-İş için bir karşı taraftır. Bu toplu sözleşmelerle ilgili bir redaksiyon sorunudur ve uyuşmazlık buradan çıkmıştır.” Milliyet, 19.06.1977.

pazarlığın amacının işçinin ücretini, ikramiyesini ya da sosyal yardımlarını artırmakla sınırlandırılmayacağını da belirtmekteydi.¹⁴⁵ Kıdem tazminatının yükseltilmesi, işsizlik sigortası, çalışma sürelerinin kısaltılması, daha uzun süreli yıllık ücretli izinler gerek Türkiye’de, gerekse Batı ülkelerinde yapılan sözleşmelerle sağlanmaktaydı. İşverenler, ihtiyaç duyduklarında Batı’yı örnek almakta ama kendi çıkarlarına dokunan bu gibi gelişmelerde, Türkiye’nin katı hukuk kuralları içine girmektedirler. Kaya, nihayet Lök’ün grevlerin politik amaç taşıdıkları görüşünü de cevaplamış, Türkiye’de de işçilerin bir gün elbette politik grevler yapabilme olanaklarına kavuşacaklarını vurgulayarak, bu grevin “politik grevlerde görülen nitelikte politik endişeleri” olmadığını söylemiştir.¹⁴⁶

Buna karşılık Lök MESS’in yapılan görüşmelerde, verilen hakların dondurulacağı konusunda bir izlenim vermiş olamayacağını kaydetmiştir. Özellikle kıdem tazminatı üzerinde durmuş ve kıdem tazminatının, sanayinin “kanayan yarası” olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁷

145. Kaya endüstriden örnekler de vererek şu tespitleri yapmaktaydı: “Türkiye’de imalat sanayii’nde çalışan işçilerin yüzde 73,4’ü yasanın saptadığı kıdem tazminatının üstünde kıdem tazminatı almaktadır. [KİT’lerde 1977’de yapılan artışlar buna dâhil değildir.] Yılda 75 hatta 100 güne varan kıdem tazminatı veren bazı işyerleri olduğu gibi, 35-40 gün dolayında yoğunlaşan tazminatlar da vardır. Örneğin madeni eşya işkolunda, MESS bünyesi içinde olan ve sayı itibarıyla yüzde yirmibeşin üstündeki işçiler için, işsizlik ödeneği adı altında, henüz Türkiye’de uygulanmayan işsizlik sigortasını bir ölçüde getirmeyi amaçlayan anlaşmalar yapılmıştır.” Milliyet, 19.06.1977.

146. Milliyet, 19.06.1977.

147. Lök şunları söylemektedir: “Toplu sözleşmelerin imzalanması ile birlikte işçilerin kıdem tazminatları zaten kendiliğinden ücret artışlarına yakın bir oranda artmış olacaktır. Üç çarpanlı kıdem tazminatı kurumunun daha fazla zorlanmaması gerekir. Nitekim, daha önceki toplu sözleşmelerde 60 güne kadar kıdem tazminatını kabul etmiş olan bazı firmaların ya da kurumların sonunda yeniden 30 güne dönen toplu sözleşmeler yapmak zorunda kaldığına da tanık olunmaktadır. MESS’in yapısında kıdem tazminatının 30 günün üstüne çıkması durumu, gerek işçi sayısı, gerekse firma itibarıyla ancak yüzde 4 ila 6 arasındadır. Mali ve nakdi hususların dışındaki çalışma koşulları ise, yine Türkiye gerçeği altında her zaman oluşturulabilir ve ortak noktalara varılabilir. Yeter ki, düzenlenişi ve uygulanışı politik bir nitelik gösteren bu uygulamayı, Maden-İş yeniden gözden geçirme gereğini duysun...” Milliyet, 19.06.1977.

Forumda, Büyük Grev'in en kritik meselesi, “grup sözleşmesi” üzerine Maden-İş adına ve sendikanın toplu pazarlık sürecindeki kilit adamlarından birinin, müzakerecisinin/sözcüsünün ağzından söylenenler dikkat çekiciydi:

“Eğer [MESS], 24 ayı aşmayan sözleşmeler yapmayı kabul ediyorsa [Tarihleri 24 ayın altında diledikleri gibi birleştirebilirler], uyuşmazlıkların bu sorunlarla ilgili olanları çözülebilir. Yalnız yürürlükleri birleştirmek, grup sözleşmesi yapmış olmak anlamını taşımaz. Grup sözleşmeleri, gerçekte, Batı'da manto sözleşme adı verilen türde yapılır. Oysa Türkiye'de sanayi yapısı beş kişi çalıştıran atölyeden sekiz bin kişilik fabrikaya varan dağınık bir yapı çeşitlemesi içinde bulunduğu için, bu tür gerçek grup sözleşmesi yapmak mümkün değildir. Buna rağmen bu anlaşmazlık alanında da: Adına grup sözleşmesi denilip, yeniden her işyeri için ayrı koşullar koyacaksak ve sadece yürürlükleri birleştirmeyi bir amaç ediniyorsak, ancak 24 ayı aşmamak koşulu ile MESS yürürlükleri birleştirme görüşüne uyuyorsa...” bu noktada büyük bir ihtilaf kalmıyor demektir.

Buna karşılık Lök, Kaya'nın bazı ön şartlar ileri sürerek, pazarlık mantığı açısından belli bir zorlamaya başvurduğunu kaydediyor, ancak yine de 24 aylık süreli toplu sözleşme imzalamaya hazır olduklarını söylüyordu. “Yasalar, bilindiği gibi 1 yıldan 3 yıla kadar süreli toplu sözleşme yapma hakkı tanıyor. Bundan önce, 24 aydan az, 24 aydan fazla, fakat genellikle 24 ayın altında olan sözleşme tekliflerimiz olmuştu. Ancak, daha sonra tarihleri birleştirme konusunda her iki kesime de büyük yarar sağlayacak önerimiz cevapsız kalmıştır. Burada teklifimiz[e] geç ve kısmi de olsa bir cevap aldığımızı söyleyebilirim.” Lök, daha açık olarak, “İmzadan itibaren 24 aya, evet!” demektedir.

“Toplu sözleşmelerin bir yıldan üç yıla kadar süreli yapılmasına kanunen olanak vardır. Maden-İş'in kesin 24 ay koşulu ile görüşmeye yanaşacağını açıklaması bu açıdan ön yargı ile masaya gelme konusundaki eleştirisi ile gelişmektedir. Şartlar gerekiyorsa, sözleşmeler 22 aylık, 21 aylık ya da 25 aylık, 26 aylık süreli olabilir. Kaldı ki, çok uzun süreli ve gereksiz grevlerin söz konusu olduğu bir uyuşmazlığın çözümünde, daha esnek olmak gerekir. Eğer, Maden-İş'in koşulu olan 24 ay eski toplu sözleşmenin bittiği tarihten

başlıyorsa, bir yıla yakın süredir grevde olan firmaları ve hatta 15 aydır toplu sözleşme imzalamak için beklemiş fakat sonra greve gitmiş kurumları da hesaba katmak gerekir. Onlar için de bir çözüm gerekir."¹⁴⁸

Bu durumda Maden-İş, yürürlüklerin 24 ayı geçmemek üzere birleştirilmesiyle yetinilirse, çözüm yolu açılabileceğini, buna karşılık MESS, imzadan itibaren yürürlükte olmak koşuluyla toplu sözleşmeleri 24 ay süreli olarak yapmaya da hazır olduğunu ortaya koymuş oldu. Ve bu noktada problem vardı. Ancak Maden-İş için, her işyeri için ayrı koşulların kabulü önemliydi. MESS ise grup sözleşmelerinin, işyerleri arasında ücret ve sosyal haklarda dengeyi sağlamayı amaçladığını vurgulamakta ve her işyeri için farklı koşulların kabulüne yakın durmamaktaydı. Bir diğer katılımcı olan Tunçomağ forumda, bir hukukçu gözüyle, tarafların grup sözleşmesine yaklaşımlarındaki ortak noktaları yakalamaya çalışmaktadır.

"Grup sözleşmeleri, hiç değilse açıklanan biçimiyle, büyük bir yenilik olmadığı gibi, sisteme de aykırı değildir. (...) Bazı toplu iş sözleşmelerinin başlangıç tarihlerinin birleştirilmesinde de her iki yanın fazla bir itirazı yoktur. Belli bazı toplu iş sözleşmeleri, belli gruplar oluşturularak aynı zamanda başlatılabilir. Ancak, bu noktada çıkacak en önemli sorun, bazı toplu iş sözleşmesi tartışmalarının bir yıla yakın bir süredir devam etmiş oluşudur. Yeni toplu iş sözleşmesinin hükümleri, hangi andan itibaren yürürlüğe konacaktır? 'Toplu iş sözleşmesinin imzalandığı tarihten itibaren' dendiği anda, bu bir yıllık arada kalan süre ne olacaktır? 'Eski toplu iş sözleşmesi tarihinden itibaren' dendiği zaman da, işverenler buna karşı çıkmaktadırlar. Toplu iş sözleşmesinin 24 ay süreli olmasında her iki yanın da itirazı yoktur. Bu tarafların birleştiği üçüncü noktadır. 24 aylık sürenin başlangıcının saptanması ise, uyuşmazlık konusu olarak ortadadır. Fakat bu da bir çözüme ulaşabilir. Yeter ki, her iki yan da biraz çaba harcasınlar..."¹⁴⁹

*

"DGM'yi protesto eden işçilerin yasadışı grev yapma gerekçesi ile işten çıkarılması önemli bir sorun olmuştur. İşçi sendikaları çıkarılan bu işçilerin geri alınmasını istemektedir. İşveren sendikaları ise, bu noktada direktmek-

148. Milliyet, 19.06.1977.

149. Milliyet, 19.06.1977.

tedirler. Hatta işveren sendikaları, DGM'yi protesto ettiği için işten çıkarılmış işçilerin adlarını, soyadlarını kendi gazetelerinde yayınlamışlardır. Belki işçilerin işten atılması tartışılabilir. Ama, işçilerin ad ve sanlarının gazetede yayınlanması, bir anlamda teşhir edilmesi ve iş bulmalarının çık-maza sokulması, isabetli bir davranış değildir. Bu konuda tartışılacak hiç-bir yön olduğunu sanmıyorum.” (Kenan Tunçomağ)¹⁵⁰

Maden-İş'in bir diğer koşulu, DGM direnişi nedeniyle işlerinden atılan işçilerin işlerine iadeleri ve kara listelerin yırtılmasıydı. Kaya bu konuda çözüm istiyordu. “... Türkiye’de gerçek bir sosyal yara olan DGM yasasının protesto edilmesini bahane ederek, birtakım işverenlerin hiçbir tazminat vermeden işten çıkardıkları işçileri [adı, soyadı, baba adı, doğum yeri ve bütün ayrıntıları ile] kişi kişi tüm sanayi alanına tanıtmalarını yani adeta bir kara liste anlayışına yönelik durumu kökünden çözmeye hazırsa, aramızda büyük ihtilaf kalmıyor demektir.” Buna karşılık Lök, DGM'yi protesto eden işçilerin değil, üretimi durdurup, kanunsuz grev yapan işçilerden bir bölümünün hizmet akdinin feshedildiğini ileri sürüyordu. “Bu konuda, bir geri alma söz konusu olamaz. Ancak sorunları Maden-İş’le uzun süre görüştük, her zaman tekrar görüşmeye hazırız.”

*

20 Haziran günü basında Şinasi Kaya’nın bir yazılı açıklaması yayınlandı. Kaya açıklamasında, MESS yöneticilerinin üyeleriyle yaptığı toplantılarda, grevin çözümlenmesi için hiçbir görüşme açmadığını, uzun sürecek grevler sonunda sendikanın çökeceği görüşünü iddia ettiğini, grevlerin politik ve ideolojik olduğunu yayarak üyelerle sendika arasında inançsızlık yaratma yolunu yeğlediğini bildirdi. Kaya, MESS’in o ana kadar açık teklifte bulunmadığını, bu hakları vermek isteyen bazı yöneticileri engellediğini de belirtti. “Her işverenin kendi şartlarına ve bünyesine göre, ön şartsız, ön yargısız herkesle her yerde görüşmeye ve uyuşmazlığı kotarmaya her zaman hazırız.”¹⁵¹

Bu açıklama, Büyük Grev kapsamındaki işyerleri için ayrı ayrı ve her işyerinin kendi özel şartlarını dikkate alan toplu iş sözleşmeleri bağtılanması yönündeki Maden-İş görüşünün bir kez daha altını çiziyordu.

150. Milliyet, 19.06.1977.

151. Milliyet, 20.08.1977.

Ve bu açıklamanın yapılmasından birkaç gün sonra, 23 Haziran günü Maden-İş, İzmir'de toplam 300 işçinin çalıştığı iki işyerinde grev kararı aldı. Maden-İş yetkilileri, Akdöküm ve Faz Elektrik işyerlerinde bir süredir devam eden toplu sözleşme görüşmelerindeki uyuşmazlığın Maden-İş ile MESS arasındaki Büyük Grev'le süregelen uyuşmazlığın bir parçası olduğunu kaydettiler.¹⁵²

Aynı günlerde Bursa İş Mahkemesi, Tofaş Otomobil Fabrikası ile Robert Bosch ve Coşkunöz işyerlerinde Maden-İş'in de Türk Metal'in de üye çoğunluğuna sahip olmadıklarına buna karşılık Renault ve Mako işyerlerinde ise Maden-İş'in toplu sözleşme yapma yetkisine sahip olduğuna ilişkin idarenin kararlarını onayladı. Ve Maden-İş 13. Bölge temsilcisi vekili Mehmet Demirci, sendikanın Bursa'da yetki aldığı ve toplam 4500 işçinin çalıştığı 7 fabrikada¹⁵³ toplu sözleşme hazırlıklarına Tofaş, Robert Bosch ve Coşkunöz işyerlerinde süren yetki mücadelesinin sonuçlanması beklenmeden başladığını açıkladı. Demirci, bu fabrikalarda sözleşmelerin sürelerinin 1 Nisan'da sona erdiğini ve yapılacak yeni sözleşmelerin 1 Nisan'dan itibaren yürürlüğe konulacağını kaydetti.¹⁵⁴

Ve Haziran ayı biterken MESS, İzmir bölgesindeki iki üyesi; Akdöküm ile Faz Elektrik adına Maden-İş Sendikası ile kıdem ve ihbar tazminatları ile yıllık izin süreleri konusunda yasada yer alan sınırların ötesine geçmeyen ve bitim tarihleri aynı olan bir grup sözleşmesi imzaladığını açıkladı. Bu sözleşmeye ilişkin olarak MESS daha sonra şu tespiti yapacaktır: "Maden-İş 3. Bölge Temsilcisi basına, bu sözleşmenin MESS ile değil de, söz konusu işyerleriyle ayrı ayrı imzalandığı yolunda gerçek

152. Politika, 24.06.1977.

153. Oyak Renault Fabrikaları A.Ş., Mako Elektrik San. ve Tic. A.Ş., Çemtaş Çelik Makina San. ve Tic. A.Ş., Döktaş Motor Blok Döküm Fabrikası, Karsan Bursa Otomontaj ve Karoseri San. A.Ş., Burçelik Bursa Çelik Döküm San. A.Ş., SKT Yedek Parça ve Makina San. ve Ticaret A.Ş. Bu işyerlerinden Döksan'da toplu pazarlık münferiden yürütülüp 1977 Kasım başında sonuçlandırılmıştır. Bursa Hâkimiyet, 03.11.1977.

154. Politika, 29.06.1977. Maden-İş, Tofaş Otomobil Fabrikası ile Robert Bosch ve Coşkunöz işyerlerinde toplu sözleşme yapma yetkisi için yeniden Bölge Çalışma Müdürlüğü'ne başvurdu. Milliyet, 23.06.1977. Bkz, Bursanın Sesi, 23.07.1977.

dışı bir açıklama yaparken, Maden-İş ve DİSK bu grup sözleşmesi konusunda suskun kaldı. MESS'e göre, Maden-İş bölge temsilcisinin ve sendika merkezinin bu davranışlarının gerekçesi, "İzmir'de grup sözleşmesi imzalandıktan sonra İstanbul ve Eskişehir'deki 10.934 kişiye niye hala grevde olduklarını izah etmenin zorluğu" idi."¹⁵⁵

Grev: Yeni bir hayat

Haziran ayı boyunca grevler disiplin içinde sürdürüldü. Grev yeni bir hayat biçimiydi metal işçisi için. İşçiler kendi vardiya saatlerinde grev yerlerindeydiler. Fabrikalarda artık yemek çıkmıyordu ama grev çadırlarından birinde ya da bir barakada pişiyordu yemekler. Nöbet çizelgeleri fabrika duvarına ya da grev çadırlarına asılmıştı. Nöbetçi kulüpleri kurulmuştu. Herhangi bir provokasyon veya saldırıya karşı bilinçli ve uyanık nöbet tutuyorlardı grevciler. Maden-İş'in 16. Bölge Temsilcisi Hanefi Öztürk TÜSTAV'da yaptığımız görüşmede, grevlerden önce Maden-İş'in önce kendi yönetim kurullarında, sonra bölge temsilcilik kurullarında yaptığı uzun tartışmalarda, MESS'in grev kırıcılığı yapabileceğinin, bir takım provokasyonların da söz konusu olabileceğinin değerlendirildiğini ve buna karşı grevler sırasında tedbirler alındığını anlattı.

"Buna karşı grev komiteleri kurduk. Bölge grev komiteleri vardı, bölge dayanışma komiteleri vardı, bölge basın komiteleri vardı bunlarla çalışan. Grev ziyaretlerine de önceden randevu almak suretiyle izin verilebiliyordu. Her gün grev alanlarında işçilerle grevlerin önemi üzerine, dünyadaki örnekleri de vermek suretiyle eğitimler yapılıyordu. Konuşuyorduk işçi arkadaşlarımızla. Böyle bir diyalog vardı. Bölgemizde üç organizatör vardı, hukukçumuz vardı Yücel Top, gecenin herhangi bir saatinde grev yerlerinde olurduk. Ben gitmemişsem organizatörler, mutlaka... Grev yerlerini dolaşırdık sürekli."¹⁵⁶

Maden-İş her türlü provokasyona karşı grev yerlerine yapılacak ziyaretleri sıkı denetim altında tutuyordu. Maden-İş bu denetimi Büyük Grev süresince sürdürecekti. Memet Ertürk'e göre, Büyük Grev süresince "sol

155. MESS (1999), 1, s. 430.

156. Hanefi Öztürk, Sözlü tarih çalışması, 8 Temmuz 2011. Tokmak, Murat, "Bir işçi okulu olarak grev - 1. İşçi-Sendika Servisi", Evrensel, 27.07.2000.

İGD sanat tiyatrosu, grevdeki fabrikaları tek tek dolaşarak oyunlar sergilediler.
Fotoğraf, Politika.

derneklerin ve başka sendikaların ya da başka fabrikalardan işçilerin” grev yerlerini ziyaret edebilmelerinin kurallara ve izne bağlanmış olmasının nedeni, grevin disiplini ve selameti idi. Bu kural ziyaret edilecek grev yerinin bulunduğu bölge temsilciliğine bilgi verilmesi şeklindeydi ve sadece bir örgüt adına yapılan kitlesel ziyaretler için söz konusuydu çünkü bu ziyaretlerde kitleye hitap eden karşılıklı konuşmalar yapıldı. Ertürk, İGD ve İKD dışında kimseye izin verilmediği şeklinde iddialar ortaya atıldığını¹⁵⁷ ancak bunun doğru olmadığını kaydetti. Kaldı ki bir örgüt adına olmayan, gösteriye dönüşmeyen bir paket şekeri ve çayı ile gelip greve başarı dileyen küçük ziyaretler için bu izne bile gerek görülmemiş işyeri grev komitesinin inisiyatifine bırakılmıştı.

157. Kurtuluş 1977 Temmuz’unda şunları yazmaktadır: “... DİSK’in başına çöreklenmiş olan revizyonist klik var gücüyle birer sınıf okulu olan grevlerde işçileri sosyalistlerden tecrit etmeye çalışmaktadır. Çeşitli demokratik örgütlerin, başka sendikaların, fabrikaların işçilerinin grevleri ziyaret etmesi, DİSK üst yönetiminin iznine bağlıdır. Ve bu izin sadece İGD ve İKD için verilmektedir. Geri kalanlar sadece para yardımıyla (!) bulunabilirler... Ancak, grevci işçilerle sosyalistlerin canlı bağları bu tedbirlere (!) rağmen engellenememektedir. Çeşitli fabrikalarda revizyonist kliğin bu tedbirine karşı şiddetli tepkiler başladı. Birçok fabrikanın işçileri DİSK genel merkezine giderek bu tedbirleri eleştirdiler. Kendi fabrikalarındaki grevlerde DİSK üst yönetiminin bu kararını tanımadıklarını bildirdiler.” Kurtuluş Sosyalist Dergi, “Mess Direnişi”, Temmuz 1977, 14, s. 12.

"Kitlesele grevlerin çok yoğun olduğu bu dönemin Türkiye'sini, özellikle Türk solunun içinde bulunduğu durumu iyi hatırlamak gerekir, Bu yılların Türkiye'sinde farklılıklarıyla birlikte yaşama ve birlikte mücadele etme kültüründen yoksun 72 sol örgüt tarafından emekçilere 72 farklı sosyalizm öneriliyor (Aksini iddia edenler 72 parçaya bölünmenin nedenini açıklamalı). Ve her parça kendi politik anlayışını Sendikalara ve diğer demokratik kitle örgütlerine dayatıyor, onların parçalanmasına, güç kaybetmesine ve görevlerini yapamaz hale gelmesine neden oluyordu. Bu durumdan DİSK, TÖB-DER başta olmak üzere tüm dernekler etkilenecek adeta bir iç savaş yaşamışlardır. (...) Bu durumdan o günlerde politika yapan parti ve politik hareketlerin hepsi istisnasız sorumludur."¹⁵⁸

Ve ilk ayında grev yerleri, sendikaların, demokratik kitle örgütlerinin temsilcileriyle, ziyarete gelen işçilerle, memurlarla, öğrencilerle dolup taşı. Onlarca dayanışma kampanyası örgütlendi. Pankartlarla, ilerici gençlerin verdikleri temsillerle grev yerleri şenlik alanına dönüştü. İGD sanat tiyatrosu, grevdeki fabrikaları tek tek dolaşarak oyunlar sergilediler.¹⁵⁹ Haziran ayı boyunca siyasi partilerden, işçi sendikalarından, derneklerden, odalardan gelen destek, dayanışma büyüyerek sürdü.

Haziran ayı biterken DİSK Genel Yönetim Kurulu toplandı. 30 Haziran'da başlayan ve iki gün sürecek olan toplantının açış konuşmasını yapan Türkler, demokrasi için "acımasız bir anti-faşist savaşım" gerektiğini söyledi. Türkler demokrasi güçlerinin, 5 Haziran seçimleriyle önemli bir kazanım elde ettiğini, hükümetin Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmasıyla öne geçtiğini kaydetti. Demokrasi güçleri önde gidiyordu gerçi... Fakat faşist gerici güçlerle aranın iyice açıldığını söylemek de

158. Memet Ertürk, e-posta, 08.05.2011.

159. Haziran ayını ortalarında Kocaeli Devrimciler Birliği üyesi 50 kadar genç, Maden-İş 4. Bölge temsilciliği sınırları içindeki grev yerlerini ziyaret ettiler ve tiyatro gösterileri yaptılar. Gençlerin oynadığı oyun, Nazım Hikmet'in "Ellerinizi ve yalana dair" şiirinin, Maden-İş grevlerine bir uyarlamasıydı. Politika, 21.06.1977. 25 Haziran günü DİSK'e bağlı işçiler, İGD, İKD ve Enerji-Der üyeleri grevdeki Temsan işçilerini ziyaret ettiler. Grev yerinde davul zurna eşliğinde halay çekildi, grevci işçiler tarafından "DGM'yi ezdik, sıra MESS'te", "Yaşasın DİSK" sloganları atıldı. İGD sanat tiyatrosu, Nazım Hikmet'ten "Ellerinizi ve Yalana Dair" adlı oyunu sergiledi. Politika, 26.06.1977.

olanaklı değildi. Türkler, hükümet güvenoyu alsa da gerici faşist güçlerin kendiliğinden inlerine çekileceklerini ummanın bir hayal olduğunu söyledi. MESS'in faşist yönetiminin faşizme giden yolun kapanmaması için DİSK'i çökertmek istediğini de vurguladı. Maden-İş'in MESS'e karşı yürüttüğü Büyük Grev'e de değinen Türkler işbirlikçi tekелci sermayenin grup sözleşmeleri ile genel grev, dayanışma grevi gibi demokratik haklardan yoksun bulunan işçi sınıfının ve DİSK'in yıpratılmasını amaçladığını söyledi: ¹⁶⁰ Türkler, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin (KİT) faşist görüşün egemenliğindeki ve özel sektörün yönetimindeki işveren sendikalarının üyesi olduklarına dikkat çekerek MESS'in, Ereğli, Karabük ve İskenderun Demir Çelik İşletmeleri, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu gibi devlet kuruluşlarından üyelik ve ayrıca da dayanışma aidatı almakta olduğunu söyledi. MESS, KİT'lerden böylece milyonlarca lira gelir sağlamaktaydı:

"Emekçi halkımızın sırtından sağlanan bu paraları MESS grevdeki işbirlikçi tekellere yardım olarak vermektedir. Yani, MESS bu paraları işçi sınıfının haklı savaşımını kırmak için kullanmaktadır. Bunu mutlaka önlemek ve KİT'lerin işveren sendikalarına üyeliklerinin yasaklanması gerekmektedir. MESS yönetimi bununla da kalmamaktadır. Örneğin, işyeri grevde olan, fakat bir noktadan sonra Maden-İş ile sözleşme yapmayı isteyen bir işverenden MESS, işverenin bu tutum içine girmesini önlemek için milyonları bulan borç senedi almaktadır. Böylece işverenin, MESS'den ayrı olarak sözleşme yapma yolu tıkanmış olmaktadır. İşbirlikçi tekелci sermayenin en gerici, faşist kesiminin yönetiminde olan MESS'in Maden-İş Sendikamıza karşı giriştiği saldırı DİSK'e karşı, tüm sendikalarımıza karşı, kısacası sınıf sendikacılığına karşı işçi hak ve çıkarlarını alabildiğine sınırlamaya yönelmiştir."¹⁶¹

DİSK'in 2 Temmuz günü kapanan Genel Yönetim Kurulu, MESS'in DİSK'i çökertmek için en güçlü sendikalarından Maden-İş'e saldırdığını tespit edecek ve DİSK'e bağlı sendikaları, ilerici yurtsever kuruluşları dayanışmalarına hız vermeye çağıracaktı. ¹⁶²

Öte yandan *Politika* gazetesinin başlattığı "Grevdeki Maden-İş üyeleri

160. *Politika*, 01.07.1977.

161. DİSK (1977), s. 127.

162. *Politika*, 03.07.1977.

ile Dayanışma Kampanyası” ile toplanan paranın 1 milyon lirayı aştığı açıklandı. *Politika*, bunun salt dayanışma fonu, grevdeki işçilerin direnç gücünü artıracak parasal bir katkı olarak yorumlanamayacağını vurguladı. Hatta belki de bu kampanyanın “ikincil önem taşıyan” anlamıydı. *Politika* yorumunda, asıl vurgulanması gerekenin Türkiye’de “demokratik dayanışmanın örgütlenmesi” gibi çok yakıcı bir konuda sağlanan başarı olduğunu belirtti. Aynı günlerde Uzel işçileri, topladıkları bin kilonun üzerinde gıda yardımını Maden-İş’e aktardılar. “Her işçinin 3 ile 5 kilo arasında gıda maddesi getirdiğini bildiren Uzel işçileri, toplanan yardımların bazılarının bakkallardan, manavlardan satın alındığını, bazılarının ise evlerden, köylerden getirildiğini açıkladılar.”¹⁶³

Grev ödenekleri...

Grevdeki Maden-İş üyelerine ilk ödemeler 8 Temmuz günü İzsal Döküm San. A.Ş., Temsan Tanker Elektrik Makine San. A.Ş. ve Türk Siemens A.Ş işyerlerinde yapıldı.¹⁶⁴ Maden-İş’ten yapılan açıklamaya göre son para alma tarihinden itibaren 45 gün sonra ödeme yapılacağının daha önce işçilere duyurulduğu bildirildi. Grevdeki işyerlerinin ödeme günleri açıklandı. Ve bu programa göre ödemeler, 11 Temmuz Pazartesi günü Mannesman Sümerbank Boru End. A.Ş., 12 Temmuz 1977 Salı günü Ayvansaray Cıvata, Auer İmalat A.Ş. ve İn-Te-Na A.Ş., 14 Temmuz 1977 Perşembe günü ise Embo San. Ve Tic. A.Ş., MAN Kamyon ve Orobüs San. A.Ş., Arçelik A.Ş. (İstanbul), Arçelik A.Ş. (Eskişehir), Haymak Döküm ve Fitting San. A.Ş., As Alektrot Kaynakları, Mesan A.Ş., Simko Tic. Ve San. A.Ş., Parsan Döğme Çelik San. A.Ş., Doğu Galveniz Saç San. A.Ş., BebiMot Belde Bisiklet, Profilo San. Ve Tic. A.Ş., Botel A.Ş., Palmek Profilo Alüminyum, Memsan Metal Mamulleri A.Ş., Boronkay San. Ve Tic. A.Ş., Sungurlar Isı San. A.Ş., Ternal San. Ve Tic. Ltd. Şti., Tel Çivi San. A.Ş., Demas Demir Çekme, Yeni Gayret Demir

163. *Politika*, 16.07.1977.

164. Siemens’te sendika tarafından dağıtılan grev ödenekleri meselesi, Haziran ayı başlarından itibaren işçi arasında huzursuzluk yaratmıştı. Bunun üzerine Mudanya’ya giden Maden-İş Genel Başkan Vekili Cengiz Turhan ödemelerin 45 günde bir yapılmasına çalışılacağını söylemiş ve işçilerin grevi sabote edici davranışlardan kaçınmalarını istemişti. Doğru Hâkimiyet, 16.06.1977.

San., Beko Teknik A.Ş., Tuber Çelik San. A.Ş., Yıldız Kazan Fab., Çelik End. T.A.Ş. işyerlerinde yapılacaktı. Maden-İş ikinci ödemelerin de ilk ödeme tarihinden 45 gün sonra yapılacağını duyurdu.¹⁶⁵

Grevdeki işçilere sendika tarafından yapılan ödemeler Büyük Grev sürecinde MESS'in en önemli propaganda malzemesi olacaktı. MESS Temmuz başlarında gazetesinde işçilere sesleniyordu:

"Bu arada grev uygulayan sendikanızın sizleri zor duruma sokmuş olması, diğer bir ifade ile tüzüğüne uygun seviyede maddi yardımda bulunmaması da sizlerin namına bizleri üzmektedir. Bunun da nedeni tarafımızdan anlaşılamamaktadır. Zira sendikanız güçlü bir örgüttür. Parasal imkânları mevcuttur. (...) Takriben yılda 120.000.000 TL (Yüz yirmi milyon) geliri olan bir sendikanın işçisine asgari yardımda bulunmak istememesine gerekçe bulmak imkânsızdır."¹⁶⁶

Tercüman da aynı günlerde Maden-İş'in grevdeki işçilere para ödemediğini yazıyordu. *Tercüman*'ın bir kaynak göstermeden verdiği habere göre, başta Arçelik, Profilo olmak üzere birçok fabrika ve tesiste binlerce işçinin sendikadan ücretlerini istedikleri ancak DİSK militanlarının onlara "Acele etmeyin, paranızı alacaksınız. Bu grev ideal işidir, siyasi mücadele veriyoruz," şeklinde konuştukları bildirilmekteydi. İşçilerin greve artık bir son verilmesini istedikleri halde sendika yöneticilerinin buna al-dırış etmedikleri, Maden-İş'in 116 milyon lira tutarındaki grev fonunun hesabını ise kimseye vermedikleri de öne sürülen iddialar arasındaydı.¹⁶⁷

Tercüman, aynı başlık altında, "Maden-İş Sendikası'nın işçiyi kaderine terk ettiğini" belirten bağımsız Otomobil-İş Sendikası Genel Başkanı Aydın Özeren'in de sözlerine yer vermekteydi. Özeren, durumun işçiler için dayanılması imkânsız bir noktaya geldiğini öne sürüyor ve şunları

165. Politika, 08.07.1977. Arçelik'in Gebze fabrikasında çalışan grevci Gültekin Alp-kaya grev ödentisini sendikaya bıraktığını bildirdi. Alp-kaya'nın Maden-İş'e gönderdiği mesajda şunları söylüyordu: "Türkiye Maden-İş Sendikası Merkez Dayanışma Komitesine, Sendikamız Maden-İş'in yapacağı ilk 45 günlük grev ödemesini sendikamıza bırakıyorum. Zafer işçi sınıfının olacaktır. Yaşasın DİSK. Yaşasın Maden-İş." Politika, 14.07.1977.

166. MESS Türkiye Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası Gazetesi, 8.7.1977, Sayı: 298. Aktaran Maden-İş, 15 Ağustos 1977, Sayı: 92, s. 5.

167. *Tercüman*, 08.07.1977.

söylüyordu:

“Dünyanın hiçbir ülkesinde ve Türkiye’de grevdeki bir işçi böylesine başıboş ve sefaletle terk edilmiş değildir. Bir işveren işçiye 30 gün para vermezse hepimiz gürültü yapıyor, şiddetle mücadele ediyoruz. Bu işçiler tatlı vaatlerle 45 güne yaklaşan bir süredir adeta uyutulmaktadırlar. Ancak bakkal da kasap da işçilerden vaat değil, para istiyor. Tabandaki işçi kaynamaktadır. Grevdeki işçilerin birçoğu bize başvurarak sendikamıza geçmek istemektedirler. Biz grev-kırıcı bir duruma düşmemek için devreye girmedik. Ancak günü gelince bu konuda söyleyeceğimiz çok şey olacaktır.”¹⁶⁸

MESS ve sağıcı basın grev ödenekleri meselesini Büyük Grev süresince gündemde tuttu.¹⁶⁹ Şinasi Kaya, 1977 Eylül’ünde haftalık *Yankı* dergisinin bu konudaki sorularını şöyle yanıtlıyordu:

168. Tercüman, 08.07.1977.

169. Maden-İş, MESS’in amacının, Maden-İş yönetimi ile işçilerin arasına kama sokmak olduğunu ifade etmektedir. Daha “dün ‘Maden-İş bu greve dayanamaz, parası yok’ diyen MESS, bu kez Maden-İş kasasında ‘100 Milyonlar’ olduğunu iddia ediyordu.” Maden-İş, 15 Ağustos 1977, Sayı: 92, s. 5. Açıklama için bkz. Maden-İş, “8 Aylık Direnişimizin Tarihi”, 15 Şubat 1978, Sayı: 97, s. 4. Maden-İş, her türlü maddi olanaksızlıklara rağmen üyelerine toplam 100 Milyon Lirayı aşan ödeme yaptığını açıkladı. MAHA Ajansı, “Maden-İş Yürütme Kurulunun Açıklaması”, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1, s. 5. 1980 askeri darbesinin ardından Kenan Evren ile Sosyal Güvenlik Bakanı Sadık Şide arasındaki şu diyalog tutanaklara geçecektir: “BAŞKAN — Bir işyerinde greve gidildiği zaman, işçi sendikası, kendi üyelerine muayyen bir şey veriyor. işveren sendikası da işverene para veriyor mu?. Buyurun Sayın Bakan. SOSYAL GÜVENLİK BAKANI SADIK ŞİDE — Sayın Cumhurbaşkanı, iki bariz fark var. Birisi, aynı işkolunda kurulu işçi sendikası her çalışılan yerde şube açmak zorundadır; fakat işveren sendikası bu zorunluluk içinde değildir. Merkezi ile iktifa eder çoğu kez, büyük yerlerde ise temsilcilikler kurar. Masrafı bu sebeple işçi sendikasına göre daha azdır. ikinci husus ise -ki, buyurduğunuz husustur-grev yapıldığında, sendika grev yevmiesini ödemek zorundadır. Geçmişte işverene şöyle davranışlarda bulunuldu; “Sonuna kadar direnin, her çalışılmayan gün için 6 milyon lira” dendi, kasalarını açtı. Bu ne kadar kanunî idi bilmiyorum. O adeta grevleri ve lokavtları sürdüren sebeplerden oldu; yanlış birtakım harcamalar oldu, ama vakıadır, cereyan etti. Özellikle MESS’de oldu bu. DİSK’i böyle, işte ‘MESS’i de ortadan kaldıracamız’ gibi meydanlara sürükleyen hadiselerden biridir. Umarım bundan sonra daha disiplinli gidecektir. Arz ederim.” Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt 9, 145. Birleşim 3, Mayıs 1983, s. 88.

"Sendikanın parası olduğu halde işçilere 45 günde bir biner lira ödediği, sendikanın işçileri zor durumda bıraktığı görüşleri var?"

"- Biz MESS'in uzlaşmaz tutumuyla karşılaşınca tüm fabrikalardaki üyele-
rimizi Spor ve Sergi Sarayı'nda toplantılara çağırdık. Onlara grev ve lokavt
durumu ile karşı karşıya olduğumuzu fakat sendikanın parasal durumunun
iyi olmadığını grev halinde ödeme yapamayacağımızı, ne düşündüklerini
sorduk. İşçilerimiz bize cevap olarak 'Madem çaremiz yok. O halde greve
gideriz. Biz para istemeyiz" dediler. Hatta 'DGM'yi ezdik sıra MESS'te' slo-
ganını da ilk kez [o] toplantılardan Profilo işçileri attılar. Bu alınan kararın
kitle psikolojisiyle alınmış olabileceğini göz önüne alarak işyeri temsilcile-
rini sendikada tekrar toplantıya çağırdık. İşçilerimizin cevabı yine aynı oldu.
Fakat işçiler zor durumda kalmasınlar diye kısıtlı mali olanaklarımızı sefer-
ber ederek, demokratik kuruluşların da yardımıyla 45 günde bir biner lira
dağıttığımız grev yardımının toplamı 84 milyon lirayı aştı. Ben işçilerimizin
para almadan direnmelerini, sınıf sendikacılığı yapmamıza, sınıf bilinci ve-
ren bir sendika olmamıza bağlıyorum. Yoksa şimdiye kadar dağılırdık. Oysa
her geçen gün daha da kenetleniyoruz.

"- Bazı işverenler sendikanın bu mali yüke dayanamayacağını, eriyip gide-
ceğini söylüyorlar?"

"- Türkiye'de fanatik işverenlerin dışında hiç kimse Maden-İş'in eriyeceğini
söyleyemez. Bizi 'MESS'i ezeceğiz diyorlar' şeklinde suçluyorlar. Bunu he-
men açıklamam gerekir ki sendikamızın hiçbir yetkili organı böyle bir sloga-
nı ortaya atmamıştır. Bu sloganı işçiler kendileri bulmuşlardır."¹⁷⁰

Grev ödeneklerine ilişkin bir tartışma da Temmuz ortalarında, Bursa
Mudanya'daki 280 işçinin çalıştığı Siemens kablo fabrikasında ortaya
çıktı. Bu fabrikada grev, 7. ayını doldurmuştu. Daysal, grevci işçile-
re sendikaca ödenti verilmediği iddialarını yalanladı ve 13 Aralık 1976
günü başlayan grevin MESS tavrını değiştirinceye kadar taviz vermeksiz-
zin sürdürüleceğini söyledi.¹⁷¹

170. Yankı, 12-18 Eylül 1977, Sayı: 339, s. 21.

171. Politika, 19.07.1977. "Kemal Daysal, grevdeki işçilere sendikaca ücretlerinin

Ama grev koşulları ağırdı. Dayanışma sembolik kalmakta ve Maden-İş'in düzenli ama sınırlı grev ödentileri de işçinin içinde bulunduğu sıkıntıları ancak bir ölçüde hafifletebilmekteydi. Bakkala, kasaba, manava borçlar, dağ gibi yığılmıştı. Greve katılan işçinin bir başka işte çalışması yasak olsa da işçiler, bulabildikleri geçici işlerde gizlice, kaçak/sigortasız olarak çalışmakta, amelelik, hamallık yaparak ekmek paralarını çıkar-maktaydılar.¹⁷²

Temmuz ayı içindeki önemli gelişmelerden biri de Erdemir'de grev ihtimalinin ortaya çıkmasıydı. Maden-İş'in karşısında toplu pazarlığın tarafı olarak gene MESS vardı, görüşmelere işverenin katılmasına izin vermiyordu. MESS Erdemir'de de Maden-İş'in isteklerinin hiçbirini kabul etmedi. Uyuşmazlık, toplanan uzlaştırma kurulunda da çözümlenemedi. Temmuz ortalarında Maden-İş'ten yapılan açıklamada, "Kabul etmediğimiz kurul kararı, sözleşmenin grevsiz çözümü ihtimalini yok etmiş gözükmektedir" denildi. 8 bine yakın işçinin çalıştığı Erdemir'de uzlaştırma kurulu kararının, Maden-İş'in parasal taleplerine yaklaşmadığı, sendikanın özellikle üzerinde durduğu sağlık tesislerinin geliştirilmesi, bekâr işçi lojmanlarının inşası, konut kredisi, kreş, eğitim fonu taleplerine cevap vermediği kaydedildi.¹⁷³

Ve grev kararı fabrikanın duvarına asıldı. Hemen ardından işveren de lokavt kararı aldığını açıkladı. Zonguldak Valisi Nevzat Ayaz, sendika ve işveren temsilcileriyle ayrı ayrı görüşerek bir uzlaşma zemini aradı. Bu görüşmelerin ardından taraflar, DİSK genel merkezinde yeniden görüşmek üzere 24 Temmuz sabahı İstanbul'a hareket edeceklerdi.¹⁷⁴

Bursa'da greve doğru...

Türk-İş içinde genel grev tartışmaları sürerken Bursa'da, Maden-İş ile Türk-İş'e bağlı Türk Metal arasında giderek sertleşen bir yetki mücadelesine sahne oluyordu. Maden-İş ve Türk Metal, Tofaş, Coşkunöz

ödenmediği yolundaki iddiaları da reddederek, işçilere son kez geçen Cumartesi günü 1000'er lira dağıtıldığını açıkladı." Bursa Hâkimiyet, 18.07.1977.

172. Haber, 18.07.1977, TÜSTAV Maden-İş Arşiv Fonu.

173. Politika, 19.07.1977.

174. Politika, 24.07.1977.

ve Robert Bosch işyerlerinde açık irade beyanı uygulaması sonunda çoğunluk sağlanamadığı gerekçesiyle Bölge Çalışma Müdürlüğünün almış olduğu yetkisizlik kararına itiraz ettiler. Bursa İş Mahkemesi bu itirazları reddetti. Bunun üzerine her iki sendika da yetki prosedürünü yeniden başlattılar ve birbirlerinin çağrılarına itiraz ettiler.¹⁷⁵ Bölge Çalışma Müdürlüğü, Robert Bosch'da Maden-İş'i, Coşkunöz'de ise Türk Metal'i yetkili kılacak ancak taraflar birbirlerinin yetkisine bir kez daha itiraz edeceklerdi.¹⁷⁶

Yetki mücadelesine MESS ve işveren de müdahildi. DİSK 8. Bölge Temsilcisi Sıtkı Coşkun 26 Temmuz günü Bursa'da bir basın toplantısı düzenleyerek, Tofaş'ta işçilere baskı yapıldığını söyledi, "İşçilerin tuvalete gitmeleri bile izne bağlanmış, işyerinde bunaltıcı bir ortam" yaratılmıştı. Coşkun, çalışma hızının artırıldığını işçilerden yapabileceklerinin üzerinde iş istendiğini söyledi.¹⁷⁷ Birkaç gün sonra Bursa basını Tofaş'ta kıdemli işçilerin tazminatları ödenerek işten çıkarıldıklarını yazacaktı. Bu şekilde işten çıkarılan işçilerin sayısı 200'den fazlaydı.¹⁷⁸ MESS/işveren baskısı sürerken Bölge Çalışma Müdürlüğü Tofaş'ta yetkiyi Türk Metal'e verdi. DİSK 8. Bölge Temsilcisi Sıtkı Coşkun Türk Metal Sendikasının yetki aldığı Tofaş ve Coşkunöz işyerlerindeki üye kayıt fişlerinin sahteliğinin saptanması için mahkemeye başvurulduğu-

175. Bursa Hâkimiyet, 22.06.1977, 23.06.1977 ve 25.06.1977. Maden-İş 13. Bölge Temsilcisi Daysal irade beyanının sonuçlarına ilişkin şu açıklamayı yaptı "İrade beyanında 685 oy aldığı Tofaş'ta 2400'den fazla fiş vermiştir. 119 oy aldığı Robert Bosch'da 300'e yakın, 159 oy aldığı Coşkunöz'de ise 360 fiş vermiştir. Böylece Türk Metal Sendikası Tofaş, Robert Bosch ve Coşkunöz işçilerinin Maden-İş saflarında yetkiyi kazanıp toplu sözleşmeye oturmasını yeniden geciktirmiştir. Çünkü bu işyerlerinde Maden-İş'in çoğunlukta olduğu ve yetkiyi kazanacağı kesindir." Bursa Hâkimiyet, 23.07.1977.

176. Bursa Hâkimiyet, 27.07.1977ve 28.07.1977.

177. Coşkun, "İdareye çağrılan kıdemli işçilere eğer tazminatlarını alıp gitmezlerse yeterli iş yapamadıkları gerekçesiyle 17. maddeden işten atılacakları söylenmiştir. Şimdi birçok kıdemli işçi böyle bir tehditle tazminatlarını alarak işyerinden uzaklaşmaya zorlanıyor" dedi ve işverenin toplu iş sözleşmesi imzalanmadan kıdemli işçileri düşük ücretler üzerinden, tazminatlarını verip uzaklaştırarak düşük ücret alan işçilerle görüşmelere oturmak istediğini belirtti. Bursa Hâkimiyet, 27.07.1977. Ayrıca Bkz, Bursanın Sesi, 27.07.1977.

178. Bursanın Sesi, 30.07.1977; Bursa Hâkimiyet, 30.07.1977.

nu, ayrıca Tofaş'ın yetkisinin Türk Metal Sendikasına verilmesi kararına da mahkeme kanalıyla itiraz edeceklerini söyledi.¹⁷⁹ Ancak Maden-İş'in itirazı sonucu değiştirmeyecek, Bursa İş Mahkemesi, Tofaş ve Coşkunöz işyerlerinde yetkiyi Türk Metal Sendikası'na verecek¹⁸⁰ ve henüz karar/yetki kesinleşmeden, Eylül'ün ilk günlerinde MESS, Türk Metal'le Tofaş ve Coşkunöz işyerleri için toplu pazarlık masasına oturacaktı.¹⁸¹

179. Bursa Hâkimiyet, 12.08.1977.

180. "Bir müddet önce Maden-İş'in yetki konusunda yaptığı itirazın reddedilerek Tofaş'ta yetkinin Türk Metal'e verilmesinden sonra sendika Teşkilatlandırma Sekreteri Avni Çarsancaklı, uzman Salih Dilek ve Özdemir Erbaş'tan oluşan bir grup dün Tofaş'a giderek yetki belgesini asmıştır. Yetkinin Türk Metal'e geçmesiyle şimdiye kadar Maden-İş'in elinde olan temsilcilik odası da Türk Metal'e devredilmiştir." Milletindir Hâkimiyet Günlük Siyasi Gazete, 31.08.1977.

181. Maden-İş 12. Bölge Temsilci Vekili Mehmet Demirci bir açıklama yaparak İş Mahkemesi'nin verdiği kararın yetki sorununu uzattığını ileri sürdü. Demirci, Maden-İş'in Bursa İş Mahkemesi'ne temyiz için başvurduğunu ve başvuru üzerine dosya Yargıtay'a gönderildiğini açıkladı. Bursa Hâkimiyet, 01.09.1977; Bkz, Bursanın Sesi, 01.09.1977. Tofaş ve Coşkunöz'de çalışan yaklaşık 3 bin işçiyi kapsayan toplu sözleşme görüşmelerinin ikincisi 9 Eylül günü yapıldı ve Türk Metal MESS'e toplu sözleşme taslağını sundu. Türk Metal yetkilileri yerel basına yaptıkları açıklamada, ikinci toplantıda maddeler üzerinde görüşme yapmadıklarını ve üçüncü toplantının da 20 Eylül tarihinde Bursa'da yapılacağını söylediler. Bursa Hâkimiyet, 09.09.1977. MESS ile Türk Metal arasında toplu sözleşme görüşmeleri sürdürülürken Maden-İş'in itirazını karara bağlayan Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, Türk Metal'in Tofaş ve Coşkunöz işyerlerindeki toplu sözleşme yapma yetkisini iptal etti. Gerekçe, Bursa İş Mahkemesi'nin, Maden-İş'in sahtecilik iddiasıyla açtığı dava sonuçlanmadan karar vermesiydi. Bursa Hâkimiyet, 05.10.1977. Bkz, Doğru Hâkimiyet, 31.08.1977. Ne var ki dava süreci sonunda Türk Metal'in yetkisi kesinleşecek ve Türk Metal ile MESS arasında 01.04.1977-31.08.1979 tarihleri arasında yürürlükte kalacak toplu iş sözleşmeleri imzalanacaktı. Bursa Hâkimiyet, 03.11.1977; Bursa Hâkimiyet, 17.11.1977. Kritik bir nokta, bu sözleşmelerin yürürlük sürelerinin, MESS ile Maden-İş arasında Büyük Grev'i sona erdiren anlaşma tutanağının tutulmasının ardından 63 işverene ait 66 işyeri için şeklen tek tek imzalanan toplu iş sözleşmeleriyle aynı tarihte sona ermekte olmasıdır. Bkz, Türkiye Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası ile Türk Metal Sendikası arasında Tofaş Türk Otomobil Fabrikaları A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer Numarası: 1979 AD 2961 ve Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası ile Türk Metal Sendikası arasında Coşkunöz Metal Form Makina Endüstri ve Ticaret A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer Numarası: 1979 AD 2964.

Öte yandan Maden-İş, Temmuz ayı içinde Bursa'da kimi fabrikalarda yetki prosedürünü tamamlamış, toplu görüşme çağrısı yapmış ve toplu pazarlık sürecini başlatmıştı. Toplu pazarlık görüşmeleri önce Döktaş fabrikasında başladı. Orhangazi ilçesindeki 265 işçinin çalıştığı Döktaş'ta yetki uzun bir mücadelenin ardından elde edilmişti. Maden-İş 13. Bölge temsilcisi Kemal Daysal, Renault, Karsan, STK, Çemtaş, Burçelik ve Mako'da da toplu sözleşme görüşmelerinin izleyen günlerde başlayacağını açıkladı.¹⁸²

Ne var ki düğüm gene grup sözleşmesiydi. MESS grup sözleşmesi önerdi. Buna karşılık Daysal, MESS'in grup sözleşmesinde direnmesi halinde toplam 4500 işçinin çalıştığı bu işyerlerinde de grevin kaçınılmaz olacağını söyledi. Daysal, bu 6 işyeri için toplu sözleşme hazırlıklarının tamamlandığını, toplu görüşmelerin 28 Temmuz'da başlamasını önereceklerini, belirtti. Daysal basına şu açıklamayı yaptı:

"Hazırladığımız yeni taslaklar da öncekilerden oldukça farklı, işçiye hem ekonomik hem de sosyal güvence yönünden daha fazla haklar getiriyoruz. Örneğin yıllık izin sürelerinin artırılmasını, işsizlik ödeneği verilmesini öneriyoruz. Ayrıca yıllık ikramiye miktarlarının da artırılmasını istiyoruz."¹⁸³

Daysal'ın açıklamaları üzerine MESS yetkilileri, çağrının henüz kendilerine gelmediğini, istenen tarihte görüşmeye oturmanın bir sakınca yaratmayacağını, ancak görüşmelerde yetkili kurullarca alınan ve grup sözleşmesini içeren kararın değişmeyeceğini söylediler. MESS 6 işyerinde toplu sözleşmenin aynı anda imzalanması konusunda kararlıydı.¹⁸⁴ Maden-İş ve MESS tarafından yapılan bu açıklamalar, Bursa'da daha toplu sözleşme müzakereleri başlamadan uyuşmazlığın açıkça tespiti niteliğindeydi.

Buna karşılık Türk Metal, Bursa'da Maden-İş ile MESS arasındaki görüşmeleri daha başlamadan kilitleyen, çıkmaza sokan grup sözleşmesinden yanaydı. Türk Metal Genel Sekreteri, Tofaş ve Coşkunöz'de toplu sözleşme yapma yetkisinin Bursa İş Mahkemesi kararıyla kesinleştiğinde

182. Politika, 16.07.1977.

183. Politika, 22.07.1977.

184. Politika, 22.07.1977.

basına, işyerlerinin ekonomik güçlerinin kendilerini ilgilendirmedığını açıklayacaktı. Türk Metal, grup sözleşmelerinin sendikalara avantajlar sağladığı görüşündeydi:

"MESS'in uyguladığı grup sözleşmelerinin yanındayız. İşyerlerinin ekonomik güçleri bizi ilgilendirmez. İşçi nerede çalışırsa çalışsın aynı emeği veriyor. Bundan zarar görecektir olan MESS'tir. Halen MESS'in birçok üyesi olan işyeri üyelikten ayrılmak istiyor. Çünkü grup sözleşmeleri işyerlerini işçilere aynı ücret zammı vermeye zorluyor. Bu arada biz işçilerimize grup sözleşmelerini anlatıyoruz. Onlara uyuşmazlığa gidildiği takdirde neler yapmaları gerektiğini de açıklıyoruz. Bizim grup sözleşmelerinden doğacak herhangi bir sorumlumuz yok. Bunu MESS düşünsün."¹⁸⁵

Maden-İş ve MESS 28 Temmuz günü toplu pazarlık masasına oturdular. Renault, Çemtaş, Karsan, STK, Burçelik ve Mako işyerleri için toplu sözleşme görüşmeleri MESS Bursa Temsilciliğinde, aynı anda ve aynı masada başladı. Görüşmelere 6 fabrikanın işveren temsilcileri, MESS Bursa Temsilcisi, Maden-İş yetkilileri ve Maden-İş'in işyeri temsilcileri katıldılar. Maden-İş, 6 işyeri için tek bir toplu sözleşme taslağı hazırlamıştı. Maden-İş Genel Merkezi tarafından hazırlanan taslak, işyerleri adına toplu sözleşme yapma yetkisi bulunan MESS yöneticilerine sunuldu.¹⁸⁶ Toplantıdan sonra yapılan açıklamada, gelecek toplantının İstanbul'da Maden-İş Sendikası Genel Merkezinde yapılacağı bildirildi. Bu ikinci oturumda MESS Maden-İş'e karşı öneri getirecekti.¹⁸⁷ Bursa'da toplu pazarlık aynı anda başlamıştı, tek taslakla aynı masada

185. Bursa Hâkimiyet, 28.08.1977.

186. İronik biçimde altı fabrika için tek bir taslakla ve aynı masada toplu pazarlığa oturan Maden-İş basına, MESS'in grup sözleşmesinde ısrar etmesi durumunda grevin kesin olduğunu açıklamıştı. MESS yetkilileri de grup sözleşmesinde kararlı olduklarını ifade etmiş ve sendikaların sınırsız isteklerinin işyerlerini mali açıdan zorladığını ve bunun işçilere de zararı olduğunu belirtmişlerdi. Bursa Hâkimiyet, 28.07.1977. Maden-İş ikinci oturumdan önce yerel basına yaptığı açıklamada, altı işyeri için hazırlanan tek toplu sözleşme taslağı üzerinde işyerlerine göre değişiklikler yapılacağını belirtti. Açıklamaya göre, işyerleri görüşmelerde ayrı ayrı değerlendirilecek ve bir işyeri için yapılan görüşmede anlaşmazlık kesinleşirse o işyerinde greve gidilecekti. Bursa Hâkimiyet, 16.08.1977.

187. Bursa Hâkimiyet, 29.07.1977.

birlikte sürdürülmekteydi. Maden-İş'in Bursa'da sonradan yetki aldığı Robert Bosch fabrikası da, Ekim başında İstanbul'da yapılan görüşmede Bursa'da diğer altı fabrika için yürütülmekte olan toplu pazarlık sürecine dâhil edilecekti.¹⁸⁸ Maden-İş toplu sözleşme uzmanı Erkan Aslan, başlangıçta komiteler seçildiğini, bu komitelere eğitim verildiğini ve komitelerin toplu pazarlık sürecine aktif olarak dâhil edildiklerini anlatıyor.

"[Müzakerelerin] her aşamasında toplantıdan sonra beraber [Bursa'ya] dönüyorduk. Topluyorduk komiteleri, komitelere [gelişmeleri] anlatıyorduk, bazen [komitelerin talebi üzerine] işyerlerine gidip orada açıklamalar yapıyorduk. Komiteleri inisiyatifli kılmaya çalışarak yürüttük."¹⁸⁹

Yürütülen müzakereler, gerçekte grup pazarlığının özelliklerini taşıyordu ve Bursa grubu esasen Maden-İş ile MESS arasındaki Büyük Grev'le ilişkili olarak sürüp giden büyük grup pazarlığının bir parçasıydı. Ve Bursa fabrikalarının müzakereleri bir noktadan sonra da İstanbul'da Maden-İş ile MESS arasında merkezi düzeyde yürütülen büyük grup pazarlığına bağlandı, bu süreç içinde yürütüldü.

*

Ve 30 Haziran'da toplu grev çıkışıyla, MESS'e karşı 1975 yılının sonlarından başlayarak farklı tarihlerde ve tek tek başlatılan grevlerle birlikte yürütülecek mücadele artık, "Büyük Grev" olarak bilinecekti. Büyük Grev, 1977 baharında Spor ve Sergi Sarayı'nda binlerce işçinin katıldığı taban toplantılarında ilk kez Profilo işçileri tarafından atılan ve hala kulaklardaki o sloganla, bir büyük meydan okumayı çağırırsa da, daha çok bir büyük kavgaya davetin kabulüydü. "DGM'yi ezdik, sıra MESS'te!" haykırışı tohum halinde, hayat içinde yeniden şekillenecek olan sendika tezlerindeki dönüşümleri, sendikayı ikinci, üçüncü dalga grevlere taşıyan siyasi/sendikal değişimi de içinde barındırıyordu.

188. Bu gelişme yerel basında şu satırlarla yer aldı: "İstanbul Maden-İş Genel Merkezinde yapılan ikinci görüşmede taraflar diğer işyerleri (Mako, Çemtaş, Renault, Karsan, Burçelik ve STK) için yapılan tekliflerin Robert Bosch için de geçerli olduğunu bildirdiler. MESS ve Maden-İş diğer altı işyeri için aldıkları uyuşmazlık kararına Robert Bosch'u da eklediler. Böylece Maden-İş ile MESS arasında uyuşmazlıkta olan işyerleri sayısı yediye çıktı." Bursa Hâkimiyet, 04.10.1977.

189. Erkan Aslan, Sözlü tarih çalışması, 5 Ekim 2011.

Madenî Eşya Sanayiinde 4 bin 500 işçinin beklediği sözleşme görüşmeleri başladı

29.7.77

Renault Otomobil Fabrikası ile Çemtaş, Karsan, STK, Burçelik ve Mako işyerlerinde çalışan yaklaşık 4 bin 500 işçinin beklediği toplu sözleşme görüşmelerine DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası ile Madenî Eşya Sanayicileri Sendikası (MESS) arasında başladı.

Dün MESS Bursa Temsilciliğinde başlayan görüşmelere 6 fabrikanın işveren temsilciliğinde başlayan görüşmelere 6 fabrikanın işveren temsilcileri MESS Bursa Temsilcisi, Maden-İş yetkilileri ve Maden-İş'in işyeri temsilcileri katıldı.

Maden-İş tarafında hazırlanan toplu sözleşme taslağının MESS ve işveren temsilcilerine sunulduğu toplantıdan sonra yapılan açıklamada, gelecek toplantının İstanbul'da Maden-İş Sendikası Genel Merkezinde yapılacağı bildirildi.

SENDIKA VE İŞVEREN TEMSİLCİLERİ

MESS'in Bursa Temsilciliğinde başlayan toplu sözleşme görüşmelerine katılan Maden-İş Sendikası işyeri temsilcileri (Üstte), Yanda ise işveren temsilcileri ile Maden-İş yetkilileri dün başlayan toplu sözleşme görüşmelerinde bir arada görüşüyorlar..

(HAKAN DÖRTBUDAK)

Maden-İş ve MESS Bursa'daki 6 fabrika için 28 Temmuz günü toplu pazarlık masasına oturdular. Renault, Çemtaş, Karsan, STK, Burçelik ve Mako işyerleri için toplu sözleşme görüşmeleri MESS Bursa Temsilciliğinde, aynı anda ve aynı masada başladı. Görüşmelere 6 fabrikanın işveren temsilcileri, MESS Bursa Temsilcisi, Maden-İş yetkilileri ve Maden-İş'in işyeri temsilcileri katıldılar. Bursa Hâkimiyet, 29 Temmuz 1977.

630

MADEN-İŞ

TÜRKİYE MADEN, MADENİ EŞYA ve MAKİNE SANAYİİ İŞÇİLERİ SENDİKASI
METAL, METAL GOODS AND MACHINE INDUSTRY WORKER'S UNION OF TURKEY
TURKISCHE METALL UND METALL INDUSTRIEARBEITER GEWERKSCHAFT
SYNDICAT DES OUVRIERS DE L'INDUSTRIE METALLURGIQUE DE TURQUIE

ADRES : Cihannüma Mah. Barbaros Bulvarı
No. 58 Kat 2-3-4-5 Beşiktaş-İstanbul

KURULUŞ : 1947

TELGRAF : MADENİŞSENDİKA

TELEFON : 48 50 74
48 50 75
48 50 76

TARİH : 6.8.1977

SAYI : 1977/9005

DİSK
GENEL SEKRETERLİĞİ'NE
Bayrampaşa-İstanbul

I. Bölge Temsilciliğimize bağlı
Türk Telekomünikasyon End. A.Ş. işyerinde
5 Ağustos 1977 günü saat 15.30'dan itibaren
grev uygulanmasına başlanmıştır.

Bilgilerinize arz ederiz.

Saygılarımızla,

Genel Sekreter Genel Başkan V.
ve
Örgütlenme D.B.
Mehmet ERGÜRK Gengiz TURHAN

Örg.D.Büro
Şefi:ND

Sendikamız, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) in ve Uluslararası Maden İşçileri Federasyonu (IMF) nin üyesidir.
Affiliated to Confederation of Progressive Trade Unions of Turkey (DİSK) and (IMF)
An der Konfederation der Progressiven Gewerkschaften der Türkei (DİSK) und (IMF) angegliedert.
Estaffilié à la Confédération des Syndicats Progressistes Turcs (DİSK) et (FIOM)

B3 - 5 - Maden-İş'in Türk Telekomünikasyon'da grevin başladığını DİSK'e bildiren 06.08.1977 gün ve 977/9005 sayılı yazısı. Kaynak: TÜSTAV Maden-İş Arşiv Fonu.

4

2. MC VE CEPHE TARTIŞMALARI

“... Ama çağrıyla DİSK yaptı mı iş değişir. Çünkü DİSK'in Ulusal Demokratik Cephe çağrısı yapması demek, işçi sınıfının en bilinçli kesimlerinin öncülüğünde ve 'yolumuz işçi sınıfının yoludur' diyen tüm gençlik, öğretmen (...) emekçi kesimlerin katılmasıyla, biraz nazlananların da en sonunda dışında kalamayacakları ve hatta giderek CHP'nin tümünü olmasa da ilerici kanadını kendisine çekecek gerçek bir cephenin, bir demokratik birliğin kurulması demektir. Ne yazık ki, bunu, tekeli sermaye, emperyalist mihraklar, gerici güçleri, faşist kanatlar, birçok ilerici, demokrat, hatta sosyalist kesimden, kanattan, örgütten çok daha iyi kavramışlardır. Nitekim, hiç yanılmayalım, DİSK içinde ve hatta TÖB-DER'de, kıyamet Ulusal Demokratik Cephe çağrısının hayata geçmeye ve soyut bir çağrı olarak kalmayacağını görmeye başlamasıyla birlikte kopmuştur. Koparılmıştır.” (Oya Baydar)¹⁹⁰

1977 yaz ayları, 5 Haziran öncesi yaşanan gerilimli seçim süreci ve seçimlerin ardından Ecevit'in ümitsiz hükümet kurma çabalarına sahne olmuştu. Ecevit'in kurduğu hükümetin güvenoyu alamaması üzerine 4 Temmuz günü hükümeti kurma görevi Süleyman Demirel'e verildi. Ve birkaç gün içinde 2. MC hükümetinin kuruluşunun ilk işaretlerinin ortaya çıkmaya başlaması, sendikalarda ve demokratik kitle örgütlerinde tedirginlik yarattı.

190. Baydar, Oya, “DİSK'ten sonra TÖB-DER: 1”, Politika, 08.11.1977.

Tunç'un genel grev çağrısı

En dikkat çekici tepki, Türk-İş'ten geldi. Aynı zamanda kontenjan senatörü de olan Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç 12 Temmuz günü bir basın toplantısı düzenleyerek, demokrasiye işlerlik kazandırabilmenin temel koşulu olarak bir CHP-AP koalisyonunun kurulmasından yana olduğunu açıkladı.¹⁹¹ Tunç, MC hükümeti tekrar kurulur ve güvenoyu alırsa senatörlükten istifa edip genel grevi dokunulmazlık zırhına bürünmeden Türk-İş Genel Başkanı olarak bizzat yöneteceğini ve genel grevin MC yıkılıncaya kadar süreceğini kaydetti.

"Genel greve ulusun büyük kesiminin sempati duyacağı kanısındayım. Böyle yüce amaçlı bir genel grev ülkemizde tutacak ve mutlaka netice alınacaktır. (...) Türk-İş'in en yetkili kişisi olarak böyle bir durumda tüm işçiyi genel greve çağırmanın bir yurtseverlik görevi olduğuna inanıyorum. Bu görevimi hiç tereddütsüz yerine getireceğim."¹⁹²

Tunç'un çıkışı son derece iddialıydı, TÖB-DER ve Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) bu çağrıyı ilk destekleyen örgütler oldu. TÖB-DER Genel Başkanı Gültekin Gazioğlu, Türk-İş'in genel greve gitmesini "saygıyla karşılayarak" destekleyeceklerini, ancak Türk-İş'in genel grev yapabileceğini sanmadıklarını söyledi.¹⁹³ Yazık ki zaman Gazioğlu'nu haklı çıkaracaktı.

TİSK Genel Sekreteri Refet İbrahimoğlu, Tunç'un çıkışına tepki gösterdi. Genel grevin suç, cezasının da hapis olduğunu vurgulayan İbrahimoğlu'na göre, "Hür siyasi rejimle idare edilen ülkelerde hükümet sokakta kurulamayacağı gibi, Türk-İş Başkanının başvuracağını fütursuzca söylediği yasa dışı genel grevlerle de meydana" getirilemezdi. Türk-İş Genel Başkanı parlamenterlikten istifa ederek genel grevi doku-

191. "Türkiye'nin bu zor günlerden kurtulmasının tek yolu ve ulusumuzun büyük çoğunluğunun da isteği CHP-AP koalisyonunun kurulmasıdır. Bu koalisyonun kurulması yolunda bütün bir ulus olarak üzerimize düşen görevi yerine getirmek mecburiyetindeyiz. Türk işçi hareketi olarak, eski hükümet modelinin tekrar kurulması ve güvenoyu alması halinde üzerine düşen görevi yerine getireceğinden kimsenin kuşkusu olmamalıdır." Milliyet, 13.07.1977.

192. Milliyet, 13.07.1977; Vatan, 13.07.1977.

193. Milliyet, 13.07.1977.

nulmazlık zırhına bürünmeden bizzat yürüteceğini söylemekteydi ama “16 Haziran 1975 İzmir genel grevinde bu zırha bürünmesini bilmiş, böylece kendisini kanunun pençesinden kurtarıırken kader arkadaşlarının mahkum olmasına seyirci” kalabilmişti.¹⁹⁴

Tunç'un açıklamasına Türk-İş içinden de karşı çıkışlar oldu.

Buna karşılık DİSK Yürütme Kurulu, Tunç'un bu çıkışını desteklediğini bildirerek bu konuda iki konfederasyonun ortak bir toplantı yapmasını önerdi. Türkler, DİSK'in daha 2 Temmuz'da alınmış ve açıklanmış olan 2. MC'nin kuruluşunun etkin savaşım ile engellenmesi ve faşizme karşı acımasız savaşım kararını hatırlattı. Türkler, Tunç'un ikinci bir MC hükümetinin kurulmasına karşı çıkmasının ve aktif tavır almasının demokrasi savaşımı için sevindirici olduğunu söyledi.¹⁹⁵ DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler imzasıyla Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç'a çekilen telgrafta DİSK'in 2. MC'ye karşı demokrasiden ve ilerlemeden yana olan parlamento içindeki ve dışındaki tüm kuruluş ve güçlerin eylem birliği ve dayanışma içinde olmalarından yana olduğu belirtildi. “DİSK, her zaman, hangi siyasal görüşte olurlarsa olsunlar, faşizme karşı olan tüm güç ve kuruluşların demokratik hak ve özgürlüklerin korunması ve genişletilmesi için güç ve eylem birliği içinde olmalarını savunmuştur. Gerici-faşist güçleri geriletmenin başka olanağı yoktur. Demokrasiyi korumak ve genişletmek ise, öncelikle demokrasi ve ilerleme düşmanı MC'yi ülke yönetiminden uzaklaştırmakla olanaklıdır. Türk-İş'in MC'ye karşı savaşım çağrısı, bu açıdan önemlidir. DİSK Yürütme Kurulu bu nedenle bu çağrıyı sevindirici ve olumlu görmüştür. Gerçekten de Türk-İş'in çoğunluğu da MC'ye karşıdır ve demokrasinin genişletilmesinden, toplumsal kazanımların ilerletilmesinden yanadır.” DİSK Yürütme Kurulu MC'ye karşı savaşım konusunda ortak noktaları saptamak üzere Türk-İş'e bir görüşme çağrısı da yaptı.¹⁹⁶

Aynı gün *Politika*, genel grevin Tunç'un ağzında eski bir sakız oldu-

194. Tercüman, 15.07.1977.

195. Milliyet, 14.07.1977; Politika, 19.07.1977.

196. Bkz. DİSK, “MC'ye Karşı Demokrasi İçin Güç Birliği”, Sayı 8 (38), Ağustos 1977, ss.373-374.

ğunu vurgulayarak, çağrının CHP-AP koalisyonunu amaçladığını belirtiyordu. *Politika*, genel grev çağrısının MC'nin güvenoyu almasından sonrası için yapıldığının altını çizerek Tunç'un, genel grev gibi önemli bir silahı, işçi sınıfının en önemli eylem biçimlerinden biri olarak değil de bir tehdit unsuru olarak kullandığını vurguluyordu. "Onun asıl istediği de buydu ve hesaplarının temelinde, 2. MC'yi gerçekten engelleme kaygusu değil, eski özlemi CHP-AP koalisyonunu kotarma, böylece de bir süre için de olsa Türk-İş içindeki dağılmayı engelleme, yani yamalı bohçanın yamalarına bir dikiş daha atma kaygusu yatıyordu."¹⁹⁷ Yorumda Tunç'u, sermayenin kendisiyle sıkı uzlaşma içinde olduğu kesimlerinin öne sürdüğü de vurgulanıyordu.

"Türkiye demokratik hareketi için ise, Türk-İş Genel Başkanı'nın açıklamaları, Türkiye işçi sınıfının ve demokratik hareketinin ne boyutlara vardığını bir kez daha dostla düşmana gösterme vesilesi oldu. Kırk yılın uzlaşmacı sarı sendikacısı, siyaset dışı sendikacılık şampiyonu Tunç, işçi sınıfı hareketinin, tabanın baskısı ve DİSK'in bu hareketi toparlama gücü karşısında, kendi kendisini inkâr etmek ve ne kadar 'yan yolcu' ve 'uzlaşmacı' olursa olsun, yine de bu türden çıkışlar yapmak zorunda kalıyordu."¹⁹⁸

21 Temmuz günü AP, MSP ve MHP'den oluşan 2. MC hükümeti açıklandı. Bunun üzerine Halil Tunç, hükümet güvenoyu alırsa genel grevin gününü saptayacaklarını söyledi. Ve 22 Temmuz günü basında, Tunç'un Türk-İş Yönetim Kurulu'nu olağanüstü toplantıya çağırdığı haberi yer aldı.¹⁹⁹ 17 demokratik kuruluş 23 Temmuz günü ortak bir bildiri yayınlarak 2. MC hükümetine karşı aktif mücadele yürüteceklerini açıkladılar.²⁰⁰ Aynı gün Türk-İş 2. Bölge Temsilciliği ve Türk-İş üyesi kimi sendikalar, genel greve katılacaklarını açıkladılar. Buna karşılık aralarında Tunç'un sendikası Tekgıda-İş'in de yer aldığı bir dizi sendika genel greve katılmayacağını açıklayacaktı.²⁰¹

197. *Politika*, 19.07.1977.

198. *Politika*, 19.07.1977.

199. *Milliyet*, 22.07.1977.

200. Ankara Tabip Odası, Ankara Kadınlar Derneği, Çağdaş Hukukçular Derneği, Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu, Halkevleri, İlerici Gençler Derneği, İlerici Kadınlar Derneği, Köy-Koop, Pahalılık ve İşsizlikle Mücadele Derneği, TMMOB, TÖB-DER, YÜMAS, TÜM-DER, TÜS-DER ve TÜTED.

201. *Tercüman*, 29.07.1977.

Ve Türkler'in UDC çağrısı: 28 Temmuz 1977

Temmuz ayındaki en önemli gelişme, DİSK içindeki çok sert, sarsıcı/yaralayıcı ve tarihsel bir hesaplaşmanın fitilini ateşleyecek olan, “Ulusal Demokratik Cephe” (UDC) çağrısıydı. Bu hesaplaşma, Maden-İş -ve aynı çizgideki sendikalar- ve dolayısıyla Büyük Grev üzerinde de etkili olacaktı.

UDC çağrısı, DİSK Yürütme Kurulu'nun 25 Temmuz 1977 tarihinde aldığı “bir demokrasi cephesinin” oluşturulması kararının ardından Türkler tarafından 28 Temmuz 1977 günü yapıldı.²⁰² UDC bir savunma cephesi değil, savaşım cephesiydi. Programı, cephe hareketi içinde örgütsel ve ideolojik bağımsızlıklarını koruyarak yer alacak güçlerin/kuruluşların ortak talep ve hedeflerinden oluşacaktı. Türkler, “Cephe çağrısını ille de siyasal partiler yapar görüşünün yanlış olduğunu”, bazı ülkelerde sendikal örgütlerin bu yolda çağrılar yaptıklarını pek çok kez vurgulayacaktı. Cephe hareketinin başarısının en önemli etkeni işçi sınıfının birliğiydi ve bir cephe içinde öncülük ancak savaşım ve pratikte sağlanabilecekti. UDC içinde yer alması da demokrasiden yana olduğu sürece parlamento içi demokrasi güçleri ile dayanışma, güç birliği ilişkilerinin sürdürülmesi gerekli görülüyordu. Türkler, Türk-İş'i de UDC içinde yer almaya çağırdı ve DİSK ile Türk-İş arasında ortak noktalar etrafında oluşturulacak bir işbirliğinin bu yönde önemli bir adım olacağını önemle vurguladı.”²⁰³ UDC politikası Türkler tarafından, DİSK

202. Türkler'in 28 Temmuz günü yaptığı UDC çağrısından bir gün önce DİSK İzmir bölge temsilcisi Cemal Kırıl'ın da aynı yönde bir açıklama/çağrı yaptığı bilinmektedir. Türkler'in UDC çağrısının, TKP direktifiyle yapılmış bir çağrı olmasına karşın, Cemal Kırıl kendisi tarafından yapılan çağrının TKP ilişkileri içinde yapılmış bir çağrı olduğunu söylemiştir. “O dönemde TKP üyesiydim ve DİSK İzmir bölge temsilcisiydim. Ulusal Demokratik Cephe açıklamasını parti ilişkileri ve partinin bilgisi içinde bölge temsilciliğinin bir toplantısında yaptık. Partinin UDC politikasına paralel bir açıklamaydı. Benim İzmir'de yaptığım UDC çağrısı, Kemal Türkler tarafından yapılan çağrıdan önce olmuştur, ancak bu öncelik planlı değildir. Benim İzmir'de yaptığım çağrı ile Kemal Türkler tarafından yapılan çağrı, kesinlikle birbirinden bağımsız ve birbirinden habersiz olarak yapılan iki ayrı çağrıdır. Elbette Türkler tarafından yapılan çağrı ülke gündeminde yer almıştır, ses getirmiştir. Önemli sonuçları olmuştur.” Cemal Kırıl, Telefon görüşmesi notları, 20 Haziran 2011.

203. DİSK Ajansı, 28.07.1977, No: 977/116; DİSK (1977), ss. 138- 140. Ayrıca DİSK Yürütme Kurulu 26.09.1977 tarih ve 281 sayılı kararı, Madde 1, Bkz, İddia-

Başkanlar Konseyi ve Genel Yönetim Kurulunun 22 Eylül Gönen’de gerçekleştirilen ortak toplantısına kadar DİSK adına kamuoyu önünde savunulacaktı.²⁰⁴

*

Temmuz ayı içinde, *Politika* gazetesinin başlattığı “Grevdeki Maden-İş üyeleri ile Dayanışma Kampanyası”nın 1 milyon lirayı aştığı açıklandı.²⁰⁵ Maden-İş’in MESS’e karşı yürüttüğü grevlerle dayanışma içinde olan Basın-İş üyeleri, sendika yürütme kurulu tarafından düzenlenen programa uygun olarak grev yerlerini ziyaret ettiler.²⁰⁶ 19 Temmuz günü Batı Berlin’de Maden-İş grevleriyle dayanışma amaçlı bir futbol turnuvası düzenlendi. Turnuvaya işçiler ve öğrencilerden oluşan yerel futbol takımları katıldı. Almanya’da çalışan Portekiz, İspanyol, İtalyan, Yunan ve Alman işçiler de turnuvayı izlediler. Turnuva süresince Maden-İş grevleriyle ilgili bilgi verildi. Turnuvadan elde edilen 1200 Alman Markı, tertip komitesi tarafından Maden-İş’e gönderileceği belirtildi.²⁰⁷ Ve 24 Temmuz akşamı, İstanbul’da, Açık Hava Tiyatrosu’nda “Maden-İş’le Dayanışma Gecesi” düzenlendi. TÖB-DER, TÜTED, TÜS-DER, KÖGEF, İKD, İGD, Halkevleri Koordinasyon Kurulu ve Görsel Sanatçılar Derneği’nin ortaklaşa düzenlediği gecede, “Çarklar bizim elimizde”, “DGM’yi ezdik, sıra MESS’te” sloganları atıldı. 1 Mayıs 1977 filmi gösterildi, şiirler okundu, ilerici sanatçılar türküler söylediler.²⁰⁸

DİSK Foto-Film Merkezi’nce, DİSK’in Merter’deki binasının 4. Katında MESS’e karşı Maden-İş tarafından yürütülen Büyük Grev konulu bir sergi açıldı. Sergide grevlerin başlangıcından itibaren süren gelişmeler konu alındı. “Sermaye ve onun sözcüleri yalan söylüyor” başlıklı

name, DİSK - DİSK’e Bağlı Sendikalar-İlgili Kişi ve Kuruluşlar Soruşturması 1, T.C. Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, İstanbul, 25 Haziran 1981, E.1980/3971, K.1981/1291., s.337 ve 447.

204. DİSK Ajansı, 03.09.1977, No: 977/134; DİSK Ajansı, 06.09.1977, No: 977/135; DİSK Ajansı, 14.09.1977, No: 977/140.

205. *Politika*, 16.07.1977.

206. *Vatan*, 06.07.1977 ve *Vatan*, 11.07.1977.

207. *Politika*, 25.07.1977.

208. *Politika*, 25.07.1977.

panoda, MESS'in ve sağcı basının verdikleri haberlerden örnekler sergilendi. Sergide ses düzeni de kurularak izleyenlere marşlar ve röportajlar dinletildi. Sergi büyük ilgi toplayacak ve Ağustos'un sonuna kadar açık kalacaktı.²⁰⁹

Türk-İş: Genel grev değil muhtıra

1 Ağustos günü 2. MC hükümeti 219 hayır oyuna karşı 229 evet oyu ile Meclis'ten güvenoyu aldı. Ve 2 Ağustos günü Türk-İş İcra Kurulu toplanarak genel grev konusunu ele aldı.²¹⁰ Tunç, "Genel grev ilan edilmesi halinde [senatörlükten] istifa edecek misiniz" sorusunu, "Bu konuda şimdi bir açıklama yapmayacağım. Yönetim Kurulu toplantısından önce geniş açıklamalarda bulunacağım" şeklinde cevapladı.²¹¹ Aynı gün 24 demokratik kuruluş ortak bir basın açıklaması yaparak, Türk-İş'in genel grev çağrısını ve DİSK'in eylem birliği önerisini "mücadelede önemli bir adım" olarak gördüklerini vurguladılar ve MC'ye karşı anti-faşist mücadelede eylem birliği yapacaklarını açıkladılar.²¹² Türk-İş İcra Kurulu, yaptığı toplantıda Türk-İş Yönetim Kurulu'nun 9 Ağustos günü toplantıya çağrılmasına karar verdi. Tunç yaptığı açıklamada, "Türk-İş Genel Başkanı olarak, bu hükümetin ülke yararına iş görmesinin mümkün olmadığını defalarca söylediğini kaydederek, bu konuda görüşlerini 9 Ağustos günü yapılacak Türk-İş Yönetim Kurulu toplantısından önce açıklayacağını yineledi. Tunç, DİSK Genel Başkanı Türkler'in ortak eylem önerisini de değerlendireceklerini kaydetti.²¹³

Ve Türk-İş Yönetim Kurulu 9 Ağustos günü toplandı. Tunç toplantıya girerken, genel grevle ilgili olarak kendisine yöneltilen sorulara, "Gönül

209. Politika, 18.07.1977.

210. Milliyet, 02.08.1977; Tercüman, 03.08.1977.

211. Milliyet, 02.08.1977.

212. Mühendis ve Mimar Odaları İstanbul Koordinasyon Kurulu, Tabip Odası, TÖB-DER, TÖM-DER, TÖMOD, TÖMAS, TÖS-DER, Tüm PTT-Der, Dec-Genç, Halkevleri Koordinasyon Kurulu, DDKD, DHKD, İGD, TUMY, Teknikerler Derneği, KOGF, Doğu Karadeniz KDD, DKD, İKD, GİB-DER, Çırak-Der, Köy-Koop Edirne Bölge Temsilcileri, Sanatçılar Birliği Derneği, Görsel Sanatçılar Derneği, Karikatürcüler Derneği, TÖTED.

213. Milliyet, 03.08.1977.

ister ki genel grev kararı Yönetim Kurulu'nda oybirliği ile kabul edilsin," cevabını verdi.²¹⁴ Ne var ki, 9 Ağustos'ta 40 üyenin 36'sının katılımıyla toplanan Türk-İş Yönetim Kurulu, AP eğilimli üyelerin itirazı üzerine yeni bir gündemle çalışmaya başladı ve genel grev ele alınmadı.²¹⁵ Toplantıdan sonra Tunç, "Üzerinde görüştüğümüz konular önemli konulardır. Arkadaşlarımızın değişik görüşleri vardır. Bunların görüşülüp tartışılması zaman alır," dedi.²¹⁶ Nihayet 10 Ağustos günü kendi içindeki müzakereleri tamamlayan Türk-İş Yönetim Kurulu bir orta yol bularak, "üçlü koalisyon hükümetine" bazı işçi isteklerinin yerine getirilmesini öngören bir "muhtıra" verilmesini, bu isteklerinin yerine getirilmemesi durumunda da genel grev dâhil çeşitli eylem biçimlerinin uygulanmasına karar verdi. Türk-İş Yönetim Kurulu, DİSK'in, genel grev dâhil çeşitli eylem

214. Milliyet, 09.08.1977.

215. Milliyet, 10.08.1977.

216. Milliyet, 10.08.1977.

biçimlerini ve işçi sınıfı çıkarlarını, demokrasiyi koruma yolunda ortak hareket etmeyi öngören önerisini de toplantıda bulunanların oy birliğiyle reddetti. Böylece Türk-İş, 2. MC'ye karşı genel grev kararı alamadı.²¹⁷

Toplantıda bir konuşma yapan Halil Tunç, "Sendikacılık anlayışında ve demokrasi anlayışında" DİSK ile değişik anlayışlara sahip olduklarını ve Türk-İş'in de geçmişten beri kadar aldığı eylem kararlarını kendi başına sürdürdüğünü söyledi. Tunç, bugünkü hükümetin ilk kuruluşu sırasında kendisine MC hükümeti adını verdiğini, bunun da acı sonuçlarının görüldüğünü, milleti bölmek yerine birleştirmek düşüncesi, taşıdıkları için "Ulusal Demokratik Cephe" kavramına da karşı çıktıklarını belirtti.

"Biz DİSK'le araçta da, amaçta da birleşmek isteriz. Genel grev uygulamasıyla hükümet yıpratılır düşürülürse, yerine gelecek hükümet modelini de birlikte öneriyoruz. Ve diyoruz ki çıkarımız CHP-AP koalisyonunun oluşmasıyla mümkündür. Ama DİSK'in aynı görüşte olduğunu sanmıyoruz."²¹⁸

Bunlar, esasen beklenen sözler, beklenen kararlardı. *Politika*, Türk-İş'in MC'ye muhtıra vermekle yetinerek ve genel grevi bilinmeyen bir tarihe ertelemesini, "danışıklı dövüş bitti" şeklinde yorumladı.²¹⁹ Türk-İş genel grev ve DİSK'le işbirliği noktalarında Eylül sonlarına kadar ayak sürüyecek, nihayet hükümete vermeyi kararlaştırdığı muhtırayı, "muhtıra" sözcüğünü de sert bularak "öneriler paketi" olarak sadece hükümete değil, bütün siyasi partilere gönderme yolunu seçecekti.²²⁰

Abdi İpekçi, Tunç'un 2. MC'ye karşı vaziyet alışını sadece siyasal değil ama aynı zamanda sendikal nedenlere de bağlı görmektedir. İpekçi, 1. MC'nin iki ortağı, MSP ve MHP'nin, kendi doğrultularında işçi sendikalarının örgütlenmesini özendirdikleri, MSP'nin, HAK-İŞ'i, MHP'nin de MİSK'i kurdurduğu tespitini yapmaktadır. Ve bu iki parti iktidar olanaklarını kullanarak kendi doğrultularındaki işçi konfederasyonlarını geliştirmeye çalışmışlardır. İpekçi, MSP ve MHP'nin, 2. MC formülüyle yine iktidara gelmelerinin Halil Tunç'u, "öteki bazı nedenler dışında

217. Milliyet, 11.08.1977; Vatan, 11.08.1977.

218. Milliyet, 10.08.1977.

219. Politika, 12.08.1977.

220. Vatan, 15.09.1977; Vatan, 23.09.1977.

Vatan, 23 Eylül 1977.

Politika, 29 Temmuz 1977.

bu bakımdan da kaygılandırmıř” olabileceđini dűřünmektedir. “Tűrk-İř Genel Bařkanı, MC’yi oluřturan partilerden sade MSP ve MHP’ye karřı çıkmaktadır. AP’ye karřı bir vaziyet almamıř, aksine AP’nin CHP ile birlikte iktidara gelmesini savunmuřtur. Bu da Tűrk-İř ačíısından, temel kaygılardan birinin, (...) [sendikal] husus olduđunu dođrulamaktadır.”²²¹ MSP ve MHP’li bir ortaklıđa karřı çıkıř, ister istemez gűvenoyu almıř bir hűkűmete karřı direniře dűnűşmektedir. Ve Tűrk-İř yűneticilerinden űnemli bir bűlűmű hűkűmetin bűyűk ortađı olan AP çizgisindedir. Bazıları AP listesinden parlamentoya girmiřtir. İpekčí, genel grevin kořullarının bulunmadıđı inancındadır.

“Yasal yűnden tartıřmalı olan genel grev giriřiminin bařarılı kılınması ve amacına ulařması, (...) ičíin her řeyden űnce bűyle bir giriřimin kamu vicdanında haklı bulunması, toplumsal meřruiyet kazanması lazımdır. Bařka bir deyimle bu eylemin, partizan hesapların dıřında kalan halk yıđınlarınca benimsenmesi gerekir. (...) Henűz gűvenoyu almıř ve herhangi bir icraatta bulunmamıř bir hűkűmete karřı yapılacak giriřim, o hűkűmeti dűřűrme amacını gerčekleřtirecek bir desteđi bulamayacaktır. Sembolik bir gűste-riřten űteye gidemeyecektir. Hele vatandařın gűnlűk yařantısında olumsuz etkiler yaratırsa, amacına ters dűřen sonuólar da yaratabilecektir.

“Ama iřler o noktaya gelebilir ki, genel grev, sadece onu dűzenleyenlerin katıldıđı bir eylem olmaktan çıkar. Bűyűk vatandař çođunluđunun duygu-larına, isteklerine ve tepkilerine tercűman olabilir. Onların tűmű tarafından benimsenebilir, desteklenebilir. Bu ortam bulunmadan kullanılacak genel grev silahının hedefine varmaması, hatta geri tepmesi, kuvvetli bir olasılıktır. Tűrk-İř, řimdi DiSK’ten de aldıđı iřbirliđi űnerisini deđerlendirmeli ve iřçi gűcű, siyaset alanına toplumsal meřruiyet kazanacađı kořullarda çıkarılmak űzere  rgűtlenmelidir.”²²²

TiSK “genel grev tehdidine” bir kez daha ve çok sert bir tepki vererek, “Bűyle bir genel grevin hiçbir řekilde hořgűrűyle karřılanmayacađını ve yasal her tűrlű  nleme bařvurulacađını açıkladı.”²²³ TiSK’in sűzűnű

221. İpekčí, Abdi, “Durum, Tűrk-İř ve Genel Grev”, Milliyet, 10.08.1977.

222. İpekčí, Abdi, “Durum, Tűrk-İř ve Genel Grev”, Milliyet, 10.08.1977.

223. MESS (1999), 1, s. 311.

VATAN

halk için halkın sesi

Rama ZAM fıkraları
CAN YÜCEL'İN YAZISI
2. SAYFADA

Yüksek Seçim Kurulu partilere birer yazı ile başvurdu

Yerel seçimlerin yapılması tehlikeye giriyor

ANKARA (ANKA)

Yüksek Seçim Kurulu Başkanı Orhan Aydın atması partilere birer yazı göndererek 2025 sayılı yasa ile 11 aralık 1977 gününe ertelenen yerel seçimlerin, sürenin kısıtlılığı ve ilk kez büyükşehir kurulması zorunluluğunun getirilmesi olmasından dolayı düzen içinde yapılabilmesi olanaksız hale geldiğini bildirmiştir. Cihan Aydın'ın yazısında ve bu yazı ile birlikte gönderilen Yüksek Seçim Kurulu kararında gerekli yasa değişikliği öneri gerçekleştirilmesi için görüşme bulunulması istenmiştir.

Siyasal çevreler, Meclis Başkanı'nun seçimlerini nedeniyle yasa değişikliğini gerçekleştirme olanak bulamadığını ve yerel seçimlerin tehlikeye girmediğini belirtmektedir.

TİSK işçilerin düşüncelerini dahi ipotek altına almak için tamim yayınladı

İşveren Konfederasyonu genel grevden yana işçilerin savcılığa ihbarını istedi

ANKARA (VATAN)

İşveren Sendikalarına İbrahimioğlu imzasıyla gönderilen yazıda alınacak önlemler bildirildi.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Genel Sekreteri Rafet İbrahimioğlu, Konfederasyona üye sendikalara gönderdiği bir yazıda, "genel greve gidilmesi halinde greve katılan işçilerin iş akitlerinin ihbarı ve kıdem tazminatı kesilmesi ve greve katılanlar ile greve karar verenlerin savcılara ihbar edilmesi" istemiştir.

TİSK Genel Sekreteri İbrahimioğlu, yazısında genel grevin yasaların aykırı olduğunu öne sürmüş, İşveren Sendikaları'nın 1475 sayılı iş kanunu ile 278 sayılı toplu iş sözleşmesi grev ve lokavt kanununda yer a-

ANKARA (VATAN)

Sosyal Güvenlik Bakanlığı Tutan Kapanak, işçi emeklilerinin aylıklarına getirilen yüzde 20 öne ödenekli kesimden hayran- dan önce ödenekleme düşürülmüştü" diye- miştir.

Bilindiği gibi yerel emeklilerinin aylıklarına

Vatan, 18 Ağustos 1977.

ettiği bu önlemler, TİSK Genel Sekreteri İbrahimioğlu imzasıyla üye işveren sendikalarına gönderilen yazıda ortaya konuyordu:

"Üye sendikalarımıza bağlı işyerlerinde kanunsuz greve katılan işçilerin kimler olduğu derhal tespit edilecektir.

"- Bu işçilerin çalışmadıkları süreye ait ücretleri kesilecek ayrıca hafta tatili ücretleri de ödenmeyecektir.

"- Kanunsuz greve katılan işçilerden gerekli görülenlerin iş akitleri ihbarsız ve kıdem tazminatı feshedilecektir.

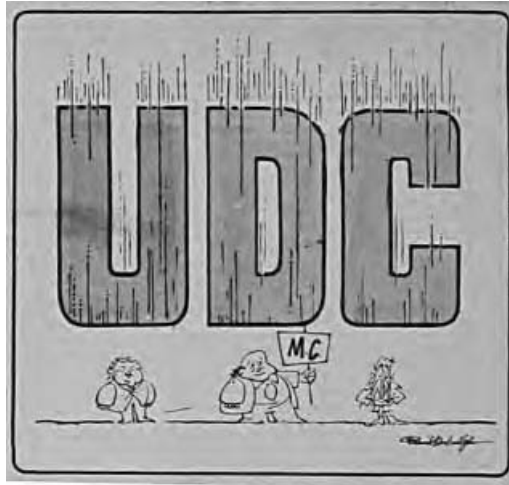
"- Aynı zamanda suç niteliği taşıyan kanunsuz genel greve katılan, katılmaya teşvik eden ve zorlayanlar hakkında mevzuatımız hapis cezasının uygulan-

masını derpiş etmektedir. Bu itibarla kanunsuz genel greve katılanlar ve karar verenler (sendika hükmi şahsiyeti yanında, sendika karar organları, üyeleri, sendika temsilcileri dâhil) derhal [savcılıklara ihbar edileceklerdir.]" ²²⁴

*

Ve 2. MC'ye karşı genel grev, eylem birliği tartışmaları içinde 5 Ağustos günü saat 15.30'dan itibaren, metal işkolunda MESS'e bağlı Türk Telekomünikasyon End. A.Ş. işyerinde grev uygulamasına geçildi. Bu işyeri Maden-İş 1. Bölge Temsilciliği faaliyet alanında bulunuyordu. ²²⁵ Böylece Ağustos ortalarında grevdeki işçi sayısı 11 bini aştı. ²²⁶

Ağustos başlarında Maden-İş ile MESS arasında eski Çalışma Bakanı Prof. Turan Esener'in önerisi ve aracılığı ile başlayan görüşmeler kesildi.

Semih Balcıoğlu, Politika, 2 Ağustos 1977.

224. Vatan, 18.08.1977.

225. Maden-İş'in Türk Telekomünikasyon'da grevin başladığını DİSK'e bildiren 06.08.1977 gün ve 977/9005 sayılı yazısı. Kaynak: TÜSTAV Maden-İş Arşiv Fonu. Ayrıca, Milliyet, 25.08.1977.

226. "Bir işyerinde daha greve çıkılmasıyla Ağustos ayı ortasında grevdeki işyeri sayısı 32'ye, işçi sayısı da 11.294'e çıktı." MESS (1999), 1, s. 432.

5

LOKAVT HAZIRLIKLARI

“Arkadaşlar, sendika bu kadar grevi finanse edemez. Dayanışmamızı daba da kuvvetlendirmemiz lazım. Bursa ve Ereğli’de devreye giriyor. Bu işyerlerini de greve itip sendikanın mali kaynaklarını zorlayalım. Bu grevler kırılacak, ancak sabır ve tesanüt şarttır.”

“İşçilere yaklaşma politikası izleyelim. Adreslerine yayın ve mektup yollayalım. Verdiğimiz bütün haklara rağmen sendikanız sizi greve itmiştir, üstelik sendika hepimize maaşlarımızı verebilecek durumdayken az para veriyor propagandasını yayalım ve işçilerin parayı almamalarını sağlayalım. İşçileri sendikaya karşı çıkaralım.”

“Arkadaşlar, işçiler grevde çalışıyorlar. İşçiler çalışırsa grev çok uzun sürer. Buna bir çare bulmak lazım.” (MESS Gizli Toplantı Tutanakları)²²⁷

MESS’in gizli toplantı tutanakları

11 Ağustos günlü *Politika*, MESS yönetimi ile grevde olan işyerlerinin patron ya da yetkililerinin yaptığı gizli toplantıların tutanaklarını yayınladı. Bu tutanaklar Maden-İş gazetesinin 15 Ağustos’ta yayınlanan sayısında, DİSK Ajansı ve DİSK dergisinin Ağustos sayılarında da yer aldı.²²⁸ MESS’in ikisi Gümüşsuyu’ndaki MESS Lokali’nde, diğer üçü İstanbul Odakule’de olmak üzere beş toplantısının bant kayıtları Maden-İş’in eline geçmişti.

İlk toplantı 7 Temmuz günü Gümüşsuyu’ndaki MESS Lokali’nde yapılmıştı. Bu toplantının tutanaklarına göre MESS, Maden-İş’le toplu

227. Disk Ajansı, 977/ 122; DİSK, Sayı 8 (38), Ağustos 1977, ss. 383-385

228. Maden-İş, 15 Ağustos 1977 Sayı 92; Disk Ajansı, 977/ 122. DİSK, Sayı 8 (38), Ağustos 1977, ss. 383-385. Tutanaklar için, Bkz. Ek: MESS Gizli Toplantı Tutanakları.

sözleşme görüşmeleri süren Bursa ve Ereğli'deki fabrikaları da greve itip sendikanın mali kaynaklarını zorlamayı planlamaktadır. Toplantıda bir dizi karar da alınmıştı. Buna göre, işçilerle diyalog kurulacak ve sendikanın çok parası olduğu ve az para ödediği propagandası yapılacak, işçilerin parayı almamaları sağlanacaktı. Ayrıca başka işlerde çalışan grevci işçiler tespit edilecek, tespit edilen işçi sayısı çok ise iş akitleri feshedilecek, az ise uygulama yapılmayacaktı. MESS, çalışanları tespit için ve grevlerde propaganda için grevleri kırmaya yönelik özel bir polis teşkilatı kurulmasını veya sivil hafiyeler tutulmasını da karar altına almaktaydı.

14 Temmuz günü gene MESS Lokali'nde yapılan ikinci toplantının notları, MESS'in, "Bazı talihsizlikler aleyhimize sonuç vermiştir ," değerlendirmesini içeren bir özetten ibarettir. Sözü edilen talihsizlikler, seçim ve seçimlerin getirdiği siyasal ve sosyal canlılık, mevsimin yaz olması, işçilerin bedava yaz tatili geçirmeleri, hasadın iyi olması ve işçilerin köylerinde çalışmaları ve 4. grupta yetkinin kesinleşmemiş olmasıdır. Maden-İş burada bir not düşerek, 4. grupta kastedilen iş yerlerinin, Elsel, Beldesan, E.C.A., Ferro Döküm, Elba, Fer Döküm, Çelik San., Türk Telekomünikasyon, Kardemir, Demir San., Evas Tüp, Voltaj Elektrik, T.D.D. Fab., Atlı Zincir, Böhler, Özköseoglu ve Bursa'daki tüm işyerleri olduğunu belirtmektedir.

Toplantıda lokavt da konuşulmuş, lokavt kararının 3 gün önce alınması halinde sendikanın haberinin olmasının güçleşeceği ileri sürülmüştür. Toplantıda alınan karar, sendikaya Temmuz sonuna kadar mühlet verilmesi ve işveren isteklerinin kabul etmediği takdirde 4. grupta lokavt yapılmasıdır.

21 Temmuz'da Odakule'de yapılan üçüncü toplantının tutanaklarında işverenlerin öfkeli oldukları notu düşülmüş. İzsal patronu, grevci işçilerin çalıştıklarını ve buna karşı teşkilatın kurulmasını önermektedir. Bunun anlamı, işçi arasına adam sokmaktır. Ve her şeyin bir fiyatı vardı. "Parayla değil mi?"

28 Temmuz'da Odakule'de yapılan dördüncü toplantının, eski Çalışma Bakanı Turan Esener'in arabuluculuk teklifi üzerine Yeniköy'de görüşmeler sürerken yapıldığı anlaşılmaktadır. MESS'in bu dördüncü Top-

lantısında MESS yetkilisinin ve kimi tereddütler olsa da patronların tüm işyerlerinde lokavt uygulanması isteklerini dile getirdikleri görülüyor.

“Bir taraftan lokavt uygulanırken diğer taraftan işçiye dönük ve kamuoyu oluşturuıcı faaliyetlerde devam etmeliyiz. Aybaşından sonra taarruza geçeceğiz. İşçilerin adresleri yazılı zarfları da bunun için istedik. Ağustos ayı içinde bütün firmalar grev aşamasına gelecekler. Yalnız yanlış anlaşılan bir konu var; lokavt fabrikayı kapatmak demek değildir. Grevde olduğu gibi sözleşmenin askıda kalacağı hukuki bir durumdur. Grevle lokavt ilan ederek sendikanın mali durumunu çökerteceğimiz gibi işçilerde işlerini kaybetme korkusu uyandırabiliriz ve grevleri kırabiliriz. Sendikanın zor durumda olduğu da bir gerçektir.”

Yayınlanan son toplantı 4 Ağustos’ta yapılmıştı ve yer gene Odakule’ydi. Toplantının yapıldığı tarihte taraflar arasında görüşmeler kesilmiştir. MESS toplantıda şu kararı alır:

“İşçileri yanımıza alabilmek için gerektiğinde sendikanın istediğinden bile fazla haklar verdiğimiz işçilere mektupla bildirebiliriz. İşçileri yanımıza alıp grevden vazgeçtikten sonra işçilerin yarısından azını içeri alacağız. O gün mutlaka polis çağırıp güvenlik tedbirleri aldırmalıyız. Dışarıda kalan diğer işçiler kendiliğinden gidip sendikaya bizi de içeri aldırın diyeceklerdir. O zaman sendikaya, grev kararını kaldırırsanız işçileri alırsız teklifini ileri süreriz. İşçinin baskısıyla sendika mecburen grev kararını kaldıracaktır. Grev kararı kalktıktan sonra da istediğimizi işçiyi alır, istemediğimizi almayız. Sözleşmesiz içeri giren işçilere ise vereceğimiz zamları sendikayı değiştirmeleri şartı ile veririz. Bu işte biter.”

Maden- İş Gazetesi’nin 15 Ağustos 1977 tarihli sayısında, MESS gizli toplantısına ilişkin olarak “MESS Grevlerimizi Kırmaya Çalışıyor. Bu Yolda Yeni Kararlar Aldı. MESS’in Bu Kararlarını Tüm Kamuoyuna: AÇIKLIYORUZ” başlığı altında MESS’in aldığı kararlar aşağıdaki şekilde yayınlandı:

“Karar 1 - İşçiler grevi büyük bir kararlılıkla sürdürüyorlar. Bunu önlemek zorundayız. Bunun için işçiler arasında ikilik çıkarmaya çalışılacak. Bu yolda gerekli bazı girişimlerde ve fedakârlıklarda bulunulacaktır.

"Karar 2 - İşçilerle iyi münasebetler kurulacak ve onlara, kendileriyle bir sorunumuzun olmadığı, fakat sendikalarının uzlaşmaz bir tutum içinde olduğu anlatılacak. İşçilerle sendikanın arası açılacaktır.

"Karar 3 - Grevci işçilerden dışarıda iş bulup çalışanlar var. Onlar çalıştığı sürece bu grevler bitmez. Bu nedenle: Sivil hafiye teşkilatı kurulacak ve çalışan işçiler birer birer tespit edilecektir. Ayrıca da gizli bir polis-ajan teşkilatı ile bunların yeni iş bulmaları kesinlikle önlenecektir.

"Karar 4 - İşçilerin kendileri, eşleri ve çocukları çeşitli yayınlarla grevi sona erdirmeleri için ikna edilmeğe çalışılacaktır. MESS, adresleri tespit edecek hazırlayacağı gazete, bildiri ve açıklamalı yazıları bu adreslere sürekli gönderilecektir.

"Karar 5 - Sendikanın militan zihniyetli bir takım adamları var. Bunlarla tek tek uğraşılmayacak, bunların tamamı bazı yollarla işçileri uyandıramayacak duruma getirilecektir.

"Karar 6 - İşçilerin ne düşündükleri, neler konuştukları, şikâyetlerinin neler olduğu sürekli izlenecek, bütün işyerlerinde memnun edilecek bazı işçiler aracılığı ile bunlardan bilgi toplanacak ve değerlendirilecek.

"Karar 7 - Sendikanın içinden haberler alınmaya çalışılacaktır. Bunun için sendika içinden bize haber iletecek elemanlar bulunacaktır.

"Karar 8 - Çok sayıda işyeri, uyuşmazlık yaratılarak greve götürülecek ve sendikanın para gücü bu yolla tüketilecektir.

"Karar 9 - Sendikanın çok parası olduğu, grevci işçilere az para ödediği durmadan tekrarlanacak ve sendikanın yaptığı ödemeleri eleştiren işçiler tespit edilerek bunların toplantılarda bu konuyu dile getirmeleri yolları araştırılacaktır.

"Karar 10 - Bazı kuruluş ve kişilerin grevci işçileri maddi-manevi olarak destekledikleri ortadadır. Grevci işçilere açıktan yardımcı olan kuruluşlarla grevcilerin aralarını açmak için MESS girişimlerde bulunacak ve bu kuruluş mensuplarının grev yerlerine girmelerine işçilerin karşı çıkmaları yolları aranacaktır."²²⁹

229. Maden-İş, 15 Ağustos 1977, Sayı: 92.

Gelin kırın grevlerimizi!

MESS'in yayınlanan toplantı tutanakları büyük yankı uyandırdı. Grev yerlerinde tepki yarattı. Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk *Politika* kanalıyla Maden-İş üyelerine bir açıklama yaptı.

"ARKADAŞLAR:"

"MESS'in gizli toplantılarında aldıkları kararları, sizler için, sendikamız için, ülkemiz için neler düşündüklerini açıklığı ile gördünüz. Şimdi davranışımızı buna göre düzenleyeceğiz.

"1- Patronların 2 Ağustos 1977 gününe kadar ücret zamları ve yan ödemeler konusunda hiç bir teklifleri olmamıştır. 3 Ağustos günü ise tekliflerini getirmişlerdir. Tekliflerini bu duyurudan sonra ayrıca fabrika fabrika ilan edeceğiz.

"2- Daha önce duyurulduğu gibi sendikamızın nesi varsa, 45 günde bir grevci işçilerimiz arasında eşit olarak bölüştürmeye devam edilecektir.

"3- Bundan böyle daha duyarlı, daha uyanık olacağız ve;

"İşyerlerimiz çevrelerinde

"Kahvehanelerde

"Mahalle ve semtimizde MESS'in bu kararlarını savunanları, benimseyenleri, halkı yanıltmaya çalışanları kim olursa olsun, izleyeceğiz ve açığa çıkaracağız.

"4- Mücadeleye bütün inancımızla, kararlılığımızla devam edeceğiz. Patrona 'kazandık' dedirtmeyeceğiz.

"5- Grev kırıcılarına ve her türlü kara düşünceliye, bozguncuya karşı grev yerlerimizi bugün yüksek bir dikkatle bekleyeceğiz.

"6- Çalışan işçilerimiz bu aşamada dayanışmalarını daha da güçlendireceklerdir.

"7- Bilincimiz, deneyimiz ve kararlılığımızla patronların her türlü oyununu anında bozacağız.

"Ve bu inançla:

"MESS'e hep birlikte sesleniyoruz.

"Evet MESS, siz kırıcılık hakkınızı sonuna kadar kullanınız. Hatta birkaç top-

lantı daha yapıp, daha başka kararlar da alınız. Elinizden geleni arkanıza koymayınız. Adamlarınızı üstümüze, grevlerimize salınız. İşte grevler, işte siz ve işte de biz...

"Grevler işyerlerimizde... Bizler grev çadırlarımızda, nöbetteyiz. Sizler köşkerinizde, villalarınızda, hotel ve motellerinizde, plajlardasınız. Sizleri bekliyoruz. Gelin de kırın grevimizi. Zafer mutlaka işçi sınıfımızın olacaktır."²³⁰

MESS Yönetim Kurulu Başkanı Şükrü Er, MESS gizli toplantı tutanaklarının basında yayınlanmasıyla ilgili olarak, 17 Ağustos günü İstanbul Sanayi Odası Odakule binasında bir basın toplantısı düzenledi. Er, DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası'nın grevlerle ilgili açıklamalarının kamuoyunda ilgi uyandırmasını kınadı ve basının kendi seslerine kulak vermesi gerektiğini söyledi. Grevlerle ilgili olarak MESS'in hiçbir sorumluluğunun bulunmadığını belirten Er, MESS'e bağlı işyerlerindeki ücret düzeyini savundu ve MESS'in sistemin öngördüğü biçimde grup sözleşmesi yapmak istediğini belirtti.²³¹ Ve MESS başkanı Şükrü Er, Eylül ortalarında, *Yankı* dergisinin konuya ilişkin sorusunu yanıtlarken, *Politika*'da yayınlanan gizli toplantıları ve bu toplantılarda tutulan tutanaklar açıkça yalanlayacaktı.

"MESS işverenlerinin İstanbul'da toplanıp aldıkları, grevle ilgili kararları DİSK organı *Politika* Gazetesinde çıktı. Bunları nasıl değerlendiriyorsunuz?

"- Toplantılarımızda tutanak tanzim edip, karar almak söz konusu değildir. Bu nedenle *Politika*'da yayınlananlar gerçek dışıdır. MESS üyeleri arasında geniş bir güven ortamı olduğu için uygulanacak bir karara varılırsa tutanağa geçmeden, ilgili yönetici tarafından uygulanır."²³²

Tutanak kayıtlarına göre MESS'in gizli toplantılarına katılan Avukat Ergun İnce kendisiyle yaptığımız görüşmede, basında çıkan haberleri bugün flu olarak hatırladığı söyledi.

230. *Politika*, 11.08.1977. *Politika* izleyen günlerde, MESS'in gizli toplantı tutanaklarına ilişkin olarak grevdeki biz dizi fabrikadaki işçilerle yapılan söyleşileri yayınlamıştır. Bkz. *Politika*, 16.08.1977, 17.08.1977, 18.08.1977, 19.08.1977, 21.08.1977, 22.08.1977, 23.08.1977, 24.08.1977.

231. *Politika*, 18.07.1977.

232. *Yankı*, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 19.

"Gizli toplantı dediğiniz de aslında çok büyük hücre teşkilatı falan değil, sırf bu meselelerin konuşulduğu toplantılardır. (...) [Sözü edilen] o konuşmalar, Turgut Özal'ın da [dahil] olduğu konuşmalardır. Tabi ki orada bu tip laflar söylenmiş olabilir. (...) Tabi ki, bu iş nasıl çözülür? İşçiler çözülecektir, eğer onların çözüleceğini anlayabilecek bir [imkânınız] varsa işyerlerinde bundan faydalanılır şeklinde, bu her zaman, bugün bile söylediğimiz şeydir, açık konuşmak gerekirse. Bir iş yapıyorsanız, sonuna kadar, tabii mesleğinizin gerektirdiği namuslulukla yapmanız lazım. Mistik bir hava verilir böyle şeylere [daha etkili olabilmesi için]."²³³

MESS gizli toplantı tutanaklarının Maden-İş tarafından ele geçirilmesinin öyküsünü Memet Ertürk bugün, şöyle anlatıyor:

"MESS in 4. gizli toplantısında Turgut Özal toplantıya şu cümle ile başlıyor 'Aramızda yabancı biri yok kimsede bir dinleme aleti de yok ben anlamıyorum nasıl oluyor da bunlar konuştuklarımızı kelimesi kelimesine haber alıyorlar.' Bu durumu bu gün bile hala öğrenemediler. Toplantıya katılanlardan Profilo Holdingin Genel Koordinatörü Mustafa Ağan 15 yıl sonra beni Paris'te gördüğünde bu toplantıları nasıl öğrendiğimizi sordu. Yine toplantıya katılanlardan o günkü Uzel fabrikası Genel müdürü beni telefonla arayarak, 'Sayın Ertürk ben işçiler için hayvan gibi tabirini kullanmadım' dedi. (...) Bu bilgilerin nasıl ele geçirildiğini Maden-İş yönetimi de bilmiyor. Bu bilgiler katılımcılardan çok iyi steno bilen biri tarafından not alınarak daha sonra daktiloda yazılmış haliyle bana özel iletili."²³⁴

*

MESS Yönetim Kurulu Başkanı Şükrü Er'in 17 Ağustos günü yaptığı basın toplantısında ileri sürdüğü grevlerin sorumlusunun Maden-İş olduğu yönündeki iddiaları, Şinasi Kaya tarafından cevaplandı. Kaya, MESS yöneticilerinin suçluluk telaşı içinde işçileri, kamuoyunu ve MESS üyesi işverenleri yanıltmaya çalıştığını söyledi. Er'in, "Maden-İş ideolojik ve politik grevler yapıyor" sözlerine değinen Kaya, MESS'in grevler başladıktan 65 gün sonra toplu sözleşme ile ilgili maddi konularda teklif verdiğine dikkat çekti. "Bu yüzden MESS yöneticileri ile toplu pazarlık

233. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

234. Memet Ertürk, e-posta, 20.09.2011.

masasına oturmak bile mümkün olmamıştır. Zira ‘ya peşinen MESS’in istediği biçimdeki ön şartları önce kabul edin ya da biz pazarlık masasına oturmuyoruz’ demişlerdir. Bu şartlı toplu pazarlık istemlerini uyuşmazlığın çeşitli safhalarında olduğu gibi üyelerimizi yanıltmak amacıyla gönderdikleri basında çıkan mektuplarında bile sürdürmüşlerdir.”²³⁵

Metal işçilerinin ücret düzeyine ve MESS’in Kaya’nın ifadesiyle toplu grev çıkışından 65 gün sonra Maden-İş’e ilettiği zam önerilerine ilişkin rakamlar, Ağustos ayı içinde basına yansıdı. *Tercüman*’ın haberine göre MESS’in grevci işçilere teklif ettiği zam, 4-6 bin lira bandındaydı. Bu teklif, işçiler 26 Ağustos akşamına kadar işbaşı yaptıkları takdirde geçerliydi ve ancak bu durumda “toplu sözleşme sonu ile grev başlangıcı arasındaki ücretler zamlı ödenecekti.”²³⁶ Ve 26 Ağustos’a kadar işbaşı yapılmazsa lokavtlar başlayacaktı.²³⁷

Mustafa Satış 25 Ağustos günlü *Politika*’da, “Bir meydancı ve 12 bin lira aylık ücret” başlıklı yazısıyla değerlendirdi.²³⁸ Satış, *Tercüman*’da ortaya atılan, MESS’in işçilere 4-6 bin lira zam önerdiği ve buna göre bir meydancının aylık ücretinin 12 bin lira olacağı iddialarının gerçekleştiğini yansıtmadığını yazıyordu. “Bir meydancı ve 12 bin lira aylık... ‘Vay babam vay.’ Peki bunlar hangi kaynağa dayanarak bu haberi veriyorlar? Şüphesiz ki, MESS patronlarının açıklamalarından diyeceğiz. Ama MESS patronlarının grevci işçilere gönderdikleri mektuplar var elimizde. Bunların işçilere teklif ettikleri zamlarda, bütün abartmalara rağmen hiç de böyle astronomik rakamlar yok.”²³⁹ Yazıda, MESS patronlarının

235. *Politika*, 20.08.1977. Şinasi Kaya 1977 Eylül’ünde bu müzakerelere ilişkin şu açıklamayı yapacaktı: “Sendikamızın ısrarlı taleplerine rağmen biz MESS’in tekliflerini ancak grevin 65. Günü saat 16’da öğrenebildik. Tekliflerini verirken de aynı gün saat 17’ye kadar bu mali şartlar kabul edilmezse tekliflerinin geçerli olmayacağı şartını da ekliyorlardı.” Yankı, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, ss. 20-21.

236. *Tercüman*, 19.08.1977.

237. *Tercüman*, 22.08.1977.

238. *Politika*, 25.08.1977.

239. “Örnek olarak Profilo patronunun gönderdiği mektubu alalım. (Zaten diğerleri de aynı kaleminden çıktığı için aşağı yukarı hepsi birbirine benziyor.) Profilo patronu gönderdiği mektupta şöyle diyor: “Toplu sözleşme sonucu vereceğim

abartılmış rakamları doğru kabul edilerek, işçinin eline geçecek net aylık ücrete ilişkin bir hesap da yapılıyor.

"Aylık brüt geliri diğer tüm sosyal haklarla (ikramiye, yıllık izin, yakacak parası, yemek parası vs.) 7000 lira tutan bir işçiden yapılan kesintiler kabaca 2590 liradır. (İki çocuklu bir işçiden yapılan kesintiler olarak hesapladık.) Bu kesintiyi MESS patronunun vermeyi kabul ettiğini söylediği miktardan çıkarırsak 4410 lira bir para kalacağı meydandadır.

"Ve bu aylık ücret tam iki yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Bu ücretin, fiyatların füze hızıyla yükseldiği en ucuz ev kirasının 1000 lira olduğu, su ve elektrik masraflarının asgari 100 lirayı bulduğu, bir çift ayakkabının 300 lira olduğu, 1 kg. etin 70-80 TL olduğu ülkemizde, bu paranın hangi derde çare olabileceği konusuna girmeyeceğiz. Ama şu, patron derdine 'Tercüman' olan gazetenin 'MESS, işçilerin maaşına 4-6 bin lira zam teklif etti' ve 'bu durumda bir meydancı 12 bin lira maaş alacak' yalanını nereden bulduğu insanı şaşırtıyor doğrusu."²⁴⁰

MESS lokavta hazırlanıyor

Ağustos sonlarında MESS, 14 işyerinde birden lokavta başvuracağını duyurdu.²⁴¹ Bu 14 işyeri, Maden-İş'in grev kararı alıp da uygulamadığı işyerleriydi. MESS Genel Sekreteri İlhan Lök, "Son 4'üncü gruba dâhil"

zamlarla birlikte önceden 3600 lira alan bir işçi 5520 lira brüt alacak." Diğer sosyal hakları da sıralayıp topladıktan sonra işçilerin brüt aylık gelirin 6-7 bin dolayında olacağını söylüyor." Politika, 25.08.1977.

240. "Profilo patronunun işçilere gönderdiği mektupta bazı haklar var ki, insanoğlunun yaşamı boyunca bir kere kullanabileceği haklardır. Ölüm yardımı, evlenme yardımı, doğum yardımı, askerlik yardımı vb. Belki de patron "Tercüman"ı bütün bu yardımları üst üste toplayarak bir meydancının 12 bin lira aylık alacağı yolunda yayın yapmıştır. Ama beyefendiler, işçiler her ay bir kere ölüp, ölüm yardımı almazlar ki, sizin gibi gözünü para bürümüş kişiler bu teklif karşısında kalsalardı, ne yapıp yapıp bunun yolunu bulurlardı, ama işçiler her ay bir kere ölüp ölüm yardımı alamazlar. (...) Her ay askere gidip askerlik yardımı, her ay doğum yapıp doğum yardımı alamazlar ki. Siz bu yardımların tümünü toplayıp, bir işçinin veya bir meydancının ayda 12 bin lira alabileceği sonucuna varıyorsunuz. Politika, 25.08.1977.

241. Vatan, 24.08.1977; Milliyet, 25.08.1977.

15 işyerinde Maden-İş'in grev kararı aldığını, 9 Ağustos'ta yalnız Türk Telekomünikasyon işyerinde grev uygulamasına geçtiğini belirtmekteydi. Lök'e göre Maden-İş, 14 işyerinde halen grev kararı alınmış olmasına rağmen uygulamaya geçmemekte ve bunu bir baskı aracı olarak kullanmaktaydı ve bu işyerlerinde huzur kalmamıştı. Lök Maden-İş'in grevlerinin toplu pazarlık anlaşmazlığından öteye "siyasal ve ideolojik" nitelikte olduğu görüşünü de yineledi.

Ergun İnce bu günlerde MESS'in bir büyük toplantı düzenlediğini hatırlıyor. İnce'nin hatırladığı bu toplantının, basında "MESS'in gizli toplantıları" biçiminde yayınlanan toplantılardan biri olduğuna kuşku yoktur. Ele alınan mesele ise grevler ve grev kararı alınmış ama uygulanmayan işyerlerinde yaşananlardır. İnce şunları anlatıyor:

"Ve tabii daha kötüsü, oturma grevleri ve de verimi düşürme, 'slow down' yaparak normal çalışan işyerlerinde de üretim kapasitelerini ciddi anlamda düşürmeye başladılar. Tabii o zamanki iş mahkemelerinde de çok fazla yürekli hâkim yoktu açık konuşmak gerekirse. Yani çok açıkça belli bir verimi düşürme hareketi vs. olduğu ve bu kanunsuz grev sayılıyor ama hiçbir yerden, hiçbir tespit kararı alamadık açıkçası. Çünkü gittiğimiz vakit böyle bir iddiayla mahkemeye, ben hiç unutmuyorum arkamda zebella gibi dört, beş adam işçi midir, militan mıdır ne olduğunu bilemediğim, 'Sen çık, eğer mahkeme kararı ters çıkacak olursa dışarıda hesaplaşacağız' diye kulağıma arkadan fısıldıyorlar. Böyle bir ortamda belki de hâkimlere de... Çünkü herkes vurulabiliyordu o günlerde, hâkimi de, savcısı da, gazetecisi de, işçisi de...(..) Böyle olunca bir karar almak lazım geldi ve MESS, tam hatırlayamıyorum Temmuz'dur galiba veya Ağustos'tur, Ekim'e yakın bir zamanda, büyük olağanüstü bir toplantı yaptı ve bu toplantıya birinci derece imza yetkilileri yalnız çağrıldı. (...) Ben orada Turgut Özal'la tanıştım. Turgut Özal o zaman Elektrometal'in sonra da Parsan'ın genel müdürüydü. Adını çok duymuştuk ama tanımıyoruz. (...) Çok sempatik, çok esprili. Ama çok sert o esprili duruşunun arkasında, hiç taviz vermeyen bir tipti. Ve 'Bu iş böyle bitmez,' dedi, 'Burada yapılacak şey lokavttir.' Ve tabi profesyonel heyet olarak bize de sordukları zaman, mahkemelerden bu işi biz çözemiyorsak, işyerlerinde bu tırmık tırmık üretimi düşürmeleri, tek çare bu işi lokavtla çözmektir, yasanın verdiği bir hak, bu haksız bu uygulanır, dendi. Çok uzun

münakaşalar oldu. (...) Prosedürün zamanlaması kolaydı, bir şey değildi, 6 işgünü beklersen yapardın. Acaba sonuç nereye kadar gider? Ne olur?"²⁴²

Basın lokavtın 26 Ağustos'ta başlayacağını yazdı. *Milliyet* haberin spotunda, "Yarından [26 Ağustos] itibaren başlayacak lokavt DİSK'in grev kararı alıp da uygulamadığı 14 işyerinde olacak" bilgisini veriyordu. Bu hatalı bir bilgiydi ki haberin içinde de MESS'in lokavt kararını, Maden-İş'in Eylül ayı başındaki genel kurulundan sonra uygulayacağı bilgisi de yer almaktaydı.²⁴³ MESS'in açıklamasında 26 Ağustos'ta lokavta başvurulacağına ilişkin bir kayıt da yoktu. MESS Genel Sekreteri İlhan Lök, Eylül ortalarında haftalık *Yankı* dergisinin sorularını yanıtlarken bu konuya da değinecekti. Lokavt kararları alınmış ama uygulanması için tarih belirlenmemişti; gazeteler yanlış yazmışlardı.²⁴⁴ MESS Başkanı Şükrü Er de 26 Ağustos'ta lokavta başvurulacağını söylemediklerine işaret edecekti. Lokavt "planlanır ve bilinmeyen bir tarihte" uygulamaya konulurdu."²⁴⁵

Gerçekte MESS fabrikalarda yaptığı açıklamada işçilere 26 Ağustos'a kadar süre vermiş, bu sürede işbaşı yapmadıkları takdirde toplu sözleşme için vermeyi beyan ettikleri zamları "bilahare veremeyeceklerini" açıklamıştı.²⁴⁶ Ancak işçiler işbaşı yapmadılar. 26 Ağustos sabahını kaynakçı Mehmet Ali Akbaba şöyle anlatıyordu:

"26'sında sabah kapılar açıldı. Polis de geldi. Ama kimse işbaşı yapmadı. Halay çekip dağıldık. MESS fabrikaya polis getirip bizi tahrik etmeye çalışıyor. İşçi temsilcisi arkadaşlara dipçikle vurarak olay çıkarmak istiyorlardı. Biz hakkımız verilince çalışırız. Zorbalıkla çalışmayız."²⁴⁷

MESS'in lokavt kararını duyurduğu 25 Ağustos günü basında, Maden-İş adına Şinasi Kaya'nın da bir açıklaması yer almıştı. Kaya MESS'in lo-

242. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

243. *Milliyet*, 25.08.1977.

244. *Yankı*, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 21.

245. *Yankı*, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 19.

246. MESS Başkanı Şükrü Er'in açıklaması için, Bkz. *Yankı*, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 19.

247. *Yankı*, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 21.

kavt kararına ilişkin olarak, uyuşmazlığın gerçek müsebbibi ve suçlusu olan MESS'in, suçluluğunu örtmek için Maden-İş'i ve işçileri lokavt gibi çağdışı bir yöntemle tehdit etmek yanılığına düştüğünü söylüyordu.²⁴⁸

MESS, 25 Ağustos günü uyuşmazlık kapsamındaki işyerlerinin sahip ve yöneticilerini toplayarak bir durum değerlendirmesi yaptı. Toplantının ardından yapılan açıklamada, grevcilerin 26 Ağustos akşamına kadar işbaşı yapmamaları durumunda grev kararı alınıp da uygulanmayan 14 işyerinde lokavta başvurulacağı tekrarlandı. Aynı saatlerde Maden-İş yönetim kurulu da Genel Başkan Kemal Türkler'in başkanlığında toplantı halindeydi. Maden-İş, lokavtın uygulanması durumunda alınacak tedbirleri görüştü.²⁴⁹ Kritik 26 Ağustos öncesinde Kocaeli AP Milletvekili Adem Sarioğlu 'Arabuluculuk' teklifini taraflara bildirdi. Sarioğlu'nun teklifi MESS ve Maden-İş tarafından kabul edildi. Taraflar İstanbul'da bir toplantı yapmayı kararlaştırdılar.²⁵⁰ Ancak bu çaba da sonuç vermeyecekti.²⁵¹

Öte yandan, Maden-İş ile MESS arasında Bursa'da 6 fabrikada çalışan 4500 işçiyi kapsayan toplu pazarlık görüşmelerinde anlaşma sağlanamamıştı. Koç Holding'e ait Orhangazi ilçesindeki Döktaş işyerinde

248. Milliyet, 25.08.1977. Maden-İş'in, Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya imzasıyla yaptığı açıklamada, MESS'in lokavt uygulaması yolundaki çıkışına cevap olarak sendikanın, MESS'in uygulayacağı her türlü eyleme hazır olduğu kaydedildi. Açıklamada şu görüşlere yer verildi: "Yaklaşık olarak 2 yıldan bu yana işkolumuzda toplu sözleşmeler nedeniyle işveren sendikası ile uyuşmazlıklarımız sürmektedir. Böylesine kilit bir işkolunda gelmiş olan bu uyuşmazlığın gerçek müsebbibi ve suçlusu bir kısım MESS yöneticisi, suçluluklarını örtmek için şimdi de sendikamızı ve üyelerimizi lokavt gibi çağ dışı bir yöntemle tehdit etmek yanılığına düşmüşlerdir." İşverenlerin uzun zamandan beri bir takım oyunlar planladıklarının ifade edildiği açıklamada, MESS'in kendi üyelerini de baskı altında tuttuğu belirtilmiş, "ön şartsız, ön yargısız işyerlerinde teker teker bünyelerine göre toplu sözleşme yapmaya Maden-İş'in her zaman hazır olduğu" belirtilmiştir. Vatan, 25.08.1977.

249. Milliyet, 26.08.1977.

250. Tercüman, 26.08.1977.

251. Tercüman, "Kocaeli SP Milletvekili Adem Sarioğlu'nun arabuluculuk teklifini önce kabul edip sonra da görüşmelere sadece Mannesman işyerini temsil etme yetkisi bulunan bir idareciyi" gönderdiğini yazmaktadır. Tercüman, 31.08.1977.

de toplu pazarlık uyuşmazlıkla sonuçlanmıştı.²⁵² Mücadele sertleşiyor, uyuşmazlığın kapsamı genişliyordu. 27 Ağustos günü basında, MESS'in 13 işyerindeki lokavt kararının geçerlilik kazandığı haberi yer aldı. MESS'ten verilen bilgiye göre Maden-İş Sendikasının 32 işyerinde sürdürmekte olduğu grevlerde lokavt söz konusu değildi. Bunun yanında anlaşmazlık bulunan ve daha sonra grev uygulamasına geçilen Türk Telefon Birliği'nde de lokavt uygulaması yapılmayacaktı. MESS, Maden-İş ile toplu sözleşme uyuşmazlığı bulunan MESS'in 4. Grup üyesi 13 işyerinde lokavt uygulamasına geçilebileceğini belirtmekteydi.²⁵³

Ağustos sonları: MESS çözülüyor mu?

Ağustos ayı içinde fabrikaları grevde bulunan kimi MESS üyeleri arasında Maden-İş'le MESS dışında toplu sözleşme imzalama düşüncesi/ eğilimi ortaya çıkmaya başladı.²⁵⁴ Maden-İş toplu sözleşme uzmanı Alpay Biber, bu eğilimin geri planına -maddi temeline- ilişkin olarak, kimi küçük ve orta ölçekli işyerlerinde anlaşmaya varmak için toplu pazarlık esprisi içinde her şeyin olgunlaşmış olduğuna dikkat çekiyor. Bu işyerlerinde "...her şey bitmiş, yani imza atsa işveren bitecek, yani işveren MESS'ten kopsa bitecek. Taraflar her konuda anlaşmışlar."²⁵⁵

Bu bir avantaja, fırsata dönüştürülebilir miydi? Maden-İş bunun üzerine giderek bu noktadan MESS'i sıkıştırabilir miydi? MESS'i, tek tek işyerlerinde ve şartsız bir müzakere sürecine çekebilir miydi? Ve nihayet MESS'i, bütün işyerlerini kapsayan merkezi bir pazarlık -grup pazarlığı- ısrarından vazgeçirebilir miydi?

Türkler, Maden-İş Genel Yönetim Kurulu'nun, sendikanın 6 Eylül günü toplanacak genel kuruluna sunulacak raporları görüşmek için 27

252. Milliyet, 26.08.1977; Vatan, 26.08.1977.

253. Milliyet, 27.08.1977.

254. MESS'te bu tarihlerde gerçekleşen önemli bir kopma, Doğu Galvaniz'de MESS dışında toplu sözleşme imzalanmasıydı. Böylece grev kaldırıldı ve Doğu Galvaniz'de çalışan 160 işçi işbaşı yaptı. Maden-İş yöneticileri bunun diğer "aklı başında" işverenlere örnek olması gerektiği kanısındaydı. Bkz. Yankı, 12-18 Eylül 1977, Sayı 399, s. 24.

255. Alpay Biber, Sözlü tarih çalışması, 18 Mayıs 2011.

Ağustos günü yaptığı toplantısında bir konuşma yaparak, bazı işverenlerin Maden-İş'le sözleşme yapmak istediklerini ancak bunun MESS tarafından engellendiğini açıkladı.

"Maden-İş Sendikası nasıl bir sınıf örgütüyse, MESS de sermaye sınıfının bir örgütüdür. Sınıflı bir toplumda, bu iki örgüt arasında savaşım vardır. Bu çok doğal bir durumdur. Ancak, sermaye kesiminin toplu görüşmeler sonucunda bir sözleşme imzalamasını engellemeye yönelik tavırlarını doğal karşılama olanağı yoktur."²⁵⁶

Ve Maden-İş Genel Yönetim Kurulu iki gün süren toplantısından sonra bir açıklama yaptı. MESS grevleri üzerinde durulan açıklamada, MESS'in üyesi işverenlere baskıda bulunduğu ve toplu sözleşme yapmalarını engellemek için şantaj yaptığı, özellikle belirtildi. Maden-İş'in tüm engelleme ve baskılara rağmen grevleri büyük bir kararlılık, disiplin ve dayanışma içinde sürdürdüğüne de değinilen açıklamada, ulusal ve uluslararası dayanışmanın kırılması için çaba sarf edenlerin, sonu kararlık bir macera peşinde oldukları kaydedildi. Açıklamada bazı siyasi partilerin UDC konusundaki tavırları da yerildi.²⁵⁷

30 Ağustos günü Maden-İş'in bir açıklaması basında yer aldı. Açıklamada MESS yönetiminin "katı tavrına ve kaba yöntemlerine rağmen" binlerce üyenin katıldığı toplu grev savaşının tam bir disiplin ve dayanışma ile devam ettiği bildirildi, MESS yöneticilerinin kışkırtıcı, bölücü tavır ve açıklamalarda bulundukları öne sürüldü. İşçi isteklerinin aşırı olmadığı, MESS yöneticilerinin bu konuda da kamuoyunu aldattıkları belirtildi. "Grevlerden önce imzaladığımız toplu sözleşmeler ile şu anda önerdiklerimizin karşılaştırılması iddiamızı doğrulamaya yeterlidir. MESS yöneticilerinin şartlı görüşme önerilerinin karşısına, her işverenle ayrı ayrı şartsız görüşmeye hazır olduğumuzu ilan ederek çıkıyoruz."²⁵⁸

*

"Maden-İş Birinci Bölgeye bağlı MAN fabrikası grev yerindeyiz. Fabrikayı çevreleyen duvarlar baştanbaşa yazılarla kaplı. Giriş kapısında kocaman

256. Milliyet, 28.08.1977.

257. Politika, 30.08.1977.

258. Milliyet, 30.08.1977.

bir Nazım Hikmet resmi asılı. Teypler, radyolar çalışıyor bir taraftan. Bir grup işçi oturmuş tartışıyorlar. Uzunca bir bez parçası getiriyorlar. Üç dört kişi de bezi boya kutularına batırıp batırıp çıkarıyor. Kuruyunca yazı yazacaklar üzerine. Kısacası, hepsi işinin ve direnmenin bilincinde..."²⁵⁹

Ağustos ayı boyunca Maden-İş grevcileriyle emekçi kesimlerden, sendikalarından, demokratik kitle örgütlerinden gelen dayanışma sürdü.

Büyük Grev'e önemli bir destek açıklaması Ağustos başlarında Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nden (TSİP) gelmişti. TSİP tüm ilerici güçleri MESS'e karşı Maden-İş'le dayanışmaya çağırdı. TSİP Başkanlık Kurulu bildirisinde şu satırlar yer alıyordu:

"İşçi düşmanı bir örgüt olan MESS işyerlerinde iki ayı aşkın bir zamandır süren toplu grevde işverenler işçilerin kararlılığı karşısında grev kırma yöntemlerine başvurmaktadırlar. Fabrika dışında bir takım grev kırıncıları kiralayan, işçiler arasındaki bazı zayıf ve bilinçsiz unsurları kandıran, işçiler arasına kendi ajanlarını bozgunculuğa sevk eden, onlara içki içirip kavga çıkarttırarak işçilerin moralini bozmaya çalışan işverenler kısaca grev kırıcılığının bütün yöntemlerini kullanmaktadırlar. Öte yandan grev nedeniyle mali sıkıntı içindedirler. Hem işveren oyunlarını boşa çıkarmak hem de grevci işçilere maddi yardımda bulunmak için bütün ilerici güçler grevci işçilerle aktif dayanışma içinde olmalıdırlar. MESS'in mutlaka yenilgiye uğratılması işçi sınıfımız ve demokratik mücadelemiz açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle söz konusu grev hareketiyle aktif dayanışmanın merkezi olarak gerçekleşmesi için bütün yurt düzeyinde etkili bir kampanya açılmalıdır. Bütün ilerici güçleri gericiliğe yeni bir darbe indirmek üzere bu önemli demokrasi görevine çağırıyoruz."²⁶⁰

Ağustos ayının ilk haftası içinde İngiltere Türkiyeli İlericiler Birliği (İTİB) yayınladığı bir mesajla, tüm dünya işçilerinin Maden-İş grevine omuz verdiğini, bir bağış kampanyası başlattıklarını açıkladı. Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu da MESS'e karşı grevde bulunan

259. Erdoğan Çetinkaya bir grev ziyaretinin izlenimlerini Politika'da Bu satırlarla anlatıyordu. Politika, 16.08.1977.

260. Politika, 10.08.1977.

Maden-İş grevcilerine 15 bin Mark gönderdi.²⁶¹ Aynı günlerde CHP milletvekili ve senatörlerinden 20 kişilik bir grup grevci Maden-İş üyeleriyle dayanışma kampanyasına katıldılar.²⁶² Ve 19 Ağustos günü *Politika* gazetesinde, Federal Almanya'dan Flörsheim işçilerinin Maden-İş grevcilerine mesajı yayınlandı.²⁶³ İlerici Tıplılar Derneği (İL-TIP-DER), Genç Fenliler Kültür Derneği (GFKD) ve Diş Hekimleri Birliği Derneği (DHD), İGD ve kimi kuruluşlar/gruplar grev yerlerini ziyaret ettiler.²⁶⁴ Ağustos sonunda ilerici sanatçılar Profilo grevini ziyaret ettiler. Grevci işçilerle uzun süre sohbet eden sanatçılar, grevlerle dayanışma içinde olduklarını belirterek fabrika duvarlarına çizdikleri resimler, karikatürlerle Maden-İş ile MESS arasındaki mücadeleyi anlattılar. Sanatçılar DGM direnişi sırasında öldürülen Yakup Keser'in büyük boy bir resmini de yaptılar.²⁶⁵ Ve 27 Ağustos'ta DİSK İcra Kurulu, Maden-İş ile MESS arasındaki uyuşmazlık sonucu başlayan grevin desteklenmesi için DİSK'e bağlı tüm işçilerin birer yevmiyelerinin kesilmesini ve Dayanışma Fonuna alınmasını kararlaştırdı. Bütün örgüte bir genelge ile bildirilen kararda şube başkanlarının işçilerin ağustos ayı bordrolarından birer yevmiyelerinin kesilmesi için harekete geçmeleri istendi."²⁶⁶ Maden-İş'in bazı bölgelerinde grevde olmayan işçiler çalıştıkları işyerlerine başvurarak birer gündeliklerinin

261. *Politika*, 10.08.1977.

262. *Politika*, 13.08.1977.

263. Mesaj metni şöyledir: "Biz yurdumuzdan binlerce kilometre uzakta ekmek parası peşinde koşmak zorunda bırakılmış emekçi kardeşleriniziz. Her ne kadar yurdumuzdan uzakta isek de ülkemizdeki olayları yakından takip ediyor, ülkemiz işçi sınıfının mücadelesini dikkatle izliyoruz. Bizim kurtuluşumuzun da Türkiye işçi sınıfının kurtuluşundan ayrı olmadığını bilincindeyiz. MESS'e karşı başlatmış olduğunuz şanlı mücadelenizi yürekten destekliyoruz ve sonuna kadar destekleyeceğiz. Yüz binlerce işçi yavrusunu açlığa mahkûm eden MESS patronlarının milyonları varsa biz de milyonlarca emekçiyiz. Bölüşeceğiz bir ekmeğimizi, kırdırmayacağız emekçi onurumuzu, ezdirmeyeceğiz sendikamız Maden-İş'i ve üst örgütümüz DİSK'i. Greviniz üçüncü aya girerken gönderiyoruz üçüncü kez yardımımızı, sürecektir dayanışmamız, haklı mücadelemiz başarıya ulaşana dek. Yaşasın işçi sınıfının birliği. Yaşasın Maden-İş. Yaşasın DİSK." *Politika*, 19.08.1977.

264. *Politika*, 25.08.1977.

265. *Politika*, 31.08.1977.

266. *Milliyet*, 27.08.1977.

kesilmesini ve sendika hesabına yatırılmasını istediler. Bu bölgelerden biri de 16. Bölge Temsilciliği idi. Maden-İş 16. Bölge Temsilcisi Sayın Hanefi Öztürk'le TÜSTAV'da yaptığımız görüşmede aramızda geçen bir diyalog bu dayanışmanın somut bir örneğini günümüze aktarıyor.

“Başkan, senin bölgede 4'ü grevde 30 fabrika vardı. O zaman grevde olmayan fabrikalarda işçiler işverenlere başvurarak bir yevmiyelerinin grevci işçilere verilmek üzere kesilmesini istemişler.

“- Evet. Bu başarıldı. Bu müracaatın yapıldığı fabrikalardan hiç birinde işveren 'Hayır, ben bunu kesmiyorum' diyemedi. Bütün işçilerden [bir gündelik dayanışma] kesildi. Bu paralar doğrudan genel merkeze verildi, işçi üyelik aidatı gibi genel merkez hesabına yatırıldı. Diğer bölgelerde de bu konuda herhangi bir aksamanın olduğunu duymadım.”²⁶⁷

Maden-İş grevcileriyle dayanışma kampanyasına DİSK'e bağlı Genel-İş de dev boyutlu bir dayanışma örneği vererek katıldı. Genel-İş Yönetim Kurulu, yüz bin üyesinin dayanışmaya birer gündelikleri ile katılmalarına karar verdi. *Politika* bu girişimi, geçmişten bu yana “Türkiye’de kaydedilen en büyük boyutlu işçi dayanışması” ve “demokrasi savaşımının en anlamlı kazanımlarından biri” olarak değerlendirdi. “Genel-İş'in (...) [bu] girişiminin bir başka önemli yanı da dayanışmanın örgütlenişinde ortaya çıkıyor. Daha önce kurulan ‘1 Mayıs’ ya da ‘Grev Komiteleri’ gibi taban örgütlenmelerinin dönüştürülmesiyle oluşturulan Dayanışma ve Demokrasiyi Koruma Komiteleri’ dayanışma fonlarının toplanmasını ve Maden-İş Sendikasına aktarılmasını örgütleyecekler. Sendikal örgütlenmede ileri bir aşama olarak ortaya çıkan bu komiteler, dayanışmanın örgütlenmesi sırasında ilk sınavlarını da vermiş olacaklar.”²⁶⁸

Ağustos sonunda *Politika*'da İsmail Cem'in, Büyük Grev'i ele alan bir değerlendirmesi yayınlandı. “Maden işçilerinin zaferi halkın zaferi olacaktır” başlıklı yazıda Cem şu saptamaları yapıyordu.

“Maden-İş Sendikasının sürdürdüğü çok önemli grevler başarıyla devam ederken, bu grevlerin özelliğine yaraşır gelişmeler de izlenmektedir. Bu

267. Hanefi Öztürk, Sözlü tarih çalışması, 8 Temmuz 2011.

268. *Politika*, 29.08.1977.

grev dizisi, günlük ücret sorunlarının yanı sıra işveren kesiminin tümüyle işçi sınıfının geleceğine yönelik olumsuz tasavvurlarına karşı da yiğitçe bir mücadeleyi içermektedir. Bu nedenle Maden-İş grevi, hiçbir grev hareketinin bugüne dek sağlayamadığı ölçüde büyük bir manevi ve maddi desteği halkımızdan almaktadır. Gazetemiz "Politika"nın grevdeki işçilerle dayanışma kampanyasına bugüne kadar yapılan katılımların sayısal sonucu 4 milyon lira gibi çok yüksek bir düzeye yaklaşmaktadır. Ne var ki, bu toplamdan da önemli olan, kampanyaya katılanların özelliğidir. Türkiye'nin her köşesinden emekçilerin alinterinden oluşmuş küçük fakat anlamı çok büyük katkılar adeta yağmaktadır. Harmanının bir bölümünü işçi kardeşlerine ayıran köylülerden, göznuruyla bezenmiş nakışlarını Maden-İş grevcileri yararına değerlendirenlerden fabrikalardaki, devlet dairelerindeki dayanışmalara kadar, toplumun çok yaygın bir kesimi Maden-İş grevcileri için harekete geçmiştir. Bu grevlerin halk kitleleri ve tümüyle işçi sınıfı adına sürdürüldüğünün bilinciyle, ülkemizde az rastlanan bir dayanışma örneği gerçeleşmiştir.

"Görülebildiği kadarıyla bu grevler yakın bir gelecekte başarıya ulaşacaktır; emeğin karşılığı alınacak, işçi sınıfının toplu sözleşme düzeninin üzerine işverenlerce kurulmak istenen tuzaklar boşa çıkarılacaktır.

"Maden-İş grevi sonuç noktasına yaklaşırken, dayanışmayı arttırmak, yeni katılımları gerçekleştirmek ve işçi sınıfının kazanılmış hakları üzerine oynanmak istenen oyunların bozulmasına yardımcı olmak hepimizin görevidir. Başarıyla sürdürülen dayanışma kampanyasının boyutlarını biraz daha genişletmek ve halkımızın tümüyle bu grevleri sonuna kadar destekleme kararlılığını pekiştirmek, madeni eşya işçilerinin yenilebileceği üzerine kurulmuş ve giderek sarsılmış sermaye hayallerinin sonunu yakınlaştırmak için, atılımları daha da yoğunlaştırmamızın gereği vardır. Nitekim bu doğrultuda yeni girişimler görülmektedir ve son olarak DİSK'e bağlı Genel-İş Sendikası, yüz bin kadar üyesinin birer gündeliği ile kampanyaya katılmasını kararlaştırmıştır.

"Genel-İş'in işçilerine bütün sendikaların, memurların, aydınların, ilerici milletvekili ve senatörlerin katılmasıyla bu kampanya sadece maddi olarak değil daha önemlisi moral destek açısından gelişecektir. Unutmamak gerekir, Maden-İş'in grevdeki işçileri sadece kendi günlük yararları için de-

ğil, işçi sınıfının ve tüm sendikaların toplu sözleşme düzenine indirilmek istenen darbeleri boşa çıkarmak için, işçi sınıfı ve tüm demokratik güçler adına yürütmektedirler bu mücadeleyi.

"Onlar görevlerini yapmaktadır. Halk kitleleri de bu göreve katkıda bulunmuştur. Şimdi mücadelenin sonunun ve başarının gözüktüğü şu günlerde, bu desteği daha da büyütmenin, dayanışmayı daha da güçlendirmenin zamanıdır."²⁶⁹

Öte yandan Ağustos ayı biterken, Türk-İş'e bağlı Sağlık-İş Sendikası genel başkanı Mustafa Başoğlu, inanılmaz açıklamalar yaptı. DİSK'e karşı MESS'in tavrını onayladığını açıkça ilan etti. *Yankı* dergisinin sorularını yanıtlayan Başoğlu, işverenlerin DİSK'in büyük bir tehlike olduğunu anladıkları için kendilerine çekidüzen verdiklerini kaydetti. Başoğlu şunları söyledi: "İşçi emeğinin karşılığını patronu kim olursa olsun almalıdır. MESS'in tavrını, işçi haklarına yönelik olmadığı için, aksine hepimizin korumak zorunda olduğumuz rejime yönelik olduğu için haklı buluyorum. Rejimi korumak bakımından işverenlerle görüş birliğinin hiç de anormal bir şey olduğunu sanmıyorum. (...) MESS grevi tespit edemediğim kadarıyla pek işçi haklarını korumaya da dayanmıyor. DİSK'in sürdürüldüğü bir ucu sınıf müdadelesine dönük, mevcut rejimi yıpratıcı bir amaca yöneldiği kanaatindeyim."²⁷⁰

MESS Genel Sekreteri İlhan Lök ve TİSK Genel Sekreteri Rafet İbrahimioğlu, Başoğlu'na, *Yankı*'da yayınlanan bu açıklamaları için teşekkür ettiler.²⁷¹ Türk-İş Başkanı Halil Tunç ise Başoğlunun demeciyle ilgili olarak şunları söyleyecekti: şu değerlendirmeyi yapacaktı: "Başoğlu'nun işverenlerle görüşünü paylaşır yoldaki demeci bizi değil, kendisini bağlar. Bağlı olduğu partinin görüşleri istikametindeki bir demectir."²⁷²

269. Politika, 31.08.1977.

270. Politika, 29.08.1977; Vatan, 29.08.1977.

271. Yankı, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 23

272. Yankı, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 23.

89 işyerinin üyeliği düşürüldü

MESS elebaşılarının diktasına karşı çıkan işverenler ihraç ediliyor

(İSTANBUL (İSTA))

MESS, Maden-İş'in çeşitli MESS işyerlerinde sürdürüldüğü grevlerin, umduğunun ve hesapladığının çok üstünde bir kararlılıkla ve en küçük bir çözüme olmadan devam etmesi karşısında, son günlerde iyice telaşa kapılmış görünüyor. MESS Teşkilatlanma Komitesi, son olarak MESS üyesi olmayan işverenlere gönderdiği bir çağrıda,

MESS'in yeni çağrı listesinde ihraç edilen üyelerin de adları var

• Haber orta sayfa

Politika, 24 Ağustos 1977.

Maden-İş Genel Yönetim Kurulu kararları açıklandı

"MESS, toplu sözleşme imzalamak isteyen işverenlere şantaj yapıyor"

• "Bir çok işveren MESS'in maceracı girişimine karşı eğilimde"

"MESS'İN KİŞİKİRTME VE KIRALIK ADAMLARINA RAĞMEN GREVLER DISİPLİN KARARLILIK VE DAYANIŞMA İÇİNDE SÜRÜYOR"

(İSTANBUL (İSTA))

DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası Genel Yönetim Kurulu 2 gün süren toplantısından sonra bir açıklama yaptı. Maden-İş Genel Yönetim Kurulu'nun açıklamasında özellikle MESS grevleri üzerinde duruldu. Açıklamada, MESS'in üyesi işverenlere baskıda bulunduğu ve toplu sözleşme yapmalarını engellemek için şantaj yaptığı belirtildi. Maden-İş'in tüm engellemeler ve baskılara rağmen grevleri büyük bir kararlılık, disiplin ve dayanışma içinde sürdürdüğüne de değinilen açıklamada, ulusal ve uluslararası dayanışmanın kınlanması için çaba sarfedenlerin, sonu kararlık bir macera peşinde oldukları haber verildi. Açıklamada, ayrıca Ulusal Demokratik Cephe konusu da yer aldı ve bazı siyasal partilerin bu konudaki tavırları eleştirildi.

• Haber orta sayfa

B5 - 3 - Politika 30 Ağustos 1977.

6

İŞÇİ CEPHESİNDE DENGELER DEĞİŞİYOR

“İşverenler Maden-İş’e karşı MESS olarak ilk defa sınıfsal ve örgütsel bir ekonomik savaşıma girmişlerdir. Ekonomik kriz ve DİSK’in sürdürdüğü sınıfsal savaşım işverenlerin bütünleşmesini sağlamıştır. Ancak, belirtmek isterim ki, DİSK öncülüğünde işçi sınıfımızın sürdürmekte olduğu sınıfsal savaşımın boyutları ekonomik savaşım sınırlarını çoktan aşmıştır. Sınıfsal savaşım ülkemizin genel siyasal alanına ulaşmaktadır. (...) Sınıfsal savaşım, genel siyasal alana ulaşmakta olduğu için, işverenlerin MESS grevleri ile işçi sınıfının sınıfsal savaşımını karşılama olanağı yoktur. Bu durumu işverenler de görmektedirler. Çünkü, MESS grevleri sınıfsal savaşım açısından işçileri geriletmekte değil daha da geliştirmektedir.” (Kemal Türkler)²⁷³

Ağustos sonları ve Eylül’ün ilk günleri Maden-İş’in genel kurul hazırlıklarıyla geçti. Sendika bütün organlarıyla genel kurula odaklanmıştı, grev yerleri sakindi. MESS’e karşı toplu grevlerin başlatılmasının üzerinden üç ay geçmişti. Sonbahar yaklaşıyordu. Erdemir’de,²⁷⁴ Bursa’da

273. Milliyet, 07.09.1977.

274. Bu tarihlerde CHP Sivas milletvekili Mahmut Özdemir, Sanayi ve Ticaret Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılması istemiyle Meclis Başkanlığı’na bir soru önergesi verdi. Soru önergesinde, MESS’e ödenen üye ve dayanışma aidatlarının miktarının ne kadar olduğunu sordu. Özdemir’in önergesinde MESS’in bu kamu kuruluşlarına üyelik ve dayanışma fonundan ödeme yapp yapmadığı sorusu da yer aldı. “MESS, üyesi olan bu kamu kuruluşlarına üyelik ve dayanışma fonundan herhangi bir maksatla ödeme yapmamış ise kamu kuruluşları bütçelerinden ödenmiş bu aidatlar özel sermayenin Türk işçisini baskı altına alması [için] devletçe verilmiş bir teşvik primi anlamına gelmiyor mu? (...) Devlet bütçesinden ödenen söz konusu aidatların lokavt fonu olarak kullanılması Anayasamıza aykırı değil midir?” Politika, 07.09.1977.

ve toplu sözleşme müzakereleri uyuşmazlığa giden MESS'e bağlı fabrikalarda görüşmeler kesilmişti. Eylül başlarında Maden-İş'in, İzmir'de MESS üyesi 4 işyerinde toplam bin işçi adına başlattığı toplu sözleşme görüşmelerinin ilk izlenimleri umut verici değildi.²⁷⁵ Birkaç ay önce yapılan genel seçimlerde DİSK'in desteklediği CHP'nin kazandığı milletvekili sayısı hükümet kurmaya yetmemişti. 21 Temmuz'da kurulan 2. MC işbaşındaydı.

6-9 Eylül: Maden-İş 22. Genel Kurulu

22. Genel Kurul, Maden-İş'in tarihi içinde çok önemli bir yere sahiptir. Genel Kurul sonuçları, sendikanın 1974 yılında, 21. Genel Kurulu'nun ardından yakaladığı göz kamaştırıcı ve tarihinin en hızlı yükseliş trendini durduracak, 1977 Eylül'üyle başlayan ve 1980 Eylül'üyle noktalan üç uzun yıl sendikanın kendi içine büküldüğü, yalnızlaştığı, giderek daha fazla siyasetin/partinin kontrolüne giren büyük ölçekli kitle grevleri içinde kaybolmaya başladığı bir dönem olacaktır.

Maden-İş 22. Genel Kurulu 6 Eylül günü saat 10.00'da İstanbul Belediye Meclis Salonu'nda başladı. Çok sayıda yerli ve yabancı konuk ile delegenin hazır bulunduğu kongrede DİSK ve Maden-İş genel başkanı Kemal Türkler uzun ve önemli bir konuşma yaptı. Daha sonra yerli ve yabancı konuklar konuştular ve daha sonra başkanlık divanı seçimi yapıldı. 22. Genel Kurul divan başkanlığına DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca, başkan yardımcılığına ise DİSK İzmir bölge temsilcisi Cemal Kiral seçildiler.²⁷⁶

Genel kurulda Türkler, Maden-İş genel başkanlığından ayrılmayı düşündüğünü, ancak bu isteğinin sert eleştirilerle karşılandığını belirtti, kararı genel kurula bıraktığını duyurdu.²⁷⁷ Kemal Türkler yeniden baş-

275. Elba Basınçlı Döküm Sanayii, Efe Tarım Makineleri A.Ş., Şenkaya Çelik Döküm Sanayii, Ece Endüstri Isıtma ve Soğutma Tesisleri. Politika, 05.09.1977; Vatan, 05.09.1977.

276. Politika, 07.09.1977.

277. Milliyet, 07.09.1977. Eylül ayında Şinasi Kaya ile yapılan söyleşiyi ve bir kısa biyografisini yayınlayan Yankı, derginin baskıya verildiği günlerde sonuçlanacak olan Maden-İş 22. Genel Kurulu'nda Kaya'nın sendikanın genel başkan-

kan seçildi. Yönetimde, siyasi kararlara bağlı ve sendikanın geleceğini belirleyecek önemde değişiklikler oldu TKP'li olmayan Cengiz Turhan, Hakkı Öztürk ve Hüseyin Ekinci yerlerini TKP'li Kemal Daysal, Halit Erdem ve TKP sempatisanı/TKP'nin adayı Murat Tokmak'a -Murat Tokmak genel kuruldan sonra TKP üyesi olacaktır- devrettiler. Yönetim Kurulu'nun diğer üyeliklerine ise Suat Esinsel, Tahsin Çalışkan, Dündar Durgun, Cemal Özkoparanoglu, İrfan Astunç, Fuat Çakar, Yakup Erdem, Metin Kabaklı, Muharrem Parmaksız, Celal Yılmaz, Osman Çetin, Şeref Kahraman, Esat Şen, Mehmet Guntay ve Yaşar Akın seçildiler.²⁷⁸

Genel kurul sendikanın Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na (International Confederation of Free Trade Unions-ICFTU) bağlı UMIF'den (IMF) ayrılarak Dünya Sendikalar Federasyonu'na (World Federation of Trade Unions-WFTU/DSF) bağlı Metal-TUI'ya katılması kararını aldı.²⁷⁹

TKP, "Ülkede ekonomik, toplumsal ve politik bunalımın derinleştiği ve 2. MC'nin, emekçi halkımıza ve en başta da işçi sınıfına, artan hayat pahalılığını, işsizliğin yıkıcı sonuçlarını, politik cinayetleri ve terör politikasını dayattığı bu güç koşullarda" toplanan genel kurula büyük bir önem atfediyordu. *Ürün* genel kurulu şu satırlarla değerlendiriyordu:

"... Maden-İş Genel Kurul'u, işçi sınıfı bilimine ters akımlarla etkin mücadele edilmesi, barış için savaşım verilmesi, işçi-köylü bağlaşıklığının hayata geçirilmesi (...) ve işçi sınıfının ve diğer emekçilerin öteki dirimsel çıkarları için savaşılması konularında aldığı kararlara, ileri demokratik bir düzen için verilen savaşımında en ön saflarda yer aldığını kesin olarak dosta düşmana göstermiştir. DİSK ve Maden-İş Genel Başkanı Kemal Türkler yaptığı uzun ve önemli açış konuşmasında, sosyalist ve kapitalist sistemlerin karşılaş-tırmasını yapmış ve kapitalist sistem çözümsüz ve süregen bunalımların pençesinde kıvrılır ve sürekli gerilerken, sosyalist sistemin her geçen gün

lığına getirilmesinin beklendiğini yazmaktadır. Yankı, 12-18 Eylül 1977, Sayı 399, s. 23.

278. Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1998), "Türkiye Maden-İş (Türkiye Maden Madeni Eşya ve Makine Sanayii İşçileri Sendikası)" 3, s.400.

279. Politika, 10.09.1977.

kalıcı kazanımlarla ilerlediğini kaydetmiş ve emperyalist soğuk savaş stratejisinin sosyalist ülkelerin sabırlı çabaları sonucu bağıtlanan Helsinki Nihai Senedi ile resmen sona erdiğini belirtmiştir.”²⁸⁰

22. Genel Kurul’da önemli kararlar alındı. Kararlar Komisyonu önerileri tek tek okundu, müzakereye açıldı. Yapılan müzakerelerden sonra kararlar tek tek oylanarak oybirliğiyle kabul edildi. Bu kararlardan biri de grup sözleşmesi konusundaydı.

“Çok uluslu tekeller ve onlarla işbirliğindeki tekелci sermaye ülkemizdeki tekelleşmeyi ve sömürüyü hızlandırmak, derin ekonomik buhranın yükünü işçi ve emekçilere yüklerken DİSK’te ve Maden-İş’te örgütlü savaşkan sendikal hareketimizi silahsızlandırmak için yoğun bir saldırı içindedir.

“Tekelci güçlerin güdümündeki, işkolumuzdaki işveren sendikası MESS ülkemizde böyle bir planlı saldırının öncülüğünü yapmaktadır. Amaçları bu dönem “Grup Sözleşmesi” adı altında, toplu sözleşme tarih ve dönemlerini birleştirmek, önümüzdeki işkolu sözleşmesi ile sınıf sendikalarını maddi açıdan köşeye sıkıştırarak Devlet-İşçi Sendikası-İşveren Sendikası, saçayacağı kılıfı ile diledikleri koşulları işçi sınıfımıza dayatmaktır.

“Genel Kurulumuz grup ve işkolu sözleşmelerinin, Türkiye işçi sınıfının hele Genel Grev, Sempati Grevi, Dayanışma Grevi, Uyarı Grevi, Aralı Grev hakkına yasal olarak sahip olmadığı dönemde gerici ve sömürücü sermaye güçleri karşısında silahsız kalması demek olduğunun bilincindedir.

“Genel Kurulumuz, tekелci güçlerin dayatmaya çalıştığı grev ve işkolu toplu sözleşmelerine ve bu yoldaki adı ve biçimi ne olursa olsun tüm girişimlere karşı tüm ilerici demokrat güçler ve emekçi halkımızla elele amansız bir savaşım verilmesine karar verir.

“Genel Kurulumuz, örgütlenme, toplu sözleşme ve grev politikalarının DİSK ve Maden-İş çerçevesinde çok uluslu tekeller ve işbirlikçisi tekел gruplarını baş hedef olarak tekелci sermaye güçlerinin orta ve küçük sermayeden yalıtılması hedefini güderek saptanması gereğini vurgular.

“Genel Kurulumuz ayrıca 275 sayılı yasanın sadece işyeri toplu sözleşmelerini esas alacak ve sermayenin dayatmak istediği grup sözleşmeleri

280. Ürün Sosyalist Dergi (1977), “Maden-İş’in 22. Genel Kurulu”, Ekim 1977, Sayı 40, Yıl 4, Cilt 7, s. 9.

uygulamasına hiç bir şekilde olanak vermeyecek yönde değiştirilmesi için savaşım verilmesini, gereğini belirtir."²⁸¹

Grup sözleşmesi Büyük Grev'in düğümüydü. Ve Büyük Grev'in başından beri anlaşmazlık, esas olarak grup sözleşmesi yapılması ya da yapılmaması noktasındaydı. Anlaşmazlık o dereceye varmıştı ki, taraflar uyuşmazlık çıkan işyerlerinde uyuşmazlık tutanağı düzenlemekte bile uyuşmazlığa düşmüşlerdi çoğu kez. Ve Maden-İş 22. Genel Kurulu'nun grup sözleşmesine ve genel olarak da toplu pazarlığın düzeyine ilişkin bu kararı, son derece katı, müzakere sürecinde gelişen/geliştirilen esnek yaklaşımları/arayışları da içermeyen ve bu nedenle hayat içinde çok da karşılığını bulmayan bir yaklaşımı yansıtıyordu.

Oysa Maden-İş, Büyük Grev'in başından beri yürürlük tarihlerinin, 24 ayı geçmemek şartıyla imza tarihleri çakışan sözleşmeler için birleştirebileceğini açıklamıştı. Maden-İş'in ısrarlı olduğu, her işyerinin kendi şartlarına göre toplu sözleşme yapılmasıydı.²⁸² Şinasi Kaya'nın *Yankı* dergisine yaptığı açıklamalar, ilke olarak çok düzeyli toplu pazarlığı benimseyen bir politikayı yansıtıyordu. Kaya, Avrupa'daki uygulamaları örneklerken üst kuruluşlarca yapılacak çerçeve anlaşmalarından sonra ücret ve sosyal hakların her işyerinin kendi koşullarına belirlenebileceği bir modelden söz ediyordu.²⁸³

*

Maden-İş'in 22. Genel Kurulu'nun sonuçlanmasının hemen ardından MESS lokavt tehdidini bir kez daha gündeme getirdi. 12 Eylül tarihli *Milliyet*, MESS'in, karşılıklı olarak grev ve lokavt kararlarının alındığı fakat uygulanmadığı 13 işyerinde lokavta başlayacağını duyurdu. Haberde MESS'in, Maden-İş kongresinin sonuçlanmasını beklediği ve gelecek yönetim kurulunun tutumuna göre bir yol saptanmasına karar verdiği belirtilmekteydi. Habere göre MESS Yönetim Kurulu, "prensipte olarak bir anlaşma olmadığı takdirde" 13 işyerinde 19 Eylül günü lokavta başlamayı kararlaştırmıştı.²⁸⁴

281. Maden-İş 22. Genel Kurul Karar Defteri. Karar No: 2, Grup Sözleşmeleri. TUSTAV Maden-İş Arşiv Fonu.

282. *Milliyet*, 19.06.1977 ve *Yankı*, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339

283. *Yankı*, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 22.

284. Bu işyerleri şunlardı: Elsel, ECA, Elba, Çelik Sanayii, Evas, Türk Demir Dö-

Bu gelişme üzerine İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk, 13 Eylül günü MESS ile Maden-İş arasındaki uyuşmazlığı gidermek amacıyla arabuluculuk yapacağını basına açıkladı. Şentürk açıklamasında şunları söyledi: “İşçi ve işveren temsilcileri ile görüşmeler yapacağım. Taraflar arasında anlaşma sağlayacağımdan ümitliyim. Bu anlaşmayı sağlayabildiğim takdirde gerçekten büyük bir mutluluk duyacağım.”²⁸⁵

Valinin devreye girmesiyle taraflar arasında toplu görüşmelerin 19 Eylül’de başlaması kararlaştırılacak ve MESS, bu durumda lokavt uygulamasından “şimdilik” kaydıyla vazgeçtiklerini açıklayacaktı.²⁸⁶

*

Maden-İş’in 22. Genel Kurulu’nun hemen ardından, Eylül ortalarında MESS’e karşı grevdeki üyelerine bayramdan önce 500’er lira dağıtılacağı açıklandı. Bayram harçlığı şeklinde dağıtılacak olan bu para, grevci işçilere aybaşından bu yana yapılan ikinci grev ödeneğiydi. Grevci işçilere daha önce 29 Ağustos’ta 1000’er lira ödeme yapılmıştı.²⁸⁷

Öte yandan Maden-İş, Kayseri’de MESS’e üye Mavi Çelik Döküm Sanayii A.Ş. işyerinde 21 Eylül günü grev uygulamasına başladı. Maden-İş bölge temsilcisi Hasan Yalçın, DİSK bayrağını Mavi Çelik’te sonuna kadar dalgalandıracaklarını söyledi. Yalçın, işyerinde grev ilanı asıldığı sırada yasanın boşluğundan yararlanarak işverenin işyerinde çalışan işçi sayısından fazla “yeni işçi” adı altında faşist militan yerleştirdiğini, grev oylamasının ardından bu militanların birer oylarının karşılığını alarak işyerinden ayrıldıklarını söyledi. Yalçın, bu oyuna rağmen yapılan grev oylamasında işçilerin greve evet dediklerini hatırlattı.²⁸⁸

küm, Atlı Zincir, Özköseoğlu, Böhler, Sert Maden, Beldesan, Ferro Döküm, Voltaj Elektrik. MESS ile Maden-İş arasında 4. Gruba giren 15 işyeri için toplu pazarlık yapılmış ancak bir anlaşmaya varılamamıştı. Maden-İş bu işyerlerinde grev kararı almış ancak sadece Türk Telekomünikasyon fabrikasında uygulamaya geçmişti. Bu gruba giren Kordemir işyeri, Maden-İş ile MESS dışında anlaşarak toplu sözleşme imzalamış ve gruptan ayrılmıştı. Milliyet, 12.09.1977.

285. Milliyet, 14.09.1977.

286. Milliyet, 15.09.1977.

287. Politika, 14.09.1977.

288. Politika, 22.09.1977.

22-24 Eylül: Gönen kavşağı

Maden-İş'in sonuçları bakımından ama özellikle de siyasi olarak son derece dikkat çeken 22. Genel Kurulunun üzerinden henüz birkaç hafta geçmişti ki DİSK Başkanlar Konseyi ve Genel Yönetim Kurulu 22-24 Eylül günlerinde Gönen'de ortak bir toplantı gerçekleştirdi. DİSK açısından tarihsel önemdeki bu toplantının çağrısı DİSK Yürütme Kurulu'nun 13 Eylül günü yaptığı toplantısı sonrasında yapılmıştı. Toplantı tam kadro ile yapılamadı ve alışılmadık şekilde toplantının daha başlangıcında sert tartışmalar yaşandı. Genel Başkan Türkler, sık sık toplantıyı belirsiz sürelerce erteledi.²⁸⁹

Gönen toplantısına damgasını vuran UDC politikası oldu. İlk anda, Genel-İş ve Lastik-İş de dâhil olmak üzere DİSK'e bağlı sendikaların tamamına yakını, 28 Temmuz günü Türkler tarafından DİSK adına yapılan UDC çağrısını desteklemişlerdi. Aster-İş, Bank-Sen, Baysen, Dev Maden-Sen, Genel-İş, Has-İş, Hürcam-İş, Maden-İş, Teknik-İş, Turizm-İş, Tümka-İş, Yeni Haber-İş, Tekstil, Basın-İş yaptıkları açıklamalarla UDC içinde yer aldıklarını üyelerine ve kamuoyuna duyurmuşlardı.²⁹⁰

289. Vatan, 28.09.1977.

290. Genel-İş, Emek gazetesinde şu açıklamayı yapmıştı: "Sendikamız DİSK Genel-İş de UDC'yi tüm gücüyle desteklemektedir. İkinci MC'nin hayat pahalılığı, işsizlik ve emekçilerin sırtındaki ağır vergi yükünün daha da artması demek olduğu bilincindedir sendikamız. Bu nedenle sendikamız DİSK Genel-İş, ülkemizi yirmi yedi aylık hükümeti döneminde ağır iç ve dış sorunların eşliğine getiren 1. MC'nin devamı olan 2. MC'ye karşı UDC'de elbette ki yerini alacaktır." Emek Gazetesi, "DİSK'in UDC Çağrısına Katılmalar Sürüyor", Genel-İş Yayın Organı, Sayı 296. Aktaran, Konuk Yayınları Anonim (1977), Yaşasın DİSK "Sınıf ve Kitle Sendikacılığında Atılım" (1975-1977), Konuk Yayınları, Genel Sıra No: 42, Temel Bilgi Dizisi: 4, İstanbul, s. 248. Lastik-İş, şu açıklamayı yapmıştır: "Faşist tırmanışa karşı, demokrasi ve ilerleme için tüm emekçiler UDC'de birleşiyor. Bunun karşısında gerici-faşist güçler hemen saldırıya geçti. UDC'yi zayıflatmak ve UDC'de birleşen güçleri bölmek için olmadık iddialarda bulunuyorlar. Açıkçası, işçilerin, emekçilerin, ilericilerin, tüm demokratların güç birliğine girmesinden korkuyorlar. Korkmakta da haklıdır. UDC'de birleşen güçler ülkemizde faşizmi geriletecek en kararlı, en tutarlı güçleri oluşturuyorlar. Gericiliğe ve faşist tırmanmaya karşı UDC bir kaya gibi dikiliyor." Lastik-İş Dergisi, "UDC İçin İleri", Sayı 107; Aktaran DİSK (1977), ss. 256-257. Ayrıca Bkz. Lastik-İş Genel Başkanı Celal Küçük'ün 16.08.1977 günlü basın bildirisi, Konuk Yayınları Anonim (1977), s. 256. Asis, T.İ.S. ise

Ancak Gönen toplantısının hemen öncesinde, bu sendikaların çoğu UDC politikasına karşı bir tutum sergilemeye başlamışlardı. DİSK yönetiminde giderek derinleşen bir huzursuzluk hissediliyordu. Ve artık anlaşılmıştı ki Gönen toplantısı, DİSK içindeki en önemli hesaplaşmanın, DİSK'i parçalanmanın eşiğine taşıyacak olan CHP-TKP hesaplaşmasının fitilini ateşleyecekti.

Beklenen oldu. 22 Eylül günü DİSK Genel Başkanı Türkler'in açış konuşmasından sonra saptanan gündem maddelerinin görüşülmesi tamamlanamayacak, ilk madde olarak kabul edilen Oleyis'in DİSK'e katılmasının oybirliğiyle kabulünün ardından UDC konusunda görüş ayrılığı ortaya çıktı. Genel Yönetim Kurulu'nda UDC ile ilgili bir kararın alınmaması üzerine Türkler, basına ve kamuoyuna DİSK Başkanlar Konseyi kararını açıkladı. Bu toplantıdan çıkan en önemli karar, Genel Yönetim Kurulu içinde çıkan uyuşmazlığın çözümü için DİSK'in erken olağan genel kurula götürülmesi olacaktı.

Ve UDC tartışmaları, gündemin bir diğer önemli maddesinin, Maden-İş'in MESS'e karşı yürüttüğü Büyük Grev'in görüşülmesini de engellemişti.

Sendikacılığın Depremi ve DİSK

Ali Gevgilili

Kapitalist toplum, hemen her sınıfın kendi profesyonel yöneticilerini de üretir. Sendikalizm ya da profesyonel sendikacılık, sınıflı toplumların bu tür ürünlerinden birisidir. Onlar, işçi sınıfının daha çok güncel, maddesel sorunlarını izlemeyi üstlenmişlerdir. Ancak, bu izleme, giderek, sistemin kaçınılmaz bazı özellikleriyle iç içe girmeye başlar. Batı toplumlarının ünlü sendika hiyerarşisi ya da işçi aristokrasisi olgusu, bu iç içe geçmişliklerin

cephe birliği mesajları yayınlamışlardır. DİSK üyesi sendikaların Genel Merkezleri, danışma ve karar organlarının UDC üzerine destek açıklamaları ile UDC çağrısına katıldıklarını açıklayan demokratik kuruluşların Genel Merkez ve yerel örgütlerinin bir bölümü için, Bkz. Konuk Yayınları Anonim (1977), ss. 244-258. Ayrıca, Bkz. DİSK (1977), ss. 140-147.

en doğal uzantısıdır. Profesyonel yönetici, zamanla, geldiği sosyal çevreden kopmaya başlar. Farklı sosyal güçlerin arasında sıkışıp kalan, durumu belirsizleşmiş kişilere dönüşür, çoğu sendika yöneticileri... Belki de bu nedenledir ki, Birleşik Amerika gibi bazı çok gelişmiş kapitalist toplumlarda, en tutucu sayılan çevreler arasında bir kesim sendika yöneticileri de yer alabilmektedirler. Yüzeysel bir sendikacılığın hem ekonomik, hem de sosyal ve politik açıdan yol açtığı en çözümsüz ikilemdir, bu...

TÜRKİYE, çağdaş sosyal dokusunu sanayi toplumuna özgü yeni araçlarla donattıkça, Batı'nın içinde olup bitenlerin Türk toplumunda da görülmemesi olanaksız bir şeydir. Sendikacılık bu süreçte, bambaşka boyutlar içinde rampa ışıklarına çıkacak olan unsurlardan başlıcasıdır. Tarihsel olarak, 70'li yıllarda yüzüncü yılını geride bırakmaktadır. Türkiye'nin ilk sendikal eylemleri, Ne var ki, sendikanın gerçek yeri ancak etkin bir sanayileşmeyle açılır. Osmanlı bir yana, Cumhuriyet Türkiye'si'nin başlangıç yılları bile sanayileşmede ağır boşluklarla doludur. Kaldı ki, Cumhuriyetten sonra düzen yeni baştan kurulur, büyük ve küçük burjuvazi arasındaki ittifaklar pekiştirilirken, siyasal sistem, ne işçi sınıfının politik partisine ve ne de onun ekonomik örgütlerine zaten yaşama şansı da tanımamıştır. Ünlü Tahrir-i Sükun yasası, pratikte, emekleme dönemindeki işçi sınıfının ekonomik ve politik örgütlenişine genel yasakların indiği dönemdi. İki partili ilişkilerin başladığı 1945'ler sonrası ise, Türkiye'de başka bir deneyin başladığı aşamadır. Ürünleri ta 70'li yıllarda ortaya çıkmakta bulunan bir aşama, hem de...

45'ler sonrasının özelliği, sendikacıların çoğunun var olan politik sistem eliyle seçilip, sahneye çıkarılmalarıdır. İlk birikimin ürünü olan eski sendikacı kuşak o yıllarda etkisiz kılınırken, yeni kuşağın sendikacıları, terimin tüm anlamıyla, profesyoneller olarak yetiştirilmişlerdir. Çoğu yönetici oldukları sendikalarda tartışmasız bir süper otorite durumuna gelen, sendikanın kaynaklarını kendi dışında hiçbir kişiye açmayan, güncel sendika aristokrasisi, Türkiye'de işte bu gelişmelerin bir ürünü olarak doğmuştur. Ancak 70'lere doğru yaşlanan ve tutucu eğilimleri belirginleşen bu kuşak da, daha modern sosyal ilişkiler tarafından boşlukta bırakılmaktadır artık... Bunun bir nedeni, o kuşağı koşullandıran soğuk savaş öğretilerinin uluslararası planda bile çarptırmaması ise, ikinci nedeni de, gerçek bir sanayi toplumu olmaya yönelen Türkiye'nin dinamik yapısal değişimidir. Çağdaş niteliğiyle, yeni ve gürbüz bir işçi sınıfı belirginleşmekte, bu güç ise geleneksel sendika aristokrasisini oturduğu hiyerarşik tepelerde yapayalnız bırakmaktadır.

70'lerin ikinci yarısında önce Türk-İş'in ve en sonunda DİSK'in sürük-
lendiği iç çelişkiler, tarihsel oluşumun getirdiği bütün bu somut yol ayırım-
larının parçalarıdır. Yeni sanayi işçisi, sendika aristokrasisinin dışında,
etkin bir örgütleniş talep etmektedir. Bu talep ise, yine bir başka gelişim ya-
sası gereği, ekonomik eylem ile sosyo/politik eylem arasındaki bütünleşmeyi
çekmektedir yanında... İşçi, başka bir deyişle, sendikacılığı kendi başına bir
amaç olarak görmekten çıkmaktadır. Onun özlemi, özünde işçi sınıfının
dünya görüşünün ya da biliminin yer aldığı daha ileri ekonomik ve politik
örgütleniş biçimlerinin yaratılmasıdır. Ama, sözgelişi DİSK'te, Maden-İş'in
öncülüğünü ettiği bu yeni yaklaşım ister istemez hem eski üst yapının hem
de onun geleneksel sendikacılarının tepkisini karşısına almıştır.

Sendika aristokrasisinin orta ya da sağ kesimlerinden gelen karşı tepki,
bir yerde, ta soğuk savaşın başından beri süregelen temel ikilemin de dışı
yansımasıdır. Zira, yumuşamanın yeni dünyasında toplumlar daha geniş ve
özgür alanlara çıkmaktadırlar.

Onun içindir ki, gelenekçiliğin tepkisi kendi çözümünü bulamamaktadır.
Çünkü, ekonomi ile politikayı özdeşleştiren bir dünya, kendisini dönuşen
koşullardan tümüyle soyutlayan bir sendika aristokrasisinin dönemi olma-
yacaktır.

Milliyet, Günlük, Ali Gevgilili, 7 Ekim 1977

DİSK'te uzmanlar krizi

Gönen toplantısının hemen ardından, DİSK Yürütme Kurulu'nun 7
üyesinden 4'ünün, Kemal Nebioğlu, Celal Küçük, Rıza Güven ve Meh-
met Kılınç'ın aldıkları bir kararla DİSK'teki TKP'li ya da TKP çizgisinde
olduğu bilinen uzmanların işlerine son verildi. Bu uzmanlar, Basın Yayın
Dairesi Müdürü Hüsnü Dilli ve uzman Erhan Gömüç, Eğitim Dairesi
Müdürü Nejat Firuz Kuhi ve uzmanlar Gün Bulut, Zülfü Dicleli, Örgütlenme Dairesi uzmanı Sıtkı Coşkun ve Sekreteryaya'da görevli Zülal
Kılıç'tı. Ve bu, DİSK içindeki çatışmayı/ayrışmayı derinleştirdi, geri dö-
nülmez bir noktaya taşıdı.

Karar, Türkler ve Karaca tarafından tepkiyle karşılandı. 30 Eylül günü
DİSK binasında bulunan bir grup Maden-İş üyesinin tepkileri, DİSK Yü-

rütme Kurulu'nun 4 üyesi tarafından tutanağa alındı. Tutanakta, karar defterinin Karaca tarafından verilmemesi nedeniyle 7 uzmanın işten çıkarılmasına ilişkin oy çokluğuyla alınan kararın kâğıda yazıldığı kaydedilmektedir. Tutanağa göre, kararın daktilo edildiği sırada Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk, Genel Başkan Vekilleri Bahtiyar Erkul, Kemal Daysal, Halit Erdem ve Murat Tokmak, arkalarında "sabahtan getirilip 4. Kattaki eğitim salonunda bekletilen ve çoğunluğu İGD'li oldukları söylenen" kalabalık bir grupla içeri girerek baskı yapmışlardı. Tutanakta, kalabalık tarafından telefon santralinin bozulduğu, dışarı çıkmak isteyen DİSK Yürütme Kurulu üyelerinden Kemal Nebioğlu ve Celal Küçük'ün de Memet Ertürk'ün işaretiyle tartaklanarak odaya sokuldukları ifadeleri yer almaktadır.

"Bundan sonra Mehmet Ertürk'ün Yürütme Kurulu üyeleri ile Genel Sekreterlik odasında uzun süren bir görüşme yapan Genel Başkan Kemal Türkler yanımıza dönerek topluluğu zararsız hale getirdiğini, dışarıya çıkmamızda sakınca olmadığını söylemesi üzerine odadan çıkıldığında müracaat odasının, asansörlerin ve merdivenlerin kalabalık tarafından tutulduğu görülmüştür. Genel Başkan'ın, 'yol verin, geçsinler,' demesi üzerine merdiveni aralayan kalabalığın arasından inmeye başlayan Kemal Nebioğlu, Celal Küçük, Mehmet Ertürk'ün, 'bırakmayın' diye bağırması üzerine kalabalık tarafından itile kakıla tekrar yukarıya çıkarıldıkları ve tartaklandıkları görülmüştür. (...) İki saatten fazla süren bu zorbaca baskılar altında özgürlüğü kısıtlanan Yürütme Kurulu üyeleri Genel Başkan Kemal Türkler'in 'tüzüğün kendisine verdiği yetkiye dayanarak genel kurulu olağanüstü toplantıya çağıracağını' kalabalığa söylemesinden bir süre sonra çıkmamıza izin verilmiş ve ancak saat 18.00'de dışarı çıkmak mümkün olmuştur."²⁹¹

1 Ekim günü Karaca DİSK'teki kimi DİSK yürütme kurulu üyeleri tarafından tutanağa alınan olayların basına çarpıtılarak yansıtıldığını,

291. Koç, Canan-Yıldırım Koç (2009), DİSK Tarihi efsane mi gerçek mi? 1967-1980", Epos Yayınları, İstanbul, ss. 412-413. DİSK Yürütme Kurulu üyeleri Kemal Nebioğlu, Rıza Güven, Celal Küçük ve Mehmet Kılınç 1 Ekim günü bir basın toplantısı yaparak olayları kendi cephelerinde basına aktarmışlardır. Bkz, Sülker, Kemal, "DİSK'teki Anlaşmazlığın İçyüzü, Basın Toplantısının Anlamı", Vatan, 19.12.1977.

bazı yürütme kurulu üyelerinin tartaklandığı ve bu olaylarda İGD'nin de rol aldığı iddialarının da gerçek dışı olduğunu açıklayacaktı. Karaca, DİSK Yürütme Kurulu toplantısında Genel Başkan, Genel Sekreter ve Örgütlenme Dairesi Başkanı'nın karşı oylarına rağmen yedi uzmanın iş akdinin feshedilmesine, o anda genel merkezde bulunan çeşitli sendikaların yöneticileri ve üyelerinin tepki göstermiş olduklarını kaydetti. Karaca'nın açıklamasına göre, İGD'nin ismi kullanılarak olay çarpıtılmak istenmişti ve zaten uzunca bir zamandan beri bu gençlik örgütünün ismi maksatlı olarak kullanılmaktaydı.²⁹² Karaca'nın açıklamasından bir gün sonra Türkler, DİSK'teki gelişmeye ayak uyduramayanların bulunduğunu söyledi. Maden-İş bir basın bildirisi yayınlayarak, Kılınç, Küçük, Nebioğlu ve Güven'in, DİSK'in gelişmesini frenlemeyi amaçladıklarını kaydetti.²⁹³

Memet Ertürk, 7 uzmanın işten çıkarılmasının ardından yaşanan ve basında da geniş yer bulan bu olaylara ilişkin olarak, Karaca'nın 1977 Ekim'indeki demeciyle paralellik taşıyan şu önemli açıklamayı yapmıştır:

"7 uzmanın iş akitlerinin feshedildiği o gün tesadüfen DİSK'e uğramıştım. DİSK Yürütme Kurulu toplantısı devam ediyordu, toplantıda alınan kararlar sekreterler tarafından yazılması için yan odaya gönderilmişti. Bir ara Mehmet Karaca bana yazılmak üzere olan uzmanlarla ilgili kararı gösterdi, çok üzgündü ve ne yapabiliriz, dedi. Ben de bu karar DİSK'in geleceği açısından çok tehlikeli, dedim. DİSK yıllardır fabrikalarda düşüncelerinden dolayı işten atılan işçilerin yasal hakları için mücadele ederken bu gün kendisi 7 uzmanı düşüncelerinden dolayı işten atmıştı. Mehmet Karaca'ya 'Kemal Türkler'le görüşelim bu karar geri alınmalı,' dedim. Türkler bize, 'Ben karara karşı çıktım ama diğer arkadaşlar kesin kararlılar, ben bir şey yapamıyorum, isterseniz bir de siz konuşun,' dedi. Ben bu arada Merter'e yakın olan Maden-İş Birinci Bölge Temsilciliği'ni arayarak durumu anlattım ve DİSK'e gelmelerini istedim, 50 kadar işçi temsilcisi geldi. Yürütme Kurulu'na bizzat işyeri sendika temsilcileri tarafından baskı uygulayarak kararın geri alınmasını ya da bu uzmanların sendikalarda görevlendirilmesi gibi bir çözüme gi-

292. Politika, 02.10.1977; Vatan, 02.10.1977.

293. Politika, 03.10.1977.

dilmesini önerdim, bu önerim kabul edilmedi ve DİSK Yürütme Kurulu toplantısını kararında ısrar ederek bitirdi. Yürütme Kurulu binayı terk ederken işçilerin arasından geçtiler ve işçilerin sözlü protestosunun hedefi oldular. Kimse dövülmedi, oraya gelenlerin hepsi de DİSK üyesi ve işyeri sendika temsilcileriydi. 'DİSK Yürütme Kurulu DİSK üyesi işçiler tarafından protesto edildi,' diyemedikleri için, 'İGD'liler,' demek onlar için daha uygun geldi."²⁹⁴

Ve Türkler gazete ilanı yoluyla DİSK Genel Kurulunu 21-22 Ekim 1977 günlerinde olağanüstü olarak toplantıya çağırdı. Buna karşılık DİSK Yönetim Kurulu, 4 Ekim günü yaptığı toplantıda olağanüstü genel kurul kararına karşı çıktı. Bunun üzerine Türkler uzmanların işten çıkarılmaları kararına uymayacağını, genel kurulun olağanüstü toplanacak olması nedeniyle yönetim kurulu toplantısına da gerek kalmadığını açıklayarak Karaca ve Işıklar'la birlikte toplantıyı terk etti. Ancak DİSK Yönetim Kurulu, çalışmasını sürdürecektir, DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca'yı görevden alarak yerine Hakkı Öztürk'ü getirecekti.²⁹⁵

294. Memet Ertürk, e-posta, 15.09.2011.

295. "... Yönetim kurulu kararı ile Mehmet Karaca'nın yerine genel sekreterliğe getirilen Hakkı Öztürk dün [6 Ekim 1977] yaptığı açıklamada Kemal Türkler ve arkadaşlarının anatüzük dışı eylem ve uygulamalarını kınamış, 'Sorumsuz davranışlara kesinlikle hayır diyeceğiz' şeklinde konuşmuştur. Öztürk'ün açıklaması için, Bkz, Tercüman, 07.10.1977. Ayrıca, Vatan, 06.10.1977. Kemal Sülker, DİSK'in en kritik döneminde genel sekreterliğe seçilmesini "örgüt için bir kazanç" olarak gördüğü "bu değerli dostla" Cumartesi günü buluşarak yaptığı sohbeti Vatan'daki sütununa taşıyordu. "... 'DİSK'teki anlaşmazlık ideolojik mi?' Diye sorunca acı bir gülümsemeden sonra: 'Hayır, kesinlikle hayır, dedi. DİSK'teki mücadele örgüt bağımsızlığını koruma mücadelesidir. Anatüzükte yazılı yetkili yönetim organlarının, bireysel ve kişisel yönetime son verme. DİSK'i organlar kararıyla yürütme, çalıştırma mücadelesidir, emin olun! (...) DİSK, organlarının kararıyla yürütülme mücadelesini Genel Başkan'a ve iki arkadaşına karşı veriyor. Biz, şef sistemine karşı çıkıyoruz ve şefin uzmanlarınca kendisine söylenen bir tarikat, bir tekke slogan ve inan'ıyla ana DİSK'i ilkelerinden uzaklaştırmak çabasını önlemek, durdurmak, geriletme kararlığıyla mücadele veriyoruz.'" Öztürk, Sülker'in DİSK'teki duruşlarının temelini ideolojik olduğu çıkarsaması karşısında ise 'Bugün için,' söylemek istediği gerçeklerin bulunduğunu ve bu yüzden ideolojik yanına ağırlık vermek istemediğini de kaydediyordu. Sülker, Kemal, "DİSK Genel Sekreteri Hakkı Öztürk'le sohbet. DİSK'teki olayın gerçek nedenleri -I-" Vatan, 11.10.1977. Öztürk'ün açığa vurmaktan kaçındığı meselenin bu ideolojik yanı, meselenin esasıydı: CHP-TKP kavgasıydı.

Uzmanlar krizi Gönen’de başlayan çatışmanın şiddetlenerek bir hesaplaşmaya dönüşeceğinin işaretiydi.

DİSK’te uzmanlar işten çıkarıldığı sırada Müşür Kaya Canpolat, Türkiye Barolar Birliği’ni temsilen İstanbul Barosu olarak bir heyetle birlikte Hollanda Barolar Birliği Genel Kurulu’ndadır. Gelişmeleri döndüğünde öğrenir. “... ‘Eyvah!’ dedim. Hatta biraz da yarı şaka yarı ciddi dedim ki, ‘Benim yokluğumda işi berbat etmişsiniz çıkmışsınız.’ Olacak iş değil. Nasıl bu yanlış yapılır?” Canpolat, uzmanların işten çıkartılmalarının nedeninin giderek göze batan bir şekilde, “sanki TKP DİSK’i işgal etmiş, yönetiyormuş gibi verilen hava” olduğu fikrinde. Ve bu hava, muhalefeti güçlendirerek iktidarın el değiştirmesine sebep olacaktı. “Bir takım şahsi çekişmeler, gelişmeler, kıskançlıklar dolayısıyla (...) DİSK’te yönetim değişikliğinin olması tabiatıyla, sınıfın, işçi sınıfının bu kadar baskı altına [alınabilmesine], bu kadar yenik düşmesine sebep olan olayların [başlangıcıydı.] Büyük yanlışlık yapıldı. Yönetim değişikliğine yol açmamak lazımdı.” Canpolat, Türkler’le daha bu gelişmeler olmadan önce yaptıkları kimi konuşmaları da hatırlıyor.

“Bu adamlar fırt arı gibi Kemal Bey. Bu adamlar bir şey üretemezler, bunlar mevcut üretilmiş balları yerler, bunlara bizim Adana’da fırt arı derler. Giyimleri kuşamları yerindedir ama bal yerler, bal üretemezler. Sosyal demokrat bu demektir. Bal üretmeyen adamlar demektir. Hiçbir işe yaramazlar. Ama bunlarla sohbet etmek güzeldir çünkü biraz kültürleri vardır, döner dolaşır güzel bir laf edersin ama ortak iş yapamazsın, yapılmaz, yapmazlar. Tembeldirler, çalışmazlar. Sen şimdi bunlarla güzel görüşüyoruz diye [Türkiye] İşçi Partili sendikaları harcama, yanlış bu, denge bozuluyor. Bozulur.’ Söylediklerim olduğu gibi çıktı. Olduğu gibi çıktı. Abdullah Bey’in bu kadar ileri sürülmesi ve diğerlerinin desteğinin sağlanması... Hele o Kimya-İş Sendikası, Dinger’in yerine gelen adam... Mehmet Kılıç. Düşün. (...) Lastik-İş, Tekstil-İş, Rıza... Kemal Nebioğlu. O zaten ebedi rakip. Kemal Türkler, Kemal Nebioğlu iki rakip. O da bu rakipten kurtulmayı o anda göze aldı. Ve o da destekledi. Dolayısıyla bir çuval incir berbat oldu!”²⁹⁶

296. Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011.

Sağ basında...

DİSK içindeki çatışma sağ basında geniş yer aldı. *Tercüman*, DİSK'teki çatışmayı "ideolojik kavga" olarak niteliyor ve "paralı uzmanlar" grubunun TKP ilkelerini yaymaya çalıştıklarına vurgu yapıyordu. "DİSK'teki bir kısım uzman geçinen personel, bu ilişkileri ustalıkla yürütüyordu. DİSK'in eğitim planlaması bu uzmanlarca yapılıyordu. DİSK'in bütün yayın organları sözü edilen bu uzmanların elindeydi. Onlar yönetiyordu. Dilediklerini yazıyorlar ve TKP'nin siyasal görüşünü DİSK tabanına yayıyorlardı..."²⁹⁷

Ve *Tercüman*'ın yorumuna göre ideolojik kavga DİSK'i bölmüş, "tabandaki işçi, 'Türkler Diktası'na" başkaldırmıştı. "Türkler'in, işbaşındaki hükümeti devirmek amacı ile kurulduğunu ilan ettiği Ulusal Demokratik Cephe'nin DİSK patenti taşımasına rağmen, bu konuda DİSK organlarınca herhangi bir karar verilmediği için kişisel bir eylem olduğu ortaya" çıkmıştı. *Tercüman*'ın, 22 Eylül Gönen toplantısına ilişkin olarak ise "en iyi yorumu" *Vatan* gazetesinin 28 Eylül günlü sayısında Kemal Sülker'in yapmış olduğuna işaret etmesi de dikkat çekiciydi. Sülker şunları yazmıştı: "Ulusal Demokratik Cephe eylemi konusunda Türkler oybirliğiyle karar verildiğini açıklamıştı. Peki bir danışma organı olan Başkanlar Konseyi bunu kararlaştırdığı halde DİSK karar organı Genel Yönetim Kurulu acaba neyi kararlaştırmıştır." *Tercüman* yorumunda, TKP programından alınan temel fikirleri ve tavsiyeleri Maden-İş Sendikası çalışma raporuna monte edenlerin, kendi görüşlerini paylaşmayan DİSK'in diğer yöneticilerini militanları kanalı ile baskı altında tutmak istediklerini de kaydetmekteydi. "Bir süre önce İGD ve Maden-İş'e mensup militanlar, TKP emrindeki DİSK'te çalışan bazı paralı personelin işine son verilmesini protesto amacı ile DİSK'i basmışlar ve UDC aleyhinde bulunan DİSK yürütme kurulu üyelerini tehdit etmişlerdir."²⁹⁸ Ve Aynı köşede Refik Sönmezsoy şunları yazmaktadır:

"Öte yandan Ecevit ve takımının kem-küm etmesine karşılık, Ulusal Demokratik Cephe'nin TKP'nin ürünü gayrimeşru bir eser olduğu, DİSK içe-

297. *Tercüman*, 10.10.1977.

298. *Tercüman*, 05.10.1977.

risindeki aklıbaşında yöneticiler tarafından anlaşılmış ve bu cepheye karşı tepkiler de hızla büyümeye başlamıştır. DİSK yürütme kurulunda baş gösteren ihtilaf, yönetim kuruluna intikal etmiştir. Nitekim yöneticilerin bir bölümü, TKP buyruklarını DİSK'e monte eden maaşlı personelin işlerini son verdirmişlerdir. Uzman geçinen bu ideologlar, şimdi yandaşları militan demokratik kuruluş birlikleri ile seçimle iş başına gelmiş DİSK yöneticilerini tehdit etmektedir. Böylece DİSK'in ünlü iddiası 'Tabandaki işçinin yönetimde söz hakkı' lafının palavralığı bir defa daha ortaya çıkmıştır."²⁹⁹

Sönmezsoy DİSK'teki kavganın ideolojik olduğunu, Marksist-Lenist çeşitli grupların DİSK yönetimine el koymak için savaş verdiklerini yazmaktadır. Sönmezsoy'a göre, Gönen'de bir kısım sendika liderlerinin UDC yanlısı kişileri 'Moskova Uşağı' şeklinde kınamaları DİSK'teki ideolojik çatışmayı su yüzüne çıkarmıştı. "CHP yanlısı bir kısım sendika liderleri 'UDC' ye hayır demişler ve Türkler'in böyle bir cephe oluşturmada kendi başına hareket ettiğini ifade etmişlerdir. İddia sahipleri, DİSK Başkanlar Konseyi ile yönetim ve yürütme kurulu üyeleri olduklarından iddialarında haklıdırlar. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in 15 günlük Rusya gezisinden sonra, UDC çağrısında bulunması ve bu çağrıyı kendi başına DİSK'e mal etmesinden esas karar merciinin neresi olduğunu ortaya koyması bir yana, DİSK'de tabandaki işçinin yönetimde söz sahibi olduğu iddiasının da uydurma niteliğini ispat etmektedir."³⁰⁰ *Tercüman*'ın teşhisi, DİSK'teki çatışmanın ideolojik olduğu, kaynağında UDC çağrısının ve TKP-CHP ayrışmasının bulunduğu ve UDC nedeniyle DİSK'in iki başlı hale geldiği yönündeydi.³⁰¹ *Tercüman* CHP'yi de suçlamakta, uyarmaktaydı: "Aşırı sola taviz vermeyeceğini kapalı kapılar ardında fısıldayan CHP lideri ile yardımcılarının TKP-DİSK dayanışmasını bile bile komünistlerin oy hesabına yatıp, hala DİSK ve yandaşı sözde demokratik kuruluşlarla işbirliğine devam etmesi, her şeyden önce demokrasimizin geleceğine gölge düşürmektedir."³⁰²

299. *Tercüman*, 05.10.1977.

300. *Tercüman*, 05.10.1977.

301. *Tercüman*, 05.10.1977, Sönmezsoy, Refik, "TKP-DİSK ve CHP", *Tercüman*, 05.10.1977; *Tercüman*, 09.10.1977; 10.10.1977.

302. *Tercüman*, 05.10.1977.

DİSK Temsilciler Meclisi

Ve DİSK Genel Temsilciler Meclisi, 9 Ekim günü İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda toplandı. Sıtkı Coşkun tarafından okunan karar tasarısı oybirliğiyle kabul edildi.³⁰³ Temsilciler Meclisi bu önerge çerçevesinde, MC'nin iktidardan uzaklaştırılabilmesi için cephe hareketinin bir an önce hayata geçirilmesinin bir yurtseverlik görevi olduğunu vurgulayarak, cephenin isminin DİSK Genel Kurul kararıyla saptanıncaya kadar UDC isminin kullanılmasının yerinde olacağını karar altına aldı ve Türkler'in DİSK Olağanüstü Genel Kurulu'nun 21-22 Ekim 1977 günlerinde toplanması kararını desteklediğini açıkladı.³⁰⁴ Türkler temsilcileri, "kundakçıların maskelerini indirmekle" görevlendirdi ve "DİSK'i bir fraksiyonun ele geçirmeye çalıştığını" bahane ve iddia ederek DİSK Yürütme Kurulu'nun 4 üyesinin, aslında DİSK'i bir siyasi kuruluşun emrine sokmak ve DİSK'in bağımsızlığını yok etmek istediklerini söyledi.³⁰⁵

Politika, Temsilciler Meclisi'nin "ezici bir çoğunlukla" toplandığını yazmaktaydı.³⁰⁶ Ancak yapılan eksik bir toplantıydı. DİSK Yönetim Kurulu'nun iptal ettiği toplantıya DİSK Yönetim Kurulu'nun çoğunluk üyeleri, Onur ve Denetim Kurulu üyeleri ve kimi baştemsilciler ile şube başkanları katılmıştı.³⁰⁷ Daha sonra Rıza Güven, "Temsilciler Meclisi adı altında yapılan" toplantının resmi bir nitelik taşımadığını, DİSK'i bağlamayacağını, İGD ve İKD'nin konfederasyonun yan kuruluşları gibi gösterilmek istendiğini ve kendilerinin de bunu reddettiklerini açıklayacaktı.³⁰⁸

303. Tasarı Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk, Bank-Sen Genel Başkanı Metin Denizmen, Basın-İş Genel Başkanı Burhan Şahin, Turizm-İş Genel Başkanı Ömer Ülkü, Tekges-İş Genel Sekreteri Yakup Sönmez, Aster-İş Genel Başkanı Ayhan Dümen, Teknik-İş Genel Başkanı Burhan Ata, Baysen Genel Başkanı Cevat Özhasırcı ve Has-İş Genel Başkanı Halil Hayta tarafından verilmişti. *Politika*, 10.10.1977. Koç, Canan-Yıldırım Koç, (2009), s. 413.

304. *Politika*, 10.10.1977.

305. *Politika*, 10.10.1977; *Cumhuriyet*, 10.10.1977. Tercüman, şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Dün Spor ve Sergi Sarayı'nda düzenlediği "Temsilciler Meclisi" adını verdikleri toplantı, daha çok Türkler taraftarlarının gövde gösterisi haline geçmiş bu arada salonda bulunan bir grup İGD'li de dikkati çekmiştir." Tercüman, 10.10.1977.

306. *Politika*, 10.10.1977.

307. *Vatan*, 10.10.1977.

308. Tercüman, 12.10.1977.

Temsilciler Meclisi'nin ardından DİSK içindeki ayrışma daha da sertleşti. DİSK Yönetim Kurulu bankalara gönderdiği bir yazı ile bilgisinin dışında para ödenmemesi talimatını verdi. Hemen akabinde DİSK Genel Sekreteri Karaca, yürütme kurulunun dört üyesinin çeşitli kuruluş ve bankalara gönderdikleri yazıların geçersizliğini açıklayacaktı. Karaca, DİSK Genel Başkanı'nın imzasını taşımayan hiçbir yazı ve talimatın DİSK'i bağlamayacağını ve bu tür yazılara itibar edilmemesi gerektiğini belirtti.³⁰⁹ Türkler, DİSK'e bağlı sendikaların işyeri baştemsilcilerine duyurulması isteği ile örgüte bir genelge yayınlayarak, DİSK adına sadece kendisinin yetkili olduğunu hatırlattı, kendi imzasını taşımayan yazılara DİSK personelinin itibar etmemesi gereğini belirtti. Türkler, aksine davrananların tüzük suçu işlemiş olacaklarını ve böylelerinin haklarında gerekli işlemlere başvurulacağını da kaydetti.³¹⁰

14 Ekim günü İstanbul'da Kemal Türkler'in arabulucu olması ricası üzerine Abdullah Baştürk, DİSK'e üye 27 sendikanın 26'sının temsil edildiği ve "Başkanlar Kurulu niteliği taşımayan" bir toplantı düzenledi.³¹¹ Toplantıda erken genel kurul toplanması konusunda mutabakata varılacak ve toplantı sonrasında Kemal Türkler, Mehmet Karaca, Rıza Güven, Fehmi Işıklar, Celal Küçük, Kemal Nebioğlu ve Mehmet Kılınç'tan oluşan DİSK Genel Yürütme Kurulu'nun 16 Ekim sabahından başlayarak görevinin başında olacağı, UDC konusunun da genel kurulda ele alınacağı basına açıklanacaktı.³¹²

309. Politika, 13.10.1977.

310. Vatan, 13.10.1977.

311. Toplantıya Genel-İş Genel Başkanı Abdullah Baştürk, Maden-İş Genel Başkan Vekili Bahtiyar Erkul, Bank-Sen Genel Başkanı Metin Denizmen, Türkiye Petrol ve Kimya Sanayii İşçileri Sendikası Genel Başkanı Mehmet Kılınç, Tekstil Sendikası Genel Başkanı Rıza Güven, Lastik-İş Genel Sekreteri Celal Küçük, Gıda-İş Genel Başkanı Kemal Nebioğlu, Oleyis Genel Başkanı Mukbil Zırtıloğlu, Asis Genel Başkanı Cenani Bıçakçı, Has-İş Genel Başkanı Halil Hayta, Tek Ges-İş Genel Başkanı Selahattin Sayın, Keramik-İş Genel Başkanı Mustafa Aktoğlu, Devrimci Toprak-İş Genel Başkanı Tuncer Kocamanoğlu, Baysen Genel Başkanı Cevat Özhasırcı, Hürkam-İş Genel Başkanı Feridun Ertuş, Basın-İş Genel Başkanı Burhan Şahin, Tümkam-İş Genel Başkanı Kemal Yılmaz, Teknik-İş Genel Başkanı Turhan Aka, İlerici Deri-İş Genel Başkanı Kenan Budak, Turizm-İş Genel Başkanı Ömer Ülkü, Yeni Haber-İş Genel Başkanı Mustafa Cengiz Acar katıldılar. Politika, 15.10.1977.

312. Politika, 16.10.1977.

Toplantı sonrasında Türkler'e sunulan koşullar arasında, Genel Başkan tarafından tüzükteki yetkisine dayanılarak ilan edilmiş bulunan 21-22 Ekim 1977 tarihli olağanüstü genel kurul toplanması kararının, 22 Aralık 1977'de erken olağan genel kurul yapılması şeklinde değiştirilmesi talebi de vardı.³¹³ Türkler kendisine sunulan önerileri kabul etti; DİSK 6. Olağan Genel Kurulu'nun 22-25 Aralık 1977 günlerinde toplanacağını açıkladı.

Bu gelişmelerin DİSK içindeki tansiyonu kısa bir süre için de olsa görece düşürdüğü söylenebilir. Ancak kriz derindi. DİSK geri dönülmez bir yola girmişti. Ve DİSK Onur Kurulu 19 Ekim günü yaptığı toplantısında DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca'yı bir ay, Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk ile Maden-İş Genel Başkan Vekilleri Bahtiyar Erkul, Kemal Daysal, Halit Erdem ve Murat Tokmak'ı da ikişer ay süreyle DİSK üyeliğinden ihraç etti. "DİSK Yönetim Kurulu tarafından Mehmet Karaca 'Sıfat ve yetkilerini kötüye kullandığı ve tüzük hükümlerine ve alınan kararlara uymadığı' gerekçesiyle, Maden-İş Yürütme Kurulu üyeleri ise, 'DİSK Yürütme Kurulu üyelerinin hırpalanmasında elebaşılık ettikleri' gerekçesiyle Onur Kurulu'na sevk edilmişlerdi."³¹⁴

Grev yerlerinde kış hazırlığı

*"Korkumuz yok baskı ile zulümden / MESS'in oyunları vız gelir bize / Kışın soğukları, açlık, susuzluk / Ölümden korkmayız vız gelir bize / Sökmez bize gayrı MESS'in tehdidi / Aldatıyor her gün kendi kendini / Döner mi yolundan GREV yığidi / Kışın soğukları yaz gelir bize."*³¹⁵

DİSK içinde çatışma artarak sürerken grev yerlerinde 5 aydır açlığa, sığağa göğüs geren grevciler, kış hazırlığına girdiler. Fabrikaların önüne briketten kışlık grev barakaları örüldü, sobalar kuruldu. Pankartlar yenilendi.

4 Ekim günlü *Politika*, grev yerlerindeki kış hazırlıklarına geniş yer vermekte, grevdeki kimi fabrikalardan gözlemler, izlenimler ve işyeri

313. Tercüman, 16.10.1977. Koç, Canan-Yıldırım Koç (2009), s. 415-416.

314. Milliyet, 22.10.1977.

315. Politika, 04.10.1977.

Maden-İş grevleri Dış basında

horizont

DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası üyesi işçilerin MESS'e barış yürüttükleri grev 28. gününe girerken, yalnız ülkemizde değil, dünyada da vanlılar uyardırıyor.

*Çeşitli ülkelerin yayın organlarında yığıl maden işçilerinin grevi anlatılıyor. Aşağıda, Demokratik Alman Cumhuriyetinde yayınlanan haftalık bir dergi olan *Horizont*'da Maden-İş greviyle ilgili yazının özetini sunuyoruz.*

Mayıs sonlarından bu yana Türkiye'de maden işçileri grevde. DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası üyesi olan işçiler, 6 günden bu yana kahtmanca savasım veriyorlar.

Böğazın kıyısında bu ülkede ciddi ekonomik ve politik sorunlar var. Koa - İsyon hükümeti olan Milliyetçi Cephe, emekçilerin zırasına uygulamalarıyla tamıyor. Türkiye'de son 25 ay içerisinde fiyatlar yüzde 33 artmış bulunuyor. İş arayanların sayısı 3 milyonu aşar - kan, ülkenin dış borçları 4 milyar doları yitmiş milyon doları, bütçe açığı ise 6,5 milyar doları buluyor. MC hükümeti ise, bütün bu ekonomik sorunların yükünü emekçilerin sırtına yüklemek istiyor.

İşte, 1977 yılında kurulan Devletlet İşçi Sendikalarının önde gelen - sendika

si Maden-İş'in önderliğinde yürütülen son grev, böyle bir ortamda yürütülüyor. DİSK, Devlet Güvenlik Mahkemelerine karşı yürütülen başarılı eylemleri, 1 Mayıs'ta Türkiye'de yeniden kutlanmaya başlama sinin öpümlerinden, Türkiye'nin anıf ve kitle sendikası.

Ancak Maden-İş'in yürüttüğü grev - yin nedeni daha çok ekonomik. Toplu İş sözleşmesi görüşmelerinde çıkan anlaşmazlık nedeniyle patlak veren grev - yin, sendikal haklar açısından da büyük bir önem taşıdığı bildiriliyor. Çünkü Maden İş verenciler Sendikası MİSS, bu iş kolunda toplan sözleşme yapmak, bu arada küçük işverenleri iflasa sürdüklerken, işçi haklarını da gaspetmek istiyor. Maden-İş üyesi işçiler, bu nedenle de sürdürüyorlar grevlerini. Te-

kelci sermayenin ölümlerine koymak istediği sendikal duvarı aşmak ve ücretlerine artış sağlamak için kahtmanca ayakta duruyorlar.

Bu arada ülkede geniş bir dayanışma kampanyası başlatılmış durumda. Gençler, kadınlar, çeşitli demokratik kuruluşlar, Maden-İş ile dayanışmak için biricilikleriyle yarışıyorlar.

Türkiyeli yığıl Maden-İş üyelerinin grevi, uluslararası planda da yaygı geliyor. Dünya Sendikalar Federasyonu, bu federasyona üye sendikalar ve bağımsız sendikalar, Maden-İş'in yanında saf tutuyorlar. Tekelci sermayenin ekonomik baskısına karşı dayanışma uluslararası planda da sürüyor."

Politika, 5 Ekim 1977.

temsalcileriyle, işçilerle yapılan görüşmelerden notlar aktarmaktaydı. Yazılanlar, işçilerin morallerinin yüksek olduğu, dayanışmanın "eskisinden daha kuvvetli" olduğuydu. Maden-İş üyeleri MESS patronlarını dize getirip tüm haklarını alıncaya kadar yaz, kış demeden haklarını alıncaya kadar mücadelelerini sürdüreceklerdi. "Kışın gelmesi bizi hiç etkilemez. Bizim için önemli olan, ekonomik ve siyasi olarak haklardır... İşçi sınıfına yakışır bir hareket olarak, toplu sözleşme için hazırlamış olduğumuz taslağın tamamını almak için sonuna kadar direnmeye kararlıyız." Bir işyeri baştemsilcisi, kış hazırlıklarıyla ilgili şunları söylüyordu:

"Greve çıktığımız gün kışın da grevin devam edeceğini düşünerek tedbirlerimizi önceden aldık. Soba ve kömür temin ettik. Gördüğünüz grev kulübesini önceden yapmıştık. Soğuklar başlayınca camını taktık ve içini de soğuk girmeyecek şekilde kapladık. Sendikamız Maden-İş bize kışın üşümeyelim diye branda gönderdi. Biz de ihtiyacımız olmadığı için

Vatan, 10 Ekim 1977.

ihtiyacı olan grevdeki diğer arkadaşlarımıza iletmek üzere iade ettik.”³¹⁶

Dolapdere'deki Mesan fabrikası işçisi üç çocuk babası Hüseyin Ocak şunları söylüyordu: “MESS'in baskısı vız gelir. Hiç sevinmesinler mücadelemiz amaca ulaşınca kadar sürecektir.” Ve *Politika*, Hüseyin Ocak'ın Büyük Grev üzerine yazdığı bir şiirini de yayınlıyordu:

“Biz ezilenler verdik el ele / Hedefe varmak için içten gele gele / Tüm burjuva yöntemlerine / Bir daha dönmek üzere haydi güle güle...”³¹⁷

Hiç kuşku yok ki *Politika*'nın aktardıkları gerçeğin sadece bir yanıydı. İşçi direniyordu ama yorgundu. İki yıla yakın bir süredir grevde olan fabrikalar vardı. Ve şartlar her geçen gün ağırlaşmaktaydı. Okullar açılmıştı. Sendikanın mali gücü ve grevcilere yaptığı grev ödenekleri son derece sınırlıydı. Dayanışma da bir yere kadardı ancak.

316. *Politika*, 04.10.1977.

317. *Politika*, 04.10.1977.

Aynı günlerde, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde yayınlanan haftalık *Horizont* dergisinde Maden-İş grevleriyle ilgili bir yazı yayınlandı. *Politika*, 5 Ekim tarihli sayısında bu yazının bir özetini yayınladı.

"Mayıs sonlarından bu yana Türkiye'de maden işçileri grevde. DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikasına üye olan işçiler, o günden beri kahramanca savaşım veriyorlar. Boğazın kıyısındaki bu ülkede ciddi ekonomik ve politik sorunlar var. (...) MC hükümeti ise, bütün bu ekonomik sorunların yükünü emekçilerin sırtına yüklemek istiyor. (...) Ancak Maden-İş'in yürüttüğü grevin nedeni daha çok ekonomik. Toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde çıkan anlaşmazlık nedeniyle patlak veren grevin, sendikal haklar açısından da büyük bir önem taşıdığı bildiriliyor. Çünkü Madeni İşverenler Sendikası MESS, bu işkolunda toptan sözleşme yapmak, bu arada küçük işverenleri iflasa sürüklerken işçi haklarını da gasp etmek istiyor. Maden-İş üyesi işçiler bu nedenle de sürdürüyorlar grevlerini. Tekelci sermayenin önlerine koymak istediği sendikal duvarı aşmak ve ücretlerine artış sağlamak için kahramanca ayakta duruyorlar. Bu arada ülkede geniş bir dayanışma kampanyası başlatılmış durumda. Gençler, kadınlar, çeşitli demokratik kuruluşlar Maden-İş ile dayanışmak için birbirleriyle yarışıyorlar. Türkiyeli yiğit Maden-İş üyelerinin grevi, uluslararası planda da saygı görüyor. Dünya Sendikalar Federasyonu, üye sendikalar ve bağımsız sendikalar Maden-İş'in yanında saf tutuyorlar. Tekelci sermayenin ekonomik baskısına karşı dayanışma uluslararası planda da sürüyor."³¹⁸

Kışın kapıda olması MESS'te grevlerin çözülebileceği beklentisini güçlendirmekteydi. Ne var ki hesapta olmayan şeyler de vardı. MESS cephesinden Ergun İnce o günleri şöyle hatırlıyor: "Maden-İş'in de [üyelerine] verecek parası da yok, açık konuşmak gerekirse. Binlerce kişiye nereden [ödenti] verecek? (...) Bütün beklenen, işveren her zaman onu bekler zaten, işçiler bu işten bıkacak, nasıl olsa kış geldi, aç bu adamlar ne olacak diye bir düşünce vardı. Ama olmadı. Çok ilginçtir, işçi mahallelerindeki bakkallar, [manavlar] devamlı veresiye verdiler. Bu çok net! Ben olayın içindeydim. O zaman kızıyorduk görevimiz icabı ama net olarak gördük ki müthiş bir dayanışma oldu. Aç bırakmadılar adamları."³¹⁹

318. *Politika*, 05.10.1977.

319. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

DİSK Temsilciler Meclisi, 9 Ekim 1977, İstanbul Spor ve Sergi sarayı,
Fotoğraf, Politika.

Türkler, “Bazı basın yayın organları haber ve yorumlarında, DİSK ile yasal olmayan (illegal) ve kamuoyunda TKP adıyla tanınan bir siyasal parti arasında ilişkiler olduğu izlenimini yaratmaya çalışmaktadırlar. Şunu kesinlikle belirtmeliyim ki, konfederasyonumuzun ne TKP ne de bir başka illegal hiçbir kuruluşla en ufak bir ilişkisi yoktur, olamaz. DİSK ne illegal ne de legal hiçbir siyasal örgütün veya fraksiyonun ne denetimi ne de egemenliği altındadır. Konfederasyonumuz işçi sınıfı biliminin bir gereği olarak örgütsel bağımsızlığını ve ilkelerini büyük bir kıskançlıkla korumaktadır ve koruyacaktır.” Vatan, 11 Ekim 1977.

7

LOKAVT

“16 Ekim 1977 gecesi 13 işyerinin kapısına ‘Bu işyerinde Lokavt uygulaması vardır’ diye levha asanlar, kitlelerin gözünde zorbalığın, gericiliğin simgesi haline gelen adlarını (MESS adını) bu levhaların altına yazmaktan çekinecek kadar suçlu olduklarını, haksız olduklarını biliyorlar.” (Maden-İş)³²⁰

14 Ekim: MESS Olağanüstü Genel Kurulu

Maden-İş ile MESS arasındaki müzakereler Ekim başlarında kopmuştu. Ve Ekim ortalarında lokavtlar yeniden gündeme geldi.³²¹ Ve 14 Ekim günü MESS, İstanbul Ticaret ve Sanayii Odası'nda 21. Genel Kurulu'nu olağanüstü olarak toplayacak ve lokavtın genel kuruldan sonraki hafta içinde uygulanabileceğini açıklayacaktı.

MESS'in 21. Genel Kurulu basına kapalı olarak yapıldı. Teksir halinde bastırılmış olan genel kurul raporları delegelere genel kurula girişleri sırasında tek tek verildi. Olağanüstü genel kurulda bazı usul maddeleri yanında dayanışma fonunun arttırılması konusu da ele alındı.³²² Bu çerçevede gündemin en önemli konusu, greve maruz kalan üyelerin direncini yüksek tutmak, birlik ve dayanışmayı pekiştirmek üzere, MESS

320. Maden-İş, 1 Kasım 1977, Sayı 95.

321. Milliyet, 14.10.1977; Vatan, 14.10.1977.

322. “Halen 100 bin kadar işçinin çalıştığı 365 dolayındaki üye işyerlerinden MESS, her işçinin aldığı aylık ücretin belirli bir oranında aidat, yine yılda bir defa olmak üzere yüzde 5 oranında dayanışma aidatı almaktadır. Maden-İş Sendikası'nın MESS üyesi 31 işyerinde 11 bine yakın işçi ile grevlerini sürdürmesi ve son görüşmelerden MESS yöneticilerinin umutlarını kesmeleri üzerine, dayanışma fonunun artırılması olağanüstü genel kurulun en önemli maddesi haline gelmiştir.” Milliyet, 14.10.1977.

Yardım Fonları ve Sendika Aidatı Yönetmeliği üzerinde yapılacak değişikliklerdi. Genel kurulun bu yönetmelikte yaptığı değişikliklerin başlıcaları şunlar oldu:

"1. İşyerlerinde grev veya lokavt uygulanan üyelere yeterli miktarda yardım yapılmasını sağlamak üzere, grev veya lokavt dışında kalan üyeler aylık aidatlarını belli bir oranda artırarak ödeyeceklerdi. Bu zamlı ödeme kamu sektöründeki üyeler için isteğe bağlı olacak, ama bu fazla ödemeyi yapmadıkları ya da eksik yaptıkları takdirde, onlara yapılacak grev-lokavt yardımları miktarında bu durum dikkate alınacaktı."

"2. Bütün MESS üyeleri, 1 Aralık 1977-1 Aralık 1978 dönemi içinde, çalıştırdıkları her personel başına 5 bin lirayı aşmamak üzere yönetim kurulunun belirleyeceği bir miktarı MESS'e borç olarak vereceklerdi. Grev ve lokavta maruz kalan firmalar bu kararın dışında kalacaklardı."³²³

-
323. MESS (1999), 1, ss. 351-352. MESS Yönetim Kurulu, Maden-İş'in 1980 yılında yürüttüğü üçüncü dalga grevlerinde 5 Nisan 1980 günü, "Nisan 1980 aidatından başlamak üzere, işyerinde grev uygulaması olmayan üyelere, normal aidatın dışında, normal aidatın beş misli tutarında munzam aidat talep edilmesine; grevlerin çok uzama ihtimaline karşı da bankalardan kredi alma imkânlarının araştırılmasına" karar verecekti. Bu çerçevede MESS, Nisan sonunda İş Bankası'yla 125 milyon liralık bir kredi anlaşmasına da imza atacaktı. "Grevler sürmekteyken 25 Nisan 1980 günü toplanan XXIV. Genel Kurul, MESS yardım fonları ve sendika aidatı yönetmeliğinde değişiklik yaptı. Yapılan değişikliklerin en önemlileri şunlardı: Üyenin bu fondan yararlanabilmesi için, ya işletmesinin faaliyete geçtiği aynı yıl içinde MESS'e üye olmuş bulunması veya yönetim kurulunun onayı ile giriş aidatı ödemiş olması, ya da grev veya lokavt uygulamasına başlandığı tarihte en az üç yıl kesintisiz üyelik kıdemi bulunması gerekecekti. MESS kendisine her türlü yasal yardımda bulunduğu, destek olduğu halde, bütün uyarılara rağmen, özellikle greve katıldığı veya lokavta maruz kaldığı halde, başka işlerde çalıştığı tespit edilen işçilerine, yönetim kurulunun talimatına rağmen yasal yaptırımları, haklı bir nedene dayanmaksızın uygulamayan işverenlerin yardımlarını azaltmaya yönetim kurulu yetkili olacaktı. Mayıs ayı sonlarına gelindiğinde, grev ve lokavt uygulanan işyerlerinin sayısının çokluğu nedeniyle, MESS normal grev ve lokavt yardımı yapmakta zorlanmaya başladı. 20 Mayıs 1980 tarihinde toplanan yönetim kurulu, ihtiyacı olan üyelere borç verilmek üzere kurulmuş dayanışma fonunda birikmiş 65 milyon liranın, ileride yerine konmak üzere, normal yardım fonuna aktarılmasına ve normal grev yardımı alan üyelere verilen miktarın 1 Haziran 1980 tarihinden itibaren dörtte bir oranında azaltılmasına karar

Ve MESS, genel kurulun ardından, “Sayın Halkımıza Duyuru” başlıklı bir açıklama yayınladı.

“Bu işyerlerinde uzun süreden beri grev uygulanmamakta ve fakat fabrikalar çalışmaz hale getirilmektedir. Böylesine gergin bir atmosferde, işyerlerinde üretime devam etmenin mümkün olmayacağı aşikârdır. Bu durumda iş koşullarının bu denli bozulduğu bir ortamda lokavt uygulaması kaçınılmaz bir sonuç olmuştur. (...) T. Maden-İş Sendikası toplu sözleşme düzenini işçiye ekonomik, sosyal yararlar sağlama amacını bir tarafa bırakarak, sınıf kavgası yaratmakta bir araç olarak görmekte, uzlaşmaz sendikacılık felsefesiyle toplu sözleşme ve grevi siyasal amaçlarını kabul ettirmek için işçiye araç olarak kullanmaktadır. Bu düşünce ve eylemde olduğu için anlaşmazlığın olumlu bir sonuca ulaşması amacıyla yaptığımız her girişim ve harcanan bütün çabalar, Maden-İş Sendikası tarafından olumsuz bir ortama itilmiş ve anlaşma olanakları ortadan kaldırılmıştır. Maden-İş yöneticileri teklife karşı bir teklif dahi vermemişlerdir. Hatta MESS’i bir lokavta itmek için bütün günü harcamıştır.”³²⁴

Ve lokavt...

16 Ekim’i 17 Ekim’e bağlayan gece yarısı, 24.00’den sonra, Maden-İş’in MESS’le yürüttüğü müzakerelerin kapsamındaki ama grevde olmayan işyerlerinin kapılarına “Bu işyerinde lokavt vardır!” yazılı bezler asıldı.³²⁵ Ve “... işbirlikçi tekелci sermayenin madeni eşya işkolundaki

verdi. Yine aynı gün alınan bir başka kararla da, MESS, normal faaliyetlerini sürdüren üyelerinden, grev ve lokavt uygulanan üyelerle dayanışma içine girmelerini ve en azından, bu üyelere olan borçlarını öncelikle ödemelerini ve onlardan alacaklı oldukları miktarların tahsilini ertelemelerini istedi.” MESS (1999), 1, ss. 356-357.

324. Milliyet, 15.10.1977.

325. MESS’in 13 işyerinde lokavt kararı aldığı ve 17 Ekim Pazartesi günü bu işyerlerinin tamamında lokavt uygulayacağı 15 Ekim günü basında duyurulmuştu. Bu işyerleri şunlardı: Atlı Zincir, Voltaj Elektrik, Böhler, Elba, Elsel, Emas, Ferro Döküm, Beldesan, Çelik Sanayii, Fer Döküm, Türk Demir Döküm Çobançeşme, Türk Demir Döküm Silahtar ve Özköseoğlu. Maden-İş (1979), XXIII. Dönem Çalışma Raporu 1977-1979, 19-22 Aralık 1979, İstanbul, s. 72. Bu işyerlerinde MESS kayıtlarına göre 4552 işçi çalışmaktadır.

saldırgan örgütü MESS ve 13 işyerinin patronları lokavt ilan ettiler.”³²⁶ Maden-İş, sendika hareketinin karşı karşıya kaldığı etkili ve en geniş kapsamlı lokavt uygulamasını üyelerine şu satırlarla duyurdu:

“MESS tehdit, şantaj ve aldatmaca yöntemleriyle grevleri kıramayacağını anlayınca, toplumsal bir suç olan lokavtlara başvurarak, işçileri açlık ve sefaletle tehdit edip dize getirmeyi denedi.”³²⁷

Gece vardiyasına gelen işçiler lokavt ilanıyla karşılaşınca fabrikaların önünde beklemeye başladılar. Hava soğuktu. Sendikadan lokavt yerlerine çadırlar, battaniyeler gönderildi. Kimse dönüp evine gitmedi. Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya lokavt uygulanan işyerlerini tek tek gezerek işçilerle toplantılar yaptı, bilgi verdi.³²⁸ Maden-İş Yürütme Kurulu üyeleri Bahtiyar Erkul, Kemal Daysal, Murat Tokmak ve Halit Erdem de işyerlerini dolaşarak lokavta maruz kalan işçilere MESS'in amacını anlatılar. Maden-İş yöneticilerinin konuşmaları işçiler tarafından “DGM'yi ezdik, sıra MESS'te”, “Yaşasın Maden-İş, Yaşasın DİSK” sloganları ile sık sık kesildi.³²⁹ İşçiler lokavt ilanını nasıl karşıladıklarını soran *Politika* gazetesi muhabirine şunları söylediler: “Biz greve çıkmadık. Memleket ekonomisini batırıyorlar diye devamlı açıklamalarda bulundular işveren-

MESS (1999), 1, s. 432. Daha önce 4. Gruba giren bu işyerleri arasında olan Doğu Galvaniz ve Kroman işverenleri MESS'ten ayrılarak Maden-İş'le kendileri toplu sözleşme imzalamıştır. Maden-İş 4. Gruba giren işyerlerinden Türk Telekomünikasyon'da 9 Eylül günü greve gitmiştir. Ve bu 13 işyerinde sendika grev, işveren lokavt ilan etmesine rağmen hiçbir uygulama yapılmamıştır. Bkz. Milliyet, 14.10.1977 ve 18.10.1977. Lokavt uygulanan işyeri sayısı Türk Demir Döküm'ün iki fabrikası bulunduğu Maden-İş kaynaklarında 13 olarak kaydedilmektedir.

326. Maden-İş, 1 Kasım 1977, Sayı: 95.

327. DİSK (1977), s. 161.

328. “Sabah Atlı Zincir fabrikasında bir grup işçi, depodan 300 bin lira dolayında yiyeceği kamyonete doldurarak götürmüşlerdir. Özköseoğlu fabrikasının yanında aynı işverene ait mühendislik bölümünün girişini bir grup işçi tutmuş ve mühendislerin içeri girmelerini engellemişlerdir. Bu işyerinin fabrika dışında ayrı bir işyeri olduğunun belirtilmesi üzerine işçiler çekilmişlerdir. İşçilerin bir kısmı küçük gruplar halinde fabrikaların önünde beklemişlerdir.” Milliyet, 18.10.1977; Tercüman, 18.10.1977.

329. Politika, 18.10.1977.

ler. Oysa üretimi kendileri durdurdular. (...) Arkadaşlarımız MESS'in lokavt kararına aldırıyorlar. Sonuna kadar direneceğiz. Öyle ki, arkadaşlar MESS'i şimdi daha iyi tanıyorlar. Uzun yıllar çalıştığımız fabrikada, 'Ücretlerimizi verin gidelim' demeyeceğiz. Sonuna kadar bekleyeceğiz ve bunda da kararlıyız."³³⁰

Maden-İş üyeleri/görevlileri 1 Mayıs törenlerinde giydikleri, üzerinde "DİSK" yazılı gömleklerle lokavt yerlerinde gözcülük yapmaya başladılar. Fabrikaların önüne çadırlar, kulübeler kondu, odun sobaları kuruldu. "Lokavt hak değil, toplumsal bir suçtur" yazılı "Yaşasın Maden-İş, Yaşasın DİSK" yazılı pankartlar asıldı.³³¹ İşçiler gruplar halinde fabrikaların önünde beklemeye başladılar. Polisin lokavt uygulamasının başlatıldığı bütün fabrikalarda tertibat alındığı görüldü.

MESS adına basına bir açıklama yapan Genel Sekreter İlhan Lök, bu işyerlerinde elektrik cihazları, gemi kazanları, çeşitli saç üretiminin tamamen durduğunu açıkladı.³³² "Maden-İş ile anlaşmazlık halinde olan işyerlerinde lokavta gidildiğini ve bir süreden beri sendikanın telkini ile bu işyerlerinin çalışamaz duruma getirildiğini" belirtti. Lök, Maden-İş yöneticilerinin el altından işçi çıkarılacağı yolunda haberler yaydıklarını, bunun gerçekte ilgisi olmadığını söyledi.

"Maden-İş ile uyuşmazlıkta olan 12 işyerimizde uzun süreden beri üretim olanakları yok edilmiş, fabrikalar çalışamaz bir hale getirilmiştir. Maden-İş, bu işyerlerinde grev kararı almış olmasına rağmen uygulamayarak pasif direniş yapmakta, fabrikaları çalışmaz hale getirmekteydi. Bu fabrikalarda günlük üretim kaybı 9 milyon lirayı aşar hale gelmişti. Günümüze dek Maden-İş'in neden olduğu üretim kaybı 1 milyar lirayı aşmıştır. İş koşulları-

330. Politika, 21.10.1977.

331. Maden-İş, "Halkımıza, grev ve lokavt boylarından haber var", Özel Sayı, 24.10.1977, s. 2.

332. "Lokavt sonucu üretimleri tamamen duracak olan sanayi mamulleri ise şunlardır: Sıcak ve soğuk haddelenmiş saclar, levhalar, çeşitli kalite çelik, sac, silisli motor transformatör sacları, paslanmaz krom ve nikel saclar, motosiklet, dinorm sert mamulleri, sıhhi tesisat armatürleri, banyo aksesuarları, volan ve bataryalar, döküm ve çelik radyatör, ftings, elektrik cihazları, toplu iğne, patinaj zinciri, temper döküm ürünleri ve gemi kazanları." Tercüman, 18.10.1977. Ayrıca Bkz, Milliyet, 18.10.1977.

nın bu denli bozulduğu bir ortamda lokavt uygulaması kaçınılmaz bir sonuç olmuştur. Lokavt ile işyerlerindeki, tüm faaliyet durur ve kendilerine karşı lokavt uygulanan işçilerin hizmet akitleri askıda kalır. Hizmet sözleşmesinin askıda kalması, bu sözleşmeden doğan tüm hak ve borçların lokavt süresince mahfuz tutulması ve hiçbir hüküm doğurmaması demektir.”³³³

Sermayeye göre lokavt grev hakkı kadar doğal bir “hak” olarak kabul edilmeliydi. Lokavt uygulamasının hemen öncesinde TİSK Genel Sekreteri Rafet İbrahimoğlu haftalık *Yankı* dergisinde şu görüşlerini dile getirmişti. “Toplu sözleşme hukuku, işveren işçi arasındaki iktisadi mücadelede grev kadar lokavta da bir araç olarak yer vermiştir. Gece ve gündüz gibi grev ve lokavt da birbirinin tamamlayıcısıdır. Bu açıdan lokavt kararı alınması işçinin greve gitmesi kadar doğaldır. Ancak uygulamada işverenlerin lokavta gittikleri son derece enderdir. Bütün yollar denendikten sonra başvurulacak son yoldur. MESS işverenlerin lokavta gideceklerinden söz edilmesi işverenlerin uzlaşmak için bütün yolları denediklerinin bir işareti olabilir. Kanımca lokavta başvurmadan önce gene de uzlaşma yolları bulunmalıdır. Bütün imkânlar tükenmişse o zaman lokavta gidilebilir. Lokavt da grev gibi memleket ekonomisi bakımından memnuniyet verici sonuca yol açmaz.”³³⁴ MESS başkanı Şükrü Er de *Yankı*’nın lokavtlarla ilgili sorularına benzer yanıtlar vermişti.

“Grevlerin önlenmesinin demokratik yolu lokavttır. (...) Ekonominin çektiği sıkıntılar grevlere karşı işverenlerin lokavt paravanasını çekmemiş olmalarından dolayıdır. Kamuoyunun ve bir kısım işverenlerin lokavttan çekinmeleri memleketi daha tehlikeli uçurumlara itebilir. Lokavtın uygulanmadığı yerde grev tek taraflı olarak ekonomiyi kemiren bir silahtır. Grev ancak lokavtla dengelenir. Diğer dengeleme yollarını rejim açısından tehlikeli görmekteyiz. Bu yüzden mecbur kalırsak uygulamasına geçeceğiz.”³³⁵

333. Milliyet, 18.10.1977; Tercüman, 18.10.1977.

334. *Yankı*, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, ss. 21-22.

335. *Yankı*, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 19. MESS hukuk danışmanı Ergun İnce, 2011 Ekim’inde kendisiyle yaptığımız görüşmede lokavtın farklı problemler de yarattığını kaydetti. İnce şunları söyledi: “Bir kere hadi işçiler tamam, hadi hak etti diyelim, böyle bir şey hiç hak edilmez ama hadi diyelim hak etti. Ama bir de beyaz yakalı grup var, o adamlar da çalışmıyor. Lokavt olunca kimseye para veremiyorsunuz, suç kanunen. Ne yapılıns? Akıllı olanlar lokavt başlamadan merkeze aldılar kendi beyaz yakalılarını ki hiç olmazsa bu

Buna karşılık Maden-İş Genel Sekreteri Mehmet Ertürk, MESS yöneticilerinin, Maden-İş grevlerinin politik olduğunu ileri sürerek MESS üyeleri ile kamuoyunu yanılttıklarını, oysa bu lokavtların tam anlamı ile politik olduğunu belirtti.

"İşverenler, şimdiye kadar hiçbir sendikanın uygulamadığı bir toplu sözleşme yöntemini ileri sürerek bizden kabul edilmesini istemektedirler. Ve bunda dayatmışlardır. 32 işyerinde grev sürerken 13 işyerinde lokavta başlamışlardır. Biz, bunu emeğe karşı bir suç sayıyoruz. Esasen lokavt uygulanan işyerlerinde ücretler çok düşüktür. Bir profesör maaşını işçinin aldığı yolunda gerçek dışı demeçler vermektedirler. Hayat pahalılığının artması ile işçinin bu düşük ücretlerle çalışması esasen olanaksızdır. Biz bu mücadeleden yılmıyoruz. Ve mücadelemize devam edeceğiz."³³⁶

MESS tarafından bu işyerlerinden hiç birinde henüz grev uygulanmadan başlatılan bu toplu lokavt, aynı zamanda "saldırı lokavtı" uygulamasının ülkemizdeki çok tipik ve en önemli örnekleri arasındadır. Lokavt uygulamasının işçiler arasında bir tedirginliğe neden olduğu anlaşılıyor. MESS tarafından verilen demeçlerle, anlaşma olursa lokavt uygulanan işyerlerinde işçilerin işe "alınabileceği" vurgulanmış ve bu açıklamalar Maden-İş tarafından tehdit olarak algılanmıştır.

"Karanlık kafalı MESS patronları, kendi karanlık eylemlerine uygun bir biçimde gece karanlığında başlattılar lokavtı. 16 Ekim gecesi son silahları olan lokavtı kullanarak işçilerde, Maden-İş'te yılgınlık yaratmak hevesinde olanlar uzun soluklu bir savaşımı göze alan işçilerin yaptıkları hazırlıkları görselerdi herhalde ne denli yanlış ve sonuçları itibariyle kendilerini ne denli bir açmaza sürükleyecek bir karar verdiklerini anlardı. 13 işyerindeki binlerce işçimiz onların umudu olmayacak, onlar bizim taze kanımız, onlar savaşımımıza daha bir canlılık getirecek. Çünkü onlar zulme ve yoksulluğa karşı acımasız bir savaşım veren Türkiye işçi sınıfının yiğit neferleri, çünkü onlar Türkiye Maden-İş Sendikasının grevdeki on binlerce işçisi gibi

adamlar sonradan bize lazım olacak diye. Bir kısmı kurtardı, bir kısım beyaz yakalılar da maalesef bu işin içinde ezilmeye başladı." Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

336. Milliyet, 18.10.1977.

maddi, manevi güvencesi altında. Bu böyle bilinmeli. Bu böyle bilindiği gibi soyadına uygun demeçler vermekle maruf İ. Lök de bilmelidir ki; 'Lokavtla işçilerin iş akdi askıya alınmıştır. Eğer anlaşma olursa bu işçiler işe ALINA-BİLİRLER' biçimindeki tehdit demeci sökmeyecektir. Bir kez lokavt işyerinin kapatılması, işçilerin hizmet akitlerinin feshi değildir ve daha önemlisi tehdit ettiği işçiler Türkiye Maden-İş Sendikasının üyeleridir."³³⁷

Maden-İş, gazetesinin gerek lokavt nedeniyle yayınladığı özel sayısında ve gerekse 1 Kasım 1977 tarihli sayısında lokavtın işyerinin kapatılması, işçilerin hizmet akitlerinin feshi anlamına gelmediğini, lokavta uğramış işçilerin hizmet akitlerinin grevde olan işçiler gibi askıda olduğunu açıklama ihtiyacı hissetmiştir.³³⁸

Maden-İş lokavt kararlarını, "yerli-yabancı parababalarının" Maden-İş'e ve DİSK'e karşı planladığı "son ve öldürücü darbe" olarak görmektedir: "Ama parababaları yine yanıldı, yine kazdıkları kuyuya düştü. Lokavtlar, 33 işyerinde aylardır sürmekte olan grevlerimizin ne kadar haklı bir savaşım olduğunu işçi sınıfımıza, halkımıza bir kez daha en

337. Maden-İş Gazete (1977), 1 Kasım 1977, Sayı: 95. "Lokavt uygulanan işyerlerindeki üyelerimize gelince, onlar tıpkı grevdeki işçilerimiz gibi Maden-İş'in maddi ve manevi güvencesi, desteği altındadır. Ekmek, emeğin hakkı, örgütümüz ve onurumuz için verdiğimiz savaşımımız şimdi daha geniş bir cephede, grev ve lokavt boylarında daha büyük bir coşkuyla, kararlılıkla sürüyor, sürecek. Yerli-yabancı parababalarına karşı işçi sınıfımızın ve halkımızın kazanacağı zafer yakındır. Zafere giden yolu kısaltmak bizim birlik, dayanışma ve disiplinimizden geçecektir." Maden-İş, "Lokavtınız Vız Gelir Bize Vız", Özel Sayı, 24.10.1977, s. 2.

338. "Lokavt uygulanan işyerlerinde; Grevlerde olduğu gibi işçilerin iş akitleri askıdadır. Hiçbir şekilde işten çıkarılmış sayılmazlar. 275 sayılı yasanın 27. Maddesinde bu açıktır. Yine aynı maddede belirtildiği gibi lokavta uğramış işçilerin hizmet akitlerinden doğan hak ve borçları lokavtın sona ermesine kadar askıda kalır. Bunun yanı sıra; / İşveren işyerinden mal çıkaramaz, / İşyerini başka bir yere nakledemez, / İşyerini karısına, oğluna, akrabalarına bile satamaz-devredemez, / Başka bir isimle dahi üretim yapamaz, / Dışardan işçi alamaz, çalıştıramaz, / Mahkeme kararı olmadan işyerinden hiçbir şey çıkaramaz. / Sendikalar işverenlerin lokavt uygulamalarında, grevlerde olduğu gibi üyelerine maddi ve manevi yardımda bulunabilirler. Lokavt uygulanan işyerindeki arkadaşlarımız da sendikamızın maddi-manevi desteği altındadır." Maden-İş, "Lokavt Nedir?", Özel Sayı, 24.10.1977, s. 1.

açık biçimde gösterdi. “Grevci işçileri 45 günde 1000 lirayla geçinmek durumunda bıraktığı için Maden-İş’e vicdan dersi vermeye kalkan, yufka yürekli görünmek için sahte gözyaşı döken sermayenin” maskesi düşmüştü. Şimdi en çirkin, ama gerçek yüzüyle işçi sınıfımızın ve halkımızın karşısındaydı.³³⁹ Maden-İş’e göre lokavt kararının gerisinde, “Son günlerde gidip gelen IMF heyetlerinin istemi” vardı. DİSK’i bölme girişimlerinin ve DİSK yönetimindeki çatlakların da uygun bir ortam hazırladığı hesaplandı. MESS’in bu dönemde İzmir’de yaptığı gizli toplantıda ve MESS olağanüstü kongresinde alınan kararlar, Maden-İş’e ve giderek DİSK’e son ve öldürücü bir darbe vurulması yolunda oldu. “Önce, bir süredir Maden-İş ve MESS arasında yeniden başlayan ve grevdeki işyerlerini kapsayan görüşmeler, aniden kesildi. MESS eski verdiği teklifleri de geriye aldığını söyledi. Sonra karşılıklı grev ve lokavt kararı alınmış ama, aylardır uygulanmayan 13 işyeri için, herhangi bir yeni teklifte ve görüşmede bile bulunmadan MESS, lokavt kararını uyguladı.”³⁴⁰

Çalışma Bakanı Fehmi Cumalıoğlu MESS’in 12 işyerinde uygulamaya başladığı lokavtlara müdahale edeceğini söyledi. “Bu konu ülke çalışma hayatı açısından son derece önem taşımaktadır. İlgili Genel Müdürlük olan Çalışma Genel Müdürlüğü’ne gerekli emri verdim. Olaya hemen müdahale etmelerini istedim. Eğer hakem olarak konuya müdahale ederlerse kısa zamanda çözüme ulaşacağını umuyorum. Lokavt hem işçiler açısından hem de memleketin iktisadi durumu açısından bir an önce çözülmesi gerekli bir konu durumundadır.”³⁴¹

Ve birkaç gün sonra, 21 Ekim tarihli gazetelerde Çalışma Bakanı Cumalıoğlu’nun, Maden-İş’in MESS’e bağlı yürüttüğü grevler ve MESS’in Maden-İş’e karşı uyguladığı lokavtlarda arabulucu ve hakem olmaya hazır olduğu açıklaması bir kez daha yer alacaktı. Çalışma Bakanı, Maden-İş’in uyguladığı grevlerin hukuki olduğu kadar, MESS’in uyguladığı lokavtların da bir o kadar kanuni olduğu kanısındaydı. Grev ve lokavtlar yasal olsalar da “milli ekonomiyi dar boğazlara iten, iç huzuru zedeleyen, üretimi ve kamu hizmetlerini kısıtlayan, üretim noksanlığı

339. Maden-İş, “Lokavtınız Vız Gelir Bize Vız”, Özel Sayı, 24.10.1977, s. 1.

340. Maden-İş, “Lokavtınız Vız Gelir Bize Vız”, Özel Sayı, 24.10.1977, s. 1.

341. Politika, 19.19.1977.

nedeniyle hayat pahalılığının artmasına yol açan” olaylardı.

“Esas olan ekonomik ve sosyal şartlar ile imkânlar gözönünde tutularak ücretlerin adaletli bir sözleşmeye bağlanmasıdır. Bazı sendika yöneticilerinin ve bir kısım basının siyasi görüş ve ideolojik emellerine emeği ve alınterini vasıta etmeleri yönündeki davranışları ve tahrikleri işçilerimizin sosyal ve ekonomik durumlarını düzeltmek yerine iktisadi ve sosyal bunalımlar çıkarmak, hatta rejimi yıkmak temayülü göstermektedir.”³⁴²

Lokavt uygulaması kamuoyunda yankı buldu. Metal işçileriyle dayanışmanın boyutları daha da genişledi.³⁴³ *Yürüyüş*, MESS lokavtının tek başına ele alınabilecek bir olay olmadığını, işbirlikçi büyük sermayenin işçi sınıfına karşı giriştiği genel saldırısının bir parçası olduğunu yazdı. Lokavtın amacı, “doğrudan doğruya, ilerici sendikal hareketin en güçlü odaklarından biri olan Maden-İş Sendikasını çökertmek, böylece işçi sınıfının gerçek sınıf örgütlerine doğru yönelişine ket vurmak, antikomünist bir huruç harekâtıyla işçi sınıfımızın en denenmiş öğelerini barındıran metal işçilerini sindirmektir.” *Yürüyüş*, lokavt saldırısı için en kritik dönemin seçildiğini de belirtmekteydi.

“Patronların dilinin altındaki bakla açıkça şudur: Maden-İş üyesi işçilere karşı uygulanan lokavt, onları sınıf sendikacılığı ilkelerinden koparmayı, sınıf uzlaşmacısı bir anlayışa zorlamayı amaçlamaktadır. MESS patronlarının lokavtı, grevin, işçilerin sırtından patronlarla sendikaların pazarlığı için değil de işçi sınıfının gerçek çıkarları için kullanılmasına karşıdır. MESS’çilerin

342. Milliyet, 21.10.1977.

343. “İlerici kuruluşlar MESS’in lokavt kararını kınadı.” Vatan, 19.10.1977. Lokavta karşı ilginç bir tepki Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası’ndan (ASİS) geldi. ASİS Genel Başkanı Cenani Bıçakçı 19 Ekim günü bir açıklama yaparak CHP Genel Başkanı Ecevit’i MESS lokavtlarına karşı göreve çağırdı. Bıçakçı çağrısında Ecevit’in işverenlere lokavt hakkı tanıyan ilk politikacı olduğuna dikkat çekerek, “aradan geçen 14 yıl içinde Ecevit’in düşünceleri değişmiş midir bilinmez. Ancak MESS lokavtına karşı hiçbir ses çıkartmayışı, düşüncelerinde en ufak değişiklik olmadığının en kesin kanıtıdır kanımızca,” dedi. “Şimdi kendisini aldattığı işçi sınıfının yardımına çağırıyoruz. Başta kendisi en az bir maaşını bağışlayarak kampanya başlatmalı ve tüm parlamenterleri ile oy aldığı kitleyi, MESS lokavtına karşı işçilere en az 50 TL’lik yardıma çağırmalıdır.” Vatan, 20.10.1977.

ve tüm gerici sermaye sözcülerinin Maden-İş'e ve grevci metal işçilerine karşı yürüttükleri antikomünist saldırılarda, CHP yönetiminin ilerici sendikal harekete karşı takındığı tasfiyeci bakış açısından da bol bol yararlanılmaktadır. Bir kısım CHP yöneticilerinin ve sosyal demokrat sendikacıların, burjuvaziyi işçi sınıfına ve onun örgütlerine karşı saldırıya davet eden açıklamaları, gerici patronlar tarafından alkışlanmakta ve eşi bulunmaz bir malzeme olarak kullanılmaktadır."³⁴⁴

TSİP Genel Başkanı lokavta ilişkin olarak tüm demokratik güçleri eylem birliğine çağırdı.³⁴⁵ "Siyasal anlayışları ne olursa olsun lokavta karşı olan hemen tüm kuruluşlar, bu arada Türk-İş yöneticileri de MESS'in bu uygulamasını protesto ettiler." Halil Tunç, Bursa'daki Türk-İş Yönetim Kurulu toplantısında, işverenlerin son günlerde işçi kuruluşlarından daha şuurulu hareket ettiklerini, "saldırı lokavtları" yaparak bunları ülkeye yaydıklarını, DİSK'le demokrasi anlayışı ve sendikacılık uygulaması konusunda ayrı düşünceye sahip oldukları halde Türk-İş'in DİSK'e bağlı da olsa lokavta uğrayan işçileri yalnız bırakmayacağını söyledi.³⁴⁶ DİSK'e göre Türk-İş'in bu tavrı, sendikal birlik açısından olumlu bir gelişmeydi.³⁴⁷

344. Yürüyüş, "Örgütlerine Sahip Çıkan İşçiler Sermayenin Saldırısını Püskürtecektir", 25 Ekim 1977, Sayı 122, ss. 4-5.

345. Vatan, 20.10.1977.

346. Tercüman, 11.11.1977. Şevket Yılmaz ise MESS lokavtı konusunda şunları söyledi: "İşyerlerinde konfederasyonlar arası mücadele ne denli yoğun olursa olsun, bir lokavt karşısında bütün sendika ve konfederasyonlar ortak hareket etmek ve güç birliği yapmak zorundadırlar. Sefaletin kucağındaki metal işçilerine el uzatarak, işverenlerin sorumsuz gidişine 'dur' demek hepimizin görevidir. Umudumuz, DİSK'in tabanındaki gerçek işçilerin, başlarında çöreklenmiş karanlık zihniyeti bir an önce temizleyerek, Türk-İş'in 'Ekmek-barış-özgürlük' ilkeleri çevresinde bütünleşmeleridir." Tercüman, 26.10.1977.

347. DİSK 6 Genel Kurulu Çalışma Raporu (1977), s. 161. Türk-İş'e bağlı Yol-İş, Teksif, Maden Federasyonu, Koop-İş ile TUS-DER, Halkevleri Genel Merkezi, bazı CHP'li milletvekilleri MESS lokavtlarını protesto ettiler. Politika, 18.10.1977. Yol-İş Federasyonu genel başkanı Halit Mısırlıoğlu, MESS'in başlattığı zorbalığın MC'den beklenen desteği gördüğünü, Çalışma Bakanının açlığa mahkûm edilmek istenen işçiler ve ailelerine karşı MESS'in sözcülüğünü yaptığını söyledi. Mısırlıoğlu, "Sosyal ayıp, MC'nin de, MESS'in de halka rağmen varlığını sürdürmesidir. Oysa ayıp sosyal devletin MC ve sermaye elinde düştüğü durumdur" dedi. Politika, 22.10.1977.

Lokavtın zamanlaması

Politika, 17 Ekim günü lokavtın zamanlamasına dikkat çekerek, MESS'in uzun süredir sözünü ettiği lokavtları DİSK yönetim kademesinde anlaşmazlık patlak verince uygulamaya karar vermesini “zamanlaması hatalı bir taktik” olarak değerlendirdi. *Politika*, DİSK'teki anlaşmazlığın çözüme bağlanmasının MESS'in kararını açıkta bıraktığı kanısındaydı. *Politika* aynı gün şu çağırışı da yayınladı:

“Politika'nın açtığı Grevdeki Maden İşçileri ile Dayanışma Kampanyası, başlangıçta hedeflenen 5 milyon lirayı aşınca ara vermişti. Ancak DİSK'te önceki güne kadar süren 'olumsuz' gelişmeleri fırsat bilen MESS elebaşları 12 işyerinde lokavt uygulama kararı alarak saldırıya geçtiler. DİSK'te bütünlüğün yeniden kurulmasıyla, daha da önemlisi işçi sınıfımızın en savaşkan, en bilinçli unsurlarını bağrında barındıran Maden-İş tabanının kararlılığı ile bu saldırı boşa çıkacaktır. Ancak bu saldırıya bir karşı saldırıyla cevap vermek, MESS patronlarına Türkiye'deki demokratik dayanışmanın bitip tükenmeyecek gücünü bir kere daha kanıtlamak için kampanyamıza kaldığımız yerden devam ediyoruz. Şimdi hedef 10 milyon liradır. Politika bu çağırışı yayınlayarak üstlendiği işlevi yerine getirdiği inancındadır. MESS elebaşlarının heveslerini kursaklarında bırakmak, demokratik dayanışma gücümüzü dosta düşmana bir kere daha kanıtlamak için ve 10 milyon liralık bir dayanışma fonu oluşturmak için tüm yurtseverleri, demokratları, sosyalistleri göreve çağırıyoruz.”³⁴⁸

Oya Baydar da “Bu lokavt başka lokavt” başlıklı yazısında lokavtın zamanlamasına dikkat çekiyordu. MESS'in olağanüstü genel kurulunda alınmış olması da lokavt kararının sermaye tarafından ne kadar önemsendiğinin bir göstergesiydi. Ve DİSK içinde belli çalkantıların olduğu bir dönemde, sermaye açısından son derece dikkatli bir zamanlama ile ilan edilen bir lokavt...” Baydar'a göre; kesinlikle siyasal amaçlı bir lokavttı. “Evet, bu lokavt başka lokavt. Bu lokavt asla sendikal amaçlı olmayan ve özünde tümüyle işçi sınıfının sendikal ve siyasal örgütlenmesini sindirmeye, hatta olanak bulunursa geriletmeye yönelik bir lokavt. Bir büyük oyunun sadece bir sahnesi.” Baydar, lokavtlarla son Maden-İş genel kurulu arasında da bir bağlantı görüyordu:

348. *Politika*, 17.10.1977.

"Maden-İş, hızla gelişen, güçlenen ve sosyalist çizgide ilerleyen bir tabana ve yönetime sahip bir örgüt. Son Maden-İş Kongresi, bu gerçekleri dosta düşmana açıkça gösteren bir kongre oldu. Maden-İş tabanının gücü ve siyasal bilinç düzeyi, başkalarının beklemediği veya bir türlü inanmak istemedikleri bir şekilde çıktı ortaya. Bu gerçeğin böyle kesin şekilde yansımaları pek çoklarını rahatsız etti. Bu rahatsız çevrelerin, özünde tekelcilerin kışkırtmasıyla, DİSK çalkalandı ve ardından tam çalkantı sırasında ve ona bağlı olarak, MESS'in lokavt kararı geldi." ³⁴⁹

Sadun Aren de lokavtın zamanlamasına dikkat çekerek, MESS yöneticilerinin DİSK içindeki çekişmeden yararlanmayı düşünmüş olabileceklerini, ancak eğer bu doğru ise bu konuda da tam bir yanlış içinde olduklarını yazmaktadır. "Çünkü MESS'in lokavt saldırısı DİSK içindeki çekişmeleri arttırmamış tersine sükûnet bulmasına yardımcı olmuştur." ³⁵⁰

Aren'in bu öngörüsüne sağ basın da dikkat çekiyordu. Güneri Civaoglu, şunları yazıyordu: "... Lokavt uygulanan 12 işyerindeki 5 bin 300 işçinin geçim yükünün DİSK'in omuzlarına bindiği düşünülebilir. DİSK'in iki başlı yönetime girdiği, çok sancılı şu günlerde, bu ağır bir darbedir. Ancak o darbenin DİSK'teki çatlağı büyütmesi kadar, bir yapıştırıcı etki yapması da mümkündür. MESS'in aldığı lokavt kararı, çok zorlu bir iç muhalefet tarafından sürüklenmekte olan Türkler tarafından kullanılabilir. '*Sermaye hücumu geçti şu günlerde bütünlüğümüzü korumalıyız*' sloganıyla Türkler'in bir sığınak bulması uzak ihtimal değildir. DİSK öyle bir çağrıyla toparlanabilir de..." ³⁵¹

Sermayenin MESS dayanışması

MESS, lokavt uyguladığı işyerlerine dayanışma yardımı yapmaya başladı. MESS'in üyesi işverenlere her gün için ödediği lokavt ödeneği, işverenin son üç yıl içinde ödediği üyelik aidatlarının bir günlük karşılığının 36,5 katıydı. ³⁵²

349. Politika, 18.10.1977.

350. Aren, Sadun, "MESS lokavtı yanlış hesaptır", Politika, 26.10.1977.

351. Civaoglu, Güneri, "Lokavt Üzerine Düşünceler", Tercüman, 18.10.1977.

352. Milliyet, 19.10.1977.

MESS'in uyguladığı lokavtlar sermaye örgütleri tarafından ilk andan başlayarak desteklendi. 19 Ekim gecesi TİSK Genel Sekreteri Rafet İbrahimioğlu İstanbul'da işveren sendikalarının genel sekreterleri ile uzun süren bir toplantı yaptı. Toplantıda uygulanmakta olan grev ve lokavtlar karşısında MESS'in desteklenmesi kararlaştırıldı.³⁵³ Hemen ardından TİSK Genel Başkanı Halit Narin, konfederasyona bağlı bütün sendikaların ve işyerlerinin MESS'i haklı davasında maddi ve manevi yönden destekleme kararı aldıklarını" açıkladı. Narin, grevde ısrar etmenin ideolojik amaçlara dayandığını ve sendikanın işçileri baskı ile grevde tuttuğunu ileri sürdü.³⁵⁴

MESS'e bir destek de cam işverenlerinden geldi. Türkiye Cam Sanayii İşverenleri Sendikası Genel Başkanı Şahap Kocatopçu 22 Ekim günü yaptığı yazılı açıklamada, Türkiye Maden-İş Sendikası'nın MESS üyelerine uyguladığı grevlerin tamamen ideolojik ve sınıf çatışması öngörüsüyle yapıldığını söyledi. "Nitekim kamuoyuna yansıyan bütün grevlere karşın Maden-İş grevinde duyulan, bazı işçi hak ve özgürlükleri değil, ezilmesinden söz edilen bir mesleki kuruluş, yani MESS'tir. Bu da grev hakkının anayasal amacıyla tam karşıt bulunmaktadır. Bu saptırılmış iş mücadelesinde MESS'i desteklemek yasaya ve huzurlu bir çalışma ortamına olan inancımızı gösterir."³⁵⁵ Kocatopçu, özellikle madeni eşya işkolunda uygulanan yaygın grev ve lokavtlar nedeniyle kamuoyunda yaratılmak istenen bazı yanlış izlenimlerin düzeltilmesi gerektiğini belirterek, toplu pazarlık sisteminden lokavt hakkı çıkartılırsa sistemin ortadan kalkacağını ve bunun da toplumun demokratik niteliğini zedeleyeceğini ileri sürdü.³⁵⁶

Türkiye Kimya Sanayii İşverenleri Sendikası Yönetim Kurulu Başkanı Mükerrer Berksoy da 24 Ekim günü yaptığı basın açıklamasında,

353. Milliyet, 21.10.1977.

354. Milliyet, 21.10.1977.

355. Milliyet, 23.10.1977.

356. "Son günlerde tekrar tartışma konusu yapılmak istenen lokavt hakkına değinmekte yarar vardır. Lokavtın, grev gibi bir anayasal hak olduğu en üst yargı kurullarındaki hukukçulara kadar tüm ilgililerce kabul edilmiştir. Burada üzerinde durulması gereken husus, toplu pazarlık sisteminin sadece özgür demokratik toplumlarda varolduğu ve bu sistemin bir bütün olduğudur. Bu demektir ki, toplu pazarlık sisteminden lokavt hakkı çıkarılırsa, sistem ortadan kalkar ve bu da toplumun demokratik niteliğini zedeler." Milliyet, 23.10.1977.

MESS'in olumlu ve yapıcı önerilerine rağmen" toplu sözleşme görüşmelerinde ortaya çıkan görüş ayrılıklarının Maden-İş'in tamamen sınıfsal ve uzlaşmaz bir tutum içine girmesinin sonuçları olduğunu ileri sürecekti. Berksoy da Kocatopçu gibi, "demokratik hukuk devletinin bir icabı olan grev ve lokavt haklarını" karşılıksız düşünmenin, taraflardan birini yasa karşısında güçsüz ve ezilmeye mahkûm edeceğini önemle vurgulamaktaydı.³⁵⁷

Sermaye sözcülerine göre lokavt, işverenin demokratik düzende en tabii ve yasal hakkıydı.

Lokavtın ilk günlerinde fabrikalar

Saldırı lokavtı yani grevde olmayan bir fabrikada işverence lokavta gidilmesi, çalışmaya gelen işçilerin işveren tarafından kapıdan çevrilmesi, sendika ve işçi açısından toplu pazarlık sürecinin en dramatik anlarındandır. İşçi sendikalarını savunmada ve zaman zaman da zor durumda bırakabilen, sermaye karşısında bir moral dezavantaj/tedirginlik yaratabilen saldırı lokavtı, üyeler/işçiler için ise kolaylıkla üstesinden gelinebilecek bir durum değildir.

Maden-İş uyuşmazlık sürecinde olan ama grev uygulamadığı fabrikalarda MESS tarafından başlatılan lokavtlara karşı, daha ilk andan başlayarak üyelerinin yanında olmuştı. Maden-İş yürütme kurulu üyeleri Şinasi Kaya, Memet Ertürk, Bahtiyar Erkul, Kemal Daysal, Murat Tokmak ve Halit Erdem lokavtların başladığı işyerlerini tek tek dolaşmış, MESS'in amacını anlatmışlardı.

Türk Demir Döküm işverenine ait Silahtar'da ve Çobançeşme'de iki fabrika vardı. Silahtar'da 2100, Çobançeşme'de 400 işçi çalışıyordu ve lokavt tümüne, 2500 işçiye birden uygulanmıştı. TDD fabrikası 1969'da bir direniş, 1972'de bir grev yaşamıştı. Maden-İş 14. Bölge sınırlarındaki Alibeyköy'de kurulu fabrikada işçiler çevre halkından büyük destek görüyorlardı. TDD'de lokavt uygulamasından iki gün önce işveren sendika temsilcilerini çağırmış ve MESS'in aldığı karar doğrultusunda 16 Eylül'ü 17 Eylül'e bağlayan gece yarısı lokavt uygulayacağını söylemişti. Lokav-

357. Milliyet, 25.10.1977.

tın ilan edildiği gece Kemal Türkler hariç Maden-İş, yürütme kurulunun tamamı Türk Demir Döküm işçilerinin yanındaydı. Maden-İş Yürütme Kurulu üyelerinin konuşmaları işçiler tarafından “DGM’yi ezdik, sıra MESS’te,” “Yaşasın Maden-İş, Yaşasın DİSK” sloganları ile kesilmişti.³⁵⁸ İlerleyen günlerde işçiler, yemek işini çevre halkının yardımıyla büyük ölçüde hallettiklerini söylüyorlardı.

“Et ihtiyacımızı Küçükçekmece’de iş sahibi olan Adil Keskiner isimli bir kasap karşılıyor. Aynı kasap fabrikanın et iaşesini temin ediyordu. Şimdi de üç günde bir, 100 kilo et getiriyor bize. Bu arada yine daha önce fabrikanın ekmek işini halleden Evin Ekmek Fabrikası sahibi, lokavt süresince ekmek ihtiyacımızı karşılayacağını söyledi. Ayrıca fabrikanın eski müteahhidi de çay, şeker, sigara gibi ihtiyaçlarımızı karşılıyor. Özellikle sendikamızın bulunduğu şu durumda böylesine yardımlaşmalar bizim için oldukça sevindiricidir.”³⁵⁹

Böhlér’de ilk gece sendikadan gelen çadır kurulmuş, battaniyeler dağıtılmış, işçiler fabrika önünde beklemeye başlamışlardı. İşçilerden bir bölümü kadındı ve *Politika* muhabirine şunları söylüyorlardı:

“Biz greve çıkmadık. Memleket ekonomisini batırıyorlar diye devamlı açıklamalarda bulundular işverenler. Oysa üretimi kendileri durdurdular. (...) Arkadaşlarımız MESS’in lokavt kararına aldırıyorlar. Sonuna kadar direneceğiz. Öyle ki, arkadaşlar MESS’i şimdi daha iyi tanıyorlar. Uzun yıllar çalıştığımız fabrikada, “Ücretlerimizi verin gidelim” demeyeceğiz. Sonuna kadar bekleyeceğiz ve bunda da kararlıyız.”³⁶⁰

Ankara asfaltı üzerindeki Ferro Döküm işçilerinin lokavt yerine kurdukları çadıra ancak 5-6 kişi sığabiliyordu. Çadırın hemen yanında bir odun sobası yanıyordu. İşçiler uzun sürecek bir lokavta hazırıldılar ve ile-

358. Kemal Daysal yaptığı konuşmada, “Türkiye işçi sınıfı, tarihine yeni bir sayfa eklemenizi bekliyor” demiş ve bu mücadelede MESS’in bileğinin büküleceğini vurgulamıştır. Murat Tokmak da konuşmasında, ekonomik ve demokratik haklar için 30 Mayıs 1977 gününden bu yana grevde bulunduğunu belirtmiş ve “İşçi sınıfımızın bu onurlu ekmek kavgası, örgüt prensiplerinden ve disiplininin sapmadan mutlaka başarıya ulaşacaktır” demiştir. *Politika*, 18.10.1977.

359. *Politika*, 30.10.1977.

360. *Politika*, 21.10.1977.

ride “baraka nevinden bir şeyler” inşa etmeyi planlıyorlardı. 286 işçinin çalıştığı bu işyerinde, lokavt uygulaması 286 işçiyi de kapsıyordu. Yalnız bekçiler ve bazı personel bu uygulamanın dışında tutuluyordu. *Politika*, bir Ferro Döküm işçisinin sözlerini yıllar öncesinden bugüne taşıyor.

“Fabrikada zaten aç karnına çalışıyoruz. Hakkımızı söke söke alacağımız gayet açık. Bu zamana kadar mücadelemizden yılmış olsaydık bugün burada olmazdık.”³⁶¹

Politika, Emas fabrikasında lokavt uygulamasını izleyen ilk günlerdeki manzarayı şu satırlarla aktarıyordu “Emas’ta işçiler diğer işyerlerinde olduğu gibi çadırdaki beklemiyorlar. Fabrika önündeki bir çıkıntıdan yararlanarak baraka yapmışlar. Ön tarafını da muşamba ile örtmüşler. Barakaya da odun sobası yerleştirmişler.” İşçiler, Emas’ta lokavt ilan edilmeden bir gün önce işverenin makine ve takımlarını işyerinden çıkardığını ve gene kendisine ait Samatya’daki Valf Sanayi işyerine götürdüğünü söylüyorlardı.³⁶²

Elsel Gaz Armatürleri Sanayii A.Ş. işyerinde 125 işçi çalışıyordu ve hepsi de lokavta maruz kalmıştı. Elsel’de Maden-İş’in getirdiği çadır işyerinde o tarihe kadar kurulan ilk çadırdı. Elselde ilk kez toplu halde üretim duruyor, Elsel işçisi ilk kez böyle bir mücadeleyle karşılaşlıyordu.³⁶³

MESS’in lokavt uyguladığı Atlı Zincir Fabrikasında 300 işçi çalışıyordu ve sendikalı işçilerin dışındakilere de lokavt uygulanıyordu. *Politika* muhabiri, izlenimlerini şu satırlarla dile getiriyordu: “Atlı Zincir Fabrikasının önüne gittiğimizde bir otobüs toplum polisini fabrikanın önünde beklerken bulduk. Polisler ellerinde coplarla fabrikanın önünde volta atıyorlar. Bir kısım işçi de komiserle tartışma halinde. Pazar gecesi 24 sıralarında işverenin vekili gelerek lokavt ilanını asmış. Pazartesi işçiler normal saatlerinde işe gelmişler. Diğer lokavt ilan edilen işyerlerinde olduğu gibi Atlı Zincir’de de işveren Pazartesi sabahı servis aracı göndermemiş. Pazartesi lokavta hazırlıklı gelen işçiler hemen bir baraka yapımına girişmişler. İşçiler fabrikadan elektrik ve kum taşımak için el

361. *Politika*, 21.10.1977.

362. *Politika*, 22.10.1977.

363. *Politika*, 22.10.1977.

arabası istemişler ancak verilmemiş. Lokavtın ikinci gününde suyu kesmiş işveren. Çevredeki fabrikalara da su verilmemesi için sıkı sıkı tembih etmiş. Atlı Zincir 26 senelik bir fabrika. İşçiler ilk sendika olarak Metal-İş'i tanıyorlar. Daha sonra Tek Met-İş girmiş. Ve 26 senedir işçiler grev yüzü görmemişler. Ancak işçiler daha sonra Maden-İş'i örgütlemişler." Ve Atlı Zincir'de 26 yıldır çalışan bir işçi şunları anlatıyordu:

"Daha önce diğer sendikalar varken iki ay içinde toplu iş sözleşmesi görüşmeleri bitiyordu. Maden-İş girdikten sonra işverenin bize karşı da tavrı değişti. Ve bildiğiniz gibi Maden-İş bu işyerinde toplu sözleşme görüşmelerinde bizim isteklerimizi talep etti. Verilmeyince de uyuşmazlık ve ardından grev kararı. Maden-İş bu işyerine bir yıl önce girdi ancak bizimle birlikte çıkar."³⁶⁴

Voltaj Elektrik fabrikası, Auer fabrikasının hemen yanındaydı ve Voltaj Elektrik'te lokavt uygulandığında Auer işçileri 15 aydır grevdeydi. Auer işçileri Voltaj Elektrik işçilerine yer vermişler, yemek ve çay vermişlerdi. Auer baştemsicisi barakalarının kendileri için büyük olduğunu, onun için de barakayı ikiye böldüklerini söylüyordu, *Politika* muhabirine. Diğer kısmını "Kiraya verdik" diyordu Auer işçileri. Voltaj Elektrik'te 26 işçi çalışıyordu. Nöbetler, her nöbetçinin 12 saat nöbet tutacağı şekilde uygulanmaktaydı.³⁶⁵

O yıllarda Fer Döküm Alibeyköy'de daracık bir yolun üzerinde kurulu bir fabrikaydı. 30 işçinin çalıştığı fabrikada işveren lokavt uygulanacağını işçilere Cumartesi gününden söylemiş ve bunun üzerine de işçiler o günden çadırdaki nöbet tutacak işçilerin listesini hazırlamışlardı. Fer Döküm işçileri Pazartesi günü normal olarak işe gelir gibi gelmişler ve aynı gün fabrikanın karşısında yolun diğer tarafında bir çadır kurmuşlardı. Daha sonra aralarında topladıkları parayla elektrik sobası aldılar. Onunla ısınıyorlardı. Çevre fabrikalardan işçiler yemek getiriyorlardı. İşçiler, işverenin sahte imzalarla işyerinde grev oylaması yaptırdığını ancak amacına ulaşamadığını söylüyorlardı. Fer Döküm işçisi inanıyordu ki, "Lokavt, nakavt olacak!"³⁶⁶

364. *Politika*, 27.10.1977.

365. *Politika*, 27.10.1977.

366. *Politika*, 28.10.1977.

Elba Basınçlı Döküm Sanayi işyerinde Cumartesi akşamından temsilciler işçileri toplayarak MESS'in lokavt uygulayabileceğini, hazırlıklı olunması gerektiğini söylemişlerdi. Elba'da çalışan 35 işçi Pazartesi sabahına kadar normal vardiyalarında çalışmış, Pazartesi sabahı lokavtla karşılaşınca fabrika önünde toplanarak ve beklemeye başlamışlardı. Bir teneke içinde odun yakmış ve soğuğa karşı bu şekilde korunmaya çalışmışlardı. İşçiler, MESS'in lokavt uyguladığı günlerde bile kendilerine dergisini göndermeye devam ettiğini söylüyorlardı. Elba'da lokavtın uygulanmaya başladığı sabah sendikadan yiyecek ve giyecek malzemeleri getirilmiş, işçiler ihtiyaçlarından fazlasını almamışlardı.³⁶⁷

Özköseoglu işyerinde ekmek fırını, vantilatör, ekmek kes-tart, yoğurma, şekillendirme ve eleme makineleri üretiliyordu. 201 işçinin 104'ü sendikalıydı. İşçiler lokavt ilan edileceğini önceden biliyorlardı, Pazartesi sabahı servis gönderilmemiş, işçiler otobüslerle, dolmuşlarla gelmiş, çadır kurmuşlardı. Sonra kerestesini, tahtasını fabrikadan alarak baraka yaptılar. İşçiler kararlıydılar:

"İşveren, 'Benim bir suçum yok. Ne yaptıysa MESS yaptı' diyor. İşverenin söylemesine göre, lokavtı MESS uygulamış. Sanki MESS ayrı, bizim işveren ayrı. MESS kimlerden oluşuyor ki? Bize göre lokavt, işçileri zor durumda bırakmak için MESS'in bir girişimidir. Ama bütün arkadaşlar sonuna kadar direnmekte kararlıdırlar. Zaman gösterecek bunu."³⁶⁸

Çelik Sanayii önünde pankartlar karşılıyordu ziyaretçileri. "Lokavt hak değil sosyal suçtur," "Kahrolsun işçi düşmanı MESS," "Ulusal Demokratik Cephe için ileri..." İşyeri baştemsilcisi, MESS'in katı tutumundan ortaya çıkan lokavtların, hak değil sosyal suç olduğunu söylüyordu. "Üstelik Anayasada lokavt hakkı diye bir şey yoktur. MESS, grevlerimizin ideolojik olduğu demagojisini yaymaya çabaladı. Ancak bu tutmadı, sökmeyecek de..."³⁶⁹

Beldesan... Maden-İş 6. Bölge temsilciliği sınırlarında, Kavel'e ve grevdeki Bebimot'a komşu bir fabrikaydı. İşçiler lokavt uygulandığı gün

367. Politika, 28.10.1977.

368. Politika, 28.10.1977.

369. Politika, 30.10.1977.

bir iki saat içinde büyükçe bir baraka yapmışlardı. Barakanın bir köşesinde kitaplık vardı, davarları afiş ve resimlerle dolu olan barakanın ortasında bir de soba kurulmuştu. İşçiler polis gözetiminde asılan lokavt ilanının altında imza olmadığını söylüyorlardı.

"MESS'in lokavt ilanının altında herhangi bir imza yok. Oysa biz greve gittiğimizde göğsümüzü gere gere Maden-İş imzasını atarız."³⁷⁰

Maden-İş ve DİSK arasında "yetki devri" tartışması

Lokavt uygulamasının hemen ardından basında, Maden-İş'in toplu pazarlık yetkisini DİSK'e devrettiği haberi yer aldı. Habere göre yetki devrinin amacı grev ve lokavt uygulamalarının çözümüydü ve öneri Maden-İş'ten gelmişti. Bunun üzerine DİSK, Konfederasyon Genel Başkan Yardımcısı Rıza Güven'i görevlendirmiş ve Güven de ön çalışmalara başlamıştı.³⁷¹

Ne var ki Maden-İş bir gün sonra, 20 Ekim günü kendi içinde yaptığı değerlendirme toplantısının ardından basında çıkan haberlerin asılsız olduğunu, DİSK'e yetki devrinin söz konusu olmadığını açıklayacaktı.³⁷² Şinasi Kaya tarafından yapılan bu açıklamaya DİSK Yürütme Kurulu bir gün sonra yaptığı yazılı açıklamayla karşılık verecekti.

"Yürütme Kurulumuz bu sorunların çözümünde öncelikle İşveren Sendikaları Konfederasyonu ile ilişki kurulması gerektiğini uygun görmüştür. Sorunların içinde en önemlisi üye sendikamız Maden-İş Sendikasının yürüttüğü grevler ile işveren sendikası MESS'in uyguladığı lokavtlardır. Bu konularla ilgili olarak asılsız haberler çıkmaktadır. Maden-İş Sendikası kendi içinde grev ve lokavtlara ilişkin taban ve kadro toplantıları gibi bir uğraşı programı içindedir. Bu nedenle 'DİSK Maden-İş'ten yetki istedi, Maden-İş vermedi' gibi haberler asılsızdır, maksatlardır. Konuların çözümüne ilişkin en geçerli yol hangisi ise elbette o uygulanacaktır."³⁷³

370. Aynı yerde.

371. Milliyet, 19.10.1977.

372. Milliyet, 21.10.1977.

373. Milliyet, 22.10.1977.

Açıklamada ayrıca İGD ve İKD gibi kuruluşların DİSK'in yan kuruluşları gibi gösterildikleri, bunun gerçeğe ilgisi olmadığı önemle vurgulanmaktadır.³⁷⁴

21 Ekim: Profilo'da gözaltı

Grevdeki Profilo işçileri, 22 Ekim günü fabrikada bir basın toplantısı düzenlediler. İşçiler, MESS'in ve işverenin yasal olarak sürdürülen grev üzerine bir takım oyunlar oynadıklarını açıkladılar. Tahriklere karpılmayacaklarını, işverenlerin kışkırtmaları ve saldırılarının mücadelelerini engelleyemeyeceğini söylediler. Toplantıda Profilo İdare Meclisi Başkanı Jak Kamhi ve oğlunun önceki gün fabrikaya gelerek grevci işçilere saldırdıkları da ileri sürüldü. Basın toplantısında ayrıca, önceki gün 11 kişinin toplum polisi tarafından alınarak Emniyet 1. Şubeye götürüldüğü, ancak akşamüzeri salıverildikleri kaydedildi. Profilo işçileri toplantısında polis baskınına kınayarak, bu tür saldırıların kararlılıklarını bozamayacağını vurguladılar.³⁷⁵ *Politika* olayı bir provokasyon; MESS'in Oda Kule'deki gizli toplantısındaki kararlar çerçevesinde yapılmış bir girişim olarak yorumluyordu.

"Profilo işvereni Jak Kamhi, dün [21 Ekim 1977] saat 11.00 sıralarında Profilo grev yerine giderek işçilere hakarete bulunmuş ancak, işçiler hiçbir tepki göstermemişlerdir. Daha sonra saat 14.45 sıralarında polis grev yerini basmış, bazı işçileri ve ziyarete gelen gençleri dövmüştür. Baskın sırasında 11 kişi gözaltına alınmış 5 saat gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakılmıştır."³⁷⁶

374. "... Özellikle İGD ve İKD gibi kuruluşlar, DİSK'in yan kuruluşu gibi gösterilmek istenmektedir. Bu yöndeki yanıltıcı haber ve yazılar ilerici kuruluşlar arasındaki güç birliği ve dayanışma ilişkilerini yıpratmaya yöneliktir. Bu kuruluşlar ilerici demokratik örgütlerdir. Kuruluş amaçlarını DİSK'in kuruluş amaçları ile özdeşleştirmek olanak dışıdır. DİSK, V. Genel Kurulu'nun 33. numaralı kararı uyarınca diğer ilerici demokratik örgütlerle ne oranda ilişki kuruluyor ise İGD ve İKD ile de aynı oranda ilişki kurma durumundadır." *Milliyet*, 22.10.1977.

375. TSİP İstanbul İl Başkanı Mehmet Aköz, 22 Ekim günü basına bir açıklama yaparak, polisin grevdeki Profilo fabrikasına girerek, bazı işçi ve konukları toplamasını kınadıklarını belirtti. *Milliyet*, 23.10.1977. Ayrıca Bkz. *Politika*, 23.10.1977.

376. *Politika*, 22.10.1977.

Buna karşılık Jak Kamhi, bu ithamın ancak kovboy filmlerinde gerçek olabileceğini söyledi.

"Düşünün ki, 20-30 kişinin olduğu bir fabrikaya ben ve oğlum gidiyor ve grevcilere saldırıda bulunuyoruz. (...) Konunun aslı şudur: Oğlumla birlikte fabrikanın geliştirme araştırma dairesine gidiyorduk. Yolda grevci işçilerin barikat kurmuş olduklarını gördük. Bu barikatlardan kendimize geçecek bir yol açtıktan sonra araştırma dairesine geldik. Dairenin önünde de varil ve demirlerden bir barikat kurulmuştu. Ne içeridekilerin dışarı çıkması ne de bizim içeri girmemiz mümkündü. Bunun üzerine barikatları neden yaptıklarını, burada bulunan insanların özgürlüklerini kısıtlamaya hakları olmadığını söyledim. 'Biz ne istersek yaparız. Her tarafa gözcü koyacak adamımız yok. Gerekirse memurlarınızı da içeri sokmayız, dua edin bu kadar sert davranmıyoruz' dediler. Ben de 'Bir grev yapıyorsunuz, yasaların tanıdığı sınırlar içinde yapın eyleminizi' deyip dönerek barikatı yıktım ve daireye girdim. İdare amirime memurların özgürlüklerini sınırlayan hareketler olursa engel olmaları için emir verdim. Çıktıktan sonra tekrar yanıma geldiler ve 'Efendim, böyle davranıyorsunuz, biz bunun daha ağırını yapabiliriz' dediler ve işveren aleyhine sloganlar söylediler. Ben de siz kavga arıyorsunuz, bunun yeri ve saati burası değil, yarın yine karşı karşıya geleceğiz, böyle bir atmosfer yaratmanız olumlu sonuçlar yaratmaz' deyip gittim. Fabrikaya polis falan çağırmış değilim. Bizim arzumuz, yasaların sınırı içinde grevin bitmesi, işçi ve işverenin hiçbir olay olmadan bu zor günleri geçirmesidir."³⁷⁷

*

MESS'in 16 Ekim gece yarısı 13 fabrikada başlattığı lokavt uygulamasının hemen ardından, 19 Ekim günü basında, MESS Başkanı Şükrü Er'in yazılı bir açıklaması yayınlanmıştı. Er, ülke düzenini devirmek isteyenlerin baş hedefinin grevler olduğunu ileri sürmüştü; 1977 yılında 11 milyar liralık üretim yapması planlanan 29 işyerinde Maden-İş tarafından üretimin durdurulduğunu, iç pazarlar gibi dış pazarların da kaybedildiğini belirtmişti. İhtiyaçlarının büyük çoğunluğunu Türkiye'den sağlayan Ortadoğu ülkeleri pazarlarına artık Yunanlı işadamları hâkim

377. Milliyet, 23.10.1977.

olmaya başlamışlardı.³⁷⁸ Er'in basın açıklamasını TİSK Genel Sekreteri İbrahimoglu'nun ve TİSK Başkanı Narin'in destek açıklamaları izleyecek ve bu çıkışlar, MESS ile Maden-İş arasında basın yoluyla bir diyalog başlatacaktı.

Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, TİSK Başkanı Halit Narin'e cevaben, Maden-İş'in toplu sözleşme ile ideolojik mücadele yapılmayacağına bilincinde olduğunu belirtecek ve MESS yöneticilerinin bu tür çağdışı davranışlarıyla kendi üyelerini de çıkmaza soktuklarını ve onların da bu yanılgı içinde sosyal suç işlemelerine neden olduğunu söyleyecekti. Kaya'ya göre MESS'in akla hayale gelmez asılsız iddialarının ve saldırganlığının nedeni, suçluların telaşydı. Kaya MESS'in lokavt uygulamasıyla kamuoyu önünde mahkûm olduğu ve lokavtın haklılığını kimsenin savunamayacağı gibi MESS'in de savunamayacağı görüşünü dile getiriyordu. MESS şayet bu uygulamanın haklılığına inanmış olsaydı, üyeleri arasında ayırım yapmaksızın halen yasal süreleri dolmuş bulunan lokavtları da uygulamaya koyardı.

Kaya MESS'in sürekli olarak üyelerini ve kamuoyunu yanıltmak için konuları üstü kapalı laflarla geçiştirdiğini ve halen grev ve lokavtta bulunan 43 işyerinde toplu sözleşme maddeleri arasında ciddi bir anlaşmazlığın bulunmadığını belirtti.

"Ancak, bir takım MESS yöneticisinin kişisel kaprisi nedeniyle, bu durum ortaya çıkmıştır. Ancak, MESS'in ne üyelerini ne de kamuoyunu yanıltmasına izin vermeyeceğiz. Toplu sözleşmeyi kamuoyunda ve açıkça yapacağız. Her işyerinde ayrı ayrı üyelerimizin halen ne kadar ücret aldıklarını, tüm yan ödemeleri ile birlikte ellerine ne kadar ücret geçtiğini, bu sözleşme ile neler talep ettiklerimizi kamuoyuna ilan edeceğiz. Böylece hem MESS üyeleri hem de kamuoyu meselenin gerçek yönünü görecektir. Aylardır politik, ideolojik yutturmacası yapmaya çalışanların, bir işçinin bir profesörden, bir generalden, bir validen daha yüksek ücret aldığını iddia edenlerin maskelerini düşürerek, birkaç kişinin kaprisi uğruna ekonomimizi dar boğazlara sürükleyenlerin kimler olduğunu kamuoyu önüne açık-seçik sereceğiz."³⁷⁹

378. Milliyet, 19.10.1977.

379. Politika, 22.10.1977; Milliyet, 22.10.1977. Ve bu açıklamaların hemen akabin-

Kaya'ya yanıt 22 Ekim günü MESS Başkan Yardımcısı Bahri Ersöz'den geldi. Ersöz yaptığı basın açıklamasında, çalışma barışının böylesine ağır biçimde bozulmasının suçunu Maden-İş'in kendisinde araması gerektiğini ileri sürdü. Sınıf kavgası içinde olan bir işçi sendikası ile çalışma barışı kurulamazdı. Ve Ersöz'e göre Şinasi Kaya, kendi kuruluşunun "uzlaşmaz sendikacılık" görüşünü ve "sınıf kavgası" sloganını unutmuşa benziyordu. Suçlamaları asılsız ve dayanaksızdı! Uzlaşmaya niyeti olmayan MESS değil, sınıf kavgası içinde olan Maden-İş'ti. Ve Ersöz bir yandan da, "şecaat arzederken sirkatin söyler" deyişinin hakkını vermesine MESS'in tüm önerilerini işçilere aylar önce, bizzat işçilerin kendi adreslerine birer mektupla bildirdiğini hatırlatıyordu. Çünkü bu, karşıdaki kurumu/sendikayı hiçe sayarak doğrudan işçilerle, o kurumun/sendikanın üyeleriyle müzakereye yönelen ve bu nedenle de toplu pazarlık sürecini zehirleyen, çıkmaza götüren, yapılabilecek en olumsuz girişimdi. Büyük nezaketsizlikti. Ersöz açıklamasında MESS olarak ideolojik görüşlerden uzak, toplu sözleşme düzenine uygun bir öneriyi görüşmekten kaçınmayacaklarını "sayın kamuoyuna" duyuruyordu.³⁸⁰

Aynı gün DİSK tarafından yapılan açıklamada MESS'in en büyük güvencesinin 2. MC olduğu belirtildi.

"Türkiye Maden-İş Sendikası'nın kendi işkolunda, işçi sınıfının sendikal birliğini, demokratik sınıf ve kitle sendikal anlayış ilkeleri temeli üzerinde sağlama savaşımının ilerlemesi MESS patronlarını tedirgin etmektedir. Sendikal hak ve özgürlüklerin çok kısıtlı olduğu ülkemizde emperyalizmin ekonomik ve politik güçleri artarken, derinleşen ekonomik bunalımdan kaynaklanan saldırganlıkları da yoğunlaşmıştır. Daha iyi yaşam ve çalışma koşulları için DİSK'in verdiği savaşımın başarısı, demokratik hak ve özgürlüklerle sıkı sıkıya bağlıdır. Bu nedenle MESS'in saldırıları, bir bütün olan ekonomik, demokratik ve politik savaşımın geriletilmesini amaçlamaktadır."³⁸¹

de Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk, her işyeri için ayrıntılı hazırlıklar yapıldığını ve işyerlerine ait isteklerini küçük gruplar halinde yakında kamuoyuna sunacaklarını açıklayacaktı. Bkz. Milliyet, 25.10.1977.

380. Milliyet, 23.10.1977.

381. Milliyet, 23.10.1977.

Ekim ayının sonlarına doğru MESS, grevci işçilerin başka işlerde çalışmalarını önleyeceklerini ve bunun için Bölge Çalışma Müdürlüğü'ne başvuracaklarını açıkladı. MESS, işyerleri grev ve lokavtta olan 15 binden fazla Maden-İş üyesi işçilerin bir kısmının başka işyerlerinde sigortasız ve vergisiz kaçak çalıştıklarını tespit ettiklerini ileri sürmekte, bunun yasal yönden yasak olmasının yanında, öteki işsizlerin yeni iş bulma olanaklarını da kısıtladığını belirtmekteydi. MESS Genel Başkanı Şükrü Er, bu durumdaki işçilerin hizmet akitlerinin ihbara gerek kalmadan ve bir tazminat ödenmeden feshedileceğini kaydetti. Er açıklamasında Maden-İş'in grev ödeneklerini bir kez daha gündeme getirdi.

"Grev halindeki işçilerine ve işveren tarafından lokavta götürülen işçilere Maden-İş Sendikası'nca Türkiye ölçülerindeki en yüksek düzeyin de üstünde net gündeliği yüzde 65-70 oranında yardım yapılacağı belirtilmesine rağmen, işçilere para yardımı yüzde 12 civarında bırakılmış ve para ödenmemesi sınıf mücadelesi, sınıf bilinçlenmesi adı ile işçiye empoze edilmek istenmiştir. Maden-İş'in sınıf mücadelesi adı altında işçiye açlığa ve gizli çalışmaya itmesini esefle ve üzüntü ile izliyoruz."³⁸²

-
382. Milliyet, 25.10.1977. Maden-İş'in grevci işçilere yaptığı ödemeler Büyük Grev süresince MESS tarafından bir propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır. MESS 21 Kasım tarihli yayın organında işçilere hitaben şunları yazmaktadır: "İşçilerimiz, biz MESS'iz ve bizi kendiniz gibi biliniz. Lütfen MESS'in sizin aleyhinize ve sizi sömürmek amacıyla çalışmadığına inanınız. (...) Biz sizi toplu sözleşme yapıyorum diye masa başına peşkeş çekilen bir ortamdan kurtarmak istiyoruz. Seyyanen ücret, bir kandırmadır, yine tüketicinin cebinden alınan ödündür. Niye? Grup sözleşmesi yapalım diyoruz. Bu suretle işkolumuzda tedricen eşit işe eşit ücrete ulaşalım diyoruz. Maden-İş çıkıyor, 'MESS işçi ücretlerini donduruyor MESS KATI TUTUM İÇİNDE' deyip sizi aldatıyor. Allahaşkına insan vicdanı böyle bir yargıyı kabul edebilir mi? Laf ebeliği ve yalan söylemek için dilin kemiği yok." "Ücret sorunu, Grup sözleşmesi ile çözülür elbet. Gelgör ki, ücret lafını eden yok ortada. Yok MC Hükümetini devireceklermiş, yok Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasa tasarısını protesto etmek için sokaklara döktükleri bunca işçimizin kanıp elebaşılık yapanlarının yeniden işe alınmalarını şart koşarlarmış. Hem kanunlara karşı getir bunca işçiye, hem de 'Ben emir vermedim. Taban karar verdi' de ve sıyrıl oradan. Yalan mı? Yiğitlik bu mu? O günden beri işinden rızkından olan işçileri, şimdi zorla geri aldırmaq istiyorlar. Dağ başındaysak dağ kanunları hüküm sürer. Yok Anayasaya sahip bir devletsek, kararı mahkemeler verir." "Greve lokavta

Aynı iddia birkaç gün önce *Tercüman* sütunlarında da ortaya konmuştu. Güneri Cıvaoglu DİSK içindeki çatışmanın şiddetlendiği Ekim ayının ortalarına doğru DİSK Yürütme Kurulu'nun dört üyesinin yayınladığı ve DİSK'i kaba kuvvetin bastığını ileri sürdükleri bildirisine atfen grev ödeneklerini yeniden gündeme getirmişti: "DİSK'in kaba kuvvetten yakınması.... Bu bir çelişkidir.. 7 aydır grevde olan işyerlerindeki işçilerine bu süre içinde DİSK sadece iki defa 1000'er lira ödeme yapmıştır... Çoluk çocuk bu 10 binlerce işçinin hali nicedir? Ve o 10 binlerin yeniden işbaşı yapmalarını önleyen DİSK'in paralı askerleri değil midir? Rüzgar ekenler, fırtına biçerler.." ³⁸³

Grev ve lokavttaki işçilere Maden-İş tarafından vaat edilen oranda yardım yapılmadığı iddiasına karşılık olarak Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya şunları söylüyordu: "Sendikamızın normal grev ve lokavtlarda, ne kadar yardım yapılacağı Yürütme Kurulu kararı ile saptanmaktadır. Bugüne kadar uygulanan normal grevlerde sendikamız üyelerine % 60-70 oranında yardım yapmıştır. Ancak MESS'in nasıl olsa grevde bu kadar yardım yapamaz düşüncesi ile uyuşmazlıkları büyütüp çok işyerinde fazlaca grev politikası izlemesi sonucunda sendikamız, grevin muhtemel uzama süresi ve muhtemel lokavtları dikkate alarak, üyelerinin kendi görüşlerini de almak koşulu ile % 15 civarında bir yardım yapmıştır ve yapmaya devam edecektir." ³⁸⁴ Kaya, MESS Genel Başkanı Şükrü Er'in grev ve lokavttaki işçilerin başka işyerlerinde kaçak çalıştıkları iddiasının ise gerçek dışı olduğunu açıklıyordu.

"Grev ve lokavttaki işçilerimiz, Şükrü Er'in dediği gibi başka işyerlerinde çalışmamaktadırlar. Aslında çalışmaları da mümkün değildir. Çünkü grev ve lokavttaki işçilerin tümünün adları İşverenler Federasyonu [*konfederasyonu olacak, y.n.*] ve MESS tarafından sanayideki

giden işyerlerindeki işçiler kanunen başka yerde çalışamaz. Şeriatın kestiği parmak acımaz derler. Çare yok işçilerimiz, işçilerimizin hanımları: Çaremiz yok. Siz inanmasanız da üzüle üzüle, kanunun şartlarını uyguluyoruz." "Biz geleceği Rusya'da veya başka ülkelerde, başka doktrinlerde aramıyoruz. Biz, ülkemizin kalkınması yönünde gücümüz ve imkânlarımız kadarınca işçimize en iyi hakları vermek istiyoruz." MESS, 21 Kasım 1977, ss. 2 ve 3.

383. *Tercüman*, 09.10.1977.

384. *Milliyet*, 26.10.1977.

tüm işyerlerine bildirilmiştir. Bu nedenle işçilerimizin fiilen çalışmalarına olanak yoktur.”³⁸⁵

Ne var ki, grevcilerin olanak bulduklarında geçici işlerde çalıştıkları sır değildi. Ve MESS, 26 Ekim günü bu konuda bir açıklama daha yapacak, grev ve lokavt uygulanan işyerlerindeki 12.934 işçiden en az 10.000’inin başka işyerlerinde çalıştıklarını öne sürecek, kaçak olarak çalıştıkları saptanan işçilerin hizmet sözleşmelerinin iptal edileceğini bir kez daha açık ve kesin bir dille vurgulayacaktı.³⁸⁶

7 Kasım: MESS 7 fabrikada daha lokavt kararı alıyor

Kasım’ın ilk günlerinde Bursa’da 7 fabrikada yürütülen görüşmeler de çıkmaza girdi.³⁸⁷ Maden-İş toplu sözleşme taslağında yer alan 7 maddede anlaşma sağlanamadığını açıkladı. Sözleşmelerin yürürlük tarihi, DGM direnişi sırasında işyerlerinden çıkarılan işçilerin işlerine iadesi meselesi, ikramiyelerin 5 maaşa çıkarılması talebi, ücret ve yan ödeme miktarları, haftalık çalışma süresinin 46 saate düşürülmesi, kıdem tazminatının 45 güne yükseltilmesi, işsizlik sigortası konusundaki sendikanın ısrarı müzakereleri tıkamıştı. Bunlar Büyük Grev’in de uyuşmazlık noktalarıydı. Maden-İş, bu maddelerdeki taleplerinin kabul edilmemesi halinde greve gideceğini açıkladı.³⁸⁸

Maden-İş’in bu taleplerinin hiç birini karşılamayan Uzlaştırma Kurulu kararı 2 Kasım günü taraflara bildirildi.³⁸⁹ MESS kararı kabul ederken,

385. Milliyet, 26.10.1977.

386. Milliyet, 27.10.1977.

387. Ekim sonlarında yerel basın, Maden-İş ile MESS arasında yedi işyeri için yürütülen toplu pazarlık sürecinde, karşılıklı grev ve lokavt uygulamasının kuvvetle muhtemel olduğu kaydediliyor ve Maden-İş’in, tehditlere boyun eğmeyeceği, greve hazır olduğu açıklamaları yer alıyordu. Bursanın Sesi, 29.10.1977; Milletindir Hâkimiyet, 29.10.1977.

388. Bursanın Sesi, 01.11.1977.

389. Karar, saat ücretlerine her iki yıl için toplam, Renault, Mako ve Robert Bosch işyerlerinde 15 lira Karsan, STK, Burçelik, Çemtaş işyerlerinde ise 14,50 lira zam yapılması yönündeydi. Kararda ayrıca işçilere yılda 3,5 maaş ikramiye, 1500 lira izin gideri, 2000 lira yakacak ödentisi ve dini bayramlarda da 750 lira verilmesi öneriliyordu. Bursa Hâkimiyet, 03.11.1977.

Maden-İş yöneticileri toplantıyı terk etti. Maden-İş greve hazır olduklarını, 4 Kasım günü yapılacak olan Uzlaştırma Kurulunun son toplantısına katılmayacağını açıkladı. Ve Maden-İş'in 4 Kasım günü Bursa'da yedi fabrikada aldığı grev kararı, 6 Kasım tarihli yerel gazetelerde kamuoyuna duyuruldu. Gazeteler, MESS'in de bu işyerlerinin tamamında lokavt ilan edeceğini yazıyordu.³⁹⁰ Maden-İş 13. Bölge Temsilcisi Özcan Pekşen, daha baştan grup sözleşmesine hayır dediklerini, MESS'in grup sözleşmesi konusundaki tutumunun ise değişmediğini söyledi. MESS, Maden-İş'in bütün taleplerini geri çevirmişti.³⁹¹

Maden-İş'in grev kararını işyerlerine asmasından sonra, MESS de bu fabrikaların tamamı için lokavt kararı aldı. Karar, 7 Kasım günü Bölge Çalışma Müdürlüğü ile Maden-İş Sendikası 13. Bölge Temsilciliğine bir yazıyla bildirildi. MESS'in Türkiye Maden-İş'e gönderdiği yazıda lokavt kararının "herhangi bir tarihte" uygulanabileceği belirtiliyordu:

"Renault, Mako, Karsan, STK, Burçelik, Robert Bosch ve Cemtaş işyerlerini temsil eden sendikamız ve sendikanız arasında yürütülmekte olan toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin uyuşmazlıkla kesilmesi nedeniyle toplanan Uzlaştırma Kurulunun verdiği karar, sendikanızca kabul edilmediğinden sendikamız söz konusu işyerleri için lokavt kararı almıştır. Yasanın bu konuda koyduğu sürenin son bulmasından sonra lokavtın her hangi bir tarihte uygulanabileceğini 275 sayılı yasanın 23. Maddesi uyarınca bildiririz."³⁹²

Maden-İş 13. Bölge Temsilcisi Özcan Pekşen, toplam 6 bin işçinin çalıştığı 7 fabrikada yasal sürenin dolmasından sonra merkez yürütme kurulunun vereceği talimata göre tümünde ya da kademeli olarak greve başlayacaklarını söyledi.³⁹³ Yasal süre 14 Kasım günü saat 14.00'de do-

390. Bursanın Sesi, 06.11.1977 Bursa Hâkimiyet, 06.11.1977; Doğru Hâkimiyet, 06.11.1977; Milletindir Hâkimiyet, 06.11.1977. Vatan, 06.11.1977.

391. Bursa Hâkimiyet, 06.11.1977.

392. Milliyet, 08.11.1977.

393. Milliyet, 08.11.1977. "Özcan Pekşen, 'Ekmeğimizi ve onurumuzu MESS'e çiğnetmeyeceğiz. Mücadelemizde kararlıyız' dedi. Pekşen yedi fabrikada grev ilanını astıktan sonra MESS'in de lokavt hazırlığı içine girdiğini bildirdi." Politika, 06.11.1977.

İşçi Sınıfımızın
Disiplini
Dayanışması
Kararlılığı
Zaferimizin yolunu
Aydınlatıyor.

Emek en yüce değerdir

MADEN-İŞ

**Birlikten
Kuvvet
Dogar**

LOKAVT SUKTUR

17 Ekim 1977 sabahı işbirlikçi tekelci sermayenin madenî eşya işkolundaki saldırgan örgütü MESS ve 13 işyerinin patronları Lokavt ilan ettiler.

Yanl;

«Üretim olmadan paylaş ma olmaz» diyenler, pay diye ne varsa «hepsi benim» diyebilmek için üretimi durdurdular.

Yani;

«Ücretler milli ekonomi-
yi çökertiyor» diye veyan-
sın edenler, işyerlerinde
filili lokavt uygulamasına
geçerek doğrudan üretimi

angellediler, durdurdu

*Ve daha açıkçası;
İşçilerin bir lokma ek-
meğine, bir tas çorbasına

bile göz diktikleri için lo-
kavt ilan ettiler.

Ülkeyi kendi köşkları,
ülke ekonomisini kendi
cepleri belliyenlerin eyle-
mi bu lokavtlar.

Toplumu karşısına aldığı için **TOPLUMSAL BİR SUÇ** olan bu lokavtların sorumluları, sahipleri, işbirlikçi tekelci sermayedir, MESS'dir.

16 Ekim 1977 gecesi 13 işyerinin kapısına «Bu işyerinde Lokavt uygulanma-

si vardığı diye levha asanlar, kitlelerin gözünde zorbalığın, gericiliğin simgesi haline gelen adlarını (MESS adını) bu levhaların altına yazmaktan çekincek kadar suçlu olduklarını, naksiz olduklarını biliyorlar.

Onlarda MC'ciler gibi kendi adlarından korkuyorlar.

Lokavt ilan ettiler NEDEN?

Yürürlüğünün üzerinden bir yıldan fazla süre geçen, bir yıla yaklaşan işyerlerinde bu 10 aylık, 12 aylık, 20 aylık süreleri ellerinin tersleriyle silmek istediklerine karşı çıktığımız için.

Nedeni oldukları grevlerin 4,5 kıyı geçen sürelerle ait ücretlerimizi, haklarımızı istemekten, bu haklı talebimizden vazgeçmediğimiz için.

LOKAVT ilan ettiiler NE-
DEN?

İşyeri adına özgürce sözleşme yapmak isteyen işyerlerinin bu eğilimlerini tepeden inme bir kararla yok etmek, bu şekilde kendi iç çelişkilerini belirli bir süre daha örtbas et-

mek için.

«Her işyerinin kendine özgü anlaşma koşulları vardır. Anlaşmaya varabilmemiz işyerlerinin sözleşmesini imzalamaya hazırız» biçimindeki olumlu çağrımız bir çok işyerinde yankı bulduğu ve bu nedenle tekellerin dayattığı politika bozulmaya başladı için.

LOKAVT ilan ettiler NA-SIL?

Gazetelerde verdikleri çarşaf çarşaf ilanlarla Türkiye Maden-İş Sendikasını uzlaşmaz tavırla suçlayanlar 13 işyeri ile ilgili tek bir görüşme dahi yapmadan Lokavtları ettiler. Anlaşma yapabileceğimiz işyerlerinin sözleşme yapalım çağımıza tek bir maddesini dahi konuşmadan 13 işyerinde Lokavla cevap verdiler.

Amaçları ve içinde bulundukları aşamaları açıkça ortada; Maden-İş Sendikası'nın ve onun onbinlerce yigiti işçisinin 5 ay yakın süredir yürüttüğü savaşım, işbirlikçi tekelci sermayenin direnişini son noktaya getirdi. Şimdi onları uyusmazlığın boyutları

nı genişleterek, uyusmazlıktaki işyeri sayısını 33'ten 47'ye ulaştırarak son çözümlemede anlaşma koşullarını kendi lehlerine çevirmek istiyorlar.

Karanlık kafalı MESS petronları, kendi karanlık eylemlerine uygun bir biçimde gece karanlığında başlattılar lokavtı.

16 Ekim gecesi son sivilizasyonu olan lokavtı kullanarak işçilerde, Maden-İş'te, yılın ilk yarımını hevesinde olanlar uzun soluklu bir savaşımı göze alan işçilerin yaptıkları hazırlıkları görsellerde herhalde nedensiz yanlış ve sonuçları itibarıyla kendilerini nedensiz bir açmazda sürükleyecek karar verdiklerini anlarındı.

13 işyerindeki binterce
işçimiz onların umudu ol-
mayacak, onlar bizim taze
kanımız, onlar savaşımı-
za daha bir canlılık getire-
cek. Çünkü onlar zulme ve
yoksulluğa karşı acımasız
bir savaşım veren Türkiye
İşçi Sınıfının Yigit Nefetle-
ri, çünkü onlar Türkiye
Maden - İş Sendikasının
grevdeleri onbinlerce işçisi
gibi maddi, manevi güven-

cesi altında. Bu böyle bilinmeli.

Bu böyle bilindiği gibi soyadına uygun demeçler vermekle maruf İ. Lök'te bilmelidir ki; «Lokavtla işçilerin iş akdi askıya alınmıştır. Eğer anlaşma olmazsa bu işçiler işe **ALINABİLİR**» biçimindeki tehdit demeci sökmeyecektir.

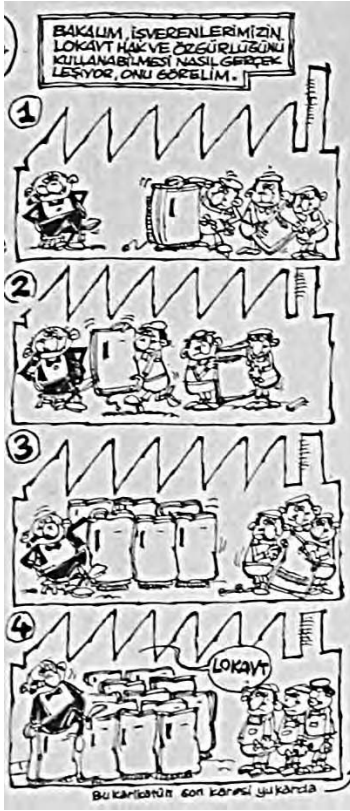
Bir kez lokavt işyerinin kapatılması, işçilerin hizmet akıtlarının feshi değildir ve daha önemlisi tehdit ettiği işçiler Türkiye Maden-İş Sendikasının üyeleridir.

Gün dayanışma günüdür. Aldıklarını teğekkülleri, iktisadi devlet teşekkülleri aracılığıyla devletin yardım görerek Türkiye Maden-İş Sendikası ve onun onbinlerce işçisini dize getirme hayalinde olanlar karışlarında gün geçtikçe büyüyen, uluslararası işçi sınıfı dayanışmasını ve yolunu işçi sınıfının yolu bilinenlerin ortak dayanışmasını göreceklerdir.

Selam olsun, yigit Ma-
den-iz uyelerine,

Selam olsun Türkiye İş-
ci Sınıfına!

Maden-İş, Sayı 95, 1 Kasım 1977.

Engin Ergönültaş'ın gözüyle
lokavt. Politika,
24 Ekim 1977.

lacak ve sendikanın grev uygulamasına geçme hakkı doğacaktı.³⁹⁴ Ancak Maden-İş, 10 Kasım günü, 4 Kasım tarihi itibariyle aldığı grev kararını yenileyecek, böylece grev hakkının doğması açısından geçmesi gerekli olan süre de uzayacaktı. Bunun gerekçesini Pekşen, şöyle açıklamaktaydı:

"31 Ekim tarihinde biz uzlaştırma kurulunu sonuçsuz bıraktık. Yani kurulu reddettik. Buna karşılık MESS uzlaştırma kurulunu karar almış gibi gösterdi. Bilindiği gibi 4 Kasım'da grev ilanını astık. Ancak MESS'in kurul kararını varmış gibi göstermesi üzerine arada yasal bir boşluk kalmasını önlemek ve MESS'in bir takım girişimlerde bulunarak süreyi uzatmasını, ikinci bir grev kararı olarak önlemiş olduk."³⁹⁵

394. Bursa Hâkimiyet, 14.11.1977.

395. Bursa Hâkimiyet, 11.11.1977.

İlerici Kadınlar Derneği 9 Kasım günü bir bildiri yayınlayarak MESS'in Bursa'da ilan ettiği lokavt kararlarını kınadılar. Fabrikalarda işçilerin haklı savaşımı sindirilmek, böylece sermaye düzeninin sonuçları işsizlik, pahalılık, enerji ve döviz yokluğunun işçilerin, emekçilerin üzerine yıkılmak istendiğini açıkladılar. "Toplumsal bir suç olan lokavtı anayasaya aykırı olduğu halde, parababaları Bursa'da 7 işyerinde uygulamaya çalışıyor. Biz İKD olarak işçi sınıfımızın DİSK'in öncülüğünde vermekte oldukları savaşımın yanındayız. Grev bayrağını fabrikalara çoluk çocuk hep birlikte dikeceğiz."³⁹⁶

MESS'in 7 fabrikada daha lokavt kararı almasının hemen ardından, grev ve lokavt kapsamındaki işyerlerinden 300 işçi bildirimsiz ve tazminatsız olarak ve MESS'in talimatıyla işten çıkarıldı. MESS bu işçilerin başka işyerlerinde kaçak çalıştıklarını oysa 275 sayılı yasanın grev ve lokavt uygulanan işyerlerine bağlı işçilerin başka işyerlerinde kaçak çalışmalarını yasakladığını belirttiler. Grev ve lokavttaki işyerlerinde işçiler, işverence yakından izlenmekte, başka bir işyerinde çalışmaları halinde zabıt tutularak işlerine son verilmekteydi.³⁹⁷

MESS'in bu uygulamasının ardından Bursa'da yoğun işten çıkarmalar başladı. Kasım ortalarında Mako'da otomotiv sanayindeki kriz gerekçesiyle 60 işçinin iş akitlerine son verildi. Maden-İş, işten çıkarılan işçilerin bilinçli ve eski işçiler olduklarını açıkladı.³⁹⁸ Mako işçileri 18 Kasım günü bir basın toplantısı düzenleyerek işvereni kınadılar. Maden-İş temsilciliğinde düzenlenen basın toplantısında Mako işverenin bayram öncesinde ve kış günlerinin geldiği, bir sırada işçi çıkardığı kaydedildi. İşçiler, krizin sebebinin işçiler olmadığını, bizzat emperyalistlerin işbirlikçisi tekелci sermayenin kendisi ve onların köhnemiş düzeni kapitalizm olduğunu belirttiler.

"Sermayenin gerici ve saldırgan örgütü MESS'te örgütlenmiş olan Mako işvereni de Bursa'da 7 fabrikada grev kararı almış olan sendikamız Maden-

396. Milletindir Hâkimiyet, 10.11.1977.

397. Milliyet, 10.11.1977.

398. Doğru Hâkimiyet, 15.11.1977.

İş'i Mako'da güçsüz düşürmek ve toplu sözleşme görüşmelerini etkilemek amacını gütmektedir. Fakat hesapları boşunadır. Bugüne kadar tertiplenmiş her türlü oyunları bozan yiğit Mako işçileri işverenin bu hevesini de kursağında tıkamasını bilecektir.”³⁹⁹

Ancak işten çıkarmalar sürecek, Kasımın sonunda Mako'dan 70 işçi daha çıkarılacaktı.⁴⁰⁰ Ve 1977 yılının son günlerinde, bu kez Karsan'da 154 işçinin işine son verilecekti.⁴⁰¹

Vatan, 22 Ekim 1977.

399. Bursanın Sesi, 19.11.1977.

400. Doğru Hâkimiyet, 01.01.1978.

401. Bursa Hâkimiyet, 20.12.1977. Milletindir Hâkimiyet, 20.12.1977.

[illegible]

8

ZAYIF HALKALAR

“Maden-İş'in onbinlerce işçi adına sürdürdüğü çetin ama o ölçüde yiğit ve anlamlı grevleri kırma; madeni, eşya sanayii patronlarına, görünüşte de olsa zafer kazandırma çabaları dört bir yanda sürerken; bazı MESS işyerlerinin MESS'e rağmen veya MESS'e çaktırmadan sendika ile anlaşmaya yanaşmaları ve anlaşma protokolü imzalanması haberleri sermaye kesimlerinin hiç de hoşuna gitmiyor. Onlar şimdi yeni Auer olayları beklentileri içinde, bir yandan görüşme sürdürürken ve bu grevleri artık pek fazla uzatmanın işlerine gelmediğini domuzuna bildikleri halde, her türlü anlaşma ve uzlaşma ihtimalini yarım ağız da olsa yalanlamaya devam ediyorlar. Yalanlama mümkün olmadığı grevdeki işyerlerinde, birer ikişer, MESS dışında anlaşmaya yanaşıldığı ve bunun Siemens'de olduğu gibi açıklandığı durumlarda yapılacak tek şey kalıyor. İşçilerin grevi sendikaya rağmen bıraktıklarını yaymak, yani kısaca MESS'in çözülmesini, Maden-İş'in çözülmesi gibi göstermek.” (Oya Baydar)⁴⁰²

Grevler uzadıkça tek tek işyerlerinde sonuca ulaşma çabaları ortaya çıktı. Önce Auer'de grev kırıldı, Siemens'te işçiler işverenle varılan bir anlaşma çerçevesinde ve Maden-İş'in de bilgisi dâhilinde işbaşı yaptılar. MESS üyeleri arasında Maden-İş'le MESS dışında toplu sözleşme bağitleme eğilimi ortaya çıktı.⁴⁰³ Maden-İş kimi işyerlerinde MESS dışında toplu sözleşme imzaladıklarını ilan etti. Kasım ayı, tarafların birbiriyle çelişen, birbirini yalanlayan açıklamalarıyla geçti.

402. Baydar, Oya, “İşverenle anlaşmanın faziletleri üzerine”, Politika, 17.11.1977.

403. Maden-İş, “8 Aylık Direnişimizin Tarihi”, 15 Şubat 1978, Sayı: 97, s. 4.

Auer'de grev kırılıyor

Auer grevi Büyük Grevin bir parçası ve 1975 Kasım'ından itibaren tek tek başlatılan ilk/öncü grevlerden biriydi. 600 işçinin çalıştığı Auer, 17 Ağustos 1976'dan beri grevdeydi.

11 Kasım günü basında Auer işçilerinin Maden-İş'ten istifa ettikleri ve işverenle protokol imzalayarak işbaşı yaptıkları haberi yer aldı.⁴⁰⁴ Auer'de grev çözülmüştü. *Milliyet*, okuyucusuna şu bilgi aktarıyordu:

"Fabrikadaki işçi temsilcileri, Maden-İş'in grevci işçilere sahip çıkmadığını, çok düşük grev yardımı yaparak kendilerini büyük sıkıntılar içine soktuklarını, bu nedenle sözleşmeyi kendilerinin yaptıklarını söylemişlerdir. Maden-İş Sendikası'nın Türkiye Madeni Eşya Sanayii İşverenler Sendikası'na üye 31 işyerinde gruplar halinde başlattığı grevlerin ilki olan Auer grevi, sendika yöneticilerinin karşı çıkmalarına rağmen 15 ay sonra işçiler tarafından kaldırılmıştır. 18.8.1976 günü başlayan greve 600 işçi katılmıştır. Özellikle sendikanın işçilere başlangıçta yarım aylık ücret tutarını yardım olarak öderken daha sonra bu miktarı 15 günde 1000 liraya indirmesi, işçiler arasında huzursuzluk kaynağı olmuştur. İşçiler grev yardımının arttırılması konusundaki isteklerinin kabul edilmemesi üzerine, aralarında bir komite kurarak işverenle görüşmelere başlamışlar ve noter huzurunda yapılan protokolle sözleşmeyi imzalamışlardır. Protokol daha sonra işçilere okunarak onayları alınmıştır. Ayrıca işçiler noter huzurunda Maden-İş Sendikası'ndan istifa etmişlerdir. Yapılan protokolle her yıl için saat ücretlerine 8'er lira zam ile geçen dönemin ikramiyeleri ve farklar sağlanmıştır."⁴⁰⁵

Politika Auer olayını, MESS patronlarının gizli toplantılarında aldıkları kararlar çerçevesinde, MESS'e karşı sürdürülen grevleri kırmak amacıyla yapılan "ilk deneme" olarak yorumluyordu. *Politika*'nın verdiği bilgiye göre işyeri baştemsilcisi Osman Sarıkaya, çevresine topladığı bazı işçilerle birlikte 700 Auer işçisinin uzayan grev yüzünden içinde

404. *Milliyet* gazetesinin 11 Kasım 1977 günü ilk sayfadan verdiği haberde Auer işçilerini fabrika önünde toplu halde gösteren bir fotoğraf, haberin spotunda ise şu satırlar yer alıyordu: "600 işçi Maden-İş'ten istifa edip işverenle anlaşıp çalışmaya başladı." *Milliyet*, 11.11.1977.

405. *Milliyet*, 11.11.1977.

bulunduğu ekonomik bunalımı da istismar ederek, 9 Eylül sabahından başlayarak grevi kırma girişiminde bulunmuş, sendikayı aradan çıkarak patronla doğrudan sözleşme görüşmelerine oturmuştu. İşveren, grev kırıncılarına karşı ortaya çıkabilecek tepkileri önlemek amacıyla fabrikaya çok sayıda polis çağırılmış ve özellikle öncü işçilerin fabrikaya yaklaşmaları ve Maden-İş Sendikası organizatörlerinin işçilerle teması polis tarafından önlenmişti. *Politika* satın alınanlardan da söz ediyordu: “Bu arada olay yerinde bulunan İSTA muhabiri aralarında konuşan iki polisin sözlerine tanık olmuştur. Polislerden biri diğerine, “temsilcilerden biri işverenden yarım milyon lira almış. Bu işi bitirecekler bunlar” demiştir. Osman Sarıkaya’nın işverenden para aldığı ısrarla belirtilmektedir. Hatırlanacağı üzere MESS patronlarının Odakule’de yaptıkları gizli toplantılarda grevleri kırmak üzere işçi içinden, sendikaya karşı çıkacak kişiler bulunması önerilmiş ve bunun kolay olmadığını ileri süren bir patrona öneri getiren bir başka patron, ‘Her şeyin bir fiyatı vardır’ demiştir. Auer’deki gelişmeler bu plan çerçevesinde bazı işçilerin satın alındığını kanıtlamaktadır.”⁴⁰⁶ *Politika*, adını açıklamadığı bir Maden-İş yürütme kurulu üyesinin şu sözlerini de aktarmaktadır.

“Auer’de rezil bir oyun tezgâhlaniyor. Uzun süren grev sonucu işçi arkadaşlarımız doğal olarak bazı ekonomik sıkıntılar içine düşmüşlerdir. Bundan yararlanan Auer patronu, satın aldığı adamlarıyla Auer işçileri üzerinde, Auer işçilerinin ileride çok daha iyi kavrayacakları bir oyun tezgâhlamaktadır. Nitekim bu yüzden gerek sendikamızın organizatörleri gerekse işçi arkadaşlarımızın büyük bir kısmı işyerine sokulmamakta ve sendika dönen oyunu işçilere anlatma yönünde ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Polis bu konuda üstüne düşen görevi başarıyla yerine getiriyor. Açıkça belirtelim ki bu hareket sadece Auer grevini kırmayı amaçlamıyor. Sendikamızın yeniden başlayan toplu sözleşme görüşmeleri sırasında masaya güçsüz bir şekilde oturması için tezgâhlaniyor bu grev kırma eylemi. İşçi arkadaşlarımızı bu oyuna gelmeyecek bir uyanıklık ve disiplin içinde olmaya çağırıyoruz.”⁴⁰⁷

Maden-İş’e göre Auer’de yaşananların MESS’in saldırılarının bir par-

406. Bkz, *Politika*, 10.11.1977. *Politika*, iki polisin “kulak misafiri olunan” konuşmasına dayanarak akıl yürütmekte –sözü edilen polisler arasındaki diyalog gerçekten yaşanmış idiyse bile- esasen somut kanıtlanan bir şey yoktur.

407. *Politika*, 10.11.1977.

çasıydı. Maden-İş 6. Bölge Temsilcisi Hikmet Aslan, 6. Bölge Temsilciler Meclisi'nde Auer'deki gelişmelerle ilgili olarak şunları söylüyordu:

"MESS, bu işyerinde kendisine yakın bulduğu ihanet çetesini satın alarak bu oyunu tezgâhlamıştır. İşçi sınıfımız Auer işçisini satan ve kendi sınıfına ihanet eden bu çeteden mutlaka hesap soracaktır. Hiç kimsenin yaptığı yanına kalmaz. Hele işçi sınıfına ihanet edenler hiç affedilmez. MESS de kendi kazdığı kuyuya düşecektir."⁴⁰⁸

Auer grevinin çözüldüğü haberinden bir gün sonra, MESS'e bağlı ve Büyük Grev kapsamında 6 aydır grevde olan İstanbul'daki Yeni Gayret demir fabrikasında da işbaşı yapıldığı bilgisi gazete sütunlarından, kamuoyuna ulaştırılacaktı. Verilen bilgiye göre, fabrikada, Maden-İş üyesi 40 kadar işçinin 6 aydan beri sürdürdüğü grev varılan anlaşma üzerine kaldırılmıştı. İşverense grevin sona ermesi nedeniyle yaptığı açıklamada, "İşçilerin kendi istekleri üzerine yapılan bir protokolle grevin kaldırıldığını ve işbaşı yaptıklarını" kaydediyordu. Yapılan protokol gereğince işçilere ikişer bin lira avans, her ay bin lira maaş dışı yardım verilecek, Maden-İş'in MESS ile yaptığı toplu pazarlıktan sonra aradaki farklar tamamlanacaktı. Bir işveren temsilcisi, işçilerle yapılan pazarlıktan temsilci aracılığı ile sendikanın haberdar olduğunu da ileri sürmekteydi."⁴⁰⁹

Auer'de grevin kırılması sağ basında da yankı buldu, sevinç yarattı.⁴¹⁰ Refik Sönmezsoy, TKP-CHP çatışması sonunda DİSK'te meydana gelen olayların, aylardır grevlerin bütün yükünü, sıkıntısını taşıyan işçilerin

408. Aynı toplantıda bir konuşma yapan Maden-İş 1. Bölge Temsilcisi Orhan Yıldırım, Auer'deki olayın çok önceden planlandığını ortaya koyuyordu: "Bazı hainler ne zamandır Auer işçisini etkilemeye çalışmakta ve onları sarı sendikaya götürmeye çabalamaktadırlar. Onların bu çabaları başarıya ulaşmamıştır. Ancak Auer baştemsilcisinin başını çektiği ihanet çetesi işçilerin evlerini tek tek dolaşarak sendika aleyhine propaganda yaparak yalan üzerine kampanya oluşturmuşlardır. Sendikanın milyonlarca [lira] parası olduğu halde işçilere az para verdiği yalanını yaymışlar, temsilcileri ise sendikanın bir yetkilisinden 40 bin lira rüşvet istemiştir. Sendika yetkilisinden aldığı sert cevap karşısında bu temsilci gidip işçiye işverene satmıştır. Auer işyerinde bu çeteden hesap sorulacaktır. Buna inancımız tamdır." *Politika*, 16.11.1977.

409. *Milliyet*, 12.11.1977.

410. *Tercüman*, 11.11.1977.

gözünü açtığını yazdı. Sönmezsoy'a göre Auer fabrikasının 600 işçisi ideolojik greve "hayır" demiş ve Maden-İş Sendikasını devre dışı bırakmıştı.⁴¹¹

Aynı günlerde Maden-İş, grevci işçilerin grevden vazgeçerek işbaşı yaptıkları yolundaki haberlerin gerçekle ilgisi olmadığı, buna karşılık MESS'e bağlı 6 işyerinde toplu sözleşme imzalandığını, fakat işverenlerin MESS'ten çekindikleri için anlaşmaları gizlediklerini bildirdi.

"Grev uygulanan veya karşılıklı grev ve lokavt kararı alınan 6 işyerinde işverenler MESS'i devre dışı bırakarak sendikamızla anlaşmaya varmışlardır. Ve bu işyerlerinde işçiler çalışmaya başlamışlardır. İşverenler MESS'e hâkim olan holdingler tarafından tehdit edildiklerini, sözleşmelerin açık imzalanması halinde büyük tazminatlar ödemek mecburiyetinde kalacaklarını, kredilerinin ve hammaddelerinin kesileceğini, bu nedenle anlaşmanın açıklanmamasını istemişlerdir. Biz bu nedenle işyerlerinin adlarını vermiyoruz. Ayrıca şu anda birçok işveren, sendikamızla ilişki kurarak sözleşmelerin bitirilmesi doğrultusundaki çalışmalarını sürdürmektedirler. Önümüzdeki günlerde bu işyerlerinde anlaşmaya varılması ve işçilerin işbaşı yapmaları sözkonusu olabilir. MESS yöneticileri işçiler Maden-İş'ten istifa ediyorlar gibi gerçek dışı açıklamalarla, hem kendi üyelerini hem kamuoyunu yanıltmaktadırlar."⁴¹²

Maden-İş'in bu açıklamaları MESS tarafından yalanlanacak, MESS Genel Sekreter Yardımcısı Dr. Vefik Evin, kendilerine kayıtlı bulunan hiçbir işverenin MESS'in bilgisi dışında Türkiye Maden-İş Sendikası'yla anlaşma yapmadığını söyleyecekti. Evin'e göre, böyle bir anlaşmanın varlığı durumunda işyerleriyle işverenlerin açıklanması da gerekirdi.⁴¹³

O dönemde MESS kanadında hukuk danışmanı olan Avukat Ergun İnce 2011 Ekim'inde yaptığımız söyleşide, grevlerin uzaması karşısında işverenler arasından MESS'i sözleşme imzalamaya zorlayanlar olup olmadığı ve kimi işyerlerinde MESS dışında sözleşme bağitlanıp bağitlanmadığı sorumuza şu yanıtı verdi.

411. Sönmezsoy, Refik, "Çelişkiler sırtıyor", Tercüman, 16.11.1977.

412. Milliyet, 12.11.1977.

413. Milliyet, 12.11.1977.

“İsim vermeyeceğim ama oldu. Ve çok ciddi zorlamalar oldu. Çünkü her zaman, bilirsiniz, işverenlerin haklı olarak en önemli şeyi işini kaybetmemek ve kâr etmektir. Ve de böyle 300’e yakın üyesi olan bir işveren sendikasının tabi ki [bünyesinde] rakip [üyeleri] de vardır. Özellikle bu KİT’lerin işleri büyük işlerse, bu menfaat kollamaya dönüşür. Ve de karşılıklı olarak bu menfaat grupları birbirlerini çok zorladılar. Hatta sözleşme imzalandıktan sonra bir kısmı ayrıldı MESS’ten. Sonradan tekrar girmişlerdir, ama ayrıldılar. Bir ikinci nokta daha vardı ki grup sözleşmesinde bizi en çok düşündüren şey oydu. Siz istediğiniz kadar kademe koyun, şimdiki grup sözleşmeleri gibi değil, bilimsel hiçbir çalışma yapılmamış, hiçbir gruba ayırmamışsınız. Şimdi gayet güzel ayrıldı 80’den sonra, kimsenin çok şikâyeti yok. Yapılacak ücret zamları ve sosyal yardımlar [bu yüzden sorun yaratmıştı]. Hakikaten ufak yerler de vardı, bir taraftan 3 bin 5 bin kişilik Arçelik, bir tarafta 50 kişi çalıştıran bir haddecî. Aşağı yukarı aynı sözleşmeyle karşı karşıya gelince şok oldular, orada epeyce bir gürültü patırtı oldu ve onların bir kısmı ayrıldı MESS’ten sonra. Bir kısmı ayrılmadan gitti, birkaç tanesi grev sırasında sözleşme imzaladı, bunu disiplin kurulu raportörü olduğum için biliyorum. 3-5 işyeri, daha çok İstanbul dışındaydı [bu işyerleri]. Bu sözleşmeleri iptal ettirme yoluna gittik disiplin kurulu kararı ile. Yetkileri olmadığı için. Ama daha sonra dosyalar mahkemelerden geri alındı. İşveren dayanışması... Bunun nasıl bir politika olduğunu bugün bile anlamış değilim. Örnek olur diye düşündük ama demek ki olmuyormuş örnek.”⁴¹⁴

*

“Büyük Grev olayında en büyük dram nerede? Bence, başlangıçta grevi destekleyen işçinin, darda kalıp işverenle anlaşmaya gitme zorunda kalışında, sarı sendikalara girmek zorunda kalışında, uzlaşmacılık yapmak zorunda kalışındadır. Bunlara hain demek işin kolaycılığıdır. Hain olmuş işçinin dramını düşünsenize.” (Aziz Nesin)⁴¹⁵

Politika 13 Kasım günü, “Maden-İş’in ve MESS’in bilgisi dışında” Auer’de işçilerin toplu sözleşme imzalamaları sonrasında işbaşı yapan işçilerden dokuzunun işten çıkarıldığı haberini yayınladı. İşyerinde işçi çıkarmaların süreceği bilgisini edindiklerini de kaydetti.⁴¹⁶

414. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

415. Nesin, Aziz (1981), s. 299.

416. *Politika*, 13.11.1977.

Ve birkaç gün sonra, 20 Kasım tarihli *Politika* gazetesinde “Auer Olayının İcyüzü” başlığı altında Auer’den çıkarılan işçilerle yapılan söyleşiler yayınlandı. Yazının girişinde *Politika*’nın kamuoyunda büyük ilgi uyandıran İstanbul Topkapı’da kurulu Auer işyerindeki olaylara ilişkin etraflı haber ve yorum yazılarına yer verdiği belirtiliyor, ancak bunların yetersiz kaldığı tespiti yapılıyordu. *Politika*, “Olayı yaşayan ve işveren tarafından işten çıkarılan işçilerin söylediklerini aynen yayınlayarak” meseleye daha da açıklık getirilebileceğini belirtiyordu.

İşten çıkarılan Auer işçilerinden Osman Alev, Yusuf Horasanlı, Niya-zi Çokçeker, Yaşar Balık, Nevzat Gökmen, Mustafa Kuş, Mustafa Erer ve Kemal Kirkit *Politika*’ya, Auer grevinin, işyeri baştemsilcisi Osman Sarıkaya temsilciler Mehmet Kıldır ve Ahmet Tınaztepe’nin işverenle birlikte yürüttükleri uzun ve planlı bir çalışma sonucu kırıldığını açıklamaktadırlar. İşçileri açıklamalarında grev kırıclığının dışında da baştemsilci ve temsilcilere yönelik suçlamalar vardır. İşçiler, Maocuların da grev kırıclarına destek olduklarını belirtmektedirler. Açıklamaya göre grevin kırılacağıın ilk işareti, Auer fabrikasına tahta kasa yapan civardaki imalathanelerin üretime başlamaları olmuştur. 9 Kasım Çarşamba günü grev yerinde 100-150 kadar işçi toplanmıştır. İşyeri önünde işçi sayısının bir kaç katı kadar toplum polisi vardır. İşçiler, Sarıkaya’nın bir heyet oluşturarak işverenle görüşme önerisini reddederler. Buna rağmen Sarıkaya, temsilciler ve bazı işçilerle birlikte fabrikaya girerek yemekhanede işverenle görüşür. Ve sonra yemekhanede 100 kadar işçinin katıldığı bir toplantı düzenler ve işverenle varılan anlaşmayı işçilere “çeşitli yalanlarla” kabul ettirir. Anlaşmaya karşı çıkan işçiler tartaklanır. Ve o gün işverenle anlaşma imzalanır. İşveren ertesi gün işçilere 10’ar bin lira dağıtır ama parayı alabilmek için işçilerin sendikadan istifa etmelerini şart koşar. İşçilerin sendikadan istifaları da böylece gerçekleştirilmiş olur. Auer’den çıkarılan işçilerin *Politika*’ya yaptıkları açıklamada şu satırlar da yer alıyordu: “İşveren ve satın aldığı Sarıkaya ve yardımcıları, şimdi fabrikadan bilinçli işçileri uzaklaştırdıktan sonra sarı bir işyeri sendikası kurmayı planlıyorlar. İşçiler işverene tam anlamıyla köle edilecek.”⁴¹⁷

417. “Sarıkaya grev başladığından beri işverenlerle gizli toplantılar yapmaya başlamış, uzun süre grevi kırmak için fırsat kollamıştır. Ama Auer işçisinin kararlı

Auer'de yıllarca baştemsilcilik yapmış olan Cengiz Turhan Auer grevini başlatan Maden-İş yöneticisiydi. Turhan hayatındaki ilk ve son grev gözcüsü gömleğini orada, 1975 Kasım'ında Auer'de giymişti. Auer grevi çözüldüğünde Turhan Maden-İş'in 22. Genel Kurulu'nda yürütme kurulu üyeliği görevini devretmiş, sendikayla ve Auer'le bağı kesilmişti. Turhan Auer'de grevin çözülüşünün geri planını şöyle anlattı:

"Benim orada bıraktığım bir baştemsilcilik imajı vardı. Benden sonrakiler de tıpkı Cengiz Turhan gibi davranmak istediler. Ben orada çok inisiyatifli idim. Gerçekten çok inisiyatifli idim. Ben bütün arkadaşlarımın, 1100 arkadaşımın Auer, İN-TE-NA, Embo adlarını, soyadlarını, memleketlerini, yaşlarını bilecek kadar arkadaşlarımla iç içeydim. Etkim çok üst düzeydeydi, söylediğim şey harfiyen yapıldı. İğnenin ucu kadar taviz vermezdim. Benden sonraki temsilciler, baştemsilciler aşağı yukarı aynı politikayı sürdürmeye çalıştılar ama yürütemediler, yürütmeleri de mümkün değildi. Ben suyu baştan getirme avantajını taşıyordum. Orada yönetimle çok ciddi ihtilafları oldu. Ereğli'den Necdet Sunay isminde bir mühendis getirdiler, Malatyalı. Ben o sırada ayrıldım zaten. Onunla çok az çalıştım. O bir militan gibi örgütledi, arkadaşlarımız göremedi, ben de dışarıdan sezemedim. O zaten o grevi kıracak unsurları getirmişti işin başına, hemşerilerini filan yerleştirmişti. İşçi kisvesi altında bayağı silahlı külahlı, kabadayı unsurları yerleştirmiş fabrikaya. Yani bunu doğrudan işveren planlamıştı daha önceden."⁴¹⁸

Esasen Auer, çok uzun süren çetin bir mücadelenin zayıf halkasıydı. Ve Auer Büyük Grev'in öncülerinden, ilklerindendi. İki yıldır grevin ağırlığını sırtında taşıyan işçi yorgundu. Kış geliyordu. İşçinin umudu tükenmiş, direnci kırılmıştı. İşverenin işyerinde grevi kırabilmek için uyguladığı planlar, Maden-İş'in grevdeki işçilere ancak 45 günde 1000 lira

mücadelesi ona bu olanağı tanımamıştır. Son olarak 18 Eylül günü kendisi gene işverenle birlikte görülmüştür. Aynı günlerde Auer fabrikasına tahta kasa yapan civardaki imalathaneler de üretime başlamışlardır. Kendilerine sordumuzda Auer'den sipariş aldıklarını belirtmişlerdir. Sarıkaya ve kandırdığı birkaç kişi, sürekli sendikamız DİSK Maden-İş aleyhine propaganda yürütmüşler, işçileri sendikadan soğutmaya çok çalışmışlardır. Bu konuda Maocular da kendilerine yardımcı olmuştur. (...)” Politika, 20.11.1977.

418. Cengiz Turhan, Sözlü tarih çalışması, 25 Mayıs 2011.

yardım yapabilmesi ve MESS'in bu noktada yürüttüğü propaganda da Auer'de etkili olmuştur.⁴¹⁹

Görüşmeler yeniden başlıyor

Auer'de grevin kırılmasının etkileri sürerken, Maden-İş ve MESS görüşmeleri 7 ay aradan sonra, 11 Kasım günü yeniden başladı. MESS adına Bahri Ersöz ile Maden-İş adına Şinasi Kaya öğleden sonra bir araya geldiler.⁴²⁰ *Politika*, görüşmelerin MESS'e bağlı 6 işyerinde işverenlerin MESS'i devre dışı bırakarak Maden-İş'le sözleşme imzalamalarının ardından başladığına vurgu yapıyordu.⁴²¹ Buna karşılık *Tercüman* haberi, "Grevci işçilerin bazı fabrikalarda işbaşı yapması anlaşma imkânını artırdı" yorumuyla vermekte ve görüşmelerin, Auer'deki çözülmenin ardından başladığına işaret etmekteydi.⁴²²

"Auer fabrikasında işçilerin sendikalarına başkaldırısı çok önemlidir. (...) Grevi, işçilerin haklarını elde etmek yerine ideolojik ya da politik çıkar uğruna kullanmaya yeltenenlere Auer işçileri, şuurlu bir başkaldırma ile 'hizaya geliniz' komutunu vermişlerdir. Nitekim bu olaydan sonra 'DGM'Yİ EZDİK SIRA MESS'TE' diyen ve amaçlarının ne olduğu herkesçe bilinenlerin, uzlaşmak için işverenlerle bir masaya oturmaları ve 'Karşılıklı çıkarlara saygılı olmalıyız' lafını gevelemeleri ibretle takip edilecek olumlu bir gelişmeyi sağlamıştır."⁴²³

419. Özel Oral Auer'de grevin kırılmasını işçi baskısıyla açıklıyor. "...Grevlerin uzaması ve işçilere 45 günde 1000 lira yardım yapılması, işçiler arasında hoşnutsuzluğa yol açmaya başlamıştır. İşverenlerin görüşmelerde tanıdıkları ekonomik hakları işyerlerine göre açıklamaları, sözleşmenin bitmesinde sabırsızlanan işçileri etkilemişti. İşçilerin baskılarının giderek artması, Auer işyerinde işçilerin sendikadan istifa ederek, işverenle toplu sözleşmeye girişmeleri, bazı işyerlerinde temsilcilerin toplu pazarlık yapmaları, görüşmelerin tekrar sıklaşmasına neden olmuştur." Oral, Özel, "Bir Buçuk Yılı Aşan Grev Bittikten Sonra", *Milliyet*, 07.02.1978.

420. *Milliyet*, 12.11.1977.

421. *Politika*, 13.11.1977.

422. *Tercüman*, 12.11.1977.

423. Sönmezsoy, Refik, "Çelişkiler sırtıyor", *Tercüman*, 16.11.1977.

Taraflar 13 Kasım Pazar günü Maden-İş Genel Merkezinde bir araya geldiler. Toplantıya DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, MESS 2. Başkanı Bahri Ersöz, MESS Yönetim Kurulu Üyesi Turgut Özal, Maden-İş Genel Başkan Yardımcısı Şinasi Kaya ve Maden-İş Genel Sekreteri Mehmet Ertürk katıldılar.⁴²⁴ Ne var ki bu görüşmeden de sonuç alınamayacak, toplantıdan sonra MESS, Maden-İş'in eski taleplerini tekrarlaması üzerine görüşmelerin yarıda bırakıldığını açıklayacaktı.⁴²⁵

Buna karşılık bir gün sonra, 14 Kasım günü Maden-İş Genel Başkanı Türkler bir açıklama yapacak, grev ve lokavt uygulanan işyerleri ile ilgili olarak Maden-İş ile MESS arasındaki görüşmelerin, bazı MESS yetkililerinin yurt dışında bulunmaları nedeniyle bayramdan sonra devam edebileceğini belirtecekti. Türkler'in basına yaptığı açıklamaya göre, Pazar günü yapılan görüşmelerde anlaşmazlığa temel olan konular üzerinde durulmuş ve taraflar çözüm yolu bulmak amacıyla kendi açılardan yeni öneri biçimleri ortaya koymuşlardı. Toplantı da bu yeni öneriler incelendikten sonra yeniden bir araya gelmek üzere son bulmuştu.⁴²⁶

Ne var ki Türkler'in bu açıklamasına karşılık MESS Genel Sekreter Yardımcısı Dr. Vefik Evin, toplantıların kendilerine, tüm "olumlu çalışmalarına rağmen" anlaşmazlıkların kısa bir süre içinde çözümleneceği izlenimini vermediğini söyleyecekti. "Biz MESS olarak uyuşmazlığın en kısa bir zamanda çözümlenmesinden yanayız. Bazı MESS yöneticilerinin iş seyahati nedeniyle toplantının ertelenmesi söz konusu değildir.

424. Toplantıdan önce gazetecilerle görüşen Bahri Ersöz, "Meselelerimizi ve ihtilaflarımızı biliyoruz. Bunlara en kısa zamanda çözüm aramaya çalışıyoruz. Bu safhada söyleyecek fazla bir şey yok" demiştir. Ersözden sonra konuşan DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler ise şunları söylemiştir: "Sayın Ersöz'ün görüşlerine katılıyorum. Bunlar yasal mücadelelerdir. Bir yerde bitmelidir. İşçilerimizin, işverenlerimizin ve ülkemizin yararları bu işin bitirilmesi doğrultusundadır. Sorunlara karşılıklı iyi niyetle çözüm arıyoruz." Bir gazetecinin, "Bu toplantıyı bir müjde toplantısı olarak değerlendirebilir miyiz?" şeklindeki sorusunu da Türkler, "Görüşmelere yeni başladık, bir şey söyleyemem, bu sizin yorumunuza bağlıdır" şeklinde yanıtlamıştır." Milliyet, 14.11.1977.

425. "İki günden beri devam eden görüşmeler anlaşmazlıkla sonuçlanmış ve toplantı yarıda bırakılmıştır." Milliyet, 14.11.1977.

426. Milliyet, 15.11.1977.

MESS yetkili kadrosu şimdiye kadar olduğu gibi her zaman görüşmeye hazırdır.”⁴²⁷

14 Kasım: Siemens'te işbaşı

15 Kasım tarihli gazetelerde Maden-İş'in grevdeki Siemens işyerinde sözleşme imzaladığı haberi yer alıyordu.⁴²⁸ Maden-İş, sözleşmenin MESS dışında imzalandığını belirtiyordu. Maden-İş Genel Sekreteri Mehmet Ertürk'ün açıklamasına göre Siemens fabrikasında bağtlanan bu sözleşme, daha önce MESS dışında imzaladıklarını açıkladıkları 6 işyerinin de dışındaydı. Ve toplu sözleşme ile 280 işçinin saat ücretlerine birinci yıl 16, ikinci yıl 9 lira artış getirilmiş, ayrıca işçilere yılda 4 maaş ikramiye ile büyük sosyal haklar sağlanmıştı.⁴²⁹

Buna karşılık MESS haberi yalanlıyordu. MESS yetkilileri, işçiye bir miktar avans verildiğini öğrendiklerini söylediler. MESS Genel Sekreter Yardımcısı Dr. Vefik Evin şu açıklamayı yaptı: “Mudanya’da Siemens’de Maden-İş'in toplu sözleşme imzaladığı haberi gerçek dışıdır. MESS'in bu işyerinde lokavt uygulama hakkı her an mahfuzdur.”

Tartışmalar üzerine Siemens yetkilileri, işçilerin kendi istekleri ile işbaşı yaptıklarını açıkladılar. Siemens İdare Meclisi üyesi Arnold Hornfeld, fabrikada toplu sözleşme imzalanmadığını söyledi:

“Fabrikamızda 13.12.1976 tarihinden beri greve çıkmıştır. Biz lokavt uygulamadık. İşçiler bize gelerek (...) işbaşı yapmak istediklerini bildirdiler. Biz de olumlu karşılдық. Kendilerine 15'er bin lira avans dağıttık. Dün öğleden sonra işbaşı yapmışlardır. Ne, biz MESS'ten ne de işçiler Maden-İş'ten ayrılmışlardır. Sendika ile toplu sözleşme imzalandığı zaman kazanılan haklar işçilere tanınacaktır.”⁴³⁰

Yerel basında Siemens fabrika yetkililerinin açıklamaları da yer aldı. Fabrika yetkilileri de Siemens'te toplu sözleşme imzalanmadığını tekrar-

427. Milliyet, 15.11.1977.

428. Milliyet, 15.11.1977; Politika, 15.11.1977; Bursanın Sesi, 15.11.1977; Bursa Hâkimiyet, 15.11.1977; Doğru Hâkimiyet, 15.11.1977.

429. Milliyet, 15.11.1977.

430. Milliyet, 15.11.1977.

ladılar. “11 ay süren grevden sıkıntıya düşen” işçiler işverenle anlaşarak işbaşı yapmışlardı. Fabrika Müdürü Sabahattin Tezel, Maden-İş’in muhatabının MESS olduğunu, işveren olarak Maden-İş’le bir sözleşme imzalamadıkları gibi MESS’ten de ayrılmadıklarını, fabrika için sözleşmenin Maden-İş ile MESS arasında imzalanacağını söyledi. Tezel’in ifadesine göre işyerinde “hem güç durumdaki işçilerin, hem de Belediye Başkanı ve Kaymakam’ın ricaları üzerine” işbaşı yapılmasını kararlaştırmışlardı. Tezel ayrıca Maden-İş’in toplu sözleşmeye ilişkin basına verdiği rakamların da doğru olmadığını kaydetti; “Sendika işçilere birinci yıl 16, ikinci yıl 9 lira brüt saat ücreti zammı aldığını söylemiştir. Son duruma göre toplu sözleşme üç yıllık olacaktır. Birinci yıl 7,5, ikinci yıl 8,5 ve üçüncü yıl da 9 lira brüt saat ücretine zam yapılması söz konusudur.” Belgelenmeyen beyanların gerçek dışı olduğunu söyleyen Tezel, grevde geçen süre için 25 bin lira ikramiye verileceği haberini de yalanlayarak, işçilerin 337 gün süren grev boyunca borçlandıklarını ve bu sıkıntılarını sona erdirmek için 15 bin lira avans verildiğini ve bunun da toplu sözleşme imzalandıktan sonra kesileceğini belirtti.⁴³¹

Bu açıklamalardan iki gün sonra Maden-İş 13. Bölge Temsilcisi Özcan Pekşen, 17 Kasım’da basına verdiği bir demeçle Siemens ile MESS’in dışında işverenle doğrudan anlaştıklarını söyleyecekti. Siemens İdare Meclisi’nden 4 üye ve Alman Genel Müdür Adolf Convers’in Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya ile 11 Kasım’da bir araya gelerek anlaşmışlar ve bunu bir protokolle de tespit etmişlerdi. Pekşen “protokolün başlığını” basına göstererek MESS’in toplu sözleşme görüşmelerini yürüteceği üye işverenlerden işçi sendikasıyla anlaşmalarını önlemek amacıyla açık bono aldığını açıkladı:

“Siemens işvereni sendikamızla anlaşma yapmasına rağmen bu açık bono yüzünden anlaşmayı yalanlamak zorunda kalmıştır. Ayrıca MESS de işverene baskı yapmış, yalanlamaya zorlamıştır. MESS bu işyerlerini ayrıca

431. Bursa Hâkimiyet, 16.11.1977; Milletindir Hâkimiyet, 16.11.1977. Türk Metal Bursa Şube Sekreteri İhsan Turan da Maden-İş’in, Siemens’te işverenle sözleşme imzalamadığını, TRT, TV ve basına yanlış ve yalan beyanlar vererek kamuoyunu yanıltmaya çalıştığını söyledi. Turan muğlak bir ifadeyle, “... Siemens işçisine, yapılan sözde anlaşmada 1. Yıl 7,5, 2. Yıl 8,5, 3. Yıl 9 TL şeklinde basit vaatlerle kendi üyelerinin grevini kırmayı” başardığını beyan etti. Bkz, Milletindir Hâkimiyet, 16.11.1977.

sanayi kredilerini ve teşvik belgelerini verdirmemekle de tehdit etmiştir. İşverenler MESS'in uyguladığı ambargo içinde kıvranıyorlar. Ancak MESS'in içinde bu tutuma karşı olan bir grup doğmuştur. Biz Maden-İş olarak işverenlerle tek tek görüşmeye, anlaşmaya hazırız."⁴³²

MESS dışında toplu sözleşme imzalanması tartışmaları, Siemens sözleşmesi, Auer grevinin kırılması ve Maden-İş'in ve MESS'in yaptıkları açıklamaların birbirini tutmaması mücadeleyi giderek kaotik bir ortama sürüklüyordu. İşverenler işçilerle anlaşma yaptıklarını, Maden-İş yetkilileri ise işverenin MESS'in baskısından korktuğu için kendileriyle "gizli protokol" imzaladığını ileri sürmekteydiler. MESS ise yapılan anlaşmaları yalanlamaktaydı. Bu noktada Özer Oral'ın yaklaşımı ilginçti; anlaşma olan yerlerin çoğunda işçi temsilcileri, sendikanın da bilgisi ışığında işverenle anlaşma yaparak işçilere işbaşı yaptırmakta, ancak bu anlaşmalarda, grevlere neden olan prensip maddelerinin de pek sözü edilmemekte; basit protokolle iş geçirtilmekteydi. Ve bu her iki tarafın da işine gelmekteydi.⁴³³

Siemens işyeri, 1978 yılı başlarında Maden-İş ile MESS arasında yürütülen Büyük Grev'le ilişkili toplu pazarlık sürecinin kapsamında görülmektedir⁴³⁴ ve taraflar arasında 2 Şubat günü imzalanan ve Büyük Grev'i bitiren anlaşma tutanağına da dâhildir. Siemens için imzalanan toplu iş sözleşmesinin yürürlük süresi, 03.02.1978 tarihinden başlamaktadır ki bu hiçbir tereddüde yer vermeyecek şekilde Siemens'te toplu iş sözleşmesinin 2 Şubat 1978 günü grup sözleşmesi kapsamında imzalandığını ortaya koymaktadır. Nitekim sözleşmenin geçici maddeleri de 3 Şubat 1978 tarihi esas alınarak düzenlenmiştir. Birikmiş toplu sözleşme farklarının 01.08.1976 tarihini izleyen ve 03.02.1978 tarihine kadar geçen süreye ilişkin olduğu ve "en geç 28.02.1978 tarihi mesai bitimine kadar bir defada" ödeneceği Geçici Madde 1 ve 2'de kaydedilmektedir.⁴³⁵ Toplu iş

432. Politika, 17.11.1977.

433. Oral, Özer (1977), "Maden-İş-MESS olayının içyüzü", Bayram gazetesi, 25.11.1977.

434. Tercüman, 24.01.1978.

435. T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Türk Siemens Kablo ve Elektrik Sanayii A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Yürürlük Tarihi 3.2.1978-31.8.1979, Milli

sözleşmesinin “İmza” başlıklı 45. Maddesinde; “İşbu toplu iş sözleşmesi 45 madde, 4 geçici madde ve 1 ek madde olarak 24 Nisan 1978 tarihinde Türkiye Maden-İş Sendikası ile Türk Siemens Kablo ve Elektrik Sanayii A.Ş.’ni temsilen Türkiye Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası (MESS) arasında imzalanmıştır” hükmü yer almaktadır. Burada imza tarihi olarak belirtilen 24 Nisan 1978 tarihi, kuşku yok ki anlaşma tutanağının tutulduğu tarih değil toplu iş sözleşmesi metninin redaksiyonunun tamamlanarak taraflarca imzalandığı tarihtir.⁴³⁶ Bu noktada, Siemens’te grevin çözüldüğü, işyerinde işveren ve işçiler arasında varılan mutabakat çerçevesinde işbaşı yapıldığı ve ortada bir toplu iş sözleşmesi olmadığı bellidir. Ancak, işçilerin sendikadan kopmamaları ve sonraki dönemde de sendika ile işçiler arasında bir problem yaşanmamış olması, Maden-İş’in de kontrolünde işbaşı yapıldığı ve işyerinde ortaya çıkan mutabakata sendikanın da dâhil olduğu ve belki de işbaşı koşullarını bir protokolle güvence altına almış olabileceği fikrini güçlendirmektedir.

Siemens grevinin sona ermesine ilişkin olarak Maden-İş Araştırma Dairesi Müdürü Ali Eşref Turan, şu önemli tespiti yapmaktadır:

“Siemens Maden-İş’in Bursa’da en eski işyerlerinden birisidir. Ve orayı adeta tek başına götüren bir baştemsilcisi vardı. Hem Mudanya’nın tek fabrikası

Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2959.

436. Bursa’daki diğer işyerlerinin toplu iş sözleşmelerinde de imza tarihi olarak 24 Nisan 1978 tarihi kaydedilmektedir. Bkz, T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Oyak Renault Fabrikaları A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi Yürürlük Süresi 1.4.1977-31.8.1979, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2954; T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Mako Elektrik San. ve Tic. A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2920; T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Çemtaş Çelik Makina San. ve Tic. A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2922; T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Robert Bosch Türk Motorlu Araçlar Sanayii A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2914; T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Karsan Bursa Otomotaj ve Karoseri San. A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2938; T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Burçelik Bursa Çelik Döküm San. A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2916; T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında SKT Yedek Parça ve Makina San. ve Ticaret A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2917.

olması nedeniyle hem baştemsilcinin özel konumu ile sendikada da etkinliği, yeri [ağırlığı] vardı... Mudanya'da da vardı. Kendine özgü koşullarla o sürecin biraz dışında tutmayı becerdi. Bir bakıma o sürecin içinde Siemens de vardı ama bir bakıma bu sürecin dışına çıkabilirdi. Siemens kendi dinamikleriyle bir başka sonuç yarattı, diyebiliriz.”⁴³⁷

Bu süreçte Türk-İş nezaketsiz ve fırsatçı bir tavır içindedir. Türk-İş Yönetim Kurulu, İcra Kuruluna, Türk-İş üyesi olsun olmasın lokavta hedef olan bütün işçilerin meselelerini çözümleme yetkisi verir ki bu açıkça Büyük Grev'e ve bu kapsamda MESS tarafından uygulanan lokavtlara ilişkindir. Türk-İş Yönetim Kurulu bildirisinde, DİSK'in greve götürdüğü işçileri yalnız bıraktığını açıklar. “DİSK'in bu perişanlığa seyirci kalması üzerine işçilerin kendi başlarına DİSK'ten koparak işverenle anlaşmak zorunda bırakılmaları ciddi bir sorundur. DİSK bu davranışı ile Türk işçi hareketine önemli bir darbe vurmuştur. Greve gitme cesaretlerini kırmıştır. Bu ise, işçi sendikası tarafından yapılan grev kırıcılığının tipik bir örneğidir. DİSK'in ortada bıraktığı işçilerimize her zaman olduğu gibi gene Türk-İş sahip çıkmıştır. Bu defa da sahip çıkacaktır.”⁴³⁸

Maden-İş ve MESS yeniden toplu pazarlık masasında

Ve 18 Kasım'da MESS'in isteği üzerine görüşmeler tekrar başladı. Toplantıya MESS'ten Yönetim Kurulu üyeleri Metin İplikçi, Turgut Özal, Maden-İş'ten Şinasi Kaya ve Mehmet Ertürk katıldılar. MESS Yönetim Kurulu üyesi Özal toplantıdan önce işçi ve işveren sendikalarının ana gayelerinin grev ve lokavt yapmak olmadığını, aksine toplu sözleşme yapmak olduğunu söyledi. Özal, tarafların uyuşmazlık konusu olan birçok noktada anlaşma sağlayabildiklerini ve sorunun bayramdan evvel çözümlenmesi için çalıştıklarını belirterek, “Biz bu anlayışla masaya oturuyoruz. Maden-İş Sendikası'nın da aynı anlayışta olduğunu ümit etmekteyim,” dedi. Özal şunları söyledi: “Grev ve lokavtta bulunan 42 müessese ile toplu sözleşme görüşmeleri son safhaya gelmiş veya gelmektedir. Bu müesseselerin işverenleri ile küçüklü büyüklü bütün ortak-

437. Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.

438. Tercüman, 17.11.1977.

Auer fabrikası önünde
işçiler tartışıyor,
10 Kasım 1977, Fotoğraf,
İlhan Baştan.

ka
IN

PAZAR
13
Kasım 1977
250 Kuruş

● **ADRES**
(İstanbul) : Yerebatan Caddesi
Tayyarekiler Sokakı No: 15 Çakırlı
(Antkara) : Zımrı Cad. No: 20 / 27 - Rize
● **TELEFONLAR**
(İstanbul) : 27 77 12 27 69 09
(Antkara) : 17 45 36 18 36 58

Maden—İş—MESS görüşmeleri yeniden başladı

İSTANBUL (İSTA)
Maden-İş Sendikası ile
MESS'e bağlı altı işyeri ar-
sında "MESS dışı" toplu sözleşme
müzakerelerinden, he-
men sonra MESS ve Maden-
İş Yöneticileri arasında toplu
sözleşme görüşmeleri ye-
niden başlamıştır. Bir süre-
dir kesilmiş olan görüşmele-
rin ilk önceki gün yapılmış-
tır. Edinilen bilgiye göre bu-
gun saat 9.00'da Maden-İş
Sendikasının Beşiktaş'ı takti
Genel Merkezi'nde MESS ve
Maden-İş yöneticileri görüş-
melerin kesilmesinden bu yana
ikinci kez bir araya gele-
ceklerdir. Toplu Sözleşme
görüşmelerinin devam edeceği
ve Pazır gününden sonra da
süreceği öğrenilmiştir.

İlk görüşmelerde herhan-
gi bir anlaşmaya varılıp va-
rılmadığı öğrenilememiş an-
cak görüşmelerin süreceğinin
açıklanması, her iki kanatta da
(Devamı say. 9 sil. 1'le)

**AUER'de işçi
çıkarmalar
sürüyor ...**

● **ALINAN BİLGİYE GÖRE ÖNÜMÜZDEKİ
GÜNLERDE TASFİYE
İŞLEMLERİ DEVAM EDECEK**

Politika, 10 Kasım 1977.

larını memnun edecek bir çözüme bir an [evvel] ulaşma azmi içinde bu toplantıyı istedik. Bu gönül açıcı olmayan durumda dahi bir an evvel meseleyi çözecek çalışma barışını temin etmek hepimizin olduğu kadar memleketimizin de yararına olacaktır.” Maden-İş Genel Başkanvekili Kaya ise, MESS’in görüşme isteğini olumlu karşıladıklarını, “yapıcı bir inançla” geldiklerini, çalışan kesime olumlu bir sonuç getirme ümidinde olduklarını kaydetti.⁴³⁹

MESS’ten Turgut Özal ile Metin İplikçi Maden-İş’ten de Şinasi Kaya ile Mehmet Ertürk’ün katıldığı görüşmeler ertesi gün de sürdürüldü. Maden-İş ve MESS yetkilileri toplantıdan önce asgari müşterekte birleşeceklerini ve artık işin sonuna varmakta olduklarını söylediler.⁴⁴⁰ Ancak sonuç alınamadı. Taraflar 28 Kasım Salı günü bir araya gelmek üzere ayrıldılar. MESS adına yönetim kurulu üyesi Metin İplikçi tarafından yapılan açıklamaya göre, anlaşmaya varılamamasının nedeni, “incelenen konuların fazlalığı” idi.

“Maden-İş Sendikası ile aramızda devam eden ve bekleyiş içindeki 40 bini aşkın işçimizle MESS üyesi 42 müesseseyi kapsayan uyuşmazlığın bir an evvel çözümlenmesi yönünde başlattığımız görüşmelere bugün de devam edilmiştir. MESS, bayram öncesinde tüm çalışanlara bir müjdeyi vermek umuduyla Maden-İş Sendikası’na çağrıda bulunmuş ve 18 Kasım 1977 Cuma günü toplantı başlatılmıştı. Görüşmeler giderek berraklığa kavuşan anlaşmazlık noktalarının görüşülmesi ile devam etmiştir. Ancak incelenmekte olan konuların fazlalığı nedeniyle, bayramdan sonra devam edilmesi kararı ile bugünkü toplantıya son verilmiştir. MESS ve Maden-İş yöneticileri 28 Kasım 1977 Salı günü saat 10’da MESS Genel Merkezi’nde yeniden bir araya gelerek uyuşmazlık konularını görüşeceklerdir.”⁴⁴¹

Ve Maden-İş MESS görüşmeleri bayramdan sonra yeniden başladı. Taraflar 29 Kasım günü MESS’in Ayazpaşa’daki binasında bir araya geldiler. Toplantıya MESS adına Bahri Ersöz, Metin İplikçi, Turgut Özal ve Oytun Atauz, Maden-İş adına ise Şinasi Kaya ve Kemal Daysal ka-

439. Milliyet, 19.11.1977; Politika, 19.11.1977.

440. Tercüman, 20.11.1977.

441. Milliyet, 20.11.1977.

tıldılar. Toplantıdan önce MESS yönetim kurulu üyesi Metin İplikçi ile Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya işyeri sayısının çok ve tartışma konularının geniş olması nedeniyle görüşmelerin isteğin dışında uzadığını belirterek şu ortak açıklamayı yaptılar. “Türkiye’de ilk defa bu kadar uzun süren ve geniş kapsamlı bir ihtilafın halli için toplandık. Bugüne kadar görüştüğümüz anlaşmazlık maddelerinde uyum sağladık. Bu hafta içinde sonuca gitmek isteğindeyiz. Bunun için bir araya geldik, ertelediğimiz konularımız yoktur.” MESS ve Maden-İş, görüşmelere aralıksız olarak hafta sonuna kadar devam edeceklerini belirttiler.⁴⁴²

Görüşmelere 30 Kasım günü de gene MESS genel merkezinde yapılan toplantıyla devam edildi. Taraflar görüşmelerin sürdürülmesine karar verdiler. Toplu sözleşme maddelerinin teknik yanları üzerinde işçi ve işveren sendikalarının uzmanlarının çalışma yaptıkları açıklandı.⁴⁴³ Görüşmeler sürdürülecekti.

442. Politika, 30.11.1977; Milliyet, 30.11.1977; Tercüman, 30.11.1977.

443. Politika, 01.12.1977.

9

MADEN-İŞ'İN EYLEM ÇAĞRISI

*“70’lerin ikinci yarısında önce Türk-İş’in ve en sonunda DİSK’in sürüklen-
diği iç çelişkiler, tarihsel oluşumun getirdiği bütün bu somut yol ayrımla-
rının parçalarıdır. Yeni sanayi işçisi, sendika aristokrasisinin dışında,
etkin bir örgütleniş talep etmektedir. Bu talep ise, yine bir başka gelişim
yasası gereği, ekonomik eylem ile sosyo/politik eylem arasındaki bütün-
leşmeyi çekmektedir yanında... İşçi, başka bir deyişle, sendikacılığı kendi
başına bir amaç olarak görmekten çıkmaktadır. Onun özlemi, özünde işçi
sınıfının dünya görüşünün ya da biliminin yer aldığı daha ileri ekonomik
ve politik örgütleniş biçimlerinin yaratılmasıdır. Ama, sözgelişi DİSK’te,
Maden-İş’in öncülüğünü ettiği bu yeni yaklaşım ister istemez hem eski üst
yapının hem de onun geleneksel sendikacılarının tepkisini karşısına al-
mıştır. / Sendika aristokrasisinin orta ya da sağ kesimlerinden gelen karşı
tepki, bir yerde, ta soğuk savaşın başından beri süregelen temel ikilemin
de dışı yansımasıdır. Zira, yumuşamanın yeni dünyasında toplumlar daha
geniş ve özgür alanlara çıkmaktadırlar. / Onun içindir ki, gelenekçiliğin
tepkisi kendi çözümünü bulamamaktadır. Çünkü, ekonomi ile politikayı
özdeşleştiren bir dünya, kendisini dönüştürme koşullardan tümüyle soyutlayan
bir sendika aristokrasisinin dönemi olmayacaktır.” (Ali Gevgilili)⁴⁴⁴*

Müzakereler kilitleniyor

Aralık ayı başında gerilimde bir düşme oldu; Maden-İş ile MESS ara-
sında 3 Aralık günü yapılan görüşme umut verici olmuştu.⁴⁴⁵ 5 Aralık

444. Gevgilili, Ali, “Sendikacılığın Depremi ve DİSK”, Günlük, Milliyet, 7 Ekim 1977.

445. Şinasi Kaya 3 Aralık günü yapılan toplantı ile ilgili olarak şunları söylemişti:
“Toplantıda MESS yetkilileri grevler süresindeki ve anlaşmaya varıldığı tarih-

Pazartesi günü yapılan toplantıda Maden-İş, grevdeki işçilerin çalışmadıkları sürelerle ait ücretlerinin işveren tarafından ödenmesini istedi.”⁴⁴⁶ 5 Aralık günü yapılan müzakerelerde maddeler bir kez daha gözden geçirildi ve 12 günden beri sürdürülen toplantıların 8 Aralık günü tarafların MESS Genel Merkezi'nde bir araya gelmesi ve varılacak olan olumlu ya da olumsuz sonucun kamuoyuna açıklanması kararlaştırıldı.⁴⁴⁷

8 Aralık sabahı saat 10.00'da başlayan görüşmeler, 13.00'e kadar devam etti ancak bir sonuç alınamadı. MESS Merkez Bürosu'nda yapılan toplantıya MESS adına Başkan Vekili Bahri Ersöz, Yönetim Kurulu üyeleri Turgut Ozal ile Metin İplikçi ve Toplu Sözleşme Bölümü hukuk müşaviri Oytun Atauz; Maden-İş adına Başkan Vekili Şinasi Kaya ile Başkan Vekili ve Toplu Sözleşme Daire Başkanı Kemal Daysal katılmışlardı.⁴⁴⁸ Görüşmelerin kesilmesinin nedeni, Maden-İş'in grevde geçen sürelerle ait ücretlerin ödenmesinde ısrar etmesiydi. MESS, daha toplantıdan bir gün önce bu teklifi “grevi işverene finanse ettirmek” anlamına geldiği, getireceği mali yükün dışında çok haksız olduğu için de reddettiğini açıklamıştı.⁴⁴⁹

Görüşmenin kesilmesinden sonra *Tercüman* gazetesinin sorularını yanıtlayan Metin İplikçi, bir anlaşmaya varma konusunda umutlarını yitirmediklerini, ama işin uzaması durumunda çok az grev yardımı alan

ten itibaren işçilere ödeyecekleri aylık ücretleri diğer sosyal haklardan doğan ödemeleri ne miktarda, nasıl yapacaklarını tespit ettiler. Şimdi biz bu rakamları inceleyip kabul veya reddettiğimizi [5 Aralık] Pazartesi günü açıklayacağız.” *Tercüman*, 04.12.1977.

446. MESS (1999), 1, s. 434.

447. *Milliyet*, 06.12.1977.

448. *Tercüman*, 09.12.1977.

449. “Verilen bilgiye göre, ilk grev kararının alındığı dönemde bazı temel uyumsuzluk maddeleri üzerinde yaklaşım olmasına rağmen, ücret zamları ve grev kararının alındığı tarihten sonra geçen sürelerle ilgili akçeli konularda sonuca varacak bir yaklaşım sağlanamamıştır. MESS temsilcilerinin, grev dışında kalan süreler için bir ödeme yapılmasını benimsemelerine karşı, grevde geçen süreler için ödeme yapılmasına karşı çıktıkları bildirilmiştir. Sendika temsilcileri ise, her işyerinde değişik ancak bazı işyerlerinde iki yıla yaklaşan grev süreleri için işçilere ödeme yapılmasında ısrar etmişlerdir.” *Milliyet*, 08.12.1977; *Politika*, 09.12.1977.

grevci işçilerin umutlarını yitirip yeni kararlar almak zorunda kalabileceklerini, bu kararın Auer işçilerinin almış oldukları karara benzeyip benzemeyeceği meselesinin ise işçilerin kendilerine ait bir konu olduğunu söyledi.⁴⁵⁰ İplikçi şunları söyledi:

"Uyuşmazlıkta olan sözleşmelerin bir çözüme bağlanabilmesi için 4 haftadır Maden-İş'le görüşmelerimiz devam etmekte idi. Sözleşmelerin tümünü içeren ve 1 Eylül 1979 tarihinde sona erecek şekilde ele alınan müşterek çalışmalarımız, 3 Aralık 1977 Cumartesi günü akşamına kadar bitirici yönde gelişmiştir. Ancak 5 Aralık Pazartesi günü Maden-İş'in ortaya koyduğu çalışılmayan sürelerle ilgili ödeme ve zam talepleri ve taleplerdeki ısrarlı tutumu daha fazla ilerlemeye imkân bırakmamıştır. Bunun üzerine toplandı, çözüme gidici bir teklif veya teklifler hazırlayabilmeleri için bugüne ertelenmişti. Maalesef bugün yaptığımız toplantıda da Maden-İş üretimin tamamen durmuş olduğu sürelerle ilgili haksız taleplerinde ısrar etmiştir. Bu nedenle içinde bulunduğumuz zor ekonomik şartlara ilaveten uzun süredir üretimin durmasının işletmelere getirdiği aşırı olumsuz yüklere rağmen, bu müzakerelerde, uzun süredir çalışamayan ve aylardır yeni sözleşmelerini bekleyen işçilerimizi maddi ve manevi ferahlatacak önerilerimiz etraflıca değerlendirilmeden görüşmeler kesilmiştir."⁴⁵¹

Buna karşılık Maden-İş, grevde geçen sürelerle ilişkin ücret talebi konusunda şu açıklamayı yapacaktı:

"Grevde geçen günler için esas anlaşmazlık, MESS'in bu süreyi her türlü tazminata esas alınacak süre olarak kabul etmemesinden doğmaktadır. Grevde geçen günler için ödeme isteğinde bulunduk. Ancak bu istekte bir yaklaşım yolu bulunabilirdi. Eğer, grevdeki 11 bin işçinin bu kıdem hakkı tanınmazsa, sorunların çözümlenebileceğini sanmıyorum. Ayrıca toplu sözleşmelerde her türlü sosyal haklar ve yan ödemeler [için] takvim yılı esas

450. Bkz. MESS (1999), 1, ss. 434-435.

451. Milliyet, 09.12.1977. MESS, grevde geçen sürelerle ilişkin olarak şunları söylemektedir: "Grevde geçen günlerde işyerlerinde üretim tamamen durmuştur. Grev kararını biz vermedik. Bu durumda bir işyerinden grevde geçen günler için nasıl hak istenir anlayamıyoruz. Ancak, kanun grevde geçen günlerin kıdem tazminatına esas alınmasına amirdir. Bu nedenle bu şekilde bizim bir itirazımız söz konusu olamaz." Milliyet, 10.12.1977.

alındığına göre, bu hakların grev süresi bölümünden çıkarılması, şimdiye kadarki uygulamalara aykırıdır. Biz bu hakları da istedik."⁴⁵²

8 Aralık tarihli görüşmelerle ilgili olarak basına yansıyan önemli notlar şunlardı:

1. MESS, Maden-İş'in birkaç kademeli ücret zamları istediğini, bu zamların toplu pazarlığın başladığı tarihten itibaren arttırılarak uygulanmasını talep ettiğini, ancak bu isteği kabul etmediklerini açıklamışlardır.
2. Maden-İş, DGM direnişleri sırasında işten çıkarılan işçilerin tekrar işe alınması ya da bazı işyerlerinde tazminat verilmesi konusundaki ısrarını sürdürmüştür. Ancak Maden-İş, MESS'in, "bütün sözleşmelerin 1.9.1979 tarihinde bitmesi isteğine karşı direnmemiştir."
3. Son görüşmelerde Mayıs ayında greve giden işyerleri ele alınarak, çeşitli noktalarda yaklaşım sağlanmış, ancak grevde geçen süreler üzerindeki haklar konusunda bir anlaşmaya varılamayınca, lokavt uygulanan işyerleri, kıdem tazminatlarının süreleri, yıllık izinler gibi MESS'in başlangıçta prensip olarak ileri sürdüğü maddeler tekrar ele alınıp ortak noktalar bulunamamıştır.⁴⁵³

Toplu sözleşmelerin yürürlük sürelerinin -bitiş tarihlerinin- birleştirilmesi meselesi Büyük Grev'in en kritik meselesidir ve daha Aralık başlarında basına düşen Maden-İş'in, "bütün sözleşmelerin 1.9.1979 tarihinde bitmesi" konusunda bir direnme göstermediğine ilişkin bu bilgi notu dikkat çekicidir.

Müzakereler kilitlenmişti ve bunun gerçek nedeni de yaklaşan DİSK erken kongresiydi. Gözler artık, DİSK'in 22 Aralık tarihinde toplanacak olan 6. Genel Kurulu'na çevrilmişti. Taraflar, bu boyutta bir uyuş-

452. Milliyet, 10.12.1977. Kemal Daysal, "MESS'in ücret artışlarını engellemek için uzlaşmaz bir tutum takındığını açıkladı. Daysal, MESS'in sorunu çözmek değil işçileri cezalandırmak isteyen bir tutum içinde olduğunu belirterek, "işçilerin grevde geçen sürelerini normal işçilik kıdeminden saymayan zihniyet başka şekilde izah edilemez" dedi. Politika, 10.12.1977.

453. Milliyet, 10.12.1977.

mazlığın çözümü için, önce genel kurul sonuçlarını görmek istiyorlardı. Maden-İş'in, aylardır sürmekte olan böylesine büyük ölçekli bir mücadeleyi noktalayarak, grevleri kaldırarak bu kadar kritik bir erken genel kurula katılması söz konusu bile olamazdı. Hangi koşullarda olursa olsun varılacak bir anlaşmanın sendikayı yeni tartışmaların odağı haline getireceği belliydi. MESS de uzlaşma ihtimali olmayan bir pazarlıkta elini göstermeyecek, kozlarını ortaya sermeyecekti. *Tercüman* durumu açıkça ortaya koydu: "MESS grevi DİSK genel kurulundan sonra" çözümlenebilirdi. Sanayicilere göre, DİSK'in genel kurulunun ardından "Maden-İş'in de iç meseleleri açıklığa kavuşmuş olacak ve sendikacılar grevlerine daha rahat eğilecekler ve böylece nihai sonuca gidilecekti."⁴⁵⁴

*

8 Aralık müzakerelerinin de kilitlenmesi üzerine Maden-İş, MESS'i protesto etmek ve sorunlarını kamuoyuna duyurmak amacıyla yürüyüş ve miting örgütleme kararı aldı. Düzenlenen basın toplantısında kararı kamuoyuna duyuran Şinasi Kaya, MESS'in, işçilerin valiler kadar aylık aldıkları yolunda propaganda yaparak kamuoyunu yanılttığını söyledi.

"Ancak, ne var ki, gerçekleri gizlemek ve tahrif etmek olanaksızdır. Ücretleri incelendiğinde görülecektir ki, ele geçen paralar onların yaşamlarını insanca sürdürmelerine bile olanak vermeyecek bir düzeydedir." Kaya gazetecilere çeşitli işyerlerinde işçilerin ellerine geçen ortalama net aylık ücretleri gösteren bir de tablo verdi. MESS'in başlangıçta ileri sürdüğü birçok prensip maddesinde ödünler verdiğini, ancak grevde geçen süre ile ilgili yan ödemeler ve sürenin esas alınması konusunda ısrar ettiğini belirtti ve özetle şunlar söyledi: "Biz ilke olarak hammadde yokluğu veya başka nedenlerle işçilerin greve sürüklenmesini ya da lokavt uygulanmasını önlemek amacıyla grevde geçen süreler için ödeme yapılmasını ilke edindik. Ancak bunda katı değiliz. Amaç, işçinin eline hakkı olan ücret ve ödeme geçtiği takdirde, grev süresi yerine bu ödemelerin çalışma sürelerine kaydırılmasına karşı çıkmayız. Ancak, grev süresi, yeni ücret zammı yapılmasında dikkate alınmadığı sürece anlaşmaya varılması olanaksızdır."⁴⁵⁵

454. *Tercüman*, 11.12.1977.

455. *Milliyet*, 14.12.1977.

Kaya, sendikanın bütün mali olanakları kullanılarak, grevcilere para verildiğini, şimdiye kadar dağıtılan paranın 118 milyon liraya vardığını, işverenlerin para konusunu devamlı istismar ettiklerini ayrıca, toplu pazarlıkta sendikaya geçmek üzere zamlar istediği yolunda söylentiler çıkardıklarını belirtti. Hesap ortadaydı!

“MESS'te bu bataklıktan geri dönme formülünü kim bulursa bulsun, ancak bir grup veya kişinin akılcı yoldan sorunu masaya koymaması için hiçbir neden olmamalıdır. Bizi yasa dışına itmeye çalıştılar. İtibar etmedik. Önümüzdeki günlerde yasa çerçeveleri içinde gösteriler yapacağız.”⁴⁵⁶

15 Aralık: Spor ve Sergi Sarayı

Maden-İş 12 Aralık günü üyelerine MESS'in tekliflerini açıklamış ve bu teklifleri kabul etmeyeceklerini, Maden-İş Genel Yürütme Kurulu üyelerinin bundan böyle görevlerini sendikanın bölge temsilciliklerinde sürdürecekleri, MESS'e karşı yeni bir eylem programı hazırlanacağını duyurmuştu.⁴⁵⁷ Bu eylem programının oluşturulması yönünde, Maden-

456. Milliyet, 14.12.1977.

457. Politika, 13.12.1977. Maden-İş Genel Yürütme Kurulu adına ertesi gün, 13 Aralık günü de bir basın toplantısı düzenlenmiş, MESS'in önerdiği ücretler, “düzenin yüz karası” olarak nitelendi. Maden-İş'in, MESS'in bu tutumunu yığinsal eylemlerle protesto edeceği açıklandı. Açıklamada MESS'e karşı uygulanacak yeni eylem programının tüm üyelerle birlikte kararlaştırılacağı da vurgulandı. Politika, 14.12.1977. Buna karşılık MESS Genel Sekreteri İlhan Lök, Genel Sekreter Yardımcısı Tefik Evin, Yönetim Kurulu üyeleri Orhan Öge ve Metin İplikçi'nin 14 Aralık günü düzenlediği basın toplantısında MESS adına konuşan Metin İplikçi, MESS'in ücret ve parasal haklara ilişkin tekliflerine açıklık getirmedi. Yakacak yardımının sözleşme imzalandığı takdirde kış ayında bulunduğu gerekçesiyle ödeneceğini, ancak grev ve lokavtların uzaması ve kışın bitmesi halinde ödenmeyeceğini, izin ve bayram ödeneklerinin de verilmeyeceğini söyledi. Politika, 15.12.1977. MESS'in Maden-İş tarafından açıklanan teklifleri yalanlaması üzerine 15 Aralık günü Spor ve Sergi Sarayı'nda konuşan Memet Ertürk şunları söyleyecekti: MESS'in son basın toplantısını da değerlendiren Ertürk, MESS'in, Maden-İş tarafından açıklanan MESS tekliflerinin gerçek olmadığını ileri sürdüğünü hatırlattı ve bunun yalan olduğunu belirtti. “Peki, öyleyse, gerçek rakamları, ne teklif ettiklerini kendileri niçin açıklamıyorlar? Elbette bize verdikleri bu ücretlerin düşüklüğünün kamuoyunda görülmesi üzerine yalana başvuracaklar. Bu onlarda alışkanlık

İş Yürütme Kurulu'nun çağırısı üzerine 15 Aralık günü İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda geniş katılımlı bir üye toplantısı yapıldı. Tüm grevde olan ve lokavt uygulanan işyerlerindeki Maden-İş üyelerinin katıldığı görkemli bir toplantı oldu. MESS'e karşı "DGM'yi ezdik, sıra MESS'te" sloganı ile toplu grev kararı da Nisan ayında, yine bu salonda ortaya çıkmıştı. 15 Aralık akşamı da bu ilk toplantıyı hatırlatan bir coşku vardı Spor ve Sergi Sarayı'nda.

Maden-İş Eğitim Dairesi Müdürü Süleyman Üstün, işçi sınıfının ulusal ve uluslararası dayanışmasını örneklerle dile getirirken, "Barış, dostluk, dayanışma" sloganı çarpıyordu Spor ve Sergi Sarayı'nın duvarlarına... DSF temsilcisinin konuşması, "Yaşasın DSF, Yaşasın DİSK" sloganlarıyla yer yer kesiliyordu. Toplantıda Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk, Maden-İş adına uzun ve etkili bir konuşma yaptı. Ertürk, DİSK'in ve Maden-İş'in mücadelesini dile getirdi. Ertürk'ün yaklaşan DİSK Genel Kurulu öncesinde Maden-İş'in DİSK içindeki önemine özellikle yaptığı vurgu, DİSK içindeki çatışmalar açısından manidardı.

"DİSK sınıf sendikacılığı yaparak, patron sınıfının karşısına dikilerek sadece üyelerinin değil tüm işçilerin gerçek temsilcisi olmuş ve ücretlerin arttırılmasında, işçi hak ve özgürlüklerinin çoğaltılmasında seçilecek yolun işverenlerle uzlaşmak değil, onlara karşı savaşımla vermek olduğunu, hakların verilmeyeceğini, tersine patronlardan söke söke alınacağını göstermiştir ve bunu ispatlamıştır. Şurası açıktır ki, DİSK denince akla gelen ilk isim Maden-İş'tir. DİSK'i DİSK yapan her zaman öncelikle Maden-İş olmuştur. Onun bilinçli üyelerinin yiğit mücadelesi olmuştur."

İşçi sınıfından yana görünüp onu arkadan vurmak isteyenlerin çıkabileceğini ve çıktığını söyleyen Ertürk, "Bu yürekli mücadele işçi sınıfının gerçek dostlarını, sahte dostlarından ayırmamız için olanak sağladı" dedi. "En güç koşullarda işçi sınıfının mücadelesinin yanı başında olma-

halindedir. Daha önemlisi, MESS ücret zamlarının uygulanmasında ülkemizde alışılmamış, görülmemiş yeni bir usul getirmek istemektedir. Demektedirler ki, yıllık zamlar çalışılmış 12 aydan sonra uygulansın. Grevde geçen süreler zamların verilmesinde, diğer yan ödemelerde yok sayılsın. Bu yolla bize grevin cezalandırılacak bir suç olduğunu kabul ettirmek istemektedirler." Politika, 17.12.1977. Bkz. Vatan, 14.12.1977.

yanlar, hele hele bizden görünüp de bizi arkadan vurmaya çabalayanların işçi sınıfı ile hiçbir bağı olamaz. Bunlar sosyalist de olamazlar.” Memet Ertürk, MESS’e karşı mücadelede yeni “savaşım yöntemlerini” de şöyle dile getiriyordu: “Mücadeleye devam edeceğiz. Yeni mücadele biçimlerine başvuracağız. Yasalarla tam bir uygunluk içinde bizi daha güçlü kılacak, dayanışmayı daha artıracak yeni eylemlere gireceğiz. MESS’i daha da tecrit etmek, yalnız bırakmak, kamuoyunu yanımıza toplamak için güçlü kitle eylemleri düzenleyeceğiz. Mali olanaklarımızı artırmak için, bir yıl içinde ödenmek kaydıyla 500 ve 1000 liralık borç senetleri çıkaracağız. (...) Grevde olmayan üyelerimizin ve kardeş sendikaların aktif desteğinin yollarını bulacağız.”⁴⁵⁸ Ertürk, işçi sınıfının kolay lokma olmadığını göstereceklerini de söyledi. “Bugünkü ekonomik mücadele noktasında 6,5 aylık bir dirençle öylesine bir ders verdiniz ki, karşınızda saygıyla eğilmemek mümkün değil. Türkiye’de işçi sınıfına dost olmayanlar şunu iyi bilsinler ki, dişini tırnağını yiyerek aç yatıp tok kalktım diyecek bir işçi sınıfı vardır artık ve bundan da korkma zamanı gelmiştir.”⁴⁵⁹

Toplantıda grevde bulunan ve lokavta uğramış işyerlerinin baştemsilcilerinin ortak önerisiyle şu kararlar alındı:

“Bizleri açlığa ve yokluğa mahkûm etmek isteyen, bunu sağlamak için Türkiye işçi sınıfına yönelen baskıları her yoldan sürekli yoğunlaştıran, gözü-nü aşırı kar hırsı bürümüş işveren sınıfına ve onun işkolumuzdaki örgütü MESS’e karşı aylardır en doğal hakları için tarihe geçecek büyük bir mücadeleyi yüzlerinin aklıyla sürdüren, yılmadan direnen Türkiye Maden-İş Sendikası’nın grev ve lokavttaki üyeleri adına biz bu işyerlerinin baştemsilcileri içinde bulunduğumuz durumun ve Türkiye işçi sınıfının bizlere yüklediği tarihsel görevin bilincinde olarak tüm kamuoyuna ilan ederiz ki,

“MESS’e karşı mücadelemizi sonuna kadar sürdürmeye, bu savaşımın daha da güçlendirilmesi için fedakârca çalışmaya, tüm baskı ve güçlüklerle rağmen birlik ve beraberliğimizi koruyarak Maden-İş üyelerinin aylardır gösterdikleri aynı üstün mücadele azmiyle, bir adım bile olsun gerilememeye,

458. Politika, 17.12.1977.

459. Milliyet, 16.12.1977.

mücadelemiz olumlu bir sonuca ulaşınca kadar sendikamızla birlikte sonuna kadar dayanmaya kararlıyız.

"Biz, grev ve lokavttaki işyerlerinin baştemsilcileri olarak tüm kamuoyunu, ilerici ve demokrat güçleri grev ve lokavt uygulaması olmayan Türkiye Maden-İş Sendikası'na bağlı işyerlerindeki üyelerimizi bizlerle olan maddi-manevi dayanışmalarını daha da arttırmaya çağırır, bu dayanışmanın güçlendirilmesi için üzerimize düşen görevleri yerine getireceğimizi ilan ederiz."⁴⁶⁰

*

13 Aralık günü Maden-İş Yürütme Kurulu, Türkler dışındaki bütün üyelerinin katıldıkları bir basın toplantısı düzenleyerek Büyük Grev ve kilitlenen müzakerelerle ilgili olarak kamuoyunu bilgilendirdi. Grevdeki işyerlerindeki mevcut ücretler ve MESS'in görüşmelerde öne sürdüğü rakamlar açıklandı. Şinasi, Kaya, 8 maddelik işveren teklifindeki 3 maddede karşılıklı anlaşma sağlandığını da kaydetti. Bunlar: 1- Çalışma sürelerinin birinci yıl 47,5 saat, ikinci yıl 46,5 saat olması, 2- İkramiyelerin bir maaş arttırılması, 3- Ücretli izinlere birinci ve ikinci kademeye 3 gün, üçüncü kademeye ise 1 gün ilave edilmesiydi. Anlaşma sağlanamayan maddelerse: 1- Kıdem tazminatına, 2- Grevde geçen sürenin ücretlerine, 3- Grev içerisindeki yan ödeme ve ikramiyelerin ödenmesine, 4- Grevde geçen sürenin kıdemden sayılmasına, 5- DGM'ye hayır mitingine katılan ve bu yüzden iş akitleri feshedilen işçilerin tekrar işe alınmalarına ilişkin sendika talepleriydi.⁴⁶¹

Spor ve Sergi Sarayı'nda düzenlenen toplantının ardından Sadun Aren *Politika*'da, Büyük Grev'e ilişkin önemli bir değerlendirme yazısı yayınladı. Aren, MESS yöneticilerinin bu grevin ideolojik amaçlarla yürütüldüğünü öne sürdüklerini hatırlatarak, bu sözün nereden bakılırsa bakılsın hiçbir anlamı olmadığını belirtti. Eğer bununla kastedilen grevde ideolojik bir yan da bulunduğu ise bunda kuşku olmadığını, her grevde böyle bir yan bulunduğunu ortaya koydu. Bunsuz bir grevi, yürütmek olanaksızdı. Ama eğer kastedilen Maden-İş yöneticilerinin bu grevde sırf ideolojik ve politik amaç güttükleri ise bu söz, bizzat işçiler

460. *Politika*, 17.12.1977.

461. *Tercüman*, 14.12.1977.

tarafından reddedilmekteydi. İşçilerin kendi somut çıkarlarıyla ilgili olmayan bir amaç için bu kadar zor koşullarda bu kadar uzun süre grev yapmaları düşünülemezdi. Üstelik Spor ve Sergi Sarayı'nda toplanan işçi tabanı, MESS'in öne sürdüğü koşulları tekrar inceleyip bizzat greve devam kararı almıştı. Kaldı ki Maden-İş yöneticilerinin, bu grevle işçi sınıfının ideolojik ve politik amaçlarını gerçekleştirmenin olanaksız olduğunu bilecek durumda olduklarında da kuşku yoktu.

"Belki MESS'i aslı rahatsız eden şey de budur. Altı ayı aşkın bir süredir devam eden grevlerde polis müdahalesini gerektirecek hiçbir taşkınlık ve diğer yasa dışı eylemler olmamıştır. Dışarıdan gelebilecek her türlü provokasyon da sendika yöneticileri ve bilinçli işçiler tarafından büyük bir başarıyla önlenmiştir. Bu nedenle MESS işçilere karşı devletin polis gücünü kullanabilmek fırsatından yoksun bırakılmıştır. MESS yöneticilerinin greve ekonomik açıdan değil de (hala ücret konusundaki önerilerini açıklamamışlardır) Maden-İş yöneticilerinin tutumları açısından yaklaşmaları, asıl onların bu grevde ideolojik-politik yanı ağır basan bir tutum içinde olduklarını ortaya koymaktadır. İşçilerin daha iyi yaşam koşulları elde etmek için binbir güçlük içinde fakat kararlı bir biçimde ve yığıtçe 6 aydır sürdürdükleri grevlerde sadece ideoloji ve politika aramanın başka ne anlamı olabilir ki?"⁴⁶²

Grevde 3. Yıl

Süleyman Üstün

Maden-İş grevleri sürüyor. Topluca başlatılan grevler 6. ayını doldurdu. Grevde birinci yılını doldurup, ikinci yılına girenler az değil. İkinci yılını doldurup üçüncü yılına girenler de var. Evet, grevde üçüncü yıl. İZSAL grevi, içinde bulunduğumuz ayın üçünde ikinci yılını tamamladı, üçüncü yılına girdi. Grevin ilk başladığı günlerde doğan işçi çocukları, bugün 2. yaşlarını tamamladılar. Grevin çocuklarının sağ kalabilenleri yürüyor, konuşuyor şimdi. Zayıf sıska, sağlıksız grev çocukları, kendi adlarını öğrenmeden önce öğrenmişler DİSK'in adını. Canlarından koptukları annelerine "anne" diyebilen, dilleri bu kadar dönen bu çocuklar "MADEN-İŞ"i ne kadar güzel söyleyebiliyorlar... "Baba grevde," diyorlar. Grev gömleklerini üç yaşında giyecekler herhalde.

462. Aren, Sadun, "MESS, Maden-ş ve ideoloji", Politika, 21.12.1977.

İZSAL işçileri bayram yerine çevirdiler grev yerini. Grevleri üçüncü yaşına basarken işçiler, üzerinde MESS yazılı davula daha hızlı vurdular tokmağı. Hep birlikte halay çektiler. Konuklarını güler yüzle karşıladılar, ağırladılar.

İZSAL Grev Komitesi, grevci işçi arkadaşları adına dostlarına bir çağrı çıkarmışlar. Çağrılarında grevin üçüncü yılına giriş gününü birlikte kutlayalım demişler. Sağolsunlar.

İZSAL işyeri İstanbul-Topkapı'da kurulu bir işyeridir. 700 civarında işçisi vardır. Bu işyerinde Boru Bağlama parçaları üretilir. Ülkemizde aynı işi yapan bir de HAYMAK işyeri vardır.

İZSAL'ın patronu Mühendis İzzet Baysal'dır. Baysal, çağrıda da belirtildiği gibi, "Ben sınıfımın mücadelesini veriyorum" diyen bir patrondur.

Grevin 3. Yılına giriş şenlikleri işte burada, İZSAL fabrikası önünde yapılıyor. Neden çıkıldı bu greve, niçin sürüyor İZSAL grevi?

Bu soruların cevabını grev komitesinin şenlik çağrısında arayalım. Çağrıda, "Bizler, çok üretim, az ücret ile iliklerine kadar sömürülmüş işçileriz" deniyor.

Evet, çok üretim, az ücret, Kapitalist üretimde temel sömürüdür bu. Bunun için de işçiler "iliklerine kadar sömürülmüş işçileriz" diyorlar. Sermaye sınıfı, "iliklerine kadar sömürü" için ne yollar ne sistemler bulmuş ve uygulamıştır. Bulunan bu sistemlerden birini de "sınıfımın mücadelesini veriyorum" diyen İZSAL patronu, İZSAL işçilerine uygulamaktadır. Sistemin adı "prim sistemi"dir. Bu sistemde işçilere ücretlerinin dışında, güya bir de prim adı altında ek bir para ödenmektedir. Sistemin özü şudur: Patron, işçilerin hangi sürede, ne miktar üretim yapacaklarını belirler. Sonra da, bu belirlenen miktarın üzerinde kim ne kadar fazla üretim yapmışsa, yaptığı bu fazla üretim kadar bir prim alır. Prim, patron tarafından belirlenen miktardaki üretimden sonra yapılan fazla üretime ödenen ek paradır. (Prim miktarını da patron belirler.)

Bu sisteme göre, önce işçi, sağına, soluna bakmadan, durmadan patronun belirlediği üretimi gerçekleştirecek. Sonra da primi hak edeceği fazla üretime geçecek. Buradaki çalışma temposunu düşününüz bir. Aman istenileni yetiştireyim, aman prim üretimine geçeyim yarışını hesaplayınız bir.

Prim sistemi, işçilere dur durak tanımayan, katmerli sömürünün sistemi-dir. İzzet Baysal bu sistemi denemiş, anlaşılan pek beğenmiş, bu sistemi çok karlı bulmuş olacak ki, şimdi bir türlü değiştirmek istemiyor. Toplu sözleşme

Maden-İş ve MESS yetkilileri toplu pazarlık masasında. Fotoğraf, Tercüman.

8 Aralık müzakerelerinin de kilitlenmesi üzerine Maden-İş Yürütme Kurulu bir basın toplantısı düzenleyerek MESS'i protesto etmek ve sorunlarını kamuoyuna duyurmak amacıyla yürüyüş ve miting örgütleme kararı aldıklarını açıkladı. Fotoğraf, Tercüman.

görüşmelerinde asıl anlaşmazlık bu sistemde çıktı. İşçiler, “Prim mirim istemiyoruz, bundan vazgeçelim” diyorlar, olmaz diyor patron. Bu sistem iyidir böyle devam edelim diyor. İki yıl önce buradan çıktı grev, 2 yıl sonra bunun için sürüyor grev.

İşçiler, “ilkel şartlar altında ezilerek, sömürülerek, yokluk ve pahalılıkla kıyasıya mücadele vererek de” diyorlar. “Bu şanlı Bayrağımızı Türkiye İşçi Sınıfına yaraşır bir şekilde taşıyoruz ve taşıyacağız...”

Patron Baysal da, “Ben sınıfımın mücadelesini veriyorum” diyor.

Güneşli günlerin nasıl geleceğini patron Baysal'da anlamış demek. O da sağolsun...

Politika, 09.12.1977.

Grevin 7. ayı dolmak üzereydi. 20 Aralık günü MESS üyesi Elmet-Elektrometal'de grev oylaması yapıldı. Maden-İş'in grev kararını fabrikada ilan etmesinin ardından 13 Aralık günü işçiler grev oylaması istemişlerdi. 611 işçinin 326'si “greve hayır” dedi ve Maden-İş'in bu işyerinde toplu sözleşme yapma yetkisi düştü.⁴⁶³

Elmet'te yapılan grev oylamasına ilişkin olarak *Tercüman*, işçilerin çoğunluğunun, “greve ve ideolojik amaçlı Maden-İş'e” hayır dediklerini yazdı. “Maden-İş'in Elmet grevine ‘hayır’ diyen işçiler, ‘aylardır 17 bin işçiyi ailesi ile sefaletle terk edenler, ideolojik amaçları için şimdi de bizleri açlığa mahkûm etmek istemektedirler. Buna müsaade etmeyiz’ şeklinde konuşmuşlardır.” *Tercüman*'a göre Elmet işyerinde Maden-İş'e başkaldırışın, greve hazırlanan diğer işyerlerindeki işçiler tarafından da sürdürülmesi beklenmekteydi.⁴⁶⁴

463. MESS (1999), 1, s. 436.

464. *Tercüman*, 22.12.1977.

10

DİSK'TE DEPREM: TKP'NİN TASFİYESİ

“Abdullah Baştürk'ün DİSK başkanlığına seçildiği kongre arifesinde Abdullah Baştürk ile uzun saatler süren iki görüşmem oldu. Bu görüşmelerde Maden-İş yürütme kurulunun kararını Baştürk'e ilettim. Karar, kongrede Kemal Türkler'in aday olmaması, Baştürk'ün tek aday olması, buna karşılık DİSK'te birliği ve uyumu sağlamak amacıyla genel sekreterlik görevinin Maden-İş sendikasına verilmesi şeklindeydi. Abdullah Baştürk bu öneriyi makul ve gerekli bulmasına rağmen arkadaşlarına kabul ettiremeyeceğini bu nedenle mümkün olmayacağını kesin olarak bana söyledi. Abdullah Baştürk'ün kabul ettiremeyeceği arkadaşları, DİSK'i CHP konfederasyonu yapmak isteyen CHP ve DİSK'teki CHP'li sendikacılar ile TKP'nin yok saydığı sol parti ve örgütlerin taraftarı sendikacıların ittifakıydı.” (Memet Ertürk)⁴⁶⁵

DİSK 6. Genel Kurulu

DİSK 6. Genel Kurulu 22 Aralık günü Harbiye Şehir Tiyatrosu Salonu'nda toplandı, 27 Aralık günü sona erdi. DİSK 6. Genel Kurulu sonunda, Genel Başkanlığa Abdullah Baştürk, Genel Sekreterliğe Fehmi Işıklar, Yürütme Kurulu üyeliklerine Mukbil Zırtıloğlu, Rıza Güven, Kemal Nebioğlu, Tuncer Kocamanoğlu, Mustafa Aktolgalı seçildiler. Bu DİSK yönetiminde çok köklü ve beklenen bir siyasi değişimdi. Sonuçları bakımından DİSK'in 6. Genel Kurulu, daha önceki -ve hatta sonraki- genel kurullarının hepsinden çok daha farklı, çok daha önemliydi. Sol darmadağın edilmiş; CHP'nin, -TKP'nin sendikalarda yürütegeldiği ele geçirme/tasfiye programından zarar görmüş olan solun diğer kesim-

465. Memet Ertürk, e-posta, 30.05.2011.

lerinin de desteğini alarak- Maden-İş bölge kongrelerinden başlayarak TKP'yi DİSK'ten tasfiye etme politikası, DİSK'i teslim almıştı. Ve bu hesaplaşma, DİSK içindeki çatışmayı daha da şiddetlendirecek, ayrışmayı daha da derinleştirecek gelişmelerin de habercisiydi. DİSK'in 6. Genel Kurulu, birkaç ay öncesinden başlayan gelişmelerle birlikte, DİSK'in çok da uzun olmayan tarihi içinde yaşadığı ve etkileri 1980 Eylül'üne kadar sürecektir olan en büyük kırılmaydı.

6 Genel Kurul'un toplandığı günlerde DİSK, sendika hareketi içindeki ağırlığını, etkinliğini yitirmiş, hemen bütünüyle kendi içine bükülmüştü.

Politika, daha birkaç ay önce, 5 Haziran seçimlerinde desteklediği CHP'yi açıkça karşısına alıyordu. DİSK'in 6. Genel Kurulu'nun toplandığı gün yayınladığı "Disk'i kim yönetiyor?" başlıklı ve imzasız bir yorum yazısında, şu soruları ortaya atıyordu: "Eğer 28 aydır DİSK'i uzmanların yönettiği doğruysa, yöneticilerin ve organların görev ve sorumluluklarını yerine getirmedikleri sorusu akla gelmez mi? DİSK gibi bir işçi sınıfı örgütünün yönetici ve organlarının, görev ve sorumluluk anlayışından yoksun oldukları düşünülebilir mi?" *Politika* DİSK'in "belli bir siyasal görüşün eline geçtiğine dair spekülasyon" üzerine de bir değerlendirme yapıyordu.

"Dikkat edelim. 7 Yürütme Kurulu üyesinin 4'ü, Genel Yönetim Kurulu'nun çoğunluğu CHP'li olduğu halde bu organlarda kimse kalkıp da DİSK CHP'nin eline geçiyor demedi. DİSK'in eylemleri, çizgisi, bu organlar tarafından saptandı. Eylemler ortada. Etkin kitle eylemleri. Çizgi de ortada. Sınıf uzlaşmacılığına karşı demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı. İşçi sınıfının bağımsız siyaseti gerekliliğinin dikkate alınması.⁴⁶⁶

466. *Politika*, 22.12.1977. Aydın Engin, DİSK'in 6. Genel Kurulu yaklaşırken 19 Aralık günü *Politika*'da, DİSK'teki bu mücadelenin, "gericiler ile ilericiler arasında" olduğu tespitini yapıyordu. "İlericilik ve gericilik kavramları donmuş kalıplar olarak değil hayatın gelişmesi içinde ele alınırsa, bu yargımız kavranır. (...) Bir de genel olarak ilerici saflarda yer alması gereken siyasal akım ve çizgilerin temsilcileri var DİSK'te. Basında da bunların yandaşları var. Bunların ilericiliği bugünlerde sınavdan geçiyor. Dar grup çıkarları ile gerici kanadın yanında saf tutanlar, kapılacak üç beş yönetim kurulu üyeliği için gericiliği tescillenmiş kişilerle işbirliğine girenler, yarın hesaplaşmalarını işçi sınıfı ile yapacaklardır ve bu noktada verebilecekleri hiçbir hesap olmayacaktır." Engin,

CHP-TKP kavgası, DİSK'in 6. Genel Kurulu öncesinde ilk kez 1977 yılı sonbaharına girmeden gerçekleştirilen Maden-İş bölge kongreleri ve nihayet 6 Eylül'de toplanan ve CHP'lilerin -ve TKP dışındaki solun- büyük ölçüde tasfiye edildiği Maden-İş 22. Genel Kurulu'nda, elle tutulur şekilde hissedilmişti. Maden-İş 22. Genel Kurulu'nun, TKP-CHP gerilimini derinleştirici etkileri olduğu kuşkusuzdur. Ancak fitili ateşleyen CHP olmuştur. Genel seçimlerin hemen ardından CHP'nin, DİSK yönetiminde/içinde etkili olan ve seçimlerde kendilerini destekleyen TKP çizgisiyle bir hesaplaşmaya hazırlandığının ilk işaretleri ortaya çıkmıştır. Memet Ertürk, 1977 seçimlerinden hemen sonra bizzat Bülent Ecevit'in, "DİSK içindeki yönetimi TKP ağırlıklı sendikaları, özellikle de Maden-İş Sendikasını" hedef gösterdiğini vurguluyor.

"Maden-İş yönetimi bir taraftan DİSK'teki CHP'li sendika yöneticileri, diğer taraftan bizzat CHP parti yönetimi tarafından tasfiye edilmek üzere gündeme alınmış ve uygulaması başlamıştı. Bu çalışmalar sonucunda Maden-İş 4. Bölge Temsilcisi TKP sempatzanı Halit Erdem CHP'liler tarafından yönetimden düşürülerek yerine bir CHP'li işçi getirildi. Bu değişim bir CHP organizasyonu olmasaydı elbette çok doğaldı, doğal olmayan kongre çalışmalarının CHP lokallerinde parti yöneticilerinin yönetiminde gerçekleştiriliyor olmasıydı. Daha sonraki tarihlerde bağımsız sendika kurulmasına kadar varan 9. Bölge Temsilciliği (Ereğli Demir Çelik) TKP ve CHP'nin hâkimiyet savaşı alanı haline gelmişti. Ayrıca 4. Bölgede olağanüstü genel merkez kongresi için çalışmalar başlatıldığı haberleri genel merkeze gelmeye başlamıştı."⁴⁶⁷

Ertürk'ün Maden-İş 4. Bölge Temsilciliği'nde CHP eliyle yürütülen TKP karşıtı politikayı o dönemde 4. Bölge Temsilcisi olan TKP'li Halit Erdem'le konuştuk. Erdem, 4. Bölge'de 1975 yılında yapılan kongrede bir çatışma değil ama bir yarışma olduğunun altını çiziyor. Maden-İş'in 1974 Genel Kurulu'nda yönetime gelen ekip; Kemal Türkler'le birlikte Memet Ertürk ve Memet Karaca'nın öncülüğünü yaptığı yeni Yürütme Kurulu, sendikada ciddi bir kadro eğitimi yürütür. Ve 4. Bölge'de 1975

Aydın (1977), "DİSK'te Genel Kurula doğru...", Politika, 19.12.1977.

467. Memet Ertürk, e-posta, 30.05.2011.

kongresi öncesinde bir arayış doğar. İki aday vardır, Kemal Türkler eski Singer direnişinin öncülerinden ve sendikaya çok emek vermiş bir işçi olan Âdem Karabaş'ı destekler. Onun karşısında sol gruplar, fabrikada henüz bir yıllık işçi olan, işyeri temsilcisi Halit Erdem'in adaylığı üzerinde anlaşılır. Ve Erdem 4. Bölge Temsilcisi seçilir.

"Ben o dönem herkesin ittifakla seçtiği bir aday oldum. Siyasi ayrışmalar ondan sonra ortaya çıktı. Ama biz o eski hukukumuzla dayanarak çok büyük bir ayrışma yaşamadık ya da ben öyle zannetmişim. 77 bölge temsilciliği geldiği zaman, bizim prensiplerimiz vardı, bunu parti koymadı biz koyduk, yerel bir inisiyatifti bu: Muarızlarımızdan farklı bir ayrıcalığa sahip olmayacağız şeklinde özetlenir bu. Sendikada parti çalışması yapmayacağız, sendika imkânları kullanmayacağız... Bunu biz prensip olarak hep devam ettirdik, parti bölge komitemizin kararı olarak. Buna uyduk. (...) O sırada grevler vardı ve çalışmamızın ağırlığını grevlere, grevlerin sürdürülmesine, başarıyla devam ettirilmesine, sıkıntı yaşanmamasına verdik. Ben seçim çalışması yapmadım. Hatta ben uyarıldım. 'Bak seni devirecekler!' 'Ben çalışıyorum zaten, kim devirecek beni?' diye düşündüm. O dönem bir ittifak doğdu, siyasi kutuplaşma dolayısıyla. Mehmet Moğultay, daha sonra bakan oldu, Kartal ilçe başkanıydı CHP'nin, Hasan Kahraman'ın ki kendisiyle iyi ilişkilerimiz vardı, bölge temsilciliğine aday olmasını sağladılar. Ve CHP'nin öncülüğünde, Hasan da CHP'liydi çünkü yapılan bu girişimi herkes istisnasız destekledi. Bir dönem önce beni destekleyenler, TİP, TSİP, CHP, Maoçu diye o zaman tanımladığımız solcu grupların tamamı onu desteklediler. Kongredeki konuşmalarımızda da ben grevler üzerinde durdum, onlar bastırdılar ve Hasan Kahraman sonuçta daha çok oy aldı." ⁴⁶⁸

Ve ilk izlerine Maden-İş'in bölge kongrelerinde rastlanan CHP'nin TKP'ye karşı ittifak arayışlarının ve yürüttüğü tasfiye politikasının yarattığı gerilim hızla bir çatışmaya, hesaplaşmaya dönüşecektir. Ekim ayının ilk günlerinde toplanan CHP Küçük Kurultayı'nda konuşan Ecevit, şunları söyler: "Türkiye'de sağdaki ve soldakiler meşruiyet kazanmak için bize geliyorlar. Yüzünüz tutsun, bu keneleri sırtınızdan atın!" CHP'nin

468. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

kendi dışındaki sola kapı açmasının sakıncalarını sıralar.⁴⁶⁹ Ecevit'in kastettiği sol, açıkça TKP'dir. Ve Ecevit, hükümet olduktan sonra Çankaya'daki Başbakanlık konutunda gazeteci ve bazı partililerle yaptığı çay sohbetinde şunları söyleyecektir: "Devleti o halde bulduk ki, eğer geçen hükümet sürseydi belki de ele geçireceklerdi. Yerleştirilmiş insanlar yerlerinden edildi, ötekiler [sol/TKP kastediliyor] bizi bir aşama gibi kabul ediyorlardı. İktidara gelir gelmez gayet nazik ifadeyle bunu reddettim."⁴⁷⁰ Yavuz Donat *Tercüman*'da şu gözlemini aktarıyordu:

"Bülent Ecevit, Aralık ayı başında, bir özel sohbette çevresindekilere şöyle dedi: 'Türk-İş üzerindeki (Amerikan), DİSK üzerindeki (Rus) baskısının sona ermesini istiyorum. Öylece iki kuruluşumuz da bir (milli) hüviyete girecektir. Böylelikle işbirliği yapmaları da kolaylaşır.' Evet, evet... DİSK'in bugün başlayacak olan kulisinin içinde CHP var. CHP, DİSK yönetiminde değişiklik

469. Milliyet, 03.10.1977.

470. Arcayürek tarih vermemiş. Bkz, Arcayürek, Cüneyt (1987), Demokrasinin Sonbaharı 1977-1978, Bilgi Yayınları, İstanbul, s. 506. Arcayürek anılarında, 1978 Mart'ında yine Çankaya'daki Başbakanlık Konutundaki bir çay sohbetini de aktarmaktadır. "Dış politika konuşmalarından içerdeki olaylara geçmiştik. 'Eğer' dedi Ecevit 'başlangıçta vaziyet almasaydım devleti ele geçirmek gibi eylemlerine devam ederlerdi. Abdullah Baştürk, Kemal Türkler'i tasfiye ettikten sonra 'biz de Kemal kadar solcuyuz' diye harekete geçti. Yani tasfiye ettiklerinden geri kalmayarak. Son genel seçim nedeniyle bana ve partiye hıncı var Baştürkün. DİSK'in direnişe geçmesinden sonra arattım Baştürk'ü. Çalışma Bakanı iki gün aradı. Erişemedik." Aynı yerde, s. 408. Engin Ünsal kendi ifadesiyle, "1977-1987 yıllarında sosyal demokratların çöküşünü belgeleyen" anılarında bir anekdot aktarmaktadır. Ecevit, Ankara'da bir cenaze töreninde Genel-İş flamalarından ve atılan UDC sloganlarından rahatsız olur. Yürüyüş kolu CHP Genel Merkezi'nin önünden TBMM'nin önüne geldiğinde Ecevit kalabalığın slogan atmasının önlenmesini ister. "On metre gittikten sonra Sayın Ecevit bir kez daha hışımla döndü. -Ben yokum diye Ulusal Demokratik Cephe sloganları atılıyor. Bunu önleyeceğim. Ecevit birden hızla aşağıya doğru yürümeye başladı. Arkasına takılıp, 'yapmayın, etmeyin' demeye başladık. Yolunu Mustafa Üstündağ kesti. -Sayın Genel Başkanım siz aşağıya gidemezsiniz. İstirham ederim. Ben konuyu hallederim efendim, dedi. Bulvardan derin bir uğultu geliyordu. Üstündağ koşar adımlarla yolun aşağısında kayboldu. Bir adam tek başına kitlelerin akışını durdurmak istiyordu. Bu mümkün müydü?" Ünsal, Engin (1995), Ecevit'ten Ecevit'e (1977-1978 Yılları Arasında Sosyal Demokratların Çöküşünü Belgeleyen Anılar), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, ss. 8-9.

istiyor.”⁴⁷¹

5 Haziran seçimlerinden sonra DİSK içinde TKP çizgisine karşı etkili bir tasfiye politikası izleyen Ecevit, basının sorularını bir politik zarafetle yanıtlamaya da özen gösteriyordu: “Türkiye’nin hızla değişen ve karmaşıklaşan siyasal ve toplumsal değişim ortamından ister istemez birçok kuruluşlar etkileniyor. Bu arada DİSK gibi büyük işçi kuruluşunun içinde bazı sorunlar ortaya çıktığı bellidir. Öyle sanıyorum ki, bir süreden beri oluşmakta olan sorunların yüzeye çıkmasıyla bunlara demokratik kurallar içinde bizzat DİSK üyeleri en doğru cevabı bulacaktır.”⁴⁷²

DİSK yürütme kurulunda, TKP’li 7 uzmanın işten çıkarılmasıyla başlayan, Türkler tarafından 28 Temmuz günü açıklanmış ve DİSK’e bağlı sendikaların hemen tamamından destek görmüş olan UDC çağrısına karşı çıkışlarla⁴⁷³ DİSK’i bir iç çatışmaya sürükleyerek 1977 yılının sonlarında erken genel kurula götüren sürecin geri planında açıkça CHP politikaları vardır. TKP, erken genel kurulun hemen öncesinde, şunları söylemektedir:

“CHP yöneticileri, Demirel hükümetinin açık halk düşmanı politikası ve faşist tehlikenin artması karşısında parlamento içine kapanmış, suskun, pasif duruyorlar. Kimi legal sosyalist partilerin yöneticileri de Ulusal Demokratik Cephe hareketine yan çiziyor, hatta ona karşı tutum alıyorlar. (...) Faşizm tehlikesi kapıyı çalarken, gerici egemen çevrelerin önemli bir saldırı hedefi de DİSK oluyor. Kimi CHP’li sendikacılar da böylesi bir saldırının aleti durumuna düşüyor. (...) Genellikle TKP düşmanlığı sınıf sendikacılığına saldırıyla atbaşı gidiyor.”⁴⁷⁴

471. Donat, Yavuz, “DİSK, Ecevit, Tunç ve Arçelik”, Tercüman, 22.12.1977.

472. Vatan, 13.10.1977.

473. İleri sürülen ikinci gerekçe seçimlerde aday olan DİSK üyesi sendikacıların DİSK’ten bekledikleri desteği bulamamaları nedeniyle seçilemediklerini düşünmeleriydi. Oysa DİSK’in de TKP’nin de sendikacı adayların seçilip seçilmemesinde bir rolü yoktu. 1977 seçimlerinde DİSK ve TKP, CHP’yi desteklemişti. Ayrıca, DİSK yönetimindeki sendikaların içinde yönetimleri tehdit eden bir TKP muhalefeti de yoktu.” Yıldız, Şeref (2008), 1960’lardan 1990’a Fırtınada Yürüyüş, TÜSTAV, Sarı Defter 9, İstanbul, s. 229.

474. Atılım, “Çağrı”, 1 Kasım 1977, Yıl 4, Sayı 11 (47), s. 1.

Ve TKP, DİSK'in 6. Genel Kurulu'na günler kala; MESS patronlarının, yerli ve yabancı tekellerin yöneticilerinin, hükümetin ve diğer işbirlikçi çevrelerin Maden-İş grevinde olduğu gibi sınıf sendikalarına karşı yoğun bir saldırıya giriştikleri uyarısını yineledi. *Atılım*, bu saldırıların yarattığı zorlukları fırsat bilen “sınıf sendikalarında uzun bir zamandır yuvalanmış olan bazı sağ kanat CHP'li sendikacıların sınıf sendikacılığını reformizme çekmek amaçları için” saldırıya geçtiklerini ileri sürmekteydi. Bu aynı zamanda AP-CHP koalisyonunu hazırlamanın yöntemlerinden biriydi. *Atılım*, legal sosyalist partilerin de bu zor durumda anti-TKP ve sınıf sendikacılığının devrimci gelişmesini göremeyecek kadar miyoplaşarak hem gerçek sendika yöneticilerine hem de TKP'ye karşı küçük hesaplar peşinde saldırılarını sürdürdüklerini yazmaktaydı.

“Oysa önümüzde faşist saldırıları durdurmak, Maden-İş grevini başarıya ulaştırmak, pahalılık, enflasyonda beliren aşırı sömürü düzenini geriletmek gibi bütün demokratik güçleri çevresinde birleştirecek ulusal hedefler ortada duruyor. DİSK'in Aralık ayındaki kongresine, bu gibi politik, sosyal perspektiflerle gidildiği takdirde Türkiye'de devrim sürecine katkıda bulunmak, sınıf sendikacılığında işçi sınıfının sendikal birliğini sağlamak ve ulusal demokratik güçlerin cephesi yolunda adımlar atmak mümkün olacaktır.”⁴⁷⁵

Ne var ki *Atılım*'ın ortaya koyduğu “politik ve sosyal perspektifin” gerçekleştirilebilmesi için artık çok geçti. DİSK Yürütme Kurulu'ndaki CHP'li sendikacılar tarafından -CHP'nin direktifiyle- başlatılan TKP'nin DİSK'ten tasfiyesi kampanyasına, kimi legal sosyalist partilerin ya da grupların çizgisindeki sendikacılar da destek verdiler. Solun kendi içindeki kavgası, birçok yerde aynı anda başlayan TKP karşıtı dalgayı yükselten önemli bir etken oldu. “DİSK'te kavgayı başlatanlar, solun durumundan yararlanarak ‘anti-TKP’ harekete diğer sol grupların desteğini sağladılar. TKP'yi CHP ile işbirliği yapıyor diye eleştirenler, bu olayda Baştürk'ün arkasında kuyruk oluşturdu. TKP'ye karşı geliştirilen bu hareket, aslında tüm sola vurmuştur.”⁴⁷⁶

“DİSK'te başlatılan ‘anti-TKP’ hareket, 1978 yılında TKP'yi olduğu her yer-

475. *Atılım*, “TKP ve sendikalar”, 1 Aralık 1977, Yıl 4, Sayı 12 (48), s. 8.

476. Yıldız, Şeref (2008), s. 229.

den söküp atmaya dönüştü. Kaçınılmaz olarak TKP, işçi hareketindeki tüm gücünü bu saldırıyı durdurmak için harcadı. Ne var ki, durum değişmişti. İşçi hareketinde gerileme başlamıştı, ne Türkiye eski Türkiye ne DİSK eski DİSK'ti, TKP de eski konumlarında değildi artık. Sonuç olarak, 1977 yılı için söyleyebileceğim: 1 Mayıs 1977'yi kana bulayan saldırı, şiddetin tırmanmasını fitilledi. 1977 genel seçimlerinin sonuçları, politik gerilimi yükseltti; Ecevit hareketinin deformasyonuna yol açtı. Ve DİSK'teki kavga, yükselen işçi hareketini iç sorunlara yönlendirerek durdurdu. DİSK'e yönelik durduğu gibi, DİSK'in birlik imajı da zedelendi. 1977 yılı, terörün tırmanmaya başladığı politik gerilimin yükseldiği, solun tecrit olmaya başladığı yıl oldu. Bu anlamda 1977, yığınların eyleminde ve solun gelişmesinde bir kırılma yılıdır. Sola ve işçi hareketine ilk önemli darbenin vurulduğu yıldır."⁴⁷⁷

Canan Koç ve Yıldırım Koç, 1977 kışında CHP'nin bazı transferlerle iktidara gelme çabalarının yoğunlaştığını ve CHP iktidarı döneminde TKP'nin yönetimindeki bir DİSK'in Amerika Birleşik Devletleri (ABD), müttefikleri ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti için sorunlar yaratabileceğini belirtmekte ve DİSK'teki çatışmayı da bu çerçevede ele almaktadır.⁴⁷⁸

Sağ basında da DİSK'in 6. Genel Kurulu ve bu süreçte ortaya çıkan ayrışma, CHP'nin, "DİSK'in TKP emrinde bir işçi kuruluşu niteliğine

477. Yıldız, Şeref (2008), s. 230.

478. "Tam bu günlerde, DİSK Yürütme Kurulu içinde TKP'ye bir başkaldırı yaşandı. DİSK Yürütme Kurulu'nun bazı üyeleri, 2 yılı aşkın süredir altına imza attıkları metinlerin TKP'liler tarafından hazırlandığını ancak öğrendiler ve sendika yöneticiliklerini anımsayarak, onlar üzerinde tahakküm kuran 'uzman'ları işten atmaya karar verdiler. CHP'nin iktidara yürüyüş süreciyle DİSK Yürütme Kurulu'nun bazı üyelerinin 2,5 yıllık uykularından uyanma süreci nedense örtüştü. TKP, büyük bir özgüven içinde, her şeyin kendi kontrolü altında ve planlanana uygun bir biçimde geliştiğini düşündüğü günlerde, 30 Eylül 1977 günü başlayan bir darbeyle karşılaştı. Bir yerlerden dügmeye basılmış gibi başlayan sürecin sonunda, CHP'nin hükümet olduğu günlerde DİSK'in başından TKP'liler uzaklaştırıldı. TKP'nin tüm stratejisi, DİSK Yürütme Kurulu içindeki ufak bir tavır değişikliğiyle çöktü. TKP'nin Kemal Türkler'e 28 Temmuz 1977 günü Ulusal Demokratik Cephe çağrısı yaptırmamasından iki ay sonra, DİSK'teki TKP hâkimiyeti ve Ulusal Demokratik Cephe girişimi sona erdi." Koç, Canan-Yıldırım Koç (2009), ss. 402-403.

son vermek" için kolları sıvamasıyla başlayan CHP-TKP savaşı olarak algılanmıştır. UDC bahane edilmiştir.⁴⁷⁹

"CHP, kendi kontrolünden çok Doğu Alman menşeli TKP paralelinde 'örgütlenen' DİSK'i 'Sosyal Demokrat' çizgide çözülmez şekilde bağlamak ve sindirmek niyetindedir. Zaten yıpranan ve zaten herkesle işbirliği yapmaya yatkın olduğu için en sonunda Doğu Almanya'dan esen rüzgârlara boyun eğen Türkler'i uzaklaştırıp yerine, yine aynı yaradılıştta ve solda olmakla beraber CHP'ye daha çok yatacak Sosyal Demokrat çizgide CHP'yi takip edecek bir başkan getirmek CHP'nin ilk hedefidir."⁴⁸⁰

Ve Sönmezsoy *Tercüman*'da şunları yazmaktadır: "DİSK yönetiminin bir bölümü, bildirileri ve açıklamaları ile, DİSK'te çöreklenmiş bir kısım personel ve Kemal Türkler'in TKP eğiliminde bir takım eylemlere giriştiklerini duyurmuşlardır. Bu iddialara el koyacak savcı yok mudur?"⁴⁸¹

Hülasa, DİSK 6. Genel Kurulu ve TKP'nin DİSK yürütme kurulundan tasfiyesi CHP eliyle gerçekleştirilen bir devlet operasyonudur. Memet Ertürk 6. Genel Kurul sonuçlarına ilişkin olarak bugün şu değerlendirme yapılmaktadır:

"12 Eylül'e kadar geçen süre içinde yanlışlar yanlışları getirdi. Maden-iş in

479. "DİSK'in çekirdeği kabul edilen Maden-İş sendikasının sür'atle aşırı sola kayması ve bu sendikada yuvalanmış Moskova yanlısı TKP emrindeki kişilerin etkinliği bu gelişmeyi DİSK yönetimine de bulaştırmıştır. Demokratik sol iktidarı için komünistlerin desteğine ihtiyaç duymayan -duymak istemeyen- CHP Genel Merkez yönetimi, DİSK'in TKP emrinde bir işçi kuruluştı niteliğine son vermek için kolları sıvamıştır. Böylece UDC bahane edilmiş ve TKP-CHP savaşı baş göstermiştir." Sönmezsoy, Refik, "1977 yılına son bakış", *Tercüman*, 22.12.1977. Ayrıca, Bkz, Ilıcak, Nazlı, "DİSK ve TKP", *Tercüman*, 29.12.1977. Göze, Ergun, "DİSK kayması", *Tercüman*, 10.10.1977. "Konfederasyon içinde bir grup diğer grubu Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP), paralelinde bulunmakla suçlamakta, TKP'nin görüşü olan Ulusal Demokratik Cephe'ye (UDC) karşı çıkmakta. (...) Merkezi Doğu Almanya'da ve İsmail Bilen yönetimindeki Türkiye Komünist Partisi Aydın Meriç-Mehmet Ertürk kligi aracılığıyla DİSK'e hâkim olmuştur. DİSK'in TKP doğrultusunda hareket ettiğinin en son örneği UDC çağrısıdır." Ilıcak, Nazlı, "DİSK'teki çatışma" 13.10.1977. Ayrıca, Ilıcak, Nazlı, "4'lü Çete ve Türkler", *Tercüman*, 14.10.1977.

480. Göze, Ergun, "DİSK kayması", *Tercüman*, 10.10.1977.

481. Refik Sönmezsoy, "Demokrasi katilleri", *Tercüman*, 13.10.1977.

TKP yan örgütü gibi gözükmese ne kadar yanlışsa DİSK'in CHP'leşmesi de o kadar yanlış olmuştur. TKP'nin Türkiye solu ile kucaklaşacağı yerde kendisi dışındaki solu inkâr etmesi, sol parti ve örgütlerin demokratik kit- le örgütleri ve sendikaları nüfuz savaşı alanı haline getirmeleri çok yanlış olmuştur."⁴⁸²

*

DİSK'in 6. Genel Kurulu'nda seçim sonuçlarına yansımayan bir uz- laşma cephe politikası üzerinde ortaya çıktı. Genel kurulda söz alan Maden-İş delegeleri UDC çağrısını yinelediler. Cephe, genel kurula ka- tılan siyasi parti liderlerinin de gündeminde oldu. İsmail Hakkı Önal, Besim Usta, Yüksel Ergen, Ziya Yücesan, Nail Karakaş, Kenan Budak, Burhan Şahin, Kemal Daysal'dan oluşan Kararlar Komisyonu demok- ratik güçlerin Ulusal Demokratik Cephe içinde toplanması yönünde bir karar önerisi kaleme aldılar. Üyelerden Yüksel Ergen bu öneriye karşı çı- kararak muhalefet şerhi koydu. Bu şerhin açıklanmasından sonra Maden- İş delegasyonunun, kurulacak cephenin isminin UDC olarak kabul edil- mesi yönünde divan başkanlığına verdiği önerge sert tartışmalara neden oldu. Nihayet divan başkanlığına Kemal Nebioğlu, Memet Ertürk, Celal Küçük, Kemal Daysal ve Abdullah Baştürk tarafından imzalanan or- tak bir önerge daha verildi. "Kararlar Komisyonunun hazırlamış oldu- ğu önergenin mecz edilmiş bir şeklini ihtiva eden bu önerge; üzerinde görüşme yapılmaksızın Genel Kurulun oyuna sunulmuş, 1 çekimser, 30 muhalif oy'a karşı 6. Genel Kurulun 1 Nolu 'Cephe Kararı' olarak kabul edilmiştir."⁴⁸³ Cephe kararı aşağıdaki gibi oluşturuldu:

"Karar: 1 Cephe Kararı

"Ülkemizin bunalımdan kurtulması, ulusal bağımsızlığımızın sağlanması, tekellerin egemenliğinin her alanda kırılması, halktan yana temel ekono- mik dönüşümlerin gerçekleştirilmesi, her türlü faşist girişimin saf dışı edil- mesi, demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi için;

"Katılanların birbirlerinin örgütsel bağımsızlığına ve görüşlerine saygı duyma, kitlesel eylemleri esas alma, eşit haklara saygı gösterme ilkelerini gözeterek,

482. Memet Ertürk, e-posta, 30.05.2011.

483. T.C. 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı (1981), İddianame, 25 Haziran 1981, E. 1980/3971, K. 1981/1291, 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komu- tanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'ne, İstanbul, ss. 192-193.

"Bu genel çerçevede anlaşılan tüm ulusal, ilerici, demokrat, yurtsever örgüt ve güçlerin anti-faşist, anti-emperyalist ve anti-tekel cephe savaşım birliğinin kurulmasının,

"Böylesi bir cephenin kırılması için DİSK'in üzerine düşen tarihsel ve sınıfsal görevini, kendi örgütsel bağımsızlığından ve ilkelerinden en küçük bir taviz vermeden, işçi sınıfının birliğini, özellikle DİSK çatısı altında sendikal birliğini gözeterek, faşizme, emperyalizme ve tekellere karşı olan tüm sendika, parti, dernek, meslek örgütü ve kişilerle ikili ve çok yönlü ilişkilere vakit geçirmeden gidilmesini,

"Bu kararın gerçekleştirilmesi için DİSK karar organlarının görevli kılınmasını karar altına alır."⁴⁸⁴

Politika bu uzlaşmaya önem atfetti. 28 Aralık günlü *Politika*'nın DİSK genel kuruluna ilişkin manşeti, "Genel Kurul 'Cephe' kararında birleşti" olarak atıldı. Birinci sayfada spotta "DİSK'in tüm hesapları aklandı" ve "Abdullah Baştürk, Mehmet Ertürk, Celal Küçük, Kemal Daysal ve Kemal Nebioğlu'nın 'Cephe' ile ilgili önerisi 30'a karşı tüm delegasyonca onaylandı" ibareleri konu.⁴⁸⁵

DİSK kongresinin yedinci günü kararlar komisyonunun saptadığı önerilerin görüşülmesinden sonra verilen bir önerge ile MESS'e karşı 30 Mayıs 1977 gününden beri grevde bulunan ve lokavta uğramış maden işçileri ile maddi ve manevi dayanışmanın geliştirilmesi istenmişti. Oybirliği ile kabul edilen bu karar metninde Maden-İş Sendikası üyesi on binlerce işçinin aylardır tekellere karşı verdiği savaşım, genel kurulun bir önceki gününde alınan anti-faşist, anti-emperyalist ve anti-tekel cephenin oluşturulmasında somut bir adım olarak değerlendirilmişti.⁴⁸⁶ Ne var ki bunun kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm bir karar olduğu kongre salonunda bulunan herkes tarafından biliniyordu. Ve DİSK'in 6. Genel Kurulu, "Türkiye işçi sınıfının sendikal örgütünün" kendi içindeki çelişkileri çözmemiş, derinleştirmişti. DİSK'i çok daha çetin günler bekliyordu.

484. DİSK (1978), DİSK 6. Genel Kurul Kararları, DİSK Yayınları No: 24, İstanbul, ss. 7-8.

485. *Politika*, 28.12.1977.

486. *Politika*, 29.12.1977.

Atılım, DİSK 6. Genel Kurulu'nun “ sınıf ve yığın sendikacılığı ilkelerini” koruduğunu yazdı. Bu ilkelerin yaşama geçmesi, şu ya da bu yönetimin öznel tutumuna değil, sınıf sendikalarının gücüne, yığınların bilincine bağlıydı. Ve yeni DİSK yönetimi de alınan kararlara bağlı kalacağını açıklamıştı. *Atılım*, cephe politikasında ortaya çıkan uzlaşmayı, kongrenin emperyalizme, faşizme ve tekellere karşı cephe zorunluluğunu onayladığı şeklinde yorumladı. Böylece burjuvazinin aylardır kongrede bir bölünme yaratma ve kongreyi anti-komünizmin arenasına çevirme yeltenişine suya düşürülmüştü. “Kongre sendikal harekette kimin gerçek sınıf çizgisini temsil ettiğini açıkça ortaya çıkardı. Bunun en iyi göstergesi, DİSK Kongresi üzerine sayfalar dolusu yazı döşenen parti ve grupçukların gerçekte bu kongrede yer almadıklarıdır. Bunlar sınıf çizgisinin, sınıf uzlaşmacılığına karşı savaşını kıyından seyredip, sonunda da kendilerini üstün gelmiş saydılar. Bunlar kimin ‘başarısından’ kendilerine pay çıkarıyorlar? Bu tutumlarıyla onlar TKP düşmanlığı temelinde her türlü gelişmeyi alkışlayacak cibilliyette olduklarını sergiliyorlar.” *Atılım*, DİSK yönetim ve karar organlarının bileşiminin ise, işçi sınıfının birliğini güçlendirici, DİSK geleneklerini ve tabanın eğilimlerini yansıttığı nitelikte olmadığına işaret etti.

“Sendikal harekette birliğin güvencesi ve motor gücü TKP'dir. TKP, sendikal hareketin daha ileri adımlar atması, zorlukları yenmesi için, komünistlerle, sosyalistlerin ve sosyal demokratların sıkı birliğini zorunlu görüyor.”⁴⁸⁷

Atılım, kongrenin, tüm bozguncuların grev kırılcılığına karşın oybirliği ile Maden-İş grevlerini destekleme kararı aldığını da önemle vurguladı.⁴⁸⁸

TKP'nin DİSK yönetiminden tasfiyesi ve DİSK'teki büyük kırılma

6. Genel Kurulun ardından DİSK içindeki çatışma daha da derinleşti ve 1979 Mart'ında Maden-İş Sendikası'nın, Bank-Sen, Baysen ve Yeraltı Maden-

487. *Atılım*, “Birliğin güvencesi”, 1 Şubat 1978, Yıl 5, Sayı 2 (50), s. 2.

488. *Atılım*, “Birliğin güvencesi”, 1 Şubat 1978, Yıl 5, Sayı 2 (50), s. 2.

İş sendikaları ile birlikte DİSK'ten geçici olarak ihraç edilmesi noktasına kadar vardı. Maden-İş, Bank-Sen ve Baysen sendikalarına ilişkin kararın gerekçeleri: 13 Şubat 1978 DİSK'in 11. Yıldönümü kutlamasında ve 1 Mayıs 1978 kutlamasında ve 19 Kasım 1978 günü Ankara'da yapılan "faşist teröre karşı antifaşist, anti-emperyalist Demokratik Platform" toplantısında tespit edilen sloganlar dışında slogan atılması, pankart açılmasıdır. Ayrıca Kararda gerekçe olarak bu üç sendikanın; "DİSK karar organlarından izin almaksızın sendikaların diğer demokratik kitle örgütleriyle ortak eylem yapmamaları" yönündeki DİSK Yürütme Kurulu kararına rağmen çeşitli mitinglere katılmaları, "DİSK Yönetiminin belli bir dönem birlikte davranmama kararı aldığı" İGD ile ortak bildiriye imza atmış olmaları, DİSK'e bağlı sendikaların iç işlerine müdahale etmesi ve bunlara karşı kurulan sendikalara yardımcı olmaları zikredilmektedir.(1) Karar 16 Mart 1979 günü basına ve kamuoyuna açıklandı. İhraç kararı, Maden-İş, Bank-Sen ve Baysen tarafından "darbe" olarak nitelendi ve yapılan ortak açıklamada ihraç darbesinin "faşist darbenin geçit aradığı ve bu doğrultuda her yolun denendiği bir dönemde" geldiği vurgulandı. Bildiride "en üst düzeyde" bazı yöneticilerin kendi sendikalarındaki tabanın desteğini yitirmiş oldukları ve genel kurullarda yöneticilik görevlerinden uzaklaştırılmış olduklarının altı çizilmektedir.(2) "DİSK Genel Başkan Vekilleri Rıza Güven ve Kemal Nebioğlu ile Genel Yürütme Kurulu üyesi Tuncer Kocamanoğlu, sendikalarının son Genel Kurullarında seçilememişler, zaten hiçbir tabanı temsil etmeyen Fehmi Işıklar'ın ise Maden-İş Sendikasıyla üyelik bağı dışında hiçbir ilişkisi yoktur." Maden-İş, sorunun asıl olarak DİSK'te "yönetim bunalımı" olduğunu ve çözümün bir an önce DİSK Genel Kurulunun toplanarak tabanı gerçekten temsil eden bir yönetimin oluşturulması ile olanaklı olduğunu açıkladı.(3) Buna karşı DİSK üyesi 15 sendika, 23 Haziran 1979 günü, DİSK Yürütme Kurulunun tavrını destekleyen ortak bir açıklama yaptılar.(4) 1979 1 Mayıs'ı, DİSK içindeki çatışmayı daha da derinleştirdi. Geçici olarak ihraç edilmelerine rağmen DİSK Yürütme Kurulu kararıyla 1 Mayıs 1979 hazırlık çalışmalarına katılan Maden-İş, Bank-Sen ve Baysen tarafından İzmir'de miting düzenlenmesi DİSK yönetimince ağır dille eleştirildi. "Bu sendikaların yöneticileri demokratik hak ve özgürlüklerin korunması ve genişletilmesi mücadelesinden kaçmışlardır. Egemen sınıfların kendilerine gösterdikleri alanda, onların çizdikleri sınır içinde 1 Mayıs'ı yalnızca biçimsel olarak kutlamaya kalkışmışlardır. 1 Mayıs geleneğini hiçe saymışlardır. DİSK'i arkadan hançerleyerek, ne denli 'birlik' yanlısı olduklarını sergilemişlerdir. İşçi sınıfının devrimci sendikal hareketini bölme

ve parçalama çabalarını 1 Mayıs nedeniyle en açık bir biçimde sergileyerek oportünist tavırlarını, iki yüzlülüklerini, korkaklıklarını, mücadeleden kaçtıklarını, en keskin tavırlara rağmen burjuvaziye nasıl teslim olduklarını, reformculuklarını teşhir etmişlerdir.”(5) DİSK, “burjuvaziye ve karşı-devrimci güçlere uygun malzeme sağlamaktan” çekinmediğini ileri sürdüğü Maden-İş yönetimini “sekte, disiplinsiz ve ayrılıkçı” olmakla itham etti, “tasfiyecî” olarak niteledi.(6) Maden-İş ise DİSK’teki gelişmelerin “tekelci burjuvazinin sendikal alandaki tertibi” olduğunu ilan etti. “DİSK içinde sınıf sendikacılığı tecrit edilerek DİSK başsız bırakılarak, işçi sınıfımızın bu savaştan örgütü kötürümleştirilmek, sendikal harekette Türk-İş’e egemen kılınan sarıfaşist sendikacılık karşısında gerçek alternatifi oluşmasının önlenmesi istenmektedir. ... DİSK’te sendikamıza ve kardeş sendikalara karşı yönelen her adımdan ancak ve ancak burjuvazi yarar görür.”(7)

(1) DİSK 7. Genel Kurulu Çalışma Raporu (1980), s. 454-455.

(2) T. Maden-İş, Bank-Sen, Baysen ve Yeraltı Maden-İş Sendikaları Genel Yönetim Kurullarının DİSK Onur Kurulu kararına karşı ortak açıklaması; Birleşik Metal-İş Arşivi. DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk’ün karşı açıklaması için bkz. DİSK Dergi (1979), Sayı: 8 (56), 1979 Ağustos, DİSK’i Bölmeye Kimsenin Gücü Yetmeyecektir, s. 13-16.

(3) Maden-İş Gazete (1979), 15.8.1979, Sayı: 121, Ayrı bir konfederasyon kurmayacağız, DİSK’i tabansızlara bırakmayacağız, s. 1. Maden-İş Gazete, Özel Sayı, DİSK’i bölmek ihanettir!; Birleşik Metal-İş Arşivi.

(4) ASİS, Devrimci Sağlık-İş, Devrimci Yapı-İş, Genel-İş, Gıda-İş, Keramik-İş, Limter-İş, Nakliyat-İş, Oleyis, Sine-Sen, Sosyal-İş, T.İ.S. (Tarım İşçileri Sendikası), Tekges-İş, Tümka-İş, Yeraltı Maden-İş Sendikaları tarafından yapılan açılama için, bkz. DİSK 7. Genel Kurulu Çalışma Raporu (1980), s. 542-543.

(5) DİSK 7. Genel Kurulu Çalışma Raporu (1980), s. 219.

(6) DİSK 7. Genel Kurulu Çalışma Raporu (1980), s. 544-545.

(7) MAHA Ajansı (1979), Gün: 24.9.1979, Sayı: 979/117, s. 3.

Genel kurulun ardından DİSK ve Büyük Grev

“DİSK Genel Kurulu iç sorunları çözemedi. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunun son genel kurulunun öncesinde ortaya çıkan ve genel kuruldan sonra da bir çözüme ulaşmayan iç çelişkiler şimdilik dondurulmuş bulunmaktadır. Genel Kurul sonunda yapılan seçimlerde Kemal

Türkler ve Mehmet Karaca'nın tekrar seçilememesi ve Maden-İş, Bank-Sen, Teknik-İş, Turizm-ş, Has-İş ve Aster-İş Sendikalarından DİSK'in organlarına hiçbir yöneticinin giremeyeşi, genel kurulda taraf olan sendikaları şimdilik bir bekleyiş içine itmiştir. Özellikle Marmara Bölgesinde örgütlü olan ve kuruluşundan bu yana DİSK'in eylemlerinde en aktif yer alan Maden-İş Sendikasının yönetimden tamamen uzaklaşmış bulunması, konfederasyon içinde belirgin bir huzursuzluğa neden olmuştur. Yönetime gelen kesim ise bu sonucu Maden-İş'in yarattığını belirtmekte ve bu sendikanın hiçbir organda görev almamak için ısrarlı bir tutum içine girmiş olduğunu ileri sürmektedir." (Vatan)⁴⁸⁹

DİSK'in 6. Genel Kurulu öncesiyle ve sonuçlarıyla Büyük Grev üzerinde de etkili oldu. "Kendi içinden gelen ve nedenleri tutarlılık kazanmayan bir kavganın girişimleri" bir süredir, DİSK'i siyasetin ve sendikal mücadelenin dışına itmişti.⁴⁹⁰ Ve DİSK içinde solun çatışması ve giderek büyüyen gerilim, ayrışma/kutuplaşma bir başka cepheden daha dikkatle izleniyordu. Bu cephe sermaye cephesiydi, MESS'ti. Oya Baydar 6. Genel Kurul'un hemen öncesinde şu tespiti ve uyarıyı yapıyordu:

"Maden-İş grevleri sürüyor. Sermaye pusuda yatmış bekliyor. Bir MESS yöneticisi geçenlerde çıkardı baklayı ağzından: 'Bu grev ve lokavtlar DİSK kongresinden sonra biter ancak' dedi. Yani açıkça, 'Bakalım DİSK Genel Kurulundaki güçler dengesine, görelim Maden-İş'in ne ölçüde desteklendiğini ne ölçüde ihanete uğrayacağını, ona göre davranacağız' demek istedi. (...) Maden-İş'in grevlerini 'ideolojik' olmakla suçlayan işbirlikçi tekelleci sermaye aslında sapına kadar 'ideolojik' yani özünde sınıfsal-siyasal bir saldırı içinde. DİSK'te olup bitenler, DİSK'in 1977 Türkiye'sinde susturulmak istenmesi, kitle eylemlerinden, kitle gücünden soyutlanması, suskun bir tabela örgütüne dönüştürülme, devrimci özünden arındırılıp uslandırılma çabaları, hep bu sınıfsal saldırının parçaları."⁴⁹¹

Gerçekten de DİSK'in içine düşürüldüğü bu durumun sonuçları ağırdır. DİSK'in tüm sendikaları ve onların sürdürdükleri grevler ama özel-

489. Vatan, 03.01.1978.

490. Cem, İsmail, "DİSK ve Kongresi", Politika, 22.12.1977.

491. Baydar, Oya, "Boğmak isteyenler boğulur", Politika, 16.12.1977.

likle de DİSK'teki kavganın en önemli aktörü Maden-İş'in MESS'le mücadelesi; Büyük Grev, "sağlam ve tutarlı bir konfederasyonun desteğinden yoksun biçimde" sürdürmektedir. Kendi iç çekişmeleriyle boğuşan DİSK'in siyasal/sendikal etkinliği alabildiğince azalmıştır.⁴⁹²

*

DİSK Başkanlar Konseyi Ocak ayının ilk günlerinde Genel Başkan Abdullah Baştürk'ün çağrısı üzerine toplanarak Maden-İş grevleriyle ilgili kimi kararlar aldı. DİSK'e bağlı sendika başkanları, sendikaların tüm maddi güçlerini grevdeki Maden-İş üyeleriyle dayanışma için DİSK'in emrine vermeyi kararlaştırdıklarını açıkladılar. Başkanlar Konseyi açıklamasında şöyle denildi:

"Maden-İş Sendikasının bugüne kadar sürdürdüğü grev ve karşılaştığı lokavt uygulamaları ile ilgili bilgi alan Başkanlar Konseyi, duruma çözüm yolları aramıştır. Ayrıca DİSK'e bağlı bütün işkolu sendikalarının sürdürdüğü grevleri de gözden geçiren Başkanlar Konseyi, sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerini ödünsüz hayata geçirme uğraşında yapılacaklar ile alınacak bütün önlemleri karar altına almıştır. Bu amaçla Başkanlar Konseyi, bugüne kadar var olan dayanışmayı daha da etkin hale getirmek için sendikalarımızın maddi olanaklarını DİSK'in emrine vermeyi oy birliği ile kararlaştırmıştır."⁴⁹³

Ne var ki bunlar gönülsüz girişimlerdi, sonucu etkileyebilecek kararlılıktan, inandırıcılıktan yoksundu. Nitekim 6. Genel Kurulu'nun ardından DİSK'in, Büyük Grev üzerinde somut, olumlu bir etkisi de hissedilmeyecekti. DİSK'in kurucu ve en önemli sendikası Maden-İş'in Yürütme Kurulu'nun dışında bırakılmasının ve DİSK içindeki kavganın genel kurulun ardından şiddetlenerek sürmesinin, Büyük Grev üzerinde moral açıdan olumsuz etkileri olduğu kuşkusuzdu.

Ve 27 Aralık'ta MESS üyesi Filbo'da yaşanan grev oylamasında işçi-

492. İsmail Cem şunları yazmaktadır: "DİSK içinde oluşturulan sağlıklı mücadele, 40 bin işçinin uyuşmazlığını, grev ve lokavtını sürdüren bir sendika yöneticilerini DİSK'ten uzaklaştırmak gibi 40 bin işçiyle acımasızca alay etmek anlamındaki davranışlara kadar varabilmiştir." Cem, İsmail, "DİSK ve Kongresi", Politika, 22.12.1977.

493. Vatan, 11.01.1978.

ler, greve hayır yönünde oy kullandılar.⁴⁹⁴ Aynı günlerde MESS, grevdeki işyerlerinin patronlarıyla İstanbul, Odakule'de bir toplantı yaptı. Toplantıda bazı işyeri sahiplerinin, işveren olarak yeterince taviz verildiği görüşünü MESS'e ilettikleri bilgisi basında yer aldı.⁴⁹⁵

*

Gene de grevlerle dayanışma sürdürülüyordu. *Politika*'nın yürüttüğü kampanya yanında, yurt içinde ve dışında dayanışma komiteleri örgütleniyor, grevler parasal olarak desteklenmeye çalışılıyordu. Batı Berlin'de ve İngiltere'deki girişimler özellikle etkiliydi.⁴⁹⁶ Maden-İş, 31 Aralık'ta İstanbul'da MESS'e karşı grevde olan işçilerin katılacağı bir yürüyüş planladı ve aralarında Türk-İş'e bağlı ve bağımsız sendikaların da bulunduğu 30 ilerici kuruluş yürüyüşü desteklediklerini açıkladılar.⁴⁹⁷

Grevdeki Maden-İş üyesi işçilerin eşleri İKD ile ortak bir açıklama yaptılar ve Maden-İş'in 31 Aralık'ta yapacağı yürüyüşe çocuklarıyla birlikte katılacaklarını bildirdiler. Açıklama aynen şöyleydi:

"Türkiye'de, İstanbul'da 10 binlerce metal işçisi 7 aydır grevde, lokavtta, 10 binlerce grevci karısı da grevde, 10 binlerce grevci çocuğu grevde. Bizim yüreğimiz kocalarımızla, Maden-İş'imizle birlikte çarpıyor. Onlarla aynı heyecanı duyuyoruz. Onlarla aynı sıkıntıları çekiyoruz. MESS zehirli dilini MC ile birlikte açmış bizi zehirlemek istiyor. Kollarıyla bizi boğmak istiyor. Ama zehirli dili kendini zehirleyecek. Kollarıyla kendini boğacaktır.

"MESS bizi aç bırakmak istiyor. Evet 7 aydır çocuklarımızı aç yatırdığımız oluyor. Ama biz şunu öğrendik sınıf savaşımında ekmek kavgasında aç kalmak, susuz kalmak vardır. 7 aydır bizi buna çok iyi alıştırdılar. Biz grevci

494. MESS (1999), 1, s. 436.

495. Milliyet, 01.01.1978.

496. "Batı Berlin Maden-İş'le Dayanışma Komiteleri 32 bin 800 Mark topladı. Komiteler ayrıca halka açık bir şekilde düzenledikleri bir toplantıda da 3 bin Mark yardım sağladılar. İngiltere'de, İngiltere Türk Öğrenci Federasyonu (İTÖF) ve Maden-İşle Dayanışma Komiteleri "Demokratik Haklar ve Maden-İş'le Dayanışma Yürüyüşü" düzenlenmesine karar verdiklerini açıkladılar. Yürüyüşün 13 Ocak'ta başlayıp 15 Ocak'ta sona ereceği bildirildi." *Politika*, 24.12.1977.

497. *Politika*, 26.12.1977.

işçi eşleri artık açlıktan, susuzluktan korkmuyoruz. (...) Biz soğuktan artık üşümüyoruz. Çünkü 7 aydır sırtımız demir gibi sertleşti. Kocalarımızla birlikte sınıf savaşına alıştık, alışıyoruz. MESS bizim evlerimize (...) mektup gönderdi. Mahallelerimize grev kırıcı ajanlarını gönderdi. Ama biz MESS'in mektuplarını kocalarımıza bile göstermeden yırttık. Bu ajanları da mahallelerden kovduk. Öylece grevimizi kırmak istediler. Ama kıramadılar. Bizler şimdiye kadar kocalarımıza evde destek olduk. Pazarlarda İlerici Kadınlar Derneği'nin yardımıyla tezgâh açıp çeyiz sandığımızdakileri sattık, Maden-İş'e destek olduk. Grev yerlerine gidip yemek yaptık, moral verdik. Şimdi artık meydanlarda da MESS'e karşı kocalarımıza destek olmak için kavga vereceğiz. Biz grevde dostu, düşmanı çok iyi tanıdık. MESS'i, faşisti, Maocuyu iyi tanıdık. Bunların ne olduğunu, elbirliğiyle çalıştığını iyi öğrendik. Evet şimdi meydanlarda da kavga vereceğiz. MESS'e karşı grevdeki işçi eşlerinin yeni eylem programı şudur: - Pazartesi günü grev-lokavt yerlerini ziyaret edip kocalarımıza korkmayın, dayanın. Şimdi biz karılarınız daha çok sizin yanınızdadır diyeceğiz. - Bildiri dağıtarak, 31 Aralık'ta Maden-İş'in düzenleyeceği yürüyüş ve mitinge çocuklarımızla birlikte katılarak mücadelemizi kamuoyuna daha iyi duyuracağız. Gerekirse MESS binasının önünde protesto gösterisi yapacağız. Tüm grevci karılarını MESS'i protesto etmek, kocalarımıza daha iyi omuz vermek, başarıya daha çabuk ulaşmak için bu eylemlere katılmaya çağırıyoruz. Kamuoyuna, herkese sesleniyoruz. Duyduk duymadık demesinler. MESS bize iyi kulak versin. Biz grevci eşleri, 7 ay sonra diyoruz ki. 'MESS seni dize getireceğiz.' Yaşasın grevci-lokavtçı kocalarımızın mücadelesi. Yaşasın Maden-İş. Yaşasın işçi sınıfı."⁴⁹⁸

Maden-İş 1978 yılına grev çadırlarında girdi. Grevci işçiler yılbaşı gecesi 1 Mayıs 1977 filmini, faşistlerin Tarih'e yaptıkları saldırıyı gösteren belgeseli izlediler, İGD grev yerlerinde tiyatro gösterileri yaptı, fabrikaların önünde marşlar söylendi.⁴⁹⁹

Ocak ayında Büyük Grev'e önemli bir destek İngiliz metal işçilerinden geldi. 13 Ocak Cuma günü İngiltere'de, Maden-İş'le Dayanışma Komiteleri ve İngiltere Türkiyeli Öğrenci Federasyonu tarafından "Demokratik Haklar ve Maden-İş'le Dayanışma" yürüyüşü düzenlendi. Birmingham'dan, Londra'ya gerçekleştirilen yürüyüş öncesinde İngiliz

498. Politika, 27.12.1977.

499. Politika, 02.01.1978.

Maden İşçileri Sendikası'nın Manchester Bölgesi Başkanı Stan Colenin basına bir açıklama yaptı:

"Bahsi geçen işçiler, ücretler konusunda ekonomik bir savaş vermekte ve fiyat artışlarına karşı mücadele etmektedirler. Aynı zamanda ülkedeki faşist bir darbe tehdidine karşı da politik bir savaş vermektedirler. Ben İngiltere'de bulunan bütün teknik elemanların ve metal işlerinde çalışanların Türkiye'deki arkadaşları ile birlik içinde olduklarını göstereceklerine inanmaktayım."⁵⁰⁰

Haber, *Atılım*'da, "Yürüyüşe katılan bir işçi" imzasıyla yayınlandı.

"Yürüyüş Birmingham'dan başladı. (...) İlerlediğimiz yollarda halk bize sevgi gösterilerinde bulundu, bağışlar yaptı. Yürüyüş boyunca marşlar söylendi, hep bir ağızdan anti-faşist belgiler bağırıldı. Maden-İş'li yiğit grevcilerin savaşımıyla ilgili dayanışmayı dile getiren pankartlar taşındı. Leyland fabrikası önünde bize sevgi ve dayanışma gösterisinde bulunan işçiler, Türkiye'deki maden işçilerinin grevleri hakkında bilgi aldılar, aralarında topladıkları 80 Sterlini bağış olarak yürüyüş komitesine teslim ettiler. Daha sonra yürüyüş kolumuz sağlık arabaları, duyuru ve mutfak arabalarıyla Coventry'e doğru yola çıktı. Coventryde halk bizi büyük bir ilgi ve coşkuyla karşıladı. Endüstri merkezi olan Coventry'li işçiler dağıttığımız bildirileri kapıştılar, üçer beşer peni bağışta bulundular. Oxford'a vardığımızda yürüyüşümüze Türkiyeli ilerici öğrenciler, sendikalar, İngiltere Sosyalist Partisi, ilerici kişiler ve örgütler katıldı. Kent merkezinde yürüyüşçüler ve halk kaynaştı, kenetlendi. Halk yürüyüşçülerle resimler çektirdi. Oxford işçileri, ilericiler, demokratlar 100 Sterlin bağışta bulundu. 15 Ocak Pazar günü Londra işçileri, eşleri ve çocukları tarafından 'hoş geldiniz' flamaları ile karşılandık. Türkiyeli işçilerin oturduğu mahallelerden geçerken yürüyüş daha da güçlendi. Saat 16'da Hyde Park'ta yaptığımız bir mitingle görkemli yürüyüşümüz sona erdi. Buradan hep birlikte Türkiye Elçiliğine giderek bir protesto gösterisinde bulunduk. Saat 17de basın toplantısı yapıldı. Daha sonra düzenlenen Dayanışma Gecesi çok sayıda konuk tarafından coşkuyla izlendi. İşçi sınıfımızın yiğit savaşçılarının örgütlediği Maden-İş'in MESS patronlarına ve faşist tırmanışa karşı 7 aydır ardıcıl olarak sürdürdüğü ekmek, iş, özgürlük savaşımı İngiltere kamuoyunda böylece yankılandı."⁵⁰¹

500. Milliyet, 12.01.1978.

501. Atılım, "Maden-İş'le omuz omuza", 1 Şubat 1978, Yıl 5, Sayı 2 (50), s. 6.

DSF'nin gözüyle Büyük Grev

Dünya Sendikalar Federasyonu'nun aylık dergisi 'Dünya Sendikal Hareketi'nde, bir süre önce CGT temsilcisi olarak Türkiye'ye gelmiş ve Maden-İş grevlerini de ziyaret etmiş olan Giuseppe Sterpin'in bir yazısı çıktı. Yazıda Sterpin, "Sadece ekmek için değil" başlığı altında, Maden-İş'in MESS patronlarına karşı sürdürdüğü grevleri ve Türkiye izlenimlerini aktarıyordu.

Bu yazı yazıldığı sıralarda 20 bin Türkiyeli metal işçisinin grevi 5 aydan beri sürüyordu. Türkiye siyasal hayatı tehlikeli gerici saldırı ve gelişmelerle sarsılırken, beş aylık çok çetin bir mücadele ve direnişti bu. Sonuç ne olursa olsun, bu grev Türkiye ilerici sendika hareketi tarihinde önemli izler bırakacaktır. Aynı zamanda da dünya sendikacılık tarihine bir yiğitlik ve fedakârlık sayfası olarak geçecektir.

Gündüz olağanüstü ve sihirli bir kent olan İstanbul, gece adeta karanlıklara gömülüyor. Beni gezdiren arkadaş, '40 milyonluk Türkiye'de yılda 14 milyar kilovat elektrik üretilerek mucizeler yaratmak mümkün değil' diyor. Türkiye'nin en önemli ekonomik sorunlarından birine değinmişim farkında bile olmadan. Çabuk ve kolay karlar peşinde koşan bir sermaye sınıfının baskısıyla altyapısını kuramamış, hesapsız bir endüstrileşme işine girişilmiş, dengeli bir sanayileşme planı yapılmamış ve sonuç hayal kırıklığı ve büyük kentlerin çevresinde boy atan gecekondu olmuş.

1977'nin ilk yedi ayında dış ticaret dengesi açığı yüzde 50 artmış; açık 2,5 milyara varmış; kısa vadeli dış borçlar ise 2 milyar dolara ulaşmış durumda. Bu korkunç tabloya bir de 3 milyon açık, 3 milyon gizli işsiz ekleyin.

Bu durum, Türkiye'de 'oynak merdiven' ücret sistemi olmadığından emekçileri daha da fazla sarsıyor. Eylül ortalarında Milliyetçi Cephe hükümeti temel madde ve hizmetlere ve dolaylı dolaysız vergilere büyük zamlar yapmış, bu zamlar, beklenebileceği gibi tüm temel ihtiyaç maddelerine yansımış durumda.

İşte 20 bin metalürji işçisinin grevi bu ortamda sürüyor. Türkiye sendikal hareketinde örneği olmayan bu grevin sürüp gitmesinin başlıca nedeni, patronların uzlaşmaz tutumları. Bu uzlaşmaz tutum sadece sendikanın ekonomik talepleriyle ilgili değil, asıl amaç Maden-İş gibi bir sınıf sendikacılığı gücünü yıpratmak.

Büyük sermayenin amacı

Büyük sermayenin asıl amacı ise, beceriksiz buldukları Milliyetçi Cephe hükümetinin düşmesini ve yerine bir CHP-AP hükümeti kurulmasını sağlamak. Demirel'i 'faşistlikle' suçlayan bir Ecevit'le, Ecevit'i -haksız yere- komünistlikle suçlayan bir Demirel'in bir araya gelmeleri aslında olmayacak şey.

Türkiye'nin işçi sınıfı partisi hala illegalite şartlarında çalışıyor. Böyle olduğu için demokratik ve ilerici eğilimli işçiler seçimlerde Ecevit'e oy verdiler. Ecevit Komünist Partisinin yasallaşmasını, demokratik hak ve özgürlüklerin sağlanmasını ve toprak reformu vaat etmişti. Bu yüzden de Ecevit'e oy verenlerin çoğunluğu ve kendi parti tabanı sermayenin önerdiği böyle bir koalisyonu karşı çıkıyorlar.

İşte Adalet Partisinin en gerici kanatları ile Cumhuriyet Halk Partisinin en oportünist kanatlarının desteğini aldığı Türkiye büyük sermayesi, planının başarısının, işçi sınıfının bugünkü mücadele güç ve kararlılığını kırmaktan geçtiğini biliyor. Bu yüzden ilerici sendikaları 'uslandırma' operasyonuna girişmiş bulunuyor. İşte Türkiye madeni eşya işçilerinin grevi, bütün bu planları bir ayna gibi yansıtıyor.

Türkiye Maden-İş Sendikası Genel Sekreteri Mehmet Ertürk bana şunları söyledi:

'Taleplerimiz şunlardı: Ücretlerin artırılması, haftalık iş saatinin 48 saat-ten 45 saate indirilmesi, tüm işçilere bir hafta daha fazla ücretli yıllık izin, DGM direnişi sırasında işten çıkartılmış olan 1058 işçinin [Maden-İş üyesi-nin] yeniden işe alınması, sendikal ve siyasal nedenler yüzünden işten çıkarılmaların sona ermesi... Ama daha görüşmelere başlamadan önce, patronlar bu taleplerin çoğunu geri çevirdiler, oysa bu taleplerin pek çoğu devlet sektöründe gerçekleşmiş durumdadır.'

Aylar boyunca sermaye kesimi, kamuoyuna Maden-İş grevlerinin 'siyasal' özlü olduğunu yansıtmaya çalışmış, bu grevlerin amaçlarını farklı göstermek için her türlü propagandayı yürütmüş. Çünkü gerçek hedef DİSK'tir. Grevleri polis ve faşist komando gücüyle kırmak mümkün olamayınca, sermaye kesimi en çirkin yalan ve iftiralara başvurmuş.

Patronlar İşçileri ve Maden-İş Grevini Nasıl Görüyorlar?

İstanbul'da 7 Temmuz'da yapılan MESS patronları toplantısında AEG buzdolabı fabrikasının patronu şöyle diyordu: 'İşçilere yaklaşma politikası

gerek. Onlara sendikalarını kötüleyeceğimiz kişisel mektuplar yazmalıyız. Sendikanın kendilerine çok az para verdiğini, halbuki istese çok daha fazlasını verebileceğini yaymalıyız. İşçilerin sendikaya karşı çıkmalarını sağlamaya çalışalım.’ İki hafta sonra MAN şirketi patronu şunları söylüyor: ‘Bunlar ilkel herifler, sendikalarını koyun gibi takip ediyorlar. Grevleri kırmak için işçi içinden adamlar bulmalıyız...’ ‘Bu türden işçiler bulması pek kolay değil’ diyor bir başka patron. ‘Her şeyin bir bedeli vardır, satın alınabilir’ diyor bir üçüncüsü.

Maden-İş bu mücadelenin çetin geçeceğini biliyordu. Bunu işçilerden de saklamamıştı. Mehmet Ertürk şunları anlatıyor:

‘Greve karar vermeden önce işçilerle üç gün boyunca görüştük, tartıştık. 30 bin üyemiz bu görüşmelere katıldılar. Onlara mücadelenin uzun olacağını, güç olacağını, fedakârlık isteyeceğini, sendikanın mali olanaklarının bu güçlükleri biraz hafifleteceğini, ama çok uzun süre yetemeyeceğini anlattık. İşçiler greve oybirliğiyle karar verdiler. Sloganları ‘DGM’yi ezdik sıra MESS’te’ oldu.’

Bu sloganı ben de İstanbul’un fabrikalarının ve işçi mahallelerinin evlerinin duvarlarında sık sık okudum. Grev çadırlarının üstünde de aynı slogan vardı.

Peki işçiler ne diyor? Sermayenin saldırısına karşı nasıl direniyorlar? Maden-İş’ten arkadaşlarla birlikte grevci işçilerin çadırlarına gittim, sendika temsilcileriyle, işçilerle konuştum. Her yerde şantajlara ve korkutma çabalarına boyun eğmeme kararlılığını ve bu grevin sonucunun, ülkenin işçi sınıfının bundan sonraki mücadelesinde derin izler bırakacağını gördüm.

İşte bir işyeri UZEL. 2 bin kişilik. Bu işyeri henüz grevde değil, işyerindeki 1700 Maden-İş üyesi grevdeki işçi arkadaşlarını, her ay bir yevmiyelerini vererek destekliyor. Grundig’de de aynı şey. Grundig işçileri şunları söylediler: ‘Grevdeki arkadaşlarımızın mücadelesinin bizim de mücadelemiz olduğunu, ister içerden ister dışarıdan gelsin, sermayenin hiçbir tehdidinin sökmeyeceğini, bizi grevdeki arkadaşlarımızla dayanışmadan hiçbir gücün ayıramayacağını yazın.’

Kof edebiyat mı bu sözler? Hayır. Konuştuğum işçilerin mücadelelerinin bilincinde olduklarını gördüm. Bu mücadele Türkiye’de uzun yıllardan beri sürüyor. İşçi haklarının savunulması, bu ülkede hiçbir zaman kolay bir iş olmadı. Son 29 ayda 350 demokrat öldürüldü, binlerce kişi işkence gördü. Öldürülenler arasında üç Maden-İş’li işçi de var. Profilo, AEG, Atlı Zincir, Türk

Demir Döküm fabrikalarında onların fotoğraflarını, grev çadırlarının üstünde gördüm. Orada, uğruna hayatlarını verdikleri bir mücadelenin sürekliliğini simgeliyorlardı. Bir grevci işçinin bana söylediği gibi, 'işçi sınıfının arabasının geri vitesi yoktur.'

İstanbul'dan ayrıldıktan sonra, MESS patronlarının 40 bin işçiye karşı lokavt ilan ettiklerini öğrendim. Bu yeni adımın amacı da aynı: İşçi sınıfının direncini kırmak, sınıf sendikasına olan güvenini yıpratmak.

Türkiye işçi sınıfının mücadelesi hayati bir dönemece varmış durumda. Türkiye işçi sınıfıyla dayanışmasını en somut biçimde göstermek, uluslararası işçi sınıfı hareketinin ertelenmez görevidir.

(*Politika*, 22 Ocak 1978)

1977 yılı biterken en önemli gelişme, Aralık ayı içinde yapılan yerel seçimlerden CHP'nin birinci parti olarak çıkmasıydı. 2. MC, koalisyonun en büyük ortağı olan AP'den daha önce istifa etmiş 2 milletvekilinden sonra 9 milletvekilinin daha istifa etmesiyle mecliste azınlığa düştü. AP'den istifa eden milletvekilleri bir bağımsız milletvekiliyle birlikte CHP-AP koalisyonu kurulmasını isteyen bir deklarasyon yayınladılar. Bunun üzerine CHP hükümet aleyhine bir gensoru verdi. Ve 31 Aralık 1977 günü TBMM'de yapılan güven oylamasıyla 2. MC hükümeti, 218'e karşılık 228 güvensizlik oyuyla düştü. Demirel Cumhurbaşkanı'na istifa-sını sundu. 2. MC hükümeti, Cumhuriyet tarihinin gensoruyla düşürülen ilk hükümeti oldu.⁵⁰²

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk 1 Ocak günü Ecevit'i hükümeti kurmakla görevlendirdi. Çalışmalarını kısa sürede tamamlayan Ecevit'in kabinesini Cumhurbaşkanı 5 Ocak günü onayladı. Ecevit hükümetinde CHP 22, bağımsızlar 10, Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) 2, Demokratik Parti (DP) 1 bakanla temsil ediliyordu. Ve Ecevit'in kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin 42. Hükümeti 218 red oyuna karşı 229 kabul oyu ile 17 Ocak günü TMBB'nden güvenoyu alarak göreve başlayacaktı.

Politika 13 Ocak günü, açıklanan hükümet programının emekçi yığınların istemlerine cevap vermediğini yazdı. Aynı gün basında DİSK

502. *Politika*, 01.01.1978.

Genel Başkanı Baştürk'ün 12 Ocak günü düzenlediği basın toplantısında açıkladığı, DİSK'in hükümetten 16 maddelik talepleri de yer alıyordu. Baştürk toplantıda, "CHP hükümetinin devamı, demokratik kitle örgütlerinin acil talepleri doğrultusunda bir politika izlemesine bağlıdır" dedi. Bu taleplerin başında, can güvenliğini tehdit eden, hatta ortadan kaldıran faşist hareketin, tüm yasal ve yasal olmayan örgütlenmeleriyle dağıtılması vardı. Baştürk basın toplantısında Maden-İş greviyle ilgili olarak gazetecilerin sorularına karşılık görüşmelerin sürdüğünü belirtmekle yetindi.⁵⁰³

Abdi İpekçi'yle yaptığı ve 16 Ocak 1978 günlü *Milliyet* gazetesinde yayınlanan söyleşide Baştürk'ün Büyük Grev'e ilişkin şu değerlendirmeleri yer alıyordu:

"... Maden işkolunda uzun süredir devam etmekte olan grev ve lokavtlar var. Bu grevlerin bir kısmı iki seneye yaklaşıyor. Fakat ağırlığı 7 aylık bir dönem içinde görülüyor. Biz konfederasyonuz. Maden-İş sendikamızın bu konudaki muhatabı, metal sanayii işverenlerinin oluşturdukları MESS dediğimiz işveren sendikası. Bunların arasında zaman zaman müzakereler olduğunu, bu grev ve lokavtların kalkmasına yakın bir noktaya vardığını öğrendik. Zaman zaman da ilişkiler ve müzakereler akamete uğradı, koptu. Son defa Maden-İş sendikamız yöneticilerinden bu konuda DİSK olarak bilgi istedik. (...) Tahminen bir hafta evvel yönetim değişikliğinin hemen akabinde. Kendileriyle yaptığımız görüşmelerde, müzakerelerin yeniden başladığı ve olumlu bir sonuca götürülmesi için taraflar arasında müzakerelerin devam ettiği söylendi. O nedenle biz DİSK olarak müzakerelerin şu günlerde sonuca bağlanabileceği ümidini taşıyoruz. Bize resmen sendikamız bu grev ve lokavtların müzakerelerinin DİSK'çe yürütülmesi için bir talepte bulunmadığı sürece, bizim kendilerinden böyle bir talepte bulunmamız olanaksızdır, yanlıştır... Yine MESS'in de bilebildiğim kadariyle kendi üst kuruluşu olan işverenler konfederasyonuna bu konuda herhangi bir müracaatı yok ki, konfederasyon da bizimle herhangi bir ilişki kurma noktasına gelmiş olabilsin... Görebildiğim kadariyle müzakereler, grev ve lokavtların bitirilebilmesi amacı içinde sürmektedir, ama ne zaman, hangi şartlarla bitecektir, bugünden kesin bir bilgiye sahip olamıyoruz."⁵⁰⁴

503. *Milliyet*, 13.01.1978.

504. *Milliyet*, 16.01.1978.

Öte yandan sermaye Maden-İş grevlerine hükümetin müdahalesini istiyordu. TİSK Genel Sekreteri Rafet İbrahimoğlu 13 Ocak günü yaptığı basın açıklamasında, madeni eşya işkolundaki grevlerin Türk ekonomisini zorladığını söyledi. İbrahimoğlu, MESS'e karşı sürdürülen Büyük Grev'le ilgili olarak Maden-İş'in ve DİSK'in tutumunu kınadığını açıkladı.

"MESS bugüne kadarki uyumlu tutumu ile toplu iş sözleşmesi sisteminin gereği olan çalışma barışının sağlanması yolunda her çeşit olumlu çabayı göstermiştir. MESS ile Maden-İş arasındaki müzakerelerin ihtilafla devam etmesi, sermayenin barışsever olmadığından değil DİSK ve Maden-İş'in uzlaşmaz sendikacılık anlayışı yüzündendir. Örnek olarak son müzakerelerde Maden-İş'in işçilere işveren tarafından grev süresi boyunca ücret ödemesi talebini gösterebiliriz."⁵⁰⁵

Politika bu çıkışı, yeni hükümetin kuruluşundan sonra MESS patronlarının işkolundaki grevlerin sona erdirilmesi yolunda hükümeti etkilemeye yönelik çabalar olarak değerlendiriyordu. *Politika*'nın yorumuna göre Maden-İş'in karşısına kabul edilmez koşullarla gelen MESS patronları, bu işkolundaki grev ve lokavtların memleket ekonomisine zarar vermeye başladığı temasını işlemekte ve DİSK'in Maden-İş grevlerini tüm olanaklarıyla destekleme kararından sonra hükümeti grevleri ve lokavtları sona erdirmek için aracı olmaya ve baskıya zorlamaktaydılar.⁵⁰⁶

505. Milliyet, 14.01.1977.

506. Politika, 14.01.1977.

[illegible]

Vatan, 29 Aralık

Politika

SAVAŞSIZ SOMURSUZ BİR DÜNYA İÇİN

Çarşamba

28

Aralık 1977

250 Kuruş

• ADRES
[İstanbul] Şişli-Karlıyeri Caddesi
Ticaretborsa Binası No: 5 Çarşıbaşı
(Nispetiye) Güneş Katı No: 28 - 27. Kat
• TELEFONLAR
(İstanbul): 27 77 12 - 27 68 96
(Dahili): 17 92 26 - 18 98 98

DISK'in tüm hesapları aklandı

Genel Kurul "Cephe,, kararında birleşti

İZLENİMLER

Hadi İnme zamanı geldi!...

Abdullah Baştürk, Mehmet Ertürk, Celal Küçük, Kemal Dıysal ve Kemal Nebioğlu'nun "Cephe" ile ilgili önerisi 30'a karşı tüm delegasyonca onaylandı

Aytekin Aksoy / A. Aksoy

Politika gazetesini, DİSK 6. Genel Kurulu'nda cephe kararı üzerinde oluşturulan görüş birliğine önem atfetti. Politika, 28 Aralık 1977.

11

BÜYÜK GREV BİTİYOR

“Fabrikalarımıza başımız dik dönüyoruz. (...) Sizler, Maden-İş’in binli üyeleri, Kavel Grevlerinin, Singer Direnişlerinin, 16 Eylül’lerin, 1 Mayıs’ların savaşım boylarından gelip MESS’in karşısına çıktınız. Sizlerle tek tek başa çıkamayan işverenlere, birleştiklerinde de bir sonuca ulaşamayacaklarını gösterdiniz.”(Maden-İş)⁵⁰⁷

Son müzakereler

Ocak ayının ortalarından sonra Maden-İş ve MESS arasında bir seri müzakere yürütüldü: Büyük Grev’in son tur müzakereleri...

Taraflar önce 21 Ocak günü Maden-İş Genel Merkezinde bir araya geldiler. Bu ilk müzakere Maden-İş Genel Başkanı Kemal Türkler ve MESS Genel Başkan Yardımcısı Bahri Ersöz tarafından yürütüldü, zaman zaman da her iki tarafın uzmanları ve sorumluları da pazarlığa katıldılar. Görüşmenin kapsamına ilişkin olarak basında şu tespit yapılmaktadır:

“Görüşmeler 65 işyerinde yaklaşık 20 bin dolayında işçileri kapsayan anlaşmazlık ile ilgilidir. Bu işçilerden 11 bin kadarı 33 işyerinde grevde, 4500 kadar işçinin ise işyerlerinde işverenler lokavt uygulamaktadırlar. Görüşmelerin kapsamına Bursa’daki Robert Bosch, Mako, Oyak Renault, Cem-Taş, Bas-Taş, ve Coşkunöz⁵⁰⁸ işyerlerinde çalışan 5 bin kadar işçi de girmektedir. Bilindiği gibi 11 bin işçinin grev uyguladığı işyerlerinden bazılarında grevler

507. MAHA Ajansı (1978), “Maden-İş Sendikası Genel Yürütme Kurulunun Grev ve Lokavttan Çıkan Üyelerine Bildirisi”, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1 Ek.

508. Bir düzeltme: Coşkunöz’de Türk Metal yetkilidir ve bu işyeri Büyük Grev’in ilişkili olduğu toplu pazarlık sürecine dâhil değildir.

bir buçuk yılı aşmıştır. Yeni sözleşme imzalandığında halen lokavt ve grev uygulanan işyerleri dışında görüşmeler süren ya da uyuşmazlık safhasında olan 20 bin kadar işçinin de toplu sözleşmeleri ile ilgili temel anlaşmazlıklar çözümlenecektir.”⁵⁰⁹

Bu görüşmelerin sonucuna ilişkin olarak, 22 Ocak günü yayınlanan gazetelerde MESS ve Maden-İş'in temel maddelerde anlaştığı haberi yer alıyordu. Verilen bilgi, işyerleri için ayrıntılı maddelerin tamamlanmadığı şeklindeydi: “20 bin işçiyi kapsayan anlaşmazlığın yarın ya da öbür gün sözleşme imzalanmasıyla sonuçlanması bekleniyor.” *Milliyet*, devam edilen görüşmelerde, “anlaşmazlık konusu olan temel maddeler çerçeveleri üzerinde” tarafların anlaştıklarını yazıyordu: “Yarın ve öbür gün yapılacak görüşmelerde ayrıntılar üzerinde bir anlaşmazlık doğmadığı takdirde binlerce işçiyi ilgilendiren toplu sözleşme imzalanacaktır.”⁵¹⁰

Maden-İş ile MESS arasındaki görüşmelere 23 Ocak günü Maden-İş Genel Merkezi'nde devam edildi. Genel anlaşma protokolü ve her işyerinin özel sorunları ile ilgili konuların ele alındığı belirtilen toplantıların kısa bir sürede sonuca ulaşacağı taraflarca ifade edildi.⁵¹¹ Görüşmeler ertesi gün de devam etti. Türkler ve Ersöz, görüşmelerin hafta sonu da sürebileceğini söylediler. Türkler, işyerleriyle tek tek yapılan görüşmelerde anlaşma sağlanan konular olduğunu, bu konuların birleştirilmesi için görüşmeler sürerken, redaksiyon komitesinin de anlaşma sağlanan bölümlerin metinlerini hazırladığını açıkladı.⁵¹²

Görüşmeler aralıksız sürdürülüyordu. 24 Ocak günü gazeteler Büyük Grev'de anlaşmaya varıldığını ve protokolün hazırlandığını yazıyorlardı. Protokolün imzalanmasıyla uzun süreden beri çalışmayan 14 binden fazla işçi işbaşı yapmaya hazırlanıyorlardı. *Milliyet*, müzakerelerin 24 Ocak günü de süreceğini kaydediyordu. “Maden-İş ile MESS arasındaki anlaşmazlığın yürürlüğe girmesi ile grevde bulunan 27 işyeri ile lokavtta

509. *Milliyet*, 22.01.1978.

510. “Bir yetkili görüşmelerle ilgili olarak dün akşama kadar temel maddeler üzerinde varılan anlaşmadan sonra, 'n geç Salı günü sözleşmenin bitmesi söz konusu olabilir' demiştir.” *Milliyet*, 22.01.1978.

511. *Politika*, 24.01.1978.

512. *Politika*, 25.01.1978.

bulunan 14 işyeri üretim yapmaya başlayacaklardır. Böylece grevdeki 10.071 ve lokavttaki 4.065 işçi işbaşı yapmış olacaktır. Bu işyerlerinden İzsal 19 kasım 1975'den beri grevde bulunuyor.”⁵¹³

Buna karşılık Maden-İş, kesin olarak anlaşmaya varıldığını söyleyebilmek için protokolün imzalanması gerektiğini açıkladı. Maden-İş açıklamasında, “Ana maddelerde anlaşmış durumdayız. Ayrıntılı maddeler görüşmesi sürüyor. Henüz protokol imzalanmadı. Bugün ya da yarın kesin bir sonuca varılabilir” deniliyordu.⁵¹⁴ 24 Ocak günü sürdürülen görüşmelere ilişkin olarak da basında, MESS ve Maden-İş'in protokol hazırladığı bilgisi yer alıyordu.⁵¹⁵

MESS basında çıkan bu haberleri doğrularken, Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, “Görüşmelerin sürdüğünü, çıkan haberlerin doğru olmadığını” kaydetti. Kaya şunları söyledi:

“Maden-İş ile MESS arasında bütün fabrikalarda tüm maddeler üzerinde şifahi görüşmeler yapılmaktadır. Hiçbir fabrikada kesin görüşme sonucu alınmamıştır. Yayınlanan haberlere doğru dememiz mümkün değildir. Maden-İş-MESS görüşmeleri birkaç komisyon halinde her türlü detayı ile görüşülmektedir. Bu komisyonların alacağı sonuçlar topluca değerlendirildikten sonra kesin sonuca varılacaktır. Kesin olmamakla birlikte bir iki gün içinde olumlu ya da olumsuz sonuca ulaşacağımızı umuyoruz.”⁵¹⁶

Aynı tarihlerde, Maden-İş MESS ile Ereğli Demir Çelik İşletmeleri'nde de anlaşma umudu doğmuştu.⁵¹⁷ Müzakereler, Çalışma Bakanı Bahir

513. Milliyet, 24.01.1978.

514. Milliyet, 24.01.1978.

515. “Maden-İş ile MESS arasında 66 fabrikayı kapsayan 40'ar maddelik toplu sözleşmenin bazı fabrikalarda 35, bazılarında ise 38 madde[sı] üzerinde anlaşmaya varıldığı, diğer anlaşmazlık konusu maddeler üzerindeki görüşmelerin de sürdürüldüğü bildirilmiştir.” Milliyet, 25.01.1978. Tercüman, bir gün önce yaptığı habere şu başlığı atmıştı. “Maden-İş grevinde anlaşma oldu.” Tercüman, 24.01.1978.

516. Milliyet, 27.01.1978.

517. Erdemir daha önce Büyük Grev'le ilişkili toplu pazarlık sürecinden ayrılmıştı. “İçlerinde Ereğli Demir Çelik Fabrikalarının da yer aldığı toplu sözleşme ve grevlerin kaldırılması görüşmesinde, Ereğli Demir Çelik'in durumu ayrı tutul-

Ersoy'un arabuluculuğu ile yürütölmekteydi. "Edinilen bilgiye göre, işverenler tarafından Maden-İş'e bağılı işçilere grevde geçen sürenin aylıkları ödenmeyecek, buna karşı aynı süre içinde ödenmesi gereken ikramiyeler ve sosyal yardımlar aynen verilecektir. Sosyal yardımlar 'Yan ödeme' olarak da tanımlanmakta ve çocuk zammı, yakacak yardımı, elbise parası ve benzeri hakları kapsamaktadır. Öte yandan, direnişe katıldığı için görevlerine son verilen işçilerin yeniden işe alınmaması, ancak bunlara belirli bir ikramiyenin ödeneceğı hususunda anlaşmaya varıldığı belirtilmiştir. Bu ikramiyenin işyeri tarafından değil MESS tarafından ödeneceğı ve tarafların bu konuda anlaşmaya vardıkları bildirilmiştir."⁵¹⁸

Ve 29 Ocak tarihli gazeteler Büyük Grev'de anlaşmaya varıldığını yazdılar: "Her işyeri için ayrı ayrı anlaşma kararları hazırlandı. Protokol bu akşam yapıp imzalandığı takdirde yarın açıklanacak" *Milliyet* gazetesinde, MESS'in ertesi gün çıkacak/dağıtılacak olan birinci hamur kâğıda 15 bin adet basılan gazetesinin özel sayısının birinci sayfasındaki, anlaşmayı anlatan ve "işçi-işveren elele" lejanı ile bir işçi ve bir işvereni yan yana gösteren renkli resim yayınlanıyordu.⁵¹⁹ *Milliyet*'in haberine göre, Maden-İş ile MESS arasında 20 bin işçiyi ilgilendiren toplu sözleşmenin ana ilkelerinden sonra, her işyeriyle ilgili maddelerde de anlaşmaya varılmıştı. 28 Ocak günü, tasarıların redaksiyonu üzerinde çalışılmış, görüşmelerin 29 Ocak günü de sürdürölmesi kararlaştırılmıştı:

"Maden-İş'ten Genel Başkan Kemal Türkler ile MESS'ten Genel Başkan Yardımcısı Bahri Ersöz'ün zaman zaman yardımcıları ile sürdürdükleri görüşmeler, son günlerde sıkı bir şekilde sürdürölmüş ve anlaşmazlık konusu olan grev ve lokavtta geçen süreler için ödeme yapılması, DGM direnişi nedeniyle çıkarılan işçilerin tazminatlarının ödenmesi, grup sözleşmesi gibi temel maddelerin çerçevelerinde anlaşma olmuş, daha sonra 65 işyeri için tek tek maddeler ele alınarak o işyeri için toplu sözleşme taslağı hazırlanmıştır. Bazı işverenlerin mali olanakları ve işçi durumu dikkate alınarak yapılan taslaklarda zaman zaman takılmalar olmuştur. Ancak bir hafta kadar süren bu tür çalışmalar sonuçlanmış ve taraflar hazırlanan tasarıların re-

muştur. Bu konuda Şinasi Kaya 'Ereğli Demir Çelik Fabrikalarındaki ücretleri de tesbit ettik ancak bu fabrikadaki sözleşme daha sonra ele alınacaktır' demiştir." Tercüman, 24.01.1978.

518. *Milliyet*, 27.11.1978.

519. *Milliyet*, 29.01.1978.

daksiyonuna başlamışlardır. (...) Öte yandan Maden-İş Sendikası yetkilileri, zaman zaman bölgelerde toplantılar yaparak, işçilere toplu pazarlıkla ilgili bilgiler vermişler ve mücadelenin nedenlerini anlatmışlardır.”⁵²⁰

30 Ocak günü Maden-İş ve MESS arasında bazı maddelerde yeniden anlaşmazlık çıktığı duyuruldu. Türkler, bu uyuşmazlık maddelerinin on noktada toplandığını, grev ve lokavtlar sırasında çıkarılan işçilerin tekrar işe alınmaları gibi bazı maddelerin de bunlar arasında olduğunu açıkladı. MESS yöneticilerinden bu konularda bir yaklaşım olması halinde sorunun çözümleneceğini belirtti.

Basına yansıyan haberlere göre, taraflar ücretler, sosyal yardımlar üzerinde anlaşmaya varmış, hatta bu maddeleri tutanak altına alarak imzalamışlardı. Ancak bazı maddelerde varılan anlaşmadan bir gün sonra aynı konu ile ilgili yeni öneriler ve işyeri ayrıntılarının ortaya konması, protokolün yazılarak tümü ile imzalanmasını geciktirmekteydi. MESS Genel Başkan Vekili Bahri Ersöz, toplu pazarlıkta anlaşma aşamasına gelindiği bir anda anlaşmazlık çıktığını belirterek, anlaşmazlığın nedeninin “toplular sözleşme dışında kalan maddeler” olduğunu ileri sürdü. Yeni taleplerle ortaya çıkan ve boyut değiştiren anlaşmazlık konularının 30 Ocak günü yapılan müzakereleri tıkadığı anlaşılıyordu.⁵²¹

Esasen Ocak ayının sonunda artık grevlerin biteceği anlaşılmıştı. Aydın Engin, *Politika*’daki 30 Ocak günlü yazısına, “MESS Grevleri Biterken” başlığını koydu ve olağanüstü bir gelişme olmazsa yazının yayınlandığı gün sözleşmenin de imzalanmış olacağını yazdı. Ancak sözleşmenin imzalanması için birkaç gün daha beklemek gerekecekti.⁵²²

520. Milliyet, 29.01.1978. “MESS ile Maden-İş arasında büyük pürüzler giderildi. Verilen bilgiye göre, hazırlanmakta olan protokolün büyük bir bölümünde anlaşmaya varıldığı, bazı maddeler üzerinde tartışıldığı belirtilmiştir.” Tercüman, 28.01.1978. “Maden-İş grevinde son ihtilafli madde ortadan kalkınca tam anlaşma oldu. İhtilaf konusu olan madde, ‘DGM direnişi sırasında tazminatlı olarak işten çıkarılan işçilerin durumu’ işverenlerin bunlara tazminat ödemeyi kabul etmesi ile ortadan kalkmış olmaktadır. 66 işyerindeki 40 bin işçiyi kapsayan toplu sözleşme her işyeri için ayrı ayrı olarak hazırlanmıştır. Protokolün bu akşam imzalanması beklenmektedir.” Tercüman, 29.01.1978.

521. Milliyet, 31.01.1978.

522. Politika, 30.01.1978.

MESS ve Maden-İş arasında 31 Ocak günü yapılan görüşme sabahtan akşama kadar sürdü. Ancak sonuç alınamadı. MESS yöneticileri, görüşmelerin bazı maddelerde takılması üzerine grev ve lokavt uygulanan işyerlerinin işverenleriyle Maden-İş'in yeni isteklerini görüşmek üzere 31 Ocak günü bir araya geldiler. Odakule'de yapılan toplantıya Başkan Şükrü Er, Başkanvekili Bahri Ersöz, Metin İplikçi, Genel Sekreter İlhan Lök, Vefik Evin, Oytun Atauz katıldılar. Maden-İş'in protokolü aksatan istekleri tekrar gözden geçirildi. Müzakereleri yürüten Bahri Ersöz, anlaşmazlık konuları hakkında bilgi verdi. Ersöz'e göre tıkanmanın nedeni, "Tam anlaşma bitmek üzereyken" ortaya konan yeni maddelerdi. Bazı işyeri sahiplerinin de toplantıda söz alarak işveren sendikası olarak yeterince taviz verildiğini belirttikleri ve mücadelenin sürdürülmesini istedikleri bilgisi de MESS tarafından basına aktarıldı.⁵²³ Maden-İş de Kemal Türkler, Şinasi Kaya ve Mehmet Ertürk'ün katıldığı bir toplantı yapmıştır. Toplantılardan sonra, uzmanlarca hazırlanan görüşler üst seviyede ele alınmıştır." *Tercüman*, Maden-İş'in belirttiği maddeleri şöyle belirtiyordu:

1. Grevdeki işçilerin işverenden almaya hak kazandıkları geçmiş döneme ait ödemelerin 6 taksitte değil, 2 taksitte verilmesi.
2. Toplu sözleşme görüşmelerinin başlamasından sonraki döneme ait maaş farkları meselesi.
3. Grev ve lokavtta geçen sürenin çalışılmış gibi sayılması.
4. İşyerlerinde geçici mevsimlik işçi çalıştırılmaması (MESS mevsimlik işçinin Türk iş hayatının her kesiminde olduğunu savunmaktadır).
5. İşçilerin işyerlerine belli güzergâhlardan taşınması (Maden-İş bu sistemin bütün işyerlerince kurulmasını istemektedir).
6. Grev ve lokavt sırasında başka yerde iş tutmuş olan işçiler tespit edilip işten çıkarılanların yeniden işe alınması, bütün tazminat ve haklarının geri verilmesi.
7. DGM yasa tasarısını protesto eden, bu sebeple işten yasa dışı eylemde bulunduklarından dolayı çıkarılanlara kıdem tazminatlarının ödenmesi.

523. Milliyet, 01.02.1978; Tercüman, 01.02.1978.

8. Toplu sözleşme imzalandığında, toplu sözleşme hükümlerinin sendikalı olan veya olmayan bütün teknik eleman (memur) ve büro personeline uygulanması.
9. Grev ve lokavtta geçen sürelerin yıllık ücretli izine hak kazanmada çalışılmış olarak kabul edilmesi.
10. Çalışma sürelerinin 48 saatten 47,5 saate bir yıl sonra da 46,5 saate indirilmesi. Yemek tatillerinin süreden düşülmesi, bu uygulamanın bütün işyerlerinde tatbiki.
11. İşyeri iç yönetmeliklerinde para cezalarının kaldırılması.
12. Kıdem sürelerinin grevde geçen süreyi de kapsaması şeklinde tespiti.”⁵²⁴

Ve anlaşma: “İşçiler kazandı!”

Ve Şubat ayına girerken bir taraftan Maden-İş yaptığı açıklamalarla, “işbirlikçi tekeli sermayenin en saldırgan örgütü” MESS’in çözülme-ye başladığını, direncinin kırıldığını ileri sürüyor, diğer taraftan MESS, Maden-İş’e söyleyecekleri yeni bir şey olmadığını ama Maden-İş’ten durumu yeniden değerlendirmesini beklediklerini açıklıyordu. “Şimdi yeniden önerdikleri şeyler toplu sözleşme temel hakları ile doğrudan [ilgili] şeyler değildir.”⁵²⁵

Karşılıklı açıklamalar ve suçlamalarla birlikte 2 Şubat günü müzakereler yeniden başladı. Ücret zamları ve akçeli konularda anlaşmaya varılmasına rağmen, grev ya da lokavtta geçen sürelerle ilişkin sorunlar, grev süresinde başka bir işte çalıştığı gerekçesiyle işten çıkarılan 40 kadar işçinin işe alınmaları, DGM direnişi gerekçesiyle işten çıkarılan işçilere tazminat ödenmesi gibi bazı maddeler anlaşmazlık konularıydı.⁵²⁶ Bir diğer güçlük de MESS’in, işçilerin birikmiş farklarını taksitle ödemek konusunda ısrarıydı.⁵²⁷ Ama artık sona varılmıştı, Büyük Grev’in artık biteceği anlaşılmıştı. Halit Erdem bu son müzakere sürecini şöyle anlatıyor:

524. Tercüman, 01.02.1978.

525. Milliyet, 02.02.1978.

526. Milliyet, 03.03.1978.

527. Politika, 01.02.1978.

"Karar [toplu sözleşmenin imzalanması kararı] Yürütme Kurulu'nda alındı. Kemal Bey son dönemde grevlerin, toplu sözleşme sürecinin yürütülmesini bire bir ele almıştı. Ve Turgut Özal'la birlikte, alt katta uzmanlar çalışıyor, onlar bir üst kata çıkıp Memet Ertürk'le birlikte genel sekreterler düzeyinde konuşuluyor, bitme noktası Turgut Özal'la Kemal Türkler'in kararıyla oluyor. Devasa bir arı kovanı gibiydi o dönem Maden-İş, gece gündüz durmadı. Ve işçiler de kabul etti ki işçilerin bu tepkisi bence doğal bir tepkidir. İşçilerin büyük çoğunluğu... Devrimle mevrimle alakası yok adamların, bir sonuç almak istiyordu. Ve sonuç alınması onların hoşuna gitti. Partili kadrolar kendi kanallarından bilgilendirildiler: 'Tamam, bu iş buraya kadar!'"

MESS cephesinde, MESS hukuk danışmanı Avukat Ergun İnce, bu son süreci şöyle dile getiriyor:

"Özellikle Şinasi Kaya... Allah rahmet eylesin, tanıdığım en büyük sendikacılardan biriydi. Müthiş yetenekli, çok zeki, güzel konuşan, esprili ve çok dürüst... Sapına kadar dürüst, verdiği sözden dönmez bir adamdı. Murat Tokmak sertti ama namusluydu. Ve müzakereci heyetinde Toygun [Erarslan] vardı, iyi bir müzakereciydi. Onlar zaten müzakereyi iyi bildikleri için ne yapılması gerektiğini de bilen insanlar, bu işin içinde pişmiş, kurt olmuş, müzakereleri getirdiler, aşağı yukarı grup sözleşmesinde yapılan şeylerin çok yakınında bir sözleşme taslağı yapıldı. (...) Ve bitti. Bittikten sonra Türkiye bir duruldu."⁵²⁸

Ve 4 Şubat günü *Politika* şu manşeti atacaktı: "İşçiler kazandı."⁵²⁹

Maden-İş yöneticileri, bölge temsilcileri, uzmanları grev ve lokavttaki fabrikalara dağıldılar ve anlaşmayı grev yerlerinde toplu halde bekleyen işçilere açıkladılar. Aylardır grevde olan işçi yorgundu, büyük bir coşku yoktu.

528. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

529. Anlaşma tutanağının tarihi, bu tutanağa bağlı olarak düzenlenip imzalanan toplu iş sözleşmelerinde 2 Şubat olarak tespit edilmektedir. Ancak *Politika*, anlaşmanın 3 Şubat günü gerçekleştiğini ve protokolün de bu tarihte yapıldığını yazmaktadır: "Önceki gün başlayan görüşmelere dün de devam edilmiş, MESS yöneticilerinin dün sabah saat 09.00'da Maden-İş Sendikası Genel Merkezine geldikleri görülmüştür. Anlaşmaya varılan konular tekrar gözden geçirilmiş ve sözleşme protokolü üzerinde görüş birliği saat 16.40'ta sağlanmıştır." *Politika*, 04.02.1978.

HAYDI
ÖRGÜTLENMEYE
VE ÖĞRENMEYE!
HAYDI
YENİ SAVAŞIMLARA!

Emek en yüce değerdir

MADEN-İŞ

**Birlikten
Kuvvet
Dogar**

Sermayenin birleşik gücüne karşı sekiz ay süren direnişi

İŞÇİLER KAZANDI

**DÖĞÜŞTÜKÇE
GÜÇLENDİK**

[illegible]

8 ay süren büyük grev savaşımız başarıyla bitti. Sınıf savaşımız ise sürüyor, sürecek.

BAZANIMLARIMIZ BAYMAKLA
DİMEYECEK KADAR ÇOK

- Bir Kere MESS'in koymak istediği şartların çoğunu aşmayı başardık.
- Ücretlerimizi dondurmamдық,
 - İkamî ücretli 3'de dondurmamдық;
 - Yıllık ücretli iznini dondurmamдық;
 - Haftalık çalıma sürelerini dondurmamдық;
 - DGM direnişi nedeniyle işten çıkarılan kadralarımızın tazminatlarını aldık. Kararlı listeleri yitirttik.
- MESS'in kendi koşullarını dayatmak üzere kullanılması istediği Toplu Grev silâhına, bu el koyup onlara karşı kullanmayı başardık. Biz el denememizi, daha çokken dönemlerde Toplu Grev silâhını daha ustaca kullanarak tekelleri iyice köşeye sıkıştırmayı ve daha ileri haklar almaya başarcacız.
- Türkiye İşçi Sınıflına parasız ve Toplu Grev yapılabileceğini gösterdik. Toplu ve parasız grevlerden duyulan korkuyu attık.
- Dünya İşçi Sınıflına, Türkiye İşçi Sınıflının savasını, güç ve kararlılığını gösterdik. Dünya sendikal hareket tarihine yepyeni bir sayfa armağan ettik.
- Basta grevdeki ve lokavttaki üyelerimiz olmak üzere tüm Maden-İş üyeleri grev okulunda eyley zorlu bir eğitim gördük, hiçbir eğitimini veremeyeceği ölüde bilindik; bilindik. Şimdi de sermaye bizen daha çok korkuyor. Korkusunun, düşmanını tanıdık. Maden-İş'in gücünü, dost düşmanı tanıdık. İşbirlikçi tekellerle Maden-İş'in kolay yenilir-yutulur bir lokma olmadığını, ayaklarını denk almanın gereğini kavradık.
- İşbirlikçi tekellerle, küçük orta sermayenin en büyük açığı. Birliğini bozduk. Bundan böyle

MESS, Yönetimindeki Holdingciler küçük-orta sermayeyi, tekelci çıkarları adına kolay kolay sürükleyemeyecektir.

Maden-İş Üyelerinin, DISK Üyelerinin, Türkiye İşçi Sınıfının, Türkiye emekçilerinin, dünya işçilerinin birlik ve dayanışmasının en güzel örneklerini yaşadık. Birlikin-dayanışmanın önemini öğrendik, öğrettik.

İSTEDİĞİMİZİN TÜMÜNÜ ALAMADIK

- Kıdem tazminatını yükseltmedik,
 ■ DGM nedeniyle işten çıkarılan arkadaşlarımızı,
 işyerlerine geri döndürmedik,

Ama nasıl ki, kazanımlarımız, gelecek savaşlarımız için bize yepyeni bir güç, güven ve yeni silâhlarla deneyler sağladıysa, kazanamadıklarımız da, bunları elde etmek için daha nelerin ve nasıl yapılması gerektiğini tüm açıklığıyla ortaya koydu. Gelecek için yolumuzu aydınlatı.

— İş güvencesi için yasal değişiklikler ve yeni yasalar-yolunda savaşıma artık daha çok ağırlık ve hız vereceğiz.

— Toplu Grev Silâhını daha rahatlıkla ve daha büyük bir güçle kullanabilmek için Genel Grev, Referandum Hakkı ve Lokavt'ın yasaklanması için dünden daha kararlılıkla savaşım vereceğiz.

— MESS'li gerçekten ezmek için, kazanamadıklarımızı ve daha nice yenilerini alabilmek için, Holdingimiz baştan başa kusatmış, stratejik, ağır, temel sanayilerde örgütlennmiş, çokuluslu tekelilere karşı uluslararası sendikall hareketle bütünleşmiş, savaşkan bir Maden-İş ve DİSK yaratacağıız. Ulusal Demokratik güçlerin cephe birliğini sağlayacağız.

**İŞTE ÖNÜMÜZDEKİ GÖREV!
İŞTE BÜYÜK BİR SAVAŞTAN BAŞARIYLA
ÇIKMIŞ AMA YORGUN OLMAYAN BİLİNÇLİ ÜYE-
LERİMİZİN YENİ HEDEFİ!**

**HAYDI ÖRGÜTLENMEYE VE ÖĞRENMEYE!
HAYDI YENİ SAVAŞIMLARA!**

Ama anlaşmaya varılmış, sözleşmenin imzalanmış olması fabrikalarda genel olarak olumlu karşılandı. Gelineen nokta, ücretlerde ve sosyal haklarda sağlanan artışlar grev yerlerinde tartışma yaratmadı.⁵³⁰ Maden-İş toplu sözleşme uzmanı Erkan Aslan'ın gözlemi, bu aşamada artık işçiler açısından önemli olanın grevlerin çözülmemiş ve toplu sözleşmenin kimi kazanımlarla imzalanmış olduğu yönündedir.⁵³¹

Maden-İş 16. Bölge Temsilcisi Hanefi Öztürk Maden-İş ile MESS arasında varılan anlaşmayı işçiye açıkladığında aldığı tepkiyi şöyle anlatıyor:

"Ben bölge temsilcisi olarak [fabrikalara giderek] açıkladım. Her bir fabrikanın önüne gittim, işçiler bekliyorlardı. Bütün arkadaşlarımızın sendikalarına güveni vardı. Bütün arkadaşlarımızın. Ve herkes de bunu olumlu karşıladı. Toplu sözleşmenin iyi, kötü olmasından çok grevin başarılı olması, kırılmaması arkadaşlarımızı daha çok mutlu etti. Tabii herkesi mutlu etmek mümkün değil. Küçük de olsa o zaman ideolojik olarak DİSK'e karşı olan gruplar vardı. O grupları tatmin etmek mümkün değil. Ama onların da fabrika alanı içerisinde ses çıkarabilme şansları yoktu."⁵³²

Büyük Grev'i sona erdiren anlaşma tutanağı 2 Şubat 1978 günü imzalandığında, anlaşma kapsamında 63 işyeri bulunmaktaydı.⁵³³ Bu 63 işye-

530. Milliyet'in toplu sözleşmenin imzalanmasından üç gün sonra yaptığı ve Erhan Akyıldız imzasını taşıyan haberde, işçilerden bazılarının, toplu sözleşmenin grev süresindeki parasal kayıplarını giderici olmadığını söyledikleri kaydedildi. "Dün işbaşı yaptıktan sonra kendileriyle görüştüğümüz metal işkolu emekçilerinin bazıları, 'Yeni imzalanan sözleşmelerin, grev ve lokavtlar süresince olan parasal kayıplarını giderici olmadığını' belirtmişlerdir." Milliyet, 07.02.1978.

531. Erkan Aslan, Sözlü tarih çalışması, 5 Ekim 2011.

532. Hanefi Öztürk, Sözlü tarih çalışması, 8 Temmuz 2011.

533. "MESS ve Maden-İş yöneticilerinin (...) sonuca ulaştıkları toplantıda gündeme alınan firmalar şunlardır: Mesan, Ticaret Sanayii ve Demir İşletmeleri, Çelik Endüstrisi, Yıldız Kazan, BebiMot, Türk Siemens, Mannesmann, Tüber, Tel Çivi, Ternal, Arçelik (iki işyeri), Entil, Demas, Haymak, Sungurlar, Simko, Beko, Motor Ticaret, Boronkay, Profilo, Botel, PalmeK, Parsan, MAN, Yeni Gayret, İzsal, Memsan, TTE, Voltaj Elektrik, Elsel, Emas, Elba, Çelik Sanayi, Evas, Özköseoğlu, Türk Demir Döküm (iki işyeri), Atlı Zincir, Ferro Döküm, Böhler, Beldesan, Fer Döküm, Burçelik, Cemtaş, Karsan, STK, Mako, Oyak-Renault, Robert Bosch, Rabak (iki işyeri), Dökümay, Bimak, Detel, Elektrometal, Demirer Oto, Birlik Demir, Sezai Selah Şirketi, Filbo, Bastas, Bufer, Elsan,

rinin tamamında grev uygulanmamış, bir bölümünde de henüz grev başlatılmadan MESS tarafından lokavt uygulanmıştı. Maden-İş, yayınlarında “Büyük Grev” olarak tanımladığı 1977 grevlerinin 8 ay⁵³⁴ sürdüğünü ifade etmekte, buna rağmen, bu grevlerin daha 1975 yılının sonlarından başlayarak tek tek işyerlerinde çıkılan kimi grevlerle bağlantılı olarak yürütüldüğü de bilinmektedir. Gerçekten de gerek Maden-İş ve gerekse MESS, uyuşmazlığın -buna bağlı olarak da grev ve lokavt uygulamalarının- kapsamını 1975 ve 1976 yılında başlatılmış 7 grevi de dâhil ederek tanımlamaktadırlar.⁵³⁵ Bu işyerleri ile birlikte Maden-İş tarafından toplam 32 işyerinde grev uygulanmıştır. Grev kararı alınan 12 işyerinde ise henüz greve çıkılmadan MESS tarafından lokavt uygulanmıştır.⁵³⁶ Bu süreç boyunca grev uygulanan ve lokavta maruz kalan işyeri sayısı 44, bu işyerlerinde çalışan işçi sayısı ise 15.846’dır. Maden-İş’e göre 1, MESS’e göre ise 2 işyerinde grev kırılmıştır.⁵³⁷

Çatalay, Telra, Kaynak Tekniği.” Tercüman, 24.01.1978. Toplu pazarlığın kapsamında 63 işverene ait 66 işyeri bulunmaktadır.

534. Maden-İş, “Sermayenin Birleşik Gücüne Karşı Sekiz Ay Süren Direnişi İşçiler Kazandı”, 15 Şubat 1978, Sayı: 97, s.1; Maden-İş, “8 Aylık Direnişimizin Tarihi”, 15 Şubat 1978, Sayı: 97, s.3.

535. MESS (1999), 1, ss. 427-428 ve 429. Maden-İş de 1977 Nisan’ında; 30 Mayıs 1977 öncesinde MESS’e bağlı 7 işyerinde grevlerin aylardır sürmekte olduğunu belirtiyor.; Maden-İş, “8 Aylık Direnişimizin Tarihi”, 15 Şubat 1978, Sayı: 97, s. 3.

536. “MESS 17 Ekim günü, henüz greve gitmemiş 12 işyerinde 4.552 işçiyi kapsam üzere lokavt başlattı. Maden-İş bu işyerlerinde grev kararı aldığı halde uygulamayı başlatmıyor, onun yerine işi yavaşlatarak verimi düşürüyordu. Görüşmelerden de bir sonuç alınamıyordu. İşyerlerinin verim düşüklüğü nedeniyle lokavt bir zorunluluk haline gelmişti. Böylece üretimin durduğu işyeri sayısı 44’e, grev veya lokavta maruz işçi sayısı da 15.846’ya çıktı.” MESS (1999), 1, s. 432. Buna karşılık Maden-İş lokavt uygulanan işyeri sayısını 13 olarak kaydediyor: “17 Ekim 1977. Büyük Grevlerin 4,5 ayı aştığı günlerde MESS 13 işyerinde Lokavt uyguluyor.” Maden-İş), “8 Aylık Direnişimizin Tarihi”, 15 Şubat 1978, Sayı: 97, s. 5. “17 Ekim 1977 sabahı işbirlikçi tekerci sermayenin madeni eşya işkolundaki saldırgan örgütü MESS ve 13 işyerinin patronları Lokavt ilan ettiler. (...) Şimdi onlar uyuşmazlığın boyutlarını genişleterek, uyuşmazlıktaki işyeri sayısını 33’den 47’ye ulaştırarak son çözümlemede anlaşma koşullarını kendi lehlerine çevirmek istiyorlar.” Maden-İş, “Lokavt Suçtur”, 1 Kasım 1977, Sayı: 95, s. 1.

537. “Maden-İş cephesindeki ilk önemli yarılma 9 Kasım 1977 günü oldu. 17

İmzalanan protokolle, 6 Şubat'ta işbaşı yapılması kararlaştırıldı. Bütün sözleşmelerin bitiş tarihleri, 31 Ağustos 1979 tarihinde birleştirildi. Başlangıç tarihleri farklı olan bu sözleşmeleri aynı tarihte bitirebilmek için üç kademeli zam uygulandı. Maden-İş üyelerine ve basına yaptığı açıklamada ekonomik kazanımlara ilişkin olarak MESS'in koymak istediği sınırların çoğunu aşmayı başardıklarını kaydetti. MESS'in ücret artışlarını sınırlama çabalarının boşa çıktığını, işçilerin saat ücretlerine 19-30 lira arasında ve toplam olarak işçilerin aylık ücretlerine 4500-7200 lira arasında zam yapıldığını ve sözleşmelerle sağlanan ücret artışının 25 kişilik demir çekme fabrikalarının ücretleri dâhil, ortalama olarak madeni eşya işkolunda bağtlanan toplu sözleşmelerin ücret zammı ortalamasının üzerinde olduğunu açıkladı.

"Yakacak, bayram ve izin ödemelerindeki zamlar yüzde 200'ü geçmektedir. İkramiyeler bir maaş arttırılmıştır. Haftalık çalışma saatleri birinci yıl 47,5, ikinci yıl 46,5 saate indirilmiştir. İşçiler işbaşı yaparlarken birikmiş haklar olarak 25-60 bin lira arasında değişen paralar alacaklardır. (...) DGM direnişi nedeniyle işten çıkarılan işçilerin tazminatı ödenecek, ayrıca tekrar işe alınmamaları konusunda hazırlanan kara liste kaldırılacaktır. Kıdem tazminatlarında bir artış olmamıştır."⁵³⁸

Maden-İş bildirisinde MESS'in başlangıçta ücretleri sınırlamak ve başka yeni haklar vermemek için direttiği, ancak işçilerin büyük mücadeleleri sonucunda metal işkolunun en başarılı sözleşmesinin yapıldığı

Ağustos'tan beri grevde olan Auer işçileriyle 30 Mayıs'tan beri grevde olan Embo işçileri, grev yardımının artırılması yolundaki isteklerinin Maden-İş tarafından reddedilmesi üzerine, 9 Kasım günü sendikalarından istifa edip greve son verdiler ve kendi seçtikleri bir komite aracılığıyla işverenle görüşmeye oturdular." MESS (1999), 1, s. 432. Maden-İş, Auer işyerinde grevin kırıldığını kaydediyor: "MESS, 2. MC, Maocular ve her soydan-boydan sahte solcular elele grevleri kırmak için yeni oyunlar düzenliyor. Nafile... Parayla satılmış birkaç temsilcinin ve bozguncunun oyununa getirilen AUER hariç, grevcileri oyuna getirmek ne mümkün." Maden-İş, "8 Aylık Direnişimizin Tarihi", 15 Şubat 1978, Sayı: 97, s. 5. "Auer adlı bir işyeri dışında hiçbir grev kırılmamış, bütün çabalar üyelerimizin bilinç duvarına çarpıp dağılmıştır." MAHA Ajansı (1978), Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1, s. 4.

538. MAHA Ajansı (1978), Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1, s. 1-2; Milliyet, 04.02.1978; Vatan, 04.02.1978.

belirtilirdi. Toplu sözleşme akdinin 63 işyerinde aynı günde bitmesinin artık bir sakıncası kalmadığı, işverenler, işçileri topluca greve sürüklese de son yaşanan deneyler sonucu maden işyerlerinin buna başarıyla karşı koyabileceği kaydedildi. Büyük sermayenin, gerici basın sol maskeli sermaye ajanlarının tertiplerine rağmen grevlerin sürdüğü belirtilen bildiride, “Bu mücadele deneyinden sonra korkması gereken, biz değil, işverenler olacaktır” denildi.⁵³⁹

Sözleşme imzalanmasından sonra açıklama yapan MESS Genel Başkan Yardımcısı Bahri Ersöz anlaşma ile büyük bir anlaşmazlığın çözüldüğünü, bu süre içinde 40 milyon saate yakın üretim kaybının olduğunu, fabrikaların kapalı, işçilerin işsiz kaldığını belirtti. Bu kayıpları kapatmak ve yeni hakların fiyatlara yansımalarını önlemek için bir üretim seferberliğine girilmesi gerektiğini söyledi. MESS tarafından yapılan yazılı açıklamada ise getirilen yeni hakların MESS’in savunduğu toplu halde sözleşme yapma fikrinin işçi aleyhine sonuç vermeyeceğini kanıtlandığı kaydedildi. Bildiride özetle şöyle denildi: “MESS’in gayesi bazı sorumsuz sendika ve işverenlerin davranışlarının ekonomimizi ve sanayimizi kazanılmış hakları dahi ödeyemez hale düşürmesini önlemektir.”⁵⁴⁰

Çalışma Bakanı Bahir Ersoy da bir açıklama yaparak, MESS ile Maden-İş arasında imzalanan toplu sözleşmenin “Çalışma barışına büyük katkısı olduğunu” belirtti. Ersoy uzlaşmazlıkların barışçı yollarla ve demokratik yöntemler içinde giderilmesinin, çalışma barışının gerçekleşmesi için olduğu kadar, demokrasinin gelişmesi ve güçlenmesi için de zorunlu olduğunu söyledi. “Gerek işçilerimizin, gerekse işverenlerimizin bu grev ve lokavtlardan gerekli deneyimleri aldıklarını umuyorum. Bu deneyler ışığında hareket edilerek, karşılıklı hak ve çıkarlara saygılı davranılması özlenen amacın gerçekleşmesi için izlenecek en akıllı yol olacaktır.”⁵⁴¹

539. Milliyet, 04.02.1978.

540. Milliyet, 04.02.1978. Bahri Ersöz, ertesi gün [4 Şubat] yaptığı yazılı açıklamada, Devlet hazinesinin ağır vergi kaybına maruz kaldığını belirtmekte ve “18-20 milyarlık üretim ve ciro kaybindan, 5-6 milyar liralık katma değer kaybindan” bahsetmektedir. Ersöz’e göre, işçilik maliyetindeki artışların, maliyet artışına da etkisi olacaktır ve bu artışın fiyatlara tümü ile yansımaları ise üretim artışı ile önenebilecektir. Milliyet, 05.02.1978. Ayrıca Bkz, Milliyet, 07.02.1978.

541. Milliyet, 05.02.1978.

Türkler'in açıklaması: "Ekonomik savaşım işkolu kapsamı sürecine girmiştir!"

Türkler, 4 Şubat günü düzenlediği basın toplantısında Maden-İş'in, grevdeki ve lokavttaki binlerce savaşkan üyesiyle bir bütün olarak sürdürdüğü ekmek ve onur savaşımının başarı ile sonuçlandığını belirtti. Toplu sözleşmenin sağladığı ekonomik hakların işkolu açısından ileri bir düzeyde olduğunu belirten Türkler, grev ve lokavt deneyiminden yeni değerlendirmeler ve kararlar aşamasına vardıklarını söyledi. Bu, toplu grev sürecinde Maden-İş içinde ortaya çıkan yeni ve farklı politika arayışlarının sendika yönetiminde de güç ve destek bulduğunun da işaretiydi.

"Sınıflararası ekonomik savaşımın bir parçası olarak sendikamız ile MESS arasında aylardır süren savaşım ve bu süreç içinde elde ettiğimiz deneyimler, mevcut toplu sözleşme düzenini yeni bir aşamaya getirmiştir. Bu aşamanın belirleyici niteliği, ekonomik savaşımın ayrı ayrı işyerlerinden kayarak işkolu kapsamı sürecine girmesidir."⁵⁴²

Türkler, 8 aylık süre içinde grevlerde işçilerin bir bütünlük içinde mücadele verdiklerini, bunun büyük bir deneyim olduğunu, bu deneyimlerden sonra halen yetkisi alınmış 23 işyeri ile 40 kadar yetkisi bekleyen işyerlerinde toplu sözleşmelerin aynı tarihte bitmesini isteyeceklerini söylemiştir. Türkler, bu mücadeleden sonra işkolu düzeyinde grev, dayanışma grevi haklarını da fiilen işler duruma getirme olanaklarının doğduğuna işaret etti.⁵⁴³

Basın toplantısında grevcilerle lokavta uğrayanlara şimdiye kadar 165 milyon lira dağıttıklarını, bu paraların geri alınmasının söz konusu olmayacağını belirten Türkler, "Bundan sonraki mücadelelerle ilgili yardım konularında taban ile yapılacak görüşmelerden sonra yeni yollar arayacağız" dedi. Türkler, bir soru üzerine, bazı işyerlerinin MESS camiasından ayrılarak kendileri ile toplu sözleşme yapma eğilimine girmeleri karşısında kendilerinin, bunu benimsemediklerini söyledi: "Başlangıçta bazı işyerlerinin MESS'ten ayrılmasını önleyemedik. Daha sonra bu

542. Milliyet, 05.02.1978.

543. Milliyet, 05.02.1978.

istekte bulunanlara ayrılmamalarını söyledik. MESS'te toplu sözleşmelerin topluca yapılmasını istedik.” Türkler, DGM direnişi nedeniyle çıkarılan işçilere tazminatlarının verileceğini de hatırlattı. Bu işçilerin işe alınmamaları konusunda bir kara listenin bulunmadığını, böyle bir liste olsa bile kaldırıldığını söyledi. Türkler son olarak, grev ve lokavt uygulaması sırasında, başka işyerinde çalıştıkları için işten çıkarılan 40 kadar işçinin tekrar işlerine alınacaklarını açıkladı.⁵⁴⁴

Basın toplantısına katılan Uluslararası Metal Sendikaları Birliği Genel Sekreteri Pierre Baghi de, Maden-İş grevlerinin olağanüstü bir nitelik taşıdığını bu nedenle örgüt olarak kendilerinin grevlere ilgi gösterdiklerini söyledi.⁵⁴⁵

Grevin başarısı

Büyük Grev'in temel nedenlerinden biri ve toplu pazarlık sürecinin en kritik meselesi grup sözleşmesiydi; Maden-İş, “Grup sözleşmesine hayır” sloganını Büyük Grev'in stratejik hedefi olarak ortaya koymuştu. Mesele, -grup sözleşmesi meselesi- MESS'in öngördüğü biçimde toplu sözleşmelerin yürürlük/bitiş tarihlerinin birleştirilip birleştirilmeyeceği biçiminde sunulmakta, tartışılmakta ve algılanmaktaydı. Ve anlaşma tutanağı imzalandığında, bu noktada Büyük Grev'in hedefine ulaşmadığı açıkça belliydi. Başlangıç tarihleri farklı olan bütün sözleşmelerin bitiş tarihleri birleştirilmişti. Sendika bu noktada, Büyük Grev'in stratejik noktasında yenilmişti. Ve yıllar sonra, 2000 yılı Temmuz ayında Maden-İş Genel Başkan Vekili Murat Tokmak, *Evrensel*'in sorularını yanıtlarken, sendikanın MESS'e bağlı tek tek işyerleriyle toplu sözleşme yapma şansının artık kalmadığını söyleyecekti.⁵⁴⁶ Ve Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk, 2010 Mayıs'ında TÜSTAV'da yaptığımız toplantıda aynı nokta üzerinde duracaktı:

544. Milliyet, 05.02.1978.

545. Milliyet, 05.02.1978.

546. “Büyük sermayenin önünde öyle imkânlar vardı ki, grup toplu sözleşme kapsamında kalan kimi nispeten küçük sermayedarlar büyüklerin etkisi altındaydılar. Tek başına sözleşme imzalaması halinde, elinde bulunan devlet olanaklarından da yararlanamazlardı. Mesela kredi alamazlardı. Bu baskıları görünce onlar da kendi aralarında bütünleşme sağladılar. “Tokmak, Murat, “Bir işçi okulu olarak grev – 1”, *Evrensel*, 27.07.2000.

"Biliyorduk, yani ücret konusunun çok geçici olduğunu, enflasyonla bugün gelenin yarın gideceğini çok iyi biliyorduk. Prensipler üzerinde duruyorduk. Orada da her şey bizi ayakta tutabilecek bir noktaya gelmişti. Grup sözleşmesinin dışında! Biz grup sözleşmesini kerhen imzaladık. Mecbur da kaldık imzalamaya."⁵⁴⁷

Ve ayrıca Büyük Grev'in amacına ulaşp ulaşmadığı, grevlerin üzerinde yükseldiği "DGM'yi ezdik, sıra MESS'te" sloganı açısından da irdelenmelidir. TKP dışındaki solda Büyük Grev'i sona erdiren anlaşmanın bu sloganın hakkını vermek bir yana, başarılı olmayan, "geri" bir uzlaşma olduğu genel olarak ileri sürüldü. TKP'nin refleksi ifadesini *Politika* ve sendika gazetesinde buldu ilk kez: "İşçiler kazandı!" TKP ve onun çizgisindeki demokratik kitle örgütlerin -İGD, İKD ve en geniş anlamda birlik-dayanışma hareketinin- üye/sempatizan kitlesi içinde grevin sonucu büyük ve kesin bir zafer olarak algılandı: MESS ezilmemişse de dize getirilmişti. Böyle anlaşıldı.⁵⁴⁸ MESS dize getirilebilmiş miydi gerçekten? Büyük Grev'i bitiren anlaşma, Maden-İş'in ilan ettiği gibi bir zafer miydi? İşçiler mi kazanmıştı gerçekten? Ya da bir kazanan var mıydı? Büyük Grev'i yürüten sendika kadroları bugün daha geniş bir perspektifle ve daha "özgür" yaklaşıyorlar bu sorulara.

Halit Erdem'in de vurguladığı gibi, "Grup sözleşmelerine karşıyız" sloganı sürece başından itibaren egemen olmasaydı, damgasını vurmasaydı, sendikal mücadele kendi doğal mecrasına oturabilecekti. Ancak bu gerçekleşmemiş, toplu pazarlığın ve grevlerin yürütülmesi sürecinde ekonomik/sendikal talepler stratejik hedefin gölgesinde kalmıştı.

"Hani bir doyum noktası olur. Olgunlaştı. Grevler doydu yeteri kadar, herkes birbirini yenemeyeceğini kabul etti. Oturup grup sözleşmesi yapılır mı yapılmaz mı? Bu işçiye nasıl anlatılır? Bunlar üzerinde çalışıldı son dönemde. Ve daha da önemlisi bizim kayıplarımız nelerdir? Bu çok önemli bir şey! Sendikal nedenlere dayalı olsaydı kaybımız olmayacaktı neredeyse. Diyectik ki, 'Bak kardeşim iyi bir ücret artışı aldık, böyledir, iyi sosyal hak artışları aldık, bu da böyledir, ufak tefek kazanımlarımız da oldu, bu da tamam.'

547. Memet Ertürk, TÜSTAV'da yaptığımız toplantı kayıtları, 3 Mayıs 2010.

548. Bir kişisel tanıklık: Büyük Grev sonrasında İGD bir süre eylemlerde, "DGM'yi ezdik, MESS'i dize getirdik" sloganı attı.

Peki ne? Stratejik olarak yenildik. Çünkü grup sözleşmesine karşı çıkan politikanın altından kalkılamadı. Ben böyle görüyorum, başarı mı diyelim, yenilgi mi diyelim? Herkes istediği şeyi söyleyebilir.”⁵⁴⁹

Toygun Erarslan da zafer sözcüğünün abartılı olduğunu söylüyor ama sözleşmenin ekonomik yanlarına da dikkat çekiyor. Büyük Grev “Grup sözleşmesine hayır” sloganıyla yürütülmemiş olsaydı imzalanan toplu sözleşme, salt toplu sözleşme kriterleriyle bakıldığında kötü bir sözleşme değildi. “Çalışma süreleri düşürüldü, sözleşmede artış sağlandı. Zaten sözleşmede başka ne yapılacak? (...) Kötü bir sözleşme değil. Ama bir zafer de değil. Kıdem tazminatı hedefine ulaşamamış, DGM nedeniyle işten atılanlar işlerine iade edilememiş.”⁵⁵⁰

Maden-İş 16. Bölge Temsilcisi Hanefi Öztürk, 2011 yılı Temmuz’unda TÜSTAV’da yaptığımız görüşmede Büyük Grev’i bitiren sözleşmenin başarısına da değindi.

“Bu sözleşmeler büyük başarı mıydı? Değil. Peki, yenilgi miydi? Hiç değil. Her iki taraf da grevi bitirebilmek için karşılıklı ödünler verdiler. Ve bana göre MESS’in verdiği ödün daha büyüktü.

“- Neydi MESS’in verdiği ödün?

“- Maden-İş ekonomik olarak talep ettiği her şeyi aldı.

“- Ekonomik olarak toplu sözleşme fabrikalarda mutluluk yarattı mı? İşçilerin, ekonomik olarak beklentileri gerçekleştirilmiş oldu mu? İşçiler istediklerini aldılar mı?

“- Bence aldılar.”⁵⁵¹

Murat Tokmak’ın Evrensel’e yaptığı değerlendirme de Hanefi Öztürk’ün bu yaklaşımıyla örtüşmektedir: “MESS’ten her istediğimizi aldık, diyemem. Ama başarıyla sonuçlandı. Ücretlerimizde istediğimiz artış oldu, ikramiyelerimizdeki sınırlamayı kaldırdık, yıllık ücretli izinlerin daha fazla olmasını sağladık. DGM’lerin protestosuna katıldığı için atılan arkadaşlarımızın işyerlerine yeniden geri dönmesini sağlayamadık ama en azından hepsinin tazminatını alabildik.”⁵⁵²

549. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

550. Toygun Erarslan, Sözlü tarih çalışması, 30 Mayıs 2011.

551. Hanefi Öztürk, Sözlü tarih çalışması, 8 Temmuz 2011.

552. “Tokmak, Murat, “Bir işçi okulu olarak grev – 1”, Evrensel, 27.07.2000.

Alpay Biber, 2 Şubat 1978 sabahı sendikanın fazla yapacağı bir şey olmadığı kanısında. “Çaresiz, işveren itti buraya. Ve bundan, mağlup, galip kavramlarını kullanacaksak, başka kavramları kullanmayı tercih ederim de şimdi, onlar [MESS] bu işten daha avantajlı ve galip çıktılar. Bunu kabul etmek lazım.” Biber bu noktada sendikanın bir kitle örgütü olduğuna dikkat çekiyor ve soruyor; sendika, “Yenildik, mağlup olduk mu demeliydi?”⁵⁵³ Öte yandan grup sözleşmesinin yapılmış olmasını “asıl olumsuzluk” olarak gören Ali Eşref Turan, Maden-İş gazetesine o manşetin atılmaması için nafiye çaba harcadığını hatırlıyor.

“Yararlı olmadı. Bu bir zafer değildi. Bir toplumun yaşamında da, bir örgütün, bir sendikanın yaşamında da zafer olmayan durumlar olabilir. Ama zafer olmayan durumu zafer diye vermek doğru bir şey değildir. Koşullara uygun nitelendirme ne gerektiriyorsa, o sıfatın bulunması gerektirdi.”⁵⁵⁴

Selim Mahmutoglu ise Büyük Grev’in daha başlangıçta başarı şansını yitirdiği görüşünde: Sendika Büyük Grev’e, “...bana göre, yönetimin bir dizi yanlış karar ve uygulamaları sonucu, çok büyük kayıplarla girdi. Yetişkin kadrolarını kaybetmiş ya da tasfiye etmiş, işyeri örgütlenmesi zaafa uğramış ve sendika içi demokrasisi tartışılır hale gelmişti. Bu nesnel durumda, grevlerin başarıyla sonuçlanmasını beklemek bana göre büyük bir hayalcilik olur[du].”⁵⁵⁵

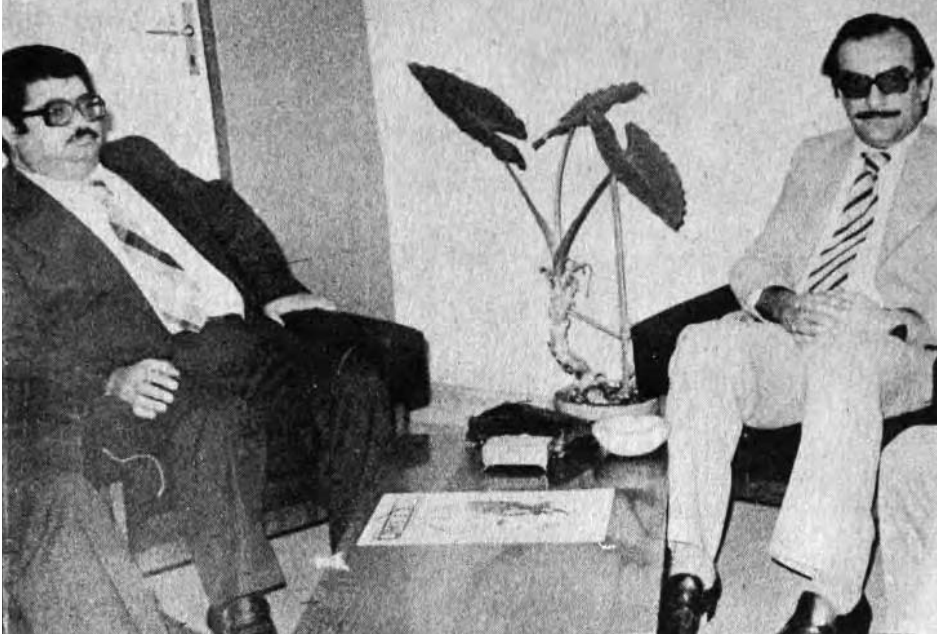
*

Büyük Grev sonunda varılan anlaşmanın doğrudan akçalı kazanımlar yanında asıl dikkat çeken yanı çalışma sürelerinin kademeli olarak düşürülmesi ve yıllık izin sürelerinin arttırılması olmuştur. Bu iki noktada

553. Alpay Biber, TÜSTAV’da yaptığımız toplantı kayıtları, 3 Mayıs 2010. Biber’le, bu toplantıdan bir yıl sonra 2011 Mayıs’ında yaptığımız sözlü tarih çalışmasında aynı konuyu yeniden ele aldık: “Maden-İş bunun büyük bir zafer olduğunu, başarı olduğunu [açıkladı.] Sendikal anlamda bunun aksi pek söylenemez. ‘Biz yenildik’ denemez. Demek de doğru değil, nihayet. Ama bunu büyük zafer olarak ilan etmek de doğru değildi. Dolayısıyla, belki bu bağlamda, daha farklı kavramlarla ifade edilebilirdi. Alpay Biber, Sözlü tarih çalışması, 18 Mayıs 2011.

554. Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.

555. Selim Mahmutoglu, e-posta, 26.07.2011.

Turgut Özal ve Şinasi Kaya, görüşme öncesinde. Fotoğraf, Politika.

MESS gazetesi, 30 Ocak 1978.

MESS'in direnci kırılmıştır. Bunun yanında grev sürecinde ön plana çıkan ve son ana kadar müzakere edilen diğer başlıca uyuşmazlık konuları DGM direnişi nedeniyle işten çıkarılan işçilerin yeniden işe alınmaları ile grevde geçen sürelerle ilişkin ücretlerin ödenmesidir. Sözleşmeyle DGM direnişi nedeniyle işten çıkarılan işçilerin tazminatları alınmış, kara listeler yırtılmıştır.⁵⁵⁶ MESS'in grevde geçen süre içindeki ikramiyeleri, yan ödemeleri ve sosyal hakları vermeme ve grevde geçen süreleri terfiden ve kıdemden saymama çabaları boşa çıkarılmıştır.⁵⁵⁷ Bu iki temel konuda da kısmi bir başarı sağlanabilmiştir. Ancak kıdem tazminatlarının yükseltilmesi hedefine varılamamıştır.

Açıktır ki, Büyük Grev'in kendi stratejik hedefine ulaşamamış, buna karşılık elde ettiği ekonomik ve sosyal haklar dikkate alındığında Maden-İş açısından bir yenilgi de olmamıştır.

556. Maden-İş, 15 Şubat 1978, Sayı: 97.

557. Maden-İş, bu açıklamada, iki amacına ulaşamadığını da belirtmektedir: "Birinci, kıdem tazminatlarını arttırmamız mümkün olmamıştır. İşverenler kıdem tazminatları konusunda aşırı katı bir tutum içindedirler. Hâlbuki işsizlik sigortasının ya da herhangi başka bir iş güvencesinin olmadığı ülkemizde, biz sendikalar olarak kıdem tazminatı üzerinde bir tür iş güvencesi olarak ısrarlıyız. Bu sorunu, önümüzdeki dönemin başta gelen bir hedefi olarak ele almamız gerekiyor. İkinci olarak, DGM'lere karşı 16 Eylül direnişinde işten çıkartılan ve bir bölümü işsiz olan üyelerimizi eski işlerine geri aldırmaı sağlayamamışızdır. Buna karşılık MESS'e, bu üyelerimizin tazminatlarını vermeyi ve bunlar hakkında düzenlenen kara listeleri kaldırmayı kabul ettirmiş bulunuyoruz." MAHA Ajansı (1978), Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1, s. 1-2.

12

BÜYÜK GREV VE SENDİKA TEZLERİ

“MESS’in Maden-İş Sendikasını grup sözleşmelerine zorladığı 1976 yılından bu yana bu sendika MESS’i büyük işverenlerin yararlandığı, lüks bir kuruluş gibi göstermekte, küçük ve orta işletmelerin MESS’e üye olmaları halinde, toplu sözleşmelerinin büyük işverenlerin verdiği düzeye yükseleceği propagandasını yaparak MESS’in teşkilatlanmasında olumsuz bir rol oynamaktadır. Maden-İş böylece işveren dayanışmasını sarsmayı, MESS içinde bütünleşmiş işverenleri bölmeyi ve bütünleşmenin Maden-İş üzerindeki baskısını bertaraf ederek işçi-işveren ilişkilerinde sağlanmaya başlayan dengenin kendi yararına tekrar bozulmasını amaçlamaktadır. Bugün de sürdürülen, MESS’e yeni iltihaklara mani olmak ve Eylül 1979’da başlayacak grup sözleşmelerini etkilemek amacını taşıyan bu propagandanın gerçeklerle uzaktan yakından en küçük bir ilişkisi dahi yoktur. İddia edildiği gibi küçük işletmelerin şartları büyük işletmelere yakınlaştırılmamıştır. İşletmelerin özel koşulları dikkate alınarak yapılan grup sözleşmeleri arasında önemli farklılıklar vardır. İşçi sendikalarının toplu sözleşme stratejilerinin bunun tam aksi olduğu, işverenleri teker teker yakalayarak küçük-büyük ayrımı yapmaksızın nasıl bir tırmanma politikası izledikleri 15 yıllık deneyim ile sabittir.” (MESS)⁵⁵⁸

Büyük Grev’in en kritik meselesi olan grup toplu pazarlığı ve genel olarak birleştirilmiş toplu pazarlık süreçleri, birden çok işverenin birlikte hareket ettikleri modellerdir. Ve genel olarak –kimi istisnalarına rağmen kural olarak- bu tür toplu pazarlık sürecine işverenler örgütlü olarak katılırlar ki bu örgütler de işveren sendikalarıdır.⁵⁵⁹

558. MESS (1999), 1, ss. 378-379.

559. Bu mutlaka bir işveren sendikası çatısı altında olmayabilir. Nitekim bir işveren

Başlangıçta ücrete dayalı rekabeti ortadan kaldırmak için sermayenin emek piyasasında ve özellikle de toplu pazarlık sürecinde tekel oluşturan işçi sendikalarına karşı birlikte hareket etmeleri, birleştirilmiş toplu pazarlık birimlerinin ortaya çıkmasında ve böylece toplu pazarlık sürecinin merkezileşmesinde etken olmuştur. Bu çerçevede toplu pazarlığın merkezileşmesi temellerini, önemli ölçüde işveren sendikalarının doğasında -kuruluş nedenlerinde- bulmaktadır.

Türkiye’de de grup pazarlığının ortaya çıkıp gelişmesi, işveren sendikalarının toplu pazarlık sürecine taraf olmalarıyla başlamıştır. İşveren sendikalarının grup toplu pazarlığına yönelmeleri ilkesel olmaktan çok kendiliğinden (spontane) bir süreç olarak ortaya çıkmış, şekillenmiştir. Sermayenin grup toplu pazarlığına bir toplu pazarlık politikası çerçevesinde ve ilkesel bir temelde yaklaşması, esasen 70’lerde MESS tarafından ortaya atılan tezlerden sonra olmuştur. 70’lerden önce pek çok sektörde yürütülüyor olmasına rağmen grup pazarlığı sürecini bir toplu pazarlık türü çerçevesinde ele alan eleştirel yaklaşımlara ve hatta bir kavram olarak grup toplu pazarlığına sendika literatüründe sıklıkla rastlamak mümkün değildir.

MESS ve Tek Tip Sözleşme Politikası

MESS’in 9 Kasım 1976 günü toplanan XX. Genel Kurulu, MESS üyelerinin tek tek sahip oldukları toplu sözleşme yapma hakkını MESS Yönetim Kurulu’na devretme kararı aldı. Grev ve lokavt fonlarıyla bu kararın maddi temelini de yaratmış olan MESS, 1977 yılına o güne kadar hiç sahip olmadığı böyle bir güçle girdi.

“Bütün bu gelişmeler göstermektedir ki, üyelerimiz bir bütün olarak hareket etmedikleri ve toplu sözleşme yapma yetkisini kendi teşekkülüne devretmedikleri ve tek tek sözleşme yapma yerine gruplar halinde ve nihayet işkolu düzeyinde sözleşmeler yapmadıkları takdirde, memleketimizde özel teşebbüs hayatiyetini idame ettiremeyecek ve bu ağır koşulları karşılayama-

kuruluşuna bağlı olarak hareket etmeyen işverenlerin birlikte taraf oldukları birleştirilmiş toplu pazarlık örneklerine -istisna olsa da- rastlamaktayız. Bugün Türkiye’de lastik sektöründe, savunma sanayinde yürütülen grup pazarlığına birlikte hareket eden işverenler taraf olmaktadırlar.

yan işletmeler ekonomik imkânsızlıklar nedeniyle peyderpey kapanacak ve Türk sanayii tam bir batağa saplanacaktır.” (MESS)⁵⁶⁰

MESS, 70’li yıllar boyunca izlediği toplu pazarlık politikasının temel ilkelerini, 60’lı yılların deneyimini gözden geçirerek 1971 yılının sonlarında hazırladığını belirtmektedir. Tek tip sözleşme politikası olarak ifade edilen bu politika 15–16 Haziran direnişinin ardından 12 Ağustos’ta toplanan MESS Sendika Meclisinde tartışılmış, 21 Eylül 1971’de toplanan MESS XII. Genel Kuruluna taslak olarak sunulmuştur. Aynı taslak 14 Kasım 1972’de toplanan XIV. Genel Kurul’da onaylanarak kesinlik kazanmıştır.⁵⁶¹

MESS’in bu arayışının geri planında 1317 sayılı Kanunla 274 sayılı Sendikalar Kanununda yapılan değişiklik paralelinde 275 sayılı Kanunda da değişiklik yapılması beklentisi ve toplu iş sözleşmelerin sadece işkolu düzeyinde yapılacağı, böylece işveren sendikalarının, işkolunda devleşmiş tek bir işçi sendikası ile karşı karşıya geleceği öngörüsü bulunmaktaydı. Bu çerçevede sorun, “MESS üyelerinin de, işkolu düzeyinde bütün işverenlerle toplu ya da gruplar halinde toplu sözleşme yapma yetkisine sahip olacak bu işçi sendikasının karşısına ortak bir toplu sözleşme politikasıyla çıkıp çıkamayacaklarıydı.”⁵⁶² MESS’in beklentisi, ana ilkeleri etrafında birlik sağlanabilirse, tek tip sözleşme politikası uygulanarak toplu pazarlığın geriliminin tek tek işyerlerinin üzerinden alınabilmesi, işyerleri arasındaki farklılıklar nedeniyle ortaya çıkan haksız rekabetin ortadan kalkması ve buna bağlı olarak da sendikalar arasındaki rekabetin anlamını yitirmesiydi.

MESS tarafından hazırlanan tasarı XIII. ve XIV. genel kurullarda tartışıldı ve tek tip toplu sözleşme politikasının ana ilkeleri de belirlendi. MESS’e göre asıl olan Kanun yoluyla işyeri düzeyinde toplu sözleşmelerin ortadan kaldırılması ve sadece işkolu sözleşmelerinin bağitlanabilmesine olanak veren bir toplu pazarlık modeli oluşturulmasıydı. MESS’te

560. MESS 9 Kasım 1976 günü toplanan XX. Genel Kurul Çalışma Raporu; Aktaran MESS (1999), 1, s. 424.

561. MESS (1999), 1, s. 389.

562. Aynı yerde, s. 391.

bu yıllarda hukuk danışmanı olarak görev yapan Avukat Sayın Ergun İnce, 70'lerin başlarında yaşanan bu süreci şöyle özetliyor:

"Her toplu sözleşmede bir kavga bir gürültü, toplu sözleşme öncesinde ve sonrasında. Yapılan toplu sözleşmelerden işçiler de tatmin olmuyor. Çünkü o kadar ajite ediliyor ki o dönemde çeşitli fraksiyonlar tarafından. Ve 1973, 74'lerden itibaren MESS [içinde] (...) düşünüldü taşınıldı uzun boylu, araştırıldı, bakıldı ne yapmak lazım gelir? Önümüzde iyi örnekler var. Almanya örneği var. Almanya'da nasıl çözülüyor bu işler? Almanya'da önce bir işkolu seviyesinde sözleşme yapılıyor, bir çerçeve sözleşme yapılıyor. Ondan sonra işyeri seviyesinde de işyerinin ücretini, çalışma biçimlerine göre daha detay şeyler o genel çerçevenin dışına çıkmadan yapılıyor. (...) O örnek alın-sın, işkolu sözleşmelerine önem verilsin, dendi."⁵⁶³

Ne var ki, işkolu sözleşmelerinin farklı sektörlerdeki denemeleri MESS'in beklentilerini karşılamaktan uzaktı. Bir işçi sendikasının işkolu düzeyinde yetki almasına karşılık işyerlerinde başka sendikalar yetki alabiliyorlar ve bu da işi büsbütün çıkmaza sokuyordu. Ve MESS bir başka seçeneğe yönedi: Grup sözleşmesi. "Grup sözleşmesi yapalım, karşımızda iyi bir örnek var, Tekstil yapıyor grup sözleşmesini [bir süredir]. Niçin metal kolunda olmasın?"⁵⁶⁴

Ve işkolu düzeyinde toplu pazarlığın uygulanamadığı koşullarda MESS, "üyeleri arasında tek tip toplu sözleşmenin ana ilkeleri konusunda birlik sağlayarak, grup sözleşmeleri yoluyla işkolu düzeyinde tek bir toplu sözleşme düzenini" fiilen kurmaya gidebilirdi.⁵⁶⁵

Tek tip sözleşme politikası ilk kez 1973 yılında uygulamaya konul-

563. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

564. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

565. "Yönetim Kurulu, 21 Eylül 1971 günü toplanan XII. Olağan Genel Kurul'a tek tip toplu sözleşme politikasının ana ilkelerini tespit eden bir taslak sundu. Tasarıda yer alan maddeler bağlayıcılıkları açısından üç türdü. Bunlardan bir kısmı toplu sözleşmelerde mutlaka yer alması gereken maddelerdi. Bazıları da, hiçbir şekilde yer almaması gereken maddelerdi. Üçüncü tür ise, ulaşılmaya çalışılacak hedefler olarak formüle edilmiş, bölgesel koşullara ve iş dallarına göre farklılık gösterebileceği kabul edilmiş maddelerden oluşmaktaydı." Aynı yerde, s. 393.

du. Önce sendikalarla görüşmeler yapıldı. “Yetki almak işyeri bazında olacağı için, bir takım köprü geçişler yapmak, işçi sendikasıyla önceden tarih üzerinde anlaşmak gibi mecburen yapılması gereken şeyler vardı... [Bursa Metal-İş] sanayinin bir kısmını elinde tutuyordu Bursa’da; tamam, dedi, biz yapabiliriz.”⁵⁶⁶ Ve Bursa’da MESS üyesi sekiz işyerinin⁵⁶⁷ Metal-İş Federasyonu’na bağlı Bursa Metal-İş Sendikası ile toplu sözleşme görüşmelerinde işverenler grup olarak masaya oturdular ve sözleşmelerin bitiş tarihlerini birleştirerek sözleşmeyi bir “grup sözleşmesi” haline getirmeyi hedeflediler. Bursa Metal-İş Sendikası’nın 26 Temmuz 1973 günü bir işyerinde grev uygulaması üzerine MESS’in 31 Temmuz 1973 günü bu sekiz işyerinin tamamında lokavt uygulaması protesto gösterilerine neden oldu. Nihayet, 25 Ağustos 1973 günü anlaşma sağlandı, sözleşmelerin bitiş tarihleri birleştirildi ve metal işkolunda “ilk grup sözleşmesi” bağitlanmış oldu.⁵⁶⁸

İlkesel planda işkolu düzeyinde toplu pazarlık modelini öneren MESS, ironik biçimde 1976 yılında metal işkolunda farklı işçi sendikaları tarafından yapılan “işkolu düzeyinde toplu sözleşme” çağrılarına itiraz etti. MESS bu çağrılarının gerçek amacının, “hem işkolu hem de işyeri düzeyinde ayrı sözleşmeler yaparak çağırıyor yapan sendikanın üye sayısını ve

566. “Allah rahmet eylesin, Kemal Türkler çok karşı çıktı buna. ‘Böyle bir şey olmaz. Biz böyle bir şeyi kesinlikle kabul edemeyiz. Bu işçilerin bütün haklarını elinden almaktır. İşverene teslim etmektir’ diye, bunun olmayacağını açıkça ifade etti.” Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

567. Tofaş, Renault, SKT, Mako, Karsan, Çemtaş, Coşkunöz ve Burçelik.

568. MESS Başkanı, 9 Kasım 1973 günü toplanan XVI. Olağan Genel Kurul’da yaptığı konuşmada, 1973 yılında MESS tarafından saptanmış toplu sözleşme stratejisinin ve taktiklerinin uygulandığı 54 toplu sözleşme imzalandığını, bunlar değerlendirildiğinde MESS’in hedeflerine ulaşma oranının yüzde 90 olduğunu açıkladı. MESS, toplu sözleşmelerin sürelerinin değiştirilmesine karşı işçi kanadından şiddetli bir direnç geldiğini belirtmektedir. Bu direnç, MESS üyelerinin toplu sözleşmelerinin bitiş tarihlerini birleştirilmesi ve müzakerenin grup olarak yürütülmesi hedefinin önündeki önemli bir engeldi. Aslında MESS üyeleri de toplu sözleşme sürelerinin kısaltılmasına genellikle hiç de arzulu görünmemişler, tersine ancak sürelerin uzatılması konusunda MESS ile beraber olacaklarını belirtmişlerdi. Üstelik süre uzatılması konusunda işçi sendikası ile bir uyuşmazlık ortaya çıkarsa, bunun için grevi göze alamayacaklarını, stratejinin buna göre belirlenmesini istemişlerdi. Bkz. MESS (1999), 1, s. 409-411.

prestijini arttırma girişimi” olduğunu ileri sürüyordu.⁵⁶⁹ “İtiraz edelim bu böyle yürümez, ’ dedik, iyi ki de öyle yapmışsınız. Herhalde daha büyük bir kaos olacaktı o zaman.”⁵⁷⁰

MESS'in 9 Kasım 1976 günü toplanan XX. Genel Kurulu, MESS üyelerinin tek tek sahip oldukları toplu sözleşme yapma hakkını MESS Yönetim Kurulu'na devretme kararı aldı. Grev ve lokavt fonlarıyla bu kararın maddi temelini de yaratmış olan MESS, 1977 yılına o güne kadar hiç sahip olmadığı böyle bir güçle girdi.⁵⁷¹

DİSK ve Maden-İş, bu gelişmeleri yakından izliyor, MESS'in ücretlerin dondurulması ve sendikaların tasfiyesi amacıyla hazırlanan yasa tasarılarının⁵⁷² gerçekleşmesini de beklemeden, “işyerlerinin sendikalarla ayrı ayrı toplu sözleşme yapmaları yerine sendikalar arası sözleşme düzenini uygulamaya sokmak üzere kendisine üye işverenlerden yetki belgesi” aldığına işaret ediyordu. Maden-İş, bu dönemde bu protokolü imzalamayan 6 işyerinin MESS'ten ihraç edildiğini kaydetmektedir.”⁵⁷³

Bu politika çerçevesinde MESS, Maden-İş Sendikası'na “grup sözleşmesi” teklifini götürdü. MESS grup sözleşmesini işkolu düzeyinde toplu pazarlık düzenine tedrici geçişi sağlamanın bir aracı olarak görüyordu. Tek tek işyerleri düzeyinde toplu pazarlığa karşı çıkarken, aynı nite-

569. MESS (1999), 1, s. 422.

570. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

571. Aynı yerde, s. 424

572. “Ücret, Fiyat ve Gelirler Kurulu Yasa Tasarısı, ücretlerin azami artış oranlarını saptama veya bunları durdurma (yani dondurma) kararı alma yetkisine sahip olacaktır. Böylece bu kurul sendikal mücadelenin tepesinde Demokles'in kılıcı gibi sallanacak ve toplu sözleşmeleri anlamsız kılacağı için işçi kitlelerini örgütsüzlüğe itecektir. Böylesi bir ortamda dikey, yani İspanya'daki gibi resmi sendikaların kurulması kolaylaşacaktır, Merkezi Toplu İş Sözleşme Kurulu Yasa Tasarısı da, diğeri gibi sadece DİSK'i değil, sendikal örgütlerin birçoğunu tasfiyeye yöneliktir. Bu tasarıya göre genel ve katma bütçeli idareler ve kamu iktisadi teşebbüslerinde çalışan işçiler adına toplu sözleşme yapma yetkisi Başbakanlığa bağlı bu kurul tarafından yapılacaktır. Yani iktidar, aynı zamanda sendika görevini de üstlenecektir.” DİSK, Sayı: 26, Ağustos 1976, “Başyazı, Tekelci Sermaye ve MC' ye Karşı Demokrasi Güçlerinin Birliği”, s. 2.

573. DİSK, Sayı: 26, Ağustos 1976, “Başyazı, Tekelci Sermaye ve MC' ye Karşı Demokrasi Güçlerinin Birliği”, s. 2-3.

liklere sahip işyerlerinde farklı koşullar içeren toplu iş sözleşmelerinin bağitlanmasının işyerleri arasında haksız rekabete yol açtığını, ayrıca böyle bir toplu pazarlık modelinin “eşit işe eşit ücret” ilkesini sağlayamadığını ve çalışma barışına hizmet etmediğini vurguluyordu.⁵⁷⁴ MESS Genel Sekreteri İlhan Lök 1977 Eylül’ünde *Yankı* dergisinin sorularını yanıtlarken, bunun bir amacının da işkolu düzeyinde iş değerlendirmesi olduğunu söyleyecektir.

“Toplu sözleşmeler işçi ve işveren sendikaları arasında yapılır. Böylece kuvvetler dengesi ve çalışma barışı sağlanacaktır. İşkolu düzeyinde makro düzenleme ancak böyle sağlanır. Makro düzenleme ile amaç, eşit işe eşit ücret vermektir. İşkolu iş değerlendirmesini teklif ediyoruz. Bu ise her işyerinde yapılacak tek [tek] toplu sözleşmeler ile mümkün olmayacaktır.”⁵⁷⁵

24 Ocak Kararları ve Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu

Toplu pazarlığa ilişkin işveren tezlerinin önemli bir ayağı da 1980, 24 Ocak Kararlarıyla şekillenen hükümet politikalarıdır. 24 Ocak 1980 sabahı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren kararnamelerin mimarı, sendika hareketini çok yakından tanıyan, toplu pazarlığa stratejik yaklaşabilen ve daha birkaç ay öncesine kadar MESS Genel Başkanı olarak toplu pazarlık masasında Maden-İş’in karşısında oturan dönemin Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarı Turgut Özal’dan başkası değildir.

24 Ocak Kararları çerçevesinde hükümetin sosyal politika alanındaki ilk önemli icraatı, toplu pazarlığa doğrudan ve etkili biçimde müdahale amacıyla Başbakanlık bünyesinde, Başbakanlık 5.3.1980 tarih ve 383-02205 sayılı Genelgesi ile Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu oluşturulması oldu. Genelge’de, 24 Ocak 1980 kararları ile uygulamaya konulan “ekonomik istikrar programının başarı kazanabilmesi için bunların uygulanmasının ek tedbirlerle desteklenmesinde zaruret” bulunduğu belirtilmekteydi. Kurul’un öncelikli amacı millî seviyedeki prensipleri oluşturmak üzere kamu sektörü ile özel sektör çerçevesinde genel esasları tespit etmektir. Başbakanlık Genelgesinde işveren kesiminin müzakereleri bu esaslara göre yürüteceği, sürekli

574. MESS (1999), 1, s. 425.

575. Yankı, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, ss. 22-23.

olarak Kurul'la temas ve işbirliği içinde olacağı, Kurulun bilgisi dışında toplu sözleşme imzalanmayacağı açıkça ifade edildi.

Genelge kamu sektöründe yürütülen toplu pazarlığı kilitlemiş, “yaklaşık 700 bin işçiyi kapsayan toplu iş sözleşmesine taraf olan sendikalar, sözleşme görüşmelerine başladıklarında genel müdür ve işveren temsilcilerinin yetkisiz olduklarını, genelgeden bahisle bir koordinasyon kurulunun mevcut olduğu, sözleşmelerin bu merkezden yapılacağı belirtilmiştir.(1) Kamuda toplu pazarlığı bütünüyle kontrolüne alan Başbakanlık Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu, 1980 Haziran'ında TİSK'e gönderdiği bir yazı ile özel sektörde yürütülen toplu pazarlığa da doğrudan müdahale etmiştir. Bu yazıda, hem kamu hem de özel sektör için geçerli olan ve Kurul tarafından Genelge çerçevesinde “milli seviyede esasları oluşturmak üzere” yapılan çalışmalar sonucunda tespit edilen “prensipler” bildirilmektedir. Buna göre, sözleşmelerde yönetime katılmaya ilişkin hükümler yer almayacak, ek mali yükümlülükler getirebilecek yeni maddelere (yeni kalemlere) yer verilmeyecek, kıdem tazminatına esas süreler artırılmayacak, sözleşme süresi 2 yıldan az olmayacak, yıllık ücretli izin süreleri yükseltilmeyecek, haftalık çalışma saatleri daha aşağıya indirilmeyecektir. Yazıda, “özel sektör kuruluşlarının en kısa zamanda kendi işkolundaki sendikalarına katılmalarında fayda görüldüğü” vurgulanmaktadır.(2) TİSK, Kurul tarafından belirlenen esasları daha da genişleterek kendi örgütüne bildirmiştir. TİSK'in “açık biçimde işçileri ve sendikaları hedef alan gizli talimatında”, toplu iş sözleşmelerinin “gruplar halinde” yapılacağı ve giderek “işkolu düzeyinde tek sözleşme” esasına geçileceği hedefi de yer almaktadır.(3)

Bu hedef büyük ölçüde 1977 grevleri öncesinde ve grevler sürecinde işveren sendikalarınca şekillendirilen “grup sözleşmesi” tezlerine dayanmaktadır.

(1) Türk-İş 12. Genel Kuruluna Sunulan Çalışma Raporu (1982), Ankara 24-28 Mayıs 1982, Türk-İş Yayınları No. 139, s. 167.

(2) T.C. Başbakanlık Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu, 13.6.1980 gün ve Müs. 8 sayılı, Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulunun Tespit Ettiği Esaslar, konulu yazı.

(3) Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun Teşkilatlanma, Dayanışma ve Toplu Sözleşme Prensip, Tavsiye ve Hedefleri. Aktaran Türk-İş 12. Genel Kuruluna Sunulan Çalışma Raporu (1982), s. 170-171.

Türkiye'de grup pazarlığının ortaya çıkışı ve işçi cephesinde ilk yaklaşımlar

*Grup toplu pazarlığı Türkiye'de, tek düzeyli ve işyeri düzeyinde toplu pazarlığa dayanan bir sistemin evrimi içinde ve kaçınılmaz olarak ortaya çıkar. Toplu pazarlık sürecinin tek düzeyli ve işçi/işveren sendikalarının üyeleriyle sınırlı olarak yürütülmesini esas alan sistem, özel sektörde işçi/işveren sendikalarının geç ortaya çıkmış ve işkolları düzeyinde örgütlenememiş olmalarının da etkisiyle işkolu düzeyinde toplu pazarlığın gelişmesine izin vermez, toplu pazarlığın 80'lere kadar olan dönemdeki merkezileşmesi sürecinde "işyeri düzeyinde" toplu pazarlık grup toplu pazarlığına dönüşür. Böylece "...özel sektörde, kimi işkollarında yürütülen grup pazarlığı, kendine özgü ve kimi zaman bölgesel, kimi zaman işkolu toplu pazarlığı özellikleri de göstererek işyeri düzeyinde toplu pazarlığın yerini almıştır. Bu alanda somut işyeri sorunlarının çözümü toplu pazarlık ve grev haklarının uygulama alanının dışına çıkarılmış, pazarlık gücü bulunmayan işyeri sendika temsilciliği kurumuna bırakılmıştır."*⁵⁷⁶

Grup toplu pazarlığı, esasen toplu pazarlığın merkezileşmesi sürecinin bir biçimi/parçasıdır. Toplu pazarlığın işyerlerinden uzaklaşarak sektörlere/işkollarına doğru yayılmaya, genişlemeye başlamasıyla ortaya çıkar, gelişir.⁵⁷⁷ Türkiye'de izine rastlayabildiğimiz en eski "çok işverenli mukavele" -grup toplu iş sözleşmesi- 1950'lerin başlarında dokuma sektöründe bağitlanmıştır.⁵⁷⁸ Ulaşabildiğimiz ilk çok işverenli kolektif mukavelelerden biri de 1955 yılında deri işkolunda işçi ve işveren sendikaları arasında bir dizi işyeri için bağitlanmıştır.⁵⁷⁹ Ancak bu mukavele-

576. Şafak, Can (2008), s. 46

577. Grup pazarlığı literatürde "çok işverenli toplu pazarlık" (multiemployer bargaining) kavramıyla ele alınır. İşyeri düzeyinde toplu pazarlığın baskın olduğu Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere orijinli "çok işverenli toplu pazarlık" kavramı, bir işkolu ya da sektör içinde birden çok işyerini kapsayan bir toplu pazarlık birimini anlatır. Türkiye'de toplu pazarlığın merkezileşmesi sürecinde ortaya çıkan "grup toplu pazarlığı" gerek gelişim özellikleri ve gerekse karakteristiği yönünden ABD ve İngiltere'deki "çok işverenli toplu pazarlık" modeline benzemektedir.

578. Teksif (1958), III. Kongre, 9.8.1953-3.9.1958 Raporlar, İstanbul, s. 197.

579. Şafak, Can (2008), s. 54.

ler şeklen, birden çok işvereni kapsayan, “çok işverenli” sözleşmeler ya da bilinen adıyla “grup sözleşmeleri” olsalar da grev yasağı döneminde bağitlanan bu mukavelelerin oluşum sürecini, “özgür toplu pazarlık” olarak nitelemek kolay değildir.

Toplu pazarlık sürecinde taraflar arasında bir güç dengesi yaratabilen kritik dönüşüm grev yasağı dönemine son veren 1961 Anayasasının ve hemen ardından 1963 sendika yasalarının yürürlüğe konmasıyla birlikte ortaya çıkacaktır. Toplu pazarlık sürecinin kurallara bağlanması ve yasal grev hakkının bu sürecin ayrılmaz bir parçası olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte sendika hareketi çok güçlü bir dinamik kazanacaktır. Bu, emek piyasasında işveren sendikalarının gelişmesini ve toplu pazarlık sürecine dâhil olmalarını da sağlayan bir dinamiktir aynı zamanda. 1980 askeri darbesine kadar olan bu yıllarda Türkiye’de toplu pazarlık kamuda bir işkolundaki/sektördeki aynı kamu işverenine ait fabrikaları kapsayan büyük ölçekli toplu pazarlık birimlerinde yürütülürken, özel sektörde ağırlıklı olarak işyeri düzeyinde yürütülmektedir.⁵⁸⁰ Özel sektörde işkolu düzeyinde toplu pazarlık, birkaç istisna dışında gelişme gösterememiş⁵⁸¹, buna karşılık işveren sendikalarının taraf oldukları grup

580. “Türkiye’de toplu iş sözleşmelerinin ana özellikleri itibariyle bu sözleşmelerin kapsamı yönünden muayyen bir ilin hudutlarını aşmadığı ve gene umumiyetle belirli bir işletmede tatbik edildiği anlaşılmaktadır. Bu özellikler bizi, Türkiye’de toplu iş sözleşmesi düzeninin daha ziyade iş yeri seviyesinde işlediği neticesine götürmektedir.” Bkz. Tuna, Orhan (1970), Türkiye’de Toplu İş Sözleşmesi Düzeninin İktisadi ve Sosyal Neticeleri, II. Kitap, Neticeler Kısmı, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: DPT: 916-SPD 210, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 244. Öte yandan Dereli 1965 yılında, Türkiye’de sendikaların merkezileşme eğilimini incelerken toplu pazarlığın bir süre daha işyeri düzeyinde kalacağını öngörmektedir. “İşkolu çapında toplu pazarlık taammüm edebildiği takdirde, bunun merkezileşmeyi hızlandıracı tesir yaratacağı muhakkaktır. Mamafih, halen tatbik edilen “çok-taraflı ve birden fazla işvereni kavrayan toplu pazarlık” sisteminin de merkezileşme neticesine bir dereceye kadar müspet yönde tesir etmesi beklenebilir.” Dereli, T. (1965), Türk Sendikacılığında Merkezileşme Temayülü ve Muhtemel Neticeleri, İstanbul, s. 77.

581. “İşkolu düzeyinde pazarlık sendikalar arası rekabet, işkolu düzeyinde çoğunluk sağlamanın güçlüğü, işveren sendikalarının gelişmemesi ve kamu sektöründe ayrı pazarlık yapılması gibi nedenlerle fazla gelişme gösterememiştir.” Dereli,

pazarlığı ya da uluslararası literatürdeki ifadesiyle çok işverenli toplu pazarlık 60'ların başlarından itibaren görülmeye başlanmıştır.⁵⁸² Ve 1963 sendika yasalarının yayımlanmasını izleyen dönemdeki ilk grup toplu iş sözleşmeleri özel sektörde dokuma, deri, cam ve basın işkollarında imzalanmış, 70'lerin başlarından itibaren yaygınlaşmaya başlamış, farklı sektörlerde kimileri bölgesel nitelikte yeni grup sözleşmeleri bağitlanmıştır.

Türkiye'de grup toplu pazarlığının yaygınlaşması ve özel sektörde büyük toplu pazarlık birimlerinin yön verici/baskın nitelik kazanması işçi sendikalarından bağımsız olarak, hatta onlara rağmen gerçekleşti. Türk-İş ve DİSK, Türkiye'de grup toplu pazarlığının giderek yaygınlaşması karşısında uzun süre direndiler.

Grup pazarlığına dönük olarak Türk-İş'in ve DİSK'in 1980 Eylülüne kadar olan dönem boyunca savundukları politikalar aşağı yukarı aynıdır. Her iki konfederasyon da grup sözleşmelerinin, işyeri düzeyinde yürütülen toplu sözleşmeler yerine, işçi ve işveren sendikaları arasında bölge ve giderek işkolu düzeyinde toplu sözleşmeleri ortaya çıkaracak bir adım olduğunu belirtmişler ve grup pazarlığına karşı çıkmışlardır.

Türk-İş grup sözleşmelerine karşı çıkarken işyerleri arasındaki eşitsizliklerden ve bu nedenle küçük ve verimsiz işyerlerine göre ayarlanacak ücretlerin bütün işyerlerine uygulanacağı kaygısından hareket etmiştir.

T. (1981), Turkey, International Handbook of Industrial Relations (Ed: A. Blum), Greenwood Press, 1981, s. 570; Aktaran Tokol, A. (1994), s. 66.

582. Dereli, T. (1965), Türk Sendikacılığında Merkezileşme Temayülü ve Muhtemel Neticeleri, İstanbul. s. 75, dipnot 49. "Mesela Teksir, İstanbul'da 110 iş yerini kavrayan bir toplu pazarlık faaliyetini muvaffakiyetle neticelendirmiş, bunun gibi Maden-İş şube teşkilatına verdiği yetki ile çeşitli iş yerlerini kavrar mahiyette toplu sözleşmeler akdetmiştir. Yine Petrol-İş benzer mahiyette sözleşmeler yapmış, şeker ve cam sanayii iş kollarında da çok sayıda işletmeyi kavrayan kollektif mukaveleler akdedilmiştir." Dipnot 49. Tokol, Aysel (1989), Ulusal ve Uluslararası Düzeyde İşveren Sendikaları, Basılmamış Çalışma, Bursa, s. 111-113; Aktaran Tokol, Aysel (1994), Türkiye'de Sendikal Hareket, Ezgi Kitabevi Yayınları, Kasım 1994, s. 66. Bkz., İşveren, 1964 yılı içinde "Toplu İş Sözleşmesi" Durumu, Şubat 1965; TİSK (1966), Türkiye İşverenler Konfederasyonu, Beşinci Olağan Genel Kurulu, 19 Aralık 1966-22 Aralık 1966, (teksir halinde yayın), s. 36. Aktaran, Işıklı, Alpaslan (1967), Toplu İş Sözleşmeleri ve Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri, SBF Yayını No. 229-211, Ankara, 1967, s. 99.

Türk-İş'e göre işyeri düzeyinde toplu pazarlığın Türkiye'de haksız rekabete neden olması da söz konusu değildir, çünkü ABD'de işçilik maliyetinde yüzde 70 olarak yer alırken, Türkiye'de bu oran yüzde 30'a varmaktadır! Bu konuda Türk-İş'in bir başka tezi de, işverenlerin istedikleri "milli ücret politikasını" bu yolla gerçekleştirmeye çalıştıklarıdır.⁵⁸³

"... Grup sözleşmeleri, işyeri seviyesinde yapılan toplu sözleşmeler kaldırılarak işçi teşekkülleri ile işveren teşekkülleri arasında grup, bölge ve giderek işkolu seviyesinde yapılacak anlaşmaları ortaya çıkaracak bir sistem getirmek üzere atılacak ilk adımdır."

"İşçi kesimi olarak böylesine düzensiz, çeşitli büyüklüklerde işletmelerin bulunduğu, işletmelerin belli ekonomik kurallara göre idare edilmediği ve pek çoğunun rantabl olmadığı, hatta bu durumlarıyla zaten kıt olan girdilerin israfına yol açtıkları bir ekonomide grup, bölge veya işkolu seviyesindeki sözleşmelere gidilmesinin ve bunların giderek mevzuata konulmasının kesinlikle karşısındayız."⁵⁸⁴

Öte yandan DİSK'e bağlı sendikalar, tekstil, cam ve lastik sektörlerinde henüz DİSK'in de kurulmadığı 60'ların başlarından itibaren grup sözleşmeleri yapmaktadırlar. Bu sektörlerde DİSK çatısı altında da grup pazarlığı süreçleri 1980 Eylül'üne kadar yürütülmüştür. Ancak bu süreçler DİSK içinde tartışma yaratmamış, DİSK bu sektörlerde ve bu yıllarda grup pazarlığına karşı bir duruş da sergilememiştir. DİSK'in grup pazarlığına direnişi esas olarak metal sektöründe, Büyük Grev öncesinde başlar. DİSK'in ve Maden-İş'in grup pazarlığına ilişkin ilk tezleri de 1976 yılından sonra Büyük Grev öncesinde/sürecinde ortaya çıkar, şekillenir.

DİSK'in ve Maden-İş'in ilk tezleri

"Ben bu grup toplu sözleşmelerinin en azından bir yanının, sermayenin sendikaların varlığına ve mücadelesine yönelik bir önlemi olarak görüyorum. Çünkü toplu sözleşme görüşmelerinde müzakere yaptığınız ve anlaşamadığınız halde greve gidersiniz. Sonuçta bir ya da iki işyeridir; bunlara ilişkin

583. Türk-İş (1979), Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu; XI. Genel Kurula Sunulan Çalışma Raporu, 16 – 22 Nisan 1979, Ankara, ss. 104–107.

584. Türk-İş (1979), ss. 106 ve 107.

tedbirlerinizi alırsınız ve uygularsınız. Ama bir anda 15-20 işyerinde sözleşme görüşmeleri yürütüyorsunuz ve uyuşmazlıkla karşı karşıya kalarak grevle yüzyüze geliyorsunuz. Nitekim oldu da bu. “Maden-İş ve DİSK, grup halinde bu sorunlar yumağıyla karşı karşıya kalırsa greve çıkmaya cesaret edemez” dediler. Grup grevleri artık zorunlu hale geldi ve sonuçta biz bunu göğüsledik.” (Murat Tokmak)⁵⁸⁵

Maden-İş'in grup sözleşmesine karşı çıkışının bir “sınıf refleksine” de dayandığı savı, derinliği olmayan ama ilk akla gelen ve belki de ilk ortaya konması gereken noktadır. Sermayeden gelen ve üstelik son derece ısrarlı bir şekilde dayatılan bir model, işçi arasında tedirginlik yaratmıştır.

“Grev gitmemizin temel dürtüsünün MESS'ten gelen grup sözleşmesi dayatmasına karşı sınıfın biraz kendiliğinden, biraz da işyerleri bazında, temsilcilikler bazında ve Maden-İş'in tüzüğünün değişik bir yapısı vardı, lokal temsilcilikler vardı, -hayali bir organizasyon aslında- lokal temsilciliklerinin de etkisiyle tabanda ‘sermayeden geliyor bu talep, biz buna karşıyız’ psikolojisi [ortaya çıktı]. Grup sözleşmesini işveren istiyorsa, MESS istiyorsa bunda bir puştluk vardır mantığıyla...”⁵⁸⁶

MESS neden ısrarla grup sözleşmesi istemişti? Grup sözleşmesi neden bu kadar önemliydi MESS için? Bu noktada Maden-İş'in toplu sözleşme uzmanları, tek tek yapılan toplu sözleşmelerde sendikanın MESS karşısında elde etmiş olduğu avantaja dikkat çekiyorlar. Öncelikle Maden-İş tek bir işyerinde işveren karşısında güçlüydü. Sendika tek tek işyerlerinde çok uzun soluklu ve etkili grevler örgütleyebilecek ve düzenli grev ödenekleriyle destekleyebilecek mali/maddi olanaklara sahipti ve tek tek işyerlerinde grev eğilimi yüksekti. Diğer yandan tek tek işyerlerinde birbirini izleyen toplu sözleşmeler sistemi, bir çeşit “basamak” sistemiydi. Her sözleşme bir sonraki için basamak olurdu. Sözgelimi toplu pazarlığın ayrı ayrı yürütüldüğü işyerinden birinde toplu sözleşme imzalandığında, bu diğer işyerleri için örnek/asgari şart oluşturmakta ve daha sonra imzalanan toplu sözleşmelerde bunun üzerinde haklar elde edilmekteydi.

585. Murat Tokmak, “Bir işçi okulu olarak grev - 1. İşçi-Sendika Servisi”, Evrensel, 27.07.2000.

586. Erkan Aslan, Sözlü tarih çalışması, 5 Ekim 2011.

“İlk sözleşme bitti. İyi bitti. İkincisi eğer uzarsa bir süre, birincisinin bittiği şartlarda bitmez. Bir tırmanış olur, [MESS] bunu tespit ediyor, bunu tespit etmek zor değil. Bunun önüne nasıl geçilir?”⁵⁸⁷ Halit Erdem tek tek işyerlerinde yürütülen toplu pazarlığın yıllar içinde Maden-İş’in gelişmesindeki başlıca faktörlerden biri olduğunu düşünüyor:

“... Maden-İş’in çizdiği toplu sözleşme politikasına MESS uzun süre direndi ve bunu değiştirmeye çalıştı. Maden-İş’in şansı şundan yaver gitti, bir sendikal rekabet Maden-İş’in işine yaradı, Maden-İş bunu kullandı. Bir fabrikada iyi bir sözleşme yaptı, bütün fabrikaları o seviyeye çıkardı, sonra ileri bir fabrikada bir sözleşme daha yaptı herkesi oraya tırmandırdı. Bu tırmanış sürdü ve bu işverenleri müthiş rahatsız etti. Bu başka sendikalara da örnek oldu. Ve Maden-İş’in bu politikası ilelebet sürer gibi göründü o dönem ve bu örgütlenmeye yansıdı, Maden-İş’in itibarını arttırdı, Maden-İş’in eylemlerine işçiler politik değil, sendikal bilinçle katıldılar. Bu politikanın etkisi vardı. Bu eğitimle desteklendi, siyasal bilinçle desteklendi, toplu sözleşmeyle desteklendi ve örgütlenmeye yansıdı. Sendika böyle büyüdü. MESS ise bunu durdurmak, bu sıçramalı büyüme sistemini durdurmak istedi. Ve grup sözleşmeleri...”⁵⁸⁸

Ve yıllar sonra MESS, Maden-İş’in toplu pazarlık sürecinde uyguladığı bu tırmanma politikasını şu satırlarla ortaya koyacaktı: “İşçi sendikalarının toplu sözleşme stratejilerinin bunun [grup sözleşmesi kastediliyor] tam aksi olduğu, işverenleri teker teker yakalayarak küçük-büyük ayrımı yapmaksızın nasıl bir tırmanma politikası izledikleri 15 yıllık deneyim ile sabittir.”⁵⁸⁹ MESS için bunun önüne geçilmesinin yolu, grup sözleşmesiydi. Toplu pazarlığı bütün işyerlerini kapsayacak şekilde birlikte ve tek elden yürütmek... Bu sendikanın grev eğilimini önemli ölçüde düşürecekti. Çünkü bütün işyerlerinde birden uygulanacak bir grev sendikanın kasasını kısa sürede boşaltacaktı. Ve sendikanın grevleri mali olarak destekleyemeyecek olması daha baştan grev eğilimini ortadan kaldıracaktı.

587. Alpay Biber, TÜSTAV toplantısı, 3 Mayıs 2010. “Ne alırsan bir fazlası” sistemine biz alışmıştık, büyük zevk veriyordu.” Faruk Türkoğlu, Sözlü tarih çalışması, 13 Temmuz 2011.

588. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

589. MESS (1999), ss. 378-379.

İşte Maden-İş'in grup sözleşmesine –giderek işkolu sözleşmesine karşı çıktığı ilk nokta budur.

"Büyük Grev'in nedeni tamamen MESS'in stratejisiydi. Grup sözleşmesi yapmak, oradan işkolu sözleşmesine geçmek... İşkolu sözleşmesi Türkiye'deki mevzuat gereği işverenleri güçlü kılan bir [model]. Eğer yasal olarak genel grev hakkın yoksa (...), bu şekildeki bir uygulama şunu doğurur, her iki yılda bir işçi sendikası tüm üyesini -teorik olarak- greve çıkarıyor demektir. Her iki yılda bir de tüm üyesinin greve çıkmasını bir sendikanın karşılaması imkânsız. Çünkü sen ona tüzüğünde yazan grev ödentisini yapacaksın, bu kolay iş değil. Her iki yılda bir 50 bin kişinin, 40 bin kişinin üç ay, beş ay, altı ay sürebilecek grevlerini karşılamak kolay değil. Çünkü grevin davul, zurna keyifli yanı var ama keyifsiz yanları da var. Eve giren para... O dönem biliyorsun enflasyon yüksek düzeylerde. Yani, MESS stratejiyi belirlemiştir, uygulamıştır."⁵⁹⁰

Memet Ertürk, MESS'in kafasının arkasında "Maden-İş'i nasıl dize getiririz, çökertiriz ve nasıl dağıtırız?" düşüncesinin olduğunu, tek tek sözleşme masalarında Maden-İş'in kendilerini –aralarındaki rekabetten de yararlanarak- kolayca köşeye sıkıştırdığını da gördüklerinden grup pazarlığına yöneldiklerini ortaya koymaktadır. "Onlar şu kararı aldılar en sonunda, '[Maden-İş] tek tek sözleşme yaptığımızda bizi köşeye sıkıştırıyor, aramızdaki rekabetten yararlanarak, (...) bizi sıkıştırıp sözleşmeyi kendi istediği gibi imzalatıyor. Ama biz hepsini birden getirip masanın üzerine koyduğumuzda, bunların grev yapma güçleri olmaz yani para ödeyemezler, en sonunda bir çatlama olur, işçiler arasında ya başka sendikalara giderler ya da sendikaya karşı çıkarlar.' Ve işverenleri çok bağlayıcı bir şekilde örgütlediler. Buna katılmak istemeyenleri de zorladılar. (...) Kendi ilişkileri içerisinde zorladılar. Ve bağladılar. Biz isteklerimizi getirdik, onlar da grup sözleşmesi taleplerini getirdiler."⁵⁹¹

Bu noktada DİSK ve Maden-İş kaynaklarına da dayanarak, birbirine bağlı şu üç tespiti yapmak mümkündür:

590. Alpaz Biber, Sözlü tarih çalışması, 18 Mayıs 2011.

591. Memet Ertürk, TÜSTAV toplantısı, 3 Mayıs 2010.

1. DİSK ve Maden-İş “grup sözleşmesi” önermesini, öncelikle siyasi hedefleri olan bir dayatma olarak değerlendirmiştir. Gerçekten de Büyük Grevin başlamasından hemen önce Genel Başkan Türkler, DİSK Genel Temsilciler Meclisi’nde şu tespiti yapmaktadır: “MESS’in esas amacı Maden-İş Sendikamızı zayıflatarak DİSK’i geriletmek ve böylece demokrasi savaşımını, sınıf sendikacılığının gelişimini frenlemektir. MESS’in amacı büyük işverenlerin daha çok sömürmesini, böylece daha fazla kar etmesini sağlayıcı bir ortam yaratmaktır. Bu nedenle MESS’in bu saldırısı açıkça siyasal bir anlam taşımaktadır.”⁵⁹²

2. DİSK ve Maden-İş grup sözleşmesine, toplu pazarlık düzenini değiştirecek bir ara model –bir geçiş modeli- olduğu tespitiyle karşı çıkmıştır. DİSK 1977 yılı Martında grup sözleşmelerinin işverenlerin “eskimiş yeni oyunu” olduğunu belirtecek ve şu görüşleri ileri sürecekti: “İşkolu sözleşmesi, tekelci sermaye tarafından ne kadar şirin gösterilmek istenirse istensin, bu tür sözleşmelerde kitlesel lokavtlar ve işten çıkarmalar tehlikesinin mevcut olduğu gerçeği ortadadır. İşkolu sözleşmesi veya grup sözleşmesi amacı ile taraflar arasında anlaşma düzeyine ulaşılmış sözleşmelerin bile bitirilmemesi dayanışma lokavtına bir ön hazırlıktır. Gruba dâhil bir işyerinde sendika grev yaptığında, işveren sendikası dayanışma lokavtına gidebilir veya o dönem sözleşmesi olan tüm işyerlerinde genel lokavt uygulayabilir.”⁵⁹³ Bu çerçevede Genel Başkan Türkler, 30 Haziran – 1 Temmuz 1977 tarihlerinde toplanan DİSK Genel Yönetim Kurulu toplantısında grup sözleşmelerinin amacını şöyle açıklamaktadır: “MESS grup sözleşmesini dayatmak istemektedir. Grup sözleşmelerinin esas amacı, işyeri toplu sözleşme düzeninin terk edilerek yerini işkolu sözleşmesine bırakmasıdır. Böylece işçi sendikası, o işkolundaki işveren sendikasına üye tüm işyerlerini aynı anda karşısında bulacaktır. Genel grev, dayanışma grevi, uyarı grevinin olmadığı, grev hakkının alabildiğine kısıtlandığı mevcut koşullarda grevin hemen hiçbir etkinliği kalma-

592. 17 Nisan 1977 günü İstanbul Spor ve Sergi Sarayı’nda toplanan DİSK Genel Temsilciler Meclisi’nde Genel Başkan Kemal Türkler’in açış konuşması, DİSK, Sayı 5-6 (35-36), Mayıs-Haziran 1977, s.214.

593. DİSK, “Eskimiş Yeni Oyun: Grup Sözleşmeleri”, Sayı 3, Mart 1977, s. 137 – 141.

yacaktır. İşverenler adına işveren temsilcilerinin izleyecekleri ortak ücret politikası sonucunda büyük bir işyeri ile orta ya da küçük bir işyerinin verecekleri ücret zamları arasında fark kalmayacaktır. Daha açıkçası tekelleşme ve sermaye yoğunlaşması hızlanacaktır. MESS ücret artışlarını ve sosyal hakları alabildiğine sınırlamak istemektedir.”⁵⁹⁴ Türkler, MESS Genel Sekreterinin Milliyet Gazetesi’ne verdiği bir demece atıf yaparak, İlhan Lök’ün şu sözlerini hatırlatmaktadır: “Aşırı derecede artan işçi sendikası talepleri karşısında denge işveren kesimi aleyhine bozulmuştur. Grup sözleşmeleri böyle bir dengeyi sağlamayı amaçlıyor.”⁵⁹⁵ DİSK’e ve Maden-İş’e göre, “sarı sendikalara karşın, sınıf ve kitle sendikacılığının gelişimini engelleyemeyen, grev düzeninin çağdışı özüne karşın sınıf ve kitle sendikalarının, kendilerine ağır darbeler vurmasının önüne geçemeyen tekeller, şimdi, eskimiş yeni bir oyun” sergilemek istiyorlardı:

“Bu yeni oyunlarının adı ‘grup sözleşmeleri’ ve giderek ‘işkolu sözleşmeleri’dir. Hedefleri ise açıktır. Sınıf ve kitle sendikacılığı gelişiminin durdurulması, geriletilmesi ve güdümlü sendikacılık anlayışı.”⁵⁹⁶

3. Maden-İş’in grup sözleşmesine karşı çıkışının çok önemli stratejik nedenleri de vardı. Maden-İş tekellere karşı yeterli hazırlıklara sahip değildi, bu çerçevede “uzun süreli toplu grev deneyimi” yoktu ve mali olanakları kısıtlıydı.⁵⁹⁷ Bu çerçevede Maden-İş, MESS’in stratejisine ilişkin olarak şu saptamayı yapmıştır:

594. DİSK (1977), ss. 159–160; Öz, Rasim (2002), s. 288.

595. DİSK (1977), s. 160.

596. DİSK, “Tekellerin ‘Grup Sözleşmesi’ İstekleri Karlarını Arttırmaya Yöneliktir”, Sayı 4, Nisan 1977, ss. 158 – 163. Bir taraftan da Mart 1977’de Gönen’de toplanan VI. Genel Yönetim Kurulu şu kararı almıştır: “KARAR NO. 1 Gerici tekeli güçlerin saldırılarının giderek yoğunlaştığı günümüz koşullarında, işçi sınıfının birliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Ekonomik ve demokratik platformda bu birliğin sağlanmasında sınıf ve kitle sendikal örgütlerine büyük görevler düşüyor. Bu görüş ışığında Sendikamızın işkolu düzeyinde yetki alması esasen temel amaçlarımızdan biridir.” Maden-İş (1979), s. 104.

597. MAHA Ajansı (1978), “Maden-İş Yürütme Kurulunun Açıklaması”, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1, s. 3.

"Bizi tek tek işyerlerinde değil, grup içindeki tüm işyerlerinde greve zorlamak istiyorlardı. Binlerce işçiyle uzun süreli greve dayanmak mümkün olmadığı için sendikanın önünde iki yol kalacaktı: Ya düşük ücretlere 'evet' demek, işçi çıkarlarını korumamak, ya da uzun süreli toplu greve dayanmayıp parçalanmak, dağılıp gitmek."⁵⁹⁸

Bu çerçevede toplu grev çıkışının hemen öncesinde Şinasi Kaya, grup sözleşmelerinin işçilerin yasalarla getirilen asgari güvencelerinin üstünde hak iddia edememelerine yol açacağını söylemektedir. "İşveren örgütlerinin grup sözleşmesi adı altında saldırıları doğrudan doğruya bu sistemin özünüdür. Onların batıdan esinlenerek savundukları grup sözleşmeleri batıda uygulanan sistem değildir. İşveren örgütleri kendi kafalarında yarattıkları sözde grup sözleşmesi oluşumu ile aslında, sendikal hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır."⁵⁹⁹

Buraya kadar, Maden-İş'in grup sözleşmesine karşı çıkışı, ilkesel olmaktan çok sınıfsal, siyasi ve stratejik bir tavır görünümündedir. Bunun yanında Maden-İş'in yaklaşımı kategorik de değildir ve Maden-İş, işkolu sözleşmesine geçiş modeli olabilecek ve işkolunun büyük bir bölümünü kapsayacak ölçekte birleştirilmiş toplu pazarlığa karşı çıkmaktadır. Nitekim Maden-İş daha önce Bursa'da grup sözleşmesi imzalamıştır. MESS tarafından da bu nokta üzerinde durulmuş, DİSK'in ve Maden-İş'in grup sözleşmesine karşı çıkışı "doğrudan çalışma yaşamını ilgilendiren bir tepki olmayıp, bu iki kuruluşun yönetimine egemen olan siyasi parti-

598. Maden-İş, Büyük Grevin stratejisini şöyle açıklamaktadır. "Bir kere uyuşmazlık halinde söz konusu gruptaki 8-10 fabrikada birden greve çıkılacak. Sendika çok sayıda grevci ile karşı karşıya kalacak ama bu grevlerin tekelleri caydırıcı etkinliği düşük olacaktı. Çünkü her grupta aynı holdinge bağlı bir veya iki fabrika bulunuyordu." Maden-İş, "Deneyimlerimiz Toplu Savaşımı Gerektiriyor", 15 Şubat 1978, Sayı 97, s. 2. "Sendikamız daha ilk adımda MESS'in oyununu bozdu. 30 Mayıs günü 30'u aşkın işyerinde başlattığımız grev onların grup planlarını altüst etti. Onlar bizi grup halinde dokuz-on işyerinde sıkıştırıp, greve zorlayıp pes ettirmek çabasıındaydılar. Biz 30 işyerinde 'hodri meydan' diyerek greve gittik. Böylece işyerlerini gruplama isteklerini rafa kaldırmak zorunda kaldılar." MAHA Ajansı, "Maden-İş Yürütme Kurulunun Açıklaması", Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1, s. 3.

599. Politika, 29.05.1977.

nin politikasının ürünü” olarak değerlendirilmiştir.⁶⁰⁰ Maden-İş’in daha önce Bursa’da grup sözleşmesi imzalamış olması Otomobil-İş tarafından da eleştiri konusu yapılmış, DİSK’in ve Maden-İş’in grup sözleşmesine karşı çıkışı “aldatmaca oyunu” olarak nitelendirilmiştir.⁶⁰¹

Ancak, Maden-İş’in grup pazarlığına karşı çıkışının dayandığı bir önemli tez de, bunun “tekellerin politikası” olduğudur. Bu tez esas olarak ücret politikasına ilişkindir ve grup sözleşmesine karşı çıkışın önemli bir nedenini de “ücret politikası” oluşturmaktadır. Maden-İş ortak ve tek bir ücret zammı uygulamasının tekelci sermayenin yükünü azaltırken küçük ve orta sermaye gruplarının, tekelci kapitalizm koşullarında kaldıramayacağı bir yükün altına gireceğini öne sürmektedir. Bu teze göre grup pazarlığı sürecinde küçük ve orta sermaye grupları bir yandan üst işveren örgütünün baskısı, diğer yandan da sendikanın başlatmak zorunda olduğu grevle karşı karşıyadır. Kaldı ki grup içindeki, tekellere bağlı olmayan ve düşük kar oranına sahip küçük ve orta işletmelerin gücü, grup sözleşmesinin koşullarını aşağı çeken bir etki yapıyordu. “Bu ise genel olarak işçiler ve küçük işletmelerin zararına ve tekellerin yararına sonuçlar ortaya çıkarıyordu.”⁶⁰² DİSK ve Maden-İş’in tezi; tekelci

600. MESS (1999), 1, s. 426.

601. “...1974’den bu yana işverenler sendikası planlı bir çalışma neticesinde bölgesel sözleşme yapabilmek için adımlar atmışlardır. Bu arada emellerine biraz ulaştıklarını söylemeden geçemeyeceğiz. İşverenler sendikasının bir devre evvel Maden-İş’le Bursa’da yapmış olduğu toplu iş sözleşmeleri tamamen bölgesel ve grup sözleşmesi niteliğindedir. Bu anlaşmadan sonra bugün Maden-İş’in saflarına katılan Çağdaş Metal-İş’le de aynı düzeyde toplu iş sözleşmeleri bağtlanmıştır, böylece iki sendika arasındaki ortak görüş açıkça Bursa’da saptanmıştır. İşte bütün bunlardan sonra DİSK’e bağlı Maden-İş grup ve bölgesel toplu iş sözleşmesine karşıyız derse bunun artık bir aldatmaca oyunu olduğunu gizleyebilir mi?” Özeren, A. Aydın, “Başyazı, MESS’in Uyduları ve Yandaşları”, Otomobil-İş, Mayıs 1977, Sayı: 54, s. 1. Otomobil-İş’in grup sözleşmeleri konusundaki eleştirileri sürmüştür. “Diğer yandan DİSK’in kurucusu, hatta DİSK’in özünü oluşturan Maden-İş’in grup sözleşmelerine şiddetle karşı olduğunu bugün Türkiye’de sağır sultan bile duymuştur. Hal böyle iken grup sözleşmesini ilk önce kendilerinin yaptığını da unutmışa benzerler. Örneğin geçen dönem Bursa’da 8 işyeri ile yapılan sözleşme ortadadır. Ataç, Sami, “Bu mudur sınıf sendikacılığı?”, Otomobil-İş, Haziran 1977, Sayı: 55.

602. Maden-İş, “Deneyimlerimiz Toplu Savaşımı Gerektiriyor”, 15 Şubat 1978,

sermayenin bu yolla bir yandan “küçük ve orta sermayeyi iflasa sürükleyip, onların sermaye ve pazarlarına el koyarken” bir yandan da “fiili olarak ücret artışlarını frenleyeceği” ve greve zorladıkları sendikaların zayıflamasını sağlayacağı yönündedir.⁶⁰³

Politika’nın, 26 Mayıs 1977 günü İlgı Varış imzasıyla yayınladığı “Tekelci aşamaya varamamış sermaye ve grup sözleşmeleri” başlığını taşıyan yazıda da grup sözleşmelerinin “tekelci sermayenin ince bir oyunu” olduğu tespiti yapılmakta ve işçilerin olduğu gibi tekelci aşamaya ulaşamamış sermayenin de zararına olduğu ileri sürülmektedir.

“Sermayenin [tekelci aşamaya ulaşamamış] bu kesimi bu gelişmeye anlaşılmaz nedendir, şimdilik seyirci kalmış görünüyor. (...) Grup sözleşmeleriyle tespit edilen ortalama çalışma koşulları ve ücretler, duygusallığın ötesinde bilimsel bir değerlendirme yapıldığında tekelci sermayenin gücünü arttırdığından tekelci aşamaya varamamış (orta ve küçük) sermayenin aleyhine olacaktır. Tıpkı örnek gösterilen Batı Almanya’da olduğu gibi. Bu ülkede tekellere karşı tekelci, aşamaya varamamış sermayenin yaşama olanakları zaman içinde azalmıştır, günümüzde ise yoktur. Çünkü bu ülkede işkolu düzeyinde yapılan toplu iş sözleşmeleri tekellerin istemleri doğrultusunda belirlendiğinden tekelleşmeyi hızlandırmada ve gücünü arttırmada araç olarak kullanılmış ve kullanılmaktadır.”⁶⁰⁴

Sayı 97, s. 2.

603. “Daha açıkçası, sanayi işverenleri ve mali sermaye sömürü oranını ve fiyatları arttırmak yoluyla elde ettikleri aşırı karla yetinmiyor, ücret artışlarını sınırlandırmak veya dondurmak suretiyle karlarını daha da arttırmak istiyorlar. Ve bu girişimlerini de ‘ulusal ekonomi’, ‘sanayi kalkınması’ maskesiyle gizlemeye kalkışıyorlar. (...) Diğer yandan işçi eylemlerine karşı işverenlerin grevdayanışma fonu ve aidatlarını arttırmaları küçük ve orta işverenlerin gücünü kırmaya ve tekelleşmeyi hızlandırmaya yönelik bir başka zorlayıcı girişimdir. Ne var ki, bazı istisnalar dışında, tekel dışı işletmeler, kendilerine, giderek, hiçbir yaşama hakkı tanımayacak bu tehditlerin kaynağı tekelci sermayeye karşı güçlü ve kararlı bir direnişe geçememişlerdir. Bu tereddüt devam ettikçe tekelci sermaye yeni mevziler kazanacaktır.” DİSK, “Başyazı, Tekelci Sermaye ve MC’ ye Karşı Demokrasi Güçlerinin Birliği”, Sayı 26, 1976 Ağustos, s. 2-3.
604. Varış, İlgı, “Tekelci aşamaya varamamış sermaye ve grup sözleşmeleri”, *Politika*, 26.05.1977. Maden-İş’in bu tezi karşısında MESS Genel Sekreteri İlhan Lök şunları söyleyecektir: “Amaç çalışma barışını sağlamaksa bu grev hemen

Özlem Özgür de *Politika*'da, yayınlanan yazısında, sendikaların grup ya da işkolu düzeyinde toplu sözleşme koşullarını kabullenmesi halinde, bırakınız toplumun ve çalışma hayatının demokratikleştirilmesi için mücadele etmeyi, işçilerin ekonomik durumlarını korumak ve yeni kazanımlar elde etmek için bile mücadele edemeyecekleri belirtiliyordu. Özgür, sermaye sınıfının sendikaları grup ya da işkolu düzeyinde toplu sözleşmeye zorlamasının temel nedeninin, sendikaların mücadele gücünü sınırlamak olduğunu da kaydediyordu. Ne var ki, Türkiye işçi sınıfı ve onun devrimci sendikası DİSK ve Maden-İş bu oyunun farkındaydı.⁶⁰⁵

Bu bakışın izlerine, Maden-İş kadroları arasında bugün de rastlamak mümkündür. MESS'in büyük sanayi kuruluşlarıyla bir döküm fabrikasını, bir demir çekme atölyesini aynı kefeye koyduğu, böylece asgari/minimal düzeyi genele yaymak amacıyla hareket ettiğini bu araştırma sürecindeki sözlü tarih çalışmaları boyunca zaman zaman tartıştık. MESS'in büyük sanayi kuruluşlarını dikkate alarak akdettiği şartların küçük firmaları çöküşe sürüklediği, bunun da tekellerin çıkarlarına hizmet ettiği fikri de bu tartışmalarda sıklıkla dile getirildi. Burada aykırı düşüncelerden biri Halit Erdem tarafından ortaya kondu.

"... Bizim o dönem çok üstünde durduğumuz -bu parti vurgusudur anladığım kadarıyla, işbirlikçi tekeller kendi büyük fabrikalarını korudular, küçük fabrikaları ezdiler. Ezdirme kardeşim! Ezdirme! [Farklı bir] ücretlendirme sistemi[yle,] küçük fabrikadaki tornacıyı da koruyan, büyük fabrikadaki, büyük fabrika olmasından ileri gelen (...) fazlalığı [da gözetin], farklı bir ücret politikası uygulayabilirsiniz. Bunun önünde hiçbir engel yok."⁶⁰⁶

Gerçekten de grup pazarlığı kapsamındaki işyerleri için -işyerlerinin özelliklerine göre- farklı zam ve ücret modellerinin uygulanabilmesinin önünde bir engel yoktu. Nitekim Büyük Grev'in ardından bağitlanan grup sözleşmesi kapsamındaki işyerlerinde -ki usulen/şeklen ayrı ayrı imzalanmıştı- birbirinden farklı ücret zamları uygulanmıştı.

biter. Ama amaçları MESS'i ezmek ise grev sürer. Sendika işveren kesimini bölmek istiyor. İşverenler oynanmak istenen oyunun farkına vardılar. Amaçları bizi bölüp güçsüz kılmak." Yankı, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 23.

605. Özgür, Özlem, "İşkolu düzeyinde toplu sözleşmeye hayır", *Politika*, 01.08.1977.

606. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

Burada irdelenmesi gereken bir nokta da, grup sözleşmesinin ücret modeli bakımında metal sektöründe nasıl bir farkı yarattığıdır. Grup pazarlığının sektörde ücret düzeyini kimi küçük işyerlerini rahatsız edecek ölçüde yükselttiği bir gerçektir. Bu noktada Ergun İnce'nin tespiti, MESS'in toplu sözleşme ve ücret politikasının hiçbir dönemde işyerleri arasında çok ciddi farklar öngörmediği yönündedir.

"Aslında düşünülmeyen bir şey var. (...) İster grup yapın ister grupsuz yapın biz MESS'te (...) tespit ettiğimiz ücret zamlarının ve sosyal yardımların çok birbirine yakın olmasını istedik. İsterse yüz kişilik olsun isterse bin kişilik... Bin kişilik [işyerine göre], küçük yerde biraz düşürerek ayarladık. Grup sözleşmesi bunu çok değiştirmede. Aksini yapmış olsaydı, metal sanayi mütecanis olmayan bir gruptur bir tarafta otomobilciler vardır, bir tarafta bakır işi yapan 30, 40 kişilik yerler vardır. Bunları birbiriyle mukayese edemezsiniz. Hiçbir şekilde. (...) Sendika bunu dinlemez, ben orada da aldım, burada da alırım der, hele o zaman. Hele o zaman Bunu çok sağladık biz bu dengeyi aslında müzakerelerde. Çok fazla bir şey değiştirmede grup sözleşmesi."⁶⁰⁷

*

2 Şubat 1978 tarihli anlaşma tutanağına ulaşamadım, arşivinde bulunduğunu sandığım bu tutanağı MESS'ten istedim ama herhangi bir yanıt alamadım. Tutanağa ilişkin olarak Avukat Sayın Ergun İnce şu bilgiyi verdi:

"Bir anlaşma tutanağı. Bütün işyerlerini kapsayan. Şu şu şartlar verilecektir, gruplar için de vardı, bir grup sözleşmesi gibi. Şurada şu kadar sosyal yardım, işyeri gruplarına göre ayrılmış. Ve en sonunda de grevin ve lokavtın kaldırılmasına... Grevde ve lokavtta geçen sürelerin parası ödenmeyecektir gibi [düzenlemeler] olduğunu biliyorum. Çünkü bana soruldu onları yazar-ken."⁶⁰⁸

Ve Büyük Grevin sonunda imzalanan anlaşma tutanağına bağlı olarak düzenlenen ve imza altına alınan toplu sözleşmenin -ya da

607. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

608. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

toplular sözleşmelerin- niteliğine ilişkin olarak Maden-İş ve MESS tarafından farklı yorumlar, tespitler yapıldı.

Maden-İş, “yeni bir sözleşme düzeni getirme” niyet ve çabalarının tutmadığını, MESS’in “sağlamak istediği çıkarlar açısından grup sözleşmeleri düzenini” getiremediğini açıkladı. Maden-İş’e göre grup sözleşmeleri, “ücretlerin ve diğer hakların dondurulmasının bir aracı olarak” getirilmek isteniyordu. Ancak “MESS’in ücretleri ve diğer hakları dondurma niyetleri tutmadı. İşyerlerini gruplama, küçük sermayeyi alet ederek büyük sermayeyi rahatlatma çabalarına izin vermedik. Her işyerinin koşulları ayrı ayrı kendi durumuna göre görüşüldü ve sözleşmeler böyle bağitlandı. Bu anlamda grup sözleşmeleri tutmadı.”⁶⁰⁹

Buna karşılık MESS sözleşmenin bir “grup sözleşmesi” olduğunu belirtmekteydi. “Usulen her işyeri için ayrı ayrı yazılıp imzalanmış olmakla birlikte, ana maddelerinin aynılığı ile aslında 63 işyerini kapsayan bir grup sözleşmesi olan bu anlaşmayla 42 işyerindeki grev ve lokavtlar kaldırıldı. Sözleşmenin ana noktaları özetle şöyleydi: Bütün sözleşmeler 31 Ağustos 1979’da bitecekti. Başlangıç tarihleri farklı olan bu sözleşmeleri aynı tarihte bitirebilmek için üç kademeli zam uygulanacaktı.”⁶¹⁰

Öncelikle Büyük Grevi de içeren MESS kapsamındaki her üç toplu pazarlık sürecinin de tam anlamıyla bir “grup pazarlığı” ve grevlerle birlikte toplu pazarlığın kapsamındaki tüm işyerlerinde uyuşmazlık sürecini de noktlayan anlaşma tutanağının da -ayrı ayrı imzalanan toplu iş sözleşmelerinin- tipik bir “grup sözleşmesi” olduğunu kabul etmek gerekir. Gerçekten de toplu sözleşmenin türünü/düzeyini belirleyen değişken, biçimsel olarak sözleşmenin işyerleri için tek bir metin halinde

609. “MESS, irili ufaklı beş-on işyerini bir grup içinde toplamak, bunların sözleşme koşullarını ortak ve aynı düzeyde belirlemek, yürürlüklerini birleştirmek istiyordu. Böylece bir kere, tekellere bağlı büyük işletmelerin ücret ve diğer hakları, aynı grup içindeki küçük işletmelerin koşullarıyla bağlantılı olarak düşecekti. Ücret artışları düşecek, ikramiyeler, yan ödemeler, izin süreleri dondurulacaktı. Grup sözleşmeleri ücretlerin ve diğer hakların dondurulmasının bir aracı olarak getirilmek isteniyordu.” MAHA Ajansı, “Maden-İş Yürütme Kurulunun Açıklaması”, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1, s. 2 ve 3.

610. MESS (1999), 1, s. 437, 441 ve 442.

imzalanmış olup olmaması değildir.⁶¹¹ Hatta biçimsel olarak ayrı ayrı bağtlanan sözleşmeler arasında kimi farklılıkların bulunması dahi bu noktada önem taşımaz. Toplu sözleşme toplu pazarlık sürecinin sonucudur ve toplu sözleşmenin türü/düzeyi bu sürecin bütünlüğü içinde ortaya çıkmaktadır. Burada belirleyici olan toplu pazarlık sürecinin taraflarca tüm işyerleri için tek elden, birlikte yürütülmesi ve aynı anda sonuçlandırılmasıdır. Büyük Grev kapsamındaki müzakerelerin yürütülmesi sürecinde grup pazarlığının özellikleri belirgindir. Taslaklar tek tek hazırlanmış ve toplu pazarlık, başlangıç tarihleri farklı olan işyerleri veya işyeri grupları için farklı tarihlerde başlatılmıştır, ancak bütün işyerlerinde müzakereler aynı noktada kilitlenmiş ve süreç tek bir uyumsuzluk sürecine dönüşmüştür. Bursa grubu bunun tipik bir örneğini oluşturur. Bursa'da önce altı sonra yetkisi kesinleşen bir işyerinin daha katılmasıyla yedi işyeri için Maden-İş Bursa Temsilciliği kanalıyla yürütülen toplu pazarlık süreci ve uyumsuzluk, Büyük Grev'le ilişkili toplu pazarlık sürecinin parçası haline gelmiş ve son aşamada 2 Şubat 1978 günü Maden-İş ve MESS arasında merkezi düzeyde anlaşmaya varılan 63 işyeri arasında bu işyerleri de yer almıştır. Başlangıçta tek tek grevler vardır ama 30 Mayıs 1977 günü grevlere toplu halde çıkılmış, 17 Ekim günü toplu lokavt uygulanmış, toplu pazarlık/uyumsuzluk ve grevler tek elden yürütülmüştür. İşyerleri sendika taktiklerine bağlı olarak parça parça greve katılmışlardır ya da grevin dışında tutulmuşlardır, greve çıkmayan işyerlerinde MESS topluca lokavt uygulamıştır ve anlaşma noktasına gelen

611. Toplu pazarlığın türünü/düzeyini belirleyen klasik ayırım, işyeri, işkolu ve ulusal düzeyde yapılmaktadır ve bu ayırımı ortaya koyan başlıca değişkenler toplu pazarlığın tarafları, kapsamı ve konusudur. Ayrıca ülkeden ülkeye farklılık gösteren ve her biri işyeri ya da işkolu düzeyinde toplu pazarlığın bir türü sayılabilecek farklı modeller de ortaya çıkmıştır. Örnek toplu pazarlık (pattern bargaining), endüstri düzeyinde toplu pazarlık, bölgesel düzeyde toplu pazarlık bunlar arasında sayılmalıdır. Grup toplu pazarlığı ise Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.)'de ve İngiltere'de ortaya çıkan "çok işverenli toplu pazarlık" (multiemployer bargaining) kavramıyla ifade ediliyor, bir endüstri içinde bölge ayırımına dayanmadan birden çok işyerini kapsayan bir toplu pazarlık türünü belirliyor. Grup pazarlığı toplu pazarlık sürecinin merkezileşmesi; işyerlerinden endüstrilere doğru yayılması sürecinde ortaya çıkmıştır ancak, tarafları, kapsamı ve konusu/içeriği bakımından diğer toplu pazarlık türlerinden ayrı, özgün yanları vardır.

kimi işyerlerinde taraflar sözleşme imzalamamışlardır. Tek tek ve toplu grevler, lokavtlar, uyuşmazlıklar, tek bir sürecin parçalarıdır. Bu çerçevede Büyük Grev sonrasında 63 işyeri için ayrı ayrı imzalanan toplu sözleşmenin, tipik bir grup sözleşmesi olduğu noktasında hiçbir tereddüt olmamalıdır ve esasen Maden-İş de bağitlanan toplu sözleşmenin grup sözleşmesi olmadığını, açıkça söylememektedir. Bugün, Büyük Grev'i yürüten Maden-İş kadrolarıyla yürüttüğümüz sözlü tarih çalışmalarında açıkça ortaya çıkan odur ki, 2 Şubat 1978 günü varılan anlaşmanın ve imzalanan sözleşmenin/sözleşmelerin bir grup sözleşmesi olduğu noktasında artık, tereddüt kalmamıştır.

Yeni bir çizgi

"MESS acaba ne düşündü? Yani, 'ben başarılı oldum' mu dedi, yoksa 'bu adamları başımıza belâ ettik' mi dedi? Hepsiyle birden greve çıkma şansını oldu Maden-İş'in. Maden-İş şunu gördü grev bittiğinde: Grup sözleşmesine bayır dedik, yaptık, ama sekiz ay grevi sürdürdük. Bir daha yaparsak, kimin yere düşeceği hiç belli değil." (Toygun Erarslan)⁶¹²

"Sonuç olarak yürürlüklerin bitiş tarihlerinin birleştirilmesi, sınıf savaşımının somut diyalektiği içinde, ilk savunucularının aleyhine dönmüş olan ve bizim bu gerçekleri değerlendirerek çekinmeden benimsediğimiz bir konu olmuştur." Anlaşma tutanağının imzalanıp kamuoyuna açıklanmasının hemen ardından Maden-İş bu değerlendirmeyi yapıyordu.⁶¹³

Bu Maden-İş'in grup sözleşmesine ilişkin çözümlemelerindeki Büyük Grev öncesine göre esaslı bir farklılaşmanın işaretlerinden biriydi. Bu farklılaşma özellikle stratejik noktada belirgindi, Büyük Grev sonrasında sendikanın önünde büsbütün farklı stratejik yönelmeler, hedefler vardı.

Büyük Grev henüz başlamadan 1977 yılının Mart ve Nisan aylarında DİSK Dergisinde birbirini izleyen iki önemli makale⁶¹⁴ ve grevlerin

612. Toygun Erarslan, Sözlü tarih çalışması, 30 Mayıs 2011.

613. MAHA Ajansı, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1, s. 3.

614. DİSK, "Eskimiş yeni oyun: grup sözleşmeleri", Sayı 3 (33), Mart 1977, ss.

anlaşma ile sonuçlanmasının ardından Maden-İş Haber Ajansı'nda bir önemli değerlendirme yazısı⁶¹⁵ yayınlandı. Tabana yönelik bir değerlendirme yazısı da Maden-İş gazetesinde yer aldı.⁶¹⁶ Bunlar, Maden-İş'in 1977 grevlerine ve grup pazarlığına yaklaşımını ortaya koyan en önemli dokümandır. Mart ve Nisan aylarında yayınlanan makalelerde savunulan tezler, grup pazarlığına karşı DİSK'in ve Maden-İş'in ilk tepkisini ortaya koymaktadır. Öte yandan Maden-İş Yürütme Kurulu'nun MAHA Ajansı'nda grevlerin kaldırılmasının ardından yaptığı 6 sayfalık açıklamada ve bu açıklamanın eki 2 sayfalık bildiriye⁶¹⁷, Büyük Grev sürecinde toplu pazarlığın stratejisine ve grup pazarlığına ilişkin olarak Maden-İş içinde yürütülen tartışma ve yeniden değerlendirmelerin izlerini bulmak mümkündür.

Büyük Grev sonunda çeşitli işyerlerinde farklı olan sözleşmelerin bitiş tarihlerinin yeniden ayarlanması ve bütün işyerlerinde sözleşmelerin yürürlük tarihlerinin aynı döneme getirilmesi, 1977 toplu pazarlık sürecinin stratejik ve en kritik meselesidir.⁶¹⁸ Bu, grup pazarlığına Maden-İş'in farklı bir açıdan yaklaşmasının, yeni bir toplu pazarlık ve grev stratejisine yönelmesinin de ilk adımı olmuştur.⁶¹⁹ Öte yandan politika değişiminin bu noktadan başlaması karşısında, Maden-İş'in grup sözleşmesine

137–141 ve DİSK, “Tekellerin grup sözleşmesi istekleri karlarını artırmaya yöneliktir”, Sayı 4 (34), Nisan 1977, ss. 158–163.

615. MAHA Ajansı, “Maden-İş Yürütme Kurulunun açıklaması”, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1.

616. Maden-İş, “Deneyimlerimiz Toplu Savaşımı Gerektiriyor”, Sayı 97, 15 Şubat 1978, s.2.

617. MAHA Ajansı, “Maden-İş Sendikası Genel Yürütme Kurulunun grev ve lokavttan çıkan üyelerine bildirisi”, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1 Ek.

618. “Sermaye çevrelerinin ve kimi “sosyalist” görünümlü bozguncuların, büyük grevimizin tarihi başarısını gölgelemek için sarıldıkları can simidi, toplu sözleşme bitim tarihlerinin 1/9/1979'da birleştirilmesi olacak. Evet. Maden-İş, toplu sözleşme bitim tarihlerinin birleştirilmesini kabul etti. Ama teslim olmadı, yenildiği için değil. Böylesi bir birleşmeden, önümüzdeki dönemde işçi sınıfımızın, Maden-İş'in savaşımına yararlı sonuçlar çıkaracağına inandığı için. İşçi sınıfımızın işine böyle geldiği için.” Maden-İş, “Deneyimlerimiz Toplu Savaşımı Gerektiriyor”, 15 Şubat 1978, Sayı 97, s.2.

619. Şafak, Can, “Eskimiş Yeni Oyun mu? Oyunun Kuralı mı?”, İşçinin Alınteri; Aylık Siyasi Dergi, 1 Nisan 1988; Yıl: 2, Sayı: 16, s. 27.

ilişkin duruşunun esasta stratejik olduğu da kabul edilmelidir.

Büyük Grev'in hemen ardından 4 Şubat 1978 sabahı Maden-İş Yürütme Kurulu metal işçisine şu açıklamayı yaptı:

"İlk başta karşı çıktığımız halde yürürlüklerin birleştirilmesinden çekinmedik. Bunu isteyerek ve bilerek yaptık. Çünkü bu mücadele deneyiminden sonra bundan korkması gereken biz değil işverenler olacaktır.

"Bundan çekinmedik, çünkü toplu grevi becerebildiğimizi, kırılmadan, bölünmeden ve tam bir disiplin içinde, topluca ve uzun süreli grevlere dayanabileceğimizi gördük, yaşadık. İlk başta bu deneyimimiz yoktu. Şimdi bir kere başardığımızı, bu savaşım biçimini yarın çok daha iyi ve etkili kullanabileceğimizi biliyoruz.

"Öte yandan yürürlüklerin birleştirilmesi giderek işkolu düzeyinde genel grev, dayanışma grevi haklarını fiilen işler duruma getirecektir.

"Şimdi 15 bin işçinin grevine dayanamayan MESS, 1.9.1979'dan sonra 40 bin işçinin savaşımına nasıl karşı duracaktır? Maden-İş üyeleri güçlerini kanıtlamışlardır. Hele önümüzdeki dönemde sendikamızın üye sayısının hızla artacağı düşünülürse, haklı istemlerimize cevap vermemek MESS için ne derece mümkün olacaktır?

"Bu nedenle, sonuçta MESS'in, tekelci burjuvazinin işçi sınıfına karşı yönelttiği toplu grev silahı ve tehdidi, Maden-İş üyelerinin büyük savaşımıyla işverenlere karşı dönmüş, geri tepmiştir. Hele toplumsal gelişmenin gündeminde olan lokavtın kaldırılması isteminin önümüzdeki dönemde gerçekleşmesi koşullarında, MESS işverenleri çok daha yığınsal grevlere hazır olan bilinçli Maden-İş üyeleri karşısında ne yapacaklardır?"⁶²⁰

Maden-İş, bitiş tarihleri birleştirilen 63 işyerinin her bir holdinge bağlı çok sayıda işyerini kapsadığını, böyle olunca da toplu grevlerin tekeller üzerindeki caydırıcı etkisinin daha büyük olacağını ifade etmektedir. Büyük Grevin başarısı, geleceğe dönük toplu pazarlık ve grev stratejisi açısından güçlü bir hareket noktası olmuştur. Maden-İş Büyük Grevle

620. Büyük Grevin sona erdiği 3.2.1978 gününü izleyen 4.2.1978 sabahı Maden-İş Yürütme Kurulunun 4.2.1978 gün ve 978/1 sayılı Maha Ajansı'nda yer alan açıklaması.

“tekelci sermayenin, MESS’in, sınıf sendikalarını durdurmak ve yıkmak için kullanmaya kalktığı toplu grev silahını, tekellerin elinden almayı başarmış” ve onlara karşı başarıyla kullanmıştır. “Gelecek dönemde ise, onu daha büyük bir güçle ve ustalıklı kullanmaya hazırlanmaktadır.”⁶²¹ Yeni durumu Maden-İş, kendisine holdingleri kuşatan bir grev stratejisi uygulama olanağı veren çok stratejik bir değişim olarak algılamaktadır. Maden-İş’e göre “... Holdingleşme biçiminde ortaya çıkan tekelleşmenin arttığı ve hızlandığı ülkemizde, artık tek tek işyerlerini bağlı olduğu sermaye grubundan yalıtlayarak ele almak olanağı kalmamıştır. Tek tek işyerlerinde grevlerin yıllar süren uzunluğu bunun en açık göstergesidir. Maden-İş’in ve tüm sınıf sendikalarının, tekelleri kuşatıp sıkıştıran ve stratejik işyerlerini hedefleyen bir toplu savaşım stratejisi saptamaları kaçınılmazdır.”⁶²² Bu, sendikanın grup pazarlığına yaklaşımında çok köklü bir farklılaşmadır. Maden-İş, “yeni bir strateji ile girdiği yeni dönemde” bu stratejiye uygun bir örgütlenme içine gireceğini de açıklamaktadır. Bu örgütlenmenin içeriği, daha önce işkolu ve grup sözleşmesine karşı çıkışında ileri sürdüğü kimi gerekçelerin ortadan kaldırılması; “lokavtin yasaklanması, genel grev, dayanışma grevi ve referandum ile ilgili yasaların bir an önce çıkarılması” mücadelesidir.⁶²³

621. Maden-İş, “Deneyimlerimiz Toplu Savaşımı Gerektiriyor”, 15 Şubat 1978, Sayı 97, s.2. “Gelişmeler Maden-İş üyelerinin kararlı ve bilinçli savaşımının MESS’in tüm tertiplerine karşı çıkararak başarıya ulaşacak güce sahip olduğunu bir kere daha göstermiştir. Son grevler sonucunda elde ettiğimiz başarı 8 aylık büyük grev savaşımının kazanımlarının da bir ürünüdür. Bu başarı, ayrıca bundan sonraki dönemde MESS’e karşı vereceğimiz savaşımına da ışık tutacaktır.” Maden-İş, Sayı 105, 15 Ağustos 1978, s. 1.

622. Maden-İş, “Deneyimlerimiz Toplu Savaşımı Gerektiriyor”, 15 Şubat 1978, Sayı 97, s. S.

623. Maden-İş, “Deneyimlerimiz Toplu Savaşımı Gerektiriyor”, 15 Şubat 1978, Sayı 97, s.2. Maden-İş’in toplu grev stratejisindeki bu önemli tespitlerinin, 1977 yılının sonunda, Büyük Grevin sonuçlandığı dönemlerde çok kısa bir süre içinde belirginleştiği anlaşılmaktadır. Öyle ki, bu tespitlerin yapılmasından henüz birkaç ay önce, 6-7 Eylül 1977 günlerinde grevler sürerken toplanan Maden-İş XXII. Genel Kurulu, grup sözleşmelerine karşı çıkılması ve toplu sözleşme yasasında grup sözleşmelerini engelleyecek değişikliklerin yapılması gereğini karar altına almıştı. Genel Kurul şu tespiti yapmıştı: “MESS, grup sözleşmeleri ve giderek de işkolu sözleşmeleri dayatarak, işçi sınıfının uzun savaşım

Bunlar Maden-İş'in grup sözleşmesinin imzalanmasının hemen ardından kendi yayın organlarında yaptığı "resmi" tespitler, açıklamalardır. Esasen Maden-İş MESS'in önerdiği grup sözleşmesi modelini kabul etmek ve uyuşmazlıktaki 63 işyerinde yürürlük sürelerini birleştirerek sözleşmeyi aynı anda imzalamak zorunda kalmıştır. Maden-İş 1977'nin sonlarından başlayarak örgütü yeni bir stratejiye hazırlamıştır. Gerek Maden-İş kadrolarıyla TÜSTAV'da yaptığımız toplantıda ve daha sonra bu grevleri yürüten çeşitli kademelerdeki kadrolarla yürüttüğümüz sözlü tarih çalışmalarında Maden-İş'in strateji değişiminin grevlerin sonlarına doğru ve hayatın zorlamasıyla ortaya çıktığı konusunda duraksama olmadığı da ortaya çıktı. Alpay Biber sendikayı farklı bir stratejik noktaya taşıyan bu hazırlık sürecini şöyle dile getirdi. "Maden-İş bu kabul etme aşamasında büyük toplantılar yapıyor. Hatırladığım kadar... Temsilciler meclisini topluyor, gidiyor, geliyor, basında kamuoyu oluşturmaya çalışıyor. (...) Şöyle hava oluşmaya başladı: Biz bununla genel greve gideriz. Çünkü tekstil işkolunda, cam işkolunda, başka bazı işkollarında böyle grup sözleşmeleri var. Biz bütün bunların hepsini birleştiririz, yasada olmayan genel grev hakkını biz bu sayede elde ederiz... Bu belli çevrelerde hızla yayıldı. Rasyonelize edildi. Temsilciler, baştemsilciler Maden-İş örgütlenme sisteminde etkin insanlardır, bunlar arasında bu [fikir] yaygınlaşmaya başladı: 'Bu bizim için bir yenilgi değil, bir geri adım atma değil, aksine biz bunu yenilgi yerine, geri adım atma yerine bir ileri hamleye çevirdik' [fikri ortaya çıktı.]"⁶²⁴ Memet Ertürk'ün bu noktadaki açıklamaları da net ve tatminkârdı.

"Biz ilk başta, elbette tek tek sözleşme imzalamayı tercih ederdik. Fakat durum öyle bir noktaya geldi ki, grevin dokuzuncu ayında grev bitti. (...) En sonunda da şu noktaya geldi: Grevler bitmiyor, sendikanın olanakları tükendi... (...) Ben Türkiye'yi dolaşıyorum, yurt dışını dolaşıyorum, bütün ülkelere gidiyorum dayanışma örgütlüyorum. Fakat örgütlenme de sembolik olmanın ötesine geçmiyor. Tamam... Mardin'in Kızıltepe'sinden işçiler

sonucu elde ettiği işyeri toplu sözleşme ve grev hakkını fiilen kullanılamaz duruma getirmek istemektedir." Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1998), 3, s. 399. Ayrıca bkz. MESS (1999), 1, s. 431.

624. Alpay Biber, TÜSTAV'da yaptığımız toplantı kayıtları, 3 Mayıs 2010.

bulgur, domates gönderiyor buraya, moral olarak belki grevdeki işçi için iyi ama bir sonuç yok. (...) Biliyorduk, yani ücret konusunun çok geçici olduğunu, enflasyonla bugün gelenin yarın gideceğini çok iyi biliyorduk. Prensipler üzerinde duruyorduk. Orada da her şey bizi ayakta tutabilecek bir noktaya gelmişti. Grup sözleşmesinin dışında! Biz grup sözleşmesini kerhen imzaladık. Mecbur da kaldık imzalamaya. Alpay'ın dediği gibi... Fakat ona da bir gerekçe bulduk. Biz onu dönüştürmeyi düşündük. Ben çok iyi hatırlıyorum. Oradaki konuşmamı da çok iyi hatırlıyorum. Dedim ki, 'Biz bir genel grev mücadelesi, veriyoruz, biz grup sözleşmesini madem kabul edeceğiz, bunu, şer'i bir hayra çevirelim. Bunun yolunu bulmalıyız. Bu ne olabilir? DİSK'in diğer sendikalarıyla da görüşerek, o zaman grup sözleşmesini biz yapalım, aynı tarihlere getirelim, ülkede grev olduğunda genel grev niteliği olsun, ülke ekonomisi alt üst olsun... Bakalım kim daha fazla dayanacak? Kim daha etkili olacak? O zaman, bu gerekçeyi de işçilere götürdük. İşçilerde de kabul gördü bu gerekçe. Biz de bu saldırıda, bizi yok etme saldırısında ayakta kalabildik.'⁶²⁵

Bir zorunluluğun sonucu da olsa bu yeni vizyon, meseleye alttan almayan bir perspektifle bakabiliyor, grup pazarlığına bir toplu mücadele stratejisi olarak yaklaşıyordu.⁶²⁶ 1978 yılı başlarında toplu sözleşme politikası yeniden saptandı.⁶²⁷ Ve 1978 yılı toplu pazarlığına girerken, ikinci dalga grev öncesinde Maden-İş içinde artık tartışılan, "işyeri ayrıntılarının grup sözleşmeleriyle nasıl bağdaştırılacağı" meselesiydi. Artık işyeri toplu pazarlığının şartları yoktu, "hatta MESS'in gruptan ayrı olarak tek tek bitirmek istediği işyerleri için sendika toplu sözleşme yapmadı."⁶²⁸

Büyük Grev'in yarattığı en önemli değişimlerden biri, toplu grev, grup grevi fikri ve kavramları etrafında ortaya çıkmıştı. 80'lerde Petrol-İş'in "Grup sözleşmesine hayır!" sloganıyla yürüttüğü Kiplas grevleri

625. Memet Ertürk, TÜSTAV'da yaptığımız toplantı kayıtları, 3 Mayıs 2010.

626. Şafak, C. (2006), Türkiye'de Toplu Pazarlığın Değişen Çizgisi (1980-2005), Çalışma ve Toplum, DİSK/Birleşik Metal-İş, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 10, 2006/3, s. 35, 36.

627. Maden-İş Gazete (1978), Sayı: 102, 1 Haziran 1978, s. 1

628. Eriş, Hasan (1988), "Grup Sözleşmelerini Kabul Etmek Bir Teslimiyet Değil", İşçinin Alınteri; Aylık Siyasi Dergi, 1 Nisan 1988, Yıl: 2, Sayı: 16, s. 28 - 29.

sonrasında ortaya atacağı “grup grevi” kavramı, ilk kez Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya tarafından *Yankı*’nın sorularını yanıtlarken 1977 yılı Eylül’ünde kullanılmıştı.

“Türkiye’de ilk kez bir grev işveren sendikasının adıyla anılıyor. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

“- Bu sanıyorum ilk kez işverenlerin toplu olarak hareket etmelerinden ileri geliyor. MESS’in grup sözleşme[si] isteminin doğal sonucu grup grevleridir.”⁶²⁹

Maden-İş Büyük Grevin kazanımlarının, sınıf bilinci açısından eşsiz değerde olduğunu vurgulamaktadır. İşçiler işverenlerin karşılarında tek tek değil, “bir sınıf olarak bulunduklarını” çok somut olarak görmüşlerdir. Büyük Grev sendikanın kendi örgütüne olan güvenini yükseltmiş, MESS’e karşı çok sayıda işyeri için mücadele yürütmenin olanaksız olduğu önyargısını da yıkmıştır. Maden-İş bunu, sendika hareketinin bütününü açısından da önemli bir deneyim olarak değerlendirmiştir.

“Daha önce başka işkollarında defalarca görülen, alışlagelmiş bir olgu ilk kez değişmiştir. İşveren örgütüne karşı çok sayıda işyeri için savaşım yapmanın olanaksız olduğu şeklindeki önyargı yıkılmıştır. Başka işkollarında istediklerini sendikalara kolaylıkla dayatabilen işveren örgütleri, metal işko-

629. Yankı, 12-18 Eylül 1977, Sayı 339, s. 21. Toplu grev –ya da grup grevi- kavramı üzerinde Ali Eşref Turan’ın farklı yaklaşımları var. “Başka çare kalmayıp grup sözleşmeleri akdedildiyse, bu yeni durumu nasıl lehimize çeviririz diye bakılabilir. ‘Eskiden greve gitmek zorunda kalsaydık tek tek grev yapardık, şimdi greve gitmek gerekirse toplu grev [yapabiliriz]’ denebilir. Buradan siyasi grev çağrışımı çıkarılabilir. Ama burada iki şeyi çok iyi ayırt etmek gerekiyor: Siyasi grev toplu iş sözleşmelerinin sonucu 30, 40 işyerinde grev yapılması değildir. Bu bambaşka bir şeydir. Bir defa süresi daha sınırlıdır, bütün dünyaya baktığımızda siyasi grev örnekleri... Ve de işyerinde çalışma koşullarıyla ilgili olan konularda da yapılabilir, hiç ilgisi olmayan başka şeylerde de yapılabilir. Zaten Türkiye işçi sınıfı tarihinde bunlar, DGM’leri protesto zamanlarında da başka zamanlarda da olmuştur. [O dönemde] siyasi grev çağrışımı yapacak gibi toplu grev [kavramı] kullanılmaya çalışıldı. Bana bu da doğru gelmiyor. Kavramları net, yerli yerinde kullanmak zorundayız. Eğer kavramları net, yerli yerinde kullanmazsak iletişim sağlayamayız kendi aramızda.” Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.

lunda çok sayıda işyerinin sözleşmesi aynı anda yapılırken bunun mümkün olmadığını ilk kez görmüşlerdir. Diğer işkollarında işveren örgütlerine karşı toplu görüşme yapan sendikalar ve işçiler de ilk kez, dayatılan istekleri hemen kabul etmenin kader olmadığını, bunu kırmanın mümkün olduğunu görmüşlerdir.”⁶³⁰

Bütün bu değişime rağmen “Grup sözleşmesine hayır!” sloganı çok güçlü bir etki yarattı. Maden-İş de toplu pazarlık politikasında ve toplu grevlere yaklaşımında gerçekleştirdiği esaslı değişime rağmen bu sloganı açıkça reddetmedi. Erkan Aslan da bu noktaya dikkat çekiyor:

“... İlk grevde biz grup sözleşmesine hayır dedik, sonra, 79'daki grev aşamasında 'Haydi toplu mücadeleye' diye slogan attık. (...) Grup sözleşmesiyle toplu mücadelenin farkı ne? 'Ya, orayı karıştırma' filan diye espri yapardık. Bu yanı, bence belirleyici yanıydı. Grup sözleşmesine karşı çıkışın içgüdüsel yanı çok etkiliydi, sermayeden geliyor bu, mantığı... Bunu açıkçası, biraz da 'işçici' yanımızla, [sendikanın kadroları olarak] iyi işlediğimizi düşünüyorum ben. Ve 1977'de grup sözleşmesi imzalandıktan sonra sendika, toplu sözleşme politikasındaki bu değişimi 'grup sözleşmesi' kavramıyla değil, farklı kavramlarla, 'toplular mücadeleye', toplu grev' kavramlarıyla işçinin önüne koydu.”⁶³¹

Eylem Birliği Tezleri

“Eylem birliği güçlü bileğimizi yenilmez yapacak. MESS'in kanımızı emmesine izin vermeyeceğiz. Gücümüz birliğimizden yükselecektir.” (Otomobil-İş)⁶³²

1977–1980 MESS grevleri sürecinde ve özellikle 1979 ve 1980 yıllarında geliştirilen önemli bir politika da “eylem birliği” önermesidir.⁶³³

630. Bkz. MAHA Ajansı, “Maden-İş Yürütme Kurulunun Açıklaması”, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1, s. 5.

631. Erkan Aslan, Sözlü tarih çalışması, 5 Ekim 2011.

632. Otomobil-İş, Aralık 79-Ocak 80, Sayı: 79, s. 12.

633. “Çeşitli işkollarında faaliyet gösteren holdinglere, tekeli sermayeye karşı sendikalar arası eylem ve güç birliğinin sağlanması, kalıcı kazanımlar elde etmek için can alıcı sorundur. (...) Bu sendikalar bir araya gelmeli, ortak toplu sözleş-

Bu politika, metal işkolunda MESS'e karşı yürütülen kitle grevleri içinde oluşturulan grup pazarlığına dönük yeni stratejiyle bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Ve bu noktada da Büyük Grev, Büyük Grev'in vurgu yaptığı "toplu mücadele", "toplu grev" kavramları önemli ölçüde etkili olmuştur.

Eylem birliği bu dönemde, "faşist tehlikeyi bertaraf etmenin yolu" olarak "tüm demokrasi güçlerinin" katılımını öngören siyasi bir mücadele yöntemi olarak ortaya çıktı. Sosyalist sol içinde tartışıldı. Sendika hareketinde ise eylem birliği, DİSK ve Türk-İş'e bağlı bir dizi sendika tarafından savunuldu.⁶³⁴ Maden-İş Genel Başkanı Türkler, sendikanın 2. Bölge Konseyinde yaptığı konuşmada eylem birliğinin önemini şu sözlerle belirtiyordu: "Gün DİSK'te savaşkan ve sorumlu sendikal birliği gerçekleştirme günüdür... DİSK ile Türk-İş'in eylem birliği yapması gereklidir."⁶³⁵ Aynı dönemde, Maden-İş Genel Başkanı, Otomobil-İş Genel Kurulunda yaptığı konuşmada da eylem birliğinin zorunluluğunu vurguladı. Türkler, "tekelci sermayenin cepheden saldırısının püskürtülmesinin yolunun saldırı karşısında en geniş güçleri birlikte harekete geçirmekten geçtiğini" açıkladı. Sendikalar arasındaki temel görüş ayrılıklarının, program farklılıklarının "tüm işçilerin acil sorunları, ortak istemleri etrafında" eylem birliğine engel olmadığını belirten Türkler, Otomobil-İş ile Maden-İş arasındaki eylem birliğinden her iki sendikanın da hiçbir şey kaybetmediğine, aksine eylem birliği sonucu her iki sendikanın da MESS'in karşısına daha güçlü bir şekilde çıktıklarına işaret etti.⁶³⁶

me istemleri belirlemeli, kalıcı kazanımlar için hedefler saptanmalı ve bir ortak eylem programı oluşturulmalıdır." Maden-İş), 1 Ekim 1979, Sayı: 123, s. 5.

634. Maden-İş, Temmuz 1980, Sayı 139; Banksen; Aylık Yayın Organı (1979), Ekim 1979, Sayı: 62, s. 1; Kasım 1979, Sayı: 63, s. 1.; Hürcam-İş Aylık Yayın Organı (1979), Kasım 1979, Sayı: 40, s. 8.

635. Maden-İş, Temmuz 1980, Sayı 139.

636. Aynı yerde. "İçinde yer aldığımız metal işkolunda ki sendikaların çokluğuna karşı, işverenler karşımızda tek bir vücut olarak duruyor: MESS. Bu güçlü sınıf düşmanımıza karşı birleşmek bizim çıkarımızdır. Konuya böyle baktığımız zaman sendikamız Otomobil-İş ile Maden-İş sendikasının toplu sözleşmelerde güç ve eylem birliği yapma kararlarının ne kadar doğru ve yerinde olduğu görülür. Kim ne derse desin metalürji işçileri bundan yarar sağlayacaktır. Zararlı çıkan ise MESS olacaktır." Otomobil-İş, "Eylem Birliği Güçlü Bileğimizi Yenilmez Yapacak", Aralık 79-Ocak 80, Sayı: 79, s. 12.

Eylem birliği, metal işkoluyla sınırlı kalmamıştır. Türk-İş'e ve DİSK'e bağlı ya da bağımsız bir dizi sendikanın kendi işkollarında yürüttükleri eylem birliği, “kafa ve kasa birliği” sloganıyla, doğrudan grup pazarlığı içinde yaratılmış, hayata geçirilmiştir.

1978-1980 yılları arasında eylem birliği, bu politik perspektif zemininde özellikle cam ve petrol işkollarında da denendi. Petrol işkolunda DİSK'e bağlı Petkim Sendikası ile Türk-İş'e bağlı Petrol-İş Sendikası toplu pazarlık içinde birlikte mücadeleye yöneldiler. Ancak eylem birliğinin sürekliliği en etkili biçimde cam işkolunda hayata geçirildi. DİSK'e bağlı Hürcam-İş Sendikası ile Türk-İş'e bağlı Kristal-İş Sendikası arasında Türkiye Cam Sanayi İşverenleri Sendikası'na karşı yürütülen eylem birliği kalıcı sonuçlar yarattı.⁶³⁷ 1979 ve 1980 yıllarında Hürcam-İş ve Kristal-İş Sendikaları tek bir toplu pazarlık birimi içinde ve tek bir taslakla cam tekeline karşı birlikte hareket edebildiler. Toplu sözleşme taslağı, yapılan “Ana Protokol” sonrasında her iki sendikanın tabanında hazırlandı, ortak bir komisyon taslağa son biçimini verdi. Taslak aynı masada, birlikte savunuldu ve 1980 cam grevleri her iki sendika tarafından birlikte yürütüldü, yönetildi.⁶³⁸ Ne var ki 1980 12 Eylülüyle birlikte işçi sendikalarının faaliyetlerinin durdurulması, grevlerin yasaklanması Türkiye'de birden çok işçi sendikasının –hukuken olmasa bile fiilen- tarafı olacağı sıradışı bir grup toplu iş sözleşmesinin bağitlanmasını önledi.⁶³⁹

637. Kristal-İş ve Hürcam-İş Sendikaları arasındaki eylem birliğini belgeleyen Ana Protokol'de şu saptamalar yapılmaktadır: “Kristal-İş Sendikası Türk-İş, Hürcam-İş Sendikası DİSK Konfederasyonuna bağlıdır. Ancak her iki sendika ayrı konfederasyonlara bağlı olmalarına rağmen bu durum, aynı koşullarda yaşayan ve işkolumuzda egemen olan cam tekeline karşı ortak çıkarları için sendikalarımız arasında güç ve eylem birliği oluşturmalarına engel değildir. İki sendikanın anti-tekeli bir mücadelede birleşmelerinin örnek teşkil edeceğine inanıyoruz... Ve inanıyoruz ki, iki sendika arasında cam işçilerinin ekonomik ve demokratik haklarını koruma ve geliştirme yönünde yapılan eylem birliği cam işkolunda önemli bir işlev görecektir. Hürcam-İş Camı Yaratan Emeğe Merhaba, Kasım 1979, Sayı 40, s. 15 ve 5.

638. Kristal-İş Haber Ajansı (1979), 29 Ekim 1979, Sayı: 979/1-18. Ayrıca Bkz. Şafak, C. (2006), DİSK Tarihinden Bir Yaprak: Eylem Birliği (1978-1980), Sendika.Org, 22 Şubat 2006.

639. Şafak, Can, “DİSK Tarihinden Bir Yaprak: Eylem Birliği (1978-1980)”, Sendika.Org, 22.02.2006.

Eylem birliği giderek sendikaların dışındaki meslek kuruluşlarına da yaygınlaşmaya başladı. Haberleşme sektöründe yedi örgüt 1979 yılında ortak bir açıklama yaparak “grevli, toplu sözleşmeli sendikal hakların sağlanması için birlikte mücadele edeceklerini” deklare ettiler. Bu örgütler arasında DİSK’e bağlı Yeni Haber-İş Sendikası da yer aldı.⁶⁴⁰

Eylem birliği toplu pazarlık alanında, güçlü işveren sendikalarına ya da tekellere karşı işçilerin tek bir toplu pazarlık birimi içinde güçlerini birleştirmeleri temeline dayanıyordu. “Bu noktada eylem birliği, endüstrilerde sendikal bölünmüşlüğü yarattığı parçalanmış toplu pazarlık birimlerinin bütünleştirilmesi ve büyük kitle grevlerinin örgütlenmesi vizyonuna sahipti.”⁶⁴¹ Eylem birliği objektif olarak grup pazarlığını veri kabul ediyor, toplu pazarlığın ölçeğini büyütüyordu.

DİSK’te Aykırı Tezler

Büyük Grevin ardından Maden-İş içinde geliştirilen yeni toplu pazarlık ve grev stratejisi ve buna bağlı olarak grup pazarlığına ilişkin farklı yaklaşımlar DİSK yönetiminde yankı bulmadı. DİSK, 1977 Genel Kuruluna kadar olan dönemdeki grup sözleşmesine karşı olan tavrını, yönetim değişikliğinin ardından daha da katı bir biçimde sürdürdü. DİSK’in Türkler yönetimi tarafından Büyük Grev sürerken hazırlanan 6. Genel Kurul Çalışma Raporu’nda şu satırlar yer almaktaydı. “...Toplu sözleşmelerin, işyeri ve işkolu diye iki düzeyde yapılması toplu sözleşme düzenini çığırından çıkarıp, işçiler açısından birçok haksızlıkları doğurduğu gibi, işkolu düzeyinde yapılacak toplu sözleşmelerin marjinal işyerlerini de hesaba katma zorunluluğu yüzünden işçi hak ve çıkarlarında düşmelere yol açacağını, bundan başka batılı ülkelerde çok güçlü işçi ve işveren sendikaları konfederasyonları bulunmasına rağmen, işkolu düzeyinde yapılan sözleşmelerden, bölgesel ve işyerleri düzeyindeki sözleşmelere doğru bir gidiş olduğu saptandığından, Türkiye’de toplu sözleşmelerde,

640. Yeni Haber-İş Sendikası, Haber-Der, PTT-Der, TümPTT-Der, PTT Teknisyenleri Derneği, Tüm-Der İstanbul Şubeleri Ortak Açıklaması. Bkz. Hürcam-İş, Kasım 1979, Sayı 40, s.8.

641. Şafak, C. (2006), DİSK Tarihinden Bir Yaprak: Eylem Birliği (1978-1980), Sendika.Org.

Mannesman grevcileri, Fotoğraf, Politika.

yalnız işyeri ya da işyerleri düzeyinde yapılacak bir düzene kavuşturulması için gerekli Yasa değişikliklerinin yapılmasının sağlanması amacıyla gerekli çalışmalarda bulunulmasını karar altına alır.”⁶⁴²

DİSK, 1980 yılına doğru çok daha ileri gidecek, hükümete verdiği kanun önerilerinde işyeri toplu pazarlığının “tek tip” duruma getirilmesini, grup ve işkolu düzeyinde toplu pazarlığın ise yasaklanmasını isteyecekti. DİSK 1980 Haziran’ında toplanan 7. Genel Kurulu’na sunduğu Çalışma Raporu’nda şunları yazmaktadır:

“İşletme toplu iş sözleşmeleri sendikal yapıyı koruyucu sendika seçme özgürlüğünü ve toplu sözleşme yapma hakkını sınırlandırıcı, işveren sendikalarının grup sözleşmesi politikasına güç katan, işyerlerinin özgün koşul-

642. DİSK (1978), ss. 29-30.

larını toplu sözleşmelere yansıtmaktan uzak, yetki ve ehliyet konularında yasal tartışma ve haksızlıkları büyüten niteliktedir. DİSK, işçi sınıfının ülkemizde ekonomik mücadele alanında elde ettiği kazanımların geri alınması anlamındaki bu sözleşme tipine kesinlikle karşıdır. Örgütümüz önemli sakıncaları görülen işkolu ve işletme düzeyindeki sözleşmelerin yerine işyerinin yapısına uygunluğu, işçilerin özgür biçimde seçtikleri sendikaları aracılığıyla Anayasal haklarını yaşama geçirebilmelerini sağlayıcı, bu alanda elde edilen kazanımları koruyucu niteliklerinden ötürü işyeri toplu iş sözleşmesini tek tip olarak önermektedir.”⁶⁴³

Grup pazarlığının reddedilmesi ve işyeri düzeyinde toplu pazarlığın savunulması, 1980 Eylülüne kadar olan dönem boyunca DİSK’in ve Türk-İş’in “resmi” görüşü olmuştur.

Grup pazarlığı gibi eylem birliği politikası da gerek DİSK ve gerekse Türk-İş tarafından reddedilmiş, her iki konfederasyon da farklı açılardan bu gelişime karşı çıkmışlardır. DİSK bu gelişimi “kafa ve kasa birliği sözleri altında işçilerin DİSK’te örgütlenmelerinin gerekliliğini inkâr eden, uzlaşmacı sendikacılığa prim veren” bir girişim olarak nitelemiştir. DİSK’e göre, kendisine bağlı bir kısım sendikaların bu girişimleri, “kafa ve kasa birliği gibi içi kof, hedefi belli olmayan sarı Amerikan sendikacılığının sloganları ile işçi sınıfının demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı ilkeleri zemininde birliğini inkâr eden” bir gelişmedir. DİSK eylem birliğini, açıkça “DİSK’e ihanet” olarak damgalamıştır.⁶⁴⁴ Türk-İş ise,

643. DİSK (1980), s. 375.

644. DİSK (1980), s. 234. “Türkiye’de yürürlükteki sendikalar, toplu sözleşme ve grev yasaları büyük ölçüde Amerikan tipi sendikacılık örnek alınarak hazırlanmış yasalardır. Bu Amerikan tipi sendikacılık ülkemizde en somut ifadesini Türk-İş’te bulmuştur. ‘Partilerüstü politika’ adı altında işçileri siyasetin dışında bırakmayı amaçlayan, sınıf uzlaşmacısı bir sendikal anlayış ürünü olan Türk-İş yıllardan beri işçi sınıfımızın yükselen devrimci mücadelesinin önüne egemen sınıflarla birlikte çıkan bir engel haline gelmiştir. Hele bu konfederasyona bağlı bazı sendikalar vardır ki, bunlara işçi sendikası demek oldukça güçtür. DİSK üyesi birçok sendikanın yayın organlarında da sendikaların nitelikleri çok somut olarak gözler önüne serilmiştir. Bazı sendikalarımız bu sendikaların yöneticilerini ‘burjuvazinin işçi sınıfının arasına soktuğu ajanlar’ olarak değerlendirmiştir, bazılarını ‘işçi sınıfı hainleri’ olarak nitelemişlerdir. Şimdi bakıyoruz, hain dediğimiz, burjuvazinin ajanları dediğimiz sendika yö-

Türk-İş içinde siyasi görüşlere değil ilkelere öncelik verildiğini belirterek “ne olduğu belirsiz derneklerle” işbirliği yapan “konfederasyonları” eleştirmiş ve genel olarak “hiçbir örgütle işbirliği yapılmasından yana olmadıklarını” belirtmiştir.⁶⁴⁵

DİSK’in de Türk-İş’in de eylem birliğine karşı çıkmalarının temelinde -farklı- politik nedenler vardır. DİSK’in eylem birliğini olumsuzlaması, o dönemde DİSK yönetiminde egemen olan eğilimin konfederasyon içinde ağırlıklı olarak Maden-İş Sendikası içinde temsil edilen siyasi çizgiyle olan çatışmasının bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. DİSK’in tavrı asıl olarak bir iç hesaplaşmanın ifadesidir. Türk-İş’in tavrı ise asıl olarak sınıf mücadelesinden kaçınan, muhafazakâr, sağ bir tavidir. Bir yanılla da eylem birliğinin reddi, her iki konfederasyonun da benimsediği tek düzeyli ve işyeri düzeyinde toplu pazarlığın korunması politikalarıyla bağlıdır. Bu zeminde grup toplu pazarlığının reddi ve eylem birliğinin olumsuzlanması bir bütünlük taşımaktadır.

Eylem birliği, grup pazarlığından kaçınmaması bakımından aslında 1980 12 Eylül’üne kadar olan dönem boyunca Türk-İş’e ve DİSK’e egemen olan işyeri düzeyinde toplu pazarlık politikasından ciddi bir kopuş sayılmalıdır.

neticileri ile işveren sendikalarına karşı toplu sözleşme görüşmelerinde eylem birliği yapılması yolunda çaba harcanıyor. Yani biz, burjuvazinin ajanlarıyla eylem birliği yapıp burjuvaziye toplu sözleşme görüşmelerinde dize getirmek istiyoruz. Bu mümkün değildir. Ya bizim daha önce yaptığımız tespitlerde bir yanlışlık vardır, bu sarı sendikaların yöneticileri hain, ajan değillerdir, biz üyelerimizi yanlış bilgilendirmişizdir; ya da bu türden sendika yöneticileri ile eylem birliği içinde olmamız mümkün değildir, bunlardan biri doğrudur. (...) O nedenle, DİSK olarak bazı sendikaların sağlamaya çalıştığı ve toplu sözleşmelerde eylem birliği adı altındaki birlik çalışmalarına katılmıyoruz.” Genel Başkan Baştürk’ün Genel Temsilciler Meclisinde yaptığı konuşma, Aynı yerde, s. 551.

645. Türk-İş (1979), ss. 221-222.

Grup toplu pazarlığının teorik sorunları

Toplu pazarlık (collective bargaining) kavramı, toplu görüşmelere hazırlık aşamasını da içeren ve toplu görüşmelerin ardından toplu iş sözleşmesinin bağitlanmasıyla sona eren bir süreci ifade eder. Bu süreç esas olarak, işçi sendikası ile işveren -hatta zaman zaman işveren grupları- ya da işveren sendikası arasında çalışma koşullarına ilişkin olarak bir anlaşmaya varmak amacıyla yapılan seri görüşmeleri (müzakere süreci) ve bu görüşmelere yön veren çeşitli uzlaştırma yöntemlerini, eylemleri, grev tehdidi ve grev -bu arada lokavt- uygulamalarını, toplu sözleşmenin uygulanması, şikâyetlerin-uyuşmazlıkların çözüm süreci ve mekanizmalarını içerir. Toplu sözleşme (1) (collective agreement/union contract) bu kurumsal, olağanüstü karmaşık ve dinamik sürecin statik bir parçası, sonucudur. Uluslararası literatürde de toplu pazarlık kavramıyla, genel olarak “çalışma ilişkilerinde bir tarafta işçiler adına işçi sendikaları, diğer tarafta işveren olmak üzere iki tarafın ücret ve çalışma koşullarını belirlemek için sürdürdükleri pazarlık kastedilmektedir.”(2) Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 1981 tarih ve 154 sayılı Toplu Pazarlığın Teşvikine Dair Sözleşme’sinde toplu pazarlık; bir veya daha fazla işçi kuruluşuyla bir işveren veya bir grup işveren ya da bir yahut daha fazla işveren kuruluşu arasında istihdam ve çalışma koşullarının saptanması ve/veya bir işçi kuruluşu ya da işçi kuruluşlarıyla işverenler veya kuruluşları arasındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla yapılan görüşmeleri ifade etmektedir.(3)

Toplu pazarlık süreci tarihsel gelişimi içinde asıl olarak -belirleyici ölçüde- universal özellikler gösterse de, ülkeler/ülke grupları arasındaki politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve endüstriyel ayrılıklar sürece çok ayırt edici, özgün yanlar katmış; İskandinav, Anglo-Sakson, Kara Avrupası ve Akdeniz, Asya/Uzak Asya ülkelerinde farklı modeller ortaya çıkmıştır. Bu farklılaşma en güçlü biçimde toplu pazarlığın düzeyi alanında kendisini göstermektedir ki grup toplu pazarlığının bu ekseninde; toplu pazarlığın düzeyi alanındaki farklılaşma ekseninde tartışılması, bu toplu pazarlık türünün karakteristiğinin anlaşılabilmesi için zorunludur.

Toplu pazarlığın merkezileşmesi sürecinde grup toplu pazarlığı

Toplu pazarlık geleneksel olarak sektörler arası/ülke, sektörler/işkolları ve işyerleri olmak üzere üç farklı düzeyde yürütülmektedir. Grup toplu pazarlığı, toplu pazarlığın merkezileşmesi, işyerlerinden uzaklaşarak sektörlere/işkollarına doğru yayılması süreci içinde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda grup

pazarlığının anlaşılabilmesi için, bu süreç içinde ortaya çıkan farklı toplu pazarlık alanlarının/ birimlerinin tanımlanması ve bu çerçevede kullanılan kavramların tartışılması özellikle önem taşımaktadır.

Bu toplu pazarlık birimleri unsurlarına göre bölgesel toplu pazarlık, endüstri düzeyinde toplu pazarlık, sektörel düzeyde toplu pazarlık, işkolu düzeyinde toplu pazarlık ya da “çok işverenli toplu pazarlık” (multiemployer bargaining) kavramlarıyla anlatılıyor.(4) İşyeri düzeyinde toplu pazarlığın baskın olduğu Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere orijinli “çok işverenli toplu pazarlık” kavramı, bir işkolu ya da sektör içinde birden çok işyerini kapsayan bir toplu pazarlık birimini belirliyor. Bunun yanında, daha çok sendika taktiklerine bağlı olarak gelişen, ancak yine de sonuçları bakımından birleştirilmiş toplu pazarlığın çizgilerini taşıyan “örnek toplu pazarlık” (pattern bargaining) kavramı, işverenlerle ayrı ayrı fakat tek bir endüstri örneği oluşturacak tarzda yürütülen toplu pazarlığı anlatıyor.(5)

Türkiye’de toplu pazarlığın merkezileşmesi sürecinde ortaya çıkan “grup toplu pazarlığı” gerek gelişim özellikleri ve gerekse karakteristiği yönünden ABD ve İngiltere’deki “çok işverenli toplu pazarlık” modeliyle çakışmaktadır. Grup toplu pazarlığı, çok işverenli toplu pazarlık gibi, aynı işkolu, endüstri –özellikle ilk dönemlerde zaman zaman bölge- içindeki birden çok işyerini kapsamakta, genellikle de işveren sendikalarıyla yürütülmektedir. Burada grup toplu pazarlığı ile bölgesel toplu pazarlık arasında bir bağlantı dikkati çekiyor. Her iki modelde de toplu pazarlık işyeri düzeyinin üzerinde örgütlenmiş işçi ve işveren sendikaları –zaman zaman işveren grupları- arasında yürütülüyor. Gerek grup toplu pazarlığı, gerekse bölgesel düzeyde toplu pazarlık birden çok işyerini kapsıyor. Bu değişkenler –toplu pazarlığın tarafları ve düzeyi- açısından da her bölgesel toplu pazarlık, hemen her zaman grup toplu pazarlığı karakteri taşıyor.

Grup pazarlığının kapsamı, tarafları ve bir ölçüde de içeriği bakımından diğer düzeylerdeki toplu pazarlık mücadelelerinden ayrı, özgün yanları vardır. Ancak asıl olarak grup pazarlığı, toplu pazarlığın işyerlerinden bölgelere, endüstrilere, işkollarına doğru genişlemesi sürecinin çok dinamik bir parçasıdır ve grup pazarlığının özgün karakterini belirleyen de budur. Bu bağlamda grup pazarlığı hem işyeri düzeyinde hem de işkolu (sektör) düzeyinde toplu pazarlığın bazı özelliklerini taşır.

Grup pazarlığı kapsamı bakımından olduğu gibi tarafları bakımından da işyeri, işkolu (sektör) düzeyinde ve ulusal (sektörler arası) düzeyde merke-

zileşmiş pazarlıktan çok farklıdır. İşyeri düzeyinde toplu pazarlığın işveren tarafı genellikle bir işveren ve zaman zaman da bir işveren sendikası olmasına rağmen, grup pazarlığında işveren tarafı bir işveren grubudur ki bu hemen her zaman bir işveren sendikasıdır. Ayrıca grup pazarlığında birden çok işçi ve/ya da işveren sendikasının taraf olmaları da olanaklıdır. Pek çok ülkede ve bu arada Türkiye’de de örneklerine rastlanmakla birlikte bu özellikle İngiltere’de sıkça rastlanan bir yöntemdir ve İngiltere’de bu tür pazarlıklar yerel düzeyde ya da bütün bir endüstri düzeyinde olabilmektedir.(6) Bu noktada sözleşmenin birden çok işçi ve/ya da işveren sendikasının katılımıyla bağitlanabilirliği, onu işkolu (sektör) düzeyinde toplu pazarlıktan da ayırmaktadır. Grup pazarlığı kapsamı bakımından da işkolu düzeyinde toplu pazarlıktan ayrılmaktadır ki işkolu düzeyinde toplu pazarlık doğrudan ya da farklı teşmil yöntemleriyle işkolunda faaliyet gösteren işveren sendikasına üye olmayan işverenleri ve işçi sendikasına üye olmayan işçi kitlelerini kapsayabilmektedir. Nihayet toplu pazarlığın tarafları konusunda bir karşılaştırma da grup pazarlığıyla, ulusal (sektörler arası) düzeyde merkezileşmiş toplu pazarlık arasında yapılabilir ki bu sonuncusu işçi ve işveren çatı örgütleri arasında ve zaman zaman devletin de katılımıyla yapılmaktadır.

Grup pazarlığı içeriği –konuları- bakımından da özgün sayılabilecek özellikler taşımaktadır. Grup pazarlığı, işkolu (sektör) düzeyinde toplu pazarlığa göre daha özgün ancak işyeri düzeyinde toplu pazarlığa oranla daha genel hedeflere yönelmektedir. Öte yandan grup pazarlığı, ulusal (sektörler arası) düzeyde ücret ve gelir hareketlerini düzenleyen, gelir dağılımı politikalarını belirleyen merkezileşmiş sosyal diyalog süreçlerinden kuşkusuz bütünüyle farklı bir içeriğe sahiptir.

Türkiye’de grup toplu pazarlığının yasal çerçevesi

Türkiye’de toplu pazarlık süreci, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu’nun “Aynı iş yerinde, aynı dönem için, birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılamaz ve uygulanamaz” (2822/3) hükmüyle sınırlandırılmış ve toplu pazarlık sürecinin yasal çerçevesi bu sınırlama çerçevesinde kurgulanmıştır. 2822 sayılı yasada, “tek düzeyli” ve “işyeri düzeyinde” yürütülebilen bir model öngörülmüştür.

Ulusal (sektörler arası) düzeyde toplu pazarlık mekanizması Türkiye’de yasaktır.

Bunun gibi işkolu (sektör) düzeyinde toplu pazarlık da yasaklanmıştır. Türkiye’deki modelin temel bir noktasını da “tek tip örgüt” yapısı oluşturu-

maktadır. 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'na göre sendikalar ancak “işkolu esasına göre” bir işkolunda ve “Türkiye çapında faaliyette bulunmak amacı ile” (2821/3-1) kurulabileceklerdir. İşyeri sendikalarının, meslek sendikalarının kurulmaları yasaklanmıştır.

Bu yasaklama ve sınırlamalar, süreci kendi dinamikleriyle yaratabileceği hemen her gelişmeye kapatan, çarpık bir sendika ve toplu pazarlık modeli ortaya çıkarmaktadır:

1. İşyeri sendikaları yasaktır, buna karşılık sadece işyeri düzeyinde toplu pazarlık serbesttir.
2. Sadece işkolu sendikalarının kurulabilmeleri serbesttir, buna karşılık işkolu düzeyinde toplu pazarlık yasaktır.(7)

Bu çerçevede yasayla getirilen bir toplu pazarlık birimi de “tek işverenli” toplu pazarlık esas alınarak 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nun 3. maddesiyle düzenlenen “işletme sözleşmesi” kavramıdır. Yasa, bir işverene ait aynı işkolundaki birden çok işyerini bütün ve bölünmez bir toplu pazarlık ünitesi olarak kabul etmiş ve “işletme” olarak nitelemiştir. Kamuda da “bir kamu kurum ve kuruluşuna ait aynı işkolundaki birden çok işyerine sahip bir işletmede” ancak bir toplu iş sözleşmesi yapılabileceği kabul edilmiştir. Kanuna göre “kamu kurum ve kuruluşlarına ait müessese ve işyerleri ayrı tüzelkişiliğe sahip olsalar dahi” bu kurum ve kuruluşlar tek bir toplu pazarlık ünitesi olarak kabul edilmiştir. Bu yolla kamuda ve özel sektörde de -özellikle bankacılık sektöründe- dev toplu pazarlık birimleri ortaya çıkmıştır. İşletme toplu pazarlığı, özgün, yasayla getirilen ve toplu pazarlığın salt sermayenin ve firmanın ölçeğine ve organizasyon yapısına bağlı olarak büyümesinin ortaya çıkardığı bir kavramdır.

Son derece katı biçimde tanımlamış olan bu kavram asıl nitelikleriyle tek işverenle yürütülen toplu pazarlık karakterinde olan ancak kapsamı bakımından pek çok fabrikayı -zaman zaman bütün bir sektörü hatta işkolunu- içine alan bir toplu pazarlık birimini ifade etmektedir.

Öte yandan 2822 sayılı Kanun, bir toplu iş sözleşmesinin “aynı işkolunda bir veya birden çok işyerini” kapsayabileceği hükmüne yer vermektedir (2822/3-1) Kanun ayrıca, toplu iş sözleşmesinin hükümsüzlüğü istemiyle açılan davalar yönünden yetkili mahkemeyi belirleyen 16. maddesinde “birden fazla bölge çalışma müdürlüğünün yetki alanına giren işyerlerini” kapsayan toplu iş sözleşmeleri için özel düzenleme getirmektedir (2822/16-3). Bunun

YÜRÜRLÜK TARİHLERİ BİRLEŞTİ

KAPİTALİST BUNALIM ve BÜYÜK GREVİMİZ

Ölkemizde süregelen bunaltım, dünyadaki kapitalist tekelcilerden ayrı değil. Büyük çeşitli kapitalist devletler, büyük tekeliler bu baskınlıktan içtindeler. Bu düzenlerde ekonomik ve siyasal bunalım üsretli geçirdi de değil. Hergün ıztırap yeni sorunlar, bunalımların büyüyor, bunalım gittikçe artıyor.

Kapitalist ülkelerde ham madde, enerji sorunu çözümlemeyecek büyüklüklere varıyor. İstisna, petrolek, yakıt, su, parçanın değeri için düzensiz kurarzında emekçi yığınlar da, hopnuzsuzlukların örgütlü-kolalı mücadele bilmirlerine dönük götürüyorlar. Kapitalist devletler iktidarlarını sürdürülebilmek ekonomik bunalımın ağırlığını emekçi yığınlarına yüklemek için yeni tedbirler alıyorlar. Bunlar tekelcilerin tekellerini kırarak, aşarısını indirmek ve satın alma gücünü döndürmek, paranın değeri için çyarılamaları getirmek. (Nitekim ülkemizde de gelen IMF, hükümetin bu tip önerileriyleymiştir.) Yalnız bu tedbirler de yetmiyor, işçi sınıfının, emekçi yığınların ekonomik ve demokratik tekellerini aşkıya almak için faşizan uygulamaları da geliyor.

Ölkemizde de, devam eden ekonomik ve siyasal bunalım, düzülde son dönemlerde, grevlerinizin yapıldığı ortamda, daha da arttı. Tekelci kapitalistler, ekonomik bunalımlarını emekçi yığınlarına ödetmek için, yabancı sermayenin örgütlü IMF'nin de isteği olan ücretleri döndürmekle

ula, örgütlü biçimde yığınları ayırtırları etmek de emekçiler için kuzenimsiz oluyor. Hammaddede, enerji ve döviz yoksulluğu kapitalist dön azaltıyor, ırsitini yavaşlatıyor. Kârının azalmasından endişeye duyan kapitalistler yoğun bir şekilde, az ücretle çok iş yaptırmanın yanında, demokratik hak ve özgürlüklere de saldırıyorlar. İsten işçi çıkarmalar, lokavt tedbirleri, sahile sendikalarla boğuyor, işçileri mahkemeye getiriyor. İşyeri yalnız bunla bitmiyor. Tercihli bir politikayla çok açık sindirmeye, asturmadı da çöbe harcıyorlar. Adam öldürmeler, adam karmalar, soyuntlar, patlayıcı silâhlarla koni soldırılar hep emekçi halkı -başka türlü susturmanın başka yolu olur.

İşçi ve emekçi yığınları da bu tip bir politika karşısında alırtı boş oturmuyorlar. Tam aksine çözüme şartlarının iyileştirilmesi, kazanımların korunması, yeni sosyal haklara ulaşmak için, sosyal silâhlarını kullanıyorlar.

Dünya kapitalist sistemindeki sıkıntıyı kendinde de duyan, yerli tekelci kapitalistler, pure dalgınlıklarına karşında da bir a yana bir bu yanda sendalyorlar. Düşmemek için işçi-emekçi yığınlarına bütümlük tarzında kölsüce işçi sınıfının tepkili de doğul olarak büyük oluyor. Burjuvazinin bu kötü hastalığı karşısında içkindeki çelişkilerini de su yüzüne çıkıyor. Bir burjuva yönetiminde diğer bir burjuva yönetimine dönük çatışmalar yapıyor. Yalnız

ız bükülmüş iş başına gelmesi tümün en acı örneği. Yerli işbirlikçi tekelci kapitalistler için yapılacak tek pay faşizan uygulamalara gitmek, sıkı tedbirler almak oluyor. Burjuva iktidarlarının yer değıştirmesi faşizan uygulamalara başka türlü çıkı geçiriyor.

İşçi ve emekçi yığınları bir yandan işsizlik, pahalılık ve yoksulluğa karşı kışkırtılmış grev haklarıyla mücadele ediyorlar, diğer yandan siyasal alanda da körtü bir durumdaki tutulmuş istiyorlar.

İşçi sınıfının demokratik si nit ve kitle örgütü Maden-İş Sendikası bu ağır ekonomik ve politik koşullarda çok önemli ve büyük boyutlu işyerleri koymayı başarıyor, öneldi oldu. Yaptırı ırsız sürül gravi emekçi yığınlarını çıkarmaz sokmak isteyen kapitalist sömürücü karşı haklarını korumada önemli bir araç olarak görüldü. Ölkemizde bu düzen devam attığı sürece hammaddede, enerji ve döviz yoksulluğu her gün keskinleşti daha hızlı bir şekilde duyuracaktır. Oturup beklemek «ne zaman onların durumu iyi olursa, o zaman grev yaparız» demek, bundan böyle hiç grev yapmamak, varile neze olmak, bunalımın tüm yükünü taşımak ve ko bulanmek, sus-pus oturmok demektir.

Yapılacak tek pay ekonomik ve siyasal bunalımlarını üstümüze yitirmek isteyen burjuvaziyi karşı örgütlü, kati lin yığınları elemlemek koymak, işçi ve emekçi yığınlarını bir-

Deneyimlerimiz Toplu Savaşımı Gerekliyor

Büyük Grevlerimiz işçi sınıfımızın Maden-İş'in başarısı ile sonuçlandı. Şimdi başka tekelci sermaye çevreleri olmak üzere, her soydan ve boydan sapık akım bo başarıyı bir yeniliği gibi göstermeye çalışıyor, çıkacak. Tıpkı 1 Mayıs 1977'de, DGM direnişimizde, 15-16 Haziran'da yaptıkları gibi.

Amaçları, işçi sınıfı safalarını «nasıl olsa sonuçta bir şey elde edemiyoruz, öyleyse burjuva direnişimizin yığınlarını yaratmak. İşçi sınıfını umutsuzluğa kaplıp sınıf savaşımından caydınmak, nırsal gücüne güvenini kırmak. Örgütsel birliğini zayıflatmak.

Sermaye çevrelerinin ve kimi «sosyalist» götünümli boğuzcuların, büyük grevimizin tarihi başarısını göğsilemek için sarıldıkları can sımdı, toplu sözleşme bitim tarihlerinin 1/9/1979'da birleştirilmesi olacak.

Evet. MADEN-İŞ, toplu sözleşme bitim tarihlerinin birleştirilmesini kabul etti. Ama teslim olmadı, yenitildiği için değil. Böyle bir birleştirilmeden, önümüzdeki dönemde işçi sınıfının, Maden-İş'in savaşımına yararlı sonuçlar çıkaracağına inanıldığı için. İşçi sınıfının iline böyle geldiği için.

«Peki öyleyse Maden-İş, 8 ay önce MESS'in önerdiği grev sözleşmelerini reddetmişti. Çünkü MESS, tarihleri tesadüfen birbirine yakın 8-10 işyeri için ortak ve tek bir toplu sözleşme yapmayı ve tek bir tarihte toplamayı öneriyordu. Sözünle işyerleri çeşitli holdinglere bağlı veya bağımsız, ırsı utak işyerlerinden oluşabiliyordu. Böyle bir gruplamayı başlıca iki temel nedenden Maden-İş uygun bulmuyordu.

— Bir kere uyumsuzluk halinde söz konusu gruptaki 8-10 fabrikada birden greve çıkılacak. Sendika çok sayıda grev için işi karışık yapıya kalacak ama bu grevlerin tekelileri caydırıcı etkisi düşük olacaktı. Çünkü bir grupta aynı holdinge bağlı bir veya iki fabrika bulunuyordu.

— İkincisi, grup içindeki tekelilere bağlı olmama ve diğer bir oranına sahip küçük ve orta işletmelerin ödemeleri, grup sözleşmelerine koymaları aşağı çekme etkisi yapıyordu. Bu ise genel olarak işçiler ve küçük işletmelerin zararına ve tekelilerin yararına sonuçlar ortaya çıkarıyordu.

Büyük grev sürecinde varılan nokta, MESS'in grup sözleşmelerini kavramadan ve ondan beklidiklerinden çok farkındır. Bir kere, görüşmelerin topluca yapılmasını karşın her işyerinin ve sermaye grubunun özellikleri göre önüne alınarak ayrı ayrı koşulları içeren sözleşmelerin imzalanması. Toplu sözleşme tarihleri ise MESS'in gruplardaki işyerleri itibarıyla değil, topluca birleştirilmiştir. Tarihleri birleştirilince 801 aşım işyeri, her bir holdinge bağlı oldukça çok sayıda işyerini içine almaktadır. Böylece uyumsuzluk halinde ya-

yıtlı olacaktır. Yeni durum Maden-İş'e Holdingleri kuşatan bir grev stratejisi uygulamaya olanak vermektedir.

50-60 işyerinin tümünde veya etkinliği olan bazılarındaki yapılacak grevlerin ülke çapındaki genel ekonomik-politik etkisizliğini de, küçük gruplardaki grevlerin çok daha fazla olacağı sermayenin direnme sürüsini kısıtlacağı yine açık bir gerçektir.

Holdingleşme biçiminde ortaya çıkan tekelleşmenin bir parçası ve zerrisi olarak, artık tek tek işyerleri bağli olduğu sermaye grubundan ayrılayarak ele almak olanaklı kalmamıştır. Tek tek işyerlerinde grevlerin vıllar sürün umuzluğu bunun en açık göstergesidir. Maden-İş'in ve tüm sınıf sendikalarının, tekelileri kuşatıp aşkırtan ve stratejik işyerlerini hedefleyen, bir toplu savaşım stratejisi uygulamaları kaçınılmazdır. Maden-İş, işte böyle bir zorunlu toplu saldırı stratejisinin bir parçası ve zerrisi olarak tarihlerin topluca 1/9/1979 da birleştirilmesini uygun ve yararlı bulmuştur. Üstelik 8 aylık, parçaları farklılıkta toparlandı ve birlik içinde sürdürülmesi başarı grev savaşımı, Maden-İş'in işçileri bir stratejik uygulamayı, tekelmeden bütünsel olarak bir grev deneyimi ve gelişimi sağlamıştır.

Maden-İş toplu sözleşme ve grev savaşımı açısından yeni bir strateji ile girdiği yeni dönemde, başarı sonuçları almak için elindeki sadoc tarihleri birleştirmekte yetinmeyecektir. Bu stratejiye uygun yoğun bir örgütlenme işine girecektir. Lokavtin yapılması, Genel Grev, dayatma grevi ve referandum ile ilgili yasaların bir an önce çıkarılması için savaşımı hız verecektir.

Kasaca Maden-İş 5 aylık büyük grev savaşımıyla tekelci sermayenin, MESS'in, sınıf sendikalarının durdurmak ve yitirmek için kullanmaya kalktığı toplu grev silâhını, tekelilerin elinden almayı başarıyor, onlara karşı başarıyla kullanıyor. Gelecek dönemde ise, onu daha büyük bir güç ve ırsatlı kullanmaya hazırlanmaktadır. İşte kitlelerin anlayışında gelişme budur.

İşte, tekelci sermayenin «Tercimalarının yeni-

gibi Kanunda, “birden fazla bölge çalışma müdürlüğünün yetki alanına giren işyerlerini” kapsayacak toplu iş sözleşmesi için görevli makamın Çalışma Bakanlığı olduğu belirlenmektedir (2822/18). Çok önemli bir düzenleme de “grev kararı uyuşmazlığın kapsamındaki işyerlerinin bir kısmı için alınmış olsa dahi lokavt kararı o uyuşmazlığın kapsamındaki başka işyerleri için de alınabilir” hükmüyle yapılmaktadır (2822/27-SON). Böylece 2822 sayılı Kanunda grup toplu pazarlığı süreci, isimlendirilmeden özel olarak düzenlemiştir.

Grup pazarlığının uygulanması sürecinde, tarafların mutabakatı ile kapsamdaki işletme ya da işyerlerinin gruptan ayrılabilmesi ya da yeni işletme ya da işyerlerinin gruba dâhil edilebilmesi mümkün olabilmektedir. 2822 sayılı Kanun bunu önleyici bir hüküm içermemektedir. Grup pazarlığı, toplu pazarlığın taraflarının mutabakatına bağlı olarak yürütülebilmekte ve taraflar birbirlerini bu tür bir pazarlığa zorlayamamaktadırlar. Yargıtay, grup sözleşmesinin tarafların karşılıklı rızalarına bağlı olduğunu kabul etmekte, ancak tarafların anlaşmaları durumunda böyle bir sözleşme düzenlenebileceğini kabul etmektedir.(8)

Grup pazarlığının tarafların iradesine, karşılıklı rızasına bırakılması bu tür toplu pazarlığın dinamiğine uygundur. Çünkü grup pazarlığı, kapsamı bakımından dinamik-değişken bir pazarlık birimidir. Grup pazarlığının kapsamı her dönem değişebileceği gibi, aynı pazarlık dönemi içinde de yeni işverenlerin/işyerlerinin dâhil edilmesi ya da bir kısım işverenlerin/işyerlerinin grup kapsamı dışına çıkarılması yoluyla genişletilebilmekte, daraltılabilmektedir.

- (1) Anglo-Sakson hukukunda ve Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.)’nde bu sözleşmeler genellikle “sendika kontratı” (union contract) ya da “kollektif sözleşme” (collective agreement) deyimleriyle belirtilmektedir; Reynolds, L. G. (1964).; Labor Economics And Labor Relations, Prentice Hall, Inc., New Jersey, s. 159.
- (2) Koray, M. (1992), Endüstri İlişkileri, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, No:22, İzmir, s. 132 ve 133; Zaim, S. (1986), Çalışma Ekonomisi, 7. Bası, İstanbul, s. 303; Gladstone, A. (1974), Toplu Pazarlık; Yabancı Ülkelerdeki Uygulama, Türkiye’de İşçi-İşveren İlişkileri, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti, İstanbul, s. 2; Demirbilek, T. (1996), Toplu Pazarlığın Davranışsal Boyutu, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, No:28, İstanbul s. 11-13.
- (3) Süral, A. N. (1993), 2822 Sayılı Yasada Barışçı Çözüm Yolları, İş Hukuku Dergisi, C. III. Sayı: 1, Ocak-Mart, İstanbul, s. 54; Ayrıca bkz. Çalışma Yaşamının Uluslararası Kuralları -Bir Özet-, Türk-İş Yayını, Uluslar arası Çalışma Bürosu, Ankara, s. 41, dipnot (2); Aktaran; Demirbilek, T. (1996), s. 13.
- (4) Reynolds, L. G. (1964), s. 162.

- (5) Dereli, T., “Sosyo-Psikolojik Açıdan Endüstriyel İlişkiler Sistemimizin Genel Değerlendirmesi ve Diğer Ülkelerdeki Yeni Yaklaşımlar” Görüşler; Orhim Seminerler Serisi; İstanbul, 1986, s. 62.
 - (6) Davies, P. – Freedland, M. (1983), Kahl-Freun's Labour And Law, London, s. 82-84
 - (7) Şafak, C. (2006), Türkiye’de Toplu Pazarlığın Değişen Çizgisi, Çalışma ve Toplum, 10, 2006/3, DİSK/Birleşik Metal-İş Ekonomi ve Hukuk Dergisi, s. 45-46.
 - (8) Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, 24/04/1986, E. 1986/3377, K. 1986/4325; Aynı görüşü 1988 tarihli bir kararında da tekrarlayan Yargıtay, kanunda açıkça grup sözleşmesine yer verilmediğini belirtmekte ve “böyle olmakla birlikte işçi ve işveren sendikalarının kendi aralarında grup sözleşmesi adı altında sözleşme yapabilecekleri yargı içtihatlarıyla kabul edilmiştir” demektedir. Aslında bu görüşün isabetli olmadığı, 2822 sayılı Kanunda “işyeri” ve “işletme” toplu iş sözleşmeleri yanında grup sözleşmelerinin de özel hükümlerle düzenlenmiş olduğu açıktır. Bkz. Ekonomi, M. (1990), Toplu İş Sözleşmesi Türleri Ehliyet ve Yetki, Kamu-İş, Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası, Toplu İş Sözleşmesine İlişkin Temel Sorunlar Semineri, Ankara, s. 6-7.
- Şafak, Can (2008), “Türkiye’de Grup Toplu Pazarlığı”, Çalışma ve Toplum, DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 2008/4, Sayı: 19, ss. 44-48.*

13

BÜYÜK GREV VE SİYASET

“Benim açımdan 1973 ve 1974 tarihleri iki düşünce arasında bir seçim yapma dönemi olmuştur. Birincisi: Fabrikalardaki ilerici binlerce işçiyi de kurucu üye olarak kapsayacak kitlesel legal bir sosyalist partinin kurulması. İkincisi: Uluslararası komünist hareketin resmen tanıdığı TKP’nin yeniden örgütlenmesi çalışmalarına katılmak. 12 Mart askeri müdahalesi sonucunda üyesi olduğum legal bir parti olan TİP’in kapatılması; benim, yeni kurulması düşünülen legal bir sol partinin de Türkiye’de fazla yaşama şansı olmayacağına karar vermeme neden oldu. Ben 1974 yılında fabrikalarda kendilerini sosyalist olarak tanımlayan binlerce ilerici işçi arasındaki sevgi ve güven bağının merkezinde bulunuyor ve abartmadan bir saat içinde on binleri harekete geçirebilecek güce sahip olduğumuzu biliyordum.” (Memet Ertürk)⁶⁴⁶

Büyük Grev sol için çok önemli bir propaganda ve eleştiri/çatışma alanı oldu. Ve bu alanda, özellikle 1977 yılının ikinci yarısından sonra en göze çarpan siyasi faktör TKP’dir. DİSK yönetiminde ve Maden-İş içinde hâkimiyet kuran TKP bu hâkimiyetini, DİSK’e bağlı kimi sendikalarda kendi dışındaki sola karşı ama özellikle de TİP’e karşı aldığı etkili “tedbirlerle” –bu noktada adil olmayan sendika birleştirme süreçleri özellikle zikredilmelidir- yaygınlaştırmaya yönelir. Bu sosyalist solun, -DİSK içinde TİP, DEV-YOL ve daha sınırlı da olsa TSİP’in- TKP ile olan çatışmasını derinleştirir. TKP, Maden-İş’in MESS’e karşı yürüttüğü grevleri sahiplenir ve bu noktadan sonra Büyük Grev, TKP dışındaki sosyalist soldan destek görmez. Ve Büyük Grev’e soldan/sosyalist soldan

646. Memet Ertürk, e-posta, 31.05.2011.

gelen eleştirilerin adresi artık esas olarak TKP ve Maden-İş kadrolarıdır. Bu nedenledir ki, çok geniş bir etkilime gücüne sahip olan ve aylarca ülke gündeminde kalan, siyasi mesajlar taşıyan ve bu özellikleriyle genel olarak da siyasetle yakından ilgili bulanana Büyük Grev'in sol/sosyalist sol siyasetle ilişkisinin ortaya konabilmesi, TKP'nin DİSK ve Maden-İş içindeki faaliyetinin açığa çıkarılabilmesiyle olanaklıdır.

70'lerin başları, uluslararası planda solun, sosyalizmin yükseldiği yıllardır ve 12 Mart'tan çıkan Türkiye'de devrimci kadrolar ve 1968 öğrenci hareketinin, THKP-C ve işçi sınıfı içinden kadroları da bağrında taşıyan TİP örgütlenmelerinin, işçi eylemlerinin, 15-16 Haziran 1970 çıkışının yarattığı birikim, sosyalist soldaki yeni ve daha güçlü bir yükselişin de taşıyıcılarıdır. TKP'nin 1973 atılımı bu koşullarda, yurtdışından, biri Berlin, diğeri Londra olmak üzere iki merkez üzerinden örgütlenir. Bu, TKP için bir diriliş döneminin başlangıcıdır. "1974'te, bu sürece adını veren ya da adını bu süreçten alan *Atılım*, TKP MK yayın organı olarak yayına başlar. 1973-75 döneminde, partiye değişik politik akımlardan katılmalar olur. "Bunların Partiye tek tek ve eski politik ilişkilerinden sıyrılarak gelmelerine özen gösterilir."⁶⁴⁷ 70'lerin ikinci yarısında TKP'nin adı DİSK'le ve Maden-İş'le birlikte anılmaya başlar. Büyük Grev sürecinin sonlarına doğru, özellikle de Maden-İş'in 1977 Eylül'ünde toplanan 22. Genel Kurulu'nun ardından TKP'nin Maden-İş üzerindeki etkisi daha da belirginleşir.

1974: Maden-İş'in 21. Genel Kurulu

"Türkiye Maden-İş'in, DİSK'in gelişme çizgisinden bağımsız ele alınmayacak ve kavranamayacak olan tarihinin en belirleyici dönemi, 21. Genel kurulu izleyen Eylül 1974-Eylül 1977 dönemi oldu. 1975'ten itibaren, dönemin Türkiye'sinin toplumsal-ekonomik ortamında, sol hareketin hem

647. Babalık, Naciye (2005), TKP'nin Sönümlenmesi, İmge Kitabevi, İstanbul. s. 125. Refik Tezel Partizan grubunun partiye yatay ilişkilerini koruyarak katıldıklarını yazar. "Partiye tüm örgütlerden gelenler tek tek üye yapılırken, Partizan grubu topyekûn üye yapılmıştır. Ve bu grup, kendi arasındaki eski örgütlülüğünü gizli yatay ilişkiler çerçevesinde hep sürdürmüştür." Tezel, Refik (2011), Çağ Atlama, TÜSTAV, Sarı Defter: 19, İstanbul, s. 200.

gelişip hem de bölündüğü bu zaman diliminde T. Maden-İş, sosyalist solun bir mibrakı görünümü kazandı. 1975'ten itibaren DİSK içinde güçlenen ve yönetimde ağırlık kazanan, illegal TKP'nin yasallığı zorlamasının ifadesi olan 'toplumsal ilerleme' çizgisi en önemli dayanağını T. Maden-İş'te buldu." (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi)⁶⁴⁸

Maden-İş'in 1974 Eylül'ünde toplanan 21. Genel Kurulu, sendikanın gelişimine/yükselişine çok etkili bir ivme verdi. 21. Genel Kurul, mücadeleci bir tarihi olan, DİSK'i kurmuş bir sendikayı sola açan, sendika demokrasisi ve sınıf sendikacılığı bilincini ve geleneğini daha güçlü, ilkel bir noktaya taşıyan büyük bir değişimdir. Sosyalist, sosyal demokrat -CHP'li- karışımı ancak eskiye göre daha solda, sosyalist sola açık bir yeni kadro çıkarır. Şerif Yıldız bunu, 12 Mart'tan çıkarken sendikalarda gelişmeye başlayan sol muhalefetin, DİSK'in kurucu ve en büyük sendikası Maden-İş'e Kemal Türkler'e rağmen yansıyan etkisi olarak değerlendirmektedir.⁶⁴⁹ Maden-İş'in 1965'te toplanan 15. Genel Kurulu'ndan beri değişmeyen yürütme kurulundan Genel Başkan Kemal Türkler ve Genel Başkan Vekillerinden Şinasi Kaya yerlerini korurlar, buna karşılık Türkler'in ısrarlı muhalefetine rağmen Genel Sekreter Ruhi Yümlü'nün yerine Memet Ertürk, Genel Başkan Vekilleri Cavit Şarman ve Hilmi Güner'in yerlerine ise Mehmet Karaca ve Bahtiyar Erkul seçilirler. Yürütme Kurulu üye sayısı da yine Türkler'e rağmen 5'ten 7'ye çıkarılarak Hakkı Öztürk ile Hüseyin Ekinci de genel başkan vekili olurlar.

Maden-İş toplu sözleşme uzmanı Faruk Türkoğlu 21. Genel Kurul'u Ertürk'ün liderliğinde bir gençleşme hareketi olarak niteliyor. Türkoğlu, bu değişimin geri planında sendikanın kimi sosyal projelerine karşı bir hoşnutsuzluğun da yer aldığını belirtiyor. Maden-İş'in 1974 Genel Kurulu'na sunulan Çalışma Raporu'nda halk sektörüyle ilgili bir bölüm dikkat çekiyor. O yıllarda CHP halk sektörü, köykent gibi ütöpik projeleri savunmaktadır ve Maden-İş yönetimi ve Türkler, CHP'ye yakınlaşmaya başlayan tabanı tutabilmek için bu fikirleri desteklemekte, gündemde tutmaktadır. Türkler'in kafasında sosyal projeler, ekonomik

648. Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1998), "Türkiye Maden-İş (Türkiye Maden Madeni Eşya ve Makine Sanayii İşçileri Sendikası)", s. 399.

649. Yıldız, Şeref (2008), s. 149.

projeler esasen daha 50'lerde vardır ve Türkler, 60'ların sonlarına doğru bunları hayata geçirmeye başlamıştır. Türkoğlu özellikle 1971'deki 20. Kongre'de Türkler'in bu projeleri açık açık anlattığını hatırlatıyor. “Ama gençler, Ereğli'de Özer Er, Yakup Erden ve 6. Bölge'de Memet Ertürk, ‘Bunlar serbest piyasaya yönelik girişimlerdir, bunlar sendikanın faaliyet alanına girmez’ diye itiraz ediyorlar. Onların görüşleri kabul edilmiyor, İbrahim Güzelce de orada Kemal Bey'in tarafını tutuyor, Karaca'nın anlattığına göre. Ama orada bir muhalefet bloğu oluşuyor.”⁶⁵⁰ Selim Mahmutoglu'nun anlattıkları da Türkoğlu'nun anlattıklarıyla örtüşüyor.

“Hatırladığım kadarıyla DİSK'in seçimlerde [1973 Milletvekili Genel Seçimleri] CHP'yi destekleme kararına çok da içimize sinmemekle beraber, ortalıkta her hangi bir sol parti olmaması ve Ecevit'in 12 Mart Muhtırasına karşı çıkmış olması nedeniyle biz de karşı çıkmıyorduk. Ancak halk sektörü ve ona paralel politikalara kökten karşıydık. Zaten sendikanın temel görevleri dışındaki alanlardan medet umması anlamına gelecek alanlara yatırım yapmasına ilişkin muhalefetimiz bu anlamda yeni değildi. 12 Mart'ın en civcivli koşullarında Ankara'da yapılan 1971 Genel Kurulunda da yine aşağı yukarı aynı insanlar olarak orada da buna benzer politikalara karşı çıkmıştık. Ekonomik ve demokratik mücadelenin siyasi mücadele ile birlikte yürütülmesi gerektiğine inanıyorduk ancak bunun CHP ile olamayacağını düşünüyorduk.”⁶⁵¹

650. Faruk Türkoğlu, Sözlü tarih çalışması, 13 Temmuz 2011.

651. Selim Mahmutoglu, e-posta, 28.07.2011. Memet Ertürk ile 2011 Haziran'ında yaptığımız telefon görüşmesinde bu konuda şunları söyledi: “DİSK yürütme kurulunun CHP ile sıkı işbirliği projeleri vardı. Türkler'in bir “halk sektörü” projesi vardı, Ecevit'le görüştüğü. Bu projeye Türkler'in mali destek vermek yönünde yani DİSK'ten, Maden-İş'ten kaynak aktarmak yönünde planları da biliniyordu. Buna daha önce biz engel olmuştuk. Hatta 1974 Genel Kurulu'nda bizim yönetime karşı çıkışımızın önemli argümanlarından biri de bu olmuştu. Bu kongre, DİSK'in, Maden-İş'in CHP'ileştirilmesine karşı çıkış olarak da okunabilir. Yeni bir enerji getirmek istedik, yaşanan Maden-İş yönetimini gençleştirmek istedik.” Memet Ertürk, Telefon görüşmesi notları, 13 Haziran 2011. Şeref Yıldız, DİSK'in 5. Genel Kurulu'nda TİP'li delegelerin, TSİP'li Burhan Şahin ve Memet Ertürk'ün içinde bulunduğu sol grubun salonu terk ettiğini yazmaktadır. Yıldız, Şeref, (2008), s. 149. Memet Ertürk bunun nedeninin de CHP'nin halk sektörü projesi olduğunu açıklamaktadır.

Mahmutoğlu 1974 Genel Kurulu öncesinde bir araya gelerek, “Kongrede tutumumuz ne olmalı? Ne yapmalıyız?” değerlendirmesini yapan ilk dört kişiden biri. Kendisi gibi Merkez Örgütlenme Dairesi’nden Cengiz Turhan, 4. Bölge Temsilcisi (Kartal) Mehmet Karaca ve 6. Bölge Temsilcisi (Levent) Mehmet Ertürk’le birlikte güçlü bir muhalefet oluşturuyorlar. Daha sonra bu ekibe İzmir’den Bahtiyar Erkul, Ereğli’den Özer Er ve askerden yeni dönmüş ve Ankara Bölge Temsilciliğine vekâlet eden Hüseyin Ekinci katılıyor. Kimileri 1. TİP üyesidir ancak onları bir araya getiren bundan çok, sendikanın geleceğine dönük ortak fikirleri olmuştur. “Özetlersem; sendikanın büyüme potansiyelinin olduğunu biz de görüyor ve Kongrede yönetimin buna uygun olarak yenilenmesini istiyorduk. Sendikanın Yürütme Kurulu üye sayısının 5’ten 7’ye çıkarılmasını ve eski yönetimden sadece Kemal Türkler ve Şinasi Kaya’nın kalmasını düşünüyorduk.”⁶⁵²

21. Genel Kurul üzerinde TKP’nin etkisini, genel kurula katılan Maden-İş yöneticileri ve uzmanlarıyla gerçekleştirdiğimiz sözlü tarih çalışmaları içinde etraflıca ele aldık. Ve tespit ettiğimiz ilk nokta, 21. Genel Kurul sürecinde oluşan muhalefetin arasında henüz hiçbir TKP üyesinin bulunmadığı oldu. Bu genel kurulun ortaya çıkardığı kadro içinde Kemal Türkler ve Şinasi Kaya dışında kalan sosyalist kadrolardan, 1975 yılında partiye üye olan TKP’nin Maden-İş ve genel olarak da sendika hareketi içindeki en etkili isimlerinden Memet Ertürk, 21. Genel Kurul sırasında henüz parti sempatizanıdır. Mehmet Karaca ve Bahtiyar Erkul da ancak 1975 yılında partili olurlar.⁶⁵³ Memet Ertürk 2011 Haziran’ında yaptığımız telefon konuşmasında, 1974’te parti üyesi olmasalar da sempatizan olarak legalleşme yönünde bir arayışlarının da olduğunu belirtti.⁶⁵⁴ An-

“Disk’in 5. kongresin de olan yönetim değişikliği bizim istediğimiz şekilde oldu bu kongrede herhangi bir muhalefetimiz olmadı sadece o günlerde CHP’nin programında halk sektörü kurulması ve sendikaların bu fona kaynak aktarmasını öngören bir karara oy vermiş olmamak için bu kararlar ilgili oylamaya katılmadım. Daha sonra Genel sekreteri olduğum Maden-İş Sendikası’nda bu karara karşı çıktık.” Memet Ertürk, e-posta, 20.09.2011.

652. Selim Mahmutoğlu, e-posta, 28.07.2011.

653. Memet Ertürk, e-posta, 31.05.2011.

654. Memet Ertürk, Telefon görüşmesi notları, 13 Haziran 2011.

cak şartlar çok da elverişli değildi. Ertürk bu döneme ilişkin şu tespiti yapıyor:

"1974 Maden-İş kongresi sırasında hiç birimiz partili değildik, zor dinlenen bir radyo yayınının dışında ne Türkiye de ne de yurt dışında parti kurumlarından da söz etmek mümkün değildi. Eğer Aydın Meriç bir gün konuşur da, Partiyi aramak için yurt dışına çıktığında bir Parti Merkez Komitesi oluşturabilmek için hangi zorluklarla karşılaştığını hiçbir şeyi saklamadan anlatırsa emekçilerin politik gelecekleri için önemli bir ders olur."⁶⁵⁵

Gerçekten de 1973-1977 yılları TKP'nin Maden-İş kadroları içindeki etkisinin henüz yeni yeni ortaya çıkmaya başladığı yıllardır. Kaldı ki bu yıllarda TKP'nin Türkiye'deki bağlantıları da yok denecek kadar kısıtlıdır. Bugün konuşmayan, bu yöndeki bütün talepleri geri çeviren H. Erdal (Aydın Meriç) 1983 yılında yayınladığı "TKP'mizi Yükseltelim" isimli kitabında Yakup Demir'i (Zeki Baştımar) aramak için 12 Mart döneminin ardından yurtdışına çıktığını ve İsmail Bilen'le görüşüğünü yazmaktadır. "İkinci sohbetimizde, İ. Bilen, yaptığımız görüşmenin Politbüro toplantısı olduğunu söyledi. Ben de böylece Politbüro üyesi oldum. Böylece 1973'te, hayatımda ilk kez karşılaştığım, kim olduklarını, nereden geldiklerini bilmediğim, Türkiye'de herhangi bir düzeyde politika yapıp yapmadıklarını bile bilmediğim insanlarla bir parti kurmaya giriştik. 1973-1977 döneminde Politbüro çalışmaları büyük ölçüde, Türkiye'den gelen tek kişi olarak benim bu yoldaşlara Türkiye'yi anlatmam toplantıları biçiminde geçiyordu. (...) Fiili durum şöyleydi. İ. Bilen'in sekreterliğini yaptığı, radyo yayınlarına bakan bir parti grubu vardı. Ülkede bir parti grubu vardı. Onun sekreteri bendim. Yurt dışında iki gruplaşma ve sorumluları vardı. İ. Bilen'in redaksiyonlardaki sekreterliğine ek olarak bu ikinci görevi bu grupların genel koordinatörlüğüydü. Yani, gerçek anlamda bir merkezi otorite, yukarıdan aşağı bir örgütlenme politikası, bir kadro politikası yine yoktu. (...) Bugün artık gizlilik anlamı kalmamış birkaç rakam vereyim. 1 Mayıs 1976'da Türkiye'de TKP üyesinin toplam sayısı ellinin altındaydı. 1977 Konferansı'na gittiğimizde yüz yirmi civarında komünist vardı. Eylül 1977'de bu sayı iki yüz civarına yükselmişti.

655. Memet Ertürk, e-posta, 31.05.2011.

Bir avuç kararlı insandık. Tabii dıştan öyle görünmüyordu.”⁶⁵⁶

1974 Genel Kurulu’na ilişkin gözlemlerini Halit Erdem’le de konuştuk. Erdem genel kurul delegesi değildir ve o tarihlerde Singer fabrikasında işçidir. Ama sendikayla ilgilidir, kongrenin hazırlık çalışmalarına katılmıştır. Erdem’e göre de gerek hazırlanışı ve gerekse sonuçları bakımından genel kurulda TKP’nin izlerine rastlamak mümkün değildir. “1974 Maden-İş kongresinin bir TKP operasyonu olmadığı çok belli. Hatta bir etkiden söz edilecekse bizim bölgede o dönem TSİP kurulmuştu ve TSİP’li arkadaşlarımız vardı. TSİP’liler çalışıyorlardı ama kongrede TKP yoktu. 74 kongresiyle TKP’nin bir ilgisi yok, bu çok açık.”⁶⁵⁷

Yine kendisini sosyalist olarak tanımlayan ve genel yönetim kurulu tarafından Mehmet Karaca’nın yerine seçilerek, yönetime getirilen Cengiz Turhan, Birinci TİP üyeliği dışında hiçbir siyasi partiye üye olmamıştır. 21. Genel Kurul’da seçilen Hakkı Öztürk ve görevini başarıyla yürüten Hüseyin Ekinci de Turhan gibi, 22. Genel Kurul’da tasfiye edilecek, yerlerini TKP’li ya da TKP çizgisindeki sendikacılara bırakacaklardır. Turhan Maden-İş 1974 Genel Kurulu ile ilgili düşüncelerini kendi pencesinden şöyle anlatıyor:

“Kemal Bey, eski ekibini muhafaza etmekten yanaydı. Bizim ilk adaylarımız İzmir’den Bahtiyar Erkul, ki sonradan girdi yürütmeye, şimdi aramızda olmayan Ereğli Bölge Temsilcimiz Özer Er, bir de bendim. Ben Kongre çalışmalarının başından itibaren organizasyonunu yapan biri olarak biliniyordum. Kemal Bey, eski yönetim kurulu ve onları destekleyen delegelerden çok fazla tepki aldım. Bunun üzerine yıprandığımı düşünerek, kendi isteğimle adaylıktan çekildim. Mehmet Ertürk ve beraberindeki arkadaşları önerdik. [Kemal Türkler] Özer Er’e ciddi anlamda tepki gösterdi, ilişkileri koparmamak için fazla ısrar etmedik. Ama Özer’in adaylığı da söz konusu olamadı. Aslında Kemal Bey Mehmet Ertürk’ü de kabul etmek istemedi, bu konuda da oldukça zorlandık.”

656. H. Erdal (Aydın Meriç) (1983), TKP’mizi Yükseltelim, İşçinin Sesi Yayınları, Yayın No: 34, Birinci Basım: Mart 1983, s. 6-7.

657. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

“Kongrede tüzük tadilatı için, 2/3 çoğunluk gerekiyordu. Bunun için de 5 delege oyuna daha ihtiyacımız vardı. İzmit delegasyonu Hakkı Öztürk’ün de Yönetime alınması şartıyla bize destek vereceklerinde ısrar ettiler. Bu yüzden de Yürütme Kurulu üye sayısını 5’ten, 7’ye çıkarmak zorunda kaldık. İşte bu gelişmenin sonucunda Hakkı Öztürk ve Mehmet Karaca Yürütme Kuruluna alındılar.”

“1974 Kongresinde söz konusu ekip seçildi. Eski ekipten Cavit Şarman, Hilmi Güner ve genel sekreterimiz Ruhi Yümlü ayrılmış oldu. Onların yerine Mehmet Ertürk genel sekreter, Mehmet Karaca, Hüseyin Ekinci, Hakkı Öztürk de genel başkan vekili oldular. Bu bir TKP operasyonu muydu? Hayır! Hayır! Ne Mehmet Karaca’nın, ne Mehmet Ertürk’ün, ne de benim, hiç birimizin kafasında böyle bir olay vardı. Biz (...) sadece ‘taban, yönetimin önüne geçti’ anlayışıyla yenilenmesini istedik.”⁶⁵⁸

Bu yıllarda aynı zamanda DİSK’te de görev yapan Maden-İş Hukuk İşleri Dairesi Müdürü Av. Müşür Kaya Canpolat da 21. Genel Kurul’da bir TKP varlığının/etkisinin bulunmadığını kaydetmektedir: “Oradaydım. Kazablanka Salonu’nda yapılan zannederim. (...) Hilmi Güner tasfiye oldu. Başkaları da oldu. (...) ‘74 Genel Kurulu bir TKP operasyonu muydu? Sanmıyorum. O dönem için erken. Bir TKP etkisi de ben bu erken dönem için hissetmedim.”⁶⁵⁹ Genel kurul delegelerinden Maden-İş 16. Bölge temsilcisi Hanefi Öztürk de TKP’li değildir ve bu genel kurulda Türkler’le birlikte hareket etmiştir. Öztürk genel kurul salonunda TKP’nin etkisini hissetmediklerini söylemektedir. Öztürk kongreden sonra sendika kadroları arasında “müthiş bir işbirliği” doğduğuna da işaret etmektedir. “Hep birbirimizi destekledik. Ve sendika büyük bir sıçrama yaptı. ‘Sen muhalifsin, sen değilsin’ gibi bir anlayış olmadığı için... Kimse kendi başarısını başka bir arkadaşının başarısızlığı üzerinde bina etmek istemezdi.”⁶⁶⁰ 21. Genel Kurul’da Maden-İş’in Kemal

658. Cengiz Turhan, Sözlü tarih çalışması, 25 Mayıs 2011. “Cengiz isteseydi 74’te genel başkan yardımcısı da olabilirdi. Genel kurulda muhalefet hareketini başlatan Cengiz’dir. O genel kurulda bir numaralı adam Cengiz’dir.” Hanefi Öztürk, Sözlü tarih çalışması, 8 Temmuz 2011.

659. Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011.

660. Hanefi Öztürk, Sözlü tarih çalışması, 8 Temmuz 2011.

Türkler'e rağmen belirleyici olan sol muhalefетinin en önemli isimlerinden biri de Selim Mahmutoglu'dur ve daha sonra 2. TİP'in kurucusu ve üyesi olacaktır.⁶⁶¹ Mahmutoglu 21. Genel Kurul'a ilişkin duygularını şu satırlarla dile getiriyor:

"[Sendikanın] büyüme sürecinde 1974 genel kurulu yapıldı. Bir grup arkadaş mevcut Yürütme Kurulu'nun bu büyümeyi doğru ve sağlıklı yönetmeyeceğini varsayarak bir tür kulis çalışması yaptık. Kongrede Kemal Türkler'in karşı çıkmasına rağmen istediğimiz arkadaşların bir kısmını Yürütme Kurulu'na sokmayı başardık. Çok mutlu ve umutluyduk, büyüyorduk, daha da büyüyecektik..."⁶⁶²

Ve 21. Genel Kurul'un siyasi yanına ilişkin dikkat çekici bir nokta da, Mahmutoglu'nun, Türkler tarafından gösterildiği Genel Yönetim Kurulu adaylığından Memet Ertürk ve Özer Er lehine çekilmesi ve bunu kürsüden açıklamasıdır.⁶⁶³

21. Genel Kurul'un hemen öncesinde ya da genel kurulu izleyen günlerde sendikaya katılan uzman kadrolardan da pek azı parti üyesidir. Uzmanların neredeyse tamamı TKP kanalıyla değil, kendi imkânlarıyla

661. "Bakın ne ilginçtir, (...) 74'teki T. Maden-İş muhalefетinin en önemli isimlerinden biri de Selim Mahmutoglu'ydu. Yani o günlerde bu insanlar hep birlikteydiler, Karaca, Bahtiyar Erkul gibi kimileri de eski TİP üyeleri idi." Yıldız, Şeref (2008), s. 176.

662. Selim Mahmutoglu, e-posta, 26.07.2011. Selim Mahmutoglu Maden-İş 21. Genel Kurulu'nda yeniden seçilemeyen Maden-İş yöneticileriyle ilgili olarak tarihe şu önemli notu düşüyor: "Eski yönetimden Ruhi Yümlü aday olmadı, Cavit Şarman ve Hilmi Güner ise seçilemediler. Ancak burada tarihçilere bir not daha düşmek gerekiyor. Seçilemeyenler, başından beri muhalefетin varlığını ve kendilerine oy vermeyeceğini biliyorlardı. Ancak hiçbir ayak oyununa başvurmazdılar, kendi lehlerine sonuç alabilmek için delegeler üzerinde oynamazdılar, iftira, çamur atma gibi yöntemler kullanmazdılar. Genel Kurul'un tüzüğe uygun, tam bir demokrasi ve hakkıyla seçilmiş insanlar ile toplanmasını sağladılar. Sendikaya çok büyük hizmetleri oldu. Genel Kurul öncesi uzmanlaşma, kurumsallaşma ve örgütlenme atağını onlar başlattılar. Sendikanın büyümesinin ve önünün açılması sağladılar. Onlara ne kadar teşekkür etsek azdır. Hep sevgi ve saygıyla anılacaklardır." Selim Mahmutoglu, e-posta, 28.07.2011.

663. Selim Mahmutoglu, e-posta, 28.07.2011.

ve çoğunlukla da Şinasi Kaya'nın önerisiyle sendikaya girerler. Maden-İş uzmanlarının bir kısmı hiçbir zaman TKP'li -hatta TKP çizgisinde- olmayacaktır.⁶⁶⁴ Parti kanalıyla, GSB'nin partiye katılması döneminde örgütlenme dairesine Mustafa Satış, 1. TİP den Ertan Uyar, eğitim dairesine Gönül Dinçer alınırlar. Süleyman Üstün TKP kanalıyla değil, Av. Müşür Kaya Canpolat'ın Kemal Türkler'e önerisiyle Maden-İş'e girer.⁶⁶⁵ Ertürk, Süleyman Üstün'ün de çok sonraları partili olduğunu belirtmektedir.⁶⁶⁶

Uzun süre DİSK'in Genel Sekreteri olarak Türkler'in yakınında bulunmuş eski bir sendikacı olan Kemal Sülker, Maden-İş'in 1974 yılında toplanan 21. Genel Kurulu'nun kulisini, kendi penceresinden şu satırlarla anlatıyordu.

"Kemal Türkler'i Maden-İş'i 'devrimci özünden saptırdığı' iddiasıyla birkaç bölge temsilcisi Gönen'de yaptıkları toplantılar sonunda Maden-İş'i tavşan üreten, peynir kuran, konfeksiyon hazırlayan daha doğrusu kapitalist üretim ilişkilerini pekiştiren bir örgüt olmaktan kurtarma kararı vermişlerdi. Bunda ve daha önemli ilkelerde birleşenler, Eylül 1974'ün ilk yarısında yapılan Maden-İş kongresini etkilemiş ve anlaşmaları gereğince Kemal Türkler'i çembere alma stratejisini başarıyla uygulamışlardı. Bunun sonucu olarak, aday olmayan Hilmi Güner'den, emekliye ayrılan Ruhi Yümlü'nün aday olmamasından yararlanan bölge temsilcileri, yürütme kurulu üye sayısını beşten yediye çıkartan tüzük değişikliğini de sağlamışlardı. Kemal Türklerin genel başkanlığına o kongrede karşı çıkmayacaklar ama onun adaylarına değil, kendilerinin dayattığı adları seçtireceklerdi. Türkler, istifa numaralarından sonra Bahtiyar Erkul, Hüseyin Ekinci, Mehmet Karaca, Hakkı Öztürk'ü Şinasi Kaya ile birlikte (zaten Kaya'ya karşıtlık yoktu) Maden-İş Genel Başkanvekili olarak aday gösterip kazanmalarına boyun

664. Toygun Erarslan, Sözlü tarih çalışması, 30 Mayıs 2011.

665. Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011.

666. Memet Ertürk, e-posta, 31.05.2011. Babalık, şu tespitleri yapıyor: "Partizan grubundan olan diğer insanlar Maden-İş eğitim dairesine, toplu sözleşme dairesine uzman olarak filan girerler. Bu, sendikalara büyük bir canlılık getirir. Gerek DİSK merkezine, gerekse en büyük sendika olan Maden-İş'e. Motordur orada, sendikaları güçlendirmek, yeni işkollarında yeni sendikalar kurmak açısından. (...) [Gönül Dinçer] Maden-İş eğitim dairesinde çalışmaktadır." Babalık, Naciye (2005), s. 142.

eğmişti. Türkler ise bütün itirazını genel sekreter adayı olarak saptanan Mehmet Ertürk'ün üzerinde toplamıştı. Türkler dayatıyor, Ertürk'e 'hayır' diyordu. Ancak güçlü Maden-İş'in sarsıntı geçirmemesi için delegelerden Cengiz Turhan'ın benim Türkler'e etki yapmamı ve Ertürk'ün adaylığını kabul etmesini istememi ısrarla isteyince, ben de Türkler'den Ertürk'ü genel sekreterliğe kabul etmesini rica ettim. İstifasını cebinde bırakan Türkler ricamız üzerine Ertürk'ü de aday gösterdi ve bölge temsilcileri (Ergun Erdem'i dışta bırakmışlardı) Maden-İş'in yöneticileri oldular. Sendika yeni bir politika ile yeni bir görünüm kazandı."⁶⁶⁷

Açıkça bellidir ki, Maden-İş'in 1974 yılında toplanan 21. Genel Kurulu'nda TKP'nin hissedilebilir bir etkisi yoktur. Ve 21. Genel Kurul, zaman zaman ileri sürüldüğünün aksine partinin Maden-İş'i ve Kemal Türkler'i teslim aldığı bir TKP operasyonu değildir. Bununla birlikte 21. Genel Kurul sendikanın tarihi açısından çok önemli bir çıkış noktası olur. Sosyalist solun sendika içinde yeşerebilmesi –reel olarak da birkaç yıl içinde gerçekleşecek olan TKP'nin Maden-İş'teki hâkimiyeti- için gerekli şartlar, bu genel kurulda ve TKP'den tamamen bağımsız olarak ortaya çıkar.

1975: DİSK ve TKP

"4. Bölgede bölge temsilcisi olduktan sonra, [o zaman] ben partiliydim. Beni polis solcu olarak bilebilir ama TKP'li olarak bilmemeli. Partiyi korumak da budur, illegal çalışma da budur. Ama '75 DİSK kongresi yapıldıktan hemen sonra üstümüzden bir dalga aştı bizi. Bir baktık ki bizim korumaya çalıştığımız şeyler, parti, sloganlarıyla, [marşlarıyla] DİSK'ten doğru geliyor. O zaman bizim bölgede, fabrikada yaptığımız şeyin anlamı kalmadı." (Halit Erdem)⁶⁶⁸

TKP'nin DİSK ve bağlı sendikalardaki serüveni, DİSK'in 1975'te toplanan 5. Genel Kurulu'nun ardından başlar. TKP, DİSK içinden gelir, sendika hareketine. Ertürk şu tespiti yapmaktadır:

667. Sülker, Kemal, "DİSK Genel Sekreteri Hakkı Öztürk'le sohbet. DİSK'teki olayın gerçek nedenleri –I–" Vatan, 11.10.1977.

668. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

“TKP etkisi ve hâkimiyeti DİSK'ten başlar, Aydın Meriç'le başlar. Güzelce'nin de TKP'li olduğunu sanmıyorum. Aydın Meriç ve daha sonra DİSK'e alınan TKP'li ya da sonradan TKP'li olacak uzmanlar DİSK'te TKP etkinliğini başlattılar. Ancak TKP asıl örgütlenmesini Maden-İş'te yarattı, asıl güç Maden-İş'te idi.”⁶⁶⁹

Nasıl Maden-İş'in 1974'te toplanan 21. Genel Kurulu sendikayı sosyalist sola açan güçlü bir değişim yarattıysa, DİSK'in 5. Genel Kurulu ve İbrahim Güzelce'nin Genel Sekreter olması da DİSK'te benzer koşulları ortaya çıkardı. İbrahim Güzelce'nin genel sekreterlik görevine getirilmesini Mehmet Karaca şöyle anlatıyor: “5. Kongre'den önceki bir Maden-İş Genel Yürütme Kurulu toplantısında DİSK Genel Sekreteri Kemal Sülker'in, yeni dönemin ihtiyaçları karşısında yetersiz kaldığı ve uygun bir biçimde bu makamının boşaltması sağlanarak yerine daha uygun bir ismin getirilmesini gündeme getirdik. Bu sırada Bahtiyar Erkul, DİSK'in kuruluşu sürecinden tanıdığı İbrahim Güzelce ismini ortaya attı. Kemal Türkler'in de uygun görmesiyle DGB için çalışan Güzelce ile irtibata geçilerek İstanbul'a gelmesi sağlandı.”⁶⁷⁰ Güzelce'nin DİSK genel sekreterliğine önerilmesi konusunda rivayet muhtelifdir. Bunlar-

669. Memet Ertürk, Telefon görüşmesi notları, 13 Haziran 2011. “Sonraki yıllarda duyduğumuz ve MK toplantıları sırasında konuştuğumuz konulardan biri İbrahim Güzelce'nin TKP ile ilişkisi ve Aydın Meriç'in DİSK'teki göreve nasıl geldiği konusuydu. Solda yazılan ve o günlerin popüler senaryolarının doğruluk payı nedir sorusunun yanıtını biz de arıyorduk. O konuşmalardan anımsadığım -ki bunun muhatabı İsmail Bilen ve politbüro (PB) üyeleri idi- İbrahim Güzelce TKP'li değildi. Aydın Meriç DİSK'e kandi imkânlarıyla girmişti.” Yıldız, Şeref (2008), s. 149.

670. Barış Öz'ün Mehmet Karaca ile 26 Mayıs 2005 günü yaptığı görüşme, Barış Öz, 2005, s. 109. Aktaran Koç, Canan-Yıldırım Koç (2009), s. 222. Koç, Güzelce'nin DİSK genel sekreterliğine getirilişinin bu şekilde olmadığına emindir. Koç'a göre, “Olay bir TKP operasyonuydu ve bu süreç 1973 yılında programlanmış, ilk adımı 1974 Eylül'ünde Maden-İş'te gerçekleştirilmişti. Aynı yerde, s. 222. Yürüyüş 5. Genel Kurul'u şöyle eleştiriyordu: “Genel Sekreter seçimlerinde Türk-İş yöntemleri uygulanmaya çalışıldı. İkinci tur seçimlerinde delege olmayanlara oy kullanıldı. Bunun üzerine oylama iptal edildi. Türkler bunu üzerine kongrenin dışarıdan idare edildiğini ileri sürdü. Oysa, kongreyi idare eden partinin yöneticileri fiilen kongre salonundaydı. İki CHP milletvekili ve CHP Gençlik Kolları Başkanı delegelerin arasındaydı.” Yürüyüş, “DİSK Genel Kurulu: Çarpıtılan Gerçek”, Sayı 8, 3 Haziran 1975, s. 6.

dan biri de önerinin Müşür Kaya Canpolat'tan geldiğidir.⁶⁷¹ Tanıklığına başvurduğumuz Müşür Kaya Canpolat, şunları anlatmıştır:

"Kemal Bey Almanya'ya gitmişti. Dönüşünde, 'Ben,' dedi, 'orada, İbrahim Güzelce'yi tanırısın, onunla görüştüm,' dedi. Kemal Sülker'den de şikâyetçi zaten. 'Kimse duymasın ama ben Kemal Sülker'in yerine İbrahim Güzelce'yi düşünüyorum,' dedi. 'Çağırdım, Gönen'e gelecek, sen de gel beraber konuşalım,' dedi. Ve gittiğimizde Gönen'de karşılaştık İbrahim Güzelce'yle. [Türkiye] İşçi Partisi'nden tanıyorum, ayrıca edebiyattan da tanıyorum çünkü hikâyeci, hikâye yazarı İbrahim Güzelce. Ben şiir yazıyorum, o hikâye yazıyor. Gönen'de, dinlenme tesislerinde konuştuk, beraber olduk. O zaman karar verdi Güzelce, gelmeye. Gelip aday olmaya ve genel sekreter olmaya. Böyle olunca, orada Kemal Sülker'i tutan TİP'li arkadaşlarımız aslında pek de gönüllerine yatıramadılar ama kimse ret de edemedi, çünkü reddedilecek bir kişilik değildi İbrahim Güzelce. Hem çok dürüst, çok namuslu, çok bilgili ve ayrıca (...) bizden farklı olarak dışarıda olup bitenlerden de haberdar. Ancak ömrü vefa etmedi, çok kısa sürede maalesef kanserden onu kaybettik."⁶⁷²

5. Genel Kurul'un hemen ardından Aydın Meriç, ikinci genel sekreter yardımcısı olarak DİSK'te göreve başladı.⁶⁷³ Meriç'in DİSK'e girmesi TKP kanalıyla olmadı ve sahnede gene Avukat Müşür Kaya Canpolat vardı.⁶⁷⁴ Canpolat bu süreci bugün şöyle anlatıyor:

671. "Güzelce partili değildi. (...) Kemal Sülker'in artık değişmesi gerektiğinde herkes hemfikir o zaman. Yeni bir kişi aranıyor, öneri geliyor. Kimden geliyor? Rivayet muhtelif. Müşür Kaya Canpolat... Ben bunlara inanırım. "Komplo... Parti biliyordu ve bunu Müşür'e söyletti..." Ben buna inanmıyorum. Müşür Kaya Canpolat da partili değildi, hiçbir zaman olmadı. [Güzelce] uygun bir isim olarak, saygın bir isim olarak ortaya atılınca herkes hemfikir olmuş, süreç böyle başlamış." Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

672. Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011.

673. DİSK Ajansı, 975/59, 29.7.1975.

674. O güne kadar DİSK genel sekreter yardımcılığı görevini yürüten Sina Pamukçu, Meriç'in, "muhtemelen Müşür Kaya Canpolat'ın da etkilemesiyle" DİSK'e girdiğini yazmaktadır. Çelik, Aziz (2010), Sina Pamukçu ile Sendikalı Yıllar Maden-İş, TİP, Türk-İş ve DİSK'ten Anılar, (Söyleşi), TÜSTAV Sosyal Tarih Yayınları İşçi Hakeketleri Dizisi 3, İstanbul, s. 140. Faruk Türkoğlu Maden-İş'in 1972'de bilgisayar kullanımına geçtiğine dikkat çekiyor: "IBM'in bilgisayarları,

"İbrahim Güzelce bana dedi ki, 'Bana yardımcı olabilecek bir aydın bulabilir misin?' Dedim, 'Bana biraz müsaade et ben bir araştırayım. Tabi bu etrafta duyuldu. Müşür Bey genel sekreter yardımcısı arıyor diye, bu etrafa yayıldı. Bana Aydın'ı getirdiler, Toygunlar. Toygun hatırlamıyor. Maden-İş'e getirdiler. Toygun da vardı, üç dört arkadaş beraber getirdiler. Ben de Aydın'ı hiç tanımıyorum. Toplu sözleşmedeki arkadaşlar getirdiler, önerdiler. Ben Hilmi Bey'e, Hilmi Güner'e sordum, 'Tanıyor musun?' dedim. 'Tanıyorum,' dedi, ama ona söylemedim, önereceğim diye söylemedim. Ben (...) daha yakından tanıyayım diye o sırada Galatasaray'da bir bürosu varmış, kalktım o büroya da gittim. Biraz konuşayım, sohbet edeyim diye. Ve orada bana şunu söyledi, dedi ki, 'Ben Emek Grubu'na bağlıyım.' Ve, 'Sadun Hoca'yı tanıyorum lider olarak' dedi. Böyle bir çıkış yaptı. Bunun üzerine ben kalktım Ankara'ya gittim. Sadun Hoca'nın hiç evini görmemiştim. Sadun Hoca'nın evine çıktım. Çankaya'daki evine. Dedim, 'Hocam, özel bir görevle geldim size,' dedim. 'Ben DİSK genel sekreterliğine bir arkadaş önereceğim, bir aydın önereceğim, ancak bir arkadaş önerdiler...' Bir felsefeci var Ankara'da ismini şimdi çıkartamadım, onu da söyleyenler oldu bana, felsefeci. Hâsılı böyle bir takım isimler söylendi bana ama sonradan dedim ki, Aydın'ı Hoca tasvip ederse ben Aydın'ı önereyim. (...) 'Hocam, (...) DİSK'e bir aydın önereceğim ama bu çok önemli bir görev. Çünkü gerçekten hem aydınlarla ilişki, özellikle politik ilişki, sınıf ve kitle sendikacılığı, parti[lerle] (...) olan ilişkiler hepsi buna bağlı, çok önemli bir görev bu. O yüzden ben sizden bir teyit almadan önermedim, onun için size soruyorum,' dedim. Sadun Bey de 'Olabilir,' dedi ama çok fazla da olsun ısrarında bulunmadı. İlla da olsun demedi. 'Tamam, olabilir,' dedi. Onun üzerine ben Aydın'ı önerdim, İbrahim Güzelce'ye. İbrahim Güzelce çağırdı, ön görüşme yaptılar, arkasından Aydın göreve başladı." ⁶⁷⁵

Canpolat'ın Meriç'i DİSK'e önermesi, tamamen TKP dışında, TKP'nin dahli olmadan ortaya çıkan bir vakıa/süreç idi. Öyle ki, Canpolat daha

delikli kart sistemi, hatta Aydın Meriç de yardım ediyor. Aydın Meriç ile Gönül Taylan [Dinçer] IBM'de çalışmışlar. Maden-İş Türkiye'de belki de ilk bilgisayar kullanan sendikaydı, hatta şirketler arasında bile belki de ilkler arasındaydı." Faruk Türkoğlu, Sözlü tarih çalışması, 13 Temmuz 2011.

675. Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011.

önce DİSK'e 1974'te kurulan Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin (TSİP) kurucularından Tektaş Ağaoğlu'nu önermişti.⁶⁷⁶ Hiçbir dönemde TKP'li olmayan Canpolat bunu açıklıkla dile getirmektedir.

"Ben gerçekten Aydın'ın öyle bir örgütlenme içinde olduğunu da bilmiyordum doğrusunu söyleyeyim. Bilmiyordum. Bana referans olarak Sadun Aren'i gösterdi. Ben de Sadun Aren'e gittim, konuştum. O da çok tasvip etmedi ama 'Olabilir,' dedi. Ama 'Tam uygun bir aday bulmuşsun,' demedi."⁶⁷⁷

Meriç, o yıllarda TKP'nin Türkiye'deki tek Politbüro üyesiydi. 1968-1980 yılları arasında DİSK Genel Sekreter Yardımcısı olarak görev yapan ve ikinci Genel Sekreter Yardımcısı olarak DİSK'e katılan Aydın Meriç'le birlikte bu görevini sürdüren Sina Pamukçu sonraki süreçte "takımı tamamlamak üzere" iki uzman daha çıkageldiğini anlatıyor. Hüsnü Dilli ve Nejat Firuz Kuhi. Bunlar zıt kardeşler gibiydi. Pamukçu, Hüsnü Dilli'yi "İddialı, kendini beğenmiş, rapor hazırlamakta uzman, hülyalı bakışlı bir kişi" olarak tasvir ediyor. Nejat Firuz ise, "İkinci planda kalmakta sakınca görmeyen, sevecen, becerikli, kendi halinde bir kişiydi. Bunlar gelir gelmez, bizim Kemal Sülker ile çıkarmakta olduğumuz dergi işini üstlendiler ve DİSK'in değişmekte olan yüzü bu dergide belirmeye başladı."⁶⁷⁸

676. Canpolat gelişmeyi şöyle anlatıyor: "Tektaş Ağaoğlu dedi ki, 'Ben DİSK'te görev almak istiyorum. 'Beni DİSK'e götür' dedi. Hem yakın arkadaşım, hem eli kalem tutuyor. Ama o TSİP'li. Aldım götürdüm Tektaş Ağaoğlu'nu, İbrahim Güzelce'ye. İbrahim Güzelce, 'Tanıyorum sizi' dedi. Tektaş Ağaoğlu'na, 'Siz bize yararlı olabilirsiniz' dedi. 'Dolayısıyla gelin, bizim dergiyi daha esaslı şekilde çıkarmamıza yardımcı olun,' dedi." Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011. Ancak Ağaoğlu'nun beklediği görev bu değildi ve Ağaoğlu Güzelce'nin teklifini kabul etmemiştir.

677. Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011.

678. Çelik, Aziz (2010), s. 141. Alpay Biber, Hüsnü Dilli'nin Kemal Türkler'de yarattığı etkiyi gösteren şu anekdotu aktardı: "... 77 grevleri bitti. Rahatladık. Gece gündüz uyumadık, hem stres hem fizik hem moral yoruculuğu vardı. Ertürk telefon etti, 'Gelsenize' dedi. Ertürk'ün odasına çıktık, yukarıdaki, köşedeki oda. Oturduk, muhabbet ediyoruz, şaka, gırgır... Anılar anlatılıyor... Tak! Kapı açıldı Reis geldi. Türkler. Geldi, baktı, asansörde görür selam vermez biliyorsun, bir gün ben asansörde karşılaştım, 'Merhaba Başkan' dedim, böyle baktı bana. Kimse onunla asansöre binmezdi, ben tesadüfen binmiş bulundum.

Hüsnü Dilli ve Nejat Firuz Kuhi Fransa'dan, CGT'den gelmişlerdi. İbrahim Güzelce'nin yurtdışında tanıdığı Dilli ve Kuhi DİSK'te görev teklif edildiğinde TKP üyesi ya da TKP çevresinde değillerdi. Meriç, Dilli ve Kuhi'nin DİSK'e alınmalarından sonra DİSK'in merkezi çalışmalarını yerine getirecek kadrolara ihtiyaç devam ediyor ve birçok yeni kadro DİSK'te görev almaya başlıyordu.⁶⁷⁹ Ve 5. Genel Kurul'un hemen ardından DİSK'e katılan bu uzmanlar; Erhan Gömüç, Zülfü Dicleli, Sıtkı Coşkun, Gün Bulut, Zülâl Kılıç TKP'li ya da TKP sempatisizdir. Ve 22-24 Eylül 1977 Gönen Toplantısına kadar TKP, DİSK ve DİSK politikaları üzerinde hâkimiyet kurar. Bu, fiili ve ideolojik bir hâkimiyettir ancak DİSK Yürütme Kurulu üyelerinin siyasi duruşlarını/çizgilerini de gerçekte yansıtmaz.⁶⁸⁰ DİSK, TSİP ve TİP'in kuruluş sürecine uzak durur.⁶⁸¹

Geldi, tebrik etti. Af lafı açtı. Dedi ki, 'Bazen canım çalışmak istiyor, çantamı burada unutuyorum. Bazen çantamı alıp gidiyorum, evde canım çalışmak istemiyor.' Böyle şeyler... Derken, 'Ben' dedi, 'Mehmet, yarın basın toplantısı yapacağım' dedi. O zaman Hüsnüler [Dilli] bize gelmişti, Maden-İş'e gelmişti. 'Hüsnü nerede?' dedi. Ertürk telaşlandı, 'Efendim, onu Bursa'ya gönderdik' dedi. Bir kızdı, bir kızdı. 'Neden bana sormadan gönderirsiniz, beni bir anlayan o' dedi. 'Dediğimi anlıyor, aynen yazıyor' dedi. Çok kızdı. Ertürk dedi ki, 'Efendim, hemen çağıralım...' [Türkler] kapıyı vurdu, çekti gitti. Hemen telaşlandılar, Bursa'ya haber verdiler, gelir gelmez gönderin diye. [Türkler] dedi ki, 'Beni bir tek o anlıyor.' Gerçekten, (...) Hüsnü onun dilini yakalamıştı. Birikimi olan bir insandı zaten." Alpay Biber, Sözlü tarih çalışması, 18 Mayıs 2011. Müşür Kaya Canpolat da şu anısını anlattı: Kemal Bey fazla okuyan, yazan bir adam değil. Kitap okumaz. Gazete haberlerine bakar sabah. Ama kıvrak zekâsıyla... Onun içinden geçenleri bilen ve onu yazan bir adam olursa onun başarısını över. Mesela bana Hüsnü'yü övdü. Hüsnü Dilli'yi. 'Müşür Bey' dedi, 'Benim bildirileri yayınlarken bu oğlan kafamdan geçenleri biliyor, aynen yazıyor' dedi. Ben Hüsnü'ye söyledim, biliyor Hüsnü. (...) 'Kafamdan geçenleri bu kadar bilebilen ve aynen yansıtabilen bir başka arkadaş yok' dedi." Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011.

679. Yıldız, Şeref (2008), s. 150.

680. 5. Genel Kurul'dan çıkan yürütme kurulu CHP ağırlıklıdır. Kemal Türkler ve İbrahim Güzelce dışındaki Yürütme Kurulu üyelerinden Gıda-İş Başkanı Kemal Nebioğlu, Lastik-İş Başkanı Celal Küçük, Tekstil Başkanı Rıza Güven ve Petkim-İş Başkanı Mehmet Kılıç, CHP'lidir.

681. Maden-İş yöneticileri 2. TİP'in kuruluş çalışmalarına katılmaları için kendilerine kurucu olmaları için yapılan davete cevap vermez. Buna karşılık DİSK'e bağlı kimi sendikaların yöneticileri 2. TİP'te yer alırlar. Kimya-İş Başkanı Dinçer

TKP dışındaki sosyalist sol daha 5. Genel Kurul'un hemen ardından başlayarak DİSK yönetimini karşısına alır.⁶⁸²

Canan Koç ve Yıldırım Koç, bu dönemin Kemal Türkler'in yazı ve açıklamaları açısından da çarpıcı olduğunu yazıyor. "DİSK'in TKP'nin etkinliği altına girmesi ve TKP'li uzman kadrolarla güçlendirilmesinin ardından, Kemal Türkler'in açıklama ve demeçleri bir anda çoğaldı." Ve burada belirleyici olan, DİSK'in uzmanlarıydı. DİSK'in diline ve sendikal terminolojiye yeni kavramlar girdi: Sınıf ve kitle sendikacılığı, işçi sınıfı bilimi, toplumsal ilerleme, ileri demokrasi, ileri demokratik düzen, savaşım... "Bunların bir bölümü, daha sonraki yıllarda sendikalar ve diğer siyasal gruplar tarafından da kullanıldı."⁶⁸³

Doğu, Turizm-İş Başkanı Turgut Gökdero ve Sosyal-İş Başkanı Özcan Kesgeç 2. TİP'in kadroları arasında yer alırlar.

682. TİP, kongrenin asıl amacının "DİSK'ten sosyalistlerin tecrit edilmesi" olduğunu, ileri sürer. Kimya-İş Genel Başkanı TİP'li Dinçer Doğu'nun değerlendirmesi için Bkz. Koç, Canan-Yıldırım Koç (2009), s. 225. Ayrıca Bkz. Yürüyüş, Sayı 8, 3 Haziran 1975, s. 7; TSİP, DİSK'in "Sosyal demokratlara ve sendika ağalarına terk edilemeyeceği" vurgular. Kitle, 3 Haziran 1975, s. 3. Mihri Belli'nin önderliğindeki Vatan Partisi'nin yorumu da DİSK 5. Genel Kurul'unda CHP'nin hâkim olduğu yönündedir. "Mayıs ayı içinde Beşinci Genel Kurul toplantısını tamamlayan DİSK'in bu son kongresinin genel görünümü hiç de umut ve güven verici değildir. DİSK'in son kongresi bol bol CHP propagandasının yapıldığı, CHP'nin yan örgütü görünümünde geçmiştir... Netice olarak Kemal Türkler'in temsil ettiği CHP kuyrukçuluğu politikası ile Rıza Güven'in temsil ettiği düpedüz CHP politikası kongreden galip çıkmıştır." Emekçi, "DİSK Genel Kurulu", Sayı 8, Haziran-Temmuz 1975, ss. 66-70; Bkz. Koç Canan-Yıldırım Koç (2008), s. 228. Şeref Yıldız şu değerlendirmeyi yapıyor: "TSİP kurulurken DİSK'le bir ilişki çabası içinde olmadı. Basın-İş Başkanı, TSİP kurucusu Burhan Şahin, *Yeni Ortam* Gazetesi'ndeki yazılarında Kemal Türkler'i 'truva atı' olarak değerlendiriyordu. DİSK ve bağlı sendika yönetimlerini o günlerde sıkça ifade edildiği gibi 'sendika ağaları' olarak suçluyordu. TİP'in durumu biraz farklıydı. Gerek Boran ve arkadaşlarının, gerekse DİSK'teki sendikacıların birbirleriyle küskünlükleri ve aşamadıkları katı önyargıları vardı. DİSK yeni kurulan sol partilere mesafeli duruyordu. DİSK'i kuran ve yöneten sendikacılar 1961'de TİP'i kurmuşlardı. TİP'teki Aybar ve Boran-Aren ayrışmasında taraf olmuşlardı. Kapatılan TİP'in yönetici kadrolarıyla yolları ayrılmış insanlardı." Yıldız, Şeref (2008), s. 150.

683. Koç, Canan-Yıldırım Koç (2009), s. 219 ve 250. Kemal Sülker şunları yazmaktadır: "Kemal Türkler, alabildiğine çok işi olan, yüksek düzeyde emir veren bir 'Reis'

Aydın Meriç de Türkler'in siyasi duruşunda, siyasi partilerle ilişkilerinde etkili olmaya başlar. DİSK, TSİP'e ve özellikle de DİSK içinde kimi sendikalarda güç kazanan TİP'e son derece mesafeli durur. DİSK'te ve Türkler'in siyasi çizgisinde artık TKP politikaları belirleyicidir. Müşür Kaya Canpolat bu noktada ilginç bir değerlendirme yapıyor: "Kemal Bey [Türkiye] İşçi Partisi kapatıldıktan sonra kesin olarak dört dönem daha siyasal partiye ihtiyaç yok, CHP ile bu iş, ortanın soluyla, Bülent Ecevit'le götürülmeli kanaatindeydi. Ve Kemal Bey'in böyle bir dönemde ve özellikle yeni kurulan Türkiye İşçi Partisi ile olan ihtilafında o sırada CHP'lilikle bu iş sökmeyecekse o zaman TKP ile denge sağlanır TİP'e karşı, diye bir anlayış Kemal Bey'e uygun düştü. Yoksa Kemal Bey'in TKP ile ilgisi yok. Türkiye İşçi Partisi ideolojik anlamda sosyal demokratları adam yerine koymuyordu. Dolayısıyla Türkiye İşçi Partisi'nin birileri tarafından aşılmasına itiraz edeceğini sanmıyorum, TKP de dâhil bu işe. Ama kendisi TKP'li mi derseniz, 'Hayır' derim."⁶⁸⁴ Halit Erdem ise, Türkler ile TKP ve parti politikaları arasında bir karşılıklı uyum/denge yakalanabilmiş olduğu görüşünde:

"... Kemal Bey hem hiç TKP'li olmadı hem de her zaman TKP'li gibi davranmadı. Sadece TKP'nin ya da TKP'lilerin sendikal politikalarıyla, sendikada yürüttükleri çalışmalarla Kemal Türkler'in o günkü düşünceleri çakıştı. Yani Kemal Türkler mi TKP'nin cevvaliyetinden ya da aktivitesinden yararlandı? Sendikayı büyütme niyetlerini defalarca sinayarak gördü, kendi, fikirlerine uyumlu bir çalışma yaptıklarını gördü ve güvendi? TKP mi Kemal Türkler'in sayesinde büyüyeceğini ve koruma altında olacağını düşündü? Bu ikisi çakıştı sanırım. Kemal Türkler kendi dediğinden, kendi inandığından farklı hiçbir şey yapmamıştır ve kimse bunu yaptıramazdı zaten, Kemal Türkler'e. Ben 77-80... Üç sene beraber çalıştım. Bu süre içerisinde defalarca yoklamalar yapıldı, defalarca sinandı, karşılıklı olarak kritik eşiklerden geçildi ama sonuçta böyle bir uyum ortaya çıktı."⁶⁸⁵

olduğu için yapacağı konuşmaları iki üç kelime ile özetliyor, ilgili uzman da o iki üç kelimeyi, iki üç sayfaya dönüştürmede üstün yetenek gösteriyordu. Uzmanlar, gerçekten bildiklerini, inandıklarını yazıyorlardı. Kemal Türkler de, uzmanların bildiklerine, inandıklarına 'inanır' duruma geliyordu." Sülker, Kemal, "DİSK'teki Anlaşmazlıkların İçyüzü, DİSK'in İçindeki Bunalımın Kökenleri," Vatan, 14.12.1977.

684. Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011.

685. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

Ve Memet Ertürk'ün DİSK'te 1975 yılında toplanan 5. Genel Kurul'un ardından oluşan yeni yönelime ilişkin söyledikleri son derece çarpıcı.

"Kemal Türkler... 1974 kongresinde biz geldikten sonra, 'Evladım,' dedi bana, 'sende ben kendi gençliğimi görüyorum.' Ve her şeyi bize bıraktı. Biz ne diyorsak o olurdu. Bize güven duydu. Ve bize bıraktı. Hatta DİSK'i bile. DİSK'i bile. Ben DİSK'in hiçbir yönetiminde olmadım ama DİSK konusunda bir sürü kararı ben rahatlıkla alabiliyordum."⁶⁸⁶

*

TKP'nin Maden-İş içinde örgütlenmesi sürecinin 21. Genel Kurul'dan ancak bir yıl sonra başladığı söylenebilir. 1975'te Maden-İş yürütme kurulundan Memet Ertürk, Mehmet Karaca ve Bahtiyar Erkul partiye katılırlar. Sendikanın bölge temsilciliklerinde TKP üyeleri ve sempatanları vardır. Ancak karar mekanizmalarında partinin etkisi, sonraki yıllara göre hala oldukça sınırlıdır. 1977 Genel Kurulu'na kadar olan dönem, Maden-İş yönetiminin çok da homojen olmadığı, TKP dışındaki sosyalist ve CHP'li kadroların ağırlıkta olduğu ve Kemal Türkler'in de sendika yönetiminde en etkili olduğu dönemdir. Yıldız, bu yılları şu satırlarla anlatıyor:

"TKP üyeleri işçi bölgelerindeki çalışmalara paralel olarak sendikalarda çalışmayı da hedeflerler. Aynı dönem önce Nabi Yağcı, sonra Sıtkı Coşkun ve Berdan Dere Turizm-İş'te çalışmaya başladılar. Ben 1975 Mayıs'ında Teknik-İş Sendikası'na girerken, Cahit Baylav [İngiltere'de eğitimini sürdürürken TKP'li olmuştu] İstanbul Şube Başkanı'ydı. T. Maden-İş'te çalışmaya başlayan politik birikimi olan, eğitilmiş birçok arkadaş vardı. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim TKP'nin işçi bölgelerinde ve sendikalardaki varlığı tesadüfi değil, bilinçli bir alan tercihi sonucuydu. İşçi alanını önemseyip çalışmaya başladık ve orada var olduk."⁶⁸⁷

Bu yıllarda DİSK eylemleriyle, sendika hareketine büyük bir canlılık getirir. DİSK, 6 Eylül 1975'te İzmir'de 15 bine yakın, 20 Eylül 1975'te İstanbul'da 49 bin dolaylarında emekçinin katıldığı 'Demokratik Hak

686. Memet Ertürk, TUSTAV'da yaptığımız toplantı kayıtları, 3 Mayıs 2010.

687. Yıldız, Şeref (2008), s. 151.

ve Özgürlükler İçin Mücadele Mitingi'ni düzenler.⁶⁸⁸1976, 1 Mayıs'ı çok uzun bir aradan sonra ilk kez yığinsal bir biçimde DİSK tarafından kutlanır.⁶⁸⁹ 1976 DGM direnişi ve "Genel Yas Eylemi" örgütlenir. Maden-İş bu eylemlerin en önemli militan gücüdür. Memet Ertürk, bu yıllarda DİSK'te ve Maden-İş'te gerçekleştirilen bu büyük sıçramayı yıllar sonra, 2009 yılında DİSK'in düzenlediği bir toplantıda şöyle özetleyecektir:

"Bizler DİSK'in kuruluşu ile başlayan bir sürecin içinden geliyoruz. İşçiler

688. Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, 73 (20), s. 2287; "1975 yılında DİSK, Demokratik Hak ve Özgürlükler Mitingleri'ni örgütledi. Haberi ilk duyduğumda şaşırılmış, bir o kadar da heyecanlanmışım. Doğrusu o kadar erken, hem de DİSK tarafından örgütleneceğini beklemiyordum. Taksim Meydanı'na birkaç koldan yürüyerek gelindi. Önce DİSK Genel Sekreteri İbrahim Güzelce, sonra da Genel Başkan Kemal Türkler konuşmuştu." Yıldız, Şeref (2008), s. 156.

689. "1 Mayıs kararını alan DİSK Yürütme Kurulu'nda TKP üyesi olan hiç kimse yoktu." Yıldız, Şeref (2008), s. 172. Memet Ertürk 1976 1 Mayıs'ına ilişkin şu anekdotu aktarıyor: "DİSK'in İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda 13 Şubat 1976'da düzenlediği 9. kuruluş yıl dönümü toplantısının düzenlenmesinden ve güvenliğinden sorumluydum. Coşkulu, disiplinli ve görkemli bir kutlama oldu. Bu tarihe kadar DİSK'in kuruluş günleri otellerde verilen resepsiyonlarla kutlanıyordu ve ilk defa işçilerle kutlanmaya bu tarihte başlandı. Toplantının sonuna doğru Kemal Türkler yanıma gelerek toplantı ile ilgili memnuniyetini dile getirdi ve benim şahsımda toplantı için emeği geçen tüm arkadaşları kutladı. Kemal Türkler'e, 'Başkan eğer DİSK Yürütme Kurulu karar alırsa 1976 1 Mayıs'ını kitlesel bir şekilde kutlama gücümüz var. Yarım asırlık bu yasağı bu sene Taksim meydanında kırabiliriz' dedim. Kemal Türkler henüz toplantının heyecanını ve etkisini taşıyan DİSK yürütme kuruluna bu teklifi hemen orada götürdü ve orada 1976 1 Mayıs'ının taksimde kitlesel bir şekilde kutlanması için prensip kararı alındı. Ve 1 Mayıs 1976'da, Avrupa'da 1 Mayıs'ın yasaklandığı tek ülke olan Türkiye'de emekçiler bu utanç verici yasağı onurlu bir mücadele ile tarihin çöplüğüne attılar ve bu birlik, mücadele dayanışma gününde seslerini diğer ülke emekçilerinin seslerine katarak isteklerini meydanlarda haykırdılar. Yüz binlerce işçi, yurtsever Taksim Meydanı'nı doldurdu ve işçi sınıfına yakışır bir disiplinle dağıldı. Kimsenin burnu kanamadı, yazılıp çizildiği gibi kan gövdeyi götürmedi, ihtilal provası da yapılmadı. Ama yine de Türkiye işçi sınıfı hareketi için son derece önem taşıyan ve tamamen yöneticilerin kararı ve inisiyatifi ile yarım asır sonra atılan bu adım için bile bazıları yukarıdan bir yerlerden dikte edilmiş bir karar olduğu yönünde eleştiriler yaptılar." Memet Ertürk'ün 12 Eylül 2009 günü DİSK'in düzenlediği toplantıda yaptığı "1 Mayıs 1977" başlıklı konuşmadan.

olarak çoğumuzun sol bilinci DİSK'in 3 günlük, 1 haftalık, 1 aylık seminerlerinde başladı ve bu bilincimiz patronların ve iktidarlarının DİSK'e karşı çok yönlü saldırıları karşısında sürekli gelişti. Birbirimizi seminerlerde, grevlerde, sendika seçme özgürlüğümüze yapılan saldırılara karşı verilen ortak direnişlerde ve kardeşçe dayanışmada tanıdık, bir aile olduk.

"Fabrikalarda DİSK'i temsil ettik. Asla kendiliğinden bir hareket olmayan 15-16 Haziran direnişini hazırlayan komitelerde görev aldık. 15-16 Haziran arifesindeki Lastik İş sendikamızın Merter'deki binasının 6. katında değerli işçi liderleri Kemal Türkler ve Rıza Kuas tarafından yönetilen toplantıya katılanlarımızın sayısı 600 civarındaydı. Biz bir kadroyduk. DİSK büyüdükçe bu kadro da büyüdü, sayıları on binleri buldu.

"1970'li yıllarda bu kadrolar DİSK'te ve bağlı sendikalarda yönetime gelmeye başladı. Ben de bu kadroların içinden biri olarak 1971 yılında DİSK'e bağlı Maden-İş'in 6. bölge temsilciliğine, 1974 kongresinde de genel sekreterliğe seçildim. Aynı kongrede 4 arkadaşım genel başkan vekilliği görevini üstlendi. Kemal Türkler ve Şinasi Kaya gibi deneyimli sendikacıların yanına gelen bu yeni kadrolar 1974 yılında Maden-İş'in aidat ödeyen 28.000 üye sayısını 1977 sonuna kadar 100.000'e çıkardı.

"Aynı büyüme DİSK'in diğer sendikalarında da yaşandı ve DİSK 500.000'i aşan üye sayısı Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve politik yaşamında emekçiler için saygın ve güven verici, işverenler ve iktidarları için vurulması gereken bir hedef olarak yerini aldı."⁶⁹⁰

Atılım, Politik Büro'nun 24 Mayıs 1973 kararlarından sonraki çabalarının sendikalarda, gençlik ve kadın örgütlerinde, basında, silahlı kuvvetlerde, köy emekçileri arasında elde edilen başarılarda katkısının büyük olduğu belirtilmektedir. Bunlar arasında DGM'ne karşı verilen savaşımın başarısı özellikle vurgulanmaktadır.⁶⁹¹ TKP MK Genel Sekreteri Bilen, partinin 1 Mayıs'taki önderliğinden söz eder.⁶⁹² "Partinin yığınlaş-

690. Memet Ertürk'ün 12 Eylül 2009 günü DİSK'in düzenlediği toplantıda yaptığı "1 Mayıs 1977" başlıklı konuşmadan.

691. Atılım, 1 Nisan 1977, "Konferans ve yeni ödevlerimiz", Yıl 4, ayı 4 (40), s. 1.

692. Atılım, "Konferans Belgeleri 1, TKP MK Genel Sekreteri İ. Bilen yoldaşın Parti Konferansı'nda okuduğu MK Raporu", 1 Nisan 1977, Yıl 4, Sayı 4 (40), s. 5.

ması Genç Sosyalistler Birliği (GSB)'nin 1976 sonbaharında TKP'ye katılması ile başlar. GSB'liler partiye tek tek üye alınırlar. TKP'ye 1000 kişiden fazla üye vermiş olan GSB örgütü kendini dağıtır.⁶⁹³ Halit Erdem'in bu döneme ilişkin tespitleri önemli ve dikkat çekici.

"TKP hareketine ben en çok eleştirel bakanlardan biriyim. Ama TKP hareketi o zaman bir canlılık da getirdi. Ben bunu TKP'nin o güne kadar gelen politik hareketinin devamı olarak kabul etmiyorum. Yani ne o gün söylenen ileri demokrasi, ileri demokratik devrim, UDC gibi sloganlar bunu karşılar ne de yapılan bir sürü hatalar, yanlışlar... Bu bir sol harekettir, sol harekette bir dalga yükseliyordu... Bir yandan da illegalitenin cazibesi. Sonra bu daha kalıplara, çerçevelere oturtuldu, zaman geçtikçe. Ama ilk başlarda iyi bir canlanma, bir dalga gibi geldi. Memet Ertürk bunun sürükleyicilerindendir. Aydın Meriç değildir! Mehmet Karaca sürükleyicidir. Bunlar çünkü işin hem içinde hem sendika geleneğinden gelmiş insanlardır. Komplocu, iş bitirici insanlar değillerdir. İşçilikten gelen adam böyle yapamaz, böyle karar veremez... Yani bir sendika varken bir sendika daha kurun demez. Çünkü kendisi de bir sendikal mücadelenin içinden gelmiştir. Ama sendikayla alakası olmayan bir adam parti çıkarlarını düşünür sadece..."⁶⁹⁴

1977 Şubat'ında Moskova'da toplanan "Konya Konferansı" sonrası TKP, Türkiye'de daha etkin bir örgütlenmeye yönelir.⁶⁹⁵ TKP Programı,

693. Tezel, Refik (2011), s. 200.

694. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011. Erdem şunları ekliyor: "Şunu da söyleyeyim, bunlarla çok fazla ilgilenmiyorduk da o zaman. (...) Her şey çok hızlı gelişti. Baş döndürücü bir hızda... Ve herkes kendi alanında bir şeyler yapıyordu. Ben bunları daha sonra duydum. Çünkü biz kapanmışız gündemimize, gündemimizde böyle bir şey yok, önümüzdeki şeyi yürütmeye çalışıyoruz." Aynı yerde.

695. "Konferansın TKP açısından sonuçları önemliydi. TKP son kongresini 1932'de toplamıştı. 1951 tutuklanmasından sonra, ülkedeki varlığı tartışılır olmuştu. Konferans bu duruma da bir yanıt oluyordu. Parti tüzük ve programı, 73 atılım kararı örgüt temsilcilerinden oluşan bir konferans tarafından onaylanıyordu. TKP'nin böyle bir meşruiyete ihtiyacı vardı. Konferans parti üyelerinin kendine güvenini sağlayan bir etken oldu. Konferanstan sonra parti örgütlerindeki hareketlilik bu anlamda daha da arttı. Konferansa katılan delegenin çoğunluğu Türkiye'deki parti örgütlerindendi." Yıldız, Şeref (2008), s. 187.

1977 Parti Konferansı'nda onaylanıp *Ürün Yayınları* tarafından legal olarak basılır. 1977-1980 dönemi, TKP'nin yükseliş dönemidir. “Tüm illeri kapsayan parti örgütleri, parti görevlileri ağı kurulmuş, sendikal harekette parti etkinliği artmış, gençlik, kadın hareketinde parti yandaşı güçlü örgütler oluşmuş, yığın savaşımalarının örgütlenmesinde önemli rol oynamışlardır.”⁶⁹⁶ Bu yıllarda TÖB-DER içinde “birlik-dayanışma” hareketi ortaya çıkar, Köy-Kooplar ve Halk Evleri canlandırılır. İGD, İKD kurulur. Sendika hareketi, partinin özellikle önem verdiği bir mücadele alanıdır. DİSK'e bağlı sendikalarda ve özellikle de Maden-İş'te TKP giderek varlığını hissettirmeye başlar. Bu süreçte Bank-Sen, Turizm-İş örgütlenir. TKP, artık Türkiye topraklarında faaliyet sürdüren bir partidir.

Maden-İş 22. Genel Kurulu: TKP

Maden-İş sendika hareketi içinde TKP örgütlenmesinin/faaliyetinin başlatıcısı değil ama 1975'ten sonra en önemli sürükleyicisidir. 1977 yılının sonlarında toplanan 22. Genel Kurulu'nun ardından ise kalesidir. 22. Genel Kurul, TKP'nin Maden-İş içindeki hâkimiyeti açısından kritik önemdedir.

TKP'nin Maden-İş tabanında ve bölge temsilciliklerinde etkinliği 21. Genel Kurul'un ardından artmıştı. Ve 22. Genel Kurul'un öncesinde Maden-İş'te aşağıdan, bölgelerden, fabrikalardan gelen güçlü bir TKP hâkimiyeti vardı.⁶⁹⁷ Yıldız bu yılları, “bir anlamda örgütlenmenin hazırlık yılları” olarak nitelendiriyor. TKP, “...Bu yıllarda ilk fabrika hücreleri oluşmaya ve işçi kesiminde örgütler kurmaya” başlar.⁶⁹⁸ 1975'te Maden-

696. Babalık, Naciye (2005), s. 95.

697. “Maden-İş'te sosyalizan ve TKP'ye belki de yakınlık duyan insanlar vardı, Memet Ertürk başta olmak üzere. (...) Kuşkusuz Maden-İş, verimli bir toprak! Bu niye böyle? Maden-İş'in geleneği hep mücadeleciler bir gelenek... Maden-İş'in şu anda tarihini inceliyoruz. Bakıyoruz ki Maden-İş her dönemde, her işçi hareketinin sıçrama döneminde hep savaşkan olmuş, öncü olmuş... Bunu tespit etmek lazım! On yıllık bir TİP deneyi yaşanmış mesela, sınıf bilinciyle tanışmış. Ama bu ne derece Maden-İş'i etkilemiş? Maden-İş ne derece Türkiye İşçi Partisi'ni etkilemiş? Bunlar kuşkusuz araştırılmaya değer konulardır. TKP işte böyle mücadeleciler bir sendikada ipleri eline almaya başlıyordu.” Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

698. ““Topkapı bölgesinde metalurji işkolunda örgütleniyorduk: Bu durum T.

İş 1. Bölge Temsilciliği seçimlerinde etkili olur. Maden-İş 1. Bölge Temsilciliği, bölgede metal işçilerinin uğrak yeri olduğu gibi diğer işkollarından aktif işçilerin de zaman zaman uğradığı bir yerdir. Yıllardır T. Maden-İş 1. Bölge Temsilcisi olan ve Kemal Türkler'in 1974 T. Maden-İş Kongresi'nde yürütme kuruluna girmesini düşündüğü Ergun Erdem'e karşı Magirus Fabrikası baştemsilcisi Murat Tokmak aday olur ve seçilir. TKP, Murat Tokmak'ı destekler. Tokmak'ın bölge temsilcisi olması, TKP'nin bölgedeki ve fabrikalardaki faaliyetleri açısından önemlidir. Yıldız bu gelişmeyi şu satırlarla günümüze aktarıyor:

"Murat Tokmak'ın Bölge temsilcisi olması, yılların T. Maden-İş Bölge Temsilcisi Ergun Erdem'in Kemal Türkler'in desteğine rağmen seçimi kaybetmesi sendikal alandaki gelişmenin boyutunu gösteriyordu. İşçiler arasında hak arama bilincinin gelişmesi, onları kendi tercihlerinin arkasında durmaya yönlendiriyordu. İşçiler Kemal Türkler'e karşı değillerdi. Ancak hiçbir şey yapmayan yönetici yerine, onlar için mücadele edeni arıyorlardı. (...) Murat bölge temsilcisi olduğu andan itibaren bölgede hareketlenme arttı. (...) Konuşmalarımıza uygun olarak arkadaşlar bölgedeki her faaliyetten haberdarlar. Orhan [Yıldırım] işten atıldıktan sonra her gün bölge temsilciliğindeydi. Murat Tokmak'a yardım ediyordu. Bir müddet sonra Orhan, T. Maden-İş 1. Bölge'ye organizatör oldu. Daha sonra Ali [Vardal] arkadaşımız da organizatör oldu. Murat'tan sonra bölgeye alınan iki profesyonel kadrodan ikisi de TKP üyesiydi. Çalışmalarımız açısından önemli, merkezi konum edinmiştik. Bölgedeki tüm fabrikalarla ilişki kurmak ve bölgedeki sendikal çalışmayı etkilemek imkânı çıkmıştı. Artık arkadaşlar sendika adına işçilerle ilişki kuruyor ve fabrikalara uğruyordu."⁶⁹⁹

Maden-İş'in tabanında TKP'nin etkisini arttırıyordu. (...) 1976 sonlarında, yüzbin işçinin çalıştığı bölgede [Topkapı bölgesi kastediliyor] metalurji işçileri merkezli bir örgütlenmeyi yakalamış durumdaydık. (...) 1976 yılı içinde partiye üye olan ilk arkadaşlardan biri Grundig Fabrikası Baştemsilcisi Suat Esinsel'di. Hem fabrikada çalışıyor hem de üniversitede okuyordu. Çalışmamızda kazanmayı hedeflediğimiz bir arkadaştı. Suat'ın aramıza katılması çalışmamızı güçlendirmişti. Bölgedeki hareketliliğimiz arttı. O dönem Man, Uzel gibi bölgenin önemli fabrikalarından partiye üye alınanlar oldu. 1976 yılının sonlarına doğru fabrika komiteleri kuruldu." Yıldız, Şeref (2008), ss. 162-166.

699. Yıldız, Şeref (2008), ss. 161-162.

“[1974’te] Genel kurulda birlikte davrandığımız bazı arkadaşlar 141-142 varken yasal bir parti ile yürümeyi anlamlı bulmadılar ve TKP atılımına daba sıcak baktılar. Ben ve DİSK’e bağlı bazı sendikaların Genel Başkan ve yöneticileri ise TİP’in kuruluşunda yer aldık. TİP, TSİP ve TKP siyasi arenada aynı kulvarda olan partilerdi. Programatik belgeleri, dünya sosyalist sistemine bakışları ve nihai hedefleri aşağı yukarı aynıydı. Her üçü de İşçi sınıfının tek ve gerçek partisi olmak için yola çıkmışlardı, bunu anlamak ve kabul etmek gerekiyordu. İşçi sınıfı hareketi bölünmüş olabilir ama süreç içinde tekleşebileceğine inanmak gerekiyordu. Bunun yolu da birbirleriyle pozitif bir rekabet içinde olmalarından geçiyordu. Tersiy yapıldı.” (Selim Mahmutoglu)⁷⁰⁰

Bir başka pencereden, TİP’in penceresinden bakıldığında bu süreç, 1975 yılından sonra TKP’nin Maden-İş içinde örgütlenmesi süreci, büyük bir hayal kırıklığı, dışlanma, hatalar ve haksızlıklarla dolu yılları hatırlatmaktadır. TİP’in Maden-İş içindeki en etkili unsurlarından Selim Mahmutoglu 1975’te TİP’in kurulmasına ve kendisinin de TİP’li olmasına kadar sendika genel merkezindeki arkadaşlarıyla çok iyi olan ilişkilerinin değişmeye başladığını anlatıyor. Yalancı bahar çok sürmemiştir. “DİSK’te Maden-İş’te gelenekler ve tüzükler rafa kaldırıldı. Taban söz ve karar sahibidir ilkesi tartışılmaya başlandı. Seçilmiş bölge temsilcileri görevlerinden alınmaya başlandı. Sendika üyesi olmayanlar sendikanın en üst organlarına getirildiler. Gerek genel merkezde gerekse bölge temsilciliğindeki kadrolar, işçilikle ve sendikacılık ile ilgisi olmayan TKP yandaşlarıyla doldurulmaya başlandı. Sendikanın uzmanlık dairelerinde TKP yandaşı olmayanlara çalışma imkânı verilmedi.”⁷⁰¹

700. Selim Mahmutoglu, e-posta, 28.07.2011.

701. “Benzer durum DİSK’te de yaşandı. Tabandan, üye sendikalarının büyümesiyle güçlenen DİSK yerine tepeden iltihaklarla DİSK’i büyütme yoluna girdiler. DİSK’te Kimya-İş, Turizm-İş, Sosyal-İş ve Keramik-İş sendikaları varken Pektim-İş, Oleyis, Bank-Sen gibi sendikaları DİSK’e aldılar ve Beton-İş sendikasını kurdurdular. Sonra da “Birleştirme Komisyonları” oluşturdular. Her fırsatta eleştirdikleri Rıza Güven, Kemal Nebioğlu ve Celal Küçük gibi isimlerle bu komisyonlarda birlikte davrandılar. Eski sendikaların, bu yeni gelen sendikalara koşulsuz katılmaları yönünde kararlar aldılar. 10.000 üyeli ve DİSK’in en başarılı Sendikası Kimya-İş’i 2.000 üyeli Petkim-İş sendikasına iltihak ettirdiler. DİSK’i TİP kurucusu Dinçer Doğu ile değil, MHP’li Mehmet Kılınç’la büyütmeyi (!) tercih ettiler. Benzer uygulamaları yöneticileri TİP’li olan bütün sendikalara yaptılar.” Selim Mahmutoglu, e-posta, 26.07.2011.

Selim Mahmutoglu'nun Maden-İş'te TKP'nin örgütlenme sürecine ilişkin yazdığı iki mektup:

28 Haziran 2011 tarihli mektuptan: Arkadaşlarımın da benim gibi bir bekleyiş içinde olduklarını zannediyordum. Başka siyasi hareketlerle her hangi bir ilişkileri ya da bir arayış içinde olduklarına dair her hangi bir gözlemim de olmamıştı.

Sendikal bir sorun için İstanbul'a genel merkeze geldiğim bir gün, Genel Sekreterimiz Ertürk bana seninle bir yere gideceğiz, dedi. Gittiğimiz yer ressam Orhan Taylan'ın atölyesiydi ve Aydın Meriç'te oradaydı. Orhan aramızdaki görüşmelere katılmadı, Ertürk daha çok dinlemekle yetindi. Aydın ise neden TİP'li olduğuma ilişkin sorular soruyordu. Ben de özetle; TİP'in geçmişte demokrasiye çok önemli katkılarının bulunduğunu, yeni kurulan hareketlerde bunu görmediğimi, TİP'in toplumsal meşruiyetine önem verdiğimi söylemekle yetindim. Toplantı bu çerçevede geçti ve bitti.

Bir süre sonra Şinasi Kaya da, özel bir konuda benimle görüşmek istediğini belirtti ve boğazda bir restoranda birlikte olduk. Şinasi Kaya da özetle; Kemal Türkler ve diğer Yürütme Kurulu üyelerinin TİP'te aktif olarak görev almamdan hoşlanmadığını, aceleci ve sendikal geleceğim için doğru davranmadığımı belirtmekle yetindi.

Aslında durum belli olmuştu. Arkadaşlarımın bir kısmı "TKP atılımı" sonrası bu parti ile ilişkiye geçmiş, siyasi bir pozisyon almışlardı. Yaşanan TİP deneyiminden sonra, Türk Ceza Kanunu'nda 141. ve 142. maddeler varken, yasal bir siyasi parti içinde olmayı gerekli ve doğru bulmuyorlardı.

Bu anlaşılır bir durumdu ve buna söylenecek bir şey olamazdı. Ancak bu durumun Maden-İş ve DİSK içinde, bir TİP-TKP ayrışmasına ve bir siyasi rekabete yol açması da kaçınılmazdı. Peki, bu nasıl olacaktı? Kuşkusuz bu, pozitif bir rekabet olmalıydı ve böyle olması için de bir sürü neden vardı. Her şeyden önce bu iki parti (buna TSİP'i de katabiliriz) aynı kulvarda yer alıyorlardı. Dünya ve Türkiye tahlillerinde ideolojik bir ayrılık yoktu. Güncel politik görevlerde ayrışsalar bile nihai hedefleri aynıydı. Geçmişleri iç içe geçmiş, birçok kavgada, hapiste, iyi günde kötü günde birlikte olmuşlardı. Söz konusu olan yeni durum, ideolojik değil bir örgütsel bölünmeydi. Bu verili durumda egemen olma adına birbirlerini yok etmeyi hedefleme yerine, pozitif rekabeti öngörmek ve birlikte mücadele etmek gerekiyordu, ancak bu siyasi ustalık gösterilemedi. *Selim Mahmutoglu, e-posta, 28.07.2011.*

3 Ağustos 2011 günlü mektuptan: Bildiğin gibi TİP ikinci kez 1 Mayıs 1975'te kuruldu. A. Meriç ile sözünü ettiğim görüşme yanlış hatırlamıyorsam, kuruluştan bir kaç ay sonra gerçekleşti. Bu tarih, 1975'te DİSK Genel Kurulunda İbrahim Güzelce'nin Genel Sekterliğe getirilmesi ve Aydın Meriç'in de Genel Sekreter Yardımcılığına getirilmesinden sonra olabilir.

Şinasi Kaya ile görüşmem ise hem çok sonra hem de içeriği çok farklı oldu. 1977 yılı ortalarında, GYK tarafından, Bursa Bölge Temsilciliği görevim sona erdirilip, Genel Merkez Örgütlenme Dairesi Müdür Vekilliğine atandım. Bu sürece "1977 genel kuruluna giderken" başlığı altında değineceğim.

Şinasi Kaya ile görüşmem bu tarihten yani İstanbul'a döndükten sonra gerçekleşti. Bir gün öğlenden sonra Şinasi bana 'gel dışarıda bir yerde biraz laflayalım' dedi ve Arnavutköy'de Kıyı Restoran adlı yere gittik. O tarihte TİP'in İstanbul İl Kongresi toplanmış ben de İl Yönetimine girmiştım. Şinasi bana aklımda kaldığı kadarını söyleyeyim 'yahu biz senin TİP'ten biraz uzaklaşmanı bekliyoruz, sen ise bize inat TİP'te yeni görevler alıyorsun' mealinde idi. Buradaki "biz" bana göre Kemal Türkler ve kendisiydi. Ben öyle algıladım.

Ancak bu arada atladığım bir bilgi daha var. İbrahim Güzelce vefat etmiş, Mehmet Karaca'nın Maden-İş'teki görevinden ayrılıp tüm mesaisini DİSK'te sürdürmesine karar verilmişti. Maden-İş Yürütme kurulunda Karaca'dan boşalan yürütme Kuruluna, yapılacak ilk Genel Yönetim Kurulu toplantısında bir atama yapacaktık. Bu toplantıdan bir ya da iki hafta önce Bahtiyar Erkul İstanbul'dan telefonla arayarak, 'hafta sonu Gönen'de olacağım, geçerken seni de Bursa'dan alayım, birlikte oluruz' dedi. Tamam, dedim, kararlaştırdığımız gibi hafta sonu Gönen'de olduk. Dünya ve Türkiye meselelerinden TİP'ten ve TKP'den bahsettik, sonra da sadede geldik. Bahtiyar bana 'Yürütme Kuruluna bir kişi seçeceğiz, bana göre bunu en çok hak eden sensin, ancak arkadaşlar senin TİP'li olmandan dolayı rahatsızlar, bu konuda ne düşünüyorsun' mealinde özetlenecek bir soru yöneltti. Bahtiyar'a 'Yürütme Kurulu üyesi olmayı düşünmediğimi, hatta dönem sonunda Bursa bölge Temsilciliğine de tekrar aday olmayacağımı, Merkez'e dönüp, örgütlenme de çalışacağımı, bundan keyif aldığımı' söyledim. Gerçekten de öyle düşünüyordum. Özellikle de Bursa deneyiminden sonra, Metal işkolunun tamamını Maden-İş'te toparlayabileceğimize inanıyordum.

Genel Yürütme Kurulu üyeliği için ise aklımdan Cengiz Turhan'ın geçtiğini ancak kendisiyle görüştüğten sonra bu konuda karar vereceğimi söyledim.

Nitekim Genel Yönetim Kurulu toplanıp söz konusu gündeme gelindiğinde, Kemal Türkler 'önerisi olan var mı?' diye sorduğunda ilk sözü alarak Cengiz'i önerdim. Sonuçta Cengiz Turhan o toplantı sonrası GYK üyesi oldu, ancak ilk kongre'de, 1977'de tasfiye edildi. Yerine sendika üyesi bile olmayan Kemal Daysal getirildi. Kemal Daysal'ın Türk Demir Döküm'de staj yaparken sendikaya üye olduğu iddia edildi. Oysa sendika tarihinde stajyerlerin üye yapılması gibi ne bir politika ne de bir uygulama/örnek vardı. *Selim Mahmutoglu, e-posta, 3.08.2011.*

Mahmutoğlu, sendikanın gelişip güçlenmesinde emeği tartışılacak insanların tasfiye edildiklerini, yerlerine TKP yandaşlarının getirildiğini söylüyor.

"Kemal Türkler ve Şinasi Kaya gibi adları bu sendika ile özdeşleşmiş, yaratıcılıkları ve sendikacılıkları tartışılmayacak isimler tekrar bu kongrede tekrar seçildiler ancak yetkileri sıfırlandı, sendikal çalışmaların dışına itildiler. (...) Sendika büyük bir zafiyet içindeydi ve bu durum dışarıdan da görülebiliyordu. Maden-İş Genel Merkezi, bir sendika genel merkezi olmaktan çıkmış, bir siyasi parti merkezine dönüşmüştü. Böyle bir merkezde, grevlerin bir siyasi mücadele aracı olarak görülmesi ve ona uygun davranılması kaçınılmazdır. Zaten olan da budur. Sendikanın varlığı ve ihtiyaçları ikinci plana itilmiştir."⁷⁰²

Yürüyüş, Maden-İş'in 22. Genel Kurulu'nun ardından, işyerlerinde ve bölgelerde seçimler yapılmadan en üst organ olan Merkez Genel Kurulu'nda seçim yapılmasının tabanın söz ve karar sahibi olması anlamına gelmeyeceğini yazdı. Önemli olan ilk birimden, yani işyerinden itibaren her kademede seçimlerin yapılmasıydı. *Yürüyüş*, Halit Erdem'in daha iki ay önce Maden-İş 4. Bölge Temsilciliği konseyinde, bölge temsilciliğinden düşürüldüğüne de işaret etti.

"Buna karşılık Halit Erdem Merkez Genel Kurulunda sendikanın Genel Başkan Vekilliğine getirilmiştir. Taban Halit Erdem'e sendikayı bir bölgede dahi temsil etme yetkisini vermemişken, iki ay sonra Genel Başkanın Halit Erdem'i Genel Başkan Vekilliğine aday göstermesi ve bu kişinin de Genel Kurul tarafından seçilmesi ancak ilişikteki tablo ile açıklanabilir. (...) Bursa

702. Selim Mahmutoğlu, Email, Tue, Jul 26, 2011 at 2:55 PM.

13. Bölge Temsilciliğinde yapılan seçim sonucu Selim Mahmutoğlu Bölge temsilcisi seçilmiştir. Ancak genel yürütme kurulu Selim Mahmutoğlu'nun bölge temsilciliğini kaldırıp yerine Kemal Daysal'ı bölge temsilcisi olarak tayin etmiştir. Son genel kuruldan 5 gün önce, Selim Mahmutoğlu'nun iş akdi feshedilmiş ama, Kemal Daysal, Merkez kontenjanından genel kurula delege yapılmıştır. Ve genel kurulda Kemal Daysal Genel Başkan Vekili olmuştur. Bu sonuç tabanın söz ve karar sahibi olması ile mi ortaya çıkmıştır? Yoksa genel yürütme kurulunun söz ve karar sahibi olması sonucu mu olmuştur? Bunun da cevabını tablo çok iyi açıklamaktadır."⁷⁰³

Ve Maden-İş, 22. Genel Kurul'la birlikte bütününü TKP'nin hâkimiyeti altına girer. Memet Ertürk 1977 Maden-İş kongresine kadar partili olan yürütme kurulu üyelerinin sayısının 3 - Mehmet Karaca'nın DİSK Genel Sekreteri olarak Maden-İş'ten ayrılmasından sonra 2- olduğunu, bu sayının 1977 kongresinde Halit Erdem⁷⁰⁴ ve Kemal Daysal'ın seçilmesiyle 5'e ve 22. Genel Kurul'da yürütme kuruluna seçildiğinde partili olmayan Murat Tokmak'ın daha sonra Partiye katılması ile 6'ya yükseldiğini belirtiyor.⁷⁰⁵ Halit Erdem 22. Genel Kurul'da yürütme kuruluna aday olması sürecini şöyle anlatıyor:

703. Yürüyüş, "Maden-İş Kongresinin Ardından", 20 Eylül 1977, Sayı: 128, s. 2.

704. Şeref Yıldız, TKP Topkapı Bölge Komitesi çalışmaları çerçevesinde, Halit Erdem ve Orhan Yıldırım'la gerçekleştirilen buluşmayı ve 1975 yılında partiye katılmalarını anlatıyor. "Orhan ve Halit ile düzenli görüşmelerimiz oluyordu. Haftada bir görüşüyor ve siyaset konuşuyorduk. Mevsim yazdı. Orhan, Topkapı bölgesinde 200-300 kişinin çalıştığı kilit fabrikasında çalışıyordu. İşyerinde sendika yoktu. Halit, Kartal bölgesinde Singer Fabrikası'nda çalışıyordu. T. Maden-İş'e bağlı bir işyeriydi ve bölgeyi etkileyen bir fabrikaydı. Halit'in çalıştığı bölge bizim alanımız değildi. Bir müddet sonra Halit Erdem'i Kartal bölgesindeki çalışmaya katılması için Nabi'ye [Yağcı] devrettim." Yıldız, Şeref (2008), s. 159.

705. Memet Ertürk, e-posta, 31.05.2011. Müşür Kaya Canpolat'ın TKP dışından yaptığı gözlem şöyledir: "[Maden-İş'te TKP hâkimiyeti açısından] 1977 kongresinde Muratların gelmesiyle biraz daha bir yol kat edildi. 5'e 2 kaldılar. O sırada bir takım rahatsızlıklar başladı, profesyonel kadrolarda değişimler... Oldu. Orada daha açıklığa kavuştu biraz ki burada bir, her olayda olan örgütlenme oraya da Maden-İş'e de yayılmış. Bölge temsilciliklerinde, şunlarda bunlarda bir takım gelişmeler olduğu ortaya çıktı o dönemde." Müşür Kaya Canpolat, Sözlü tarih çalışması, 29 Haziran 2011.

"Ben bölge temsilciliğini kaybetmişim, bölgede grevler nedeniyle Maden-İş Yürütme Kurulu o zaman bir karar aldı, benim bölgede kalmam ve çalışmam kararını aldı. Grevlere [birlikte] başlamışız, grevlerin sonunda ne olacağını konuşacağız. Bunu bana böyle iletiler. Bölge seçimleri 16 Haziran 1975'te birincisi, bir hafta önce ya da bir hafta sonra galiba 25 Haziran 1977'de yapıldı. Haziran ayı. Periyodik olarak... Maden-İş'te lokal sistemi vardır. Delegeler lokallerden seçilir. Ben o dönem Prezis fabrikasından lokal üye oldum ve delege oldum. Delege seçimlerinde... Çalışmamız sürüyor, grev çadırlarına bizim Volkswagen'le ekmek taşıyoruz. Sabahlıyoruz oralarda. O zaman kongre başladı, ben delegeyim. İkinci gün bitti, ikinci günün akşamı, bağlı olduğum partideki arkadaş geldi dedi ki, 'Sen aday olacaksın.' Bu bilinmesi gerekli bir şey, hem [o dönemin] sendika parti ilişkileri bakımından hem o günlerin koşulları[nın anlaşılabilmesi] bakımından... Böyle oldu ve ben buna itiraz ettim. Hem bölge temsilciliğini kaybetmiş bir adam yürütme kuruluna seçilemez, hem deneyim olarak benim zaten şurada sendikacılığım kaç senedir, şeklinde. Ama herhalde plan ona göre yapılmış. Ve bir B planları yokmuş herhalde."⁷⁰⁶

Ertürk bu kongrede Kemal Daysal ve Halit Erdem'in Maden-İş Yürütme Kurulu'na seçilmesinin bizzat kendisine TKP tarafından iletildiğini kaydetti. "Murat Tokmak'ın getirilmesinde TKP'ye karşı ben ısrarlı oldum. Murat Tokmak yürütme kuruluna seçildikten çok sonra TKP'li oldu."⁷⁰⁷ 1977 kongresi öncesi başlayan süreç kongrede noktalanmıştı.

Ve Maden-İş'in kimi uzmanları 77 kongresinin ardından, bir iki yıl içinde partiye koopte edilir. "Ayrıca DİSK'ten atılan Nejat Firuzkuhi ve Zülfü Dicleli de parti organlarının önerisi ile Maden-İş'e alınırlar."⁷⁰⁸

1974'te yapılan 21. Genel Kurul'un ardından başlayan ve 22. Genel Kurul'a kadar süren kısacık dönemde Maden-İş tarihinin en büyük çıkışını yakalamıştı. Bu yıllar DİSK için de yükselme dönemiydi. Buna karşılık "1977 Maden-İş kongresinde Kemal Türkler ve Şinasi Kaya dışında TKP'li olmayan sendikacıların yönetimden uzaklaştırılması operasyonu, sendi-

706. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

707. Memet Ertürk, e-posta, 30.05.2011.

708. Memet Ertürk, e-posta, 31.05.2011.

kanın kitle örgütü olma imajını silmiş ve bir parti gibi görülmesine sebep olmuştur. Bu durum 'sendikalar bir sınıf ve kitle örgütüdür' ilkesine tamamen ters bir durumdur ve Maden-İş'e uzun vadede zarar vermiştir."⁷⁰⁹ Selim Mahmutoglu ise aynı sürece ilişkin şu tespitleri yapıyor.

"1971 ve 1974 Genel Kurullarına da katıldım, o kongreler bana göre demokratik işleyişe uygun ve seçilmiş insanlarla oluşturuldu. 1977 Genel Kurulu için aynı şeyi söyleyemem. Nitekim bu Genel Kurul'da yaptığım uzun sayılabilecek konuşmada da bunun altını çizdim. 'Bu sendika için çok şey söylediler. Ama bu sendikanın içyapısına ve demokratik işleyişine dair hiç bir şey söyleyemediler. Siz bunu şimdi tartışılır hale getirdiniz. Unutmayın, tasfiyeciler de bir gün mutlaka tasfiye olur.' Tarih beni yanıltmadı. 1977 Genel Kurulu'nda benim tasfiyemin altına imza atanlardan Cengiz Turhan, Hüseyin Ekinci ve Hakkı Öztürk hemen o kongrede tasfiye edildi. O kongrede kendini seçtiren Mehmet Ertürk bir yıl sonra sendikaya ayak basamaz hale geldi ve 1979 kongresine dahi katılamadı. Şinasi Kaya 1979 kongresinde aday dahi olamadı. DİSK'in kurucusu, genel başkanımız Kemal Türkler DİSK'te yeniden seçilemedi. DİSK'ten ihraç edildik.

"Mehmet Ertürk'e göre eğer 12 Eylül olmasaydı, TKP sendikada bitecekti. Toygun'a [Erarstan] göre ise her ikisi de bitecekti. Bu koşullarda Büyük Grev'lerde izlenen politika doğru muydu? Değil miydi? Bu soru ne kadar doğru bilemiyorum. Her şey çok açık değil mi? Ortada sendika var mı ki?"⁷¹⁰

709. Memet Ertürk, e-posta, 30.05.2011.

710. Selim Mahmutoglu, e-posta, 03.08.2011. Mahmutoglu çarpıcı bir anekdot da aktarmaktadır: "Ama TİP yönetimi sendikaların iç işleyişine ve onların alacağı kararlara hiç bir zaman karışmamıştır. Üst yönetiminde ağırlıklı olarak TİP üyelerinin olduğu sendikalara bakalım. Kimya-İş, Turizm-İş, Sosyal-İş, Keramik-İş, Limter-İş vb. Bu sendikalarda solun her görüşünden insanlar yönetim kademelerine gelmişler ya da uzman olarak çalışmışlardır. Bunlara TİP'li olmadıkları için özel muamele yapılmamış, kıllarına dahi dokunulmamıştır. Bu konuda çok örnek vardır ama bir tanesi çok şeyi açıklamaya yetmektedir. 1975 yılında Nabi Yağcı ve Erol Özkök Turizm-İş sendikasında uzman olarak çalışmaktadır. Erol Özkök, TİP'in Kurucusu ve MYK üyesidir. Bir gün Turizm-İş Sendikası Yönetimi, üstlendiği görevde istenen performansı yerine getiremediği gerekçesiyle Erol Özkök'ün iş akdini feshetmiştir. Erol Özkök konuyu ilk MYK toplantısına getirmiş, Nabi dururken kendisini işten çıkaran Turgut Gökdere'yi eleştirmiş ve konunun tartışılmasını istemiştir. Toplantıyı

1977 Genel Kurulu'na ve izleyen süreci yaşayan ve TKP'li olmayan Maden-İş Araştırma Dairesi Müdürü Ali Eşref Turan 22. Genel Kurul'un ardından göreve gelen yönetimin, o güne kadar olan bütünleştirici yaklaşımın yerine tasfiyeci bir anlayış getirdiğini kaydetti. "Üstelik bu öyle bir boyuta varmıştır ki, kendisine en yakın çizgidekileri bile tasfiye etmiştir. (...) [Ama] 1980'den sonra onlarla birlikte yeni parti kurulmuştur. Bu gerçekten acı bir şeydir. 1980'den sonra beraber parti kuracağın insanları baştemsilcilikten, temsilcilikten, bölge temsilciliğinden uzaklaştırmak hangi akla hizmettir, bunu anlamak mümkün değil." ⁷¹¹ Bu sürece ilişkin gene Maden-İş içinden -ve TKP dışından- dikkat çekici bir gözlem de Hanefi Öztürk'e ait. Öztürk Maden-İş içindeki farklı siyasi partilerin, grupların 1977'ye kadar bir çelişki yaratmadığını söylüyor. 1977'den sonra ise TKP, TIP ve TSİP'in yarışma içinde olduklarını ama tek başına TKP'nin eleştirilmesinin de haksızlık olacağını belirtiyor. Öztürk o döneme ilişkin olarak, bir diyalog özrünün söz konusu olduğunu, tartışma kültürünün, birbirini anlama kültürünün eksik olduğunu düşünüyor. Dar kadro anlayışı hâkimdir. "Ve TKP Maden-İş'te bir parti taassubuyla hareket ediyordu. Çok iş yapan, faydalı olan -ihanet de etmeyen ayrıca- insanlar değil, bir tarikat taassubu gibi bir taassupla, eleştirmeyen bir kadro anlayışı istiyordu. Ve bu anlayış giderek daha katılaştı. Bu da [farklı görüşlerdeki üyeler ve kadrolara uygulanan] bir çeşit şiddetti ve yanıltı." ⁷¹²

yöneten Behice Boran, 'MYK bu konuların konuşulacağı yer değildir, ancak Turgut Gökdere'ye cevap hakkı doğduğundan, eğer söz istiyorsa ona söz vereceğim ama konuyu gündeme almayacağım' dedi. Turgut Gökdere 'Nabi Yağcı sendikanın kendisine verdiği görevleri layıkıyla yerine getiriyor ancak arkadaşım Erol Özkok için bunu söyleyemem. Sendika yönetiminin verdiği karar, sendikanın kendi ihtiyaçları çerçevesinde alınmış bir karardır.' diyerek konuyu sonlandırılmıştır. Bu örnekleri gerçekten çoğaltmak mümkün." Selim Mahmutoğlu, e-posta, 03.08.2011.

711. Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.

712. Hanefi Öztürk, Sözlü tarih çalışması, 8 Temmuz 2011.

Atılım: “MESS’e geçit yok!”

Burjuvaziye karşı ülkemizde ilk kez sınıf sendikacılığının bayrağını yükselten, sayısız kavgaların yiğit savaşçıları metalurji işçilerinin sendikası Maden-İş’in 22. Genel Kurulu yapıldı.

Bu Genel Kurul, yalnızca metalurji işçileri için değil, onlarla ulusal ve uluslararası çapta dayanışmaya geçen, ülkemiz işçileri, emekçileri, tüm ilerici yurtsever güçler ve uluslararası işçi hareketi için büyük bir anlam taşıyordu.

MESS patronları, Maden-İş Genel Kurulunda, Maocu-goşist ajanlar, bölücü ve bozguncu akımlar aracılığıyla atmaya çalıştığı tohumların filizlerini aradılar. MESS patronları metalurji işçilerinin çelik kalesinde sınıf uzlaşmacılığının, o olmazsa bölücülüğün ve bozgunculuğun yeşereceğini ummuşlardı. Ne çare, yarıldılar, yenildiler.

Genel Kuruldan sınıf sendikacılığı güçlenerek, Maden-İş yönetimi ile tabanı arasındaki birliği güçlendirerek çıktı.

Maden-İş Genel Kurulunda alınan kararlar, her şeyden önce işçi sınıfının, tüm emekçi halkımızın sömürden ve baskıdan kurtulması için savaştığını, onlara öncülük ettiğini vurguluyor. Maden-İş’le dayanışmada somutlanan işçi sınıfıyla halk yığınları arasındaki bağların güçlendirilmesini amaçlıyor. Bu kendini Ulusal Demokratik Cephe çağrısının yaşama geçirilmesi kararında gösteriyor.

Maden-İş’in Dünya Sendikalar Federasyonu’na katılma kararı ise, ülkemiz işçi sınıfının, uluslararası işçi sınıfıyla bağlanmasına konan yasaklar zincirinin önemli bir halkasının kopup dağıtıldığını noktıyor. Bu kararlar, Türkiye işçi sınıfı, enternasyonal bağlarını güçlendirirken, aynı zamanda, uluslararası sendikal birliğin sağlanması yolunda verilen savaşa katılıyor; uluslararası alanda sarı sendikacılığa bir darbe vuruyor.

Dünya Sendikalar Federasyonu’na katılma kararı, ülkemizde sınıf sendikacılığının daha hızlı gelişip güçlenmesi, sarı sendikacılığın işçi yığınlarından yalıtılması yolunda atılmış önemli bir adımdır.

Ancak, bugün, artık tek başına ‘sarı sendikacılık’ belirlemesi yeterli değildir. Bunu, Maden-İş’in MESS grevine karşı Türk-İş içinde beliren ayrı tutumlarda görmek mümkündür. Türk-İş’de Başoğlu gibi, gerici-faşist AP’li ve MHP eğilimli sarı sendikacılar açıkça MESS patronlarının safında yer alırken, Tunç ve diğerleri, artık Maden-İş’in haklı savaşını tanımak zorunda kalmışlardır. Türk-İş içindeki ilerici sendikacılar, işçiler ise, daha baştan

Maden-İş'le dayanışma içine girdiler. Bu, sınıf sendikalarının Türk-İş'e yaptıkları birlik çağrılarının önemini ortaya koyuyor. Bugün, ücretlerin dondurulmasına, gerçek ücretlerin düşmesine karşı, asgari ücretlerin yükseltilmesi için sendikalar arasında eylem birliği hızla güç kazanıyor.

Maden-İş Genel Kurulunda, MESS'in grup sözleşmelerini dayatmasına karşı savaşını sürdüreceğini belirtti. Türk-İş'e bağlı Teksif'in AP'li yöneticileri ise, onbinlerce tekstil işçisini grup sözleşmeleriyle, Narin'lere, Sümerbankın din tüccarı yöneticilerine sattılar. Ancak, tekstil işçileri buna karşı direniyorlar, akın akın DİSK'e bağlı Tekstil-İş Sendikasına geçiyorlar. Bu durum sendikal birliğin ancak sınıf sendikacılığı temelinde sağlanabileceği gerçeğini kanıtlıyor. Tüm işçiler, ancak sermayeye karşı olmakta, hangi görüşten ve partiden olurlarsa olsunlar sınıfsal çıkarlarını savunmakta ve geliştirmekte birleşebilirler.

Genel Kurulda alınan 'işçi sınıfının politik örgütlenmesine konan yasağın kaldırılması için savaş' kararı, savaşın öncü kolu Türkiye Komünist Partisi'nin belirleyici rolünü, işçi sınıfının politik birliğinin ancak bu öncü kolda sağlanabileceği gerçeğini nokt alıyor.

Atılım, "MESS'e geçit yok!", 1 Ekim 1977, Yıl 4, Sayı 10 (46), s. 5.

Büyük Grev ve TKP

"40 bin maden-metalurji işçisinin grevi ülke ölçüsünde eşi görülmemiş bir dayanışmaya yol açtı. MESS patronlarının tüm çabalarına karşın halk grevi coşkuyla karşıladı. Maden-İş Sendikasının metal işkolundaki patronlara karşı yürüttüğü grev kendi sınırlı sendikal kabuğunda kalmadı. Giderek tüm işçi sınıfının, tüm halkın emperyalist tekellere, işbirlikçi burjuvaziye, faşist tırmanmaya karşı yığınsal direnişine dönüştü. Seçimlerden hükümet kuruluşuna kadar oluşan ara dönemde, maden-metalurji işçilerinin grevi seçim kazanımlarını koruma savaşımına zorlu bir güç oldu. İşçi sınıfının tüm savaşı boyunca yalnız kendi çıkarlarını değil, tüm ulusal çıkarları koruduğu bir kez daha görüldü. (...) TKP, endüstrinin canevi olan, kendi yaşamsal hakları ve tüm ulusun çıkarları için greve kalkan metal işçilerinin yanı başında yer alıyor, onları savaşların içinde örgütlüyor. Her türlü sapık akımın, Maocunun, Troçkistin baltalama girişimlerine karşı grev

alanlarında savaşıyor. Sallantılı bağlaşıkları tutarlı çizgiye çekmeye çalışıyor.” (Atılım)⁷¹³

1977 Mayıs'ının sonunda Büyük Grev başladığında Maden-İş yönetiminde ve kimi bölgelerde TKP'liler vardı. TKP başından beri Büyük Grev'i desteklemekte, sahiplenmekteydi.⁷¹⁴ Ve *Politika*... Oya Baydar, Maden-İş'in sahibi olduğu *Politika* gazetesini “TKP'nin legaldeki günlük yayın organı” olarak niteliyor.⁷¹⁵ Baydar şunları yazıyor: “Partinin basın sorumlularının yönlendirmesi, açıkçası baskısıyla, *Politika* TKP'nin yarı resmi yayınına dönüşmüştü. Düşünsene hem Babıâli'de günlük gazete çıkarma iddiasındasın hem de slogancı, amatör bir parti organı olmaktan öteye geçemiyorsun.”⁷¹⁶

Demokratik kitle örgütleri içinde giderek güçlenen birlik dayanışma hareketi, İGD, İKD Büyük Grev'i, DİSK'i ve Maden-İş'i var güçleriyle desteklediler. “Yaşasın İGD, Yaşasın DİSK!” sloganı, bu dönemde İGD'nin DİSK'le ilişkisini/yakınlığını, DİSK'e bakışını en açık ve somut olarak ortaya koyuyordu. İGD tiyatro kolu grevler boyunca fabrikalarda tiyatro gösterileri yapmıştı. İGD Genel Yönetim Kurulu üyesi ve Doğu

713. Atılım, “Grev ve dayanışma”, 1 Temmuz 1977, Yıl 4, Sayı 7 (43), s. 4.

714. TKP, Türkiye proletaryasının “en diri, savaşkan” kesiminin, zor koşullar altında, “Yerli yabancı tekellere, holdinglere karşı” giriştiği bu “çetin savaşla” halkımızın dayanışması güçlü boyutlar aldığını, bu savaşların tümünde TKP'nin aktif ve örgütleyici olduğunu açıkladı. Atılım, “Yeni ödevler, yeni güçler”, 1 Temmuz 1977, Yıl 4, Sayı 7 (43), s. 3. “İşçi sınıfı büyük burjuvazinin, işbirlikçilerin kanlı planlarını bozmak, AP ve faşist ortaklarının bir daha geri gelmemelerini sağlamak için grevlerdedir. Tekellere, işbirlikçi MESS'e karşı Maden-İş'in yürüttüğü grev böylesi politik bir nitelik taşıyor. Bundan ötürü kamuoyu, halk, işçisi, esnafı, aydını, hepsi grevcilerin eylemsel yardımına koşuyor.” Atılım, “Nasıl bir hükümet?”, 1 Temmuz 1977, Yıl 4, Sayı 7 (43), s. 1; “... Savaşın başını işçi sınıfı çekiyor. Bugün onun en deneyimli, savaşkan kesimi, Maden-İş'e bağlı metalurji işçileri yerli yabancı tekellere karşı yürüttükleri yiğit grev eylemiyle, işbirlikçi burjuvazinin gerici-faşist hükümetine karşı direnişin ön saflarında yer alıyor.” Atılım, “Çağrı”, 1 Eylül 1977, Yıl 4, Sayı 9 (45), s. 1.

715. Baydar, Oya – Melek Ulagay (2011), *Bir Dönem İki Kadın Birbirimizin Aynasında*, Can Yayınları, İstanbul, ss. 204, 290, 298, 304, 307.

716. Baydar, Oya – Melek Ulagay (2011), s. 314.

Karadeniz Bölge Sorumlusu olan H. Gencer Uçar, İGD'nin 1976 yılında kurulmasının hemen ardından tiyatro kolunun da faaliyete geçtiğini belirtti. Uçar iki yılı aşkın bir süre tiyatro kolunun sorumlusuydu. İGD tiyatro kolu olarak, 1 Mayıs 1977'de "Ellerinize ve Yalana Dair" adlı ve Nazım Hikmet'in bir şiirinden tiyatroya uyarladıkları oyundan bölümler sergileyerek girdiklerini hatırlıyor. Ellerinize ve Yalana Dair, köyden kente göçü, çalışma koşullarının ağırlığını, gecekondu yıkımını anlatan bir oyundu. Oyunda sarı sendika, sınıf sendikası çatışması de işleniyordu.

"1977'de DiSK'e bağlı sendikaların, özellikle de Maden-İş'in yürüttüğü grevlerde 100'ü aşkın gösteri yaptık. Arçelik, ÇBS, Ege Sanayii, Profilo fabrikalarında, Topkapı, Safaköy, Alibeyköy çevresindeki, Kartal'daki pek çok fabrikada bu oyunu sergiledik. Bunlar arasında beni en çok etkileyen Profilo grevi oldu. Profilo'da o sırada grevde çalışan işçiler de vardı ve vardiya çıkışlarında Maden-İş bölge temsilcisi bu işçileri de oyunu izlemeleri için teşvik ediyordu. Profilo'da oyunu aynı gün tam dört kez oynamıştık ve mikrofonlu oynadığımız için akşam hepimizin sesi kısılmıştı. İşçilerin tepkisi çok olumluydu ve işçilerden aldığımız bu reaksiyon bizi de çok etkiliyordu. Ege Sanayii fabrikasında oyunu sergilediğimiz gün polis fabrikanın penceresinden oyunu baştan sona filme aldı. Sonra bizi otobüslere doldurarak Gayrettepe'ye götürmüş ama kısa süre sonra sendikanın avukatları gelerek bizi çıkarmıştı. Aynı gün İKD de grev çadırında yemek hazırlayıp dağıtmıştı. İKD grevlerle dayanışmaya büyük değer veriyordu."⁷¹⁷

Maden-İş'in Beşiktaş'taki merkez binasının girişinde, "Danışmada İGD'nin dergisi dağıtıldı, isteyen alırdı... Başka bir siyasetin, gençlik [örgütünün] dergisi olmazdı orada."⁷¹⁸ Usulen izinle de olsa İGD ve İKD grev yerlerine çok rahat girip çıkarlardı. Erarslan, bu dönemde DiSK ve Maden-İş'in İGD ile ilişkileri konusunda şu değerlendirmeyi yapıyor:

"Maden-İş'te *İlerici Yurtsever Gençlik* dergilerinin dağıtılması, İGD'nin bu derece öne çıkarılması sendikanın, bizim yanlılarımızdan biridir.

717. H. Gencer Uçar, Sözlü tarih çalışması, 19 Kasım 2011.

718. Alpay Biber, Sözlü tarih çalışması, 18 Mayıs 2011. Aynı yönde, Cengiz Turhan, Sözlü tarih çalışması, 25 Mayıs 2011, Toygun Erarslan, Sözlü tarih çalışması, 30 Mayıs 2011.

Ne kadar büyük sendika olursan ol, ne kadar derin sendika olursan ol yanlış yapmak her zaman mümkün. Orada İGD'nin gazetelerinin öne çıkartılması evet biraz ifrata kaçmıştır. Doğrudur, bir yanlış var orada. Ama destek de alıyor. (...) İGD grevi destekliyor. Diğerleri, mesela 2. TİP grevleri desteklemiyordu. (...) Solda ne kadar grup varsa TİP de dâhil, kimi aydınlar da dâhil, eğer Maden-İş buradan başarılı çıkarsa artık TKP'nin önünü kimse tutamaz diye bir bağlantı kurdular.”⁷¹⁹

TKP ve TKP çizgisindeki legal grupların, gençlik ve kadın örgütlerinin DİSK'e, Maden-İş'e ve Büyük Grev'e verdikleri aktif destek ve yürütülen ajitasyon, Büyük Grev'in TKP tarafından örgütlenip parti direktifleriyle yürütüldüğü algısını yarattı.⁷²⁰ Maden-İş'in odağında olduğu ve Büyük Grev sürerken toplanan Maden-İş'in 22. Genel Kurulu sonunda TKP'nin Maden-İş'te tartışmasız bir üstünlük/hâkimiyet kurması, aynı dönemde DİSK içinde yaşanan CHP-TKP hesaplaşması süreçleri bu algıyı güçlendirdi. Öyle ki, Büyük Grev'in tarafı olan MESS, yıllar sonra şu tespiti yapacaktı:

“O tarihte DİSK ve Maden-İş büyük ölçüde Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) etkisi altında olduğundan, bu grev hareketi, aynı zamanda, 'MESS-TKP mücadelesi' haline geldi.”⁷²¹

Devletin algısı da bu yöndedir. TKP'nin demokratik kuruluşlarla ve DİSK'le ilişkileri, 12 Eylül askeri darbesinin ardından Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın iddianamesinde şu satırlarla anlatılmaktadır:

“Yurt dışından yönetilen TKP, Türkiye'de etkinliğini fazlaştırmak gayesi ile bir kısım örgütlere sızma ve yeni örgütler kurma şeklinde klasik 'Cephe faaliyetlerinde' bulunmaktadır. Köylü kesiminde Köy-Koop, gençlik

719. Toygun Erarslan, Sözlü tarih çalışması, 30 Mayıs 2011.

720. “Dışarıdan görünen, TKP ve Maden-İş DİSK'in sahibi. Ne derse o oluyor! Görüntü bu. Bizim arkadaşlar da sağ olsunlar, bu görüntüyü vermek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Zülfü [Dicleli] DİSK'ten atılmış, genel sekreter yardımcısı Maden-İş'te. Daireye geldi, bizim daireye [toplu sözleşme dairesi] geldi, sohbet için, 'Her sözleşme metnine toplumsal ilerleme lafının sokulması gerekir' dedi. Böyle bir şey istedi.” Toygun Erarslan, Sözlü tarih çalışması, 30 Mayıs 2011.

721. MESS (1999), 1, s. 308.

kesiminde İlerici Gençler Derneği (İGD), kadın kesiminde İlerici Kadınlar Derneği (İKD), işçi kesiminde DİSK Türkiye Komünist Partisinin kontrol ve güdümünde olan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar hemen bütün faaliyetlerinde TKP'nin strateji ve taktiklerini, 'Bizim Radyo' ve 'TKP'nin Sesi' adlı merkezlerden verilen talimatlara göre ayarlamaktadırlar.

"DİSK'in Türkiye'deki diğer Marksist parti ve çevrelerle ilişkilerinde, başlangıçtan bu yana, Maden-İş başta olmak üzere Konfederasyon içindeki güçlü sendikaların, her türlü faaliyet ve eylemlerini belirleyen strateji ve taktiklerini Moskova güdümündeki TKP'nin direktiflerine göre çizdiği sol içindeki bölünmede açıkça S.S.C.B. yanlısı olduğu ve Moskova'ya karşı çıkan bütün fraksiyonlarla zaman zaman hatta katliama varan (1 Mayıs 1977 olaylarında olduğu gibi) çatışmalara girdiği görülmektedir."⁷²²

Oysa TKP'nin, Büyük Grev'in yürütülmesinde örgütleyici bir rolü yoktu, etkileri de dolaylıydı.⁷²³

Büyük Grev üzerinde TKP'nin rolü/etkisi 3 Mayıs 2010 günü TÜSTAV'da Mehmet Ertürk, Toygun Eraslan, Halit Erdem, Alpay Biber'le yaptığımız toplantıda da ele alınmıştı ve bu toplantının çözümü/kayıtları Maden-İş tarihine tanıklık çalışma grubunda da bulunmaktadır. Bu kayıtlara daha sonra, grup üyeleriyle tek tek yaptığımız sözlü tarih çalışmalarında da zaman zaman referans verildi. TÜSTAV'da yaptığımız

722. T.C. 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı (1981), İddianame, 25 Haziran 1981, E. 1980/3971, K. 1981/1291, 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'ne, İstanbul, ss. 26 ve 31.

723. Alpay Biber Büyük Grev üzerindeki TKP etkisi konusunda şu tespitleri yaptı: "Tabii ikincisine göre [ikinci dalga grevler kastediliyor] yok. İkinciye göre yok. (...) Ertürk genel sekreterdi. Ama yine de benim kanım, [o dönem] Türkler'in etkisinin olduğu dönemdi. Türkler'in etkisinin azalmaya başladığı... Ama ona rağmen bir şey yapılma şansı çok yoktu. [Türkler ve Ertürk kastediliyor] İki de kilitti. Bir de Şinasi Kaya vardı. Şinasi Kaya apayrı özelliği olan bir insandır. İyi bir sendikacıdır, deneylidir. Eski TİP'in il başkanlığını yapmış bir insandır. Demirdöküm'dendir. (...) İş bilirdi. Türkler'e rağmen bir şey yapılma şansı yoktu, sonraki döneme oranla... Bir Türkler vardı, bir de Ertürk vardı. Şinasi Kaya'nın dışındaki yürütme kurulunun hepsi her konuda olmayabilir ama önemli konularda Ertürk'ten yana tavır alırlardı." Alpay Biber, Sözlü tarih çalışması, 18 Mayıs 2011.

toplantıda Ertürk Büyük Grev'in, "TKP yapıyormuş gibi" gösterilip algılandığını, hâlbuki grevin TKP ile hiçbir ilgisi olmadığını açıkça dile getirmiş ve bu tespiti katılımcılar tarafından da onaylanmıştı. Birinci grev yani Büyük Grev olarak bilinen 1975-1978 grevleri ve 1977 toplu grev çıkışı, sendika kadroları tarafından, "sendikacı gibi düşünerek" ve zorunlu kalınarak başlatılıp yürütülen, sendikanın varlığını sürdürebilme mücadelesiydi. Bu toplantıdan sonra görüştüğüm TKP içinden ve dışından tanıkların hepsi de aynı tespiti ortaya koyacaklardı. Ancak ikinci ve üçüncü dalga grevlerde esas faktör partinin inisiyatifi ve politikalarıydı. TÜSTAV'da yaptığımız toplantı kayıtlardaki kimi diyaloglar çok dikkat çekici. Toygun Erarslan'ın şu sözleri, ikinci ve üçüncü grevlerin siyasi yanının ne derece baskın olduğunu ve kararların ne kadar dar ve tepe noktalarda alınıp uygulandığını ortaya koyuyordu. "[Halit Erdem, o dönem] Yürütme'deydi, hatta bizim dairenin başkanı mıydı? Neyse... Bana diyor ki, [o zaman] 'Bu ikinci grevler siyasi miydi?' diyor. Dedim ki, 'Bana ne soruyorsun?' Bana siyasi miydi diye soruyor. (Gülüşmeler...) Ben niye sorduğunu da biliyorum. Yani şu: Onun bile haberi yok..."⁷²⁴ Daha sonra görüştüğümüz Hanefi Öztürk'ün gözlemi de Büyük Grev üzerinde TKP etkisinin kısmi ve dolaylı olduğu yönünde. Öztürk'ün de grevlere karar verenin, yürütenin TKP değil sendika kadroları olduğu konusunda hiçbir kuşkusu yok.⁷²⁵ TKP'nin Büyük Grev üzerinde dolaylı etkileri grevin sonlarına doğru tedricen artmaktadır. Ali Eşref Turan, Büyük Grev'in baştan katiiyen siyasi yanının bulunmadığı ve Büyük Grev'e siyasi özelliğin sonradan giydirilmiş olduğu görüşünde.

"Bu Maden-İş Sendikası'nın istediği ve planlayarak gittiği bir grev değildir. Bu MESS'in istediği, planladığı ve grev noktasına getirdiği bir sürecin sonunda ortaya çıkan grevdir. Kaçınılmazdır. Dolayısıyla işveren sendikası-ndan kaynaklanmış olduğundan ötürü zaten 'TKP'nin grevi' değerlendirmesi çekiş noktası olarak hatalıdır."⁷²⁶

Toygun Erarslan 22. Genel Kurulu'nda TKP'nin sağladığı hâkimiyetin partinin grevler üzerindeki etkisini de arttırdığını söylüyor. Partinin dikte ettiği insanların yürütme kuruluna girmesi ikinci ve üçüncü dalga

724. Toygun Erarslan, TÜSTAV'da yaptığımız toplantı kayıtları, 3 Mayıs 2010.

725. Hanefi Öztürk, Sözlü tarih çalışması, 8 Temmuz 2011.

726. Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.

grevlerin ise sebebiydi. Erarslan, partinin Türkiye'ye bakışı ile ikinci ve üçüncü dalga grevlerin arasında bire bir bağlantı görüyor. "Parti karar almadı deniyor, böyle bir parti kararı zaten olmaz, parti böyle bir karar almaz. Ama bu yönde tercihler kullanır, yönlendirir."⁷²⁷ Öte yandan Selim Mahmutoglu'nun, TÜSTAV'da gerçekleştirdiğimiz toplantının kayıtlarından çıkardığı -kendisi için sürpriz olmayan- sonuç ise, "Her zaman her konuda, kendi iç dinamikleri ve organları ile çalışan, karar alan ve uygulayan" Maden-İş'in, giderek bu özelliğini önemli ölçüde yitirdiği yönündedir. "Grevler, sendika üyelerinin ekonomik demokratik ihtiyaçlardan çok, bir siyasetin örgütlenme ve mücadele aracı olarak görülmüş. Söz konusu siyasi irade, grev kararı alınmasında etkili olmuş ve yürütümüne de müdahil olmuş."⁷²⁸ Mahmutoglu'nun bu görüşlerinin ağırlıklı olarak Büyük Grev'in sonlarına ve asıl olarak da ikinci ve üçüncü dalga grevlere ilişkin olduğu anlaşılmaktadır.

Büyük Grev'de TKP'nin çok sınırlı ve dolaylı etkisi, ancak Maden-İş'in 22. Genel Kurulu'nun ardından daha hissedilir hale gelecektir.

Ama Büyük Grev TKP için önemli bir örgütlenme fırsatı ve ajitasyon alanıdır. TKP grevin altıncı ayında şunları söylemektedir: "Eğer Maden-İş üyelerinin bilinçliliği, kararlılığı, sendikanın örgütsel sağlamlığı, ulusal ve uluslararası dayanışmanın etkinliği ve TKP'nin kesin tutumu olmasaydı en dişli holdingle karşı yürütülen bu grev değil 6 ay, 6 gün bile dayanamazdı."⁷²⁹ Ve "... Parti gene de yararlanmak istedi, kadro olarak, disiplin olarak, sloganlarını duvarlara yazdırarak... Bir vitrin yarattı, 'Bu TKP'dir!' hissini veren..."⁷³⁰ Halit Erdem'le bu nokta üzerinde durduk.

"- Grevde partinin rolü neydi? Anlaşıyor ki baştan bir rolü yok. Daha sonra, Maden-İş 22. kongresinden sonra TKP-CHP çatışmaları ve grevlerin sol-da yankı bulmasıyla partinin ilgisi artıyor. Ve biraz da soldaki kavga TKP'nin TİP'le, TSİP'le kavgası, diğer solta kavgası grevler üzerinden sürdürülüyor. Aziz Nesin olayı da biraz böyle.

727. Toygun Erarslan, Sözlü tarih çalışması, 30 Mayıs 2011.

728. Selim Mahmutoglu, e-posta, 26.07.2011.

729. Atılım, "MESS'e karşı grev", 1 Ocak 1978, Yıl 5, Sayı 1 (49), s. 5.

730. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

- Evet, doğru. Katılıyorum. Burada biraz savunma kaygısı da var. Bu, 'İşçilere biri gelir bir şey anlatır da işçinin kafası karışır...'dan tutun, ciddi olarak grevlerin sağlıklı yürümesi ve MESS'in karşısında güçlü durulabilmesi için gerekli haklı ve doğru çabaya kadar hepsi bunun içine giriyor. Çünkü MESS çok çaba gösterdi ve bütün işçilerin evlerine mektuplar yazdı, ideolojik grevler dedi. MESS ciddi olarak bir işçi sendikasıyla çatıştı. Orada sermayeyle işçi tarafının çatışmasını görmek mümkün. Ama işçi tarafı kendi doğal müttefiklerine karşı da bir bariyer ördü. Ve gereksiz bir enerji kaybıydı bu. Muarızlarımız, [sol içindeki] karşıtlarımız çok mu böyle bir şeye hazırды? Onların da hazır olmadıkları belli!

"- Maden-İş'in içinde de diğer sol gruplar vardı. TİP'liler vardı bölgelerde... Grevde solun kendi içindeki kavgalar sürerken bir yandan, onların tavrı nasıldı?

"- Bizim bölgede Sarkuysan'ın baştemsilcisi TİP'liydi. Arçelik'te temsilcilerimiz vardı TİP'li. Ve TSİP'li arkadaşlarımız da vardı. Bunların hepsi Maden-İş'in ilkeleri içinde davrandılar. Sendikal kararlara uydular, sendikal çalışmayı aksatmadılar... Sendika kararlarına da herkes uymuştur. Selim Mahmutoğlu dâhil. Fabrikalarda bir ayrılık çıkmadı. Bu da işçi olmanın farkıydı. Sendikayı sevmeleri, sendikaya bağlı olmaları, sendika aidiyetinin güçlü olması, bu kesin, en önemli sebep budur. Sendikaya her zaman bağlı oldular, galiba orada en büyük haksızlığı biz yaptık. Biz yaptık derken kendimi bunun dışında tutmak istiyorum, bir şey değişmiyor ama... Sendika yönetimi olarak böyle yapıldı."⁷³¹

Burada gözden kaçırılmaması gereken bir detay da, partinin sendika yürütme kurulunda blok olarak davranmadığı, tutum almadığıdır. Pratikte parti genel olarak grevler ve bundan çıkarılabilecek siyasi sonuçlarla ilgilidir. Halit Erdem'le yaptığımız sözlü tarih çalışmasında aramızda geçen şu diyalog dikkat çekici:

"Buradan da şöyle bir sonuç çıkıyor: Parti homojen biçimde, blok biçimde davranmıyordu Maden-İş Yürütme Kurulu'nda... Parti günlük sendikal detaylarla ilgilenmiyordu.

731. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

“- Blok, katiyen. Parti genel olarak grevler ve bundan nasıl siyasi sonuçlar çıkarabilir... Bunlarla ilgiliydi. Bu dediğiniz şöyle de doğru, mesela Murat Tokmak örgütlenme daire başkanı, ben basın yayın eğitim daire başkanıyım, Mehmet Karaca önce Maden-İş'teydi daha sonra DİSK'te görev aldı. Biz herhangi bir gün, herhangi bir şekilde parti nedeniyle, partiye dair bir mesele nedeniyle konuştuğumuzu hatırlamıyorum. Orada parti konuşulmaz. Konuşulmadı hiçbir zaman. Yatay bir parti ilişkisi yoktu aramızda. Sendikaya partinin etkisi ya da etkisizliği üzerine veya şu kararın tartışılması üzerine herhangi bir günden olmadı. Ama birileri [partinin] sendika komitesi olarak bir yerlerde toplanıp bir şeyler konuşuyorlardır. Bunun içinde kim var, bunu da bugüne kadar merak edip öğrenmiş değilim, ama tek tek biliyorum ki Sıtkı var burada, Mehmet Karaca var, Kemal Daysal var. Daha başka kim var bilmiyorum. Orada ne konuşulur onu da bilmiyorum. Bütün olarak sendikaya deklare edilen, bir süreç yaşanmadı. Bu belki de bizim sendikacı olmamızdandı. Yürütme kurulunda bir parti grubu çalışması hiçbir zaman olmadı. Ama ne oldu? Her kararımızı bir [gerekçeye] dayandırarak, işçiye bu kararı nasıl anlatırım kaygısı oldu. Bu bölgede daha çok oldu. Hepimiz için oldu. Murat için de oldu, benim için de oldu. Ama bölgede işçinin arasında hiç çalışmayan Kemal Daysal için böyle bir kaygı olmamış olabilir. Bunu bilmiyorum.”⁷³²

Atılım: “MESS’e karşı grev!”

DİSK’e bağlı Maden-İş Sendikasının yürüttüğü grev altıncı ayını da geride bıraktı. Bu grev geçtiğimiz 1977 yılına damgasını vurdu. İşçi sınıfı hareketi tarihi, bugüne dek böylesine çetin bir grev savaşı görmemiş, böylesine büyük bir direnişe ve bu denli özverili bir dayanışma eylemine tanık olmamıştır.

“İşçiler böyle çetin bir savaşa atılırken, kendi dayanma güçlerine ve sendikalarına güveniyorlardı. Deney metalurji işçilerinin gerçekten de eşsiz dayanıklılığını, bilinçliliğini gösterdi. Grevci işçiler gençliğin, köylülüğün, demokratik kadın hareketinin, yurtdışındaki işçilerimizin, teknil elemanların, öğretmenlerin, avukat ve doktorların desteğini yanibaşlarında buldular. Uluslararası dayanışmanın dost eli her grevci işçinin omuzundan eksik

732. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

olmadı. DSF, Sovyet, DAC, Bulgar, Fransız ve öteki ülkelerin sendikaları, Federal Almanya işçileri çok yönlü yardımlarda bulundular. Proleterya enternasyonalizminin işçiler için vazgeçilmez değeri bir kez daha yoklamadan geçti. TKP, hem grev savaşlarının en zorlu sıralarında, hem ulusal, hem de uluslararası dayanışma eyleminin örgütlenmesinde başrolü oynadı.

“Eğer Maden-İş üyelerinin bilinçliliği, kararlılığı, sendikanın örgütsel sağlamlığı, ulusal ve uluslararası dayanışmanın etkinliği ve TKP’nin kesin tutumu olmasaydı en dişli holdinglere karşı yürütülen bu grev değil 6 ay, 6 gün bile dayanamazdı.

“Şimdi egemen güçler zorbalıkla, lokavtlarla ve DİSK’te yarattıkları bölücü entrikalarla çokertemedikleri bu grevi başka yöntemlerle kırmaya çalışıyorlar. Bu yöntemlerin başında MESS patronlarına karşı yürütülen grevin amacına gölge düşürmek, onu patronların bir oyunu olarak göstermeye yeltenmek geliyor. Üstelik bu yöntemi piyasaya, MESS patronlarının, Demirel hükümetinin sözcüsü gerici basın piyasaya sürüyor. Grevci işçilerin dayanma gücünü çökertmeye yönelik bu grev kırıcı savlarla önce Maocu provokatörler, sonra da öteden beri işçi sınıfı hareketinin attığı her adımın, DGM direnişlerinin, 1 Mayıs’ların altında “oyun” arayan sözde “sosyalist” yazarlar aynı yönde kampanya yürütüyor. Sağcı sosyal demokrat yöneticiler ise hükümete gelebilmek için MESS patronlarının saldırılarına karşı çıkmıyorlar, tersine grevci işçilerin sendikasına karşı gizli oyunlar hazırlıyorlar.

“MESS patronlarına karşı grevde ak koyunla kara koyun ortaya çıkıyor. İşçiler dostu düşmanı birbirinden şimdi daha iyi ayırıyor.

Atılım, “MESS’e karşı grev”, 1 Ocak 1978, Yıl 5, Sayı 1 (49), s. 5.

UDC çağırısı ve TKP etkisi:

Gönen’de DİSK içinde görüş ayrılığına neden olan UDC, eski bir TKP teziydi. Farklı kavramlarla daha 60’ların başlarından itibaren TKP tarafından savunulmuştu.⁷³³ 1975 yılında toplanan DİSK’in 5. Kongre-

733. UDC, farklı kavramlarla daha 60’ların başlarından itibaren TKP tarafından savunuldu. Yakub Demir (Zeki Baştımar) 1963 yılında, “Milli-demokratik cephe” ve “Demokratik Milli Cephe” kavramlarıyla bu politikayı ortaya koymaktadır. Yakub Demir’in tezleri, “Barış ve sosyalizm problemleri

sini değerlendiren TKP, *Atılım*'ın Haziran 1975 günlü DİSK'in 5. Genel Kurulu'nun önemli bir yönünün de, "Halktan yana demokratik bir hükümet için tüm ilerici güçlerin eylem birliğinin sağlanması" istemi olduğunu vurguluyordu. TKP şu açıklamayı yapıyordu: "TKP, işçi sınıfını, sendikaları burjuva partilerinin kuyruğuna takmak eğilimine karşıdır. TKP, ortak düşmana karşı Ulusal Demokratik Cephenin kurulması savaşında işçi sınıfının, sendikaların bölünmezliğini ve bağımsızlığını savunuyor."⁷³⁴ UDC, Partinin programına da alınmıştı. UDC, 1977 Temmuz'unda DİSK tarafından yapılan çağrıya kadar, bir TKP politikası olarak sosyalist solun tartışma gündeminde olmuştu.

dergisinin 1963 yılı 11. Sayısında çıkmıştır" notuyla 1964 yılı başında Yeni Çağ'da yayınlanmıştır. Demir, Yakub, "Türkiye gericiğin kıskacında", Yeni Çağ, Komünist ve İşçi Partilerinin Teori ve Enformasyon Dergisi, 1964 Ocak Şubat, Sayı 1-2, ss. 15-22. Yakub Demir ve Ahmet Akıncı imzasıyla Yeni Çağ'da 1965 yılında yayınlanan yazıda da "İşçi sınıfı ve Milli Demokratik Cephe" başlığı altında cephe politikası savunulmaktadır. Demir, Yakub-Ahmet Akıncı, "Türkiye: Gelişme yolları", Yeni Çağ, Komünist ve İşçi Partilerinin Teori ve Enformasyon Dergisi, 1965 Haziran, Sayı 6, ss. 478-487. İ. Bilen de 1965'te S. Üstünel imzasıyla Yeni Çağ'da yayınlanan yazısında "Demokratik Milli Cephe" kavramını kullanmaktadır. S. Üstünel, "Demokratik Milli Cephe", Yeni Çağ, Komünist ve İşçi Partilerinin Teori ve Enformasyon Dergisi, 1965 Mart, Sayı 3, ss. 260-274; Leipzig Grubunun 1964 yılı çalışmalarıyla ilgili, yıllık komite raporunda, Ahmet Akıncı tarafından kaleme alınan yazıda da cephe politikası desteklemektedir. Akıncı, Ahmet, "Kapitalist Olmayan Gelişme Yolu ve Türkiye Gerçeği (Türk basınında uzun zamandır tartışılan problemler üstüne)", Yeni Çağ, 1965 Şubat, Sayı 2, ss. 160-182. Ayrıca Bkz, Akbulut, Erden (2003), 1963-1965 TKP Belgelerinde İşçi-Demokrasi Hareketi ve TİP, TÜSTAV Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı, Genel Sıra No: 18, Belge Dizisi 9, İstanbul. TKP 60'larda yayınladığı bildirilerde cephe çağrısı yinelemektedir. 1975 yılında toplanan DİSK'in 5. Kongresini değerlendiren TKP, şu açıklamayı yapmaktadır: "TKP, ortak düşmana karşı Ulusal Demokratik Cephenin kurulması savaşında işçi sınıfının, sendikaların bölünmezliğini ve bağımsızlığını savunuyor." *Atılım* (1975), "DİSK'in 5. Kurultayı", Haziran 1975, Yıl 2, Sayı 6 (18), s. 2. TKP'nin 1977'de yapılan Parti Konferansında Program ve Tüzük onaylandı. Ve UDC Parti Programına alındı: "TKP'nin yakın amacı olan bu ileri demokratik devrim düzeyine ana devrimci güç olan işçi sınıfının öncülüğünde köy emekçilerinin, geniş orta tabakaların, devrimci aydın ve gençliğin savaş ve eylem birliği ile ulaşılacaktır. Bütün bu güçlerin ulusal demokratik cephe birliği, bu amaca ulaşmada tarihsel bir rol oynayacaktır." Bkz, TKP (1978), Program, Ürün yayınları, Ürün Yayınları No. 26, Belge Dizisi No. 2, Mart 1978, İstanbul.

734. *Atılım* (1975), "DİSK'in 5. Kurultayı", Haziran 1975, Sayı 18, s.2.

Böyle olunca da UDC'nin TKP tarafından ortaya atıldığı algısı siyaset sahnesinde -solda ve sağ basında- egemen oldu. DİSK'in -Türkler'in- UDC çağrısı, 1980 Eylül'ünden sonra kurulan sıkıyönetim mahkemele-
rinin de gündemine gelecek, Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı
iddianamesinde bu çağrıyı şu satırlarla değerlendirecekti:

"TKP zaman zaman Türkiye'deki siyasal oluşumlara yön verme amacı ile 'Cepheleşme' girişimlerinde bulunmaktadır. Ezcümle 28.7.1977 tarihinde, iş başında bulunan Hükümeti düşürmekle birlikte yeniden kurulacak Hükümette de etkin olabilmek amacı ile kendi tabirlerince isimlendirdikleri bütün ilerici demokratik kuruluşlara (Siyasi partiler, sendikalar, dernekler), oluşturulmasını öngördüğü Ulusal Demokratik Cephe (UDC) içinde yer almaları için çağrıda bulunmuştur. DİSK aracılığı ile bu çağrı Türkiye'de gerçekleştirilmiştir."⁷³⁵

Ancak TKP etkisi, Büyük Grev üzerinde sürecinde nasıl dolaylı ve sınırlıysa UDC çağrısının yapılması da partinin doğrudan direktifiyle olmadı. Rasim Öz, şu gözlemlerini aktarmaktadır: Türkler, "TKP'nin, 'Ulusal Demokratik Cephe' çağrısının sözcülüğünü yapıyor; parti üyesi olmadan da söylemleri ve öncülük ettiği eylemleriyle, TKP'nin gelişmesine önemli katkılar sağlanabileceğinin örneklerini veriyordu. Bu tavrındaki bilinçliliğini, sağlığında kendisiyle paylaşan belki tek kişi olarak aktarmayı uygun buluyorum."⁷³⁶ Ve sonraki yıllarda en yetkili ağızlardan yapılan açıklamalar, bu çağrının parti direktifiyle yapılmadığını dahası parti kararı dışında yapıldığı yönündedir. TKP'nin son Genel Sekreteri Nabi Yağcı (Haydar Kutlu) 1988'de şunları yazıyordu:

"Bildiğimiz tek politika, cephe politikasıydı. Somut güncel politika denilince, bundan başka birşey akla gelmiyordu. İşlenen temel politik tez Ulusal Demokratik Cephe'nin kurulmasıydı. Oysa böyle bir cephe için hazır güçler yoktu. Bu ortamda, partinin kararı dışında, sendikalardan UDC çağrısı yükseldi. Parti bu çağrıyı desteklemek durumunda kaldı. Bildiriler çıkıyor-

735. T.C. 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı (1981), İddianame, 25 Haziran 1981, E. 1980/3971, K. 1981/1291, 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'ne, İstanbul, s. 26.

736. Öz, Rasim (2003), 1, s. 10.

du. 'UDC'yi destekleyin', dahası 'UDC'ye katılın' diye... Oysa ortada cephe falan yoktu, buna hazır güçler yoktu. Kim neyi destekleyecek, nereye katılacaktı?"⁷³⁷

Büyük Grev ve sol

"1974- 1980 tarihleri arasında DİSK'e bağlı sendikaların yönetimlerinde TİP, TKP, TSİP, Devrimci Yol, Kurtuluş, Sosyalist Parti vs. gibi parti ve örgütlere mensup sendikacılar vardı ama çoğunluk CHP'liydi. (Maden-İş'te 7 yöneticiden 5'i TKP'li, diğerlerine gelince Lastik-İş, Tekstil, Genel-İş, Oleyis, Petrol-İş gibi büyük sendikalar CHP'li, Basın-İş önce TSİP'li sonra Doktorcu, Gıda-İş, Ağaç-İş sosyalist partili, Kimya-İş, Sosyal-İş, Turizm-İş TİP'li, Dev Maden-Sen Devrimci Yolcu, Yer Altı Maden-İş Kurtuluşçu, DİSK yönetimi ise yüzde seksen CHP'liydi. (Memet Ertürk)"⁷³⁸

Kemal Türkler, Maden-İş'in 22. Genel Kurulu'nda şunları söylüyordu: "Gençliğin yaşam, iş ve eğitim sorunlarına çözüm getirmeyenler, gençleri rahatlıkla anarşistlikle suçlamaktan çekinmiyorlar. Evet, DİSK olarak Maocu akımların, goşist unsurların bozgunculuklarını ve terörist eylemlerini kesinlikle tasvip etmiyoruz. Faşist tırmanışın ekmeğine yağ süren bu terör eylemlerine ve işçi sınıfına ters akımlara karşı etkin savaşım veriyoruz. Ancak onları suçlamıyoruz. Çünkü, özellikle öğrenci gençlik içindeki maceracılığın faşist güçler tarafından kışkırtıldığını ve sömürü düzeninin yarattığı eşitsizliklerden kaynaklandığını biliyoruz."⁷³⁹ Bu sözlerin gerisinde, Büyük Grev'e soldan, öğrenci gençliği içinden gelen çok

737. Kutlu, Haydar (Nabi Yağcı), "Yeniden Örgütlenme Görevi", Yeni Açılım Aylık Siyasi Dergi, Sayı 17, Eylül 1988, s. 14. Memet Ertürk 2011 Haziran'ında şunları söyledi: "DİSK yürütmede UDC konuşulmuş, Karaca bana geldi ve UDC çağrısının yapılacağını haber verdi. Bunun gerekçesi de DİSK yürütme kurulu açısından, madem bir Milliyetçi Cephe var, bunun dışında kalanlar da adı konulmamış bir başka cephedir, bunun adını koyalım şeklinde olmuş. Benim UDC çağrısından bu şekilde haberim oldu." Memet Ertürk, Telefon görüşmesi notları, 13 Haziran 2011. Halit Erdem de açıklamadan önce kendisinin haberi olmadığını söylemektedir. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

738. Memet Ertürk, e-posta, 30.05.2011.

739. Milliyet, "Türkler: İşverenler, sınıfsal savaşımı karşılayamazlar", 07.09.1977.

sert ve çoğunlukla da haksız eleştirilere ve hatta zaman zaman eleştiri boyutlarını da aşan suçlamalara, karalamalara karşı bir sitem de vardı.⁷⁴⁰

Büyük Grev Marksist sol içinde çok sert tartışmalara sahne oldu. Büyük Grev, Maocu gruplar, Devrimci Yol, Kurtuluş çizgisindeki gençlik örgütlerinin yanı sıra, TİP ve TSİP'in de hedef tahtasındaydı.

*

Büyük Grev'e ve Maden-İş'e en ağır suçlamalar/karalamalar Maoculardan geldi. Maocu gruplarla, DİSK ve Maden-İş yönetimi arasındaki gerilim, 1977 1 Mayıs'ından sonra daha da artmıştı. Aydınlık, Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği grupları, "sosyal emperyalist" bir uluslararası siyasi gücün, SSCB'nin Türkiye'deki uzantısı olarak gördükleri siyasi çizgileri -başta TKP olmak üzere, TİP, TSİP vb.- "sahte sol", "sosyal faşist" nitelemeleriyle uzlaşmaz biçimde karşılarına almışlardı. Ağırlıklı olarak gençlik ve özellikle de öğrenci gençlik içinde örgütlü olan Maocu gruplar, TKP ile özdeşleştirdikleri Maden-İş'in "revizyonist" yönetiminin yürüttüğü Büyük Grev'e siyasi çerçevede karşı çıkıyorlardı. Halkın Sesi/Aydınlık hareketinin ve bu siyasi çizginin örgütlediği Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin (TİKP) DİSK'e ve Maden-İş yönetimine yaklaşımını -ki bu genel olarak da Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği çizgilerinin tutumunu da yansıtır⁷⁴¹- hareketin şeflerinden Gün Zileli, bugün şu satırlarla dile getiriyor.

"1970'lerin yeni bir olgusu ise, solda Sovyetler Birliği yanlısı TKP'nin atağa geçmesi ve önemli ölçüde güç toplamasıydı. Legal planda İlerici Gençler Derneği (İGD) ve İlerici Kadınlar Derneği (İKD) türü dernekler aracılığıyla örgütlenen TKP'nin esas hâkimiyet alanı, işçi bölgeleri ve fabrikalardı. DİSK ve DİSK'in en büyük sendikası Maden-İş'teki ağırlığı dolayısıyla TKP, özellik-

740. Bu iddialar ve Maden-İş'in yanıtları için, bkz. Maden-İş, "Patronlarla Maocular Grev Kırıcılığında El Ele", 15 Ağustos 1977, Sayı 92, s. 4-5.

741. Halkın Yolu'na göre DİSK ve Maden-İş yönetiminde söz sahibi olan, 1 Mayıs'ları, DGM direnişlerini ve Büyük Grev'i örgütleyen güçler, Sovyet sosyal emperyalizminin DİSK içine saldırdığı beşinci koluydu. Halkın Yolu, 14.03.1977, s. 3. Halkın Kurtuluşu, toplu grevlerden önce Kemal Türkler'in mal varlığını "sendika kasasından çaldığı paralarla" edindiğini iddia ediliyordu. Halkın Kurtuluşu, 01.11.1976.

le ağır sanayi bölgelerindeki fabrikalarda egemenlik kurmuştu. Sovyetler Birliği'ni en tehlikeli düşman gördüğümüzden, işçi sınıfı içinde, 'Sovyetler Birliği'nin uzantısı' olarak tanımladığımız TKP'yi baş hedef ilan etmiştik. Elimizde DİSK gibi büyük bir örgüt olmadığından işçi sınıfı içindeki gücümüz TKP ile kıyaslanamazdı bile. Gerçi TKP, işçi sınıfı içindeki gücünü büyük ölçüde tepeden oluşturmuştu. 'Taban'daki işçilerin içinde TKP'ye sempati duyanlar, öyle büyük bir çoğunluk oluşturmuyordu. Hatta TKP'nin Maden-İş aracılığıyla tepeden kurduğu hâkimiyetin en ileri işçilerde bir rahatsızlığa yol açtığı bile söylenebilirdi. Ama işçiler, eski sarı sendikacılardan nasıl çekiniyorlarsa, şimdi de Maden-İş görevlilerinden çekiniyor, işten atılma korkusuyla onlara boyun eğmiş gibi gözüküyorlardı. Öte yandan, bir avuç işçinin dışında, TKP'den rahatsız olan işçilerin bize yöneldiği de söylene-
mezdi. Özellikle ağır sanayi işçileri, on yılı aşkın bir süre sarı sendikalara karşı mücadele etmiş ve DİSK aracılığıyla önemli kazanımlar elde etmiş-
lerdi. Maden-İş'in yeni yöneticilerinden ve onların fabrikalarda kurdukları baskı ortamından rahatsız olmakla birlikte, on yıllık mücadelelerinin kaza-
nımlarını da korumak istiyor, bu yüzden bizim aşırı ideolojik söylemlerimize iltifat etmekten yana görünmüyorlardı."⁷⁴²

Zileli'nin 2007 yılında yayınladığı *Havariler* kitabındaki bu satırlar bile TİKP/Halkın Sesi'nin işçi sınıfından ne kadar uzak olduğunu çarpıcı bi-
çimde ortaya koymaktadır. Bunu kendisi de ortaya koymaktadır aslında.
“...‘Revizyonist’lerin [tırnak işareti Zileli'ye aittir] güdümündeki DİSK
yöneticilerinden haz etmediğimiz için, onların düzenlediği eylemlere kar-
şı burun kıvrıran bir tavır içindeydik. Zaten burun kıvrırmamak da işçi sı-
nıfının içindeki gücümüzün kısıtlılığı nedeniyle herhangi bir yönlendirici
etkimiz söz konusu olamazdı.”⁷⁴³ Zileli uzayan grevlerin işçileri bitkin

742. Zileli, Gün (2007), *Havariler* (1972-1983), İletişim Yayınları, 788, Anı Dizisi 32, 6. Baskı, İstanbul, ss. 182-183.

743. Zileli, Gün (2007), s. 256. Zileli işçi sınıfının TİKP'ne uzak durmasının nedenlerini de şöyle açıklıyor: “Özellikle İstanbul ve İzmit havzasındaki işçiler 1960'lı yıllarda yürüttükleri mücadeleyle sarı sendikacıları yenilgiye uğratmış, ancak bu kez, DİSK içinde hâkimiyet kurmuş, pro-Sovyet KP'nin güdümündeki sendikacıların kapanına sıkışmışlardı. Bu sendikacıların da sarı sendikacılardan geri kalır yanı yoktu. Kendilerine karşı çıkan işçileri, patronlarla işbirliği yaparak işten atma yetkisine bile sahiptiler. Bu yüzden,

düşürdüğünü, DİSK yönetiminin işçilerin ve ailelerinin geçimini sağlamadığını yazıyor ki bu doğrudur. Zileli, sendika yöneticilerinin grev yerlerinde askeri bir disiplin uyguladıklarını ve işçilerin de bu tür tepeden, zorbaca yöntemlere, pasif bir “absentizm”le (işten ya da görevden kaytarmacılık) yanıt verdiğini kaydediyor. Ve ileri işçilerle “DİSK yönetimi, özellikle Sovyet yanlısı Maden-İş yönetimi” arasında büyük bir gerginlik ortaya çıkıyor. Bu noktadan sonra ise Zileli’nin yazdıklarının gerçeğe ilgisi tamamen kopmaktadır: “İşçilerin görünürde MESS’e karşı işçi mücadelesi devam ediyordu, ama aslında esas mücadele, Maden-İş yöneticileri ve onların çevresindeki TKP’li militanlarla, ağır sanayi fabrikalarındaki deneyimli işçi ‘taban’ı arasında sürmekteydi artık. Maden-İş yönetimi, bu gerginliği, muhalif işçileri ‘gözetim altında’ tutan polisiye yöntemlerle gidermeye çalıştı. Direnişin sonuna doğru, işçi ‘taban’ıyla Maden-İş yönetimi arasındaki gerginlik had safhaya vardı. Maden-İş yönetimi, bu noktada daha da kötüsünü yaptı. MESS’le el ele vererek, muhalif işçileri işten atan ‘tensikat’ listeleri hazırladı. 8 ayı aşan ‘MESS direnişi’ sonuçta, sendikacılarla patronların işbirliğiyle bastırılmış oldu.”⁷⁴⁴

Ve Zileli’nin kitabına kendisinin de belirttiği gibi doğrudan gözleme dayanmayan⁷⁴⁵ bu saptamaları –inanarak- alması, çok sıkı bir özeleştirici niteliği de taşıyan ve –diğer kitaplarıyla birlikte-⁷⁴⁶ Türkiye solunun tari-

Türkiye işçi sınıfının en ileri, deneyimli ve mücadeleci kesimini oluşturan ağır sanayi fabrikalarında, Demir Döküm gibi yerlerde işçiler arasında huzursuzluk ve TKP’li sendikacılara karşı muhalefet eğilimleri ortaya çıkmaya başlamıştı. / Biz Sovyetler Birliği’ne karşıtlığımız dolayısıyla, bu muhalefet eğilimini bütün gücümüzle körüklüyorduk. Ama, TKP’li sendikacıları sevmemekle birlikte, yeniden sarı sendikacıların tuzağına düşmeye ve kazanımlarını kaybetmeye hiç de yanaşmayan işçiler, bize de uzak duruyorlardı. Muhalif işçilerden çok küçük bir azınlık, partinin [TKP kastediliyor] saflarına gelmiş bulunuyordu. Öte yandan Aydınlık’ın, Türkiye çapında cereyan eden sınıf mücadelesi karşısındaki tavrı da işçilere güven vermiyordu.” Bkz. Zileli, Gün (2007), ss. 263-264.

744. Zileli, Gün (2007), ss. 257-258.

745. Zileli bu satırları Emine Özkaya’nın gözlemlerine dayanarak yazdığını belirtmektedir. Aynı yerde.

746. Zileli, Gün (2002), Yarılma (1954-1972), İletişim Yayınevi, Anı Dizisi, İstanbul ve Zileli, Gün (2003), Sapak (1983-1992), İletişim Yayınevi, Anı Dizisi, İstanbul.

hine gerçek bir katkı olan otobiyografisi açısından talihsizlik olmuştur.

Öte yandan *Devrimci Yol*, TKP'yi, “oportünizmin maddeleşmiş şekli” olarak nitelemekteydi.⁷⁴⁷ Ve DİSK'in üst düzey yönetimindeki “reformist-revizyonist ittifak” işçilere, faşistlerle değil kendileri gibi düşünmeyen Maocu ve diğer komünist örgütlerle mücadele etmeleri gerektiğini öğretmekteydi.⁷⁴⁸ *Devrimci Yol*, düşmanlarının DİSK'in tüzel kişiliği olmadığını ama “genel olarak reformizm ve revizyonizm, özel olarak da yönetimdeki reformist ve TKP'li sendika ağaları” olduğunu açıklamaktadır. “DİSK üst yönetimi devrimci değildir. DİSK üst yöneticileri işçi sınıfını temsil etmemektedir.”⁷⁴⁹

Kurtuluş, 1977 Temmuz'unda yani toplu grev çıkışından bir ay sonra Büyük Grev'i, ele alan bir yazı yayınladı. Yazıda, 1 Mayıs 1977 günü DİSK üst yönetiminin attırdığı “DGM'yi ezdik, sıra MESS'te” sloganının “DİSK'in revizyonist yönetiminin” MESS grevinden ne beklediğini bütün açıklığı ile gösterdiği kaydediliyordu. *Kurtuluş*'a göre slogan, “... bir yandan DİSK'in DGM direnişinin boyutlarını abartıyor ve çarpıtiyordu, diğer yandan da MESS direnişinin de muhtemel biçimini ortaya koyuyordu.” *Kurtuluş*, grevlere uzanan müzakere sürecinde Maden-İş'i stratejik olarak da eleştiriyordu. Yazıda, grup sözleşmesine Maden-İş'in argümanlarıyla karşı çıkılıyor ve bu sözleşme modelinin her fabrikanın kendi somut şartların da ortaya çıkan talepleri karşılayamayacağı, böylelikle işçilerin sendikalara karşı güvensizliğini ortaya çıkaracağı ve daha

747. *Devrimci Yol*, 15 Mayıs 1977.

748. *Devrimci Yol*, 19 Eylül 1977.

749. *Devrimci Yol*, 15 Mayıs 1977. *Devrimci Yol*, UDC çağrısını da, “anti-faşist halk güçlerinin birleşik direnişini oluşturma mücadelesinin bir parçası olan” demokratik kitle örgütlerinin eylem birliği platformunu engelleme çabası olarak görmekteydi. “Birinci engel ülkemizde ‘ilerlemeciler’ olarak tanınan ‘TKP’ çizgisinden gelmektedir. Bu çizgi önce, yakınlar kadar sultasına altına aldığı işçi sınıfının mesleki örgütü olan DİSK'i platform dışında tutmak için çaba göstermiştir ve başarmıştır. Ne idüğü belirsiz (daha doğrusu belli!) bir UDC maskaralığı icadederek herkesi kendi peşine takmak isterken herkesi, kendine karşı birleştirmeyi başarabilmiştir (!)” *Devrimci Yol*, “Faşizme Karşı Mücadelede Birlik Sorunu ve Demokratik Kitle Örgütleri Eylem Platformu”, 21 Ekim 1977, Sayı: 10.

önemlisi, güçleri kat kat artacak olan patronlara karşı işçilerin grev olanağının zayıflayacağı hatta yok olacağı öne sürülüyordu. Grup sözleşmesi, “küçük sanayicilerin tekeller karşısında ezilmesini, yok olmasını” getirecekti. Çünkü grup sözleşmesi ile sağlanacak olan “ortalama sözleşme” ile küçük fabrikaların gücünün çok üstünde fakat tekellerin gücünün çok altında talepler gerçekleşecekti. *Kurtuluş* bu noktada DİSK’in giriştiği eylemin tam anlamı ile desteklenmesi gerektiğini de açıklıyordu.⁷⁵⁰

Ve *Kurtuluş*, daha grevin ilk günlerinden başlayarak tarafların, “DİSK’in bütün şamatasına rağmen (MESS’i ezdik, eziyoruz gibi) ‘anlaşma zemini’ aramakta...” olduklarını yazmaktadır. *Kurtuluş* bu yöndeki ilk girişimin de DİSK’ten geldiğini belirtmektedir. Bu girişim de Şinasi Kaya’nın 19 Haziran günü Milliyet’te yayınlanan forumda MESS’i taraf olarak kabul etmenin bir redaksiyon sorunu olduğunu söylemesiydi. *Kurtuluş’a* göre Maden-İş, MESS’i taraf olarak kabul etmemeliydi ki bu önerme, *Kurtuluş’un* işçiye ve toplu pazarlık sürecine ne kadar yabancı olduğunu da olanca açıklığıyla göstermekteydi. Alpay Biber’le bu noktayı 34 yıl sonra, 2011 Mayıs’ında ele aldık. Biber, Maden-İş içindeki ve soldaki bu yöndeki tartışmaları hayal meyal hatırladığını ancak burada olayın takdiminin çok önemli olduğunu vurguladı. “Belki bu temayül önce Maden-İş’te başlamış olabilir. Ama yapacağı bir şey yok. Şunu yapma şansı yok: ‘Hayır ben masaya oturmuyorum!’ Dönüp de işyerine, fabrikaya bunu anlatamazsın kolay kolay. ‘Niye oturmuyorsun?’ ‘MESS’i kabul etmiyorum!’ Bunu anlatamazsın işçiye. O kavrayışta değil. Ayrıca, doğru mu?”⁷⁵¹

Nihayet *Kurtuluş’un* Büyük Grev’e verdiği destek, soyut olarak “grevci işçinin” desteklenmesiyle sınırlıydı ve asıl olan grevleri yürüten DİSK’in ve Maden-İş’in “revizyonist” kliğinin uzlaştırıcı tavırlarının teşhir edilmesiydi.

“Yukarıda da belirttiğimiz gibi 40.000 işçinin grevi şüphesiz sosyalistlerce desteklenecektir. Ama sosyalistler grev boyunca işçilere Maden-İş ve DİSK’in revizyonist yönetici kliklerinin uzlaştırıcı tavırlarını sergileyecekler-

750. *Kurtuluş Sosyalist Dergi* (1977), “Mess Direnişi”, Temmuz 1977, 14, s. 12.

751. Alpay Biber, Sözlü tarih çalışması, 18 Mayıs 2011.

dir. Özellikle üç noktada (MESS'in tanınmaması, grup sözleşmesinin reddi ve DGM direnişinde atılanların geri alınması) revizyonist kliğin uzlaşıcılığı teşhir edilmelidir. Zira bugün 'anlaşma zemini' yaratan revizyonist klik açıktır ki yarın anlaşmaya başlayacaktır. Türkiye işçi sınıfının mücadelesine ağır zararlar verecek olan yukarıdaki noktalarda MESS'in görüşleri kabul edilirken, büyük ihtimalle, belirli ücret zamları ve sosyal haklar 'alınarak' işçilerin gözleri boyanmaya çalışılacaktır. Ancak kimsenin şüphesi olmamalı ki, Türkiye işçi sınıfı MESS direnişinden de DGM direnişinde PROFİLO'da olduğu gibi hiç değilse kendiliğinden patlayacak bir, iki direnişle çıkacaktır."⁷⁵²

TSİP'in TKP'ye olan ideolojik karşıtlığı doğrudan, DİSK'teki "Türkler ve kliği" ne de yönelmişti.⁷⁵³ *Kitle*, toplu grev çıkışının hemen öncesinde DİSK'in 5. Kongresinden sonra izlediği politikaları eleştiren "DİSK'in 10 Yılı ve Politikası" üst başlığı altında birbirini izleyen yazılar yayınladı.⁷⁵⁴ *Kitle*'nin ortaya koyduğu perspektife göre, "12 Mart dönemi sonunda Türkiye'de süratle yükselen sosyalist potansiyel ve bu potansiyelin önde gelen taşıyıcılarından DİSK'li işçilerin zorlamalarıyla DİSK yönetimi çıkar yolu 'sosyalist' olmakta bulmuş ve bu olgu 5. Genel Kurul'da tescil edilmişti." Bu açıdan 5. Genel Kurul, DİSK'in tarihinde önemli dönüm noktalarından birisiydi.⁷⁵⁵ *Kitle*, DİSK yönetiminin, DİSK'in yüklen-
diği çok önemli toplumsal fonksiyon karşısında "tarafsız sosyalist bir tavır" izleyemeyeceğini, "sosyal demokrasi takipçiliği ile pek bağdaşmadığından" kendisi de bir parti de kuramayacağını kaydederek, "sosyal demokrasiye sonuna kadar angaje olmasa bile, onu iktidarının ilk dönemlerinde dahi desteklemeye namzet" olan bir "sosyalist" çizgiye

752. Kurtuluş Sosyalist Dergi (1977), "Mess Direnişi", Temmuz 1977, 14, ss. 14-17.

753. *Kitle*, "DİSK Yöneticileri ve Sosyalizm Düşmanlığı," Sayı 64,30 Haziran 1975; "DİSK 6. Kongresi'nde Makyavelizm iflas Etti!" Sayı 191, 2 Ocak 1978, s.5; "DİSK Kongresinin Ardından", Sayı 191, 2 Ocak 1978, s.8.

754. *Kitle*, "DİSK Kurucuları Sosyalizme Karşı Bağımsız Tavrı Almayı Tercih Ediyor", 7 Şubat 1977, Sayı 146, ss. 8-9 ve 14; "DİSK Yönetimi 'Sosyalizm' Seçimini Yapıyor", 14 Mart 1977, Sayı 151, ss. 10-12 ve 14; "DİSK Yöneticilerinin CHP'ye Yaklaşımı", 21 Mart 1977, Sayı 152, ss. 8-9 ve 14; "DİSK'in Güçbirliğinden Anladığı Sosyal Demokrasi Takipçiliğidir", 28 Mart 1977, Sayı 153, ss. 10-13;

755. *Kitle*, "DİSK Yönetimi 'Sosyalizm' Seçimini Yapıyor", 14 Mart 1977, Sayı 151, s. 10.

yöneldiğini yazmaktadır. Kitle'nin ima yoluyla sözünü ettiği bu çizgi TKP çizgisidir. Kitle'ye göre Türkiye'de sosyalistlerin sloganı genellikle “Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm” iken DİSK'in benimsediği çizginin izleyicileri sosyalizm yerine, “barış ve toplumsal ilerleme ikilisini” ikame etmeye çalışmaktadırlar.⁷⁵⁶

“[5.] Kongreden sonra ilk ağızda DİSK'in, DİSK yöneticilerinin 'lisansı' köklü bir değişikliğe uğramıştır. Bununla birlikte meselenin ele alınışındaki mantık yapısında da bir farklılık ortaya çıkmıştır. Eskiden ekseriye bozuk bir Türkçe ile ve belli bir sistem ve mantığa uyulmaksızın, çoğu zaman sosyal demokrat 'şive'yle kaleme alınan demeç ve söylevlerin yerini şimdi yer yer rozet sloganlarla ve deyişlerle 'bezenmiş', ve 'sosyalizm içi' bir sistem ve mantığa göre hazırlanmış demeç ve söylevler almaya başlamıştır. Önceleri enternasyonalizme hiç metelik vermeyen ve yerli yersiz aşırı milliyetçilik yapan DİSK yönetimi, Genel Kurul sonrasında dehşetli 'enternasyonalist' kesilmiştir.”⁷⁵⁷

“... Kongreden bu yana DİSK eskisiyle kıyaslanmayacak ölçüde faal bir döneme girmiştir. 15-16 Haziran büyük işçi direnişinden beri dış dokunur tek bir çalışma dahi yapamayan DİSK için bu oldukça önemli bir değişikliktir. (...) DİSK yönetimi, özellikle Kongre sonrasında aldığı 'takviye'nin bu konudaki olumlu tavrıyla ve katkısıyla, eski pasif tutumunu silkip atmayı önemli ölçüde becermiştir.” Kitle bu noktada eriştikleri boyutlar ve getirdikleri sonuçlar itibariyle özellikle 1 Mayıs mitingini ve DGM direnişini vurgulamaktadır. Kitle, pasifizmden kurtulma noktasında DİSK yönetimine geçer not vermekte ancak “antifaşist güç birliğinin acilen oluşturulması” ve “MC'nin iktidardan düşürülmesi” görevleri açısından sert biçimde eleştirmektedir.⁷⁵⁸

Doğrudan Büyük Grev'e ilişkin olarak Kitle, tekelci, sermayenin özellikle DİSK'in “DGM ile ilgili demokratik mücadelesinden sonra” DİSK'e bağlı önemli sendikalara karşı saldırısını yoğunlaştırdığını kaydetmektedir.⁷⁵⁹

756. Aynı yerde, ss. 10-11.

757. Aynı yerde, s. 10.

758. Aynı yerde, s. 12.

759. Kitle, “MESS, DİSK'e Saldırıyor”, 4 Nisan 1977, Sayı: 154, s. 16.

"Bu saldırının somut bir biçimde yansıdığı işkolu ise Madeni eşya işkolu oldu. İşveren sendikalarının içinde en güçlülerinden biri olan Madeni Eşya Sanayi İşverenleri Sendikası (MESS) DİSK'in en güçlü sendikalarından biri olan Maden-İş'e karşı bütün işverenleri aylardır güçlerini toplamaya ve 'cihad'a çağırdı. Bu çağrının amacı Maden-İş Sendikasını toplu iş sözleşmeleri sırasında sıkıştırmak ve gerek ücret gerekse sosyal haklar konusunda işçilerin taleplerini tersgeri itmekti. MESS ayrıca iyi planlamaya çalıştığı mevzii grev ve lokavtlarla sendikanın gücünü mümkün mertebe kırmayı amaçlamaktadır."⁷⁶⁰

Kitle işkolundaki diğer sendikalarla hiçbir çelişkiye meydan bırakmadan toplu sözleşme imzalayan MESS'in, Maden-İş üyesi işyerleri için "birçok işyerini kapsayan Grup Sözleşmesi veya işkolu Sözleşmesi" sistemini dayattığını belirtmektedir. "Bu ise bir taraftan bu işkolundaki işverenlerin toplu pazarlık sırasında güçlerinin arttırarak işçilerin ücret ve sosyal haklarıyla ilgili taleplerini kolaylıkla geri çevirme olanağını sağlarken diğer taraftan işçi sınıfımızın sendikal birliğinin sağlanamadığı bugünkü koşullarda Grup Sözleşmesine dâhil edilen işyerlerinin tümünde birden sendikanın grev silahını kullanamamasını amaçlıyor."⁷⁶¹

Ve bu noktada *Kitle*, sosyalistlere düşen görevin; "İşçi sınıfının ileri ekonomik örgütlenmesini temsil eden DİSK'in bu saldırılara karşı korunması için azami çabayı sarf etmek" olduğunu tespit etmektedir. Ama sosyalistler, aynı zamanda işçi sınıfının sendikal birliğine giden yolda DİSK'in izlediği politikanın daha tutarlı hale getirilmesi için de var güçleri ile çalışmalıdırlar.⁷⁶²

760. Aynı yerde.

761. Aynı yerde.

762. Aynı yerde. "DİSK'in siyasi eylemine bakılmaksızın tüm işçilerin sınıf ve kitle örgütü olduğunu devamlı ağızlarından düşürmeyenler, DİSK içinde kendi benimsedikleri çizginin dışındaki diğer sosyalist çizgileri tasfiye etmek için en akla hayale gelmedik tertiplere başvurmayı olağanlaştırmışlardır. Öyle ki, değil 'sol', sağ sosyal demokratlar, hatta apolitik geri unsurlar, sosyalistleri tasfiye etmek için ittifak edilen güçler olmuşlardır. (...) CHP'yi siyasal planda desteklemeden alınan güçle, sendika yönetimlerine sosyal demokrasinin sağ kanadına mensup en geri, en anti-komünist unsurları doldurmak, daha düne kadar sarının sarısı sendikacıları akşamdan sabaha politize ettiğini sanarak

Öte yandan TİP, Büyük Grev'i birkaç açıdan önemli bulmaktadır. Birincisi grevlerin ölçeği, kapsadığı işyeri ve işçi sayısıdır. İkincisi, grevci işçilerle dayanışmanın uluslararası boyutlara ulaşmış olmasıdır. Üçüncüsü, grevlerin politik niteliğinin ağır basmasıdır, çünkü mücadele MESS'in sermayenin çıkarı doğrultusunda yeşertmeye çalıştığı yeni bir sözleşme türünü dayatmak istemesi karşısında bu dayatmanın kırılmasına yönelmiştir. Ancak TİP Maden-İş'in işçilere gösterdiği hedefleri yanıltıcı/yanlış bulmaktadır. *Yürüyüş* şunları yazmaktadır:

"Yanlışlık sloganlarda başlıyor: 'MESS'i ezeceğiz'. Eğer 'ezmek' grev silahını kullanarak işçi isteklerini dayatıp kabul ettirmekse, başarı ile biten her grev sonunda işverenler eziliyor demektir. Gerçek bu olmadığına göre MESS'i ezeceğiz denilerek işçilere abartılmış bir hedef gösterilmiş olmaktadır."⁷⁶³

Yürüyüş, ücret ve sosyal haklardaki pürüzlerin giderilmesi yönünde MESS'in taviz vereceğini kaydetmekte, buna karşılık uzlaşması güç görünen iki noktayı saptamaktadır: 16 Eylül DGM direnişinde işten çıkarılanların işe alınması ve grup sözleşmesi.⁷⁶⁴

Grevlerin son günlerinde bu her iki noktada da sendikanın koyduğu hedefe ulaşamayacağı belirginleşmişti. Ve Aydın Engin *Politika*'da, daha Maden-İş ile MESS arasında anlaşma tutanağı imzalanmadan önce, grevleri ve grevlerin sonuçlarını değerlendiren ve Maden-İş'e gelecek eleştirileri –önceden- karşılayan bir yazı yayınlamıştı. Şimdiden belliydi. Birkaç ay önceki "DİSK operasyonundan" kendilerince "muzaffer" çıkan sağlam solcu güçler, şimdi tırnaklarını biliyorlardı. İmzalanan sözleşmede Maden-İş'i, Türkiye işçi sınıfının en yiğit, en bilinçli, en fedakâr, en savaşkan kolunu yıpratacak, Türkiye işçi sınıfının siyasal, ekonomik,

kendi safında kabullenmek sonunda öylesine ters teper ki, olan sadece bu gibi densizlikleri tezgâhlayanlara değil işçi sınıfına, onun örgütlü hareketlerine de olur." İttifaklarda ilkeli davranmanın gereği; "sosyalistleri tasfiye etmek için dolap çevirmek değil, aksine işçi sınıfının ve halkın kurtuluşunun önce sosyalistlerin birliğinden geçeceğini bilerek prensipli ve dürüst" davranmaktır." Kitle, "DİSK'in On Yılı ve Politikası, DİSK Yönetiminin 'İleri Demokrasi'den Anladığı CHP İktidarındır", 4 Nisan 1977, Sayı 154, s. 14.

763. Yürüyüş, "Patronların MESS'ini Tanıyalım", 14 Haziran 1977, Sayı 114, s. 6.

764. Yürüyüş, "Patronların MESS'ini Tanıyalım", 14 Haziran 1977, Sayı 114, s. 7.

demokratik savaşıma leke sürecektir noktaları arayacaklardı. Ve şöyle devam ediyordu, Engin'in satırları:

"Taktıkları 'gözlükler' evellallah Das Kapital'de bile aradıklarını bulmaya el-verişlidir. Nerde kaldı Maden-İş'in MESS ile imzaladığı sözleşmede bulamamışlar... 1977 yazbaşında başlayan bu yüce sendikal eylem, ciltleri dolduracak kazanımlarla, yüzyılları dolduracak deneyimlerle noktalandı. Adımız gibi biliyoruz, önümüzdeki günlerde, MESS grevleri ile ilgili anti-komünist propaganda da en azgın boyutlarda ortaya çıkacaktır. dört ciltlik ekonomi politik kitabını bir hikayeye sığdıranlar mı istersiniz, sığdıranlara övgüler düzenler mi istersiniz, grev boyunca yapılan taktik ve stratejik hataları bilimsel (!) açıdan inceleyen kerameti kendinden menkul grup liderleri, ideologlar mı istersiniz, isterik çılgınlıklarla saldırıya geçecekler. MESS ile Maden-İş arasındaki sözleşmeyi didik didik edenler de çıkacak. Bu doğal. Edilmelidir de. Ancak inanıyoruz ki bu sözleşmenin anlamı, herhangi bir toplu sözleşmeden nitel farklılıklar taşımaktadır. Değerlendirilmesi gereken nokta, bir sözleşmenin analizinden çok ötededir. Vurgulayalım. Bu başarılı bir sözleşmedir. MC'nin yoğun baskıları altında, faşist güçlerin en kallesçe saldırıları altında, Maocu ve terörist yuvaların binbir provokasyonu altında, pahalılığın en azgın boyutlara ulaştığı günlerde onbinlerce Maden-İş üyesinin sekiz ay süren grevi, bu sözleşmeyle mutlak bir 'başarı' olarak noktalanmıştır. Ancak esas altı çizilmesi gereken MESS grevleri boyunca gerçekleşen Demokratik Dayanışmanın boyutlarıdır. Uzak Anadolu kasabalarından yurt dışındaki işçilerimize, DİSK'e ve Türk-İş'e bağlı sendikaların tabanlarından, teknik eleman odalarına, demokratik gençlik ve kadın derneklerine, TÖB-DER'in en küçük örgüt birimlerine kadar demokrasiden yana savaşım veren her yerde, her noktadan 'dayanışma' örgütlendi. (...) Gerisi laf-ı güzaf..."⁷⁶⁵

Ve toplu sözleşmenin imzalanmasının hemen ardından *Yürüyüş*'te, "MESS sözleşmesi geri bir sözleşmedir" başlığını taşıyan bir yazı yayınlandı. Yazıda Büyük Grev'in başlatılması ve yürütülmesiyle, "Maocu ve goşist akımların somut koşullara bakmadan her zaman yenilgiye mahkûm maceralara keskin sloganlarla atılan" -ki *Yürüyüş* bunu tek sözcükle ihanet olarak özetliyor- tarzı arasında benzerlikler kuruluyor. Bilimsel sosyalizmin konuya kısa vadeli çıkarlar ve parsa toplamak, işçi

765. Engin, Aydın, "MESS Grevleri Biterken" Politika, 30.01.1978.

sınıfını yenilgilerle beslemek, bilemek gibi görüşlerle yaklaşmasının beklenemeyeceğini kaydediliyor. Marx'ın Paris Komünü'ne komün öncesi karşı çıktığı, Lenin'in Rusya'daki 1913 grevlerine karşı çıktığı hatırlatılıyor. "MESS grevi yönünde haberler ortaya çıktığı zaman da konuya aynı eleştirici bakış açısıyla yaklaşmak görev idi. Böyle de yapıldı. Metal işleyen sanayilerdeki stoklar belirtildi. İşverenin grevi kışkırtıcı bir tutum içinde olduğu söylendi."⁷⁶⁶

Yürüyüş'ün bir eleştirisi de grup sözleşmesine; sözleşmenin süresine ilişkindir. "Sözleşmenin bir öncekinin bitiş tarihinden başlaması beklenir. Böyle olmazsa aradaki süre kaybedilmiş olur. Süreler bu bakışla incelendiği zaman ortaya çıkan, bir işyerinde 4, sekiz işyerinde 3 ve geri kalanların tümünde de 2 yılı aşkın sürelerdir."⁷⁶⁷

Yürüyüş sözleşmeyi parasal yönden de eleştirmektedir. Kıdem tazminatının, sosyal ödenmelerin, yıllık ücretli izinlerin dondurulduğunu, grevde geçen sürelerin ücretlerinin alınamadığını, ücret zamları konusunda da MESS'in Aralık ayı içinde verdiği tekliften "hemen hiç farklılık" yaratılamadığını kaydetmektedir.

Yürüyüş'e göre grevci işçiler cezalandırılmıştır. Çünkü grevde geçen sürelerin ücretleri alınamamıştır ve grevin bittiği işyerlerinde 8 aydan 26 aya kadar değişen grev süreleri boyunca sözleşmenin getirdiği hiçbir şey yoktur; götürdüğü ise sözleşme öncesi düzeylerinde bile olsa tüm gündeliklerdir.

"Şöyle açıklıyorlar: 'Grevler ve lokavtlar 18-20 milyar liralık üretim ve ciro kaybına neden olmuştur... Ve Sayın Kemal Türkler'in de belirttiği gibi bu anlayışın diğer işkollarında da benimsenmesi Türk çalışma hayatına yeni bir güç katacaktır.' Evet, 18-20 milyar liralık ciro kaybı 1977 başındaki 8,5 milyar liralık stokların eritilmesi için katlanılması gerekli bir durum. 5-6 milyar liralık katma değer kaybının 295 milyon lirası işçilerin ödenmeyen ücretleri. Ve Sayın Kemal Türkler'in belirttiği gibi Türk çalışma hayatında yeni bir güç var: Çalışma barışı. Belki ihanet demek daha doğru olacak..."⁷⁶⁸

766. *Yürüyüş*, "MESS sözleşmesi geri bir sözleşmedir", 21 Şubat 1978, Sayı 150, s. 2.

767. *Yürüyüş*, "MESS sözleşmesi geri bir sözleşmedir", 21 Şubat 1978, Sayı 150, s. 2.

768. *Yürüyüş*, "MESS sözleşmesi geri bir sözleşmedir", 21 Şubat 1978, Sayı 150, s.

İhanet... Bu yapılabilecek en ağır suçlamadır. *Yürüyüş*'ün o dönem editörü olan Yalçın Küçük, 34 yıl sonra şunları yazıyor: "Sarı sendikacılık ve sarı grevdi; Aziz Nesin buna işaret ediyordu, fabrikalarda stoklar çok artmıştı, satış krizi çok derindi, Renault türünden çok büyük işletmeler üretimi durdurmuşlardı; Demirel hükümeti çaresizdi, ihracat kapısını zorlamak üzere küçük küçük devalüasyonlar yapıyordu ve işte bu sırada, birdenbire, Disk, metal işleyen işkolunda, 25 büyük işyerinde grev ilan etti. Büyük sermaye bayram yaptı ve lokavt ile cevap verdi. Disk işte o gün çöktü..."⁷⁶⁹ Küçük, büyük sermayenin bayram ettiğini yazıyor. "Kamhi buzdolabı, Koç çamaşır makinesi satamıyordu, ülke büyük bir ekonomik krizde idi, stoklar her gün daha da artıyordu; büyük işverenler işçilerini zorunlu tatile çıkarmışlardı, derhal lokavt ilan ettiler. İşte 'Büyük Grev' budur." Küçük'e bu konuda ilham veren Aziz Nesin'in *Vatan* gazetesinde yayınlanan ve büyük fırtınalar koparan *Büyük Grev* masal öyküsü olmuştur. Nesin'in masal öyküsü, gazetede Haslet Soyöz'ün hafızalardan çıkmayan, çıkmayacak olan karikatürüyle yayınlandı. Karikatürde Vehbi Koç "Yaşasın Grev", Kemal Türkler ise "Yarasın Grev" yazan dövizler taşıyorlardı. Ve Küçük, Aziz Nesin'in Büyük Grev masal öyküsünü *Yürüyüş*'te bir "ekonomi-politik şaheseri" ilân ettiğini hatırlatıyor.

"Aziz Nesin'in 'Büyük Grev' yazısını, belleğim beni yanıltmıyorsa, çıktığı gün, Cuma, okudum; benim en yoğun olduğum gündü, hem *Yürüyüş*'ü bağlıyorduk, hem de başyazı hazırlıyordum. Derhal, 'Büyük Grev' yazısına döndüm, müthişti. Aziz Nesin mizah yazıyordu, hep acı yazar, bu kez 'ekonomi-politik' yapıyordu; hem açıkladım, hem çok övdüm. Aziz Bey'in 'Büyük Grev' kitabında var."⁷⁷⁰

TİP'in sendika hareketi ve DİSK içinde izlediği politikaya ilişkin olarak TİP'li ve Maden-İş Bursa Bölge Temsilcisi Selim Mahmutoglu 2011 Ağustos'unda şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

2.

769. Küçük, Yalçın, "Büyük Grev ve DİSK'in çökertilmesi", *Aydınlık*, 23 Mayıs 2011.

770. Küçük, Yalçın, "Büyük Grev ve DİSK'in çökertilmesi", *Aydınlık*, 23 Mayıs 2011.

"Çuvaldızı önce kendimize batıralım. Türkiye İşçi Partisi, her iki dönemdeki siyasal yaşamı süreci içinde, hep DİSK'ten ve Maden-İş'ten yana olmuştur, onu desteklemiştir. Kaveller, 15-16 Haziranlar, DGM Direnişleri, Ereğli, Seydişehir ve Bursa örgütlenmeleri bunun belli başlı örnekleridir. Ancak Türkiye İşçi Partisi Yönetimi, kendi kontrolü içinde olan Yürüyüş Dergisi aracılığıyla, DİSK'e ve bağlı sendikalara ve de kendi dışındaki sola bir dönem büyük haksızlık yapılmasına izin vermiştir. Bu politikanın yürütücüsü Yalçın Küçük'ün saldırganlığına sessiz kalarak bir biçimde onaylamıştır. "DİSK, CHP, BÜYÜK BURJUVAZİ" başlığı ile yürütülen bu politika bana göre gerçeklikten yoksun ve en büyük zararı da TİP'e vermiştir. TİP'in bütün olası ittifaklarını yok etmiş, TİP'i yalnızlaştırmıştır. TİP Yönetimi Yalçın Küçük'e müdahale de geç kalmıştır. Geç kalınmasının bir nedeni de Yalçın Küçük'ün kalemini 'kırbaç' (!) gibi kullanmasının parti içinde küçük bir grubun hoşuna gitmesindendir. Oysa o kırbaçın hep partiyi vurduğu görülememiş ya da geç fark edilmiştir. Sonuçta TİP, Yalçın Küçük'le yollarını ayırmış ancak DİSK ve bağlı sendikalarla ilişkilerini gene de düzeltmemiştir."⁷⁷¹

"Nesin?"

"Meddah geleneğimize uyararak, / "Ad ada benzer, yer yere benzer, / Kişi kişiye benzer, kimi er dişiye benzer, / Şey şeye benzer." deyip, / Kimseler üstüne alınmasın diyerek, / işbu anlatacağımız olaydaki / yer ve kişi adlarını söylemeyeceğiz. / Arif oldur ki, / leb demeden leblebiyi anlar. / Hödük oldur ki, / Sen, bayram haftası desen, / O, mangal tahtası anlar. / Gerisi sizin izanınıza kalmıştır sayın bayanlar, baylar." (Aziz Nesin, Büyük Grev)⁷⁷²

Memleketin birinde, bir zamanlar çoook, pekçoook, çoktan da çoook zengin bir sanayici vardı. Ülkenin her yerinde fabrikaları, bankaları, şirketleri, holdingleri, firmaları, anonimleri, kolektifleri, komanditleri, daha bilmem neleri vardı. O çok zengin işadaminin yüz üreten fabrikaları bin üretir oldu. Bin üretenler yüzbin üretti. Yüzbinken üretim milyon üretti. Halk da tüketti ha tüketti. Ama halkın tüketimi fabrikaların üretimine yetişemez oldu. Üretilen satılamıyordu artık. Ambarlar mam-

771. Selim Mahmutoglu, e-posta, 03.08.2011.

772. Nesin, Aziz (1981), s. 56.

barlar, depolar mepolar, ardiyeler mardiyeler, bodrumlar modrumlar, malla dolup dolup taşıyordu. Uzmanlar bulmuşlardı bu mal yığılmasının adını: O Marks denilen sakallı belâ, ‘Artı üretim’ diyordu buna. Üstelik işçiler de azmışlardı. Zam istiyorlardı. Yeniden toplu sözleşme yapılınsın istiyorlardı. Hem de en zayıf zamanını bulmuşlardı işadaminin. Çook çok zengin büyük işadamı, uygarlıkta çok ilerlemiş ülkedeki kendinden daha büyük işadamlarına SOS ler yolladı: ‘İmdaaat, batıyorum!’ Hemen bir başuzman gönderildi. Başuzmanın önüne bütün belgeler, veriler, sayılar serildi ve kendisine şöyle denildi: “Üretimi artırsak batarız, artırmazsak batarız. Fabrikaları kapatsak batarız, kapatmasak batarız.” Uzmanların verdiği bu rapordan sonra çok zengin büyük işadamı, “Söyleyin pliiz, ne bok yiyeceğiz?” diye sordu. Başuzman önce gülümsedi, sonra sırtıttı, sonra güldü, sonra kahkahalar atmaya başladı, sonra kasıklarınını tuta tuta gülmekten gözlerinden yaşlar geldi. Güldü, güldü. Koltuğa yığıldı. “Peki, benden ne istiyorsunuz? Aradığınızı umar, avucunuzda da, haberiniz bile yok... Bu denli işverenini seven işçi dünyanın hiçbir yerinde bulunmaz.” Uzmanlar, derslerini anımsamışlardı: İşçiler greve gideceklerdi. İşçilerin arasındaki kışkırtıcılara grevin telestirilmesi buyruğu verildi. Ve Büyük Grev geldi. Artı ürünle dolmuş, taşmış ambarlar mambarlar, depolar mepolar, ardiyeler mardiyeler, boşalmaya başladı. Mallara yüzde yüz zam yapılmıştı. Satılmayan mallara Pazar bulunmuştu. Büyük işadamı, bu grevle kaç yandan birden kazanmıştı. Biiir, satılmayan birikmiş malları satılıyordu. İkiii, istediği zammı yaparak kazancını artırıyordu. Üüüüç, fabrikaların canı yok mu, makineler dinleniyor, bakımdan geçiyor, onarılıyordu. Döööört, işçilere gündelik ödemekten de kurtulmuştu. Beeeş, en önemlisi de buydu, sendikayı batıracaktı... Bu sendika, Allah’ın izn ü keremi ile yıkılacaktı.

*

Büyük gülmece ustası Aziz Nesin’in yukarıda kendi dilinden özetlemeye çalıştığım masal öyküsü ustaca kaleme alınmış küçük anekdotlarla, benzetmelerle, metaforlarla da bezeli. Ve Nesin, kıssadan şu hisseye varıyor: “İşveren artı üretim olunca ne yapacağının dersini almıştı bu olaydan. Ya sendika? O ders almamış, ama utku kazanmıştı.”⁷⁷³

773. Nesin, Aziz (1981), ss. 71-72.

Aziz Nesin *Büyük Grev*'i yayınladığında Büyük Grev 7. Ayına girmişti. Kış bastırmıştı. İşçi yorgundu. Aziz Nesin şöyle tasvir ediyordu varılan noktayı: "Havalar soğudu, kar yağıyordu. Grev yerlerindeki grev nöbetçilerinin çadırları, Moskova'dan çekilen Napolyon'un bozgun ordusunun çadırlarına dönmüştü. O slogan yazılı bezler de bozgun ordusunun bayrakları gibi kirlenmiş, yırtılmıştı. Sendika yarı gündelikleri de veremez olmuştu. Gazetelerin yazdığına göre, sendika grevdeki işçilere üçtebir gündelik verebilmek için, sahibi bulunduğu taşınmaz malları satılığa çıkarmıştı."⁷⁷⁴ Bıçak kemiğe dayanmıştı. Maden-İş mecbur bırakıldığı grevleri, fabrika önlerinde, grev çadırlarında sürüp gelen bir sınıf kavgasının her geçen gün daha zorlaşan şartlarına rağmen ayakta tutabilme, maddi ve moral destek sağlayabilme çabasıydı.

Aziz Nesin'in masal öyküsü grev yerlerine bir bomba gibi düştü. Maden-İş'in tepkisi çok sert oldu. DİSK'in Spor ve Sergi Sarayı'nda düzenlediği ve büyük bir işçi kitlesinin katıldığı toplantıda Nesin protesto edildi. Kürsüye gelen konuşmacıların hemen hepsi Aziz Nesin'e yüklendi. "Aziz Nesin, Sen Nesin?" sloganı dinmedi. Nesin bu toplantıya ilişkin şunları yazıyor: "DİSK'ten bir çağrılık almıştım; DİSK'in Spor ve Sergi Sarayı'nda yapılacak 11. Kuruluş Yıldönümü şölenine çağırılıyordum. (...) Spor ve Sergi Sarayı'ndaki toplantıya gittim. (...) Sol yanımda tribünlerde oturan kalabalıktan kimileri 'Aziz Nesin, sen nesin?' diye tempo tutarak bağırmaya başladılar. Bu olay üzerine DİSK yöneticilerinden adlarını bilmediğim iki kişi ayrı ayrı yanıma gelip olaydan duydukları üzüntüyü bildirerek özür dilediler. Ertesi gün, TYS'nin bir işi için, ilk uçakla Ankara'ya gitmem, ilk uçağa yetişmem için de evimden sabah dörtte çıkmam gerekiyordu. Bu nedenle, evim uzakta olduğundan, saat 23'de törenden ayrıldım. Bu ayrılışımı, aleyhime tempoyla bağırmaları protesto için sananlar olmuş."⁷⁷⁵

TKP Nesin'i çok ağır bir dille eleştirdi, suçladı. *Atılım*, egemen güçlerin zorbalıkla, lokavtlarla ve DİSK'te yarattıkları bölücü entrikalarla çökertemedikleri grevi başka yöntemlerle kırmaya çalıştıklarını ve bu

774. Nesin, Aziz (1981), s. 70.

775. Nesin, Aziz (1981), s. 392.

yöntemlerin başında da “MESS patronlarına karşı yürütülen grevin amacına gölge düşürmek, onu patronların bir oyunu olarak göstermeye yeltenmek” geldiğini yazdı.

“Grevci işçilerin dayanma gücünü çökertmeye yönelik bu grev kırıcı savlarla önce Maocu provokatörler, sonra da öteden beri işçi sınıfı hareketinin attığı her adımın, DGM direnişlerinin, 1 Mayıs’ların altında “oyun” arayan sözde “sosyalist” yazarlar aynı yönde kampanya yürütüyor. (...) MESS patronlarına karşı grevde ak koyunla kara koyun ortaya çıkıyor. İşçiler dostu düşmanı birbirinden şimdi daha iyi ayırıyor.”⁷⁷⁶

Ve *Atılım* grevlerin son günlerinde, 1978 Şubat’ında şunları yazacaktı: “Zaman zaman savaşta yönlerini kaybedenler, dar grup çıkarlarını işçi sınıfının çıkarlarının önüne koyanlar, geçmişin pisliklerini üstlerinden ‘atamayıp’ yeteneklerini işçi sınıfına karşı yöneltenler de MESS’in başını çektiği sınıf sendikacılığı düşmanı koroya katıldılar, katılıyorlar. Özünde anti-komünizmden, anti-TKP’cilikten kaynaklanan subjektif yargılar, yanılgılar, özellikle savaşın keskin anlarında gelip işçi düşmanı girişimlerin yanıbaşında duruverirler. Nitekim grevin en kızgın anında Maden-İş’e, Maden-İş yöneticilerine yöneltilen ‘eleştiri’ler ve ‘öykü’ler gelip, MESS patronlarının saldırılarıyla ve Tercüman’ın CIA beslemesi yazarlarının ‘hikâye’leriyle kaynaşmıştır.”⁷⁷⁷

Büyük Grev masal öyküsü sol içinde, kamuoyu önünde de çetin bir tartışma yarattı. *Politika*’da ve sendika yayınlarında, kimi aydın ve yazarlar, madeni eşya endüstrisinde büyük stoklar ve üretim fazlası olmadığını dahası “üretim eksikliği” olduğunu açıkladılar.⁷⁷⁸ *Politika*’da Oya

776. Atılım, “MESS’e karşı grev”, 1 Ocak 1978, Yıl 5, Sayı 1 (49), s. 5.

777. Atılım, “Birlik ve dayanışma”, 1 Şubat 1978, Yıl 5, Sayı 2 (50), s. 6.

778. Bezirci, A. (1978), *Politika*, 29.03.1978; Üstün, S. (1977), Nesin (2), *Politika*, 14.12.1977. Ayrıca, Üner, Vedat, “Aziz Nesin’in Trajik Sonu”, *Politika*, 10.12.1978; “Bazı genç şair ve yazarlar Aziz Nesin’i kınadı” başlığıyla yayınlanan ve Erdal Alover, Mustafa Balel, Abdülkadir Bulut, Özgür Coşkun, Yaşar Miraç, Barış Pirhasan, İsmail Uyaroğlu, Ahmet Uysal, Süleyman Yağız, Hüseyin Yurttaş’ın imzalarını taşıyan yazı. (Hüseyin Yurttaş Nesin’e bu mektuba imza koymadığını bildirmiştir), 10.12.1977; Sülker, Kemal, “Aziz Nesin’in Hikayesi”, *Vatan*, 12.12.1977; Küçük, Yalçın, “Bir Öykünün Ekonomi Politikası”, *Yürüyüş*, 13.12.1977; Üstün, Süleyman, “Nesin?”, *Politika*,

Baydar, isim vermeden şunları yazdı:

"Maden-İş'in MESS' e karşı yiğitlikle, kararlılıkla ve inançla aylardır sürdürdüğü grevler (...) Bir turnusol kâğıdı gibi ortaya koydu kimin ne olduğunu ve hala da koymakta. Niceleri vardı ağzından işçi sınıfını düşürmeyen; nice oyunların aleti, maşası oldular... Niceleri vardı övgüde, nutukta birinci; bir nice yılgınlığın veya 'ama efendim, yani'lerin tutsağı oldular. Niceleri vardı, ünlü, şanlı, saygın, işçilerle namuslu aydınlarla alay eder, topunu bir espi-ye harcar oldular."⁷⁷⁹

Aziz Nesin, bu eleştiri ve suçlamalara karşı 26 Ocak günlü *Vatan* gazetesinde "Zamana Dilekçe" başlığıyla bir yazı yayınladı. Yazı Çatalca 8 Ocak 1978 tarihini taşıyordu. Nesin, kendisinden yana olsun karşı olsun bütün bu eleştiri ve sövgüleri verdiği yanıtlarla birlikte *Büyük Grev* adlı öykü kitabında topladığını kaydetti.

"... 'Büyük Grev' adlı öykümü bahane ederek bana saldıranlar, sövenler, beni aşağılayanlar! Ben sizleri, ne bu dünyanın, ne öbür dünyanın mahkemesine bırakacağım; yazılarınızı kitabıma alarak sizleri zamana havale ediyorum. Çünkü kılı kırk yararcasına yargılayan en büyük, en adaletli yargıç zamandır."⁷⁸⁰

*

Öncelikle Nesin'in bu öyküde anlattıklarının kimler olduğu noktasında tereddüt yoktur. Nesin *Büyük Grev*'i bu çerçevede, şöyle nitelemektedir:

"Bir masal-öykü olan Büyük Grev" de, somut bir olaydan, yani yeri, zamanı, koşulları ve kişileri belli olan bir olaydan esinlenerek, bunlardan kaynaklanarak yazılmıştır. Ama salt esinlendiği olayı anlatmakla yetinmemektedir. Daha doğrusu, hiçbir tek olayı anlatmamakta, aynı dosyada sıralanabilecek benzer olayların ve bu olaylardaki kişilerin hepsinde ortaklaşa varo-

12.12.1977; Engin, Aydın, Politika, 17.12.1977, 20.12.1977 ve 22.02.1978; Özgür, Özlem, "İhanetin Belgeleri de Okunur", Politika, 20.12.1977; Nezir, Seyyit, "Kim Ne Adına?", Vatan, 25.12.1977; Baydar, Oya, "Eleştiriden İhanete", Politika, 20.12.1977; Taygun, Ali, "Gerçeği Söylemek", Politika, 22.12.1977; Aydın, Faruk, "Büyük Grev ve Aziz Nesin", Vatan, 12.02.1978.

779. Baydar, Oya (1977), "Boğmak isteyenler boğulur", Politika, 16.12.1977.

780. Nesin, Aziz, "Büyük Grev Gerçeği, Zamana Dilekçe", Vatan, 28.01.1978.

lan nitelikleri soyutlayarak birleştirmekte, böylece biçok benzer olaydaki niteliklerin tıpkılığını kural olarak göstermektedir. (...) 'Büyük Grev' masal-öyküsünün kalkış noktası, esin kaynağı hiç kuşkusuz, Maden-İş'in MESS'e karşı başlattığı ve sekiz aydır sürmekte olan, ne zaman ve ne biçimde sonuçlanacağı da dahaca bilinmeyen grevdir. Ama o masal-öykü, salt bu grev olayını ve kişilerini anlatmakla yetinmemekte, geçmişte yapılmış ve gelecekte yapılabilecek benzer grevleri de anlatmaktadır. (...) Masalların yada masal-öykülerin yazılışının üstünden zaman, hele uzun zaman geçince, bunların kaynaklandığı olay yada kişilerin unutulup gider. Ama ortaya koyduğu gerçeğe birlikte masal kalır."⁷⁸¹

Bu masal-öyküde anlatılan, -edebiyat bir yana- Maden-İş'in yürüttüğü Büyük Grev'dir. *Büyük Grev* masal-öyküsü, yayınlandığı gün gerçek hayatta devam eden bir Büyük Grev'le özdeşleşmiş, onlarca fabrikada birden yürütülen grevleri birçok noktada tartışılır duruma getirmiş, grev yerlerindeki binlerce işçiyi moral olarak ve doğrudan etkilemiştir. Masal gerçek hayata o derece değmiştir ki, geçen uzun zaman masalın kaynaklandığı olayı unutturmamış, masal içinden geldiği gerçeği hatırlatır, o gerçeğe bilinir olmuştur. Bunu Aziz Nesin daha o yıllarda öngörmüş: "Ama şimdi, koparılan yaygaradan ötürü, artık her okuyan bu masalın hangi olay ve kişileri eleştirmek için yazılmış olduğunu da anımsayacaklardır."⁷⁸²

Aziz Nesin'in masal-öyküsünün ve bu yolla Büyük Grev'e yönelttiği suçlamaların temel bir dayanağı, artı üretim ve fabrikalarda aşırı stoklardır. Tartışmaların önemli ölçüde bu noktada yapılmıştır. Ve uzun süre devam eden bu tartışmanın tümünün sezgisel ve çok da iyi araştırılmamış iddialara dayandığını da kabul etmek gerekir. Bu tartışmalar da ortaya konan tek belge, *Oyak Haber Bülteni*'nin Kasım 1977 tarihli sayısıdır. Bu belge Aziz Nesin tarafından Asım Bezirci'ye yanıt olarak Büyük Grev kitabına alınmıştır. Bültende Ordu Pazarları mağazalarına TV ve buzdolabı gelmeye başladığı haberi yer almaktadır.⁷⁸³ Nesin tarafından büyük bir ciddiyetle ortaya konan bu bülten, böylesine kapsamlı

781. Nesin, Aziz (1981), ss. 264-265.

782. Nesin, Aziz (1981), s. 266.

783. Nesin, Aziz (1981), ss. 339-340.

ve büyük bir iddia için güçlü bir kanıt kabul edilebilir mi? O dönemde Maden-İş uzmanlarının, uzmanlık dairelerinin/bürolarının aşırı üretim ve stok iddialarına karşı bir tespitleri var mıydı?

Maden-İş toplu sözleşme uzmanı Faruk Türkoğlu 1977'nin ilk altı ayında şirketlerin durumunun iyi olduğunu, göstergelere bakıldığında 1976 yılsonundaki durumun fabrikalarda içler acısı olmadığını söylüyor. Hammadde stoku vardır, talep yüksektir. "Mesela televizyon üretimi yüzde 80 filan artıyor. 75'e göre 76'da hem cirolar hem de tek tek televizyon üretimi, radyo üretimi, otomobil üretimi, hepsinde artış var. (...) Satış da peynir ekmek gibi gidiyor. 4. Plan'ı açarsanız orada talep tahminleri var. (...) [Sahiplik oranları] hızla yükseliyordu. Buzdolabı hızla yükseliyordu, çamaşır makinesi daha merdaneliler vardı... Yüzde yüze doğru [yükseliyordu]. Otomotivde de büyük talep vardı, [araba almak için] sıraya giriliyordu." Türkoğlu'na göre o dönemde stok olması imkânsızdır. Esas hammadde sıkıntısı, üretim sıkıntısı 1977'nin ikinci yarısından itibaren başlamıştır. Ve grevler için daha fazla bekleme imkânı da yoktu.

"Zamanla makro ekonomik durum daha kötüye gittiği için işverenlerin de uzasın gitsin tavrına girmeleri tehlikesi vardı. (...) Aziz Nesin'in dediği gibi üç yıl süreli bir krizdi, yani [krizin] uzun süreceği o zaman belliydi. (...) 77'de iki paket uyguladı Demirel, ikisi de başarısız oldu. Ecevit'in 78 ve 79'daki paketleri de başarısız oldu. (...) Biz Eylül'ü bekleseydik veya 30 Mayıs'ta değil de 30 Mart'ta yapsaydık bir avantajı olmayacaktı. 30 Mayıs hesaplanan, tam hedefi 12'den vuran bir tarih olmayabilir ama Mayıs, Haziran aylarında [grevin] yapılması lazımdı." ⁷⁸⁴

784. Faruk Türkoğlu, Sözlü tarih çalışması, 13 Temmuz 2011. 1977 Eylül'ünde Yankı dergisinde şu haber yer aldı: "MESS görüşlerini pek paylaşmayan ve 'çağdaş bir sanayici' olduğunu iddia eden bir işveren ise uyumsuzluğun nedenini kendisine göre yorumladı. 'Grevin uzaması MESS'in işine geliyor. Fabrikalar açılrsa bile hem döviz yokluğu hem de enerji kısıntısı nedeniyle tam kapasite çalışamayacaklar. Bu durumda da toplu sözleşme imzalanarak grevin bitmesi MESS üyesi bazı işverenlerin işine gelmiyor.' dedi. MESS Başkanı Şükrü Er ise bu iddiaları reddederek, 'Grevler başladığı zaman bu şartlar ortada yoktu. Grevin uzaması bizim de işimize gelmez. Bu çalışılmayan süre içinde banka ve ipotek faizleri de işliyor. Kalifiye elemanların birçoğu grevden sonra işe

Gene Maden-İş Toplu Sözleşme Dairesi'nde görevli uzmanlardan Alpay Biber stok tartışmalarının somut verilere dayanmadığına işaret ediyor. "Aziz Nesin, stoktan bahsediyor. Stoklar var diyor. Grev işverenin işine yarıyor, çünkü stoklar var... İşkolu aynı işkolu ama işyerleri farklı farklı, kiminin hammaddesi saçtır, kiminin demir çekmedir... Stoktan [kastedilen] ne? Yarı mamul mü? Öyle bir inceleme bilmiyorum. Bu bir iddiasa, buna bir cevap nedir, bilmiyorum ben. Benim bildiğim hamasi cevaplar... Ben [stoklar konusunda] ciddi bir çalışma hatırlamıyorum." ⁷⁸⁵

Stoklar üzerinden yürütülen tartışmayı ve Maden-İş'in bu süreçte ya da öncesinde bu konuda tespitleri olup olmadığını Maden-İş Araştırma Dairesi Müdürü Ali Eşref Aydın'la da ele aldık.

"Aziz Nesin'in iddiası, bu grev işverenin lehine olan bir grevdir, çünkü stoklar vardır, bu stokları eritmek için işveren sendikayı alet etti. Maden-İş'in Araştırma Dairesi Müdürü olarak bu iddiaya nasıl bakıyorsunuz?

- ... Stoklarla ilgili benim şahsen bir bilgim yok. Aziz Nesin'in elinde istatistikler var mı bilmiyorum. 77 Mayıs'ında, örneğin 76 Mayıs'ıyla, örneğin 75 Mayıs'ıyla, örneğin 74 Mayıs'ıyla kıyaslandığında işyerlerinin depolarında daha fazla mı stok vardı ben bunu bilmiyorum. Aziz Nesin biliyor mu, onu da bilemem. O açıdan, işverenlerin yararına olmuştur sonucuna götürecek bir bulguyu ben bilmiyorum.

"- Bu iddia ortaya geldikten sonra sendikada buna ilişkin bir çalışma yaptınız mı?

dönmeyecekler. Zaten döviz sıkıntısı da grev nedeniyle başladı. İç üretim durunca piyasa ithalat yoluna gitti. Döviz de bu nedenle bitti.' dedi." Yankı, 12-18 Eylül 1977, Sayı: 339, ss. 23-24. MESS grevlerin madeni eşya sektöründe büyük zarara neden olduğunu, Maden-İş'in 1977 yılında "MESS camiasında % 89,53 oranında işgücü kaybına" yol açtığını ilan etmiştir. Bkz. MESS Gazetesi, 14 Ağustos 1978, Aktaran Gelenek ve Gelecek (1999), Birinci Cilt, s. 453, "Bir süre önce, Maden-İş grevleri dolayısıyla patronların 3 milyar zarar ettiğini yazdılar. Grevci işçileri halka şikâyet etmeye kalkıştılar. Üstelik aynı yazıda grev süresince işçilerin kaybının 250 milyon olduğunu belirterek işçileri bir an önce işbaşı yapıp, aklıktan kurtulmaya çağırdılar." Maden-İş, "MESS'te Telâş", 30 Ağustos 1977, Sayı 93, , s. 7.

785. Alpay Biber, Sözlü tarih çalışması, 18 Mayıs 2011.

"- Son zamanlarda stok vurgulamasından daha çok Aziz Nesin'in öne çıkar-maya çalıştığı şeyler, (...) bir anlaşmalı sarı sendikacılık örneği gibi sunma-ya çalıştı Aziz Nesin. Buna işçinin kendisinden tepki geldi, demin o sözünü ettiğimiz Spor ve Sergi Sarayı'ndaki bir akşam düzenlenen toplantıda Aziz Nesin'e bir tepki gösterildi. Bir yazar olarak, bir mizahçı olarak ya da sıradan bir yazar olarak kendi dışındaki her şeyle ilgilenebilir, kalemi de varsa yazabilir. Aziz Nesin'e 'Niye Büyük Grev kitabını yazdın?' demeye kimsenin hakkı yok. Ama Aziz Nesin'in oradaki ana eksiği şudur: Sendikayla ya da sendika dışında bu firmaları tanıyan, bu sektörü tanıyan iktisatçılarla ko-nuşabilirdi. Veriler toplayabilirdi. Bulgular elde edebilirdi. (...) Stoklarla ilgili özel bir tespitimiz yok. (...) Dolayısıyla, azdır, çoktur gibi bir şey söyleyecek durumda değiliz."⁷⁸⁶

MESS hukuk danışmanı Ergun İnce ise bu dönemde işyerlerinin genel olarak bir stok sorunu olmadığını belirtti. "[Stok] yoktu. 1977'de stok yapacak insan kalmamıştı. Ekonomi o kadar kötüydü ki değiş tok, para kalmamıştı insanlarda. Bir sene sonra 5 sente muhtaç hale geldi Türkiye. 78'de biliyorsunuz. Kim neyin stokunu yapacak? Yoktu böyle bir şey, gerçekten yoktu. Yazılmış, çok klasik laftır. Ondan önceki dönemlerde açık konuşmak gerekirse, 1970'lerde, ben 66'dan beri biliyorum hakika-ten stoku eritmek için greve evet deyip 15, 20 gün grev yapanlar olduğu-nu biliyoruz. Gerek MESS üyesi gerek MESS üyeleri dışında... [Sadece] metal kolunda değil... Başka kollarda daha da fazla. Tekstilde özellikle bu sevilen bir işti, stoku eritmek. Ama 77'lerde para yok, hakikaten para yok insanlarda, döviz de yok. Mal getiremiyorsunuz dışarıdan nerede stok yapacaksınız?"⁷⁸⁷

Geçmişte Büyük Grev'i yürütmüş kadrolarla yaptığımız sözlü tarih çalışmaları sırasında üzerinde sıklıkla durulan nokta, Aziz Nesin'i bu şiddette bir karşı çıkışa iten, buna inandıran gerekçelerini daha grevler başlamadan önce ortaya koymamış, Maden-İş'i uyarmamış olmasıdır. Alpay Biber Aziz Nesin'in eleştirisini yanlış bulmadığını ama şiddetinin yüksek olduğunu belirtiyor. Biber, Aziz Nesin'e karşı şiddetin de aynı

786. Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.

787. Ergun İnce, Sözlü tarih çalışması, 13 Ekim 2011.

derecede yüksek olduğunu vurguluyor. “Ama o zaman da ipler öyle atılmıştı zaten. (...) Önceden Aziz Nesin Kemal Bey’i veya bazı Maden-İş’lileri uyardı mı? İkaz mahiyetinde... Bunu bilmiyorum. Ama ikaz denen şey o dönemde, 80 öncesinde hatırla, herkes için, kabul edilecek bir şey değil. Herkesin bildiği en doğrudu. Ve stratejiler uzlaşmaya tamamen kapalıydı.”⁷⁸⁸ Memet Ertürk, Aziz Nesin’in *Büyük Grev* masal-öyküsünün yayınlanmasından önce kendilerine hiçbir zaman grevlerle ilgili uyarısının olmadığını söylüyor. “Grevden önce bir işçi dostu olarak, Kemal Türkler’e, bana [gelebilirdi.] Biz açık insanlarız, Aziz Nesin’e çok büyük saygı gösteren insanlarız. Dinleriz. Bir fikri varsa, gelip söylemeliydi. ‘Ben böyle düşünüyorum’ demeliydi.”⁷⁸⁹ Halit Erdem de Aziz Nesin’in grevlerden önce bir uyarısının olmadığını kaydetti ama bu noktada Aziz Nesin’i değil kendi üstenci tutumlarını yediğini de vurguladı. “Biz o gün öyle bir havadaydık ki, her dediğimizi yapan, sermayeye karşı bayrak açmış, savaşa çıkmış işçi sınıfının öncüsüyüz, herkes bize biat etmeli, bizim dediğimizi doğru kabul etmeli. Oysa Aziz Nesin’e sen bunu kabul ettiremezsin.”⁷⁹⁰ Aziz Nesin ise *Büyük Grev* masal-öyküsünün yarattığı tartışmalar sırasında şunları yazmıştı:

“MESS’e karşı grevde, sanki MESS bu greve çağrılık çıkarmış gibiydi. Bu savaşım çağrısını kabul etmekle kimi sendika yöneticileri, eski yanlıştan ders almadıklarını ortaya koydular. MESS’in geri çekilir görünmesi, grevcileri cep içine almak içindi. O günlerde, bu öykümü daha önce yazmış olsaydım şimdikinden de çok saldırıya uğrardım ama uyarı görevimi yapmış olur muydum, diye hala düşünürüm.”⁷⁹¹

Neden greve çıktı Maden-İş? Büyük Grev’in genel şartlarla ilgili/siyasi nedenleri/yanları vardı mutlaka, 70’ler, emek ve sermaye arasındaki mücadelenin keskinleştiği yıllardı. “DGM’yi ezdik, sıra MESS’te” sloganıyla yürütülen Büyük Grev’in stratejik nedeni, “Grup sözleşmesine hayır!” sloganıyla somutlanıyordu ki, grup sözleşmesi o dönemde, DİSK’in ve

788. Alpay Biber, Sözlü tarih çalışması, 18 Mayıs 2011.

789. Memet Ertürk, TÜSTAV’da yaptığımız toplantı kayıtları, 3 Mayıs 2010.

790. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

791. Nesin, Aziz (1981), s. 298.

bütünüyle sosyalist solun karşı çıktığı işveren sendikalarından gelen bir stratejik önermeydi. Büyük Grev'in ekonomik taleplere bağlı sendikal nedenleri de vardı. Maden-İş, MESS'in ücretlerin dondurulması olarak nitelediği ücret politikasını reddediyor, tabanda belirlediği ücret artışları istiyordu; çalışma sürelerinin düşürülmesi önemli talepleri arasındaydı; kıdem tazminatlarının yükseltilmesi gibi iş güvencesiyle doğrudan ilgili hedefler de ortaya koymuştu. Ve Maden-İş DGM direnişi gerekçe gösterilerek işten çıkartılan üyelerinin işlerine iadesini ve kara listelerin yırtılmasını istiyordu.

MESS, Maden-İş'in taleplerinin hiçbirine olumlu cevap vermedi. "30 Mayıs sabahı DİSK ve Maden-İş başkanı Kemal Türkler ve MESS başkanını Turgut Özal'ın da katıldığı son görüşmede stratejik meseleler aşılamadı. Ücretlere bile girilemedi. MESS son derece katı durdu, Maden-İş'in hiçbir talebini kabul etmedi. Müzakereler kilitlendi. Bu noktada ne yapabilirdi, Maden-İş? 30 Mayıs sabahı, Nesin'in "ekonomi-politik şaheseri" ve stoklar meselesi, hayat içinde nerede duruyordu? Nasıl çözecekti Maden-İş, grevsiz? Ya da grev yapmayıp da ne yapacaktı?"⁷⁹²

DGM nedeniyle işten çıkarılan işçilerin işlerine iadesi taleplerimizden vazgeçiyoruz, grup sözleşmesini kabul ediyoruz, ücretlerin dondurulması anlamında yorumlasak da MESS'in ücret teklifini olduğu gibi kabul ediyoruz, çalışma sürelerinin düşürülmesi ısrarımızdan vazgeçiyoruz, kıdem tazminatları ve diğer taleplerimizden de... Bunu söyleyebilecek miydi?

Büyük Grev kaçınılmazdı. Ve bu noktada son derece açıktır ki Büyük Grev, hiçbir araştırmaya da dayanmadan ortaya atılan stok iddiasıyla eleştirilemez. Bu haksızlık olur. Veleve ki stoklar gerçekten iddia edildiği boyutlarda bile olsa... Stok meselesi, sermaye açısından sendikayı/işçiyi greve iten bir neden bile olsa... Sendika için, işçi için 1977 koşullarında grevden başka çıkış/çözüm yoktu. Halit Erdem teknik olarak da grevin alternatifinin olmadığını belirtti. "[Greve çıkmasaydın] yetkini kaybederdin... (...) Bu tabloyu sendika yaşıyor, Aziz Nesin bunu nereden bilsin?"⁷⁹³

Bir iktisatçı olmadığı gibi Aziz Nesin'in, toplu pazarlık sürecinin me-

792. Şafak, Can, "34 yıl sonra Büyük Grev", Sendika.Org, 24 Haziran 2011.

793. Halit Erdem, Sözlü tarih çalışması, 10 Haziran 2011.

kanizmaları konusunda da yeterince bilgi sahibi olmadığı anlaşılmaktadır. Buna yürüttüğümüz sözlü tarih çalışmaları sürecinde Maden-İş 16. Bölge Temsilcisi Hanefi Öztürk de dikkat çekti. Ali Eşref Turan, Nesin'in amacın işçi sınıfına yol göstermek ise, bunu yanlış donelelere dayanarak yaptığı görüşünde: "Bu Türkiye'de ve kısmen Türkiye kadar olmasa da dünyada da karşılaştığımız şey. İnsanlar aşına olmadıkları konularda da kalem oynatabiliyorlar. Bu çok uzak durulması, yapılmaması gereken bir şey. Ama maalesef Aziz Nesin de yaptı." ⁷⁹⁴ Ve Maden-İş toplu sözleşme uzmanı Erkan Aslan, bu noktada paralel ama ilginç tespitler ortaya koydu.

"Aziz Nesin'in bu grevlerin bir oyun olduğu ya da fiyasko olduğu yönündeki bakış açısı vardı. Bunun, Türkiye'de yerleşik toplu sözleşme düzeninin getirdiği zorunlulukları bilmeyişinden kaynaklandığını büyük ölçüde, düşünüyorum. Biz de o mücadeleyi, biraz, o zorunluluğu aslında siyasetimizin bir sonucu olarak yansıttık. Açıkçası süreci kavramadığını anlatmak bizim işimize gelmedi. Yoksa Aziz Nesin'e düşmanlık yapmanın –yaşam içinde de aslında adam dimdik ayakta durdu- hiçbir yararı yoktu. Mitinglerde, 'Aziz sen nesin' sloganları atıyorduk. Oysa, 'Hocam stoku da olsa biz şu kadar zaman içinde greve çıkmazsak yetkimiz düşer...' [diye] teknik süreci anlatsaydık, ben inanıyorum ki Aziz Nesin, bana göre parlak bir insandı, bana göre, bu süreci yanlış algıladığını söyleyebilirdi." ⁷⁹⁵

*

Aziz Nesin'in *Büyük Grev* masal-öyküsünün hedefinde örtülü bir şekilde de olsa esas olarak TKP vardı. Ve tepkiler, suçlamalar da bu çevreden yükseldi. Bunun geri planındaki önemli faktörlerden biri de eski tüfeklerin bitmeyen hesaplaşmasıydı. Bu, Aziz Nesin'in suçlamaları yanıtlarken zaman zaman yaptığı "sizin takım" vurgusundan da görülmekte, anlaşılmaktadır. "Yüzlerce doğruyu açıklayamadık. Ama ben, yazamadığım bu eleştirilerimi, eleştirdiklerime hep ulaştırdım. Elbet bu yüzden beni kutlamadılar. Böylece, tuttuğunuz takımın neden bana düş-

794. Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.

795. Erkan Aslan, Sözlü tarih çalışması, 5 Ekim 2011.

man olduğunu da anlamış olursunuz.”⁷⁹⁶ Nesin’in 40’lı yıllara dayanan anılarından kimi detaylar da yanıtlarında yer almaktadır.⁷⁹⁷ Aziz Nesin, Büyük Grev masal-öyküsünü neden yazdığını da şu satırlarla açıklıyor:

“ ‘Büyük Grev’ adlı masal-öykümü yazışımından iki-üç hafta sonra, DİSK’in genel kongresi vardı. Öyküyü o sırada yazışımın nedeni işte budur. Genel kurul olmasaydı, yine de yazmayacaktım. Amacım, kongreye katılacak işçileri uyarmaktı. Bu bakımdan, öykünün yazılış ve yayınlanışındaki zamanlama, hiç de zamansız ya da yanlış zamanlamalı değildir. Daha iyi yönetmenler seçildi mi? Bu, benim görevim değil. Yazar olarak benim görevim, uyarmak.”⁷⁹⁸

Büyük Grev TKP ve bir dizi demokratik gençlik ve kadın örgütü dışında sosyalist soldan destek görmedi. Bunun nedeni solun kendi arasındaki hesaplaşmasıydı. Nesin’in Büyük Grev masal öyküsünün yayınlanması da bu çerçevede anlaşılabilir, nitekim kendisi de yaklaşan DİSK kongresi nedeniyle bu masal öyküyü yayınladığını yazmıştır. Nesin’in işçiye yol

796. Nesin, Aziz (1981), s. 296. Nesin bir yanıtında, yöneticilerinden kimilerine karşı olduğu ve onların da kendisine karşı hatta düşman olduğu bir örgütün “kendilerinden olması” için vermeyi önerdikleri büyük çıkarları elinin teresiyle itişinden söz etmektedir. Aynı yerde, s. 275. Nesin Özlem Özgür’e hitaben şunları yazıyor: “Diyor ki: ‘Aziz Nesin’in gerçek yüzünün ne olduğu, belli bir süreden beri biliniyordu.’ Şunu öğrenmek istiyorum: Benim gerçek yüzüm, hangi belli süredenberi biliniyor? Bunu siz bilemezsiniz. Yanıtını ben vereyim: Daha önceleri de var ama, sonuncusu şudur: Sizin bağlı ve bağımlı olduğunuz takıma girmem için yapılan son yağlı öneriyi elimin tersiyle reddettiğimden ve başkanı bulunduğum Türkiye Yazarlar Sendikası’nı o takıma (sizin takıma) bağlamaya karşı geldiğimdenberi...” Aynı yerde, ss. 353-354.

797. Faruk Türkoğlu Aziz Nesin’in sol ve sendika çevreleriyle ilişkileri konusunda şu tespitleri yapmıştır: “ 67’de bir miting olacak, ya Çetin Altan ya Aziz Nesin. Bizim sendikacılar Çetin Altan’ı -moda ya o zaman, genç- tercih etmişler. Eskiden kalan (...) kırgınlıklar Aziz Nesin’de vardı herhalde. Bir de hep kontra bakan birisi, bir de sanatçı, bir kurgu yapıp yazmış. (...) 45’ten itibaren hep dışta kalmış, hep kontra kalmış, sol hareket içinde. Ama çok değerli, Türkçesi çok iyi, çok güzel öyküleri olan [bir sanatçı]. (...) Sanatçı özgürdür ama. Aziz Nesin’e gösterilen tepki çok sertti, maksadını aştı. Aziz Nesin’in ne kadar hata yaptığı düşünülmüyorsa, o tepki de aynı ölçüde [hatalıydı].” Faruk Türkoğlu, Sözlü tarih çalışması, 13 Temmuz 2011.

798. Nesin, Aziz (1981), ss. 289-299.

göstermesinde beis yoktur mutlaka ama bunu yaparken, binlerce işçi tarafından sürdürülen grevleri ve sendikayı ve de grevleri yürüten işçi liderlerini konu alması tartışmaya açıktır.

Sinegöz Film Atölyesi tarafından yapılan yorum: Büyük Grev?

Bu noktada bir parantez açmak gerekiyor. Belgeseli çekerken yer verip vermemeyi çok tartıştığımız, ancak sonunda vazgeçtiğimiz önemli bir tartışma bulunuyor: 70'lerin sonunda patlak veren "Büyük Grev" tartışması. Kitabın son bölümündeki röportajlarda tartışmaya daha ayrıntılı tanıklık etme olanağı sunuluyor. Tartışma, Nesin'in Büyük Grev isimli öyküsünden çıkıyor. O sırada Maden-İş toplumsal mücadelenin en dinamik döneminde, DGM'lerin kaldırılması için mücadele veriyor ve başarı kazanıyor. Bu başarının hemen arkasından, o günlerde bugünkü TÜSİAD'a benzer bir misyonu olan MESS'e karşı bir grev örgütlenme kararı alınıyor. Çok geniş katılımlı ve sert geçen bu grevin altıncı ayında Nesin, Vatan Gazetesi'nde yayımlanan "Büyük Grev" isimli öyküsünde; işçilerin kandırıldığı, işverenin stoklarını tüketmesi için işverenle işbirliği içerisinde olan sendika patronları tarafından örgütlenen bir grevin öyküsünü anlatıyor. Öykünün hemen ardından Nesin ile Maden-İş, ve yakın durduğu TKP arasında, Maden-İş'in sahibi olduğu Politika gazetesi sayfalarında yayımlanan 14 yazı ile yürütülen bir tartışma başlıyor. TİP tartışmada Nesin'den taraf oluyor; örneğin Yalçın Küçük, Nesin'in bu öyküyle ekonomi-politik dersi verdiğini söylüyor. Politika yazarları ve Maden-İş suçlamalarını, "Aziz Nesin, sen nesin?" sloganıyla bir kampanya şeklinde örgütlüyor ve Aziz Nesin'in kişiliğine yönelik pek çok saldırı ve suçlama ortalıkta dolaşıyor.

SineGöz bu tartışmanın gereksiz yere büyütüldüğünü düşünmüş, tartışmanın iki tarafının da kendi pozisyonlarından uzaklaştığına inandığından ve bu tartışmanın Nesin'in yaşamında belirleyici bir öneme sahip olmadığını düşündüğünden, bu tartışmaya yer vermemiştir. Ancak ek olarak kitapta yer vermeyi kararlaştırdığımız röportajlarda bu tartışma yürütüldüğü için, tartışmaya not düşmek gerekiyor.

Her şeyden önce, bu tartışmada taraf tutmak yapılacak en önemli hata olacaktır. Grevin içeriği ve zamanlamasına dönük tartışma aşılmıştır. Nesin'in eleştirisi, "haklı" olabilir. Hatta Nesin'in tespitleri ve kaygıları sınıfsaldır. Ancak siyasal değildir!

Grevin örgütleneceği, aylar öncesinden bellidir ve grevin sonuçları üzerine her türlü kaygıyı grev örgütlenmeden tartışmak ve tartıştırmak elbette bir sorumluluktur. Ancak bu kaygıları, grev başladıktan aylar sonra, mücadelenin en sıcak anında dillendirmek, doğru ya da yanlış, ancak siyasal olmaktan uzak bir tavidir. Kaygılar çok büyük ve acil ise, bu tartışmayı bir günlük gazetenin sayfalarında değil, ama siyasal platformlarda tartışmak da mümkündür. Bu anlamda Aziz Nesin'in tavrı, evet, sorunludur. Yukarıda tartıştık; bunu da aydın kavramının tanımında aramak ve rahatlıkla bulunabilir. Popülizmin ve örgütsüzlüğün Aziz Nesin'in tavrına bazı örneklerde apolitizm olarak yansıdığını bir kez daha hatırlatmak gerekiyor.

Diğer tarafın ise tartışmayı siyasal düzlemde yanıtlamayıp, Aziz Nesin'in kişiliğine saldırı şeklinde örgütlemesi ise talihsizliktir. Aziz Nesin eserleri ve mücadelesi ile işçi sınıfına çok önemli katkılar koymuş ve kendisini sevdirmiştir. Bu ilişkiyi "Aziz Nesin, sen nesin" sorusuyla zedelemek hata olarak gözükmekte. Tartışmayı bu boyutlara taşıyan ise büyük ölçüde Politika Gazetesi olmuştur.

Ancak gerek tarafları, gerekse tarafların tavırlarını ancak o konjonktürde anlamak ve anlamlandırmak mümkündür. Bu da derin siyasal tartışmaların konusu olduğundan bu sayfalarda ancak TİP ile TKP arasındaki ilişkiye gönderme yapmak anlamlı. Kökenleri çok da farklı olmayan ancak söylemleri farklılaşan bu iki hareket 70'lerin sonlarında siyasal "rekabet" içerisinde. Bu tartışma da, gerçekte bu rekabetin bir ürünüdür ve Aziz Nesin dolaylı olarak bir taraftır. 70 sonrası TKP yöneticileri ile "kişisel" ilişkilerinin gergin ve TİP ile ilişkisinin görece daha olumlu olduğu da bilinmektedir.

Bu örnekten yola çıkarak tanımlayabileceğimiz bir yasa da, aydınlar ve siyasal partiler arasındaki ilişkinin çoğu zaman kişisel düzlemde, daha doğrusu kişiler düzleminde kuruluyor ve anlam kazanıyor olmasıdır. Doğrusu bu ilişkinin siyasal düzlemde anlamlandırılmasıdır ve Aziz Nesin bu başlıkta görece gelişkin bir örnek sunsa da, Büyük Grev örneği Nesin'in de genel tavrını bütünüyle yansıtmayan talihsiz bir örnek olmuştur.

<http://sinegoz.org/> Ayrıca Bkz. <http://www.nesinvakfi.org/>

Sendika ve toplu pazarlık politikaları açısından bakıldığında Büyük Grev'e soldan gelen eleştirilerin katkı sayılabilecek, özgün bir yanı yoktur. Doğrudan siyasal suçlamalar dışında bu eleştirilerin dayandığı temel

MESS

Tercüman, 17 Ağustos 1977.

Karar verildi. Bu karar, Türkiye'nin geleceği için alınmış bir karardır. Kararın amacı, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal hayatını düzeltmek, halkın yaşam seviyesini yükseltmek ve ülkenin kalkınmasını sağlamaktır. Kararın uygulanması, Türkiye'nin geleceği için büyük önem taşımaktadır.

ANAYURDU
YUNUS
Büyük bir kararın alınması, Türkiye'nin geleceği için büyük önem taşımaktadır. Kararın uygulanması, Türkiye'nin geleceği için büyük önem taşımaktadır.

İŞÇİLERİN T. KOMÜNİST PARTİSİNİN EMRİ İLE DİSK GREVLERİNİ SÜRDÜRÜYOR

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

BU HAFTA REFİK SONMEZSOY

TÜRK-İŞ SAVUNMAYI BIRAKMALI HÜCUMA GEÇMELİDİR

Son haftanın tartışmaları, işçilerin geleceği için büyük önem taşımaktadır. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

DİSK'in emriyle, işçilerin geleceği için büyük önem taşımaktadır. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

DİSK'in emriyle, işçilerin geleceği için büyük önem taşımaktadır. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

HAZARDA SU DÜYÜNLERİ
Ünvanı, Türkiye'nin geleceği için büyük önem taşımaktadır. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

İşçilerin T. Komünist Partisi'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

TEKİRin emriyle, işçilerin geleceği için büyük önem taşımaktadır. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

SEÇİM SORUŞARI STRATEJİ
T.K.P.'nin emriyle, işçilerin geleceği için büyük önem taşımaktadır. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

NEİTİC
T.K.P.'nin emriyle, işçilerin geleceği için büyük önem taşımaktadır. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor. İşçilerin bu kararına, T. Komünist Parti'nin emriyle, Disk grevlerini sürdürüyor.

Aziz Nesin'in büyük fırtınalar koparan Büyük Grev masal öyküsü Vatan'da, Haslet Soyöz'ün hafızalardan çıkmayan, çıkmayacak olan karikatürüyle yayımlandı.

politika grup sözleşmesinin reddi olmuştur ve bu da aslında Maden-İş orijinelidir. Solun yaptığı, Maden-İş'in bu politikaya, bu karşı çıkışa ilişkin olarak geliştirdiği argümanların tekrarıdır. Büyük Grev'i çeşitli noktalardan eleştiren solun hemen bütün kesimleri Maden-İş'in grup sözleşmesine ilişkin çözümlemelerini/tezlerini benimsemekte, esas almakta, eleştirilerini Maden-İş'ten kopya ettikleri bu çözümlemelere dayandırmaktadırlar. Bu işçi sınıfının, sendikaların içinde olmanın, sendikal pratiğin dayattığı zorluklarla yüz yüze bulunmanın getirdiği farktır.

Bunun dışında solun Büyük Grev'e yaklaşımı ve eleştirileri ağırlıklı olarak siyasi kaygılara dayanır. Öyle ki grevlere soldan yöneltilen tek özgün eleştirinin her şeye rağmen gene de Aziz Nesin'in *Büyük Grev* masal-öyküsü olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Grevlere değil ama grevci işçilere destek açıklamaları yapılmıştır ama bu "destek" de siyaseten/şeklen -sözde- bir destektir ve soyuttur. Bunun gerisinde Büyük Grev'in TKP tarafından örgütlenip yürütüldüğü algısı vardır. 1975-1977 yıllarında TKP'nin DİSK ve Maden-İş içinde yarattığı hâkimiyet, TKP ve TKP çizgisindeki demokratik gençlik ve kadın örgütlerinin Büyük Grev'i sahiplenmesi, bu algının zaman içinde güçlenmesine neden olmuştur.

SONUÇ

“... ’77 sonlarına dek DİSK ya da Maden-İş gibi işçi sınıfının toplumsal ekonomik örgütlerinin hemen her girişiminde topluma yansıyan siyasal motivler, son çözümde, varılan aşılmış üst yapının da kaçınılmaz bunalmalarının birer sonucuydular. Oluşum, en sonunda, işçi sınıfının politik platformda kendi tarihsel partisiyle özgürce yer alması isteğine kadar uzanmıştır. Kuşkusuz, bu, küçük burjuva ya da orta sınıf kökenli çeşitli solculuk türlerinin de sendeleyiş süreciydi. Yeni güçler öncelikle kendileri için, bağımsız bir sınıf olmak istemektedirler. Yoksa, küçük burjuvazinin belirli kesimlerinin sürüklenen bir parçası değil...”

MADEN-İŞ ile metalurji kesimindeki sermayeyi örgütleyen MESS’in, grev ve lokavtlarla süren bir buçuk yıllık çekişmesinin, söz konusu koşullarda salt ekonomik amaçlarla kısıtlanmasını beklemek aşırı iyimserlik olurdu. Emek de, sermaye de, bir bakıma doğrudan doğruya demokratikleşme ve siyasal iktidar sorunlarında kendi etkinlik düzeylerinin göstergelerini yansıtan ‘70’ler sonları Türkiye’sinde, politik tavırlarını açık seçik gündeme sürmüşlerdir. Bu, siyasal planda süren iktidar çekişmesinin, sosyal plandaki bir başka uzantısı olmuştur. Siyasal iktidar, daha geniş bir demokrasi öneren orta sol CHP’nin önderi Ecevit tarafından elde edildiği an, sosyo/politik düğüm de belli ölçüde çözülmüş bulunuyordu. Ekonomik alandaki isteklerin çözümü ise, bu açıdan, ancak ikincil bir olaydır. Öyle ki, Maden-İş, kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu bir sistemde, en iyi kavramının, temelde tartışmalı olduğu bir sistemde, en iyi kavramının, temelde tartışmalı olduğunu söylemekten de kaçınmamaktadır. Anlatılmak istenen şey, sosyal ve politik boyutları bulunan büyük olaylarda, varılan sonuçların ancak göreceli birer başarı sayılabileceğidir. Başarının asıl ölçütü ise, uzun sürede ve dönüşüm süreçlerinin bütünlüğündedir. Ekonomik amaçların daha ötesinde, Türkiye’de sosyal güçlerin istek ve özlemlerine açık bir demokratik ortamın, bütün olarak yaratılabilesindedir.” (Ali Gevgilili)

Büyük Grev, 1978 Şubat’ının ilk günlerinde MESS’le Maden-İş arasında anlaşma tutanağının imzalanmasıyla bitirildi. Maden-İş ve imzalanan

sözleşme soldan gelen kimileri çok ağır suçlamaların, eleştirilerin hedefi oldu. Maden-İş, sonucu “zafer” olarak ilan etti.⁷⁹⁹ Zafer değildi elbette ama toplu sözleşme tekniği içinde –hedefler ve kazanımlar açısından– geri bir sözleşme de değildi. Ama Büyük Grev söz konusu olduğunda bunlar, tali meselelerdir.

Büyük Grev birçok yanıyla özgündü, eşsizdi; “zafer”, “başarı”, “başarısızlık” kavramlarıyla değerlendirilemeyecek, bu kavramlara sığmayacak bir büyük işçi eylemiydi.

*

1974 Genel Kurulu’nun ardından Maden-İş, büyük bir örgütlenme atağı başlatır. 1977 Genel Kurulu’na kadar olan bu ilk yıllar Maden-İş’in madeni eşya işkolunda hızla büyüdüğü/yükseldiği yıllardır.⁸⁰⁰ Ve madeni eşya işkolunda Maden-İş’in yükselişi öyle güçlü bir ivmeye sahiptir ki, 1977 yılına gelindiğinde Maden-İş, kadrolarıyla, örgütlülüğüyle yeni bir sendikadır sanki. 1974 Genel Kurulu’nda tabandan gelen genç bir kadroyu yönetime taşımıştır Maden-İş. Teknik kadrosu/uzmanları 70’lerin başlarında Maden-İş’e çoğunlukla üniversite eğitimlerinin hemen ardından katılmışlar, sendika hareketiyle ilk kez Maden-İş’te tanışmışlardır. Geride 1949’da sendikanın kuruluşuna kadar uzanan köklü bir geleneği olan, Kavel grevini, Sungurlar direnişini, 1964 MESS grevlerini örgütleyen, 1967’de DİSK’i kuran sendika/işçi hareketi tarihine damgasını vurmuş bir büyük sendika geleneği vardır. Ve Maden-İş yönetim kadrolarını neredeyse bütünüyle yenilediği 1974 yılından 1977 yılına kadar olan üç yıl içinde iki katını aşan bir büyüme gerçekleştirmiştir. Bu sürecin detayı Maden-İş’in 1977 yılında toplanan 22. Genel Kurulu’na sunduğu Çalışma Raporunda verilmektedir:

“1974-1977 Çalışma döneminin başlangıcı olan 14.9.1974 tarihindeki üye

799. MAHA Ajansı, “Maden-İş Sendikası Genel Yürütme Kurulunun Grev ve Lokavttan Çıkan Üyelerine Bildirisi”, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1 Ek.

800. Politika, 147 işyerinde çalışan 20 binden fazla işçinin 1976’da Maden-İş’e üye olduğunu yazmaktadır. Bunlar arasında Atlı Zincir, General Elektrik, Nasaş, Mannesmann, Sungurlar, Çelik Halat, Perfektüp, Karbon Çelik, Perma Sharp, Metal Kapak, Esem Elektrik fabrikaları da vardır. Politika, 03.02.1977.

sayısını ve örgütlendiğimiz işyeri sayısını 100 kabul edersek sonraki üç yılda gelişme şu şekilde olmuştur:

	<i>Üye Sayısı İndeksi (1974=100)</i>	<i>Örgütlenen işyeri sayısı</i>	<i>Örgütlenen işyeri sayı- sı İndeksi (1974=100)</i>
14.9.1974 Tarihindeki durum	100	201	100
14.9.1975 Tarihindeki durum	149,62	36	117
14.9.1976 Tarihindeki durum	182,54	52	143
15.8.1977 Tarihindeki durum	223,61	53	170

1974-1977 Döneminde üye sayısındaki toplam gelişme % 123,61 olmuştur."⁸⁰¹

Kurulduğu andan itibaren madeni eşya sektöründe çok önemli işler yapan, daha 1950'lerde geniş bir işçi kitlesini kucaklayabilen, 1960'larda yoğunlaşan sanayileşmeyle birlikte bir yandan örgütlenen, örgütlene-
mediği işyerlerinde de varlığını hissettiren bir sendika olarak Maden-İş, 1977'ye kadar yükselen grafiği olan bir sendikadır.⁸⁰² Ve bu yükselişin asıl ivme kazandığı dönem de 1974-1977 dönemidir.

Sendika 1974'te 12 bölgede etkin örgütsel faaliyet gösterirken 1977'de 16 bölge, 9 irtibat bürosu ve 5 lokale ulaşır.⁸⁰³

Ve 22. Genel Kurul Çalışma Raporu'nda kaydedilen, 1974-1977 dö-

801. Maden-İş (1977), s. 95.

802. "Maden-İş sadece kendi üyeleri için daha iyi sözleşme yapmakla kalmazdı, Maden-İş'in akdettiği sözleşmeler, sektöründe işçiye sahip çıkmayan sendikaları bile bir ölçüde dürtüklerdi. Karşı fabrikada Maden-İş saat ücretlerine -çok eski zamanlardan bahsediyorum- 125 kuruş zam almışken, siz 75 kuruşa imza atmakta zorlanırdınız. Sadece kendi sektöründe değil, hem DİSK'e bağlı sendikaların var olduğu öteki işkollarında hem de DİSK dışındaki sendikalar için de örnekti. (...) Maden-İş'in akdedeceği sözleşmeler beklenir, onlara bakılırdı. Emsal kabul edilirdi. " Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.

803. Maden-İş (1977), s. 95.

neminde başlayıp 1977 Eylül'ünde, 22. Genel Kurul toplandığı günlerde devam eden grevler listesindeki 32 işyerinden 13'ü 1974-1977 döneminde örgütlenmiştir.⁸⁰⁴ MESS'in lokavt uyguladığı 13 işyerinden 7'si de gene Maden-İş'in 1974-1977 döneminde örgütlendiği işyerleridir.⁸⁰⁵ Burada dikkat çekici bir nokta, Büyük Grev kapsamında greve çıkılan ya da lokavt uygulanan işyerlerinin önemli sayılabilecek bir bölümünün, 1974'ten sonra sendika bünyesine katılmış ve daha öncesinde bir grev deneyimi –en azından Maden-İş'le- yaşamamış işyerleri olmasıdır.

1974-1977 döneminde Maden-İş, DİSK'in en önemli sendikasıdır. Lokomotifidir. Ve DİSK, 1975 yılından başlayarak yeni bir sürece girmiştir. “Kuruluşundan bugüne dek sosyalizm hedefini gözden kaçırmayan DİSK, özellikle, V. Genel Kurulundan bu yana, işçi sınıfının bağımsız bir örgütü olarak (...) sınıf mücadelesini sürdürmektedir.” DİSK kapitalist sömürünün doğurduğu bu sınıf mücadelesinin ancak, bu sömürünün ortadan kalkmasıyla son bulacağına işaret etmektedir.⁸⁰⁶ 1975-1977 yılları DİSK'in mücadelesinin bir ideolojik derinlik de kazandığı, yönünü sosyalizme çevirdiği yıllardır.

Bu yıllar 12 Mart'tan çıkış yıllarıdır aynı zamanda. Sol hızla yükselmekte, sosyalizm ideolojisi emekçi sınıflar arasında yaygınlaşmakta, işçi ve sendika hareketiyle güçlü bağlar oluşturmaya başlamaktadır. Türkiye'de sendika hareketinin en güçlü, en etkili olduğu yıllar da bu yıllardır. Ekonomik çöküş koşullarında, siyasi ve toplumsal çatışmalar çığ gibi büyüyecek, 70'lerin sonlarında grevlerin, direnişlerin bütün işkollarında hızla yaygınlaşmasına neden olacaktır. Ve MESS grevleri, gerek lokomotif sektörde yürütülmesi, en güçlü sendika örgütlerini, MESS ve Maden-İş'i karşı karşıya getirmesi ve gerekse kitlesel ve uzun soluklu olması nedeniyle kendi işkolunun sınırlarını aşmış, siyasi misyon da taşımıştır. Grevler MC hükümetlerini açıkça ve uzlaşmaz biçimde karşısına

804. Bunlar Mannesmann, MAN, As Kaynak, Memsan, Parsan, BebiMot, Botel, Arçelik Eskişehir, Sungurlar, Yeni Gayret Demir, Beko Teknik, Tüber Çelik, Türk Telekomünikasyon işyerleridir. Bkz. Maden-İş (1977), ss. 107-116 ve 123.

805. Bunlar Atlı Zincir, Voltaj Elektrik, Elba, Elsel, Emas, Fer Döküm ve Özköseoğlu işyerleridir. Maden-İş (1977), ss. 107-116; Maden-İş (1979), s. 72.

806. DİSK, “Başyazı, Üçüncü yol yoktur!”, Sayı: 25, 1976 Temmuz, s. 3.

almış, siyasi hedefler göstermiş, ülke gündeminde uzun süre ağırlığını hissettirmiştir.⁸⁰⁷ MESS grevleri daha başlangıcından itibaren sosyalist solun ilgi alanında kalmış, solun kendi içinde yürüttüğü mücadelenin de çok önemli tartışma platformlarından biri olmuştur.

Bu çerçevede 1977-1980 MESS grevleri ama özellikle de Büyük Grev sendika-siyaset ilişkileri açısından Türkiye'nin yakın tarihinde yaşanan en önemli, etkili ve herkesin dersler çıkardığı öğretici deneyimdir.

1977 Mayıs'ında MESS'e karşı başlatılan ve "Büyük Grev" olarak anılacak olan toplu grevler, Maden-İş için bir zirvedir. Büyük Grev'le birlikte Maden-İş, MESS'le köprüleri atar. Büyük Grev, önceleri çok yavaş ama giderek hissedilir hale gelen bir çözülüş sürecinin de başlangıcı olur. Maden-İş'in genç kadroları arasında şekillenmeye başlayan siyasi farklılıklar Büyük Grev gibi siyasi ajitasyon ve hedeflerin ülke gündemine taşınabilmesine imkân veren büyük ölçekte bir mücadele süreci içinde giderek çok daha önemli hale gelir. Sendika kadroları arasındaki

807. Atılım Büyük Grev'in siyasi yönüne ilişkin olarak şu değerlendirmeleri yapmaktadır: "Grevler, özellikle Maden-İş'in yığınsal grevi, daha çok politik nitelikler taşıyor. Metalurji işçilerinin grevini, işte bu nedenle halkın, toplumun değişik katmanları, değişik biçimlerde destekliyor. Bu grevi başarıya ulaştırmak parolası, bilinci yığınları sarıyor. Tabanın atılımları Türk-İş'in yönetimini etkiledi." Atılım, "Çıkış yolu", 1 Ağustos 1977, Yıl 4, Sayı 8 (44), s. 1. "Her yığınsal eylemde olduğu gibi, bu büyük grevde de işçi sınıfının birliği çetin bir sınavdan geçerek çelikleşiyor. Maden-İş'i çökertme çabaları öteki işkollarındaki sendikaları da eyleme geçirdi. Tekstil, lastik işçileri, DİSK'e bağlı, Türk-İş üyesi ve bağımsız sendikalarda örgütlenmiş işçiler tek elci burjuvazinin bu saldırısına karşı duruyor. İşçi sınıfının bu dayanışmasında yurt dışındaki işçilerimiz de onurlu yerlerini aldılar. Ulusal düzeydeki dayanışma çok geçmeden enternasyonal dayanışma boyutlarına yükseliyor." Atılım, "Grev ve dayanışma", 1 Temmuz 1977, Yıl 4, Sayı 7 (43), s. 4. MESS şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "MESS ile Maden-İş ve DİSK arasındaki köprülerin atılmasının, Türkiye'de 1975 sonrasındaki politik, sosyal ve ekonomik gelişmelerle bağlantılı -bazıları nesnel, bazıları öznel- birden fazla karmaşık nedeni vardı. Bunları üç ana başlık altında toplamak mümkün olabilir: 1) Siyasi istikrarsızlığın ve kutuplaşmanın büyümesi; 2) Sendikalar arası rekabete demode bir sınıf mücadelesi ekseninin eklenmesi; 3) 1977 yılıyla başlayan yapısal ekonomik krizin derinliği." MESS (2010), Dünden Sonraki Gün, MESS 50. Yıl, İstanbul, s. 47.

siyasi ayrılıklar derinleşir, bölgelere, işyerlerine doğru yayılmaya başlar. 1975'ten sonra DİSK içinde/üzerinde fiili bir ideolojik hâkimiyet kurmaya başlayan TKP'nin öncelikli hedeflerinden biri, DİSK'e bağlı sendikalardaki TİP, DEV-YOL çizgisindeki unsurları etkisizleştirmektir. TKP, 1977 Haziran seçimlerinin ardından CHP ile de çatışma sürecine girer. Bu zaman içinde -biraz gecikerek de olsa- Maden-İş'e de yansır, Maden-İş'in 1977 Eylül'ünde toplanan 22. Genel Kurulu'nu sürecinde TKP dışındaki kadroların önemli bir bölümü tasfiye edilir. 1977 yılı Maden-İş için, Büyük Grev sürecini de kapsayacak/etkileyecek şekilde ve Büyük Grev süreci içinde sendika-parti ilişkilerinin deforme olduğu bir yeni dönemin başlangıcı olur. Sendika kadrolarının dayandığı kitle tabanı giderek daralmaya başlar. Büyük Grev'in solda yeterince destek bulmamasının geri planında da bu vardır. 1977 Maden-İş'in yükselen grafiğinin kırıldığı, düşmeye başladığı noktadır.

Grafiğin bu kırılma ve düşüş/gerileme eğilimi, toplu pazarlık süreci açısından da gözlenebilmektedir. 1978 Şubat'ına hatta 1977 Mayıs'ına kadar toplu sözleşmelerin içeriğini, biçimini belirleyen Maden-İş olmasına rağmen, Büyük Grev öncesinde tek tek ya da gruplar halinde başlatılan toplu sözleşme görüşmelerinin zamanla tek bir uyuşmazlık sürecine dönüştürülmesiyle, Büyük Grev çıkışıyla ve grevlerin sonunda grup sözleşmesinin imzalanmasıyla birlikte bu rol MESS'e geçmiştir. 1977, bu açıdan da bir geriye dönüştür.⁸⁰⁸

*

“[1974-1977 yıllarını] 12 Mart'tan çıkma çabaları olarak da belirlemek lazım. Bu dönemde Maden-İş, DİSK içerisinde en militan kesim, motor kesim diyebiliriz. (...) İşveren cephesinde de en militan kesim gene madeni eşya işkolunda örgütlü bulunan MESS. Maden-İş ne kadar militansa Maden-İş'in karşısındaki MESS de o kadar militandı. (...)Kafalarının arkasındaki şey MESS'in, bana göre, 'Maden-İş'i nasıl dize getiririz, çökertiriz ve nasıl dağıtırız?' Onlar şu kararı aldılar en sonunda, 'Biz bunları... Tek tek sözleşme yaptığımızda bizi köşeye sıkıştırıyor, aramızdaki rekabetten yararlanarak, bizi sıkıştırıp sözleşmeyi kendi istedikleri gibi imzalatıyorlar. Ama biz hepsini birden getirip masanın üzerine koyduğumuzda, bunların

808. Ali Eşref Turan, Sözlü tarih çalışması, 20 Temmuz 2011.

grev yapma güçleri olmaz yani para ödeyemezler, en sonunda bir çatlama olur, işçiler arasında ya başka sendikalara giderler ya da sendikaya karşı çıkarlar.’ Ve (...) işverenleri çok bağlayıcı bir şekilde örgütlediler.” (Memet Ertürk)

“Grup sözleşmesine hayır!” sloganı, Büyük Grev sürecinde Maden-İş’in sendika/toplu pazarlık politikasının koçbaşıydı. Ancak 2 Şubat günü bağitlanan sözleşme, bir grup sözleşmesiydi. Maden-İş’in grup sözleşmesine karşı çıkarken geliştirip ortaya attığı tez hayatın içinde karşılığını bulmamış, hedef şaşmıştı. Ve aslında daha Büyük Grev çıkışının hemen ardından başlayarak, üyelerini birçok fabrikada birden topluca greve çıkaran -buna mecbur kalan- Maden-İş’in grup sözleşmesine karşı direnci her geçen gün biraz daha kırılmış ve grevlerin sonlarına doğru sendika bu en temel politikasını sorgulamaya başlamıştı. Grup sözleşmesinin imzalanmasıyla birlikte sendika/toplu pazarlık politikasına ilişkin bu arayışlar gün yüzüne çıkmıştı. Maden-İş’in gazete, ajans ve bildiri-lerinde grup sözleşmesi meselesi artık yeni ve farklı bir perspektifle ele alınmaktaydı.

Bu değişim, Büyük Grev’in sendika hareketine en önemli katkılarından biridir. Büyük Grev, sendika/toplu pazarlık politikalarının hayat içinde sınıandığı ve yeniden şekillendiği, sendikayı sermayeye karşı “toplu grev” fikrine hazırlayan, grup sözleşmesi tartışmaları içinden yeni bir stratejiye yönelten bir okul, bir laboratuvar olmuştur. Ve sendika hareketi, kendisine uzun süre egemen olan toplu pazarlığın işyerleriyle sınırlandırılması politikasıyla yeniden yüzleştığı 80’lerin sonlarında, Büyük Grev’den ve 1977-1980 MESS grevleri sürecinde ortaya çıkan deneyimden büyük ölçüde yararlanacaktır. Maden-İş 1979 yılında, bu değişimi şu satırlarla nakletmektedir:

“‘Büyük grevler’ in deneyimleri ışığında yapılması gereken ilk şeyin, toplu olarak direnmeyi, ‘toplu savaşımlı’ ‘yığınsal savaşımlı’ olanaklı kılacak yeni örgütlenme biçimini saptamak ve bunu hızla tamamlamak olduğunu saptadık. ‘Büyük grevler’ sonrası toplanan ilk Genel Yönetim Kuruluna sunulan Toplu Sözleşme Dairesi raporunda, ‘yeni bir savaşım yöntemi ve bu savaşım yöntemine geçiş sürecimdeki deneyimsizlik, daha ilerdeki savaşım

açısından örgütsel olarak mutlaka daha da ilerletilmesi gereken yönlerimizin olduğunu gösterdi. Bunları cesaretle ortaya koymalı ve hızla bunları tamamlamaya çalışmalıyız. Eksiklerimizi olumlu yönde çözümlemeye tek kaynak yine biziz. Ne yapmamız gerektiğini bizi eleştirme hummasına kapılanlardan çok daha iyi biliyoruz. Bunları hızla tamamlamalı, geçen dönemlerde gerçekleştiremediğimiz istemlerimizin burukluğunu yeni dönemde kavgaya daha da bilenmek için kullanmalıyız' denerek yeni dönemin hazırlık perspektifi çiziliyordu."⁸⁰⁹

Maden-İş ikinci dalga grevler öncesinde MESS'in tutumunun, Büyük Grev öncesindeki bütünüyle farklı olduğunu da yazmaktadır. "Daha dün gibi bir tarihte, 30 Mayıs 1977 öncesi, 'kıdem tazminatı, çalışma süreleri, yıllık ücretli izinler vb. önerilerinizi geri alır, ikramiyeleri aynı seviyede bıraktığınızı söyler iseniz, sizinle ücret zamlarını görüşürüz' diyerek, zaferlerinden emin komutan edasıyla karşımıza çıkanlar, bugün basılı kitap haline getirdiğimiz geniş önerilerimizin tümünü isteseler de istemeseler de bizimle tartışmak zorunda kalıyorlar."⁸¹⁰

Maden-İş'in Büyük Grev'in ardından çok temel noktalarda kendisini eleştirebilmesi, işçi sınıfının önünde kendi politikalarıyla/tezleriyle yüzleşebilmesi etkileyicidir. Buna rağmen bugünden, bugünün bilgisiyle bakıldığında, bu özeleştirisinin sınırlı ve çok da derinliği olmayan yaklaşımlar olduğunu kabul etmek gerekir.

1. Büyük Grev sürecinde ve sonrasında geliştirilen yeni tezler, esasen sendikanın başaramadığı ya da yenildiği noktada yaptığı tadillerdir. Getirilen çözümlemelerde grup sözleşmesinin bir model olarak ele alınıp bütün yönleriyle irdelendiği söylenemez. Sözleşmenin düzeyi, işkolu ve işyeri düzeyindeki sözleşmelerle ilişkisi, içeriği, ücret politikası gibi çok kritik noktaların üzerinde durulmamıştır. Maden-İş, daha çok "grup grevi/toplu grev" ya da "toplu direniş" kavramlarıyla ilgilidir. 1979 Genel Kurulu Çalışma Raporu'nda, 1977 Genel Kurulu'nun "Grup sözleşmesine hayır!" yönündeki 2 No. lu kararını irdeleyen Maden-İş, grup sözleşmesi kavramını MESS'in yaklaşımlarına göre değerlendirmektedir.

809. Maden-İş (1979), 23. Dönem Çalışma Raporu, ss. 118-119.

810. Maden-İş (1979), 23. Dönem Çalışma Raporu, s. 114.

MESS'in grup sözleşmesi kavramı altında, işyerlerinin üretim ve çalışma koşullarından doğan farklı özelliklerini gözetmeyen, sadece belirli genel düzenlemeleri içeren bir toplu sözleşme düzeni tasarladığını belirtmekte ve buna karşı çıkmaktadır. Maden-İş, MESS'in toplu sözleşmelerde yer alan ücret ve diğer konuları bu genel düzenlemeler içerisine hapsetmeyi ve bunu mümkün olan en asgari düzeyde oluşturmayı düşlediğini kaydetmektedir. Mümkün olan en asgari düzey ise bugün, sendikal pratiğin toplu sözleşme kazanımlarının ve toplumsal gelişmenin dayattığı sınırların çok gerisinde kalan yasal düzenlemelerdir. Ve şunu söylemektedir Maden-İş, "Tekellerin ve MESS'in yukarda belirtilen tüm bu girişimlerine dün olduğu gibi bugün de temelden karşı olduğumuz açıktır. Savaşım hedeflerimiz bize bunun somut kanıtlarını gösteriyor."

Bu yaklaşımlar, toplu pazarlığın içeriği bakımından grup sözleşmesinin özgün yanını, özelliklerini ve taşıdığı potansiyeli yakalayabilmekten uzaktır. Grup sözleşmeleri içinde farklı ücret politikaları uygulanabilir, işyerleri arasındaki farklılıkların toplu sözleşmelere yansıtılabilmesinin pek çok yolu bulunabilir. Hatta Büyük Grev sonrasında imzalanan grup sözleşmesinde dahi bu bir ölçüde yapılmış, farklı işyerleri için farklı ücret zamları uygulanmıştır.

2. Maden-İş'in, 22. Genel Kurul'un grup sözleşmesini reddeden 2 No. lu kararına ilişkin yaptığı özeleştir ve "düzeltme", işyeri toplu sözleşmelerinin yürürlük tarihlerinin birleştirilmesi konusuyla sınırlıdır. Maden-İş şunları yazmaktadır:

"Bizim 22. Genel Kurul 2 No. lu kararındaki temel eksikliğimiz, bunun nesnel gelişmenin zorunlu bir sonucu olduğunu göremeyişimizdir. MESS'in hedeflediği amaçları gerçekleştirmesine hayır diyebilmenin ve sendikal hareketin bazı eylem olanaklarını geliştirmenin bu aracı kullanmaya yakından bağlı olduğu açıktır. Tekellere karşı cepheden savaşımın, toplu savaşımın mutlak bir zorunluluk olduğunu kavrar ve bunu böyle uygularken, bu savaşım biçiminin işyerlerinin yürürlük tarihlerinin birleştirilmesi ile doğrudan bağlantısını görememek 2 No. lu kararın temel eksikliğidir. Savaşım biçimlerinde, yöntemlerinde çabuk ve ani değişiklikler yapmayı yaşamın bizzat kendisi zorunlu kılar. Hangi koşullar altındaysak, bu koşulların gerekti[rdi]

ği biçimde savaşmak buna uygun taktik ve strateji uygulamak zorundayız. 'Büyük grevler' süreci, savaşımın sıcak günleri ve sonrası bu doğrunun hızla bilince çıkmasına yardımcı olmuş 'yığınsal savaşımın' işyerlerinin yürürlük tarihlerinin birleştirilmesi ile doğrudan bağlantısı kavranmıştır."⁸¹¹

3. Maden-İş'in yaklaşımları esasen toplu pazarlığın tek düzeyde yürütülmesini esas almaktadır. Ve stratejik olarak da Büyük Grev sonrasında geldiği nokta, toplu sözleşmelerin yürürlük sürelerinin birleştirilerek toplu pazarlığın tek elden, birlikte yürütülmesidir. Farklı düzeylerde ve birbirini tamamlayacak bir toplu pazarlık politikası -bu yöndeki Şinasi Kaya'nın etkileyici vizyonunu gösteren ve o dönemde önemi anlaşılamamış açıklamalarına rağmen- Büyük Grev sonrasında, 1977-1980 MESS grevleri sürecinde tartışılmamıştır.

*

1977-1980 MESS grevleri askeri cuntanın bildirileriyle durduruldu. 12 Eylül 1980 sabahının ilk ışıklarıyla birlikte Türkiye'de bir dönem kapandı. MESS grevleri 70'lerin sonlarında sendika hareketinin ve belirgin biçimde DİSK örgütlülüğü altında Türkiye'nin dört bir yanında güçlenerek yükselen grev dalgasının en önemli taşıyıcı gücüydü. Bu etkili grev dalgasıyla sertleşen emek-sermaye çatışmaları, 1980 Eylülünün ardından sendika haklarının ve toplu pazarlık sürecinin hukuksal çerçevesinin yeniden şekillendirilmesi sürecinde de hâkim sınıfların en önemli referans noktalarından biri oldu. Sendika hakları 1982 Anayasasının ardından, Danışma Meclisi'nde dahi görüşülmeksizin Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından kabul edilerek yürürlüğe giren "tepkici ve ayrıntıcı bir yaklaşımın ürünü"⁸¹² 1983 tarihli, 2821 ve 2822 sayılı sendikal yasalarla büyük ölçüde kısıtlandı.

Yine de 12 Eylül'ün sendika hareketine vurduğu en ağır darbe, 70'li yılların sonlarında yükselen solun geriletilmesi, sendikaların sol siyasetle kurmaya başladığı güçlü bağların kopartılmasıydı. Teknolojide, üretimin

811. Maden-İş (1979), ss. 117-118.

812. Her iki Kanunun gerekçesinde de 274 ve 275 sayılı Kanunların uygulandığı dönemde ortaya çıkan "çeşitli aksaklıkların giderilmesi" amacı vurgulanmaktadır. 2821 ve 2822 sayılı Kanunların yaklaşımlarının ve kritiği için Bkz. Gülmez, M. (2005); Sendikal Haklarda Uluslararası Hukuka ve Avrupa Birliğine Uyum Sorunu; Belediye-İş Yayınları, Ankara Eylül 2005, s. 11-17.

organizasyonunda, emek piyasasında yaşanan baş döndürücü değişim, reel sosyalizmin çöküşü ve bunlara bağlı olarak siyaset gündeminin –küresel, kültürel ve etnik temelde- yeniden şekillenmesi sendika hareketini sol siyasetin ilgi alanının her geçen yıl daha fazla dışına taşıdı. Değişimin kavranabilmesinde, sınıf perspektifinin oluşturulmasında, sendika politikalarının çizilmesinde son derece önemli olan entelektüel destekten yoksun bıraktı. 1980 yılından bugüne kadar olan dönem, solun olduğu gibi sendika hareketinin de çözülüş dönemi oldu. Bütün bu dönem boyunca sendikaların üye sayılarındaki gerileme olağanüstü boyutlara vardı. Sendikalaşma oranı tek haneli rakamlara kadar geriledi. Toplu pazarlık sürecinde işveren sendikalarının stratejik bir hedef olarak önlere koydukları esnekliğin önündeki engellerin toplu pazarlık yoluyla kaldırılması stratejisi hemen bütün işkollarında başarı kazandı.⁸¹³ Toplu pazarlık sürecindeki gerileme ölçülebilir biçimde ücretlerin seyrinde de izlenebilmektedir.⁸¹⁴ Grev eğilimi olağanüstü biçimde gerilemiş, sendika hareketi moral olarak da çökmüştür.

Bu çözülüş süreci içinde toplu pazarlık alanındaki en esaslı dönüşüm, toplu pazarlığın ölçeğinin büyümesi oldu, kamuda “çerçeve anlaşmaları” büyük ölçekli “işletme toplu pazarlığı”, özel sektörde “grup pazarlığı” biçiminde birleştirilmiş toplu pazarlık, sendika hareketinin çok büyük bir bölümünü kapsayacak düzeye ulaştı. “Türkiye’de büyük ölçekli top-

813. 2003 yılından başlayarak esnek çalışma hükümleri yönünden toplu iş sözleşmelerinin kritik maddeleri olan çalışma süreleri, fazla çalışmalar bir iki istisna dışında tüm sektörlerde 4857 sayılı Kanuna uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Bunun yanında ara dinlenmeleri, iş değişikliği gibi daha tali sayılabilecek hükümlerde de benzer uyarlamalar yapılmış, bazı sektörlerde taşeron protokolleri yürürlüğe konulmuştur. Telafi çalışmaları kimi grup sözleşmelerine alınmıştır.

814. 2000 – 2005 dönemi toplu pazarlık alanında yaşanan gerileme en somut -ölçülebilir- biçimde ücretlerin seyrinde izlenebilmektedir. TİSK kapsamındaki ücret düzeyi, 1999 ve 2000 yıllarından başlayarak ciddi biçimde gerilemiş, toplu pazarlık kapsamındaki reel ücretlerde 2001 kriziyle birlikte çok büyük bir düşüş gerçekleşmiştir. TİSK (1997=100) verileri; TÜFE’ ye göre 2000 yılında 104,9 reel saat ücretleri endeksinin, önce 2001 yılında 89,0 düzeyine ve daha sonra da 2002 yılında 85,3 düzeyine gerilediğini göstermektedir. Endeks 2003 yılı için 85,8, 2004 yılı için 89,9 olarak hesaplanmaktadır. 2005 yılının ilk döneminde ise endeks 92,3 olarak gerçekleşmiştir. Reel ücret düzeyi bir daha kriz öncesindeki düzeyine ulaşamamıştır.

lu pazarlık hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak biçimde baskın model durumuna geldi.”⁸¹⁵ 1977–1980 MESS grevlerine bugünden, bugünün bilgisiyle bakıldığında, 70’li yıllardan bugüne taşınabilecek asıl katkının da bu noktada, birleştirilmiş toplu pazarlık ve grev stratejisi noktasında olduğu görülmektedir.

Büyük Grev sürecinde tartışılan grup pazarlığı ve 1977-1980 kitle grevleri içinde ortaya çıkan eylem birliği tezleri ve bunlara bağlı olarak grevler sürecinde geliştirilen stratejik yaklaşımlar, -bütün sınırlı yanlarına rağmen- sendika hareketi için sonraki yıllarda önemli bir referans oldu. Grup toplu pazarlığına karşı çıkışlar, 1985 yılı başlarında yeniden ortaya çıktı.⁸¹⁶ Grup sözleşmesi tezleri 80’lerin sonlarında çok sert tartışmalar yarattı, kitlesel ve çok etkili grevlere neden oldu, toplu pazarlık sürecini uzun süre meşgul etti. Ve 80’li yıllar içinde kamuda toplu pazarlığının genel esaslarını ortaya çıkaran ve “gelirler politikası” çerçevesinde hükümetle Türk-İş arasında imzalanan “çerçeve anlaşmaları” ile birlikte, özel sektörde “grup pazarlığı” ve bankacılık sektöründe olduğu gibi dev işletmeleri kapsayan “işletme toplu pazarlığı” sendika hareketinin çok önemli bir bölümünü kapsamına alacak genişliğe ulaştı. Türkiye’de büyük ölçekli toplu pazarlık hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak biçimde baskın model durumuna geldi. “Öte yandan ücret politikası bağlamında kimi sektörlerde zaman, zaman uyuşmazlık noktasına kadar taşınan temeldeki görüş ayrımı çözümlendi. Grup toplu pazarlığı içinde “iş değerlendirme sistemi” ücretlendirmede temel bir sistem olarak kabul edildi. Kademeli zamlar, yıllarca sıkı biçimde savunulan “seyyane ücret zammı” politikasının yerini aldı. Toplu pazarlığın en esası yanla-

815. Şafak, Can (2006), s. 36.

816. Petrol-İş, aynı yıl “Grup sözleşmesine hayır!” sloganını yayın organına kapak yaptı. Petrol-İş Aylık Yayın Organı, Şubat 1985, Sayı: 52, Kapak ve s. 8–9. Ve Türkiye Petrol, Kimya ve Lastik Sanayi İşverenleri Sendikası (Kiplas)’a karşı 1987 yılında yürüttüğü toplu pazarlık sürecinde aynı politikayı sürdürdü. Petrol-İş, Kiplas’a bağlı 63 işyerinde başlattığı grevleri değerlendirirken, grup sözleşmelerine, işyerlerinin “oldukça farklı özelliklere” sahip olmaları ve “müzakerelerde işçi temsilcilerinin yer almamaları” nedeniyle “biçimi” ve “özü” itibarıyla karşı çıkıyordu. Petrol-İş Sendikası, 1987 Kiplas kitle grevinin ardından, 63 ayrı toplu sözleşme imzaladı. Ne var ki bu sert yaklaşım kalıcı olmadı, Petrol-İş, 1989 yılının başlarında “grup grevi” kavramını ortaya attı. Grup sözleşmesine karşı en etkili savaşım aracı grup greviydi. Bkz, Petrol-İş; 63 Grev 63 Mücadele (1987), Yayın: 16, Eylül 1987, İstanbul, s. 106.

rını oluşturan bu iki noktada işçi ve işveren kuruluşları arasında çok da dikkat çekmeyen sessiz bir mutabakat gerçekleşti. Böylece 1983 yasalarının ardından yeniden başlayan toplu pazarlık sürecinin ilk yılları içinde “eski defterler” kapatılmış oldu!”⁸¹⁷

Sendika hareketi bu süreçte, 1977-1980 MESS grevleri deneyiminden büyük ölçüde yararlanmıştır. Kamuda ve özel sektörde sendikalar, giderek baskın duruma gelen birleştirilmiş toplu pazarlık birimlerinin aktörleri olmuşlar, bu değişimin kendilerini daha büyük hedeflere ve çok daha etkili biçimde yöneltebileceğini fark etmişlerdir. Sendika politikalarına da yansıyan bu değişimin en önemli dinamiklerden biri de 1989 ilkbahar eylemleri ve toplu pazarlığa yansıyan sonuçları olmuştur. Nitekim ilkbahar eylemlerinin ardından, toplu pazarlık ve grev stratejisine ilişkin olarak ortaya çıkan yeni arayışlar Türk-İş XV. Genel Kurul kararlarına da yansımıştır. 11 - 17 Aralık 1989 tarihleri arasında toplanan Genel Kurul, “ulusal, işkolu ve işyeri düzeylerinde” toplu iş sözleşmelerinin yapılabilmesi için politikalar üretilebilmesi, hedefler oluşturulması gereğini vurgulamıştır.⁸¹⁸ DİSK’in yaklaşımındaki farklılaşma ise kendi içinde çok daha ciddidir. 70’lerin sonlarında toplu pazarlığın işyerleri düzeyinde sınırlandırılması ve işkolu ve grup pazarlığının yasaklanmasını savunan DİSK, bugün işyeri, işkolu ve ulusal düzeyde toplu pazarlığa olanak tanıyan, bu düzeylerde toplu pazarlığı birbirinin alternatifi olarak görmeyen ve esas olarak “çok düzeyli” toplu pazarlığı esas alan bir model önermektedir.⁸¹⁹

817. Şafak, Can (2006), ss. 36-37. Bu dönemde işveren sendikalarının toplu pazarlık masalarına getirdikleri başlıca konular; yeni yönetim biçimlerinin dikte edilmesi, daha sonra “Toplam Kalite Yönetimi” kavramıyla gündeme gelecek olan Japonya’dan aktarılmış “kalite çemberleri” ve ücret politikası çerçevesinde de “İş Değerlendirme Sistemi” temelinde kademeli ya da gruplara göre ücret modeli oldu. Toplu pazarlık masalarında bir süre “suyu getirenler ve testiyi kıranlar” meselesi tartışıldıktan sonra “İş Değerlendirme Sistemi” ve kademeli ücret modeli özellikle metal ve cam grup toplu iş sözleşmelerinin esaslı özelliklerinden biri oldu.

818. Türk-İş, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Aylık Dergisi, Aralık 1989, Sayı: 242, s. 22.

819. “Bir toplu iş sözleşmesi, bir işverene ait, aynı işkolundaki bir veya birden çok işyerini kapsayabileceği gibi, aynı işkolundaki tüm işyerlerini de kapsayabilir. Bir işyerinde veya işkolunda aynı dönem için, aynı düzeyde birden çok toplu iş sözleşmesi yapılamaz. İşkolu toplu iş sözleşmesinde, işkolundaki

Büyük Grev sürecinde geliştirilen vizyon, birleştirilmiş toplu pazarlığa salt “toplular grev stratejisi” noktasında yaklaşması ve tek düzeyli toplu pazarlık modelini veri alması nedeniyle sınırlı ve dardır. Buna rağmen toplu pazarlığın ölçeği/türü açısından sendika politikalarında sonraki yıllarda gerçekleştirilebilen açılımın, sendika hareketinin grup pazarlığına ve genel olarak da büyük ölçekli birleştirilmiş toplu pazarlığa yaklaşımadaki değişimin başlangıcının 1977-1980 MESS grevleri sürecinde ortaya konan, geliştirilen bu tezler olduğunu teslim etmek gerekir.

Büyük Grev, Türkiye’de siyasi hedefleri öne alan ender kitle grevlerindendir. Çok uzun solukludur, Türkiye’de örgütlenmiş en uzun soluklu kitle grevidir. Üzerinden geçen uzun yıllar içinde tarihsel Büyük Grev, bir büyük direnişin unutulmaz öyküsü olmakla kalmamış, hayatın içinden çıkardığı tezlerle bugüne uzanabilmiş, sendika hareketine katkı vermiştir.

Büyük Grev, 1980 Eylül’ünün öncesinde madeni eşya işkolunda eksikleriyle, hatalarıyla sendika vizyonu ile kotarılan son eylem olacaktır. Maden-İş Büyük Grev’in ardından hızla yalnızlaşacağı, sendika-siyaset, sendika-parti ilişkilerinin deforme olacağı bir sürece girecek, Büyük Grev, sendika için bir dönemin kapandığı ve yeni bir dönemin başladığı bir kavşak olacaktır. Ve çok kısa sürecek olan bu yeni dönemde artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır.

farklı sektörlerin, farklı ölçekteki işyerlerinin özellikleri göz önünde bulundurulur. İşyeri düzeyinde bağitlanan bir sözleşme, işkolu sözleşmesindeki hükümlerden daha düşük hükümler içeremez. Birden çok işyeri ya da işletmeyi içine alan grup toplu iş sözleşmesi, konfederasyon düzeyinde çerçeve – ilke sözleşmesi gibi farklı düzeylerde toplu iş sözleşmesi yapılması, aynı işkolundaki işçi sendikaları ile işveren sendikaları; işçi sendikaları konfederasyonları ile işveren sendikaları konfederasyonlarının anlaşması ile olanaklıdır.” DİSK, Toplu İş Sözleşmesi Kanun Önerisi, <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=85> Erişim: Kasım 2006.

GREV JURNALI

11 Haziran 1971

Anayasa Mahkemesi'nde Türkiye İşçi Partisi'ni (TİP) kapatma davası açıldı.

20 Temmuz 1971

Anayasa Mahkemesi TİP'i kapatma kararı verildi.

6 Ocak 1972

Anayasa Mahkemesi'nin TİP'i kapatma kararı Resmi Gazetede yayınlandı.

Ocak 1974

Atılım, Türkiye Komünist Partisi (TKP) Merkez Komitesi (MK) yayın organı olarak yayınlanmaya başladı.

Ekim 1974

İ. Bilen TKP Genel Sekreteri sıfatını kullanmaya başladı.

18 Kasım 1974

Yeni Çağ dergisi'nde Z. Baştımar'ın ölüm ilanı yayınlandı.

2 Kasım 1975

Maden-İş MESS'e karşı Ente işyerinde greve çıktı. Ente grevi 1977 Mayıs'ından önce sona erdi.

7 Kasım 1975

Maden-İş MESS'e karşı Büyük Grev'in öncüsü İzsal grevini başlattı.

24 Ocak 1976

Maden-İş MESS'e karşı 300 işçinin çalıştığı Altılar (PDK) işyerinde greve çıktı.

17 Ağustos 1976

Maden-İş 633 işçinin çalıştığı Auer ve 13 işçinin çalıştığı İn-Te-Ma'da MESS'e karşı grev başlattı.

18 Eylül 1976

Maden-İş, MESS üyesi ve İzmir'de 200 işçinin çalıştığı Te-Ba'da greve çıktı.

2 Kasım 1976

Maden-İş 55 işçinin çalıştığı Yıldız Kazan'da MESS'e karşı greve çıktı.

3 Kasım 1976

Maden-İş MESS'e üye ve 205 işçinin çalıştığı Çelik Endüstrisi'nde grev başlattı.

11 Aralık 1976

Maden-İş Ankara'da 70 işçinin çalıştığı Temsan'da greve çıktı.

13 Aralık 1975

Maden-İş, Bursa Mudanya'daki Siemens Kablo Fabrikasındaki grev başlattı. Bunun üzerine MESS işyerinde lokavt ilan etti.

14 Aralık 1976

Maden-İş MESS'e karşı Kocaeli'de 700 işçinin çalıştığı Mannesmann'da greve başladı.

Ocak 1977

İlerici Gençler Derneği (İGD) kuruldu.

Şubat 1977

TKP'nin Konya Konferansı'ı Moskova'da yapıldı.

14 Mart 1977

Ankara'da Tamsan fabrikasında Maden-İş'in grevi sürerken, işveren noter aracılığıyla işçilere işyerini kapattığını bildirdi.

29 Mart 1977

Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, grup sözleşmelerinin işçilerin yasalarla getirilen asgari güvencelerinin üstünde hak iddia edememelerine yol açacağını, bu nedenle işveren örgütlerinin grup sözleşmesi adı altındaki saldırılarının doğrudan doğruya sistemin özüne yöneldiğini söyledi.

18 Nisan 1977

Maden-İş, MESS uyuşmazlığına çözüm üretmek için "Genişletilmiş Temsilciler Toplantısı" biçiminde örgütlediği bir dizi toplantının ilki olan 1. Bölge toplantısı 20'nin üzerinde işyerinden 7 bin işçinin katılmasıyla Spor ve Sergi Sarayı'nda gerçekleştirdi.

Şubat 1977

Türk Metal, Ege Bölgesindeki iki işyerinde MESS'le toplu sözleşme imzaladı.

Mart 1977

Türk Metal, İstanbul'daki 8 işyerinde MESS'le grup sözleşmesi imzaladı.

21 Mart 1977

Otomobil-İş, saat 13.00'de MESS'e karşı Çelik Montaj işyerinde grev başlattı.

19-21 Nisan 1977

Maden-İş'in İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda düzenlediği üye toplantısında MESS'e karşı büyük çaplı bir mücadelenin gerekliliği ve bunun güçlükleri tartışıldı. Karar kesin ve kısadır: "DGM'yi ezdik sıra MESS'te!"

19-25 Nisan 1977

MESS 5 işyerini üyelikten ihraç etti. MESS Disiplin Kurulu, ihraç kararını iki işyerinin aidatlarını ödememesi ve üç işyerinin de toplu sözleşmelerini MESS dışında tek başına imzalamaları üzerine verdi. Kararda, "Birliği bozan, disipline aykırı davranan, MESS dışında sözleşme imzalayan, sendikal bütünlüğü parçalayan üyelerin MESS dışında kalmalarının yerinde olacağı" belirtildi.

25 Nisan 1977

Maden-İş'in, Profilo, Beko Teknik, Demas, Parsan, Motor Ticaret fabrikalarında 2600 işçi için grev kararı aldığı açıklandı. *Politika*, bu kararların, toplu sözleşme görüşmelerinde ortaya çıkan uyuşmazlık konuları dışında MESS'in grup sözleşmeleri sistemine karşı yaptığı yoğun çalışmalarını da içerdiğini kaydetti ve grev kararlarının daha da yaygınlaşması ihtimaline işaret etti.

2 Mayıs 1977

Politika, Maden-İş'in MESS'e karşı grev kararı aldığı işyerlerinin sayısının 17'ye çıktığını duyurdu. Daha önce grev kararı alınan 5 işyeri dışındaki işyerleri; Bebi-mot, Embo, Mesan, Tüber Çelik, Halıcıoğlu Tel Çivi, Memsan, Ternal, Arçelik A.Ş. (İstanbul), Nasaş A.Ş., MAN, Simko, Baymak'tı. Grev kararı kapsamındaki işçi sayısı toplam 7576 olarak açıklandı.

8 Mayıs 1977

Politika, Maden-İş'in 11 işyerinde grev uygulamakta olduğunu ve 19 işyerinde de grev kararı almış olduğunu yazdı.

10 Mayıs 1977

Maden-İş Arçelik'in Eskişehir fabrikasında grev kararı aldı. Grev kararı üzerine MESS de lokavt kararı aldığını açıkladı.

19 Mayıs 1977

Politika, Maden-İş'in 25 işyerinde de grev kararı aldığını kaydetti.

24 Mayıs 1977

Şinasi Kaya 24 Mayıs günü bir basın toplantısı düzenleyerek Maden-İş'in 33 işyerinde greve gideceğini duyurdu. Kaya, MESS'in kamuoyuna aktardığı yanlış bilgileri açıklığa kavuşturmak amacıyla somut uyuşmazlık konularının belirtileceğini ve Maden-İş'in grev kararı aldığı MESS'e bağlı işyerlerinden İzsal, Auer, Yıldız Kazan, Çelik Endüstri, Siemens, Temsan, Mannesmann, Ayvansaray Cıvata fabrikalarında halen grevin uygulanmakta olduğunu söyledi. Maden-İş'in grev uygulamasına geçeceği işyerleri ise şunlardı: Mesan Metal, Bebi-mot Belde Bisiklet, Tüber Çelik, Telçivi, Termal, Memsan Metal, Arçelik, MAN, Simko, Selnikel, Motor Ticaret (Levent), Parsan, Profilo, Motor Ticaret (Mecidiyeköy), Beko Teknik, Demas Demir Çekme, Haymak, Sungurlar, Palmek-Profilo, Kaynak Tekniği, Arçelik (Eskişehir), Yeni Gayret, Botel, Boronkay."

27 Mayıs 1977

Maden-İş yöneticileri madeni eşya işkolunda başlayacak olan dev boyutlu grevin gerekçesini bir basın toplantısı ile kamuoyuna açıkladılar. Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, 13 aydan beri toplu sözleşme görüşmelerinin devam ettiğini ancak MESS'in grup sözleşmelerinde ısrar etmesi, sendikanın parasal istemlerine herhangi bir karşı öneri ile cevap vermeksizin kamuoyunda Maden-İş'i uzlaşmaya yanaşmayarak, uyuşmazlığı körükleyen bir tutumda gösterme propa-

gandasına ağırlık vermesi üzerine grev kararı alındığını belirtti. Maden-İş yöneticileri basın toplantısında MESS'in işçi ücretlerinden, DİSK'in tırmanışına, işçi sınıfı içindeki büyük uyanış ve bilinçlenmesinden, Maden-İş tabanındaki "işçi sınıfının en bilinçli, en uyanık, en fedakâr unsurlarına" kadar pek çok şeyi dondurmak istediğini belirttiler.

30 Mayıs 1977

Maden-İş MESS'e bağlı 25 işyerinde birden grev başlattı.

İGD Genel Sekreteri Temel Saçlı bir basın açıklaması yaparak, tekelci MESS'e ve grup sözleşmelerine karşı girdiği savaşta Maden-İş'i desteklediklerini bildirdi.

31 Mayıs 1977

Grev kararı alınan MESS'e bağlı 300 işçinin çalıştığı Boronkay ile 160 işçinin çalıştığı Motor Ticaret işyerlerinde yasal sürelerin dolmasıyla birlikte grev uygulamasına geçildi.

DİSK genel sekreteri Karaca bir basın toplantısı yaptı. Karaca, "DİSK'in en savaşkan, en bilinçli işçilerinin sendikası" olarak nitelediği Maden-İş'in, MESS tarafından çökertilmek istendiğine işaret ederek, "Yiğit maden işçileri, sermayenin bu saldırısına ilk ağızda büyük bir grevle cevap veriyorlar, 'Hodri meydan' dedi. Kimin güçlü olduğu görülecek," dedi.

Baysen-İş, Teknik-İş, Basın-İş Maden-İş'i desteklediklerini açıkladılar. Berlin Türk Toplumcular Ocağı Maden-İş grevlerine maddi yardımda bulunacağını bildirdi.

Ege Bölgesinde Söke, Bodrum ve Ödemiş gibi tarım emekçilerinin yoğun olduğu bölgelerde Devrimci Toprak-İş Sendikası tarafından Maden-İş'in MESS'in saldırısına karşı başlattığı grevlerle dayanışma komiteleri ve bağış kampanyaları başlatıldı.

DİSK 2. Bölge Temsilciliği öncülüğünde Çukurova'da kurulan dayanışma komitesine yöredeki tarım emekçileri katıldılar ve bir bağış kampanyası örgütlendi.

İzmit'te kurulu ve Maden-İş'in örgütlü olduğu fabrikalarda Bastaş, Çelik Halat, Habak, Philips, Çelik San., Mable Piston ve Mannesman işyeri baştemsilcileri yaptıkları ortak bir açıklama ile bu dayanışmanın zafer perçinlenene kadar süreceğini açıkladılar.

2 Haziran 1977

Türkiye Yeni Haber-İş Sendikası Genel Başkanı Cengiz Acar basına bir açıklama yaparak, "MESS'in sermaye sınıfının ve sömürünün en örgütlü dışa bağlı kuruluşu" olduğunu belirtti, MESS'e karşı Maden-İş'in sürdürdüğü mücadeleyi sen-

dikasının desteklediğini açıkladı. Acar, “İşçi sınıfı ve halkımızın önderliğinde verilen mücadelede nasıl DGM’yi yıktık ise, MESS’i de aynı güçle ezeceğiz” dedi.

TÜTED, TUS-DER, TÜAS, İKD, İGD Ankara şube başkanları da ortak bir basın açıklaması yaptılar ve DİSK’in MESS’e karşı başlattığı “genel grevi” desteklediklerini, her türlü maddi ve manevi yardımda bulunacaklarını bildirdiler.

4 Haziran 1977

Maden-İş 1. Bölge Temsilciler Meclisi, bütün işçilerin birer gündeliklerini grevci-
lere vermelerini karar altına aldı. Bu karar üzerine işyeri temsilcileri, işverenlere başvurarak, tüm işçilerin birer gündeliklerinin grevler süresince kesilmesini ve oluşturulan dayanışma komitesine verilmesini istediler.

DİSK’e bağlı Tekstil İşçileri Sendikası, Cağaloğlu’ndaki genel merkez binasına 10 metrelik bir döviz asarak greve desteğini belirtti. Bank-Sen Yönetim Kurulu, Dev Maden-Sen, HürCam-İş, Lastik-İş, TümkA-İş, Keramik-İş, Yeni Haber-İş yaptıkları açıklamalarla MESS’e karşı Maden-İş’in yanında olduklarını kaydettiler.

6 Haziran 1977

Türk Metal’le yetki uyuşmazlığının sürdüğü Bursa’da 5 otomotiv endüstrisi ve yan sanayi işyerinde yapılan irade beyanı sonuçları Bölge Çalışma Müdürlüğü’nce açıklandı. Bölge Çalışma Müdürlüğü, Renault ve Mako’da Maden-İş’in kesin olarak yetkiyi aldığı, Tofaş ve Robert Bosch’ta da fazla üyeye sahip olduğu tespit etti.

Basında işçi eşlerinin Maden-İş grevini desteklemek için çeyizlerini sattıkları haberi yer aldı. “İşçi eşleri masa örtülerini, işlemeli eşarplarını, peçetelerini grevci işçilere destek olmak için Kadıköy’de sattılar. Grevci eşlerinin Beşiktaş pazarında tezgâh kurmaları pazaryerinde bir anda bayram havası yarattı.”

10 Haziran 1977

Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu, Aster-İş Maden-İş grevini desteklediğini açıkladı.

Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED) İstanbul Şubesi üyeleri Maden-İş grevlerini desteklemek için bir komite oluşturdular. Komitenin TÜTED üyelerinin birer günlük ücretlerinin dayanışma fonuna aktarılması önerisi destek gördü.

İstanbul Tabip Odası grevlerle dayanışma içinde olduklarını bildirdi.

Genel-İş Sendikası, Halkevleri, Töb-Der, Tüs-Der, TÜTED Adıyaman Şubeleri ve Devrimci Adıyaman Kültür Derneği ortak bir bildiri yayınlayarak Maden-İş üyesi grevcilerle dayanışmalarını dile getirdiler.

11 Haziran 1977

Politika, Grundig işçilerinin şu mesajını yayınladı: “Sendikamızın üyesi bulunan

Grundig işyeri işçileri, Maden-İş Sendikasına bağlı yiğit grevci işçi kardeşlerine yardım olarak, işyerinde bulunan çay ocağındaki çayın fiyatını grev müddetince 50 kuruştan 100 kuruşa, 200 kuruşa satılan kahvenin fiyatını 300 kuruşa çıkarmışlardır. Bugüne kadar biriken paranın miktarı 2 bin lirayı geçmiştir ve ayda 5 bin lirayı aşkın para grevdeki yiğit Maden-İş üyesi arkadaşlarımıza verilecektir. Ayrıca 1. Bölge Temsilciler Meclisinde alınan kararla Grundig işçileri her ay bir yevmiyelerini yiğit kardeşlerine vereceklerdir. Sermayeye ve onun örgütü MESS'e karşı işçi sınıfı birlikte mücadele ve dayanışma yaparak, tekelci sermaye ve onun yerli işbirlikçi uşaklarının sırtını yere getirecektir. Bütün işçi sınıfının aynı mücadele doğrultusunda dostlarının yanında olması ve 40 bini aşkın yiğit Maden-İş üyesi işçilerle birlikte mücadelelerini yürütmesi için ileri."

12 Haziran 1977

Politika gazetesi "grevdeki maden işçileriyle dayanışma kampanyası" başlattı. Politika, şu çağrıyı yaptı: "Türk-İş tabanındaki ilerici, yurtsever işçileri, TÖB-DER, TÜM-DER, TÜS-DER, TÜTED üyelerini, tüm demokratik kuruluşları, tüm öğrenci ve gençlik örgütlerini, tüm eleman odalarını, hekimler, avukatlar, serbest çalışanları göreve çağırıyoruz. Grevdeki maden işçileriyle dayanışma kampanyasını örgütleyelim." Gazetenin önerisi, her işçinin bir gündeliğini, her memurun aylığının bir gündeliğini, her serbest çalışanın bir günlük kazancını grevci işçilere vermesiydi.

Maden-İş 16. Bölge (Safaköy) Konseyi toplandı. Bölge temsilciliğine Hanefi Öztürk seçildi.

Bank-Sen, 8 Haziran günü başlayan ve dört gün süren yönetim kurulu toplantısında Maden-İş ile MESS arasındaki uyuşmazlık görüşülmüş ve tüm yönetim kurulu üyelerinin birer yevmiyelerini yatıracakları bir dayanışma fonu oluşturulması kararı alınmıştır.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Başkanı, DİSK başkanı Türkler'e bir telgraf çekerek Maden-İş'in MESS'e karşı yürüttüğü grevleri tüm teknik elemanların desteklediğini bildirdi.

13 Haziran 1977

Kocaeli'nde Maden-İş 7. Bölge Temsilciliğinde yapılan bir toplantıda alınan kararla bölgede grevde bulunan işçilere verilmek üzere yardımlaşma fonu kuruldu.

14 Haziran 1977

Maden-İş 3. Bölge temsilcisi Vural Atis, MESS'in saldırısının sadece Maden-İş'e yönelik olmadığını söyledi. "Sermaye Maden-İş'i çökerterek astığı astık, kestiği kestik olduğunu göstermeye çalışıyor. Bu felsefe olursa, diğer emekçileri, esnafı, zanaatkârı, küçük üreticiyi, öğretmenleri, memurları, teknik elemanları ezmek kolaylaşacaktır.

Büyük Grev'i desteklemek için Türkiye'ye gelen Fransız Genel İş Federasyonu'na (CGT) bağlı Metalürji İşçileri Sendikası yöneticileri 14 Haziran günü Profilo ve Philips fabrikalarını ziyaret ettiler.

16 Haziran 1977

DİSK Yürütme Kurulu Maden-İş grevlerine maddi ve manevi destek için üye sendikalara bir genelge çıkarılmasına oybirliğiyle karar verdi. Kararın altında Kemal Türkler, Mehmet Karaca, Fehmi Işıklar ve Celal Küçük'ün imzaları bulunmaktadır.

17 Haziran 1977

Salihli'de DİSK'e bağlı Dev Maden-Sen, Gençlik Kültür Derneği ve TÖB-DER Maden-İş'in MESS'e karşı yürüttüğü Büyük Grev'i desteklemek amacıyla ortaklaşa bir dayanışma komitesi oluşturdular.

Diyarbakır'da devrimci örgütler Maden-İş'in MESS'e karşı grev yapan üyelerine yardım komitesi kurdular. DUÖD, TÜM-DER, TÜMAS, DYÖKD, TUS-DER, İGD ve Diyarbakır Veteriner Odası, ortak bildirimlerinde, MESS'in işçi sınıfının sendikal örgütü DİSK'e ve onun çekirdeği olan Maden-İş'e karşı sürdürdüğü saldırıları şiddetle kınadılar.

Halk Ozanları Derneği bir açıklama yaparak, Maden-İş'in MESS'e karşı yürüttüğü grevlerde yanında olduğunu bildirdi.

19 Haziran 1977

Milliyet gazetesinde Ali Gevgilili'nin yönettiği ve Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, MESS Genel Sekreteri İlhan Lök ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Kenan Tunçomağ'ın katıldığı bir forum yayınlandı. Forum, gerek Maden-İş'in ve gerekse MESS'in grevin gerisindeki kavgayı kendi pencerelerinden kamuoyuna taşıyabildikleri, kendilerini ifade edebildikleri, kendi çözümlerini açık ve oldukça detaylı bir şekilde tartışabildikleri önemli bir toplantıydı.

DİSK'e bağlı Petrol ve Kimya Sanayii İşçileri Sendikası Kartal Bölge temsilcisi ve işyeri temsilcilerinden oluşan bir heyet, Maden-İş 4. Bölgeye bağlı işyerlerindeki grevler ziyaret ettiler. Heyet, sendikalarının Kartal bölgesindeki üyelerinin kendi aralarında topladıkları parayı da Maden-İş 4. Bölge temsilcisi Halit Erdem'e verdiler. Grevde bulunan Arçelik, Memsan, Doğu Galveniz, Parsan, As Kaynak, Haymak ve Simko işyerlerini ziyaret eden heyet işçilere gazete, kitap ve çay getirdi.

Kocaeli Devrimciler Birliği üyesi 50 kadar genç, Maden-İş 4. Bölge temsilciliği sınırları içindeki grev yerlerini ziyaret ettiler ve tiyatro gösterileri yaptılar. Gençlerin oynadığı oyun, Nazım Hikmet'in "Ellerinizi ve yalana dair" şiirinin, Maden-İş grevlerine bir uyarlamasıydı.

Tüm Üniversite Akademi ve Yüksekokul Asistanları Birliği (TÜMAS) Ankara Şubesi Maden-İş'le her türlü maddi ve manevi dayanışma içinde olduğunu bildirdi.

21 Haziran 1977

Adana'da DİSK bölge temsilciliği öncülüğünde, DİSK'e bağlı sendikaların şube başkanları ve demokratik kuruluş temsilcilerinin yaptıkları toplantıda Maden-İş'le dayanışmanın başlatılması kararlaştırıldı. Toplantı sonunda DİSK'e bağlı sendikaların üyelerinin birer gündeliklerini Maden-İş grevcilerine vermeyi kararlaştırdıkları açıklandı.

Bursa İş Mahkemesi Tofaş, Coşkunöz ve Robert Bosch işyerlerinde, açık irade beyanı uygulaması sonunda çoğunluk sağlanamadığı gerekçesiyle Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün almış olduğu yetkisizlik kararına karşı Maden-İş ve Türk Metal Sendikalarının itirazını reddetti.

22 Haziran 1977

Eskişehir'deki 3 sendika ve 9 demokratik örgüt; Genel-İş, Teknik-İş, TGS, TÖB-DER, TÜTED, İnşaat Mühendisleri Odası, Halkevi, MİM-DER, KİM-DER, Ecza-Der, Eskişehir Kooperatifler Birliği ortak bir açıklama yaparak Maden-İş'in MESS'e karşı yürüttüğü grevi desteklediklerini bildirdiler.

Bursa'da Maden-İş ve Türk Metal, Tofaş, Coşkunöz ve Bosch'ta yeniden yetki prosedürüne başladılar.

23 Haziran 1977

Maden-İş, İzmir'de toplam 300 işçinin çalıştığı Akdöküm ve Faz Elektrik işyerlerinde grev kararı aldı. Maden-İş yetkilileri bu kararların, Maden-İş ile MESS arasındaki Büyük Grev'le süregelen uyuşmazlığın bir parçası olduğunu açıkladılar.

24 Haziran 1977

Bursa'da Maden-İş ve Türk Metal Tofaş, Bosch ve Coşkunöz işyerlerinde birbirlerinin sözleşme çağrılarına itiraz ettiler.

25 Haziran 1977

DİSK'e bağlı işçiler, İGD, İKD ve Enerji-Der üyeleri grevdeki Temsan işçilerini ziyaret ettiler. Grev yerinde davul zurna eşliğinde halay çekildi, grevci işçiler tarafından "DGM'yi ezdik, sıra MESS'te", "Yaşasın DİSK" sloganları atıldı. İGD sanat tiyatrosu, Nazım Hikmet'ten "Elleriniz ve Yalana Dair" adlı oyunu sergiledi.

İKD Eyüp Şubesi Yeni Gayret grevini ziyaret etti. 44 işçinin çalıştığı Yeni Gayret grevinde, işçilerin aileleriyle katıldığı yemekli bir toplantı yapıldı. Toplantıda işçiler İKD'nin bu ziyaretinin kendilerine güç kattığını söylediler. Toplantıdan sonra İKD Eyüp Şubesi üyeleri grevci işçilerin evlerini ziyaret ettiler.

26 Haziran 1977

DİSK 8'nci Bölge Temsilcisi Sıtkı Coşkun, Bursa'da bir basın toplantısı düzenleyerek, Tofaş'ta işçilere baskı yapıldığını söyledi. Coşkun, Maden-İş'in yetkisinin kesinleştiği yedi işyerinde toplu sözleşme görüşmelerinin 28 Temmuz'da başlayacağını belirtti.

Bursa Bölge Çalışma Müdürlüğü Robert Bosch'ta Maden-İş'i, Coşkunöz'de ise Türk Metal'i yetkili kıldı.

Maden-İş 4. Bölge (Pendik) Konseyi toplandı. Bölge temsilciliğine Doğu Galveniz'den İhsan Kahraman seçilirken onur kuruluna Arçelik'ten Naci Şenol, Bohler'den Reşit Kahraman, Arsan'dan Sabahattin Çınar, denetim kuruluna ise Arçelik'ten İsmail Kaya, Altaş'tan İbrahim Kılıç ve Haymak'tan Cengiz Sarı seçildiler.

TÖB-DER İstanbul Şubesi grevdeki Maden-İş üyesi işçilere yardım kampanyası başlattı. Dayanışma kampanyasıyla ilgili olarak TÖB-DER İstanbul Şubesi salonunda geliri grevcilere verilmek üzere bir yayın sergisi açıldı. Sergide özel dayanışma damgalı, indirimsiz kitap, dergi, afiş satışa sunuldu.

Sayıştay Denetçileri Derneği Maden-İş grevlerini desteklediğini açıkladı.

28 Haziran 1977

Maden-İş Bursa'da 7 fabrikada toplu sözleşme hazırlıklarına başladığını açıkladı. Açıklamada, Maden-İş'in toplam 4500 işçinin çalıştığı STK, Karsan, Burçelik, Cemtaş, Renault, Mako ve Döktaş'ta toplu sözleşme hakkını elde ettiği, Tofaş, Robert Bosch ve Coşkunöz işyerlerinde süren yetki mücadelesinin sonuçlanması beklenmeden yetki alınan bu 7 fabrikada müzakerelerin başlatılacağı bildirildi.

Kocaeli'de kurulu Mannesman Sümerbank Fabrikasında grevin 200. Günü olan 2 Temmuz'da yapılacak kutlamaların hazırlıkları başlatıldı. 2 Temmuz'da ilerici gençlik örgütlerinin katılacağı bir büyük şenlik düzenleneceği açıklandı.

29 Haziran 1977

Basın-İş üyesi Politika gazetesi, Rula Matbaası ve Arif Hastürk Kutu Fabrikası çalışanları bir araya gelerek Boronkay grevini ziyaret ettiler.

30 Haziran 1977

İki gün sürecek olan DİSK genel yönetim kurulu toplandı. Açış konuşmasını yapan Türkler, Demokrasi için "acımasız bir anti-faşist savaşım" gerektiğini söyledi. Türkler, MESS'in faşist yönetiminin faşizme giden yolun kapanmaması için DİSK'i çökertmek istediğini kaydetti. Maden-İş'in MESS'e karşı yürüttüğü Büyük Grev'e de değinen Türkler işbirlikçi tekeli sermayenin grup sözleşmeleri ile genel grev, dayanışma grevi gibi demokratik haklardan yoksun bulunan işçi sınıfının ve DİSK'in yıpratılmasını amaçladığını söyledi:

3 Temmuz 1977

Maden-İş 13. Bölge (Eskişehir) Konseyi toplandı. Bölge temsilciliğine yeniden Dursun Sabur seçildi. Bölge onur kuruluna ise Arçelik'ten Mustafa Turan, Yunus Ercan ve Entil'den Halil Gülen getirildiler. Denetim kuruluna da Magnezit işyerinden Adem Alkaya, Isı Cihazları işyerinden Ferit Ünalı ve Arçelik'ten Ali Cambaz seçildiler.

4 Temmuz 1977

Ecevit'in kurduğu hükümetin güvenoyu alamaması üzerine hükümeti kurma görevi Süleyman Demirel'e verildi.

5 Temmuz 1977

DİSK'e bağlı Bank-Sen üyesi işçiler grevdeki Boronkay, Memsan, Profilo, Arçelik, Parsan, Simko, As Kaynak, Haymak, Doğu Galvaniz ve Mezsan işçilerini ziyaret ettiler.

DİSK'e bağlı Turizm-İş Sendikası Çukurova Bölge Temsilcisi Şeref Akyiğit bir açıklama yaparak, MESS'in amacının küçük sermayeyi kontrol altına almak, tekeline geçirmek veya ortadan kalkmasını sağlamak olduğunu fakat işçilerin kendilerine gereken dersi vereceklerini kaydetti.

6 Temmuz 1977

Maden-İş Bursa'daki 7 fabrikada Temmuz ayı içinde sözleşme çağrısı yapacağını açıkladı. Maden-İş 13. Bölge temsilcisi Kemal Daysal, bu işyerlerinde ünite ve işyeri temsilci seçimlerine başladıklarını ve daha sonra da sözleşme taslağının temsilcilerle birlikte oluşturulacağını söyledi.

Bursa'da 10 demokratik kuruluş ortak bir açıklama yaparak Maden-İş'e yapılan saldırıları kınadıklarını belirttiler. TÖB-DER, TÜS-DER, İKD, TÜTED, TÜM-DER, Makine Mühendisleri Odası Bursa Şubeleri ile HKDD tarafından yayınlanan bildiride tekeli sermayenin yerli işbirlikçi ortakları aracılığıyla MESS'i kullanarak on binlerce metal işçisini aklıkla tehdit ettiği kaydedildi.

8 Temmuz 1977

Maden-İş, İzsal Döküm San. A.Ş., Tamsan Tanker Elektrik Makine San. A.Ş. ve Türk Siemens A.Ş işyerlerinde grev ödeneklerini dağıttı. Grevdeki işyerlerinin ödeme günleri açıklandı. Maden-İş ikinci ödemelerin de ilk ödeme tarihinden 45 gün sonra yapılacağını duyurdu.

Bağımsız Otomobil-İş Sendikası MESS'e karşı Makine Takım ve Akkardan işyerlerinde bir süredir süren toplu sözleşme görüşmelerinde sonuç alınamaması üzerine grev kararı aldı. Otomobil-İş başkanı Aydın Özeren greve 900 işçinin katılacağını açıkladı. Akkardan ve Makine Takım'da grev kararı alındığı günlerde Otomobil-İş'in Çelik Montaj grevi dört aydan beri sürmekteydi.

10 Temmuz 1977

Maden-İş'in MESS'e karşı yürüttüğü grevlerle dayanışma içinde olan Basın-İş üyeleri, sendika yürütme kurulu tarafından düzenlenen programa uygun olarak grev yerlerine yaptıkları ziyaretleri sürdürdüler. Basın-İş Basın Yayın Dairesi şu bilgiyi verdi: "Fen Fakültesi Matbaası, Politika, Edebiyat Fakültesi Matbaası, MO, A. Hastürk, Rulo, Kesetap, Reks, Lito Teneke işçilerinden sonra Dekal işçileri de Hasköy'deki Tel Çivi ve Demas grevlerini ziyaret ederek grevci işçilerle dayanışmada bulundular.

Politika gazetesinin başlattığı "Grevdeki Maden-İş üyeleri ile Dayanışma Kampanyası"nın 1 milyon lirayı aştığı açıklandı.

11 Temmuz 1977

Mannesman Sümerbank Boru End. A.Ş. işyerlerinde Maden-İş grev ödeneklerini dağıttı.

12 Temmuz 1977

Ayvansaray Cıvata, Auer İmalat A.Ş. ve İn-Te-Na A.Ş. işyerlerinde Maden-İş grev ödeneklerini dağıttı.

Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç 12 Temmuz günü bir basın toplantısı düzenleyerek, demokrasiye işlerlik kazandırabilmenin temel koşulu olarak bir CHP-AP koalisyonunun kurulmasından yana olduğunu açıkladı. Tunç, MC hükümeti tekrar kurulur ve güvenoyu alırsa senatörlükten istifa edip genel grevi dokunulmazlık zırhına bürünmeden Türk-İş Genel Başkanı olarak bizzat yöneteceğini ve genel grevin MC yıkılıncaya kadar süreceğini kaydetti.

Eskişehir'de Maden-İş grevlerini destekleme gecesi yapıldı. Gecede TÖB-DER ve Halkevi tiyatro kolları oyunlar sergiledi. Destekleme gecesinin davetiyelerinin kısa sürede tükenmesi üzerine oyunlar ve konuşmalar halka açık yapıldı.

13 Temmuz 1977

DİSK Yürütme Kurulu, Tunç'un MC'ye karşı genel grev açıklamasını desteklediğini bildirerek bu konuda iki konfederasyonun ortak bir toplantı yapmasını önerdi. Türkler, Tunç'un ikinci bir MC hükümetinin kurulmasına karşı çıkmasının ve aktif tavır almasının demokrasi savaşımı için sevindirici olduğunu söyledi. DİSK Yürütme Kurulu MC'ye karşı savaşım konusunda ortak noktaları saptamak üzere Türk-İş'e bir görüşme çağrısı da yaptı.

14 Temmuz 1977

Embo San. Ve Tic. A.Ş., MAN Kamyon ve Orobüs San. A.Ş., Arçelik A.Ş. (İstanbul), Arçelik A.Ş. (Eskişehir), Haymak Döküm ve Fitting San. A.Ş., As Alektrot Kaynakları, Mesan A.Ş., Simko Tic. Ve San. A.Ş., Parsan Döğme Çelik

San. A.Ş., Doğu Galveniz Saç San. A.Ş., BebiMot Belde Bisiklet, Profilo San. Ve Tic. A.Ş., Botel A.Ş., Palmek Profilo Alüminyum, Memsan Metal Mamulleri A.Ş., Boronkay San. Ve Tic. A.Ş., Sungurlar Isı San. A.Ş., Ternal San. Ve Tic. Ltd. Şti., Tel Çivi San. A.Ş., Demas Demir Çekme, Yeni Gayret Demir San., Beko Teknik A.Ş., Tuber Çelik San. A.Ş., Yıldız Kazan Fab., Çelik End. T.A.Ş. işyerlerinde Maden-İş grev ödeneklerini dağıttı.

15 Temmuz 1977

Maden-İş Bursa'da Döktaş'ta toplu sözleşme görüşmelerine başladı. Maden-İş 13. Bölge temsilcisi Kemal Daysal, Orhangazi ilçesindeki 265 işçinin çalıştığı Döktaş'ta yetlikiyi uzun bir mücadelenin ardından elde ettiklerini bildirdi. Daysal Renault, Karsan, STK, Cemtaş, Burçelik ve Mako'da da toplu sözleşme görüşmelerinin izleyen günlerde başlayacağını açıkladı.

16 Temmuz 1977

26 sendika başkanı Tunç'u desteklediklerini açıkladılar.

17 Temmuz 1977

Maden-İş 1. Bölge Konseyi toplandı. Yapılan seçimler sonunda Murat Tokmak yeniden bölge temsilcisi seçildi.

DİSK Foto-Film Merkezi'nce, DİSK'in Merter'deki binasının 4. Katında MESS'e karşı Maden-İş tarafından yürütülen Büyük Grev konulu bir sergi açıldı. Grevlerin başlangıcından itibaren süren gelişmelerin anlatıldığı sergide, grev yerlerindeki birlik, mücadele ve disiplin örneklerle verildi, dayanışmanın önemi ortaya kondu. "Sermaye ve onun sözcüleri yalan söylüyor" başlıklı panoda ise, MESS'in ve sağcı basının bilinçli olarak verdikleri yalan haberlerden örnekler sergilendi. Sergide ses düzeni de kurularak izleyenlere marşlar ve röportajlar dinletildi. Sergi büyük ilgi toplayacak ve Ağustos'un sonuna kadar açık kaldı.

18 Temmuz 1977

Erdemir için toplanan uzlaştırma kurulunda Maden-İş'in isteklerinin hiçbirini kabul edilmedi. Maden-İş'ten yapılan açıklamada, "Kabul etmediğimiz kurul kararı, sözleşmenin grevsiz çözümü ihtimalini yok etmiş gözükmektedir" denildi. 8 bine yakın işçinin çalıştığı Erdemir'de uzlaştırma kurulu kararının, Maden-İş'in parasal taleplerine yaklaşmadığı, sendikanın özellikle üzerinde durduğu sağlık tesislerinin geliştirilmesi, bekâr işçi lojmanlarının inşası, konut kredisi, kreş, eğitim fonu taleplerine cevap vermediği kaydedildi.

Maden-İş 13. Bölge temsilcisi Kemal Daysal, Politika gazetesine verdiği demeçte, Bursa Mudanya'da kurulu olan ve 280 işçinin çalıştığı Siemens Kablo Fabrikasında grevin 7 ayı aştığını açıkladı. Daysal, 13 Aralık 1976 günü başlayan grevin MESS tavrını değiştirmeye kadar taviz vermeksizin sürdürüleceğini söyledi. Daysal grevci işçilere sendikaca ödenti verilmediği iddialarını da yalanladı.

19 Temmuz 1977

Politika, genel grevin Tunç'un ağzında eski bir sakız olduğunu vurgulayarak çağrının CHP-AP koalisyonunu amaçladığını yazdı.

Batı Berlin'de Maden-İş grevleriyle dayanışma amaçlı bir futbol turnuvası düzenlendi. Turnuvaya işçiler ve öğrencilerden oluşan yerel futbol takımları katıldı. Almanya'da çalışan Portekiz, İspanyol, İtalyan, Yunan ve Alman işçiler de turnuvayı izlediler. Turnuva süresince Maden-İş grevleriyle ilgili bilgi verildi. İşçiler, işçi sınıfının enternasyonal dayanışmasının hayata geçirildiğine vurgu yaptılar. Turnuvadan elde edilen 1200 Alman Markı, tertip komitesi tarafından Maden-İş'e gönderildi.

21 Temmuz 1977

AP, MSP ve MHP'den oluşan 2. MC hükümeti açıklandı.

2. MC hükümetinin açıklanması üzerine Halil Tunç, hükümet güvenoyu alırsa genel grevin gününü saptayacaklarını söyledi.

Maden-İş, Bursa'da 6 işyerinde MESS'e toplu sözleşme çağrısı yaptıklarını açıkladı. Maden-İş 13. bölge temsilcisi Kemal Daysal, MESS'in grup sözleşmesinde direnmesi halinde toplam 4500 işçinin çalıştığı bu işyerlerinde de grevin kaçınılmaz olacağını söyledi. Daysal, toplu görüşmelerin 28 Temmuz'da başlamasını önereceklerini belirtti.

Buna karşılık MESS yetkilileri, çağrının henüz kendilerine gelmediğini, istenen tarihte görüşmeye oturmanın bir sakınca yaratmayacağını, ancak görüşmelerde yetkili kurullarca alınan ve grup sözleşmesini içeren kararın değişmeyeceğini söylediler, 6 işyerinde toplu sözleşmenin aynı anda imzalanacağını, bu konuda kararlı olduklarını bildirdiler.

22 Temmuz 1977

Basında, Tunç'un Türk-İş Yönetim Kurulu'nu olağanüstü toplantıya çağırdığı haberi yer aldı. 17 demokratik kuruluş 23 Temmuz günü ortak bir bildiri yayınlayarak 2. MC hükümetine karşı aktif mücadele yürüteceklerini açıkladılar. Aynı gün Türk-İş 2. Bölge Temsilciliği ve Türk-İş üyesi kimi sendikalar, genel greve katılacaklarını açıkladılar.

24 Temmuz 1977

İstanbul'da, Açık Hava Tiyatrosu'nda "Maden-İş'le Dayanışma Gecesi" düzenlendi. TÖB-DER, TÜTED, TUS-DER, KÖGEF, İKD, İGD, Halkevleri Koordinasyon Kurulu ve Görsel Sanatçılar Derneği'nin ortaklaşa düzenlediği gecede, "Çarklar bizim elimizde", "DGM'yi ezdik, sıra MESS'te" sloganları atıldı. 1 Mayıs 1977 filmi gösterildi, şiirler okundu, ilerici sanatçılar türküler söylediler.

25 Temmuz 1977

DİSK Yürütme Kurulu “bir demokrasi cephesinin” oluşturulması kararını aldı.

27 Temmuz 1977

DİSK İzmir bölge temsilcisi Cemal Kırıl UDC önerdi.

28 Temmuz 1977

Kemal Türkler UDC çağrısı yaptı.

31 Temmuz 1977

Maden-İş 4. Bölge Temsilciliği Dayanışma ve Güvenlik Komitesi toplandı. UDC'nin kurulması için bölgede aktif mücadele verilmesi, grev yerlerinde kurulmuş grev komitelerinin ve grev olmayan fabrikalardaki dayanışma komitelerinin bundan böyle “Dayanışma ve Demokrasiyi Koruma Komiteleri” olarak aktif görev yapmaları kararlaştırıldı. Komite kararlarında, MESS grevlerini, kurulması planlanan 2. MC'nin saldırılarına karşı korumak için dayanışmayı güçlendirmenin, grev ziyaretlerini sıklaştırmanın gereğini vurguladı.

1 Ağustos 1977

2. MC hükümeti 219 hayır oyuna karşı 229 evet oyu ile Meclis'ten güvenoyu aldı.

2 Ağustos 1977

Türk-İş İcra Kurulu toplanarak genel grev konusunu ele aldı ve Türk-İş Yönetim Kurulu'nun 9 Ağustos günü toplantıya çağırılmasına karar verdi.

24 demokratik kuruluş ortak bir basın açıklaması yaparak, Türk-İş'in genel grev çağrısını ve DİSK'in eylem birliği önerisini “mücadelede önemli bir adım” olarak gördüklerini vurguladılar ve MC'ye karşı anti-faşist mücadelede eylem birliği yapacaklarını açıkladılar.

Maden-İş 3. Bölge Konseyi İzmir'de toplandı. Konseyde Vural Atis yeniden bölge temsilcisi seçildi.

8 Ağustos 1977

Gebze Çayırova'daki Ferro Döküm Sanayii Ticaret A.Ş. işyerinde Maden-İş grev kararı aldı. Maden-İş yöneticileri sendikanın aldığı grev kararını duyuran yazıyı fabrikanın kapısına asmak üzere işyerine gittiklerinde işveren tarafından daha önce asılmış bulunan lokavt ilanı ile karşılaştılar.

9 Ağustos 1977

Türk-İş Yönetim Kurulu 9 Ağustos günü toplandı. Tunç toplantıya girerken, genel grevle ilgili olarak kendisine yöneltilen sorulara, “Gönül ister ki genel grev kararı Yönetim Kurulu'nda oybirliği ile kabul edilsin,” cevabını verdi. Ne var ki,

9 Ağustos'ta 40 üyenin 36'sının katılımıyla toplanan Türk-İş Yönetim Kurulu, AP eğilimli üyelerin itirazı üzerine yeni bir gündemle çalışmaya başladı ve genel grev ele alınmadı. Toplantıdan sonra Tunç, "Üzerinde görüştüğümüz konular önemli konulardır. Arkadaşlarımızın değişik görüşleri vardır. Bunların görüşülüp tartışılması zaman alır!" dedi.

Maden-İş MESS'e bağlı Türk Telekomünikasyon işyerinde grev uygulamasına geçti. Böylece Ağustos ortalarında grevdeki işçi sayısı 11 bini aştı.

TSİP tüm ilerici güçleri MESS'e karşı Maden-İş'le dayanışmaya çağırdı.

İngiltere Türkiyeli İlericiler Birliği (İTİB) yayınladığı bir mesajla, tüm dünya işçilerinin Maden-İş grevine omuz verdiğini açıkladı. İTİB, eylemi desteklemek amacıyla Maden-İş greviyle dayanışma kampanyası açtıklarını, İTİB üyelerinin tüm fabrika, okul ve diğer işyerlerini tarayarak yığinsal olarak bağış topladıklarını belirtti.

Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu, MESS'e karşı grevde bulunan Maden-İş grevcilerine 15 bin Mark gönderdi. FİDEF başkanı Recep Genç gönderdiği mesajda MESS'in tutumunu kınamış ve Maden-İş'in direnişini sonuna kadar desteklediklerini bildirmiştir.

10 Ağustos 1977

Kendi içindeki müzakereleri tamamlayan Türk-İş Yönetim Kurulu bir orta yol bularak, "üçlü koalisyon hükümetine" bazı işçi isteklerinin yerine getirilmesini öngören bir "muhtıra" verilmesini, bu isteklerinin yerine getirilmemesi durumunda da genel grev dâhil çeşitli eylem biçimlerinin uygulanmasına karar verdi. Türk-İş Yönetim Kurulu, DİSK'in, genel grev dahil çeşitli eylem biçimlerini ve işçi sınıfı çıkarlarını, demokrasiyi koruma yolunda ortak hareket etmeyi öngören önerisini de toplantıda bulunanların oybirliğiyle reddetti.

Tunç UDC kavramını doğru bulmadıklarını açıkladı.

11 Ağustos 1977

Politika, MESS yönetimi ile grevde olan işyerlerinin patron ya da yetkililerinin yaptığı gizli toplantıların bant çözümlerini yayınladı. Bu çözümler DİSK Ajansı ve DİSK dergisinin Ağustos sayısında da yer aldı. MESS'in ikisi Gümüşsuyu'ndaki MESS Lokali'nde, diğer üçü İstanbul Odakule'de olmak üzere beş toplantısının bant kayıtları Maden-İş'in eline geçmişti.

Bursa Bölge Çalışma Müdürlüğü Tofaş'ta yetkiyi Türk Metal'e verdi.

12 Ağustos 1977

CHP milletvekili ve senatörlerinden 20 kişilik bir grup MESS'e karşı grev yapan Maden-İş üyeleriyle dayanışma kampanyasına katıldılar. 20 arkadaşı adına CHP

İstanbul milletvekili Metin Tüzün tarafından kampanyaya iletilmek üzere Politika gazetesine 10.000 lira teslim edildi.

Maden-İş'in MESS'e karşı sürdürdüğü grevin 73. Gününde Profilo'da 52 işçi çocuğu kalabalık bir davetli topluluğu eşliğinde sünnet edildi. Sünnet düğününün Maden-İş, İGD, İKD, TÖB-DER, Türk Tabipler Birliği'nin desteğiyle yapıldığı açıklandı.

13 Ağustos 1977

Hürcam-İş: "Tüm anti-faşist güçler MESS'in grev kırıcılığına karşı çıkmalıdır" açıklamasını yaptı. Hürcam-İş genel başkanı Feridun Ertuş, Maden-İş grevlerinin genel grevden ayrı olarak düşünülmemesini ve MESS'in uluslararası tekellerle işbirliğinin kavrıtılmasının gerekliliğini belirtti.

17 Ağustos 1977

MESS Yönetim Kurulu Başkanı Şükrü Er, MESS gizli toplantı tutanaklarının basında yayınlanmasıyla ilgili olarak, İstanbul Sanayi Odası Odakule binasında bir basın toplantısı düzenledi. Er, DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası'nın grevlerle ilgili açıklamalarının kamuoyunda ilgi uyandırmasını kınadı ve basının kendi seslerine kulak vermesi gerektiğini söyledi.

Bursa'da Maden-İş MESS görüşmelerinin ikincisi yapıldı.

18 Ağustos 1977

TİSK adına Genel Sekreter İbrahimoğlu imzasıyla üye işveren sendikalarına gönderilen yazıda, genel greve gidilmesi halinde greve katılan işçilerin iş akitlerinin ihbarsız ve kıdem tazminatı feshedilmesi ve greve katılanlar ile greve karar verenlerin savcılıklara ihbar edilmesi istendiği haberi basına yansıdı.

19 Ağustos 1977

Politika, Federal Almanya'dan Flörsheim işçilerinin Maden-İş grevcilerine mesajını yayınladı. "Biz yurdumuzdan binlerce kilometre uzakta ekmek parası peşinde koşmak zorunda bırakılmış emekçi kardeşleriniz. Her ne kadar yurdu-muzdan uzakta isek de ülkemizdeki olayları yakından takip ediyor, ülkemiz işçi sınıfının mücadelesini dikkatle izliyoruz. Bizim kurtuluşumuzun da Türkiye işçi sınıfının kurtuluşundan ayrı olmadığını bilincindeyiz. MESS'e karşı başlatmış olduğunuz şanlı mücadelenizi yürekten destekliyoruz ve sonuna kadar destek-leyeceğiz. Yüz binlerce işçi yavrusunu açlığa mahkûm eden MESS patronları-nın milyonları varsa biz de milyonlarca emekçiyiz. Bölüşeceğiz bir ekmeğimizi, kırdırmayacağız emekçi onurumuzu, ezdirmeyeceğiz sendikamız Maden-İş'i ve üst örgütümüz DİSK'i. Greviniz üçüncü aya girerken gönderiyoruz üçüncü kez yardımımızı, sürecektir dayanışmamız, haklı mücadelemiz başarıya ulaşana dek. Yaşasın işçi sınıfının birliği. Yaşasın Maden-İş. Yaşasın DİSK."

Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, MESS yöneticilerinin suçluluk telaşı içinde işçileri, kamuoyunu ve MESS üyesi işverenleri yanıltmaya çalıştığını söyledi. Er'in, "Maden-İş ideolojik ve politik grevler yapıyor" iddiasını cevaplayan Kaya, MESS'in grevler başladıktan 65 gün sonra toplu sözleşme ile ilgili maddi konularda teklif verdiğine dikkat çekti.

21 Ağustos 1977

MAN fabrikasındaki Nazım Hükmet resmi polis tarafından savcılık kararıyla kaldırıldı.

22 Ağustos 1977

MESS'e bağlı Makine Takım ve Akardan işyerlerinde Otomobil-İş tarafından grev başlatıldı. Makine Takım ve Akardan işverenleriyle MESS dışında anlaşma sağlandı ve toplu iş sözleşmeleri bağitlandı.

23 Ağustos 1977

MESS İzmir Temsilciler Kurulu Başkanı Tacettin Hiçyılmaz, Genel Merkez Yönetim Kurulu'nun alacağı bir lokavt kararına İzmir'deki MESS'e bağlı bütün işyerlerinin uyacağını söyledi.

İlerici Tıplılar Derneği (İL-TIP-DER), Genç Fenliler Kültür Derneği (GFKD) ve Diş Hekimleri Birliği Derneği (DHD) grevdeki Mesan işçilerini ziyaret ettiler.

25 Ağustos 1977

Basında, MESS'in 14 işyerinde birden lokavta başvuracağı haberi yer aldı. Bu 14 işyeri, Maden-İş'in grev kararı alıp da uygulamadığı işyerleriydi. MESS, lokavt kararını, Maden-İş'in Eylül ayı başındaki genel kurulundan sonra uygulayacağı bilgisini de basına verdi.

Maden-İş'in, Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya imzasıyla yaptığı açıklamada sendikanın, MESS'in uygulayacağı her türlü eyleme hazır olduğu kaydedildi. Kaya, uyuşmazlığın gerçek müsebbibi ve suçlusu olan MESS'in, suçluluğunu örtmek için Maden-İş'i ve işçileri lokavt gibi çağdışı bir yöntemle tehdit etmek yanlışlığına düştüğünü söyledi.

MESS, uyuşmazlık kapsamındaki işyerlerinin sahip ve yöneticilerini toplayarak bir durum değerlendirmesi yaptı. Toplantının ardından yapılan açıklamada, grevcilerin 26 Ağustos akşamına kadar işbaşı yapmamaları durumunda grev kararı alınıp da uygulanmayan 14 işyerinde lokavta başvurulacağı bildirildi.

Maden-İş Yönetim Kurulu Genel Başkan Kemal Türkler'in başkanlığında toplanarak lokavtın uygulanması durumunda alınacak tedbirleri görüştü.

Maden-İş ile MESS arasında Bursa'da 6 fabrikada çalışan 4500 işçiyi kapsayan toplu pazarlık görüşmelerinde anlaşma sağlanamadığı açıklandı. Koç Holding'e

ait Orhangazi ilçesindeki Döktaş işyerinde de toplu pazarlık uyuşmazlıkla sonuçlandı.

27 Ağustos 1977

DİSK İcra Kurulu Maden-İş ile MESS arasındaki uyuşmazlık sonucu başlayan grevin desteklenmesi için DİSK'e bağlı tüm işçilerin birer yevmiyelerinin kesilmesini ve Dayanışma Fonuna alınmasını kararlaştırdı. Bütün örgüte bir genelge ile bildirilen kararda şube başkanlarının işçilerin Ağustos ayı bordrolarından birer yevmiyelerinin kesilmesi için harekete geçmeleri istendi.

Basında, MESS'in 13 işyerindeki lokavt kararının geçerlilik kazandığı haberi yer aldı. MESS'ten verilen bilgiye göre Maden-İş Sendikasının 32 işyerinde sürdürmekte olduğu grevlerde lokavt söz konusu değildi ve bunun yanında anlaşmazlık bulunan ve daha sonra grev uygulamasına geçilen Türk Telefon Birliği'nde de lokavt uygulaması yapılmayacaktı.

28 Ağustos 1977

DİSK'e bağlı Genel-İş Yönetim Kurulu, yüz bin üyesinin dayanışmaya birer gündelikleri ile katılmalarına karar verdi.

Türk-İş'e bağlı Sağlık-İş Sendikası genel başkanı Mustafa Başoğlu, DİSK'e karşı MESS'in tavrını onayladığını belirtti. *Yankı* dergisinin sorularını yanıtlayan Başoğlu, işverenlerin DİSK'in büyük bir tehlike olduğunu anladıkları için kendilerine çekidüzen verdiklerini kaydetti. Başoğlu şunları söyledi: "MESS'in tavrını, işçi haklarına yönelik olmadığı için, aksine hepimizin korumak zorunda olduğumuz rejime yönelik olduğu için haklı buluyorum. Rejimi korumak bakımından işverenlerle görüş birliğinin hiç de anormal bir şey olduğunu sanmıyorum. (...) MESS grevi tespit edebildiğim kadarıyla pek işçi haklarını korumaya da dayanmıyor. DİSK'in sürdürme geldiği bir ucu sınıf mücadelesine dönük, mevcut rejimi yıpratıcı bir amaca yöneldiği kanaatindeyim."

29 Ağustos 1977

Maden-İş Genel Yönetim Kurulu iki gün süren toplantısından sonra bir açıklama yaptı. Özellikle MESS grevleri üzerinde durulan açıklamada, MESS'in üyesi işverenlere baskıda bulunduğu ve toplu sözleşme yapmalarını engellemek için şantaj yaptığı belirtildi. Açıklamada bazı siyasi partilerin UDC konusundaki tavırları da yerildi.

30 Ağustos 1977

Maden-İş bir basın açıklaması yayınladı. Açıklamada MESS yönetiminin katı tavrına ve kaba yöntemlerine rağmen binlerce üyenin katıldığı toplu grev savaşının tam bir disiplin ve dayanışma ile devam ettiği bildirildi. Maden-İş, MESS yöneticilerinin şartlı görüşme önerilerine karşı, her işverenle ayrı ayrı şartsız görüşmeye hazır olduklarını açıkladı.

Türk Metal Tofaş'ta yetki belgesi astı. Yetkinin Türk Metal'e geçmesiyle o zamana kadar Maden-İş'in elinde olan temsilcilik odası da Türk Metal'e devredildi.

Maden-İş, Tofaş ve Coşkunöz'de Türk Metal'e yetki veren Bursa İş Mahkemesi kararını temyize götürdü.

İlerici sanatçılar Profilo grevini ziyaret ettiler. Grevci işçilerle uzun süre sohbet eden sanatçılar, grevlerle dayanışma içinde olduklarını belirterek fabrika duvarlarına çizdikleri resimler, karikatürlerle Maden-İş ile MESS arasındaki mücadeleyi anlattılar. Sanatçılar DGM direnişi sırasında öldürülen Yakup Keser'in büyük boy bir resmini de yaptılar.

31 Ağustos 1977

Maden-İş, Türk Metal'e yetki veren Bursa İş Mahkemesi kararına tedbir konmasını istedi. Türk Metal'in 7 yöneticisi hakkında "sahtecilik" yaptıkları gerekçeyle soruşturma açıldı.

Maden-İş'in grev kararı aldığı Ereğli Demir Çelik Fabrikasında grevi Bakanlar Kurulu bir süre önce ertelediği grevi 60 gün süreyle yeniden erteledi.

1 Eylül 1977

Federal Almanya'da FİDEF, Maden-İş grevleriyle dayanışmanın güçlenmesi amacıyla posta kartı bastırdı.

2 Eylül 1977

Türk Metal, Bursa İş Mahkemesi'nin kararıyla yetki aldığı Tofaş ve Coşkunöz fabrikaları için MESS'le masaya oturdu.

Tümka-İş Sendikası Çaycuma Şube başkanı Hayrettin Özyurt ve sendika yöneticileri, Maden-İş grevcilerine yaptıkları dayanışma kampanyasıyla topladıkları 10 bin lirayı verdiler. Tümka-İş daha önce de Çaycuma'da toplanan 10 bin 960 lirayı Maden-İş'e iletmişti. Kampanyaya Çaycuma Seka işçileri yanında köylerden de yoğun bir katılım olduğu bildirildi.

3 Eylül 1977

Politika, gazetenin düzenlediği Maden-İş'le dayanışma kampanyasında 4 milyon liranın aşıldığını yazdı. Gazete toplanan dayanışmayı kesin olarak 4 milyon 58 bin 212 lira 68 kuruş olarak açıklamıştır. Haberde Genel-İş üyelerinin de sendikanın kararına uygun olarak birer gündeliklerini kampanyaya gönderdikleri belirtilmiştir.

5 Eylül 1977

Maden-İş, İzmir'de MESS üyesi 4 işyerinde toplam bin işçi adına toplu sözleşme görüşmelerine başladı. Maden-İş İzmir bölge temsilcisi Vural Atış'ın verdiği bil-

giye göre toplu sözleşme görüşmelerine başlanılan MESS üyesi işyerleri şunlardı: Elba Basınçlı Döküm Sanayii, Efe Tarım Makineleri A.Ş., Şenkaya Çelik Döküm Sanayii, Ece Endüstri Isıtma ve Soğutma Tesisleri.

6 Eylül 1977

Maden-İş 22. Genel Kurulu saat 10.00'da İstanbul Belediye Meclis Salonu'nda çalışmalarına başladı.

CHP Sivas milletvekili Mahmur Özdemir, Sanayi ve Ticaret Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılması istemiyle Meclis Başkanlığı'na bir soru önergesi verdi. Soru önergesinde kamu kuruluşlarınca MESS'e ödenen üye ve dayanışma aidatlarının miktarının ne kadar olduğu ve MESS'in bu kamu kuruluşlarına üyelik ve dayanışma fonundan ödeme yapıp yapmadığı sorusu yer aldı. "MESS, üyesi olan bu kamu kuruluşlarına üyelik ve dayanışma fonundan herhangi bir maksatla ödeme yapmamış ise kamu kuruluşları bütçelerinden ödenmiş bu aidatlar özel sermayenin Türk işçisini baskı altına alması [için] devletçe verilmiş bir teşvik primi anlamına gelmiyor mu? Devlet bütçesinden ödenen söz konusu aidatların lokavt fonu olarak kullanılması Anayasamıza aykırı değil midir?"

8 Eylül 1977

Bursa'da Tofaş ve Coşkunöz'de çalışan yaklaşık 3 bin işçiyi kapsayan toplu sözleşme görüşmelerinin ikincisi yapıldı ve Türk Metal MESS'e toplu sözleşme taslağını sundu. Türk Metal yetkilileri ikinci toplantıda maddeler üzerinde görüşme yapmadıklarını ve üçüncü toplantının da 20 Eylül tarihinde Bursa'da yapılacağını söylediler.

9 Eylül 1977

Maden-İş 22. Genel Kurulu çalışmalarını tamamladı. Genel başkanlığa Kemal Türkler, Genel sekreterliğe Memet Ertürk, Genel başkan vekilliklerine Şinasi Kaya, Bahtiyar Erkul, Kemal Daysal, Halit Erdem ve Murat Tokmak seçildi.

13 Eylül 1977

DİSK Yürütme Kurulu toplantısının ardından DİSK Başkanlar Konseyi ve Genel Yönetim Kurulu'nun 22-24 Eylül günlerinde Gönen'de toplanacağı açıklandı.

Grevde 275. Gününü tamamlayan İzmit'te kurulu Mannesman Sümerbank Boru Fabrikasında bu süre içinde çalışılmamasından dolayı doğan zararın 135 milyon lirayı bulduğu açıklandı. Maden-İş 7. Bölge Temsilcisi Fehmi Altun, işverenin işçiye vermek istemediklerini sosyal hakların üç misli zarar gördüğünü söyledi.

İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk, MESS ile Maden-İş arasındaki uyuşmazlığı gidermek amacıyla arabuluculuk yapacağını basına açıkladı.

14 Eylül 1977

Valinin arabuluculuk yapması üzerine taraflar, toplu görüşmelerin 19 Eylül'de

başlamasını kararlaştırdılar ve MESS yetkilileri bu durumda lokavt uygulamasından “şimdilik” kaydıyla vazgeçtiklerini açıkladılar.

MESS'e karşı grevdeki Maden-İş üyelerine bayramdan önce 500'er lira dağıtılacağı açıklandı. Bayram harçlığı şeklinde dağıtılacak olan bu para, grevci işçilere aybaşından bu yana yapılan ikinci grev ödeneği idi. Grevci işçilere daha önce 29 Ağustos'ta 1000'er lira ödeme yapılmıştı.

Makine Takım ve Akkardan işverenleri MESS'ten ayrıldı.

21 Eylül 1977

Maden-İş, Kayseri'de MESS'e üye Mavi Çelik Döküm Sanayii A.Ş. işyerinde grev uygulamasına başladı.

22 Eylül 1977

Türk-İş Yönetim Kurulu daha önceleri sadece hükümete vermeyi kararlaştırdığı muhtırayı bütün siyasi partilere göndermeyi benimsedi, ayrıca, “muhtıra” sözcüğünü de sert bularak “öneriler paketi” olarak değiştirdi.

24 Eylül 1977

Maden-İş 6. Bölge temsilciliği faşistlerin silahlı saldırısına uğradı. Atılan kurşunlar binanın camlarına isabet etmiş, ölen ya da yaralanan olmamıştır.

28 Eylül 1977

Maden-İş 4. Bölgeye bağlı Nasaş işçileri, Maden-İş grevci işçileri için 15 bin 207 liralık yiyecek yardımında bulundular.

22 Eylül 1977

DİSK Başkanlar Konseyi ve Genel Yönetim Kurulu Gönen'de toplandı. UDC konusunda görüş ayrılığı ortaya çıktı.

30 Eylül 1977

DİSK Yürütme Kurulu'nun 7 üyesinden 4'ünün aldığı bir kararla DİSK'teki 7 TKP'li uzmanın işlerine son verildi.

1 Ekim 1977

DİSK Genel Sekreteri Karaca, DİSK'teki kimi DİSK yürütme kurulu üyelerinin tartaklandığına ilişkin haberlerin ve bu üyeler tarafından tutanağa alınan olayların basına çarpıtılarak yansıtıldığını, bu olaylarda İGD'nin de rol aldığı iddialarının gerçek dışı olduğunu açıkladı.

DİSK Yürütme Kurulu'nun 4 üyesi Maden-İş'i suçladı.

2 Ekim 1977

DİSK Genel Başkanı Türkler, DİSK'teki gelişmeye ayak uyduramayanların bu-

lunduğunu söyledi. Maden-İş bir basın bildirisi yayınlarak, Kılınç, Küçük, Nebioğlu ve Güven'in, DİSK'in gelişmesini frenlemeyi amaçladıklarını kaydetti.

3 Ekim 1977

Maden-İş ile MESS arasında Bursa'da yürütülen müzakerelerin kapsamına Robert Bosch da dâhil edildi. İstanbul Maden-İş Genel Merkezi'nde yapılan ikinci görüşmede taraflar diğer işyerleri Mako, Çemtaş, Renault, Karsan, Burçelik ve STK için yapılan tekliflerin Robert Bosch için de geçerli olduğunu bildirdiler. MESS ve Maden-İş diğer altı işyeri için aldıkları uyuşmazlık kararına Robert Bosch'u da eklediler.

4 Ekim 1977

DİSK Yönetim Kurulu Genel Sekreter Mehmet Karaca'nın görevden alınmasını ve Şinasi Kaya dışındaki tüm Maden-İş yöneticilerinin kesin ihraç istemiyle Onur Kurulu'na sevk edilmesini kararlaştırdı.

Bursa'da MESS ile Türk Metal arasında toplu sözleşme görüşmeleri sürdürülürken Yargıtay, Türk Metal Sendikasının Tofaş ve Coşkunöz işyerlerinde toplu sözleşme yapma yetkisini iptal etti. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi kararının gerekçesi, Bursa İş Mahkemesi'nin, Maden-İş'in sahtecilik iddiasıyla açtığı dava sonuçlanmadan karar vermesiydi.

5 Ekim 1977

DİSK yeni genel sekreteri Hakkı Öztürk göreve başladı.

8 Ekim 1977

Vatan gazetesi, Maden-İş Genel Sekreteri Ertürk'e ait olduğu iddiasıyla 29 Haziran 1977 tarihli "jurnal niteliğinde" bir rapor yayınladı. *Vatan*, Kemal Türkler'e verildiği ileri sürülen rapora bağlantılı olarak Ertürk'ün "CHP öncülüğünde TİP+Maocu+goşist unsurlara" karşı önlem arayışı içinde olduğunu iddia etti.

DİSK yönetim kurulu, DİSK'in bir fraksiyonun güdümüne sokulmayacağını açıkladı.

9 Ekim 1977

DİSK Genel Temsilciler Meclisi, 9 Ekim günü İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda toplandı.

10 Ekim 1977

DİSK Temsilciler Meclisi toplandı. Toplantıya DİSK Yönetim Kurulu'nun çoğunluk üyeleri, Onur ve Denetim Kurulu üyeleri ve 18 işyeri baş temsilcileri ile şube başkanları katılmadı.

Türkler, bazı basın yayın organlarının "DİSK ile yasal olmayan (illegal) ve kamuoyunda TKP adıyla tanınan bir siyasal parti arasında ilişkiler olduğu izlenimini"

yaratmaya çalışmakta olduklarına işaret ederek, “DİSK’in ne TKP ne de bir başka illegal hiçbir kuruluşla en ufak bir ilişkisi yoktur, olamaz,” dedi.

Genel-İş Sendikası Yönetim Kurulu kendi tabanının eğilim ve isteklerini saptamak, DİSK’teki iki başlı yönetim karşısında neler yapılması gerektiğini karara bağlamak üzere Ankara’da toplandı.

12 Ekim 1977

Ecevit, DİSK’in kendi sorununa en doğru cevabı, kendisinin bulacağını söyledi.

Türkler, DİSK’e bağlı sendikaların işyeri baştemsilcilerine duyurulması isteği ile örgüte bir genelge yayınlarak, DİSK adına sadece kendisinin yetkili olduğunu hatırlattı, kendi imzasını taşımayan yazılara DİSK personelinin itibar etmemesi gereğini belirtti. Türkler, aksine davrananların tüzük suçu işlemiş olacaklarını ve böylelerinin haklarında gerekli işlemlere başvurulacağını da kaydetti.

13 Ekim 1977

Basında, DİSK Yönetim Kurulu’nun 10 Ekim günü, gerçekleştirilen DİSK Genel Temsilciler Meclisi’nin resmi bir nitelik taşımadığı açıklaması yayınlandı. DİSK Yönetim Kurulu bankalara gönderdiği bir yazı ile kendi bilgisi dışında para ödenmemesi talimatını verdi.

Mehmet Karaca, yürütme kurulunun dört üyesinin çeşitli kuruluş ve bankalara gönderdikleri yazıların geçersizliğini açıklayacaktı. Karaca, DİSK Genel Başkanının imzasını taşımayan hiçbir yazı ve talimatın DİSK’i bağlamayacağını ve bu tür yazılara itibar edilmemesi gerektiğini belirtti.

14 Ekim 1977

İstanbul’da Kemal Türkler’in arabulucu olması ricası üzerine Abdullah Baştürk, DİSK’e üye 27 sendikanın 26’sının temsil edildiği bir toplantı düzenledi. Toplantı sonrasında Türkler’e sunulan koşullar arasında, Genel Başkan tarafından tüzükteki yetkisine dayanılarak ilan edilmiş bulunan 21-22 Ekim 1977 tarihli olağanüstü genel kurul toplanması kararının, 22 Aralık 1977’de erken olağan genel kurul yapılması şeklinde değiştirilmesi talebi de vardı. Türkler kendisine sunulan önerileri kabul etti; DİSK 6. Olağan Genel Kurulu’nun 22-25 Aralık 1977 günlerinde toplanacağını açıkladı.

MESS olağanüstü genel kurulu toplandı ve basına kapalı olarak çalışmalarını tamamladı. MESS, grev ve lokavt kararı alınmış ancak grev uygulanmamış olan 13 işyerinde lokavt uygulamasının genel kuruldan sonraki hafta içinde uygulanabileceğini açıkladı. Olağanüstü genel kurulda bazı usul maddeleri yanında dayanışma fonunun arttırılması konusu da ele alındı.

15 Ekim 1977

DİSK’e bağlı sendikaların büyük çoğunluğunun genel başkanları -ya da temsil-

cileri- DİSK'teki gelişmeleri görüşmek üzere bir araya geldiler. Toplantıda erken genel kurul toplanması konusunda mutabakata varıldı ve toplantı sonrasında Kemal Türkler, Mehmet Karaca, Rıza Güven, Fehmi Işıklar, Celal Küçük, Kemal Nebioğlu ve Mehmet Kılınç'tan oluşan DİSK Genel Yürütme Kurulu'nun 16 Ekim sabahından başlayarak görevinin başında olacakları, UDC konusunun da genel kurulda ele alınacağı basına açıklandı.

Tofaş'ta Türk Metal'in toplu sözleşme yapmak üzere MESS'le yürüttüğü çalışmalar mahkemece durduruldu.

17 Ekim 1977

MESS Maden-İş tarafından grev kararı alınıp uygulanmamış olan 13 işyerinde lokavt uyguladı.

Türk-İş, Türk-İş'e bağlı Yol-İş, Teksif, Maden Federasyonu, Koop-İş ile TÜS-
DER, Halkevleri Genel Merkezi, bazı CHP'li milletvekilleri MESS lokavtlarını protesto ettiler.

Yol-İş Federasyonu Genel Başkanı Halit Mısırlıoğlu, MESS'in başlattığı zorbalığın MC'den beklenen desteği gördüğünü, Çalışma Bakanının açlığa mahkûm edilmek istenen işçiler ve ailelerine karşı MESS'in sözcülüğünü yaptığını söyledi.

19 Ekim 1977

DİSK Onur Kurulu DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca'yı bir ay, Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk ile Maden-İş Genel Başkan Vekilleri Bahtiyar Erkul, Kemal Daysal, Halit Erdem ve Murat Tokmak'ı da ikişer ay süreyle DİSK üyeliğinden ihraç etti.

Basında Maden-İş'in toplu pazarlık yetkisini DİSK'e devrettiği haberi yer aldı.

Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası (ASİS) Genel Başkanı Cenan Bıçakçı bir açıklama yaparak CHP Genel Başkanı Ecevit'i MESS lokavtlarına karşı göreve çağırdı.

TSİP Genel Başkanı lokavta ilişkin olarak tüm demokratik güçleri eylem birliğine çağırdı.

20 Ekim 1977

Maden-İş basında çıkan haberlerin asılsız olduğunu, DİSK'e yetki devrinin söz konusu olmadığını açıkladı.

22 Ekim 1977

Türkiye Cam Sanayii İşverenleri Sendikası Genel Başkanı Şahap Kocatopçu yaptığı yazılı açıklamada, Türkiye Maden-İş Sendikası'nın MESS üyelerine uyguladığı grevlerin tamamen ideolojik ve sınıf çatışması öngörüsüyle yapıldığını söyledi. Kocatopçu, özellikle madeni, eşya işkolunda uygulanan yaygın grev ve lokavtlar

nedeniyle kamuoyunda yaratılmak istenen bazı yanlış izlenimlerin düzeltilmesi gerektiğini belirterek, “Toplu pazarlık sistemimizden lokavt hakkı çıkartılırsa sistem ortadan kalkar ve bu da toplumun demokratik niteliğini zedeler” dedi.

Profilo grevcileri fabrikada bir basın toplantısı düzenleyerek MESS'in ve işverenin grev üzerine bir takım oyunlar oynadıklarını açıkladılar. İşçiler Profilo İdare Meclisi Başkanı Jak Kamhi ve oğlunun 21 Ekim günü fabrikaya gelerek grevci işçilere saldırdıklarını ve aynı gün işçilerden ve ziyaretçilerden 11 kişinin toplum polisi tarafından alınarak Emniyet 1. Şubeye götürüldüklerini, ancak akşamüzeri salıverildiklerini söylediler.

TSİP İstanbul İl Başkanı Mehmet Aköz, 22 Ekim günü basına bir açıklama yaparak, polisin grevdeki Profilo fabrikasına girerek, bazı işçi ve konukları toplamasını kınadıklarını belirtti.

24 Ekim 1977

Maden-İş Genel Sekreteri Memet Ertürk, her işyeri için ayrıntılı hazırlıklar yapıldığını ve işyerlerine ait isteklerini küçük gruplar halinde yakında kamuoyuna sunacaklarını basına açıkladı.

Türkiye Kimya Sanayii İşverenleri Sendikası Yönetim Kurulu Başkanı Mükerrer Berksoy bir basın açıklaması yaptı. Berksoy, MESS'in olumlu ve yapıcı önerilerine rağmen, toplu sözleşme görüşmelerinde ortaya çıkan görüş ayrılıklarını DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası'nın tamamen sınıfsal ve ekonomik tartışma haline getirmek amacıyla uzlaşmaz bir tutum içine girmesinin grev ve lokavtlara neden olduğunu söyledi. Demokratik hukuk devletinin bir icabı olan grev ve lokavt haklarını karşılıksız düşünmenin, taraflardan birini yasa karşısında güçsüz ve ezilmeye mahkûm edeceğini de belirten Mükerrer Berksoy, grev ne derecede işçilerin yasal hakları ise lokavt hakkının da işverenlerin demokratik düzende en tabii ve yasal hakkı olduğunu kaydetti.

25 Ekim 1977

Ankara'da 27 demokratik kuruluş tarafından yapılan ortak açıklamada MESS'in uyguladığı lokavtların, “İşçi sınıfının kazandığı ekonomik, demokratik hak ve özgürlüklere yönelik bir saldırı olduğu” ileri sürüldü.

Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, MESS Genel Başkanı Şükrü Er'in grev ve lokavttaki işçilerin başka işyerlerinde kaçak çalıştıkları iddiasının gerçek dışı olduğunu açıkladı.

26 Ekim 1977

İstanbul'da 37 demokratik örgütün yöneticileri ortak bir açıklama yaparak, “MESS'in maden işçilerine uyguladığı lokavtın, anti-demokratik bir uygulama ve yasalara, çalışanlara indirilmek istenen bir darbe olduğunu” belirttiler. İzmir'de-

ki 64 kuruluş, MESS'e karşı direnen Maden-İş üyesi işçilerin yanlarında olduklarını ve uygulanan lokavtın sürdürülen mücadeleyi durdurmayacağını açıkladı.

MESS bir basın açıklaması yaparak, grev ve lokavt uygulanan işyerlerindeki 12.934 işçiden en az 10.000'inin başka işyerlerinde kaçak olarak çalıştıklarını öne sürdü ve bu şekilde çalıştıkları saptanan işçilerin hizmet sözleşmelerinin feshedileceğini belirtti.

29 Ekim 1977

Sosyal-İş Sendikası Yönetim Kurulu, MESS'de grevde bulunan Maden-İş Sendikasına 50 bin lira dayanışma yardımı yapılmasını kararlaştırdı. Sosyal-İş bildirisinde MESS'in lokavt uygulaması da yasa dışı olduğu ileri sürülerek kınandı

Adalet Partisi Zeytinburnu İlçesi İşçi Kolu Başkanı Avukat Şevket Yalovalı, DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikasının uyguladığı grevlerin ideolojik amaçlı olduğunu açıklamıştır.

30 Ekim 1977

Büyük Grev'in başladığı 30 Mayıs 1977 gününden 30 Ekim 1977 tarihine kadar geçen süre içinde Maden-İş'in 46 işyerinde toplu sözleşme imzaladığı bildirildi. Kemal Daysal tarafından yapılan açıklamada, bu 46 işyeri işverenin büyük çoğunluğunun MESS üyesi olmadığını, diğerlerinin de imzaladıkları toplu sözleşmeler nedeniyle MESS'ten ihraç edildikleri kaydedildi.

Özgürlükleri için savaşan halklarla dayanışma için Brüksel'de düzenlenen Uluslararası Dayanışma Bayramında Maden-İş grevcileriyle dayanışma kampanyası açıldı. Belçika Barışı Savunma Birliği'nin organize ettiği ve Brüksel'in LB (Brüksel Hür Üniversitesi) salonunda düzenlenen kutlama törenlerine Belçika'daki Türkiyeli İlericiler Birliği de katıldı. Birlik tarafından açılan "Dayanışmaya Çağır"ı adlı sergide, üzerinde "Maden-İş'li Grevcilerle Dayanışmaya" yazılı çok sayıda kalem satılarak geliri grevdeki işçiler için Maden-İş'e gönderildi.

31 Ekim 1977

Atlı Zincir işyerinde polis işçilerin çadır üzerine çiviledikleri Nazım Hikmet resmini kaldırdı ve karakola götürdü.

2 Kasım 1977

Gölcük'te TÖB-DER Gölcük Şubesi gelirinin MESS'e karşı grevde olan Maden-İş'e bırakılacağı bire gece düzenledi. Geceye sanatçı Rahmi Saltuk katıldı.

Çorum'un Ferhatlı köylüleri ekinlerini satarak Maden-İş grevcileri için yürütülen dayanışmaya katıldılar. Satıştan elde edilen 685 lirayı dayanışma fonuna yatırdılar. Kocaeli Devrimciler Birliği de geliri Maden-İş grevlerine ait olmak üzere bir dayanışma piyangosu düzenledi.

Bursa'da 7 işyeri için yürütülen toplu pazarlık sürecinde Uzlaştırma Kurulu'nun saat ücretlerine 7,5 lira zam yapılması kararını MESS kabul ederken, Maden-İş yöneticileri toplantıyı terk etti.

4 Kasım 1977

Çelik Endüstrisi ve Yıldız Kazan grevlerinin birinci yılını doldurması, Silahtarağa'da demokratik kitle örgütlerinin temsilcileriyle birlikte davul zurnayla kutlandı.

Bursa İpekli Sanayii İşverenler Sendikası DİSK ile MESS arasında arabuluculuk yapmaya karar verdi. İşveren sendikası yürütme kurulu bu kararını MESS başkanını Şükrü Er ile DİSK başkanı Kemal Türkler'e bildirdi ve arabuluculuk isteğinin kabul edilmesini talep etti.

Maden-İş MESS'e karşı Bursa'daki 7 fabrikada grev kararı aldı.

7 Kasım 1977

MESS Bursa'daki yedi fabrikada lokavt ilan etti.

Mannesman grevi 11. Ayını doldurması üzerine Maden-İş 7. Bölge Temsilciliği grevde geçen süre içinde işverenin zararının 200 milyon lirayı aştığını, bu rakamın grevin başlamasından önce sendika tarafından işçiler için istenen hakların yıllık toplamının çok üzerinde olduğunu açıkladı.

9 Kasım 1977

Grev ve lokavt kapsamındaki işyerlerinden 300 işçi başka işyerlerinde kaçak çalıştıkları gerekçesiyle bildirimsiz ve tazminatsız olarak ve MESS'in talimatıyla işten çıkarıldı.

İlerici kadınlar bir bildiri yayınlayarak MESS'in Bursa'da 7 işyerinde lokavt ilan etmesini kınadılar. Bildiride şöyle denildi: "Fabrikalarda işçilerin haklı savaşım-ları sindirilmek isteniyor. Böylece sermaye düzeninin sonuçları işsizlik, pahalılık, enerji ve döviz yokluğu biz işçilerin emekçilerin üzerine yıkılıyor. Toplumsal bir suç olan lokavtı anayasaya aykırı olduğu halde, parababaları Bursa'da 7 işyerin-de uygulamaya çalışıyor. Biz İKD olarak işçi sınıfımızın DİSK'in öncülüğünde vermekte oldukları savaşımın yanındayız. Grev bayrağını fabrikalara çoluk çocuk hep birlikte dikeceğiz."

Antalya Koyunlar köyü halkı Maden-İş grevlerine 820 lira yardımda bulundu.

Türk-İş 8. Bölge Temsilcisi Kadir Topuz, MESS'in Bursa'daki Maden-İş üyesi 6 bin işçinin çalıştığı 7 fabrikada lokavt kararı almasını kınadı. Topuz, "Lokavt kararı iyi niyetli bir hareket değildir. Lokavtın yasadan çıkarılması için görüşmelerimizi sürdürmeye kararlıyız" dedi.

10 Kasım 1977

Auer işçileri, işverenle protokol imzalayarak işbaşı yaptılar. Auer işçileri Maden-İş'ten de istifa ettiler. MESS Auer ve EMBO işyerlerinde lokavt kararını kaldırdı.

Maden-İş Bursa'da 4 Kasım günü aldığı grev kararını yasal bir boşluk kalmasını önlemek amacıyla yenileyerek 10 Kasım günü ikinci bir grev kararı aldı. Böylece grev hakkının doğması açısından yasal süre uzatılmış oldu.

MESS ile Türk Metal arasında Komsan Kompresör ve Sun Elektronik işyerlerinde toplu iş sözleşmesi imzalandı. MESS MİSK'e bağlı Milliyetçi Maden-İş ile Feray Alaşım Sanayi işyerinde toplu iş sözleşmesi imzalandı.

11 Kasım 1977

İstanbul'da Yeni Gayret Demir Fabrikası'nda Maden-İş üyesi 40 kadar işçinin 6 aydan beri sürdürdüğü grev varılan anlaşma üzerine kaldırıldı. İşveren, işçilerin kendi istekleri üzerine yapılan bir protokolla grevin kaldırıldığını ve işbaşı yaptıklarını açıkladı. Yapılan protokol gereğince işçilere ikişer bin lira avans, her ay bin lira maaş dışı yardım verilecek, Maden-İş'in MESS ile yaptığı toplu pazarlıktan sonra aradaki farklar tamamlanacaktı. Bir işveren temsilcisi, işçilerle yapılan pazarlıktan, temsilci aracılığı ile sendikanın haberdar olduğunu söyledi.

Maden-İş Genel Yürütme Kurulu tarafından yapılan açıklamada, grevci işçilerin grevden vazgeçerek işbaşı yaptıkları yolundaki haberlerin gerçeğe ilgisi olmadığı belirtildi. Grev uygulanan veya karşılıklı grev ve lokavt kararı alınan 6 işyerinde işverenlerin MESS'i devre dışı bırakarak sendikayla anlaşmaya vardıkları açıklandı.

MESS Genel Sekreter Yardımcısı Dr. Vefik Evin, kendilerine kayıtlı bulunan hiçbir işverenin MESS'in bilgisi dışında Türkiye Maden-İş Sendikası'yla anlaşma yapmadığını söyledi.

Uzun süre önce kesilen Maden-İş ve MESS görüşmeleri yeniden başladı. MESS adına Bahri Ersöz ile Maden-İş adına Şinasi Kaya öğleden sonra bir araya geldiler.

13 Kasım 1977

Maden-İş ile MESS arasında iki gün süren görüşmeler tarafların Maden-İş Genel Merkezi'nde yaptıkları toplantıdan sonra yeniden kesildi.

Maden-İş'in MESS'le toplu görüşmelerini sürdürdüğü Ankara'daki işyerinde çalışan işçilere, görüşmeler hakkında bilgi vermek amacıyla Makine Mühendisleri Odası'nda bir toplantı yapıldı. Maden-İş üyesi Erkut, Tarım Kredi, Alpres, Dolmak ve Dokman'da çalışan 2 binden fazla işçi, koşullar ne olursa olsun MESS'e karşı mücadele kararı aldılar.

Politika, Maden-İş'in ve MESS'in bilgisi dışında" Auer'de işçilerin toplu sözleşme imzalamaları sonrasında işbaşı yapan işçilerden dokuzunun işten çıkarıldığı haberini yayınladı.

14 Kasım 1977

Mudanya'da kurulu Siemens'te anlaşma sağlanarak ve grev sona erdi.

Bursa'da Mako fabrikasında çalışan 60 işçinin iş akitlerine otomotiv sanayindeki kriz gerekçesiyle son verildi. Maden-İş, işten çıkarılan işçilerin bilinçli ve eski işçiler olduklarını açıkladı.

15 Kasım 1977

Siemens işçileri işbaşı yaptılar.

16 Kasım 1977

Bursa İş Mahkemesi Tofaş ve Coşkunöz'de sözleşme yetkisi yeniden Türk Metal'e verdi.

18 Kasım 1977

MESS'in isteği üzerine görüşmeler tekrar başladı. Toplantıya MESS'ten Yönetim Kurulu üyeleri Metin İplikçi, Turgut Özal, Maden-İş'ten Şinasi Kaya ve Mehmet Ertürk katıldılar.

Bursa Maden-İş Temsilciliği'nde İşten çıkarılan Mako işçileri bir basın toplantısı düzenleyerek bayram öncesinde ve kış günlerinin geldiği bir sırada yapılan işten çıkarmaları kınadılar.

25 Kasım 1977

Frankfurt'ta Maden-İş'le dayanışma için 10 bin Mark toplandı. Frankfurt ve çevresindeki fabrikalardan, yurtlardan işçilerin, kadınların, memur ve gençlerle birlikte Alman ve diğer uluslardan sendikacıların katıldıkları "Maden-İş'le Dayanışma Hazırlık Komitesi toplantısında, lokavtın hak değil suç olduğu da vurgulandı.

26 Kasım 1977

Bursa İpekli Sanayii İşverenler Sendikası DİSK ve MESS arasında diyalog kurulmasını önerdi. Sendikanın yürütme kurulu adına bir açıklama yapan sendika başkanı Alper Tansel, Kemal Türkler ve Şükrü Er'e, madeni eşya işkolunda yürütülmekte olan grev ve lokavtların sona erdirilmesi niyetini içeren birer mektup gönderdi.

İKD Fatih ve Şişli şubeleri lokavt yerlerini ziyaret ederek hazırladıkları gıda malzemelerini teslim ettiler.

28 Kasım 1977

Politika Federal Almanya'nın Rems-Murr yöresi komitesinden bir emekçi kadınla yapılan söyleşiyi yayınladı. Söyleşide, komitedeki emekçi kadınların grevdeki işçilerin kız çocukları için elbiseler diktikleri, pazarlarda bağışlanan eşyaların

satıldığı, Rems-Murr dışında on yerel komite daha örgütlendiği dile getirildi.

Dev Maden-Sen, Maden-İş'le dayanışma için 110 bin 300 lira topladı. Dev Maden-Sen Genel Başkanı Mustafa Tekin, lokavtın bir hak değil suç olduğunu söyledi.

29 Kasım 1977

Maden-İş MESS görüşmeleri yeniden başladı. MESS genel merkezinde yapılan toplantıya MESS adına Metin İplikçi, Turgut Özal ve Oytun Atauz, Maden-İş adına ise Şinasi Kaya ve Kemal Daysal katıldılar.

30 Kasım 1977

Görüşmelere gene MESS genel merkezinde yapılan toplantıyla devam edildi. Taraflar görüşmelerin sürdürülmesine karar verdiler. Toplu sözleşme maddelerinin teknik yanları üzerinde işçi ve işveren sendikalarının uzmanlarının çalışma yaptıkları açıklandı.

2 Aralık 1977

Maden-İş ile MESS arasındaki görüşmelere devam edildi, ancak bir anlaşma sağlanamadı.

3 Aralık 1977

Maden-İş ile MESS arasında bir görüşme daha yapıldı.

5 Aralık 1977

Maden-İş ile MESS arasında yapılan toplantıda Maden-İş, grevdeki işçilerin çalışmadıkları sürelerle ait ücretlerinin işveren tarafından ödenmesini istedi. Müzakerelerde maddeler bir kez daha gözden geçirildi ve 8 Aralık günü tarafların MESS Genel Merkezi'nde yeniden bir araya gelmeleri ve varılacak olan olumlu ya da olumsuz sonucun kamuoyuna açıklanması kararlaştırıldı.

Büyük Grev'in öncüsü olan İzsal grevinin ikinci yılını doldurması nedeniyle grev yerinde bir kutlama yapıldı. Kutlamaya grevdeki fabrikaların işçilerinin yanı sıra İGD, İKD, TÖB-DER İstanbul Şubesi, TÜTED İstanbul Şubesi, Yeni Haber-İş Sendikası İstanbul Şubesi üye ve yöneticileri de katıldılar. İGD Tiyatro Kolu oyunlar sergiledi.

7 Aralık 1977

Maden-İş Eskişehir Bölge Temsilcisi Dursun Sabur ve Maden-İş'in Arçelik Eskişehir fabrikasındaki 34 grevci üyesi Tez Büro-İş Sendikası'nın Pancar Kooperatifi'nde başlattığı greve destek ziyaretinde bulundular.

8 Aralık 1977

Sabah saat 10.00'da başlayan görüşmeler, 13.00'e kadar devam etti ancak bir

sonuç alınamadı. MESS Merkez Bürosu'nda yapılan toplantıya MESS adına Başkan Vekili Bahri Ersöz, Yönetim Kurulu üyeleri Turgut Ozal ile Metin İplikçi ve Toplu Sözleşme Bölümü hukuk müşaviri Oytun Atauz; Maden-İş adına Başkan Vekili Şinasi Kaya ile Başkan Vekili ve Toplu Sözleşme Daire Başkanı Kemal Daysal katıldılar. Maden-İş'in tekliflerine karşılık MESS yöneticilerinin çalışılmayan sürelerle ilgili ödeme ve zam taleplerini kabul etmemesi üzerine müzakereler tıkandı.

MESS, Maden-İş'in grevde geçen sürelerle ait ücretlerin ödenmesi teklifinin "grevi işverene finanse ettirmek" anlamına geldiğini, getireceği mali yükün dışında çok haksız olduğu için de reddettiklerini açıkladı.

9 Aralık 1977

Kemal Daysal, "MESS'in ücret artışlarını engellemek için uzlaşmaz bir tutum takındığını açıkladı. Daysal, MESS'in sorunu çözmek değil, işçileri cezalandırmak isteyen bir tutum içinde olduğunu belirterek, "işçilerin grevde geçen sürelerini normal işçilik kıdeminden saymayan zihniyet başka şekilde izah edilemez," dedi.

12 Aralık 1977

Maden-İş üyelerine MESS'in tekliflerini açıkladı. Maden-İş Genel Yürütme Kurulu adına yapılan açıklamada, MESS'in bu tekliflerini kabul etmeyecekleri ve MESS'e karşı yeni bir eylem programı hazırlanacağı kaydedildi. Açıklamada, bu eylem programının oluşturulması yönünde, 15 Aralık günü İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda geniş katılımlı bir üye toplantısı düzenleneceği duyuruldu.

13 Aralık 1977

Maden-İş Genel Yürütme Kurulu adına 13 Aralık günü bir basın toplantısı düzenlendi. Basın toplantısında, MESS'in önerdiği ücretler, "düzenin yüz karası" olarak nitelendi ve Maden-İş'in, MESS'in bu tutumunu yığinsal eylemlerle protesto edeceği açıklandı. Açıklamada MESS'e karşı uygulanacak yeni eylem programının tüm üyelerle birlikte kararlaştırılacağı da vurgulandı. Maden-İş Genel Yürütme Kurulu üyeleri bundan böyle görevlerini sendikanın bölge temsilciliklerinde sürdüreceklerini açıkladılar.

14 Aralık 1977

MESS Genel Sekreteri İlhan Lök, Genel Sekreter Yardımcısı Tevfik Evin, Yönetim Kurulu üyeleri Orhan Öge ve Metin İplikçi bir basın toplantısı düzenlediler. Toplantısında MESS adına konuşan Metin İplikçi, "Grevde geçen sürelerle ücret ödersek işçiyi mükâfatlandırmış oluruz ki bu da her yıl işçilerin grev yapmasına neden olur," dedi. İplikçi MESS'in ücret ve parasal haklara ilişkin tekliflerine açıklık getirmedi. Yakacak yardımının sözleşme imzalandığı takdirde kış ayında bulunulduğu gerekçesiyle ödeneceğini, ancak grev ve lokavtların uzaması ve

kışın bitmesi halinde ödenmeyeceğini, izin ve bayram ödeneklerinin de verilmeyeceğini söyledi.

15 Aralık 1977

İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda Maden-İş binlerce işçinin katılımıyla büyük bir toplantı düzenledi. Toplantıda konuşan Maden-İş Genel Sekreteri Mehmet Ertürk, kitle eylemleri örgütleyeceklerini açıkladı. Ertürk, daha güçlü bir ekonomik dayanışma sağlayacaklarını ve işçi sınıfının kolay lokma olmadığını göstereceklerini söyledi.

18 Aralık 1977

Maden-İş Olağanüstü Konseyi Bursa'da toplandı ve 13. Bölge Temsilciliği seçimi Özcan Pekşen kazandı.

19 Aralık 1977

Bursa'da Karsan fabrikasında, 154 Maden-İş üyesi işten çıkarıldı.

20 Aralık 1977

MESS üyesi Elmet-Elektrometal'de grev oylaması yapıldı. 611 işçinin 326'si greve hayır dedi ve Maden-İş'in bu işyerinde toplu sözleşme yapma yetkisi düştü.

22 Aralık 1977

DİSK 6. Genel Kurulu Harbiye Şehir Tiyatrosu Salonu'nda toplandı.

23 Aralık 1977

Akşam, saat 17'den sonra grevdeki Boronkay fabrikasından mal çıkarmak isteyen iki kişi işçiler tarafından yakalandı, işçiler durumu işverene ve jandarmaya bildirdiler. İşveren önce olayın hırsızlık olduğunu söyleyerek Pazartesi günü fabrikada mal sayımı yaptıracağını belirtti ancak daha sonra ağız değiştirerek personel müdürü vasıtasıyla yaptığı açıklamasında bu işi kendilerinin yaptırdığını söyledi.

24 Aralık 1977

Politika, Batı Berlin Maden-İş'le Dayanışma Komiteleri'nin 32 bin 800 Mark topladıklarını yazdı. Komiteler ayrıca halka açık bir şekilde düzenledikleri bir toplantıda da 3 bin Mark yardım sağlamışlardı.

İngiltere'de, İngiltere Türk Öğrenci Federasyonu (İTÖF) ve Maden-İş'le Dayanışma Komiteleri "Demokratik Haklar ve Maden-İş'le Dayanışma Yürüyüşü" düzenlenmesine karar verdiklerini açıkladılar. Yürüyüşün 13 Ocak'ta başlayıp 15 Ocak'ta sona ereceği bildirildi.

25 Aralık 1977

MESS'e karşı grevde olan işçilerin 31 Aralık'ta İstanbul'da bir yürüyüş düzenle-

yecekleri bildirildi. Aralarında Türk-İş'e bağlı ve bağımsız sendikaların da bulunduğu 30 ilerici kuruluş yürüyüşü desteklediklerini açıkladılar.

Gebze'nin Demirciler köyü halkı Maden-İş grevcileriyle dayanışma kampanyası başlatarak topladıkları 1250 lirayı dayanışma fonuna yatırdılar.

26 Aralık 1977

Grevdeki Maden-İş üyesi işçilerin eşleri İKD ile ortak bir açıklama yaptılar ve Maden-İş'in 31 Aralık'ta yapacağı yürüyüşe çocuklarıyla birlikte katılacaklarını bildirdiler.

27 Aralık 1977

DİSK 6. Genel Kurulu çalışmalarını tamamladı. Genel Başkanlığa Abdullah Baştürk, Genel Sekreterliğe Fehmi Işıklar, Yürütme Kurulu Üyeliklerine Mukbil Zırtıloğlu, Rıza Güven, Kemal Nebioğlu, Tuncer Kocamanoglu, Mustafa Aktolgalı seçildiler. Bu DİSK yönetiminde çok köklü bir siyasi değişimdi.

MESS üyesi Filbo'da yaşanan grev oylamasında işçiler, greve hayır yönünde oy kullandılar.

31 Aralık 1977

TBMM'de yapılan güven oylaması sonucunda hükümet, 218'e karşılık 228 güvensizlik oyuyla düştü. Böylece 2. MC hükümeti, Cumhuriyet tarihinin genso-ruyla düşürülen ilk hükümeti oldu.

MESS, grevdeki işyerlerinin patronlarıyla İstanbul, Odakule'de bir toplantı yaptı. Toplantıda toplu pazarlığı yürüten Bahri Ersöz anlaşmazlık maddeleri üzerinde bilgi verdi. Ersöz, "tam anlaşma bitmek üzereyken" ortaya konan yeni maddeler nedeniyle anlaşma sağlanamadığını söyledi. Toplantıda bazı işyeri sahiplerinin de söz aldıkları ve işveren olarak yeterince taviz verildiği görüşünü ilettikleri bilgisi basında yer aldı. Toplantı geç saate kadar devam etti.

Bursa'da Mako'dan 70 işçi daha çıkarıldı.

1 Ocak 1978

Yılbaşı grev çadırlarında kutlandı. Grevci işçiler yılbaşı gecesini 1 Mayıs 1977 filmini, faşistlerin Tarih'e yaptıkları saldırıyı gösteren belgeseli izledi, İGD korusu grev yerlerinde tiyatro gösterileri yaptı, marşlar söyledi.

9 Ocak 1977

Maden-İş ile MESS arasında yapılan görüşmede, müzakerelerin kapsamına, Bursa'daki Mako, Robert Bosch, Cemtaş, Oyak Renault, Bastaş işyerleri de katıldı.

DİSK Başkanlar Konseyi Genel Başkan Abdullah Baştürk'ün çağrısı üzerine toplandı ve sendikaların tüm maddi güçlerini grevdeki Maden-İş üyeleriyle dayanışma için DİSK'in emrine vermeyi kararlaştırdıkları açıklandı.

11 Ocak 1978

İngiliz metal işçileri Maden-İş grevlerini desteklediklerini ve grevcilerle dayanışma içinde olduklarını göstermek üzere 13 Ocak'ta Birmingham'dan Londra'ya bir gösteri yürüyüşü gerçekleştireceklerini açıkladılar.

12 Ocak 1978

Baştürk, bir basın toplantısı düzenleyerek, DİSK'in hükümetten 16 maddelik talebini açıkladı. Baştürk basın toplantısında Maden-İş greviyle ilgili olarak gazetecilerin sorularına karşılık görüşmelerin sürdüğünü belirtmekle yetindi.

13 Ocak 1978

TİSK Genel Sekreteri Rafet İbrahimoglu yaptığı basın açıklamasında, MESS'e karşı sürdürülen Büyük Grev'le ilgili olarak Maden-İş'in ve DİSK'in tutumunu kınadığını açıkladı.

İngiltere'de, Maden-İş'le Dayanışma Komiteleri ve İngiltere Türkiyeli Öğrenci Federasyonu tarafından "Demokratik Haklar ve Maden-İş'le Dayanışma" yürüyüşü yapıldı.

21 Ocak 1978

Maden-İş ve MESS, Maden-İş Genel Merkezinde taraflar bir araya geldiler. Müzakereleri Maden-İş Genel Başkanı Kemal Türkler ve MESS Genel Başkan Yardımcısı Bahri Ersöz karşılıklı olarak yürüttüler, zaman zaman da her iki tarafın uzmanları ve sorumluları pazarlığa katıldılar.

22 Ocak 1978

MESS ve Maden-İş'in temel maddelerde anlaştıkları müzakerelerin sürdürüleceği açıklandı.

23 Ocak 1978

Maden-İş ile MESS arasındaki görüşmelere Maden-İş genel merkezinde devam edildi. Genel anlaşma protokolü ve her işyerinin özel sorunları ile ilgili konuların ele alındığı belirtilen toplantıların kısa bir sürede sonuca ulaşacağı taraflarca ifade edildi.

24 Ocak 1978

Gazetelerde Büyük Grev'de anlaşmaya varıldığı ve protokolün hazırlandığı haberi yer aldı. Buna karşılık Maden-İş, kesin olarak anlaşmaya varıldığını söyleyebilmek için protokolün imzalanması gerektiğini açıkladı.

Türkler ve Ersöz, görüşmelerin hafta sonu da sürebileceğini söylediler. Türkler, işyerleriyle tek tek yapılan görüşmelerde anlaşma sağlanan konular olduğunu, bu konuların birleştirilmesi için görüşmeler sürerken, redaksiyon komitesinin de anlaşma sağlanan bölümlerin metinlerini hazırladığını açıkladı.

26 Ocak 1978

Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, Maden-İş ile MESS arasında bütün fabrikalarda tüm maddeler üzerinde şifahi görüşmeler yapılmakta olduğunu, hiç-bir fabrikada kesin sonuç alınmadığını açıkladı.

29 Ocak 1977

Basında Maden-İş ile MESS arasında anlaşma sağlandığı haberleri yer aldı. *Mil-liyet*, MESS'in ertesi gün çıkacak/dağıtılacak olan birinci hamur kâğıda 15 bin adet basılan gazetesinin özel sayısının birinci sayfasındaki, anlaşmayı anlatan ve "işçi-işveren elele" lejantı ile bir işçi ve bir işvereni yan yana gösteren renkli resmi yayınladı.

30 Ocak 1977

Maden-İş ve MESS arasında bazı maddelerde yeniden anlaşmazlık ortaya çıktı. Türkler, bu maddelerin on noktada toplandığını, grev ve lokavtlar sırasında çıkarılan işçilerin tekrar işe alınmaları gibi bazı maddelerin de bunlar arasında olduğunu açıkladı. MESS yöneticilerinden bu konularda bir yaklaşım olması halinde sorunun çözümleneceğini belirtti.

MESS Genel Başkan Vekili Bahri Ersöz ise, toplu pazarlıkta anlaşma sonuna gelindiği bir anda anlaşmazlık çıktığını belirtti.

Müzakereler sürdürüldü. Boyut değiştiren anlaşmazlık konuları ele alındı.

31 Ocak 1977

MESS yöneticileri, görüşmelerin bazı maddelerde takılması üzerine grev ve lokavt uygulanan işyerlerinin işverenleriyle Maden-İş'in yeni isteklerini görüşmek üzere Odakule'de bir araya geldi. Toplantıda, müzakereleri yürüten Bahri Ersöz, anlaşmazlık konuları hakkında bilgi verdi. Ersöz'e göre tıkanmanın nedeni, "Tam anlaşma bitmek üzereyken" ortaya konan yeni maddelerdi. Bazı işyeri sahiplerinin de toplantıda söz alarak işveren sendikası olarak yeterince taviz verildiğini belirttikleri ve mücadelenin sürdürülmesini istedikleri bilgisi de MESS tarafından basına yansıdı.

2 Şubat 1977

MESS ile Maden-İş arasında protokol imzalandı. Grev ve lokavtlar kaldırılarak işyerlerinde 6 Şubat'ta işbaşı yapılması kararlaştırıldı.

BİYOGRAFİLER

Yaşamları boyunca işçi sınıfı mücadelesine emek vermiş, Büyük Grev sürecinde kendi alanlarında sendikaya/grevlere paha biçilemez katkılar sunan Maden-İş uzmanlarının ve hukukçularının hepsinin biyografilerini çeşitli nedenlerle tamamlayabilmem mümkün olmadı. Bunu çok mühim bir eksiklik addediyorum.

Kemal Türkler⁸²⁰

1926'da Denizli'de doğdu. Ailesi çiftçiydi. İlk ve orta öğrenimini Denizli'de tamamladı. 1947'de İstanbul'a geldi ve Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu. Aynı yıl Bakırköy'deki Emayetaş fabrikasında çalışmaya başladı. 1947'de Türkiye Maden-İş Sendikası'na üye oldu. Sendikal çalışmalara başladı ve hukuk eğitimini bıraktı. 1953'te T. Maden-İş Bakırköy Şube Yönetim Kurulu'na seçildi. 1954'te sendikanın genel sekreterliğine geldi. 1954'te Yusuf Sidal'ın genel başkanlığı bırakmasından sonra sendikanın genel başkanlığına seçildi ve bu görevi aralıksız olarak, öldürüldüğü Temmuz 1980'e kadar sürdürdü.

1961'de TİP kurucuları arasında yer aldı. T. Maden-İş'in üyesi bulunduğu Türk-İş'in partilerüstü siyaset çizgisine muhalefeti bu yıllarda başladı. 1966'da SADA içindeki ilk dört sendikadan biri T. Maden-İş oldu. Paşabahçe grevi sırasındaki muhalefet hareketinin başını çekti. 13 Şubat 1967'de DİSK'in kuruluşunu gerçekleştirdi ve DİSK genel başkanı oldu. T. Maden-İş Sendikası başkanı olarak dönemin en önemli işçi hareketleri içinde yer aldı ve bunları büyük ölçüde yönlendirdi. 1970'te, 15-16 Haziran olayları nedeniyle DİSK genel başkanı olarak, diğer DİSK yöneticileriyle birlikte tutuklandı. 1975'ten itibaren, T. Maden-İş ve DİSK'te "toplumsal ilerleme" çizgisinin ve militan bir sendikacılık anlayışının ağırlık kazanmasında etkili olanlardan biriydi.

1976'da, Türkiye'de 1 Mayıs 1920'lerden sonra ilk kez DİSK'in öncülüğünde yasal ve kitlesel olarak kutlandı. Aynı yıl, 16 Eylül DGM direnişi nedeniyle kısa bir

820. Türkiye endikacılık Ansiklopedisi (1998), "Türkler, Kemal", 2, ss. 417-418.

süre için tutuklandı.

Eylül 1977’de DİSK adına UDC (Ulusal Demokratik Cephe) çağrısı yaptı. “Toplumsal ilerleme” çizgisinin stratejisi olarak bilinen ve o dönemde illegal olan TKP’ye atfedilen bu çağrısı yapması DİSK içindeki çeşitli muhalefet kanatlarını, özellikle de sosyaldemokrat kanadı harekete geçirdi. 26 Aralık 1977’deki DİSK genel kurulunda başkanlığa seçilemedi ve yerini Abdullah Baştürk’e bıraktı. Türkiye Maden-İş Sendikası’nın tartışmasız genel başkanlığını sürdürürken, sendikanın Aralık 1979’daki genel kurulunda Enternasyonal marşı söylendiği gerekçesiyle 1 Ocak 1980’de İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi’nce tutuklandı ve 1 ay tutuklu kaldı.

22 Temmuz 1980 sabahı evinin önünde, arabasına binerken kurşunlanarak öldürüldü. Katiller bulunamadı. Cenazesi, İstanbul’da bir genel grev havası içinde, yüz binlerce işçinin katılımıyla kaldırıldı.

“Kanunsuz” Bir Grevin Öyküsü
Kavel 1963 kitabından, Kemal Türkler...
Zafer Aydın

Mal Çıkarma Kavgası

Süre uzadıkça grevin işverene maliyeti de artıyordu. Daha önceden alınmış siparişler karşılanamıyor, altına girilen yükümlülükler yerine getirilemiyordu. İşveren, taahhütlerini yerine getirmek için grevden önce üretilmiş malları dışarı çıkarma niyetindeydi.

Bu amaçla grevin 25. gününde İstanbul Valiliği’ne, Sarıyer Cumhuriyet Savcılığı’na, Sarıyer Kaymakamlığı’na ve Bölge Çalışma Müdürlüğü’ne başvuruda bulunarak mal çıkarmak için yardım istedi.

(...)

Bu başvurunun ardından işveren 1 Mart 1963 Cuma günü mal çıkartmak üzere harekete geçer. Bir önceki geceden fabrikaya sokulmuş 3 adet kamyonu gören işçiler fabrikanın önüne barikat kurarlar. Önde kadınlar ve çocuklar ardına işçiler dizilir. Fabrikanın kaynakçılarından Şaban Sansar hızla atölyeye gider ve oradan alıp getirdiği kaynak makinesi ile kapıları kaynatarak kamyonların çıkışını zorlaştırır. Bu sırada mahalle camisinin minaresinden yapılan anons ile fabrikanın önü bir anda ana baba gününe dönmüştür. Esnaf, kadın, çoluk çocuk neredeyse bütün İstinye halkı fabrikanın önündedir. Polis sayısının yetersiz kaldığını gören emniyet yetkilileri geri çekilerek, ilave kuvvet istemek zorunda kalırlar.

Üç gün önce askeriye a ait bir kamyon malın çıkarılmasına ses çıkarmayan işçiler bu kez yapılanın grevi kırmak amacı taşıdığını düşünerek mal çıkartılmasına izin vermezler. İşçilerin deyimiyle bu kez eylemi işçiler değil, greve başından itibaren fiilen katılan eşleri yapar. Aralarında hamilelerinde bulunduğu kadınlar kamyonların önüne yatarak, insan bedeninden barikat yapıp, çıkışı engellerler. Hamile kadınlardan biri bu arbedede çocuğunu düşürür. Polisin kadınları tartaklaması üzerine de işçilerle polis arasında arbeye çıkar. Bu arada işçiler polisleri kartopu yağmuruna tutarlar. İddiaya göre işçiler kartoplarının içine taş koyarak polise fırlatmışlardır. Numan Çoban ise bu iddiayı reddederek polisleri kartopu yağmuruna tuttuklarını ama içine taş koyup atmadıklarını, en azından kendisinin böyle bir şey yapmadığını söylüyor. Olayın ertesinde yayınlanan Akşam gazetesi mal çıkışını kadınların engellediğini yazmaktadır.

Avukat Alp Selek, halkın, grevcilerin yanında polise kafa tutmasına şu şekilde yorumlamakta:

“O dönemde nadir rastlanacak bir şey de ne halkta ne grevcilerde polis korkusunun olmamasıydı. Halk polise karşı sıkı bir mukavemet gösterdi. Halk işçilerin haksızlığa uğradığını düşünerek grevi destekledi. Halkın desteği ile grev sadece Kavel işçilerinin grevi olmaktan çıktı.”

İşverenin mal çıkaracağı haberini alan Kemal Türkler, Valiyle telefonla konuşarak işverenin buna hakkı olmadığını söyler, Kemal Türkler, Valiye “Ben şimdi Kavel’e gidiyorum. İcap ederse polisle ben çarpışacağım. Ölürsem bu yolda öleyim,” diyerek meydan okur.

Gökçe Enis’e göre Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi çeşitli gerekçelerle Kemal Türkler’in o gün Kavel’e gitmesini engellemeye çalışmış, fakat bunda başarılı olamamıştır.

Kemal Türkler fabrikanın önüne giderek işçilere hitaben bir konuşma yapar.

Kemal Türkler konuşmasında “İçeride Milli Müdafaanın malları olduğu söyleniyor. Eğer böyle bir mal varsa biz bu malı hiçbir ücret talep etmeden kamyonlara yükleriz.

İşverenin mülkiyet hakkına da tecavüz edemeyiz. Malını satıp satmamakta serbesttir.

Ancak malı kamyonu yüklemek işi sizin işinizdir. Hâlbuki siz burada kendi işinizin bekçiliğini yapıyorsunuz. İşveren eğer dışarıdan işçi getirtmeden ve sizi de çalıştırmadan malları Zati Sungur oyunu ile kamyonlara yükleyerek sevk edebilirse etsin. Aksi halde dışarıya mal çıkarması mümkün değildir.”

Kemal Türkler’in konuşmasını tamamlamasının ardından polislerin tekrar

hareketlendiği mal çıkartmak üzere hazırlık yaptığı görülür. Kemal Türkler atlı polislerden birinin atının yularını tutarak “önce ben” der. “Önce ben. Beni çiğ-nemeden buradan mal çıkaramazsınız.”

Süleyman Üstün de Celal Başlangıç ile yaptığı söyleşide polisler ile işçilerin karşı karşıya geldiği anda Kemal Türkler’in tavrını şöyle aktarıyor:

“Fabrikayı kuşatan polis megafondan bağıyor:”

“Dikkat! Dikkat! Greviniz yasa dışıdır.

Birazdan müdahale edeceğiz. Direnenleri içeri alacağız.”

Yanıtı Kemal Türkler verir: “Biz biliyoruz, grevimiz yasa dışıdır, ama anayasa içidir. Biz anayasayı koruyacağız.”

Benzer bir meydan okumayı Kavel işçisi ve Maden-İş Şişli Şube Başkanı İlyas Kabil de yapar. İlyas Kabil göğsünü açarak polislerin karşısına dikilir; “Beni vurabilirsiniz ama mal çıkartamazsınız,” diye haykırır.

Sergilenen kararlılık kısa süre sonra sonuç verir. Polisler kamyonları içeride bırakarak fabrikayı terk ederler. Polisler çekilirken, civarda mezarlıklarda ellerinde taşlarla siper almış, İstinye halkı da siperlerden çıkar.

“Mezarlıkta ellerinde taşlarla siper alan genç ve yaşlı erkeklerden bizim de sonradan haberimiz oldu,” diyor Hasbal Kayalı. “Şayet aşağıda bizi ezip geçse-lerdi ikinci bir engelleme daha yapmak için İlyas Kabil yerleştirmiş onları, biz bilmiyorduk.”

Hem Numan Çoban’ın hem de Şaban Sansar’ın olaya ilişkin yorumu şöyle “O gün oraya bütün İstanbul’un polisini yığsalar bile oradan mal çıkamazdı. İş uzadıkça artık ne olacaksa olsun duygusu içindeki işçiler ‘kan çıkar, can çıkar, ama mal çıkmaz’ diye kararlılıklarını ortaya koymuşlardı. İşveren bizi gözlüyordu. Anlaşmaya yanaşmasında bu kararlılık etkili oldu.”

Alp Selek, Kemal Türkler’in ve Maden-İş yöneticilerinin özel olarak mal çıkarma kavgası sırasında kararlı duruşlarının, genel olarak da grevin devam ettiği sürece başından sonuna grevciymiş gibi davranmalarının, işçiyile aynı safta durmalarının, işverenin anlaşmaya yanaşmasında etkili olduğunu söylemekte.

Yaşanan olaylar üzerine işverenlerin işçileri suçlayan demeçlerine Türk-İş 1. Bölge Temsilcisi İsmail Topkar yazılı bir açıklamayla cevap verdi. İsmail Topkar açıklamada “tahrikçi” suçlamalarını şöyle yanıtladı: “Bazı kesimlerin son zamanlarda işçileri tahrikçi ve teşvikçi diye vasıflandırdıklarını üzüntü ile izliyoruz. Bunlara cevabımız şudur: Daha dün Silahtar’da 49 kardeşimize sabotajcı diye isim vermişlerdi. Bunlar Türk adaleti önünde ibra edilmişlerdir. Türk işçisinin

vatansever duygusundan şüphe edenlere şunu söylemek istiyoruz: Müşahhas hadise versinler.”

Aydın, Zafer (2010), “Kanunsuz” Bir Grevin Öyküsü Kavel 1963, TÜSTAV Sosyal Tarih Yayınları İşçi Hareketleri Dizisi-2 2. Basım Temmuz 2010, ss. 74-79.

Şinasi Kaya⁸²¹

1934 yılında Ardahan’da doğdu. İlköğrenimini Iğdır’da tamamladı. Artvin Erkek Sanat Enstitüsü’nden 1955’te mezun oldu ve babasının memuriyeti nedeniyle İstanbul’a geldi. Çeşitli işyerlerinde metal işçisi olarak çalıştı. Son olarak 1955’te Silahtarağa’da o dönemde yeni kurulan Türk Demir Döküm fabrikasında işe başladı. 1956’da Türkiye Maden-İş Sendikası’na üye oldu. Demirdöküm işçileri arasında kısa zamanda tanınan ve sevilen bir emekçi olarak DİSK/T. Maden İş Sendikasında örgütlenme çalışmasına önderlik yaptı. Demirdöküm örgütlenmesine karşı işverenin sergilediği tahammülsüz tutum nedeni ile başlayan işyeri işgali ve direnişin önderlerinden biri oldu. Demirdöküm Direnişinin başlaması, sürdürülmesi ve başarılması süreçlerinde Şinasi Kaya belirleyici kişilerden biri olmuştur.

Kısa bir süre sonra kurulan T. Maden İş Silahtar Şubesi yönetim kurulunda yer alan Şinasi Kaya, ünlü Saraçhane Mitinginin düzenleme kurulunda yer alarak Türkiye İşçi Sınıfı tarihinin en kilit eylemlerinden birinin organizasyonunda yer almıştır.

Sırasıyla işçi mümessilliği, şube yönetim kurulu üyeliği, şube başkanlığı ve genel başkan vekilliği görevlerini üstlendi. 1963’te Kavel grevini yürüttü. 15-16 Haziran 1970 olaylarından sonra İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından gözaltına alındı, 3 ay tutuklu kaldı ve beraat etti. 12 Mart Muhtırası’ndan sonra da diğer DİSK’li sendikacılarla birlikte 1 ay tutuklu kaldı.

1967’de İstanbul Çemberlitaş Sineması’nda toplanan DİSK Kurucular Kurulu içinde ve Genel Kurul Divanında yer almıştır. Kongreden sonra İcra Kuruluna seçilmiştir.

TİP’e girdi; genel yönetim kurulu üyeliği ile TİP İstanbul il başkanlığı yaptı. Bu tarihten itibaren DİSK ve T. Maden-İş Sendikası önderliğinde yürütülen İşçi Sınıfımızın kilometre taşları niteliğindeki 15-16 Haziran Direnişi, 51 yıl aradan sonra ilk kez 1976’da yeniden kutlanan 1 Mayıs’ların örgütlenmesinde düzenleme ve tertip komitelerinde yer almıştır. 1976 DGM direnişi ve 1977 MESS grevlerinde T. Maden İş Genel Başkan vekili sıfatı ile toplu iş sözleşmesi görüşmelerini yürütmüştür.

1979’da T. Maden-İş Sendikası Genel Başkan Yardımcısı oldu. 12 Eylül askeri

821. Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1998), “Kaya, Şinasi”, 2, s. 241. <http://www.birlesikmetal.org/>

müdahalesinden sonra DİSK'li sendikacılarla birlikte tutuklandı, 3 ay tutuklu kaldı.

İdamla yargılandığı DİSK davasından 1991'de beraat etti. DİSK ve sendikalarının yeniden açılmasından sonra T. Maden-İş Sendikası'nda genel başkan danışmanlığı üstlendi. Daha sonra Maden-İş Sendikası ile Otomobil-İş Sendikası'nın birleşmesi sonucu oluşan Birleşik Metal-İş Sendikası'nda da aynı göreve getirildi. Ve 2004 yılına kadar bu görevi sürdürdü.

Evli, 3 çocuklu olan Kaya'yı 20 Ekim 2006 tarihinde yitirdik.

Sendikamızın dışa dönük yüzü: Şinasi Kaya Birleşik Metal-İş

Şinasi Kaya'yı 20 Ekim 2006 tarihinde, 68 yaşında yitirdik.

1960'lı yıllarda Maden İş Sendikası Ankara ve Karabük Şube başkanlığı görevini yürütmüş olan sevgili İsmet Ercan'a sorduk: “- tek bir cümle ile söylemek gerekirse Şinasi Kaya için ne dersiniz? “

Yanıt; o kadar özlü ve içerikliydi ki, yazının başlığına aldık. Ömrünü işçi sınıfının sendikal ve siyasal mücadelesine adanmıştı.

Sendikamızda yarı zamanlı olarak çalışıyordu.

Sendikada başkan danışmanlığının yanı sıra, Uzmanlar Kurulunun periyodik toplantılarını koordine etme görevini de üstlenmişti.

Sendikal deneyimi, insana yaklaşımdaki özeni, kurumun tarihine ve ilkelerine tam bağlılığının bizlerde yarattığı güven duygusu ile hepimizin saygı ve sevgisini kazandı.

Zaman zaman “Kemal bey, Behice hanım, Bülent bey, Sadun hoca..” diye başlayan anlatımları ile bizleri yakın tarihimizin bilinmeyen gerçekleri ile tanıştırır, heyecanlandırırdı. Ve üstelik bunları “ ben çok şey biliyorum” gibi bir tutumla da yapmıyordu.

Dile kolay, 3 askeri darbeyi sendikal mücadele açısından sorumlu mevkilerde bulunurken yaşamış, işçi sınıfımız tarihinde büyük öneme sahip olan Saraçhane Mitingi (31 Aralık 1961) tertip komitesinde, 1963 Kavel Grevini yöneticisi, DİSK kurucularından, 15-16 Haziran Direnişi yöneticilerinden, 1 Mayıs 76, 77 Tertip komitesi üyesi, MESS grevleri yöneticisi, DGM derinleşlerinde yönetici ...

Bunlara Türkiye İşçi Partisi İstanbul İl Başkanlığını da eklememiz gerekiyor.

Sayılanlar ve yer darlığı nedeni ile sayılamayanlar işçi sınıfımız mücadelesinin son 50 yıllık tarihidir.

Ve Şinasi Kaya bu tarihin tam da merkezinde duranlardan biriydi.

Hem de İsmet Ercan'ın dediği gibi, işverenlerle görüşmelerin yürütülmesi, basın toplantıları, üye toplantıları, uluslar arası ilişkilerde, siyasi iktidarla yapılması gereken görüşmeler gibi sendikanın dışa dönük temsil faaliyetlerinde Şinasi Kaya daima var olmuştur.

Son 15-20 yıllık tarihte de sendika, parti ve akademik çevrelerde düzenlenen toplantıların değişmez isimlerinden biriydi, Şinasi Kaya.

Birleşik Metal-İş, Aralık 2006, Sayı 18.

Memet Ertürk

1943 yılında Yörük bir ailenin 9. çocuğu olarak Adıyaman'ın Tut ilçesinde doğdu, ortaokulu Besni'de liseyi Adıyaman'da okudu. 3 yıllık İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrenciliğinin yanı sıra renkli fotoğraf laboratuvarı, porselen atölyesi, av tüfekleri mağazası ve Philips Radyo TV Fabrikasında işçi olarak çalıştı. 1969 yılında Philips fabrikasında DİSK'e bağlı Türkiye Maden-İş Sendikası'nın işyeri sendika temsilciliği ve lokal başkanlığına seçildi. 1970 yılında hukuk fakültesindeki öğrenimini yarıda bırakarak sendikal çalışmalara ağırlık verdi. O yıllarda sendikal özgürlükler uğruna verilen mücadelede ve bu uğurda sık sık yaşanan fabrika işgallerinde bir Türkiye İşçi Partisi (TİP) üyesi ve genç bir sendikacı olarak aktif yer aldı.

Memet Ertürk 1971 yılında Maden-İş Sendikası'nın İstanbul 6. bölge temsilciliğine 1974 yılında aynı sendikanın genel sekreterliğine seçildi. 1975 yılında TKP'ye üye oldu. Kemal Türkler'in çok yakın bir çalışma yoldaşı olan Memet Ertürk, 15-16 Haziran 1970 direnişinde 6. bölge komitesinde 1975 demokratik hak ve özgürlükler İstanbul Taksim mitinginde komite üyesi ve konuşmacı DGM'ye karşı verilen mücadelede düzenleme komitesinde, 1976 ve 1977 1 Mayıs kutlamalarını düzenleyen 3 kişilik komitede düzenleme komitesi üyesi ve güvenlik sorumlusu olarak aktif görev almıştır. Memet Ertürk hakkında bütün bu faaliyetlerden dolayı Türk ceza yasasının 141 ve 142. maddelerinden onlarca dava açılmıştır. 1978 Varşova kongresinde Dünya Sendikalar Federasyonu'na (FSM) bağlı 20 Milyon üyeli Uluslararası Metal İşçileri Sendikaları birliği'nin (UMSB) yürütme kuruluna seçildi ve bu örgütün Türkiye, Ortadoğu ve kuzey Afrika sorumlusu oldu. İran, Irak, Suriye, Ürdün Filistin, Mısır, Tunus ve Cezayir sendikaları ile çalıştı ve onları Dünya Sendikalar Federasyonunda temsil etti.

12 Eylül 1980 darbesinde yurtdışına çıktı DİSK'in beraatına kadar uluslararası DİSK'le dayanışma komitesinde görev aldı.

Maden-İş Genel Sekreteri Ertürk Nazım Alpman

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) omurgasını oluşturan Maden-İş Sendikası'nın, 12 Mart sonrasındaki ilk kongresi 1974 yılında İstanbul'da yapılıyor.

Genel Başkan Kemal Türkler aynı zamanda DİSK'in de başkanlığını yürütüyor. Türkler'in tartışılmaz bir otoritesi var. Büyük bir liderlik kabiliyeti olan Türkler, sendika içinde "yarı-tanrısal" bir etkiye sahip bulunuyor.

Tüzük gereği önce genel başkan seçimi yapılıp bitiyor. Seçimi kazanan başkan, genel sekreterlik için aday gösterme yetkisi gereği kendi adayını gösteriyor.

Delegasyon, Türkler'in gösterdiği 24 ayrı genel sekreter adayına da hiç oy vermiyor. Bunun üzerine Başkan, tabanın temsilcileriyle bir toplantı yaparak "eğer" diyor:

-Benim adayımı seçmezseniz, ben de istifa ederim.

Kemal Türkler'siz bir Maden-İş'in düşünölemeyeceğini hissettiriyor.

Ama delegasyon temsilcileri "peki Başkan" diyorlar:

-Sen nasıl istersen!

Maden-İş'in önünde yeni bir dönemin başlangıcını işaret eden bu gelişmeyi Türkler anında seziyor. Kongrenin adayını kendi aday olarak gösteriyor.

Maden-İş'in 6. Bölge Temsilcisi, Philips işçisi Mehmet Ertürk katılanların tümünün oyunu alarak DİSK'e bağlı Maden-İş'in yeni Genel Sekreteri oluyor.

O tarihte sendikanın 30 bin üyesi vardır. Ertürk, 1979'da sessizce ayrıldığında Maden-İş 100 bin üyeye ulaşıyor.

Mehmet Ertürk, o yıllarda Maden-İş'te işçiler tarafından çok sevilen bir lider olarak büyük bir etkiye sahip oluyor. Kemal Türkler, bütün mesaisini gönöl rahatlığıyla DİSK'e ayırıyor. Çünkü Maden-İş'te Ertürk vardır.

Genel Sekreter neredeyse bütün direnişlerde fabrikalarda işlerin yanında yer alıyor. O yıllardaki işçi direnişlerinin ağırlığı örgütlenmeye karşı gösterilen işveren direncinden çıkıyor. İşçiler fabrikada yetkili olan işyeri sendikasıdan ayrılıp Maden-İş'e geçmeye karar verince kıyamet kopuyordu.

Örgütlenmenin başını çeken militan kadrolar, anında işten atılıyor ardından da bütün fabrika iş bırakıp kapının önüne yığılıyordu. Polis birlikleri (Toplum polisleri namı diğer Frukolar) coplarla direnişini dağıtmaya yeltenince, işçiler de fabrikayı işgal ediyorlardı.

Bu tür eylemlerde sendikaların üst düzey yöneticileri gelişmeleri makam odalarından izlerlerdi. Maden-İş'in yeni Genel Sekreteri Mehmet Ertürk ise doğrudan direnen fabrikaya gidiyor, işçileri hitaben konuşmalar yapıyordu. Ertürk, bu çizgisiyle işçiler için bir sendikacıdan çok fazla şey ifade ediyordu.

1979'da Maden-İş büyük bir grev dalgası içindeyken, sendika içinde politik örgütün şefleri Ertürk'ün işçiler üzerindeki etkisinden rahatsız oldu. Tasfiye etmek için harekete geçtiler. Ertürk de "grevlerin selameti" için sessizce kenara çekildi.

Metal işçilerinin efsanevi lideri tabandaki karizmasını muhafaza ederek grevlerin bitmesini bekledi. Ama grevlerden önce Türkiye'de demokrasi bitti, 12 Eylül geldi!

Ertürk, 12 Eylül'den sonra 1981'de yurtdışına çıktı. İngiltere ve Fransa'da cezaevindeki DİSK'liler için çalıştı. Dünya sendikal hareketinin Türkiye'ye ilgi göstermesini sağladı.

O dönemde Hollandalı sendikacı ve parlamenterlerden oluşan bir delegasyonun Türkiye'ye gelip askeri yönetimle görüşmesinde rol oynadı. Delegasyon cuntadan idamların durdurulmasını istedi. Aldıkları yanıtı da Ertürk'ün içinde bulunduğu Fransalı sendikacılara söylediler:

-İdamları durduracaklarını söylediler, ama bunun bir zafer gibi ilan edilmesinden çekiniyorlar.

Sessiz kalınacağı iletilince cunta idamları durdurdu. Görüşme yapıldığında 49 idam kararı infaz edilmişti. Avrupa'dan yanıt gelene kadar bir infaz daha araya sıkıştırılıp, sonra idamlar durduruldu.

Ertürk'ün gidişi ve sonrasındaki çalışmaları hakkında Türkiye'deki işçilerin pek fazla haberi olamadı. İletilebilecek konumda olanlar da sakladılar.

Peki bunları nasıl yazabiliyorum?

Eski bir Maden-İş üyesi olarak benim de çok sevdiğim sendikanın genel sekreteri Mehmet Ertürk ile tam 30 yıl sonra geçtiğimiz hafta sonu buluştum. Buluşmanın mimarı oğlu Altan Ertürk idi. Altan, çok başarılı bir işadamı olmasının yanında sosyal demokrat sol için alternatif olan "10 Aralık Hareketi"nin de önderleri arasında yer alıyor.

Metal işçilerinin "Yakışıklı Başkanı Ertürk" ile uzun yemekte bir hayli eskilere uzandık. Konular anlatmakla bitecek gibi değildi. O yüzden dedik ki:

-Bunlar yazılmalı!

Birgün, 22 Eylül 2008

Mehmet Karaca⁸²²

1945 yılında Göynük, Bolu'da doğdu. Küçük bir çiftçi ailesinin çocuğuydu. İlkokulu dışarıdan bitirdi, bir yıl Adapazarı İmam Hatip Okulu'nda okudu. İstanbul Haydarpaşa Erkek Sanat Enstitüsü orta 2. sınıftan ayrıldı. 1963-64'te Tophane'de bir torna atölyesinde çalıştı. Askerlik dönüşü 1967'de Otosan fabrikasına girdi. İşyerinde örgütlü bağımsız Çelik-İş Sendikası'na üye oldu. 1969'dan başlayarak Otosan'daki Maden-İş örgütlenmesine aktif biçimde katıldı. Bu sendikanın işyeri temsilciliği ve işyeri baştemsilciliğini yaptı. 15-16 Haziran olaylarına işyeri temsilcisi olarak katıldı, direnişten kısa bir süre sonra işten çıkarıldı. Maden-İş'in Pendik bölgesi örgütlenmesinde görev aldı. 1972 ve 1974'te Pendik bölge temsilciliğine seçildi. 1974'te Maden-İş genel başkan vekilliğine, 1975'te DİSK yürütme kurulu üyeliğine getirildi. DİSK Genel Sekreteri İbrahim Güzelce'nin Nisan 1976'da ölmesi üzerine, genel yönetim kurulu kararıyla genel sekreterlik görevini üstlendi. Aynı yıl Türkiye'de ilk defa kitlesel biçimde kutlanan 1 Mayıs'ın örgütlenmesinde yer aldı. 1977'deki olaylı 1 Mayıs'ta tertip komitesi başkanıydı. Abdullah Baştürk'ün genel başkan seçildiği DİSK'in Aralık 1977'deki erken kongresinde, genel başkan adayı Maden-İş Genel Başkanı Kemal Türkler'in listesinde yer aldı, seçilemedi. Maden-İş'e döndü. Aralık 1979'da Maden-İş genel sekreterliğine seçildi. Kemal Türkler'in Temmuz 1980'de öldürülmesi üzerine yönetim kurulu kararıyla Maden-İş genel başkanlığına getirildi. 12 Eylül 1980'deki askeri müdahaleden sonra yurt dışına çıktı, yurt dışındaki sendikal ve politik çalışmaları dolayısıyla vatandaşlıktan çıkarıldı. Merkez Komitesi üyesi olduğu yasaklı TKP'nin (Türkiye Komünist Partisi) TİP'le birleşmesi çalışmalarına katıldı, iki partinin birleşmesiyle oluşan TBKP'de (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) merkez komite üyeliği yaptı.

Mayıs 1991'de Türkiye'ye döndü. Temmuz 1991'de DİSK ve bağlı sendikaların yeniden faaliyete geçmesi sırasında kısa bir süre Maden-İş genel başkanlığını üstlendi. Maden-İş'in Mart 1992'de toplanan olağanüstü genel kurulunda bütün sendikal görevlerinden ayrıldı ve sendikacılığı bıraktı.

Bahtiyar Erkul

Sayın Bahtiyar Erkul, bir süredir İzmir'de bir bakımevinde yaşıyordu, kendisini kaybettik. Bahtiyar Erkul'un kız kardeşi Zeliha Akçagüner Hanımefendi'ye sevgili arkadaşım Zafer Aydın ve Sayın Ali Akgün sayesinde ulaşabildim, kendilerine şükranlarımı sunarım. Sayın Akçagüner'in kaleme aldığı kısa biyografiyi, olduğu gibi aşağıya alıyorum.

1933 Divriği (Sivas) doğumludur. Kurtuluş Savaşı gazisi bir jandarma subayının oğludur.

822. Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1998), 2, "Karaca, Mehmet", ss. 233-234.

Babasını küçük yaşta yitiren Bahtiyar Erkul ilköğrenimini doğduğu kasabada tamamladıktan sonra ailesiyle birlikte İzmir'e yerleşti. Ortaokulu Karşıyaka Lisesi orta kısmında bitirdi. Sonra Mithatpaşa Teknik Lisesi'ne kaydını yaptırdı ancak, geçim sıkıntısı nedeniyle okulu bitiremedi. Ailesine destek olmak için erkenden çalışmaya başladı.

Bir süre yağlıboya, badanacılık işinde çalıştı. Daha sonra (ağabeyinin önerisi ile) şarapçılık işine girdi. Yazık ki bu işi zararla kapattı. Arkasından, bir süre Tarış işletmelerinde çalıştı. Askerlikten sonra girdiği oyuncak işinde de başarılı olamadı. Ticarete başarılı olamayacağını anlayınca Metaş'a işçi olarak girdi. Metaş Bahtiyar Erkul'un sendikacılıktaki kilometre taşı olmuştur. İşçi hakları konusunda duyarlı olan ağabeyim Metaş'ta üyesi olduğu Maden-İş Sendikası'yla tanıştıktan sonra sendikacılık onun hayatı oldu. Görevinde bilinçle ilerleyen Bahtiyar Erkul İzmir Maden-İş Sendikası Bölge Temsilciliğine getirildi. Arkasından, İstanbul'a giderek sendika çalışmalarını orada sürdürdü. Maden-İş'in 10-13 Eylül 1974 tarihlerinde toplanan 22. Genel Kurulu'nda Genel Başkan Vekili görevine seçildi ve bu görevini 1980, 12 Eylül'üne kadar sürdürdü.

12 Eylül 1980 de tutuklanma talebi ile aranırken Almanya'ya kaçmak ve uzun yıllar siyasi sığınmacı olarak çileli bir yaşam sürmek zorunda kalmıştır. O çileli yaşamın bugünkü bedeli, ALZHEIMER hastalığı oldu.

Bahtiyar Erkul 1956 yılında evlendi. İki kız, bir erkek çocuk babasıdır.

Sayın Zeliha Akçagüner'den 26 Ekim günü aldığım e-posta

Sayın Can Şafak Beyefendi,

Öncelikle yazdığınız kitabın ülkemizin sendikal geçmişine, bu alanda yaşanan çalkantılı döneme ışık tutacak nitelikte önemli ve kalıcı bir belge olacağı inancıyla sizi yürekten kutluyorum. Emeğinizi, yüreğinizi kutsuyorum.

(...)

B. ERKUL'un bugünkü durumunu anlatmaya gelince; özellikle buna vurgu yapmanızda yarar görüyorum. Çünkü vatandaşlıktan çıkarılan, zorunlu sürgüne mahkûm edilen Bahtiyar Erkul ve daha niceleri sığındıkları ülkelerde çok zor koşullarda, hatta çoğu zaman yersiz yurtsuz insanlar olarak çok büyük acılar, dışlanmalar, aşağılanmalar yaşadılar. Tek suçları, işçi sınıfını düşünmek onlar için yaşamlarını ortaya koymak olan bu insanların çoğu sığındıkları ülkelerde ya ruh hastası oldu ya da Bahtiyar gibi belleği sıfırlanmış zavallı biri olarak bakım evlerinde varla yok arası bir yaşama terk edildiler. Gelecek kuşakların o insanları

tanınması için Bahtiyar Erkulların geçmişlerini bilmeleri ve bundan ders çıkarmaları gerek.

Not: Ağabeyimin sendikal çalışmaları dışında öğrenmek istediğiniz bilgiler varsa elimden geldiği kadar size yardımcı olmaktan mutluluk duyarım.

Minnet ve teşekkürlerimle.

ZELİHA AKÇAĞÜNER

e-posta, 26.10. 2011.

Cengiz Turhan

3 Haziran 1943'te Sivas / Gürün İlçesinde doğdu. İlkokulu Pınarbaşı'nda başlayıp, Kayseri'de bitirdi. Ortaokulu Gürün'de okudu. 1959'da Ankara'da çalışma hayatına atıldı. Bir ara Karabük'te, daha sonra yeniden Ankara'da işçiliğe devam etti. Askerlik görevinin ardından 1965'in sonlarında Auer'de elektrik ve oksijen kaynakçısı olarak çalışmaya başladı.

1969'da Maden-İş'in Auer örgütlenmesinin başında oldu. Auer'de Maden-İş'in üç dönem baş temsilciliğini yaptı. Bu arada 1. Bölge Temsilciliğinin bir dönem Denetim Kurulu Raportörlüğünü yaptı.

1970'de Bossa, Güney Sanayi, Öz-Bucaklar işgalinden sonra, Adana'da sıkiyönetim ilan edilmişti. Genel Başkan Kemal Türkler'in isteği üzerine, çalıştığı işyerinden izin alarak, boşalan Maden-İş 10.Bölge Temsilciliği ve DİSK Güney Bölge Temsilciliği görevlerine atandı. 1970 sonlarından 1971 ortalarına kadar orada kaldı ve tekrar fabrikaya döndü.

1971 Kongresinde Genel Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi.

1973 Mart ayında Kemal Türkler'in ısrarı üzerine çalıştığı işyerinden ayrılarak, Maden-İş'te Örgütlenme Dairesi uzmanı olarak göreve başladı.

Sendikanın Bursa ve Samsun örgütlenmelerine katıldı.

Samsun'da Maden-İş'in 17. Bölge Temsilciliğini kurdu.

1974 Kongresinde Genel Onur Kurulu Başkanlığına seçildi. Yine bu dönemde yapılan DİSK Kongresinde DİSK Genel Onur Kurulu Raportörlüğüne seçildi.

İskenderun Demir-Çelik örgütlenmesinde görev aldı ve orada 18. Bölge Temsilciliğini kurdu. Yaklaşık 1,5 yıl Bölge Temsilciliği görevini yaptı. Ancak Ereğli'de sendika içinde çıkan sorunlar nedeniyle yine Kemal Türkler'in isteği doğrultusunda, buradan ayrılarak Ereğli 9. Bölge Temsilciliğine atandı.

Ereğli'den döndükten sonra da Maden-İş Örgütlenme Dairesi Müdürü olarak görevlendirildi.

İbrahim Güzelce'nin ölümünden sonra Mehmet Karaca, DİSK Genel Yönetim Kurulu tarafından Genel Sekreterliğe, Cengiz Turhan da Maden-İş Genel Yönetim Kurulu tarafından, M. Karaca'dan boşalan Genel Başkan Vekilliğine seçildi.

Ve Sendikanın Örgütlenme, Hukuk ve Sosyal İlişkiler Daireleri başkanlığını yaptı. Büyük Grev sürerken toplanan 22. Genel Kurulunda seçilemedi ve aktif sendikacılık yaşamından çekildi.

Halit Erdem

1949 yılında Erzurum'da doğdu. Sanat Enstitüsü'nün tefsiiye, torna bölümünü Erzurum'da 1967'de bitirdi. Sonra iki yıl Erzurum'da Şeker Fabrikası'nda çalıştı. 1971, 12 Mart sıralarında Ankara'da ağabeyinin ilişkileri nedeniyle tanıştığı Proleter Devrimci Aydınlik (PDA) çevresinden askerlik nedeniyle ayrıldı. 1970-1972 yıllarında yaptığı askerlik görevinin ardından İstanbul'a geldi.

1972'de Otosan Fabrikası'na girdi ancak fabrikadaki bir Maden-İş örgütlenmesi nedeniyle 60 arkadaşıyla birlikte işten çıkarıldı. Daha sonra Çayırova'da Tezsan Takım Tezgâhları Fabrikası'nda bir süre çalıştıktan sonra Singer Dikiş Makineleri Fabrikası'na girdi. Fabrikada örgütlü olan Maden-İş'e üye oldu ve 1974'te sendika işyeri temsilciliğine seçildi. İstanbul'a geldikten sonra yakınlaştığı TKP'ye 1975 yılında üye oldu. Aynı yıl Maden-İş 4. Bölge temsilciliğine seçildi. Erdem, 1977 yılında toplanan Maden-İş 22. Genel Kurulunda yürütme kurulu üyeliğine seçildi. 1980'de Kemal Türkler'in öldürölmesinden sonra sendikanın genel sekreteri oldu. 1980, 12 Eylül darbesinin ardından örgütlü bir kararla "Teslim ol" çağrılarına itibar etmedi ve yurt dışına çıktı, yaklaşık 11 yıl Avusturya'da siyasi göçmen olarak yaşadı. 1991'de Türkiye'ye döndü ve Maden-İş Sendikası'nı kayyımdan devralan ekibin içinde oldu. Aynı yıl Maden-İş Sendikası'nın Otomobil-İş Sendikası'yla birleşmesiyle kurulan Birleşik Metal-İş Sendikası'nın genel sekreterliğine seçildi ve 1996 yılına kadar bu görevini sürdürdü. 1996 yılında kendi isteğiyle ve kongreyi de beklemeden görevinden istifa ederek aktif sendikal yaşamdan ayrıldı.

Murat Tokmak

1948 yılında Konya'da doğdu, ilk ve ortaöğretimini bu kentte tamamladı. İşçilik hayatına İstanbul'da Masis Çelik Eşya Fabrikası'nda başladı. Askerlik görevinin ardından Magirus Otobüs Fabrikası'na girdi ve Maden-İş işyeri baştemsilciliğine seçildi, 1975 yılında da sendikanın 1. Bölge Temsilciliği görevine seçildi. 1977 1 Mayıs'ında yaralandı.

Murat Tokmak Maden-İş'in 22. Genel Kurulu'nda genel yürütme kuruluna se-

çildi, genel başkan vekilliği ve örgütlenme dairesi başkanlığı görevini yürüttü. Aynı dönemde, DİSK genel yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptı. Bu yıllarda TKP'ye katıldı.

1980 12 Eylül darbesinin ardından yurtdışında politik göçmen olarak yaşamak zorunda kalan Tokmak TKP ile TİP'i aynı çatı altında birleştiren TBKP örgütlenmesinin aktörlerinden biri oldu. DİSK'in yeniden çalışmalarına başlaması üzerine Türkiye'ye döndü ve 1991 yılında T. Maden-İş genel başkanı oldu. Maden-İş ve Otomobil-İş sendikalarının birleştirilmesi sürecinde yoğun emek harcadı ve DİSK çatısı altında yeni oluşturulan Birleşik Metal-İş Sendikası genel başkan vekilliği görevine seçildi. 1995 yılına kadar bu görevine devam eden Murat Tokmak, DİSK'in 10 ve 11. genel kurullarında genel sekreterlik görevine seçildi ve bu görevini 2002 yılına kadar sürdürdü.

"Görev süresinin sonunda yılların yorduğu bedenini sahil kasabası Fethiye'nin Göçek İnlice köyüne attı. Murat Tokmak'ın heyecanlı kalbi geçtiğimiz Cuma günü [10 Ocak 2011] Akdeniz kıyısında durdu. Cumartesi günü DİSK'in gazetelere verdiği ilanın son satırında şöyle deniliyordu: '...yerimizi alacaklara anlat/nasıl cesurduk kavgalarda...' Tanıyanlar biliyorlar, gerçekten cesurdu: -Topkapı'dan Murat Tokmak!" ⁸²³

Topkapı'dan Murat Tokmak

Nazım Alpman

Türkiye'nin 1970'li yıllarına "devrim yılları" demek yanlış olmaz. Ülkenin her yanında devrimci kabarmalarla birlikte yerel önderler yetişiyordu. Adları sanları oluyordu. Sadece bulunduğu bölgede değil, ülkenin başka kentlerinde de tanınan bilinen, sevilen, saygı duyulan biri haline geliyorlardı.

Önce Magirus Fabrikası baş temsilcisi, sonra DİSK Maden-İş, Topkapı 1. Bölge Başkanı olan Murat Tokmak böylesi bir yerel işçi lideriydi.

Maden-İş Sendikası işçi sınıfı mücadelesinde tarih yazarak ilerliyordu. Arkasından Kavel Grevi, Sungurlar ve Demirdöküm direnişleri vardı. Önünde ise 1 Mayıs 1976, 1 Mayıs 1977, DGM Direnişi, MESS Grevleri bulunuyordu.

Sendikanın Genel Başkanı Kemal Türkler aynı zamanda DİSK'in de kurucusu ve Genel Başkanıydı. Mesaisinin tamamını DİSK'te geçiriyordu. Maden-İş'te Genel Sekreter Mehmet Ertürk'ün coşkulu liderliğinde giderek kitselleşen bir örgütlenme rüzgarı esiyordu.

823. Nazım Alpman, Birgün, 17 Ocak 2011

İşte böyle bir dönemde Topkapı denildiğinde akla ilk önce Murat Tokmak gelirdi. Kalın pos bıyıkları, gerilim anında donup sabitlenen sıcak bakışları, içten tebessümü, ajitasyon dozu yüksek militan konuşmalarıyla genç yaşta işçilerin gönlüne taht kurmuştu.

O yıllarda politik gelişme o kadar hızlı yol alıyordu ki, belli başlı siyasi yapıların bile bir hayli üst düzey yöneticileri yeterli donanıma erişmede sıkıntı yaşayabiliyorlardı. Çünkü devrimci pratik, teorik yetkinleşmenin çok önünde koşuyordu.

Ülke devrime doğru koşar adım ilerliyordu.

Şimdi şaka gibi gelebilir ama buna devrimci olmayanlar da inanıyordu. Küçük bir parantez açıp, o yılların son günlerindeki bir yaşanmışlıktan söz etmek istiyorum. Ümraniye Emniyet Amirliğinde çalışan polis memuru Salih, Netaş Fabrikası'nın gözaltına alınmış işyeri temsilcilerini, nezaret ederek Selimiye'deki Sıkıyönetim Mahkemesi'ne götürmüştü. Duruşma salonun kapısında beklerken işçilerden biri polis memurunun omuza vurarak "Salih, sen çok iyi bir çocuksun" dedi:

-Devrimden sonra seni Ümraniye Emniyet Amiri yapacağız!

Artık 12 Eylül'ün nefesi hissediliyordu, "devrim yıllarının" sonuna gelişmişti. 1980'nin ikinci ayı idi. Gözaltı süresi 15 güne çıkmıştı. Normal olarak polis memuru Salih'in şöyle demesi gerekirdi:

-Siz önce tutuklanmadan, gözaltı sürenizi uzatmadan paçanızı kurtarın da benim emniyet amirliğim kusur kalsın.

Ama öyle olmadı. Polis memuru Salih gözlerini umutsuzca yere devirdi, mırıltı halinde "yapmazsınız" diyerek devam etti:

-Siz kendi adamlarınızı getirirsiniz!

Polis Salih'in devrime olan inancı tamdı, sadece makam konusunda kuşkuları bulunuyordu!

O yılların yanılsamaları her zaman polisle şaka yapmak kadar masum değildi. Politik örgütlenmelerin mevzi kapma-koruma gayretleri, devrimci coşkunun önüne geçti. Siyasi kurtlar, sağlamcı davranma refleksiyle politik yetkinlikten uzak genç kadrolarına altından kalkmakta zorlanacakları görevler verdiler. Görevleri üstten gelen "emirler" takip etti. İzah edilmesi kolay olmayan bütün kararların altında aynı klişe yer aldı: Böyle gerekiyordu!

Murat Tokmak da kendisi gibi genç militanların kaderini paylaştı. Hızla yükseldi. Çok kısa süre içinde Maden-İş Sendikası'nın Örgütlenme Daire Başkanı

olarak genel merkez yürütme kurulu üyeliğine getirildi.

Sonrası biliniyor. Maden-İş'in yönetiminde büyük bir yarılma meydana geldi. Sendikayı 100 binlerin üzerine çıkartan Genel Sekreter Mehmet Ertürk tasfiye edildi.

12 Eylül geldiğinde grevlerden ve iç mücadeleden yorgun düşmüş sendikal yapılar arasında Maden-İş de vardı. Murat Tokmak, yurt dışına çıktı. Türkiye Komünist Partisi TKP ile Türkiye İşçi Partisi'ni aynı çatı altında toplayan TBKP örgütlenmesinin aktörlerinden biri oldu.

Yurda döndükten sonra yine "kaldığı yerden" işçi sınıfı mücadelesi içinden yoluna devam etti. DİSK'in Genel Sekreteri oldu. Görev süresinin sonunda yılların yordduğu bedenini sahil kasabası Fethiye'nin Göçek İnlice köyüne attı.

Murat Tokmak'ın heyecanlı kalbi geçtiğimiz Cuma günü Akdeniz kıyısında durdu. Cumartesi günü DİSK'in gazetelere verdiği ilanının son satırında şöyle deniliyordu:

"...yerimizi alacaklara anlat/nasıl cesurduk kavgalarda..."

Tanıyanlar biliyorlar, gerçekten cesurdu:

-Topkapı'dan Murat Tokmak!

Birgün, 17 Ocak 2011

Kemal Daysal

1945 yılında Diyarbakır'da doğdu. "1961'de Diyarbakır Erkek Sanat Enstitüsü'nden mezun oldu. Aynı yıl öğrenimini sürdürmek ve çalışmak için İstanbul'a geldi. Gece yükseköğrenimini yaparken gündüzleri çeşitli fabrikalarda kaynak ve çelik konstrüksiyon işlerinde çalıştı. 1965 yılında çalıştığı Astel Madeni Eşya Fabrikası işçilerini Türkiye Maden-İş Sendikasına üye yaparak işyeri baştemsilciliğine getirildi. 1966 yılında sendikanın Silahtar şubesi sekreterliğine seçildi.

1970 yılında Yüksek Tekniker okulunu bitirdi. 1976'ya kadar Teknikerler Derneği Genel Başkanlığı ve Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED) İstanbul şubesi başkanlığını yürüttü. "Nisan 1976'da Türkiye Maden-İş Sendikası'nda genel sekreter yardımcısı olarak çalışmaya başladı. Aynı yıl sendikanın Bursa 13. Bölge Temsilciliği'ne atandı. Eylül 1977'de ve Aralık 1979'da yapılan Türkiye Maden-İş genel kurullarında genel başkan vekilliğine seçildi. Haziran 1980'de toplanan DİSK 7. Genel Kurulu'nda DİSK Yürütme Kurulu üyeliğine seçildi. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra yurtdışına çıktı, askeri yönetim döneminde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkarıldı, 15 Mayıs 1991'de Türkiye'ye dönerek vatandaşlık

hakkını geri aldı. Temmuz 1991'de, DİSK Davası'nın Askeri Yargıtay'da beraatla sonuçlanması üzerine Türkiye Maden-İş ve DİSK'teki görevini yeniden üstlendi. Ocak 1992'de yapılan DİSK 8. Genel Kurulu'nda yeniden genel yönetim kurulu üyeliğine; Eylül 1993'te Türkiye Maden-İş ve Otomobil-İş sendikalarının birleşmesiyle oluşan Birleşik Metal-İş Sendikası'nın genel yönetim kurulu üyeliğine seçildi." Ağustos 1994'te yapılan DİSK 9. Genel Kurulu'nda adaylıktan çekildi. 2 Ocak 1996'da olağanüstü toplanan DİSK Genel Kurulu'nda DİSK genel sekreterliğine seçildi ve 1997'de yapılan genel kurula kadar bu görevini yürüttü. "Daysal 1979-1991 yılları arasında, aralıksız 12 yıl, DSF üyesi UMİF'in yürütme kurulu üyeliğinde bulundu." ⁸²⁴

Hüseyin Ekinci

Maden-İş'in Silahtarağa bölgesinden -XIV. Bölge- yetiştirdi ve bu bölgeden 1974 yılında toplanan Maden-İş 22. Genel Kurulu'nda Genel Başkan Vekili seçildi. Toplu Sözleşme Dairesi, Ücret ve Ekonomi Politika Dairesi, Araştırma Dairesi başkanı olarak görev yaptı. Büyük Grev sürecinin bir bölümüne toplu sözleşme dairesinden sorumlu olarak katıldı.

Hüseyin Ekinci Maden-İş'in 1977 yılında Büyük Grev sürerken toplanan 23. Genel Kurulu'nda seçilemedi ve aktif sendikacılık yaşamından çekildi.

Hakkı Öztürk

1974 yılında toplanan Maden-İş 22. Genel Kurulu'nda Genel Başkan Vekili seçildi. Personel Dairesi ve Hukuk İşleri Dairesi başkanı olarak görev yaptı.

Hakkı Öztürk Maden-İş'in 1977 yılında Büyük Grev sürerken toplanan 23. Genel Kurulu'nda seçilemedi. DİSK'in 1977 sonbaharında yaşadığı çatışmalar içinde Hakkı Öztürk, Mehmet Karaca'yı görevden alan DİSK Yönetim Kurulu tarafından DİSK Genel Sekreteri olarak görevlendirildi. Kısa bir süre bu görevi kabul eden Öztürk, DİSK'in 1977 Aralık ayında toplanan 6. Genel Kurulu'nun ardından sendikacılık yaşamından çekildi.

Hanefi Öztürk

1936 Ardahan Gölü'nde doğdu. Babasını 5 yaşındayken kaybeden Öztürk, ilkökulu bitirdikten sonra ailesinin sorumluluğunu üzerine aldı. Amacı köy enstitülerine girerek öğretmen olmaktı, ama bu mümkün olmadı. 13 yaşında evden kaçtı, parasızlık nedeniyle İstanbul'a 26 günde gelebildi. Bir yıl kadar hemşerilerinin yanında inşaatlarda su taşıdı. 1950'lerin başında Daver Madeni Eşya fabrikasında birkaç ay çalıştı. O yıllarda sonradan ismini Maden-İş olarak değiştirecek olan Demir-İş'e üye oldu. Kendi ifadesiyle bu ilk yıllarda sendikal bilinci yoktur. Sendikayı işçilere para toplayan sandık olarak anlamaktadır.

824. Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1996), "Daysal, Kemal", 1, ss. 260-261.

Bilinçli sendika üyeliği 1963'te girdiği Emayetaş işyerinde başladı. Hem Kemal Türkler'in o fabrikadan ayrılmış olması hem de çok eski bir fabrika olması nedeniyle çok sayıda sosyalist işçi de vardır o dönemde Emayetaş'ta. 1964'te çok yoğun grevler başlar. Maden-İş 60'tan fazla işyerinde grev kararı alır. Lastik-İş'in, Deri-İş'in grevleri vardır. Maden-İş 8 işyerinde grev başlatır. Bunlardan 4'ü başarılı olmaz, çözülür, başarılı olan grevlerden biri de Emayetaş'tır. Sendikanın o dönemde yeri kadar kadrosu, ulaşım araçları, yoktur. İmkânları kısıtlıdır. Emayetaş'ta grev 2 aya yakın sürer, sendika sınırlı imkânlarıyla grevcilere fazla yardım edemez ama grev başarılı olur. Öztürk bu mücadeleler ortamında Kemal Türkler'le tanışır. İşyeri temsilcisi ve lokal yöneticisi olur. 1967'de DİSK kurulduğunda DİSK'te delege olur. İkinci toplu sözleşme döneminde Emayetaş'ta ta işveren güdümlü İstanbul Metal-İş Sendikası sahte kayıtlarla yetki alır. Emayetaş'ta o yıllarda yaklaşık 800 işçi çalışmaktadır. Uzun bir sendika rekabeti yaşanır, 1968 yılına kadar yetki uyuşmazlığı sürer, sonunda yetki Metal-İş'e verilir ve Metal-İş bir sözleşme imzalar. Bu işçiye duyurulunca işçi isyan eder, 1968 yılı Ağustos ayıdır, 400 kişinin çalıştığı gece vardiyasında işçiler işyerini işgal eder, Öztürk de aralarında. İşgal sabaha kadar sürer. Sabah saat 10.00 civarında toplum polisi gelir, ikinci vardiyayı içeri sokmaz. Fabrikanın dört tarafı açıktır, panzerler içeri girer. İşçiler birkaç saat direnirler ama toplum polisinin sayısı çoktur, işgal kırılır. İşgalciler yargılanır ve serbest bırakılırlar. Aralarında Öztürk'ün de bulunduğu 21 işçinin iş akdi feshedilir. O dönemde sendikal nedenlerle işten atılanlara Maden-İş sosyal yardım yapmaktadır. İşten çıkarılan 21 işçiden 2'si Metal-İş'e üyedir ama işgalde Maden-İş'le birlikte hareket etmişlerdir. Maden-İş onlara yardım yapamaz, buna karşılık diğer 19 işçi aldıkları yardımı 21'e bölerek eşit biçimde aralarında dağıtırlar. Bir komün kurulmuştur.

Öztürk daha sonra Maden-İş 1. Bölgede organizatör olarak göreve başlar. 1. Bölgede 6 yıl çalışır. 15-16 Haziran nedeniyle İzmit bölge temsilcisinin tutuklanması üzerine Öztürk'ü oraya gönderirler ve 3 ay kadar bölge temsilciliğine vekalet eder. Sonra Adana'ya gönderilir, Adana'da örgütlenme alanında çalışır. Bir ara Seydişehir'e gönderilir, Seydişehir Alüminyum'un örgütlenmesinde rol alır. 1974 Maden-İş Genel Kurulu'nun ardından 1975'te 16. Bölge Temsilcisi olarak atanır. Daha sonra seçimle bu görevine iki dönem daha devam eder. 1975'te burası 3 yüz kişilik bir bölgedir ama Öztürk sendikacılığı bıraktığında bu bölgeye bağlı Maden-İş üyesi sayısı 10 bini bulmuştur. 1975'te 2. TİP'in kuruluşuna çağırılır ama arkadaşlarıyla birlikte sendikalarca desteklenmeyen bir partinin adı ne olursa olsun işçi sınıfının partisi olmayacağı görüşüne varırlar ve Öztürk 2. TİP'in kuruluşunda bulunmaz.

Süleyman Üstün

1930 yılında Tekirdağ'da doğdu. Kepirtepe Köy Enstitüsü'den mezun oldu, bir süre öğretmenlik yaptı. 60'lı yıllarda öğretmen örgütlenmesi içinde aktif rol aldı.

1965'te Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) İstanbul İl Başkanı seçildi. 1965 seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi'nden Tekirdağ milletvekili adayı oldu ama partinin önerisi üzerine, genel merkezden bir arkadaşının meclise gitmesi için çekildi.

"Sonraki yıllarda öğretmenliği bırakıp, uzun yıllar sürdürdüğü sendika eğitimliğine başladı. Üstün, Maden-İş'te eğitimci olarak görev aldı. İşçilerin Süleyman hocası oldu. Sınıf mücadelesi ve sendikal harekette eğitimci ve örgütçü olarak yer aldı. Neredeyse onun görev almadığı bir sendika eğitimi, grev eğitimi, miting kursüsü düşünülemez oldu. Sendikalı işçiler arasında çok sevildi.

"Süleyman Üstün, 12 Mart döneminde gözaltına alındı tam 27 gün işkenceli sorguya uğradı. 12 Eylül cuntası döneminde ise önce bir süre kaçak yaşadı, sonra da yurt dışına çıkıp uzun yıllar sürgünde yaşamak zorunda kaldı. Altmışlı yaşlarında ülkeye geri döndüğünde kaldığı yerden emek mücadelesindeki yerini aldı. Ülkenin birçok yerine gidip sendika eğitimlerine katıldı. DİSK ve Türk İş'e bağlı sendikalar da 40 yıl boyunca sendika eğitimciliği yaptı. 2000 yılından sonra Petrol İş sendikasında eğitim uzmanlığı yapan Süleyman hoca, 19 Mayıs 2007'de İstanbul'da vefat etti. 22 Mayıs günü Petrol İş ve DİSK genel merkezinde yapılan törenlerin ardından Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verildi."⁸²⁵

Müşür Kaya Canpolat

Adana'nın Kadirli kazasında, Kösepınar köyünde 1932 yılında doğdu. Ailesi aslen Malatya'nın Hekimhan kazasındandır. İlkokulu savaş yıllarında Kadirli'de okudu. Kadirli'de ortaokul olmadığından ortaokulu ve lise öğrenimini Adana'da tamamladı. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1957 yılında mezun oldu ve 1958 yılında avukatlığa başladı. Canpolat, emeğe, eğitime, kültüre büyük değer veren ve bir "öncü insan" olarak gördüğü babası Polat Mustafa politik olarak etkileyen en önemli insanlardan biri olmuştur. Hemşerisi ve yakın aile dostu Yaşar Kemal'in mücadelesi de gençlik yıllarında Müşür Kaya Canpolat'ı derinden etkilemiştir. Canpolat ilkokul 4. Sınıftan itibaren şiir yazmaya başlar ve bunda da babasının ve Yaşar Kemal'in etkisi büyüktür. Canpolat'ın hayatında önemli yeri olan bir diğer kişi de yine aynı yıllarda Kadirli'de yetişmiş Hacı Ali Gökteş isimli gözüpek bir "öncü" gençtir. Gökteş Gaziantep devrimcileriyle birlikte cezaevinde yattıktan sonra tahliye edilecek ve şüpheli bir şekilde vurularak öldürülecektir. Kadirli'de Pehlivan Usta denilen, ilerici fikirlere sahip ve "kasabanın filozofu" olarak nitelediği ayakkabıcı Mustafa Usta da genç Canpolat'ın fikri gelişmesinde iz bırakanlar arasındadır. Canpolat askerlik görevini Sarıkamış'ta topçu yedek subay olarak yapmıştır.

Müşür Kaya Canpolat, 1964 yılında Türkiye İşçi Partisi'ne (TİP) üye olur. 1965

825. <http://www.yenicagdaatilim.tr.gg/>

yılında TİP Adana milletvekili adayı olan Canpolat, ön seçimde liste başını kazanır ancak Parti Meclisi kararına uyarak yerini bir başka adaya bırakır. Partinin hukuk bürosunda uzun süre görev yapar. Alp Selek'in DİSK'ten ayrılmasından sonra, 1972 yılında DİSK avukatlarının önerisi üzerine Kemal Türkler'le görüşür ve DİSK'te çalışmaya başlar. Canpolat aynı zamanda Maden-İş'in Hukuk İşleri Dairesi Müdürü olur. 1978 yılına kadar görev yapar. Bu süre içinde grevler, direnişler, DGM direnişlerini yaşar, 1976, 1977 1 Mayıs tertip komitelerinde görev alır, bu nedenle yargılanır. Baro'daki çalışmaları, DİSK'teki çalışmaları ve son olarak da Barış Derneği kurucusu ve üyesi olması ve verdiği barış mücadelesi nedeniyle yargılanır.

Edebiyatla yaşamı boyunca çok yakından ilgili olan Canpolat'ın yayınlanmış şiir kitapları bulunmaktadır. Canpolat halen avukatlık yapmaktadır ve 2008 yılında meslekte 50. yılını tamamlayarak Türkiye Barolar Birliği'nin 50 yıl plaketi almıştır.

Toygun Erarslan

1943 yılında Tekirdağ Şarköy'de doğdu. İlkokulu üç ayrı kentte, ortaokulu iki ayrı kentte, liseyi bir başka kentte okudu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden 1969 yılında mezun oldu. Üniversite öğrenciliği sırasında, Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) örgütlenmesine katıldı. 1965 yılında TİP'e üye oldu. TİP Eminönü İlçesinde siyasi faaliyet yürüttü. 1973 Haziran'ında kendi çabasıyla ve Hilmi Güner kanalıyla Maden-İş toplu sözleşme dairesine girdi. 1979 yazında Sıtkı Coşkun kanalıyla TKP'ye üye oldu. 1980, 12 Eylül'üne kadar Maden-İş'te toplu sözleşme uzmanı olarak görev yaptı. 1980 sonrasında TKP içinde siyasi faaliyetlerini sürdürdü, siyasi kimliğini açıkladı ve Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) sürecine aktif olarak katıldı.

Alpay Biber

Alpay Biber, 1944 yılında Rize'de doğdu. Kabataş Erkek Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni bitirdi. Öğrencilik yıllarında Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) faaliyetlerine katıldı. 1974 yılında Maden-İş Sendikası'nda toplu sözleşme uzmanı olarak çalışmaya başladı ve bu görevini 1978 yılına kadar sürdürdü. 1978 yılından 1980, 12 Eylül'üne kadar DİSK'e bağlı Gıda-İş Sendikası'nda toplu sözleşme dairesi müdürü olarak görev yaptı. 1981 yılından sonra Yurt Ansiklopedisi'nde, 1984-1985 yıllarında Toleyis Sendikası'nda görev aldı. 1985-1986 yıllarında Arat araştırma A.Ş. ve 1986-2009 yıllarında da Makro Araştırma A.Ş.'de çalıştı.

Çimen Turan

1946'da İzmir'in Ödemiş ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ödemiş'te tamamladı. İÜ İktisat Fakültesi'ni bitirdi. Öğrenciliği sırasında Türk-İş'e bağlı Yol-İş sendikasında toplu sözleşme uzmanı olarak çalıştı. Üniversiteden mezun olduktan sonra toplu sözleşme uzmanı olarak 1970'te Maden-İş'e girdi. Araştırma dairesi kurulunca toplu sözleşme dairesinden araştırma dairesine geçti. 1980 Haziran'ına kadar araştırma dairesinde görev yaptı.

Ali Eşref Turan

1947'de Afyon'un Sandıklı ilçesinde doğdu. İlkokulu Afyon'un Şuhut ilçesinde, ortaokul ve liseyi Eskişehir'de bitirdi. Üniversite yıllarında öğrenci birliği başkan yardımcılığı yaptı. İstanbul Üniversitesi İktisat akültesi'nden mezun olduktan sonra İktisat Fakültesi'nde doktora çalışmalarına başladı. Kürsünün açtığı asistanlık sınavına başvurdu. Ancak o günlerde toplanacak olan Maden-İş'in genel kuruluna sunulacak raporun bir bölümünü yazması istenmesi üzerine Maden-İş'le tanışıklığı başladı. Bundan kısa bir süre sonra, 1971'de Maden-İş'e araştırma dairesini kurmak üzere girdi ve aynı yıl araştırma dairesi kuruldu. Turan, 1980 Haziran'ına kadar araştırma dairesinde görev yaptı.

Erkan Aslan

1948 yılında bugün vilayet olan, Zonguldak'ın Karabük kazasında doğdu. Lise tahsilini orada bitirdikten sonra İstanbul'a geldi, İstanbul Üniversitesi'nde kimya mühendisliği tahsili yaptı. 1968'de hem öğrenci mücadelesiyle hem de direnişlerle, grevlerle tanıştı. Öğrenci hareketi içinde yer aldı. Daha sonra Süleyman Hoca'nın [Üstün] Maden-İş'te çalışma teklifi üzerine 1976 Ekim'inde, DGM direnişinden hemen sonra Maden-İş'te çalışmaya başladı. 1980, 12 Eylül'üne kadar önce eğitim dairesinde daha sonra bir ara İskenderun örgütlenmesi nedeniyle örgütlenme alanında ve daha sonra da işçi sağlığı ve iş güvenliği uzmanı olarak görev yaptı.

Gönül Dinçer⁸²⁶

1965 yılında, şimdiki Boğaziçi, o zaman Robert Kolejdi, onun yüksek kısmından Elektrik Yüksek Mühendisi olarak master derecesiyle mezun oldum. Paralı bir okuldu. Ailem o kadar varlıklı değildi. Memur ailesi. Makina Kimya'dan burslu okudum. Mecburi hizmette, Ankara'da Makina Kimya'nın fabrikasında Elektrik Mühendisi olarak 1965 yılında işbaşı yaptım.

Ankara'nın çok hareketli, 1.TİP dönemi, TİP'in mitinglerine önce kendi kendime gittim. TİP'li insanlarla tanıştım, merkezlerine gittim, derken, aklıma yattı TIP üyesi oldum. Çünkü daha önceden sol tandanslı okuduğum kitaplar, önce varoluşçu, giderek sola, 68 olaylarının daha sonra popüler yapacağı kimi yazarların başlangıçlarını okumak gibi şanslarımız olmuştu. İngilizceden de olsa şurdan, burdan, mesela August Bebel'in 'Kadın ve Sosyalizm'ini okumuştum, daha TIP'e bile üye olmadan önce. Özellikle kadın sorunu kafamı kurcalıyordu. Ondan sonra Engels'in 'Ailenin, Özel Mülkiyetin Kökeni'ni okumuştum. Daha çok da biraz kadın sorunlarına yaklaşımı belki solun, cazip geldi. İkincisi de, fabrikada çalışıyordum. İşçilerin sorunlarını görüyordum, gözlüyordum. Bütün söylediklerimle, yaşamımdaki gördüklerim birbirine çakiştı. Anadolu'da gezmişliğimiz vardı. Yoksulluğa çocukluğumdan beri tepkim vardı. beni TİP'e çekti. TİP'e Ankara'da üye oldum. Sonra Orhan Taylan'la evlendim, onu da TİP çevresinde tanıdım zaten. İstanbul'a tayin olduk. Beşiktaş

826. Babalık, Naciye (2005), TKP'nin Sönümlenmesi, İmge Kitabevi, İstanbul.

ilçesine üye oldum. İstanbul'a naklettiğimde mecburi hizmetim bitmemişti. İlişkimi kestim ve ilçesine üye oldum. İstanbul'a naklettiğimde mecburi hizmetim bitmemişti. İlişkimi kestim ve parayı geri ödemeye karar verdim. Çünkü fazla sevimli bir iş değildi yaptığım. Bana hiç bir yanıla zevk vermiyordu. Kompütörcülük işine girdim. O zaman daha yeniydi Türkiye'de. Bir Amerikan firmasında işe başladım. Orada meslek içi eğitimi gördüm. Kompütörcülük, üniversitede o zaman eğitim olarak verilmiyordu. Elektrik mühendisi olmak avantaj sağlıyordu. Çünkü o zamanki kompütürler bugünkü gibi değil veya tekniğini, hardware'i bilmek gerekirdi. Sonra IBM'e sistem mühendisi olarak girdim. IBM'de Aydın Meriç de kompütür bölümünde çalışıyordu. Onu okuldan da tanırım. Benden bir sınıf büyüktür. O makina mühendisiydi. Bu arada ben TİP'liydim. Aydın askerden yeni dönüp oraya girmişti. O da bir arayış içinde idi. Beşiktaş İlçesinde o da çalışmaya başladı, onu üye yapan benim. Derken sendika kurduk. "Bil-İş Sendikası" IBM içinde de, dünyada da ilk sendikaydı Bil-İş. Solcu kompütörcüler olarak: Hatta grev kararı filan aldık. O sırada IBM Gümüşsuyu'ndaydı. Tam o sırada öğrenci olayları, Teknik Üniversite'den öğrenciler geldi bizi kutlamaya, 'o o o' falan diye. O zaman için grev kararı almak solcu bir tavır oluyordu. Gerçi, herkes solcu molcu değildi. Amerikalı müdüre kızan, bir haksızlığa uğrayan, tam bir sendikal hareketti. Derken, Amerikalı patron iyi örgütlendi. Bizi yönetimden uzaklaştırdı. Başkalarının eline geçti. Bu arada TİP'te çalışmaya devam ediyordum. TİP kapandı. 12 Mart geldiğinde Beşiktaş İlçe Sekreteri idim. Aktif çalışıyordum. İşten çıkıyordum akşamları, her akşam TİP'e giderdik. Bildiriye çıkardık, afişe çıkardık. Grev çadırlarına gider, konuşurduk. Levant bölgesi, sanayi bölgesi idi. İşçi örgütlenmesine çalışıyorduk. Derken 'Dev-Genç' olayı patladı. Elrom'u kaçırانlar, ilçede de İlkay'lar filan. 12 Mart'tan sonra, o yüzden aldılar bizi. Bir kaç sorgulandık. Tam da İlkay'lar yakalanmıştı. Orda bizim o grupla ilişkimiz yoktu. Biz TİP'te kaldık, TİP'li çizgiyi sürdürdük sonuna kadar, ne de olsa aynı ilçedendik. Bizi de sorguladılar, üç beş gün kaldık, çıktık biz. TİP kapandı. Resmen, biz polisi bekledik, ilçe başkanı ile birlikte. Mühürlədiler. Bizi dışarı çıkardılar. Sonra onun merasimini de yaptık, çıktık. Darmadağın oldu tabii TİP. Böyle bir şeye hazırlıklı değildi. Yani, kapatıldıktan sonra ne yapacağız, ne yapabiliriz, diye bir fikir yürütebilmiş değildik. Hazırlıksızdı yani, TİP genel olarak hazırlıksızdı. Şubeler düzeyinde tutuklama olmadı. Üç - beş günlük, o da herkes değil. Beşiktaş İlçe Başkanı'nı gözaltına bile almadılar. İyi kötü, ev adreslerimizi biliyorduk, irtibatlarımızı kopartmamaya çalıştık. 12 Mart öncesi, biliyorsunuz TİP'te ayrışmalar başlamıştı. En son kalanlar EMEK Hareketi idi. Biz de belli bir örgütlülük içinde olduğumuzdan değil, TİP'te kalmakta ısrar ettik. TİP'i yaşatmak, yeniden eski çizgide güçlendirmek iddiasında olan insanlar olarak Emekçi sayıldık. TİP'in en son kalanlarının çıkardığı Emek dergisi nedeniyle. Kimi 'Perinçekçi' oldu, kimisi 'Dev-Genççi' bütün fraksiyonlara dağılım oldu. Kalanlara da 'Emekçi' dendi. Aybarcılar da ayrıldı, ayrı bir başı çektiler. Son kongrede kalan yönetimde, Behice Hanım vardı. Son kalan ekip TİP'te kalanların hepsine birden 'Emek' dendi.

EKLER

EK 1. MADEN-İŞ ÖRGÜTÜ (1975-1978)

21. Genel Kurul'da seçilen Maden-İş Yürütme Kurulu

Kemal Türkler, Şinasi Kaya, Memet Ertürk, Mehmet Karaca (Cengiz Turhan),
Bahtiyar Erkul, Hakkı Öztürk, Hüseyin Ekinci

22. Genel Kurul'da seçilen Maden-İş Yürütme Kurulu

Kemal Türkler, Şinasi Kaya, Memet Ertürk, Murat Tokmak, Bahtiyar Erkul,
Halit Erdem, Kemal Daysal

Uzmanlık Daireleri

Koordinasyon Dairesi:

Koordinasyon Dairesi Başkanı: Memet Ertürk

Sekreterlik ve Sicil Büroları Şefi: Ersoy İnan

Üyelik Kayıtları Bürosu Şefi: Mesude Özben

Örgütlenme Dairesi:

Örgütlenme Dairesi Başkanı: Cengiz Turhan (1977-1979 Murat Tokmak)

Müdür Vekili: Ertan Uyar

Eğitim Dairesi:

Eğitim Dairesi Başkanı: Memet Ertürk (1977-1979 Halit Erdem)

Daire Müdürü: Süleyman Üstün

Toplu Sözleşme Dairesi:

Toplu Sözleşme Dairesi Başkanı: Hüseyin Ekinci (1977-1979 Kemal Daysal)

Uzmanlar:

Toygun Erarslan, Hasan R. Eriş, Faruk Türkoğlu, Alpay Biber,
İlyas Ekinci, Erkan Aslan

Daire Büro Şefi: Hikmet Dalgıç

Daire Büro Yrd. Sek.: Ecmel Üçsu

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Uzmanı: Mk. Yük. Müh. Fevzi Şolt

Basın Yayın ve Tanıtma Dairesi:

Basın Yayın ve Tanıtma Dairesi Başkanı: Memet Ertürk (1977-1979 Halit Erdem)

Daire Müdürü: Süleyman Üstün

Hukuk İşleri Dairesi:

Hukuk İşleri Dairesi Başkanı: Hakkı Öztürk (1977-1979 Şinasi Kaya)

Daire Müdürü: Av. Müşür Kaya Canpolat

Hukuk Danışmanları:

Av. Ercan Erdiner, Av. Faruk Ergöktaş

Büro Şefi: Fazıl Kaya

Daire Memuru: Kudret Yıldırım

Bölge Temsilcilikleri:

I. Bölge: Av. Rasim Öz, Av. Aykut Ergil; II. Bölge: Av. Ali Turhan Hür, Av. İlgi Varış; III. Bölge: Av. Güney Dinç; IV. Bölge: Av. Erdoğan Şengezer; VI. Bölge: Av. Yalçın Öztürk; VII. Bölge: Av. Şinasi Yeldan; IX. Bölge: Av. Orhan Başar; X. Bölge: Av. Ruşen Arslan; XI. Bölge: Av. Ahmet Kahramanlı; XII. Bölge: Av. Celalettin Mumcu; XIII. Bölge: Av. Bahattin Aydın; XIV. Bölge: Av. Ali Şen; XVI. Bölge: Av. Yücel Top; XVII. Bölge: Av. Güngör Teoman; XVIII. Bölge: Av. Hüseyin Murat Özer; XIX. Bölge: Av. Ümit Hekimoğlu; XX. Bölge: Av. Mustafa Karşlı.

Personel Dairesi:

Personel Dairesi Başkanı: Hakkı Öztürk (1977-1979 Memet Ertürk)

Daire Müdürü: Ersoy İnan

Dış İlişkiler Dairesi:

Dış İlişkiler Dairesi Başkanı: Şinasi Kaya (1977-1979 Memet Ertürk)

Daire Müdürü: Sina Pamukçu

Sosyal İlişkiler Dairesi:

Sosyal İlişkiler Dairesi Başkanı: Cengiz Turhan

Daire Müdürü: Nurettin Çavdargil

Araştırma Dairesi:

Araştırma Dairesi Başkanı: Hüseyin Ekinci

Daire Müdürü: Çimen Turan

Daire Memuru: Ayşe Özdamar

Daire Memuru: Ahmet Uzun

Daire Sekreteri: Saadet Kesici

Ücret ve Ekonomi Politika Dairesi:

Ücret ve Ekonomi Politika Dairesi Başkanı: Hüseyin Ekinci

Daire Müdürü: Faruk Türkoğlu

BÖLGELER

I. Bölge Temsilciliği:

Merkezi Topkapı, İstanbul.

I. Bölge Temsilcisi: 22.6.1975 Murat Tokmak

II. Bölge Temsilciliği:

Merkezi Ankara.

II. Bölge Temsilcisi: 9.12.1975-19.1.1976 Ertuğrul Öztürk; 19.1.1976-5.9.1976 vekâleten Ekrem Aydın; 5.9.1976 Ekrem Aydın.

III. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi İzmir. Denizli irtibat bürosu da bağlıdır.

III. Bölge Temsilcisi: 15.6.1975 Vural Atis

IV. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi Pendik, İstanbul'dur. IV. Bölge Temsilciliği'ne ayrıca Gebze İrtibat Bürosu'da bağlıdır.

IV. Bölge Temsilcisi: 15.6.1975-26.6.1977 Halit Erdem; 26.6.1977 Hasan Kahraman.

VI. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi Gültepe, İstanbul'dur.

VI. Bölge Temsilcisi: (7.1.1975-10.1.1976 döneminde vekâleten) Hikmet Arslan; 10.1.1976 Hikmet Arslan.

VII. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi İzmit.

VII. Bölge Temsilcisi: (10.10.1975-3.10.1976 döneminde vekâleten) Fehmi Altun; 3.10.1976: Fehmi Altun.

IX. *Bölge Temsilciliği*

Merkezi Karadeniz Ereğlisi'dir.

IX. Bölge Temsilcisi: 8.6.1974-20.5.1975 Şükrü Özbayrak; 20.5.1975-29.6.1976 (Vekâleten): Doğan Aloğlu; 29.6.1976: Şükrü Özbayrak.

X. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi Mersin.

X. Bölge Temsilcisi: 29-7.1974-19.1.1974: İbrahim Yuvarlak; 19.1.1974-22.3.1976 (30.5.1976'ya kadar vekâleten): Muzaffer Yontar; 22.3.1977: Mehmet Turan.

XI. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi Antalya.

XI. Bölge Temsilcisi: Aynı zamanda DİSK IV. Bölge Temsilcisi de olan Recep Koç.

XII. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi Eskişehir.

XII. Bölge Temsilcisi: (7.12.1976-3.7.1977 döneminde vekâleten) Dursun Sabur; 3.7.1977 Dursun Sabur.

XIII. *Bölge Temsilciliği*

Merkezi Bursa. Mudanya ve Balıkesir'de kurulu iki lokali vardır.

XIII. Bölge Temsilcisi: 21.12.1975-18.11.1976 Selim Mahmutoglu; 24.11.1976-1.8.1977 Kemal Daysal; 1.8.1977 Özcan Pekşen.

XIV. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi Silahtarağa, İstanbul.

XIV. Bölge Temsilcisi: (1.4.1973-11.4.1976 döneminde amatör olarak) Celal Alçinkaya; 11.4.1976 Celal Alçinkaya.

XVI. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi Sefaköy, İstanbul. Çerkezköyü'nde bir irtibat bürosu vardır.

XVI. Bölge Temsilcisi: 29.6.1975-12.6.1977 döneminde vekaleten Hanefi Öztürk; 12.6.1977 Hanefi Öztürk.

XVIII. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi İskenderun. Gaziantep ve Payas irtibat büroları da bağlıdır.

XVIII. Bölge Temsilcisi: 5.2.1976 tarihine kadar vekaleten Cengiz Turhan; 5.2.1976 (Vekaleten) İbrahim Kalyoncu.

XX. *Bölge Temsilciliği:*

Merkezi Kayseri.

XX. Bölge Temsilcisi: 19.1.1976-20.9.1976 vekaleten Burhan Karagüllü; 20.9.1976-14.1.1977 vekaleten Nerim Yula; 14.1.1977 vekaleten Hasan Yalçın.

XXIII. *Bölge Temsilciliği*

Merkezi Ümraniye, İstanbul.

XXIII. Bölge Temsilcisi: 15.4.1976 vekaleten Tunç Ay.

EK 2. MESS GİZLİ TOPLANTI TUTANAKLARI

TOPLANTI - 1

Yer: Gümüşsuyu MESS Lokali

Tarih: 7 Temmuz 1977

MESS Yöneticisi: Arkadaşlar, sendika bu kadar grevi finansa edemez. Dayanışmamızı daha da kuvvetlendirmemiz lazım. Bursa ve Ereğli'de devreye giriyor. Bu iş yerlerini de greve itip sendikanın mali kaynaklarını zorlayalım. Bu grevler kırılacak, ancak sabır ve tesanüt şarttır.

Profilo patronu Tem. : İşçilere yaklaşma politikası izleyelim. Adreslerine yayın ve mektup yollayalım. Verdiğimiz bütün haklara rağmen sendikanız sizi greve itmiştir, üstelik sendika hepinize maaşlarınızı verebilecek durumdayken az para veriyor propagandasını yayalım ve işçilerin parayı almamalarını sağlayalım. İşçileri sendikaya karşı çıkaralım.

Auer patronu Tem. : Arkadaşlar, işçiler grevde çalışıyorlar. İşçiler çalışırsa grev çok uzun sürer. Buna bir çare bulmak lazım.

7 Temmuz 1977 Günün Önemli Kararları:

1. İşçilerle diyalog kurulacak,
2. Sendikanın çok parası olduğu ve az para ödediği propagandası yapılacak.
3. İşçilerin parayı almaması sağlanacak,
4. Çalışan grevci işçiler tespit edilecek, tespit edilen işçi sayısı çok ise iş akitleri feshedilecek, az ise uygulama yapılmayacak,
5. Çalışanları tespit için ve grevlerde propaganda için grevleri kırmaya yönelik özel bir polis teşkilatı kurulacak veya sivil hafiyeler tutulacak.

TOPLANTI - 2

Yer: Gümüşsuyu MESS Lokali

Tarih: 14 Temmuz 1977

MESS Yöneticisi. ÖZETLER:

Bazı talihsizlikler aleyhimize sonuç vermiştir.

1. Seçim ve seçimlerin getirdiği siyasal ve sosyal canlılık,

2. Mevsimin yaz olması, işçilerin bedava yaz tatili geçirmeleri,
3. Hasatın iyi olması ve işçilerin köylerinde çalışmaları,
4. 4. cü grupta yetki kesinleşmemiştir. Ve bu aleyhimizedir.

(MADEN -İŞ'İN NOTU: 4.cü grupta kastedilen iş yerleri,)

Elsel, Beldesan, E.C.A., Ferro Döküm, Elba, Fer Döküm, Çelik San., Türk Telekomünikasyon, Kardemir, Demir San., Evas Tüp, Voltaj Elektrik, T.D.D. Fab., Atlı Zincir, Böhler, Özköseoglu ve tüm Bursa işyerleri

MESS yöneticisi; devam ediyor... Ama 5 firmadaki işçi sayısı önemli... Sadece bunlarda greve itilebilir. Buralarda lokavt'ta düşünülebilir. Ancak lokavt kararı 3 gün önce alınırsa sendikanın haberi olması güçleşir.

Bir patron: Ben Renault'a parça yapıyordum. Şimdi fabrika revizyonda. Lokavtı muhakkak bir hafta öncesinden bilmem gerekir.

14 Temmuz 1977 tarihli karar:

Sendikaya Temmuz sonuna kadar mühlet verelim. İsteklerimizi kabul etmediği takdirde 4.cü grupta lokavt yapalım.

MADEN-İŞ'İN NOTU:

(Sendikamız 14. 7. 1977 günü işçilere 1000.- er Tl dağıttı. Bu miktar sendika için 20 milyon gider, fakat grevci işçiler için 1000 Tl az bir gelirdir. İşverenler aşağıda bildireceğimiz toplantıya gelirken ödeme günü ve onu takip eden günlerde işçiler arasında kavga ve bölünmeye, sözleşmenin bitirilmesi için işçilerin sendikaya baskı yapmasını bekliyorlardı.)

TOPLANTI - 3

Yer: Gümüşsuyu MESS Lokali

Tarih: 21 Temmuz 1977

İZSAL patronu : Bu kadar uzun süre geçtiği halde, işçiler geçim sıkıntısına düşmedilerse bu adamlar çalışıyorlar. Teşkilatın kurulmasını bir an önce gerçekleştirmek ve sonuca gitmek lazım.

(NOT : İşverenler bu toplantıda öfkeli ve sinirliydiler, konuşmuyor, adeta bağıryorlardı)

MAN patronu: Hayvan herifler maalesef sendikayı koyun gibi takip ediyorlar. Ödeme günü hiçbir hareket olmadı, şahsen beklediğim ikiliğin çıkmamasına üzülüyorum.

ÇELİK ENDÜSTRİSİ Patronu: Arkadaşlar bu grevleri ancak işçilerle iyi diyalog kurarak kırabiliriz. İşçiyi karşımıza almak bize bir yarar sağlamaz, onlara sahip çıkıyor görünelim.

Bir patron: İşçiden sendikaya bir baskı gelebilmesi için aralarında teşkilatlanmaları gerekir. Sendikanın militan zihniyetli adamları var. Bunlara karşı tek, tek hareketler bir sonuç vermez. İşçiler arasına propaganda yapacak adamlar sokmak şart. Ayrıca

işçilerin içinden adamlar bulup bunları teşkilatlıyalım.

Bir başka patron: İşçiler arasından böyle adamlar bulmak zor olacaktır.

Bir patron: Her şeyin bir fiyatı vardır. Parayla değil mi?

TOPLANTI - 4

Yer: Gümüşsuyu MESS Lokali

Tarih: 28 Temmuz 1977

Ergun İnce, (MESS): Eski Çalışma Bakanı Turan Esener aracı olmayı teklif etti. Bunun üzerine sendika ile yeniden görüşme başladı. Şu anda toplantı devam ediyor.

(NOT: Aynı gün MESS ile Yeniköy'de Sayın Turan Esener Başkanlığında toplantı yapılyordu.)

Ergun İnce: DİSK yurt dışında bulunan tüm sendikalara İngilizce bir metinle çağrı yaptı. Çağrıyı elde edebildik. Bunun üzerinde ciddiyetle durmak gerekiyor.

SUNGURLAR Patronu: (Turan Esener Başkanlığındaki toplantıyı kastederek..) Bu bir oyalama olmasın.

ÇELİK ENDÜSTRİ Patronu: Bizim tek umudumuz işçilerdir. Belirli bir strateji içerisinde onlara yaklaşamayız. MESS bu stratejiyi çizmeli, kamuoyu oluşturmaya dikkat etmeliyiz.

Orhan isimli bir Patron: Kamuoyu, hükümet bunlar hep geride kaldı. Bundan sonra böyle şeylerle uğraşacak vaktimiz yok. 2 aydan beri grevdeyiz. Benim başıma böyle şeyler ilk defa geliyor. Ama artık anlıyorum ki, Maden-İş kolay dize gelmez. Bundan sonra her şey güçle halledilmeli. Tüm işyerlerinde lokavt uygulamalıyız.

SUNGURLAR Patronu: Orhan beye katılıyorum. Biz ancak işçiye sahip çıkıyor gözükerek işçiyi yanımıza çekerek sendikaya baskıda bulunabiliriz.

Orhan isimli Patron: Benim kaybım sadece üretim değil. Yanımda çalışanlara da söz geçiremez oluyorum. Yardımcılarım, müdürlerim beni bırakıp gidecekler. Benden lokavt yapmamı istemişlerdi, karşı çıktım. MESS'e uymak zorundayız demiştim. İki ay geçti şimdi onların düşündüğünü ben ileri sürüyorum. Yani sakın kusura bakmanın MESS'den çıkmayı filan düşünmüyorum, ama artık kısa dönemli avantajları bir yana bırakıp bu işi kökünden halletmeliyiz. Her türlü endişeyi bir kenara bırakıp gücümüzü sonuna kadar göstermeliyiz. Eğer gerekiyorsa fabrikamızın kapısına kilit vurmalyız. Yani ben bu hususta MESS'e açık çek veriyorum.

MESS Yöneticisi: Yönetim Kurulumuz öteden beri aynı görüştedir.

T.TELEKOMÜNİKASYON Patronu: Hissi davranışlardan çekinmek lazım. Lokavt kısa vadede sonuç verse bile uzun vadede aleyhimize olabilir. Karşı tarafa istismar

olanağı vermiş oluruz. İşçiye önem vermeden, işçiyi yanımıza çekmeden bir sonuç alabileceğimizi sanmıyorum.

MESS Yöneticisi: Aslında bu iki konu iç içedir. Bir taraftan lokavt uygulanırken diğer taraftan işçiye dönük ve kamuoyu oluşturuca faaliyetlerde devam etmeliyiz. Aybaşından Sonra taarruza geçeceğiz. İşçilerin adresleri yazılı zarfları da bunun için istedik. Ağustos ayı içinde bütün firmalar grev aşamasına gelecekler. Yalnız yanlış anlaşılan bir konu var; lokavt fabrikayı kapatmak demek değildir. Grevde olduğu gibi sözleşmenin askıda kalacağı hukuki bir durumdur. Grevle lokavt ilan ederek sendikanın mali durumunu çökerteceğimiz gibi işçilerde işlerini kaybetme korkusu uyandırabiliriz ve grevleri kırabiliriz. Sendikanın zor durumda olduğu da bir gerçektir.

Ahmet Baysal İZSAL patronu: İşletmelerden sadece bizler değil, bütün işçiler ve ülkemiz fayda sağlıyor. Bu konuyu da işlemeliyiz.

TOPLANTI – 5

Yer: Gümüşsuyu MESS Lokali

Tarih: 4 Ağustos 1977

Bahri ERSÖZ MESS Başkan vekili Rabak patronu: Görüşmeler kesildi. Sendika ile anlaşamadık. Verdiğimiz süre de dolmuş bulunmaktadır.

Bir Patron: Bu güne kadar bir anlaşma olmadı. Şimdi her şey bitti. Harekete geçmeliyiz.

T.TELEKOMÜNİKASYON Patronu: İşçimize sahip çıkalım. Bugüne kadar bu konuda esaslı bir çaba göstermedik.

AYVANSARAY Patronu: Zor durumdayız. Buna rağmen bozulmadık. Dayanışmaya devam etmeliyiz. Bireysel hareketler yapmayalım. MESS kararlaştırsın, biz uygulayalım.

İsmi tespit edilemeyen bir patron: Son gruptan bir üyenin MESS dışında anlaştığı söyleniyor, bilginiz var mı? Adını söylemek istemiyorum.

MESS yöneticisi: Hayır.

(MADEN-İŞ'in NOTU: Kardemir işyerini kastetmektedirler. Bu işyerinde MESS dışında anlaşma oldu.)

PROFİLO patronu Temsilcisi: Ne demek, adını söylemek istemiyorum. Her şey açıkça söylensin. Bir önerim var. MESS standart bir mektup hazırlasın, bütün verdiğimiz hakları belirtelim ve bunları adreslere yollayalım. Her işyeri kendi şartlarını boş olan yere yazar.

Metin İplikçi: Burada bir zorluk var. Somut bir şey vermedik ki, ne yazalım?

PROFİLO patronu temsilcisi: Ay sonuna kadar geçerli olmak üzere şu teklifi verdik diyebiliriz. İşçilere göndereceğimiz yazıda verdiklerimizin yanında grevlerin devam etmesi halinde kayıpların ne olacağını da yazalım.

Bir patron: Arkadaşların konuşmalarından işçilerin % 80'inin greve karşı ama sendikaya gitmekten korktukları anlaşılıyor. İşçilerin moralleri giderek bozuluyor.

PROFİLO patronu temsilcisi: Şimdi aldığım bir habere göre yakında moral düzeltme kampanyası açacaklar. Sünnet düğünleri yapacaklarmış.

MESS Yöneticisi: Devamlı bülten çıkaracağız. İşçilerle bizi yakınlaştırmayı amaçlayan bu bülteni her gün ya da üç günde bir gazetelerin bu işle ilgili muhabirlerine ismen göndereceğiz, giderek bize sempati duyacaklar ve gazetede bültenlerimize yer vermeye başlayacaklar. Bugün aydınlarda sola doğru bir gidiş var. Genç mühendislerimizin ağızından dinledim, bize karşı kolayca tavır alabiliyorlar. Bizim problemlerimizden zerrece haberleri yok. Bunlara gerekli enformasyonu bildirmek son derece önemli.

4 Ağustos 1977 günlü önemli karar.

(İşçileri yanımıza alabilmek için gerektiğinde sendikanın istediğinden bile fazla haklar verdiğimiz işçilere mektupla bildirebiliriz. İşçileri yanımıza alıp grevden vazgeçtikten sonra işçilerin yarısından azını içeri alacağız. O gün mutlaka polis çağırıp güvenlik tedbirleri aldırılmalı. Dışarıda kalan diğer işçiler kendiliğinden gidip sendikaya bizi de içeri aldırın diyeceklerdir. O zaman sendikaya, grev kararını kaldırırsanız işçileri alırsınız teklifini ileri süreriz. İşçinin baskısıyla sendika mecburen grev kararını kaldıracaktır. Grev kararı kalktıktan sonra da istediğimizi işçiye alır, istemediğimizi almayız. Sözleşmesiz içeri giren işçilere ise vereceğimiz zamları sendikayı değiştirmeleri şartı ile veririz. Bu işte biter.)

Bir patron: İlan ettiğimiz kadar mı vereceğiz?

MESS Yöneticisi: Bütün kozlar elimize geçmiş olacak. Ne takdir edersek onu veririz.

EK 3. AUER MÜNFERİT PROTOKOL (09.11.1977)

MÜNFERİT PROTOKOL

Topkapı Jümüşsuyu Caddesi No: 48 de kain AUER İmalat A.Ş.
ile 9.11.1977 tarihinde işyerine hizmet akdi ile bağlı olan
işyeri nolu Bay
arasında aşağıdaki şartlar dahilinde kendi serbest iradesiyle grevden
vası geçerek işbaşı yaptığını tevsik eden işbu protokol tanzim ve imza
edilmiştir. Şöyleki :

1. İşbu protokol 1.9.1977 tarihinden itibaren 2 yıl süre ile geçerlidir. Ancak bu süre içerisinde herhangi bir sendikanın işyeri işçileri adına çağrı yapması halinde bir anlaşmaya varıldığında toplu sözleşme dönü-şecek anlaşma olmadığı takdirde protokol hükümleri devam edecektir.
2. Saat ücretiniz 1. yıl Brüt 8 TL/saat 2. yıl Brüt 8 TL/saat
3. 1.4.1976 tarihi itibarıyla 17.8.1976 tarihleri arasındaki çalıştığınız süreye isabet eden ücret farkınız hesaplanacak miktara 2.500 TL. ilavesi ile 30.12.1977 tarihinde tediye edilecektir.
4. İşbaşı yaptığınızdan 5 gün sonra geçmiş haklarınıza mahsuben net 10.000 TL. sı ödenmektedir.
5. 1976 yılı ikramiyeniz 75 gün üzerinden tam yıl (yeni ücretlerden ve çalış- tığınız süreyle orantılı olarak) olarak hesaplanarak tediye edilecektir.
6. Yakacak parası, izin harçlığı ve bayram harçlığı (dini) olarak toplam 3.500 TL. sı ödenecek ancak bu miktarın dağıtımı ayrıca görüşülecektir.
7. Evlenme, Doğum, Ölüm yardımlarına görüşülerek ilaveler yapılacaktır.
8. Yıllık ücretli izin günlerine 1. ve 2. kademeler için (12 ve 18 işgünlerine) üçer gün ilave edilecektir.
9. Fazla mesailer % 75 zamalı olarak ödenmektedir.
10. Grevde geçen süre çalışılmış gibi kıdemden sayılacak ancak bu süre için herhangi bir ücret ve yan ödeme yapılmayacaktır.
11. Tüm fazla ödemeler resmi toplu sözleşme imzalanana kadar avans mahiyetinde tahakkuk ettirilecektir.
12. İmalat primleri günün koşullarına göre yeniden gözden geçirilecek.
13. İmalat bağladıktan sonra daha önceki tatbikatlarda olduğu gibi arzu edenlere (işverenin kabulü şartıyla) tazminatı verilmek suretiyle ayrılmalara müsaade edilecektir. Ancak maddi imkanlar ve üretimin devamlılığı gözetilerek alınarak peyderpey ve sıra ile işlem yapılacaktır.

AUER İmalat A.Ş.
Gümüşsuyu Cad. No: 48
TOPKAPI-İSTANBUL

..../.

-2-

- 15-İşbu protokol bilfiil işbaşı yaptığınız günden itibaren geçerlilik kazanacaktır.
16-İşbu protokolda değinilmeyen hususlarda eski toplu iş sözleşmesi hükümleri uygulanır.
17-Uç nüsha olarak tanzim ve imza edilen işbu protokol taraflarca okunup kabul ile imza ve teati edilmiştir.

T A R A F L A R

İŞVEREN
AUER İMALAT A.Ş. adına
müşterekeken imza edenler

İ Ş Ç İ

Bu protokol altındaki imzaların kimlikleri bir rataftan şahıs ve hüviyetleri Noterliğimize marufumuz bulunanlar ve müştereken temsile yetkili bulundukları AUER İMALAT ANONİM ŞİRKETİ adına hareket edenler NECDET SUNAY ile 'a ve diğer taraftan ibraz ettiği, Sosyal Sigortalar kurumundan Sigorta sicil No. ile verilme fotoğrafı tasdikli Sigorta Sicil Kartına göre, 'a ait olup mahallinde huzurunda imzaladıklarını tasdik ederim.
A/O

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Akalın, İlhan (1995), DİSK Kısa Tarih (1960-1980), Öteki, Açı Yayıncılık, Ankara.
- Akbulut, Erden (2003), 1963-1965 TKP Belgelerinde İşçi-Demokrasi Hareketi ve TİP, TÜSTAV Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı, Genel Sıra No: 18, Belge Dizisi 9, İstanbul.
- Arcayürek, Cüneyt (1987), Demokrasinin Sonbaharı 1977-1978, Bilgi Yayınları, İstanbul.
- Aydın, Zafer (2010), “Kanunsuz” Bir Grevin Öyküsü Kavel 1963, TÜSTAV Sosyal Tarih Yayınları İşçi Hareketleri Dizisi 2, 2. Basım Temmuz 2010, İstanbul.
- Babalık, Naciye (2005), TKP’nin Sönümlenmesi, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Baydar, Oya – Melek Ulagay (2011), Bir Dönem İki Kadın Birbirimizin Aynasında, Can Yayınları, İstanbul, ss. 204, 290, 298, 304, 307.
- Boratav, Korkut (1988), Türkiye İktisat Tarihi, Gerçek Yayınevi, Yeni Dizi:1, Şubat 1988, İstanbul.
- Boratav, Korkut (2003); XX. Yüzyıldan XXI. Yüzyıla: Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü; Özgür Üniversite’de 22 Şubat 2003 tarihinde verdiği konferansın banttan çözülmüş versiyonu; http://www.uzaklar.net/html/turkiye_ekonomisinin_genel_gor.html Erişim: Ekim 2005
- Boratav, Korkut (2005), 1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, , İmge Kitabevi, Eylül 2005, İstanbul.
- Çelik, Aziz (2010), Sina Pamukçu ile Sendikalı Yıllar Maden-İş, TİP, Türk-İş ve DİSK’ten Anılar, (Söyleşi), TÜSTAV Sosyal Tarih Yayınları İşçi Hareketleri Dizisi 3, İstanbul.
- Davies, P. – Freedland, M. (1983), Kahl-Freun’s Labour And Law, London.
- Demirbilek, Tunç (1996), Toplu Pazarlığın Davranışsal Boyutu, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, No:28, İstanbul.
- Dereli, T. (1965), Türk Sendikacılığında Merkezileşme Temayülü ve Muhtemel Neticeleri, İstanbul.
- Dereli, T. (1981), Turkey, International Handbook of Industrial Relations (Ed: A. Blum), Greenwood Press, 1981, s. 570; Aktaran Tokol, A. (1994).
- DİSK (1975), V. Genel Kurul Belgeleri, Yayın No.17, İstanbul.
- DİSK (1977), 6. Genel Kurulu Çalışma Raporu, 22-26 Aralık 1977, İstanbul.
- DİSK (1978), DİSK 6. Genel Kurul Kararları, DİSK Yayınları No: 24, İstanbul.

- DİSK (1980), 7. Genel Kurulu Çalışma Raporu, 25-30 Haziran 1980, İstanbul.
- DİSK (2006), Toplu İş Sözleşmesi Kanun Önerisi, <http://www.disk.org.tr/> Erişim: Kasım 2006.
- Gladstone, A. (1974), Toplu Pazarlık; Yabancı Ülkelerdeki Uygulama, Türkiye’de İşçi-İşveren İlişkileri, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti, İstanbul.
- Gülmez, Mesut (2005); Sendikal Haklarda Uluslararası Hukuka ve Avrupa Birliğine Uyum Sorunu; Belediye-İş Yayınları, Eylül 2005, Ankara.
- H. Erdal (Aydın Meriç) (1983), TKP’mizi Yükseltelim, İşçinin Sesi Yayınları, Yayın No: 34, Birinci Basım: Mart 1983.
- Işıklı, Alpaslan (1967), Toplu İş Sözleşmeleri ve Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri, SBF Yayını No. 229-211, Ankara, 1967.
- İddianame, DİSK - DİSK’e Bağlı Sendikalar-İlgili Kişi ve Kuruluşlar Soruşturması 1, T.C. Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, İstanbul, 25 Haziran 1981, E.1980/3971, K.1981/1291.
- İşveren (1965), 1964 yılı içinde “Toplu İş Sözleşmesi” Durumu, İstanbul.
- Koç, Canan-Yıldırım Koç (2009), DİSK Tarihi efsane mi gerçek mi? 1967-1980”, Epos Yayınları, İstanbul.
- Konuk Yayınları Anonim (1977/Aralık), Yaşasın DİSK “Sınıf ve Kitle Sendikacılığında Atılım” (1975-1977), Konuk Yayınları, Genel Sıra No: 42, Temel Bilgi Dizisi: 4, İstanbul.
- Koray, Meryem (1992), Endüstri İlişkileri, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, No:22, İzmir.
- Maden-İş (1974), Türkiye Maden-İş Sendikası Ana Tüzüğü, 10-11-12 ve 13 Eylül 1974 tarihinde yapılan son değişikliklerle, Maden-İş Yayınları: 19, İstanbul.
- Maden-İş (1977), XXII. Dönem Çalışma Raporu, İstanbul.
- Maden-İş 22. Genel Kurul Karar Defteri.
- Maden-İş (1979), XXIII. Dönem Çalışma Raporu 1977-1979, 19-22 Aralık 1979, İstanbul.
- MESS (1999), Gelenek ve Gelecek (3 Cilt), MESS 40. Yıl, MESS Yayın No 315, İstanbul.
- MESS (2010), Dünden Sonraki Gün, MESS 50. Yıl, MESS Yayın No 601, İstanbul.
- Nesin, Aziz (1981), Büyük Grev, Masal-Öyküler, Nesin Vakfı, Aziz Nesin Hikâye Kitapları Dizisi: 34, İstanbul.
- Öz, Rasim (2002), Kemal Türkler Kürsüde, KETEV, Kemal Türkler Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Petrol-İş (1986), ’85 Petrol-İş Yıllığı, Araştırma-8, İstanbul.
- Petrol-İş (1987), 63 Grev 63 Mücadele (1987), Yayın: 16, Eylül 1987, İstanbul.
- Petrol-İş (1989), Greve Davetse Evet!, Yayın: 21, Ocak 1989, İstanbul, s. 25.

- Reynolds, L. G. (1964), Labor Economics And Labor Relations, Prentice Hall, Inc., New Jersey.
- Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı İstanbul (1982), İddianame, Türkiye Komünist Partisi (TKP), TKP-TKP'linin Sesi, TKP/Devrimci Kanat İstanbul Bölgesi Faaliyetleri, İstanbul.
- Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- T.C. 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı (1981), İddianame, 25 Haziran 1981, E. 1980/3971, K. 1981/1291, 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'ne, İstanbul.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı; Çalışma Hayatı İstatistikleri. http://www.calisma.gov.tr/istatistik/cgm/yillar_tis.htm
- Teksif (1958), III. Kongre, 9.8.1953–3.9.1958 Raporlar, İstanbul.
- Tezel, Refik (2011), Çağ Atlama, Tüstav, Sarı Defter: 19, İstanbul, s. 200.
- TİSK (1966), Türkiye İşverenler Konfederasyonu, Beşinci Olağan Genel Kurulu, 19 Aralık 1966–22 Aralık 1966, (teksir halinde yayın). Aktaran, Işıklı, A. (1967), s. 99.
- TKP (1978), Program, Ürün yayınları, Ürün Yayınları No. 26, Belge Dizisi No. 2, Mart 1978, İstanbul.
- Tokol, Aysel (1989), Ulusal ve Uluslar arası Düzeyde İşveren Sendikaları, Basılmamış Çalışma, Bursa, Aktaran Tokol, A. (1994), s. 66.
- Tokol, Aysel (1994), Türkiye'de Sendikal Hareket, Ezgi Kitabevi Yayınları, Kasım 1994.
- Tuna, Orhan (1970), Türkiye'de Toplu İş Sözleşmesi Düzeninin İktisadi ve Sosyal Neticeleri, II. Kitap, Neticeler Kısmı, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: DPT: 916-SPD 210, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul,
- Türk-İş (1979), Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu; XI. Genel Kurula Sunulan Çalışma Raporu, 16 – 22 Nisan 1979, Ankara.
- Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1996-1998), Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul.
- Ünsal, Engin (1995), Ecevit'ten Ecevit'e (1977-1978 Yılları Arasında Sosyal Demokratların Çöküşünü Belgeleyen Anılar), İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Yıldız, Şeref (2008), 1960'lardan 1990'a Fırtınada Yürüyüş, TÜSTAV, Sarı Defter 9, İstanbul.
- Zaim, Sabahattin (1986), Çalışma Ekonomisi, 7. Bası, İstanbul.
- Zileli, Gün (2007), Havariler (1972-1983), İletişim Yayınları, 788, Anı Dizisi 32, 6. Baskı, İstanbul.

TOPLU İŞ SÖZLEŞMELERİ

- Türkiye Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası ile Türk Metal Sendikası arasında

Tofaş Türk Otomobil Fabrikaları A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer Numarası: 1979 AD 2961;

- Türkiye Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası ile Türk Metal Sendikası arasında Coşkunöz Metal Form Makina Endüstri ve Ticaret A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer Numarası: 1979 AD 2964.
- T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Türk Siemens Kablo ve Elektrik Sanayii A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Yürürlük Tarihi 3.2.1978-31.8.1979, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2959.
- T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Oyak Renault Fabrikaları A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi Yürürlük Süresi 1.4.1977-31.8.1979, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2954;
- T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Mako Elektrik San. ve Tic. A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2920;
- T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Çemtaş Çelik Makina San. ve Tic. A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2922;
- T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Robert-Bosch Türk Motorlu Araçlar Sanayii A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2914;
- T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Karsan Bursa Otomontaj ve Karoseri San. A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2938;
- T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında Burçelik Bursa Çelik Döküm San. A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2916;
- T. Maden-İş Sendikası ile MESS Arasında SKT Yedek Parça ve Makina San. ve Ticaret A.Ş. Toplu İş Sözleşmesi, Milli Kütüphane, Yer No: 1979, AD, 2917.

MAKALELER/GAZETE YAZILARI

- Akıncı, Ahmet, “Kapitalist Olmayan Gelişme Yolu ve Türkiye Gerçeği (Türk basınında uzun zamandır tartışılan problemler üstüne)”, Yeni Çağ, 1965 Şubat, Sayı 2, ss. 160-182.
- Aren, Sadun (1977), “MESS lokavtı yanlış hesaptır”, Politika, 26.10.1977.
- Aren, Sadun (1977), “MESS, Maden-ş ve ideoloji”, Politika, 21.12.1977.
- Ataç, S. (1977), Bu mudur sınıf sendikacılığı? Otomobil-İş Aylık Dergi, Haziran 1977, Sayı: 55.
- Aydın, Faruk (1978), “Büyük Grev ve Aziz Nesin”, Vatan, 12.02.1978.
- Baysal, Mehmet (1977), “Maden-İş’in MESS’e karşı grevleri”, Politika, 08.11.1977.
- Baydar, Oya (1977), “DİSK’ten sonra TÖB-DER: 1”, Politika, 08.11.1977.
- Baydar, Oya (1977), “İşverenle anlaşmanın faziletleri üzerine”, Politika, 17.11.1977.
- Baydar, Oya (1977), “Boğmak isteyenler boğulur”, Politika, 16.12.1977.
- Baydar, Oya (1977), “Eleştiriden İhanete”, Politika, 20.12.1977.

- Cem, İsmail (1977), “DİSK ve Kongresi”, Politika, 22.12.1977.
- Cıvaoglu, Güneri (1977), “Lokavt Üzerine Düşünceler”, Tercüman, 18.10.1977.
- Demir, Yakub, “Türkiye gericiliğin kısıracında”, Yeni Çağ, Komünist ve İşçi Partilerinin Teori ve Enformasyon Dergisi, 1964 Ocak Şubat, Sayı 1-2, ss. 15-22.
- Demir, Yakub-Ahmet Akıncı, “Türkiye: Gelişme yolları”, Yeni Çağ, Komünist ve İşçi Partilerinin Teori ve Enformasyon Dergisi, 1965 Haziran, Sayı 6, ss. 478-487.
- Dereli, Toker, “Sosyo-Psikolojik Açıdan Endüstriyel İlişkiler Sistemimizin Genel Değerlendirmesi ve Diğer Ülkelerdeki Yeni Yaklaşımlar” Görüşler; Orhim Seminerler Serisi; İstanbul, 1986, s. 62.
- Donat, Yavuz (1977), “DİSK, Ecevit, Tunç ve Arçelik”, Tercüman, 22.12.1977.
- Ekonomi, Münir (1990), “Toplu İş Sözleşmesi Türleri Ehliyet ve Yetki”, Kamu-İş, Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası, Toplu İş Sözleşmesine İlişkin Temel Sorunlar Semineri, Ankara, s. 6-7.
- Engin, Aydın (1977), “DİSK’te Genel Kurula doğru...”, Politika, 19.12.1977.
- Engin, Aydın (1978), “MESS Grevleri Biterken” Politika, 30.01.1978.
- Eriş, H.(1988), “Grup Sözleşmelerini Kabul Etmek Bir Teslimiyet Değil”, İşçinin Alınteri, Aylık Siyasi Dergi, 1 Nisan 1988, Yıl: 2, Sayı: 16, s. 28 – 29.
- Ertürk, Memet (2009), 12 Eylül 2009 günü DİSK’in düzenlediği toplantıda yaptığı “1 Mayıs 1977” başlıklı konuşma.
- Göze, Ergun (1977), “DİSK kayması”, Tercüman, 10.10.1977.
- Gevgilili, Ali (1977), Milliyet, “Sendikacılığın Depremi ve DİSK”, Günlük, 7 Ekim 1977
- Ilıcak, Nazlı (1977), “DİSK’teki çatışma” 13.10.1977.
- Ilıcak, Nazlı (1977), “4’lü Çete ve Türkler”, Tercüman, 14.10.1977.
- Ilıcak, Nazlı (1977), “DİSK ve TKP”, Tercüman, 29.12.1977.
- İpekçi, Abdi (1977), “Türk-İş ve Genel Grev”, Durum, Milliyet, 10.08.1977.
- Kılıç, Zeki (1976), “Politik Eylem Ama Nasıl?”, Yürüyüş, Sayı: 81, 26 Ekim 1976, s. 9
- Kutlu, Haydar (Nabi Yağcı), “Yeniden Örgütlenme Görevi”, Yeni Açılım Aylık Siyasi Dergi, Sayı 17, Eylül 1988, s. 14.
- Küçük, Yalçın (1977), “Bir Öykünün Ekonomi Politikası”, Yürüyüş, 13.12.1977.
- Küçük, Yalçın (2011), “Büyük Grev ve DİSK’in çökertilmesi”, Aydınlik, 23 Mayıs 2011.
- Nesin, Aziz (1978), “Büyük Grev Gerçeği, Zamana Dilekçe”, Vatan, 28.01.1978.
- Nesin, Aziz (1981), “Yanıtım”, Büyük Grev, s. 339-340.
- Nezir, Seyyit (1977), “Kim Ne Adına?”, Vatan, 25.12.1977.
- Oral, Özer (1977), “Maden-İş-MESS olayının içyüzü”, Bayram gazetesi, 25.11.1977.
- Oral, Özel (1978), “Bir Buçuk Yılı Aşan Grev Bittikten Sonra”, Milliyet,

07.02.1978.

- Özeren, A. Aydın, (1977), Başyazı, “MESS’in Uyduları ve Yandaşları”, Otomobil-İş Aylık Dergi Mayıs 1977, Sayı: 54, s. 1.
- Özgür, Özlem (1977), “İşkolu düzeyinde toplu sözleşmeye hayır”, Politika, 01.08.1977.
- Özgür, Özlem (1977), “MESS’in boy hedefi işçi sınıfı hareketi”, Politika, 25.10.1977.
- Özgür, Özlem (1977), “İhanetin Belgeleri de Okunur”, Politika, 20.12.1977.
- S. Üstüngel, “Demokratik Milli Cephe”, Yeni Çağ, Komünist ve İşçi Partilerinin Teori ve Enformasyon Dergisi, 1965 Mart, Sayı 3, ss. 260-274.
- Sağlam, Hasan (1977), “Grevci İşçilere ‘Hayvan’ diyen aynaya bakarak konuşmuş olmalı”, Politika, 13.09.1977.
- Sönmezsoy, Refik (1977), “TKP-DİSK ve CHP”, Tercüman, 05.10.1977.
- Sönmezsoy Refik (1977), “Demokrasi katilleri”, Tercüman, 13.10.1977.
- Sönmezsoy, Refik (1977), “Çelişkiler sırtıyor”, Tercüman, 16.11.1977.
- Sönmezsoy, Refik (1977), “1977 yılına son bakış”, Tercüman, 22.12.1977.
- Sülker, Kemal, (1977) “Yalanları durmadan tekrarlar, izi kalır”, Vatan, 26.10.1977.
- Sülker, Kemal (1977), “Aziz Nesin’in Hikâyesi”, Vatan, 12.12.1977.
- Sülker, Kemal (1977), “DİSK Genel Sekreteri Hakkı Öztürk’le sohbet. DİSK’teki olayın gerçek nedenleri -I-” Vatan, 11.10.1977.
- Sülker, Kemal (1977), “DİSK’teki Anlaşmazlıkların İçyüzü, DİSK’in İçindeki Bunalımın Kökenleri,” Vatan, 14.12.1977.
- Süral, Nurhan (1993), “2822 Sayılı Yasada Barışçı Çözüm Yolları”, İş Hukuku Dergisi, C. III. Sayı: 1, Ocak-Mart, İstanbul, s. 54;
- Şafak, Can (1988), “Eskimiş Yeni Oyun mu? Oyunun Kuralı mı?”, İşçinin Alınteri, Aylık Siyasi Dergi, 1 Nisan 1988, Yıl: 2, Sayı: 16, s. 27.
- Şafak, C. (2006), “Sendikalar Eriyor”, Birgün Gazetesi, 28 Ocak 2006.
- Şafak, Can (2006), “DİSK Tarihinden Bir Yaprak: Eylem Birliği (1978-1980)”, Sendika.Org, 22.02.2006.
- Şafak, C. (2006), Türkiye’de Toplu Pazarlığın Değişen Çizgisi (1980-2005), Çalışma ve Toplum, DİSK/Birleşik Metal-İş, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 10, 2006/3.
- Şafak, Can (2007), “MESS Grevleri 1977-1980”, Çalışma ve Toplum, DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 2007/2, Sayı: 13.
- Şafak, Can (2008), “Türkiye’de Grup Toplu Pazarlığı”, Çalışma ve Toplum, DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 2008/4, Sayı: 19.
- Şafak, Can (2011), “34 yıl sonra Büyük Grev”, Sendika.Org, 24 Haziran 2011.
- Taygun, Ali (1977), “Gerçeği Söylemek”, Politika, 22.12.1977.
- Tokmak, Murat (2000), “Bir işçi okulu olarak grev - 1. İşçi-Sendika Servisi”, Ev-

rensel, 27.07.2000.

- Üner, Vedat (1978), “Aziz Nesin’in Trajik Sonu”, Politika, 10.12.1978.
- Üstün, Süleyman (1977), “Nesin?”, Politika, 12.12.1977.
- Üstün, Süleyman (1977), Nesin? (2), Politika Gazetesi, 14 Aralık 1977.
- Varış, İlgi (1977), “Tekelci aşamaya varamamış sermaye ve grup sözleşmeleri”, Politika, 26.05.1977.
- Yalçın, Reşat (1977), “40 bin Maden-İş üyesi MESS’e karşı direniyor ‘DGM’yi ezdik, sıra Mess’de” Ürün Sosyalist Dergi, Temmuz 1977, Sayı 37, Yıl 4, Cilt 7, İstanbul.

DERGİLER/SÜRELİ SENDİKA YAYINLARI

- *Atılım, Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Organı*, 1 Aralık 1976, Yıl 3, Sayı 12 (36); 1 Mart 1977, Yıl 4, Sayı 3 (39); 1 Nisan 1977, Yıl 4, ayı 4 (40); 1 Temmuz 1977, Yıl 4, Sayı 7 (43); 1 Ağustos 1977, Yıl 4, Sayı 8 (44); 1 Eylül 1977, Yıl 4, Sayı 9 (45); 1 Ekim 1977, Yıl 4, Sayı 10 (46); 1 Kasım 1977, Yıl 4, Sayı 11 (47); 1 Aralık 1977, Yıl 4, Sayı 12 (48); 1 Ocak 1978, Yıl 5, Sayı 1 (49); 1 Şubat 1978, Yıl 5, Sayı 2 (50)
- *Banksen Aylık Yayın Organı*, Ekim 1979, Sayı: 62, s. 1; Kasım 1979, Sayı: 63, s. 1.;
- *Çalışma ve Toplum, DİSK/Birleşik Metal-İş, Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 2006/3 Sayı 10, 2007/2, Sayı: 13, 2008/4, Sayı: 19.
- *Devrimci Yol*, 15 Mayıs 1977, 19 Eylül 1977, 21 Ekim 1977.
- *DİSK Ajansı*, 29.7.1975 No. 875/59; 16 Eylül 1976; 28.07.1977, No. 977/116; 03.09.1977, No. 877/134; 977/ 122; 06.09.1977, No: 977/135; 14.09.1977, No: 977/140.
- *DİSK Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Aylık Yayını*, Sayı: 25, Temmuz 1976; Sayı: 26, Ağustos 1976; Sayı: 27, Eylül 1976; Sayı: 2 (32), Şubat 1977; Sayı 3 (33), Mart 1977; Sayı 4 (34), Nisan 1977; Sayı 5-6, (35-36), Mayıs-Haziran 1977; Sayı 8 (38), Ağustos 1977; Sayı: 8 (56), Ağustos 1979.
- *Emek Gazetesi Genel-İş Yayın Organı*, Sayı 296.
- *Halkın Kurtuluşu, İşçilerin Köylülerin Bağımsız ve Demokratik Türkiye’si İçin İleri*, 01.11.1976.
- *Halkın Yolu*, 14.03.1977.
- *Hürcam-İş Camı Yaratan Emeğe Merhaba*, Kasım 1979, Sayı: 40.
- *Kitle, Haftalık Sosyalist Gazete*, 30 Haziran 1975 Sayı 64; 7 Şubat 1977, Sayı 146; 14 Mart 1977, Sayı 151; 21 Mart 1977, Sayı 152; 28 Mart 1977, Sayı 153; 4 Nisan 1977, Sayı: 154; 2 Ocak 1978, Sayı 191.
- *Kristal-İş Haber Ajansı*, 29 Ekim 1979, Sayı: 979/1-18.
- *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, Temmuz 1977, Sayı 14.

- *Lastik-İş Dergisi*, Sayı: 107.
- *Maden-İş, 15 Günde Bir Çıkar*, Özel Sayı, 24.10.1977, 15 Ağustos 1977, Sayı: 92, 30 Ağustos 1977, Sayı: 93, 1 Kasım 1977, Sayı 95, 15 Şubat 1978, Sayı: 97, 1 Haziran 1978, Sayı: 102, Özel Sayı, DİSK'i bölmek ihanettir!; Birleşik Metal-İş Arşivi, 1 Ekim 1979, Sayı: 123, Temmuz 1980, Sayı: 139.
- *MAHA Ajansı, Disk'e Bağlı Maden-İş Sendikasının Haber Ajansıdır*, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1, Gün: 4.2.1978, Sayı: 978/1 Ek, Gün: 24.9.1979, Sayı: 979/117.
- *İşçinin Alınteri Aylık Siyasi Dergi*, 1 Nisan 1988; Yıl: 2, Sayı: 16, s. 27.
- *MESS, Türkiye Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası Gazetesi*, 8 Temmuz 1977, Sayı 298; 21 Kasım 1977, Sayı 302.
- *Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi*, Cilt 9, 145. Birleşim 3 Mayıs 1983, s. 88.
- *Otomobil-İş Aylık Yayın Organı*, Şubat-Mart 1977, Sayı: 52, Mayıs 1977, Sayı: 54, Haziran 1977, Sayı: 55, Aralık 79-Ocak 80, Sayı: 79.
- *Petrol-İş Aylık Yayın Organı*, Şubat 1985, Sayı: 52, Kapak ve s. 8-9.
- *Türk-İş, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Aylık Dergisi*, Aralık 1989, Sayı: 242.
- *Ürün Sosyalist Dergi*, Temmuz 1977, Sayı 37, Yıl 4, Cilt 7; Ekim 1977, Sayı 40, Yıl 4, Cilt 7.
- *Yankı - Haftalık Haber Dergisi*, 12-18 Eylül 1977, Sayı: 339.
- *Yeni Açılım Aylık Siyasi Dergi*, Sayı 17, Eylül 1988, s. 14.
- *Yürüyüş, Haftalık Siyasi Haber ve Yorum Dergisi*, 3 Haziran 1975, Sayı 8; 14 Haziran 1977, Sayı 114; 20 Eylül 1977, Sayı: 128; 25 Ekim 1977, Sayı: 122; Yürüyüş, 13 Aralık 1977, Sayı 140; 21 Şubat 1978, Sayı 150.

GÜNLÜK GAZETELER

- *Aydınlık*, 23 Mayıs 2011.
- *Bayram gazetesi*, 25.11.1977.
- *Birgün*, 17.01.2011, 28.01.2006, 22.09.2008.
- *Bursa Hakimiyet*, 22.06.1977, 23.06.1977, 25.06.1977., 18.07.1977, 23.07.1977, 27.07.1977, 28.07.1977, 29.07.1977, 12.08.1977, 16.08.1977, 28.08.1977, 31.08.1977, 01.09.1977, 09.09.1977, 04.10.1977, 05.10.1977., 03.11.1977, 06.11.1977, 11.11.1977, 14.11.1977, 15.11.1977, 16.11.1977, 17.11.1977, 20.12.1977.
- *Bursanın Sesi*, 23.07.1977, 27.07.1977, 30.07.1977, 01.09.1977, 29.10.1977, 01.11.1977, 06.11.1977, 15.11.1977, 19.11.1977.
- *Cumhuriyet*, 10.10.1977.
- *Doğru Hakimiyet*, 06.11.1977, 15.11.1977, 16.06.1977, 01.01.1978.

- *Evrensel*, 27.10.2000.
- *Haber*, 18.07.1977.
- *Milletindir Hâkimiyet, Günlük Siyasi Gazete*, 29.10.1977, 06.11.1977, 10.11.1977, 16.11.1977, 20.12.1977.
- *Milliyet*, 05.03.1977, 31.05.1977, 01.06.1977, 02.06.1977, 03.06.1977, 19.06.1977, 23.06.1977, 03.07.1977, 13.07.1977, 14.07.1977, 22.07.1977, 02.08.1977, 03.08.1977, 09.08.1977, 10.08.1977, 11.08.1977, 20.08.1977, 25.08.1977, 26.08.1977, 27.08.1977, 28.08.1977, 07.09.1977, 12.09.1977, 14.09.1977, 15.09.1977, 19.06.1977, 01.10.1977, 03.10.1977, 07.10.1977, 09.10.1977, 14.10.1977, 15.10.1977, 18.10.1977, 19.10.1977, 21.10.1977, 22.10.1977, 23.10.1977, 25.10.1977, 26.10.1977, 27.10.1977, 08.11.1977, 10.11.1977, 11.11.1977, 12.11.1977, 14.11.1977, 15.11.1977, 19.11.1977, 20.11.1977, 30.11.1977, 06.12.1977, 08.12.1977, 10.12.1977, 14.12.1977, 16.12.1977, 12.01.1978, 13.01.1978, 14.01.1978, 16.01.1978, 22.01.1978, 24.01.1978, 25.01.1978, 27.11.1978, 29.01.1978, 31.01.1978, 01.02.1978, 02.02.1978, 03.03.1978, 04.02.1978, 05.02.1978, 07.02.1978.
- *Politika*, 03.02.1977, 10.04.1977, 16.04.1977, 19.04.1977, 02.05.1977, 08.05.1977, 09.05.1977, 11.05.1977, 19.05.1977, 24.05.1977, 26.05.1977, 28.05.1977, 29.05.1977, 30.05.1977, 31.05.1977, 01.06.1977, 02.06.1977, 05.06.1977, 07.06.1977, 08.06.1977, 10.06.1977, 12.06.1977, 15.06.1977, 18.06.1977, 21.06.1977, 24.06.1977, 26.06.1977, 28.06.1977, 29.06.1977, 01.07.1977, 03.07.1977, 08.07.1977, 14.07.1977, 16.07.1977, 18.07.1977, 19.07.1977, 22.07.1977, 24.07.1977, 25.07.1977, 01.08.1977, 10.08.1977, 11.08.1977, 12.08.1977, 13.08.1977, 16.08.1977, 17.08.1977, 18.08.1977, 19.08.1977, 20.08.1977, 21.08.1977, 22.08.1977, 23.08.1977, 24.08.1977, 25.08.1977, 27.08.1977, 29.08.1977, 30.08.1977, 31.08.1977, 05.09.1977, 07.09.1977, 10.09.1977, 13.09.1977, 14.09.1977, 22.09.1977, 02.10.1977, 03.10.1977, 04.10.1977, 05.10.1977, 10.10.1977, 11.10.1977, 13.10.1977, 15.10.1977, 16.10.1977, 17.10.1977, 18.10.1977, 19.10.1977, 21.10.1977, 22.10.1977, 23.10.1977, 25.10.1977, 26.10.1977, 27.10.1977, 28.10.1977, 30.10.1977, 06.11.1977, 07.11.1977, 08.11.1977, 13.11.1977, 14.11.1977, 15.11.1977, 16.11.1977, 17.11.1977, 19.11.1977, 20.11.1977, 30.11.1977, 01.12.1977, 03.12.1977, 09.12.1977, 10.12.1977, 12.12.1977, 13.12.1977, 14.12.1977, 15.12.1977, 16.12.1977, 17.12.1977, 19.12.1977, 20.12.1977, 21.12.1977, 22.12.1977, 24.12.1977, 26.12.1977, 27.12.1977, 28.12.1977, 29.12.1977, 01.01.1978, 02.01.1978, 14.01.1977, 24.01.1978, 25.01.1978, 30.01.1978, 01.02.1978; 04.02.1978, 29.03.1978.
- *Tercüman*, 08.07.1977, 15.07.1977, 29.07.1977, 03.08.1977, 19.08.1977, 22.08.1977, 26.08.1977, 31.08.1977, 05.10.1977, 07.10.1977, 09.10.1977, 10.10.1977, 12.10.1977, 13.10.1977, 14.10.1977, 18.10.1977, 26.10.1977, 11.11.1977, 12.11.1977, 16.11.1977, 17.11.1977, 20.11.1977, 30.11.1977, 04.12.1977, 09.12.1977, 14.12.1977, 22.12.1977, 29.12.1977, 24.01.1978,

28.01.1978, 29.01.1978, 01.02.1978.

- *Vatan*, 15.04.1977, 06.07.1977, 11.07.1977, 13.07.1977, *Vatan*, 15.09.1977; 18.08.1977, 24.08.1977, 25.08.1977, 29.08.1977, 02.09.1977, 05.09.1977, 23.09.1977, 28.09.1977, 06.10.1977, 10.10.1977, 11.10.1977, 13.10.1977, 14.10.1977, 20.10.1977, 06.11.1977. 12.12.1977, 14.12.1977, 19.12.1977, 25.12.1977, 03.01.1978, 11.01.1978, 28.01.1978, 04.02.1978, 12.02.1978.

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARI

- TUSTAV toplantısı (Memet Ertürk, Halit Erdem, Toygun Erarslan, Alpay Biber, Can Şafak), 3 Mayıs 2010
- Ali Eşref Turan, 20 Temmuz 2011
- Alpay Biber, 18 Mayıs 2011
- Cemal Kırıl, 20 Haziran 2011 Telefon konuşması notları.
- Cengiz Turhan, 25 Mayıs 2011
- Ergun İnce, 13 Ekim 2011
- Erkan Aslan, 5 Ekim 2011
- Faruk Türkoğlu, 13 Temmuz 2011
- Gencer Uçar, 19 Kasım 2011
- Halit Erdem, 10 Haziran 2011
- Hanefi Öztürk, 8 Temmuz 2011
- Memet Ertürk, 13 Haziran 2011 Telefon konuşması notları, e-posta, 8 Mayıs 2011, 30 Mayıs, 31 Mayıs 2011, 14 Eylül 2011, 20 Eylül 2011 ve 25 Eylül 2011.
- Müşür Kaya Canpolat, 29 Haziran 2011
- Selim Mahmutoglu, e-posta, 26 Temmuz 2011, 28 Temmuz 2011 ve 3 Ağustos 2011.
- Toygun Erarslan, 30 Mayıs 2011